COLLECTIO

SELECTA

SS. ECCLESIÆ PATRUM.

LVIII.

PATRES QUARTI ECCLESIÆ SÆCULI.

S. AMBROSIUS.

V.

PROSTAT INSUPER VENALE

MONTIS PESSULANI,

APUD VIRENQUE, BIBLIOPOLAM;

PARISIIS,

APUD **BIBLIOPOLAM**, CUI NOMEN GALLICE:

SOCIÉTÉ POUR LA PUBLICATION DES BONS LIVRES

Rue des Saints-Pères, 16;

AQUIS SEXTIIS,

APUD **MASSIE** ET **JEAN**,

Via vulgo dicta du Pont-Moreau, 2.

PARISIIS — E TYPOGRAPHEO BOURGOGNE ET MARTINET
VIA VULGO DICTA JACOB, N° 30.

COLLECTIO

SELECTA

SS. ECCLESIÆ PATRUM,

COMPLECTENS

EXQUISITISSIMA OPERA

TUM DOGMATICA ET MORALIA, TUM APOLOGETICA ET ORATORIA;

ACCURANTIBUS

D. A. B. CAILLAU,

CANONICO HONORARIO CENOMANENSI ET CADURCENSI,

NONNULLISQUE CLERI GALLICANI PRESBYTERIS.

OPUS REGI DICATUM.

TOMUS QUINQUAGESIMUS OCTAVUS.

PARISIIS,

CURIS ET SUMPTIBUS PARENT-DESBARRES

Pluribus extraneorum ordinum insignibus decorati,

VIA VULGO DICTA DE SEINE, 48.

M. DCCC. XXXVIII.

S. AMBROSII

MEDIOLANENSIS EPISCOPI

OPERUM

PARS I.

TRACTATUS DE SCRIPTURA.

EXPOSITIO EVANGELII SECUNDUM LUCAM.

S. AMBROSII

MEDIOLANENSIS EPISCOPI

EXPOSITIO EVANGELII SECUNDUM LUCAM

LIBRIS X COMPREHENSA.

PROLOGUS.

I. Scripturi in Evangelii Librum [1], quem Lucas sanctus pleniore quodam modo rerum Dominicarum distinctione digessit, stylum ipsum prius exponendum putamus; est enim historicus. Nam licet scriptura divina mundanæ evacuet sapientiæ disciplinam, quod majore fucata verborum ambitu quam rerum ratione subnixa sit : tamen si quis in scripturis divinis etiam illa quæ miranda illi putant, quærit, inveniet.

II. Tria sunt enim quæ philosophi mundi istius præcellentissima putaverunt, triplicem scilicet esse sapientiam, quod aut naturalis sit, aut moralis, aut rationabilis. Hæc tria jam et in veteri Testamento potuimus advertere. Quid enim aliud significant tres illi putei, quorum unus est Visionis, alius Abundantiæ, tertius Juramenti : nisi triplicem istam in Patriarchis fuisse virtutem? Rationabilis puteus Visionis; eo quod ratio visum mentis acuat, et animi purget obtutum. Ethicus puteus Abundantiæ; eo quod cedentibus allophylis, quorum specie vitia corporis

[1] Vide D. Guillon, tom. IX, p. 154-186

figurantur, vivæ Isaac liquorem mentis invenit. Purum enim profluunt boni mores, et bonitas ipsa popularis abundat aliis, sibi restrictior. Tertius puteus Juramenti, hoc est, sapientiæ naturalis, quæ ea quæ supra naturam, vel naturæ sunt, comprehendat. Quod enim affirmatur, et quasi Deo teste juratur, etiam divina complectitur; cum Dominus naturæ, fidei testis adhibetur. Quid etiam tres libri Salomonis, unus de Proverbiis, alius Ecclesiastes, tertius de Canticis canticorum; nisi trinæ hujus ostendunt nobis sapientiæ sanctum Salomonem fuisse solertem? Qui de rationabilibus, et ethicis in Proverbiis scripsit, de naturalibus in Ecclesiaste; quia «Vanitas va»nitatum, et omnia vanitas[1],» quæ in hoc mundo sunt constituta, «Vanitati enim creatura subjecta est[2]:» de moralibus autem, et rationabilibus in Canticis canticorum; eo quod cum animæ nostræ amor Verbi cœlestis infunditur, et rationabili mens sancta quadam societate connectitur; admiranda mysteria revelantur.

III. Evangelistis quoque quam putas defuisse sapientiam; quorum alii cum variis generibus sint referti, singuli tamen diverso genere præstant? Est enim vere sapientia naturalis in libro Evangelistæ secundum Johannem. Nemo enim, audeo dicere, tanta sublimitate sapientiæ majestatem Dei vidit, et nobis proprio sermone reseravit. Transcendit nubes, transcendit Virtutes cœlorum, transcendit Angelos, et Verbum in principio reperit, et Verbum apud Deum vidit. Quis autem moralius secundum hominem singula persecutus, quam sanctus Matthæus, qui edidit nobis præcepta vivendi? Quid rationabilius illo admirabili copulato, quam quod sanctus Marcus in principio statim locandum putavit? «Ecce[3],» inquit, «mitto Angelum »meum:» et, «Vox clamantis in deserto;» ut et admira-

[1] Eccle. I, 2. — [2] Rom. VIII, 20. — [3] Marc. I, 2 et 3.

tionem moveret, et doceret hominem humilitate atque abstinentia et fide placere debere, sicut ille sanctus Johannes Baptista his ad immortalitatem gradibus ascendit, vestimento, cibo, nuntio?

IV. At vero sanctus Lucas velut quemdam historicum ordinem tenuit, et plura nobis gestorum Domini miracula revelavit; ita tamen ut omnis sapientiæ virtutes Evangelii istius complecteretur historia. Quid enim præcellentius ad sapientiam naturalem, quam quod Spiritum sanctum creatorem etiam Dominicæ incarnationis extitisse reseravit[1]? Docet ergo naturalia, si creat spiritus. Unde et David docens sapientiam naturalem: «Emitte, inquit, Spiritum »tuum et creabuntur[2].» Docet moralia in eodem libro, cum me in illis beatitudinibus docet mores: quemadmodum amare inimicum debeam[3]: quemadmodum non referire, et non repercutere verberantem: quemadmodum benefacere, mutuum dare cum desperatione recuperationis, aut remunerationis et mercedis. Merces enim facilius sequitur non expectantem. Docuit etiam rationabilia, cum lego, quoniam «Qui fidelis est in minimo, etiam in »majore fidelis est[4].» Quid adhuc de naturalibus dicam, quod docuit virtutes cœlorum moveri, Dominum solum esse unigenitum Dei Filium[5], in cujus passione tenebræ per diem factæ sunt[6], terra obscurata est, sol refugit?

V. Ergo omnem quem mundana sibi prudentia falso vindicat principatum, sapientia vere possidet spiritalis: præsertim cum, audacius ut aliquid usurpemus, ipsa fides nostra, ipsum mysterium Trinitatis sine hac triplici sapientia esse non possit; nisi credamus et illum naturaliter Patrem, qui nobis genuit Redemptorem: et illum ethicum Filium, qui Patri usque ad mortem secundum ho-

[1] Luc. I, 35. — [2] Psal. CIII, 20. — [3] Luc. VI, 27, et seqq. — [4] Luc. XVI, 10. — [5] Id. XXI, 26. — [6] Id. XXIII, 44.

minem obediens, nos redemit : et illum rationabilem Spiritum, qui rationem colendæ divinitatis, et vitæ regendæ, humanis pectoribus infudit. Nec quisquam putet nos potestatis aut virtutis fecisse distantiam, cum hæc calumnia etiam Paulum possit incessere. Neque enim distantiam fecit ille, cum dixit, « Divisiones gratiarum sunt, idem » autem Spiritus : et divisiones ministeriorum sunt, idem » autem Dominus : et divisiones operationum sunt, idem » autem Deus, qui operatur omnia in omnibus[1]. » Operatur enim omnia, et in omnibus Filius, sicut habes alibi, quia « Omnia, et in omnibus Christus[2]. » Operatur et Spiritus sanctus, quia « Omnia operatur unus atque idem Spiritus, » dividens singulis prout vult[3]. » Nulla ergo operationum distantia, nulla discretio est, ubi vel in Patre, vel in Filio, vel in Spiritu sancto, nulli secunda plenitudo virtutis est.

VI. Hæc igitur cum legimus, diligenter consideremus, ut in ipsis locis nobis possint melius elucere. « Qui » enim « quærit, inveniet : et qui pulsat, aperietur ei[4]. » Aperit sibi diligentia januam veritatis, et ideo præceptis cœlestibus pareamus. Neque enim otiose dictum est homini, quod nulli aliorum animantium : « In sudore vultus tui » manducabis panem tuum[5]. » Iis enim animalibus quæ natura irrationabilia sunt, jussu Dei terra pabulum ministrare præcepta est : soli autem homini, ut rationabile quod accepit, exerceat, vitæ cursus in labore præscribitur. Qui enim non est contentus animalium pabulo cæterorum, cui non satis est lignum fructiferum in commune omnibus ad escam datum : sed delicias sibi variarum exquirit epularum, delicias sibi transmarinis arcessit e terris, delicias verrit e fluctibus, recusare non debet, qui labore victum requirit, brevem si laborem pro vita subeat æterna. Itaque si

[1] I Cor. XII, 4-6. — [2] Coloss. III, 11. — [3] I Cor. XII, 11. — [4] Matth. VII, 8. — [5] Gen. III, 19, et I, 30.

quis in hæc sacratarum disputationum certamina veniens exuat se vitæ hujus exposita ad errorem sollicitudine, et nudus malitiæ, athleta pietatis oleo spiritali velut quædam animæ membra perfusus, suscipiat certamina veritatis, haud dubie perpetua promerebitur sacratarum præmia coronarum. Bonorum enim laborum nobilis fructus est : et quanto plura certamina, tanto præcellentior corona virtutum.

VII. Sed ad propositum revertamur. Historico enim stylo diximus hunc Evangelii librum esse digestum. Denique describendis magis rebus, quam exprimendis præceptis, studium uberius comparatione aliorum videmus impensum. Et ipse Evangelista historico more a narratione sumpsit exordium. «Fuit, inquit, in diebus Herodis regis »Judææ sacerdos quidam nomine Zacharias[1],» eamque historiam plena digestione persequitur. Unde etiam ii qui quatuor animalium formas quæ in Apocalypsi revelantur, quatuor Evangelii libros intelligendos arbitrati sunt[2], hunc librum volunt vituli specie figurari; vitulus enim sacerdotalis est victima. Et bene congruit vitulo hic Evangelii liber, quia a sacerdotibus inchoavit, et consummavit in vitulo, qui omnium peccata suscipiens, pro totius mundi vita est immolatus; sacerdotalis enim est ille vitulus. Idem quippe et vitulus et sacerdos : sacerdos, quia propitiator est noster; advocatum enim ipsum habemus apud Patrem : vitulus, quia suo sanguine nos diluit, et redemit. Et bene accidit, ut quoniam Evangelii librum secundum Matthæum diximus esse moralem, opinio hujuscemodi non prætermitteretur; mores enim proprie dicuntur humani.

VIII. Plerique tamen putant ipsum Dominum nostrum in quatuor Evangelii libris, quatuor formis animalium figurari, quod idem homo, idem leo, idem vitulus, idem

[1] Luc. I, 5. — [2] Apoc. IV, 7.

aquila esse comprobatur. Homo, quia natus ex Maria est : leo, quia fortis est : vitulus, quia hostia est : aquila, quia resurrectio est. Atque ita in libris singulis forma animalium figuratur, ut uniuscujusque libri series propositorum videatur animalium aut naturæ, aut virtuti, aut gratiæ, aut miraculo convenire. Quæ licet omnia in omnibus sint; tamen plenitudo quædam in singulis virtutum est singularum. Ortum hominis alius descripsit uberius, mores quoque hominis præceptis uberioribus erudivit[1]. Alius a potentiæ cœpit expressione divinæ, quod ex Rege Rex, fortis ex forti, verus ex vero, vivida mortem virtute contemserit[2]. Tertius sacrificium sacerdotale præmisit et ipsam vituli immolationem stylo quodam pleniore diffudit[3]. Quartus copiosius ceteris divinæ miracula resurrectionis expressit. Unus igitur omnia[4], et unus in omnibus, sicut lectum est : non dissimilis in singulis, sed verus in cunctis. Sed jam ipsum sermonem adoriamur Evangelii.

[1] Matth. — [2] Marc. — [3] Luc. — [4] Coloss. III, 11.

LIBER I.

« Quoniam, inquit, multi conati sunt ordinare narra» tionem rerum[1]. »

I. Pleraque nostrorum, quemadmodum veterum Judæorum, paribus et generibus formantur et causis : atque exemplorum similium pari usu, exituque conveniunt : principioque rerum et fine concordant. Nam sicut multi in illo populo divino infusi Spiritu prophetarunt : alii autem prophetare se pollicebantur, et professionem destituebant mendacio (erant enim pseudo-prophetæ potius quam prophetæ, sicut Ananias filius Azor[2]) erat autem populi gratia discernere spiritus (1), ut cognosceret quos referre deberet in numerum prophetarum ; quos autem quasi bonus nummularius improbaret, in quibus materia magis corrupta sorderet, quam veri splendor luminis resultaret : sic et nunc in Novo Testamento multi Evangelia scribere conati sunt, quæ boni nummularii non probarunt. Unum autem tantummodo in quatuor libros digestum ex omnibus arbitrati sunt eligendum.

II. Et aliud quidem fertur Evangelium, quod duodecim scripsisse dicuntur. Ausus est etiam Basilides Evangelium scribere, quod dicitur secundum Basilidem. Fertur etiam aliud Evangelium, quod scribitur secundum Thomam. Novi aliud scriptum secundum Matthiam. Legimus aliqua[3], ne legantur : legimus, ne ignoremus : legimus non ut teneamus, sed ut repudiemus ; et ut sciamus qualia sint in quibus magnifici isti cor exaltant suum. Sed Ec-

[1] Luc. I, 1. — [2] Jerem. XXVIII, 1. — [3] Dist. 37 cap. Legimus aliqua.

clesia, cum quatuor Evangelii libros habeat, per universum mundum Evangelistis redundat: hæreses cum multa habeant, unum non habent: « Multi enim conati, » sed Dei gratia destituti sunt. Plerique etiam ex quatuor Evangelii libris in unum ea quæ venenatis putaverunt assertionibus convenientia, retulerunt. Ita Ecclesia quæ unum Evangelium habet, unum Deum docet: illi autem qui alium Deum Veteris Testamenti, alium novi asserunt, ex multis Evangeliis non unum Deum, sed plures fecerunt.

III. « Quoniam multi, inquit, conati sunt. » Conati utique illi sunt, qui implere nequiverunt. Ergo multos cœpisse, nec implevisse, etiam sanctus Lucas testimonio locupletiore testatur, dicens plurimos esse conatos. Qui enim conatus est ordinare, suo labore conatus est, nec implevit. Sine conatu sunt enim donationes et gratia Dei, quæ ubi se infuderit, rigare consuevit; ut non egeat, sed redundet scriptoris ingenium. Non conatus est Matthæus, non conatus est Marcus, non conatus est Joannes, non conatus est Lucas: sed divino Spiritu ubertatem dictorum rerumque omnium ministrante, sine ullo molimine cœpta compleverunt. Et ideo dicit:

« Quoniam multi conati sunt ordinare narrationem re-» rum, quæ in nobis completæ sunt, vel quæ in nobis re-» dundant. »

IV. Quod enim redundat, nulli deficit: et de completo nemo dubitat, cum fidem effectus astruat, exitus prodat. Itaque Evangelium completum est, et redundat omnibus per universum orbem fidelibus, et mentes omnium rigat, animumque confirmat. Ergo fundatus in petra, et qui omnem fidei sumpserit plenitudinem, firmamentumque constantiæ, recte dicit: « Quæ in nobis completæ sunt; » quoniam non signis et prodigiis, sed verbo vera et falsa discriminant, qui salutaria Domini gesta describunt, vel

qui animum mirabilibus ejus intendunt. Quid enim tam rationabile, quam ut credas, cum legis ea gesta quæ supra hominem sunt, potioris esse naturæ? At vero cum legis ea quæ sunt mortalia, suscepti credas esse corporis passiones? Ita verbo atque ratione, non signis fides nostra fundatur.

« Sicut tradiderunt, inquit, nobis qui ab initio ipsi viderunt, et ministri fuerunt Verbi[1]. »

V. Non congruit ista locutio, ut magis ministerium verbi visum quam auditum esse credamus. Sed quia non prolativum verbum, sed substantiale signatur Verbum illud quod caro factum est, et habitavit in nobis : non vulgare verbum, sed illud cœleste intelligamus, cui Apostoli ministrarunt. Et tamen in exodo lectum est[2], quia populus videbat vocem Domini : et utique vox non videtur, sed auditur. Vox enim quid est, nisi sonus qui non oculis cernitur, sed aure percipitur? Verum altissimo ingenio voluit declarare Moyses, quia vox videtur Dei; interioris enim mentis videtur obtutu. In Evangelio autem non vox, sed illud quod voce præstantius est, Verbum videtur. Unde et Joannes sanctus Evangelista : « Quod erat, inquit, ab initio, quod audivimus, et quod vidimus, et oculis nostris perspeximus, et manus nostræ scrutatæ sunt de Verbo vitæ : et vita apparuit, et vidimus, et testamur, et annuntiamus vobis de vita, quæ erat apud Patrem, et apparuit nobis[3]. » Vides ergo quod Verbum Dei et visum est Apostolis, et auditum. Non solum enim secundum corpus viderunt Dominum[4], sed etiam secundum Verbum; Viderunt enim Verbum, qui cum Moyse et Elia viderunt gloriam Verbi. Isti enim viderunt Jesum, qui in sua viderunt gloria : alii non viderunt, qui

[1] Luc. III. 2. — [2] Exod. xx, 18. — [3] 1 Joan. 1, 1 et 2. — [4] S. August. Epist. nunc 148 al. 111.

corpus tantummodo videre potuerunt; non enim corporalibus, sed spiritalibus oculis Jesus videtur.

VI. Denique Judæi non viderunt eum; quia non videbant in spiritu. Vidit eum Abraham; quia scriptum est: « Abraham diem meum vidit, et gravisus est[1]. » Vidit ergo eum Abraham, qui Dominum utique in corpore non videbat: sed qui vidit in spiritu, vidit in corpore: qui autem vidit in corpore, et non vidit in spiritu; nec in ipso vidit corpore, quod videbat. Vidit eum Esaias: et quia vidit in spiritu, vidit et in corpore. Denique « Non » habebat, inquit, speciem suam neque decorem[2]. » Non viderunt eum Judæi; obcæcatum enim erat insipiens cor eorum. Ipse quoque non se posse a Judæis videri testificatur dicens: « Duces cæci, liquantes culicem, ca» melum autem glutientes[3]. » Non vidit eum Pilatus: non viderunt illi, qui clamabant: « Crucifige, crucifige eum[4]; » si enim vidissent, nunquam Dominum majestatis crucifixissent. Qui ergo Deum vidit Emmanuel, hoc est, vidit nobiscum Deum: qui autem nobiscum Deum non vidit, non potuit videre quem virgo peperit. Denique qui non crediderunt Dei Filium, nec Filium virginis crediderunt.

VII. Quid est ergo Deum videre? Nolo me interroges, Evangelium interroga, ipsum Dominum interroga, imo docentem audi: « Philippe, qui videt me, videt et Pa» trem qui me misit. Quomodo tu dicis: Ostende nobis » Patrem? Non credis quia ego in Patre, et Pater in me » est[5]? » Utique non corpus videtur in corpore, nec spiritus videtur in spiritu: sed solus ille Pater videtur in Filio, aut iste Filius videtur in Patre. Non enim dissimiles in dissimilibus videntur: sed ubi unitas operationis est atque virtutis, et Filius in Patre, et Pater videtur in Filio.

[1] Joan. VIII, 56. — [2] Isaï. LIII, 2. — [3] Matth. XXIII, 24. — [4] Joan. XIX, 6. — [5] Id. XIV, 9 et 10.

« Quæ ego, inquit, opera facio, et ille facit[1]. » In operibus Patris Jesus videtur, in operibus Filii et Pater cernitur. Vidit Jesum qui Galilæum illud mysterium[2], id est, ex aqua vinum factum vidit; quod nemo posset, nisi mundi Dominus elementa convertere. Video Jesum, quando lego quia cæco linivit oculos luto[3], et reddidit visum. Ipsum enim recognosco, qui de luto finxit hominem, et ei vivendi spiritum, et vivendi lumen infudit[4]. Video Jesum, quando peccata condonat[5]; nemo enim potest peccata dimittere, nisi solus Deus. Video Jesum, quando Lazarum suscitat[6]: et non viderunt, qui viderunt. Video Jesum, video etiam Patrem, quando oculos ad cœlum erigo, ad maria converto, ad terram retorqueo: « Invisibilia enim ejus, per ea quæ perfecta sunt intel» lecta, conspiciuntur[7]. »

VIII. « Sicut tradiderunt nobis, qui ab initio viderunt, » et ministri fuerunt Verbi. » Gemina virtus est in homine perfecto, ut et intentio sit, et actio. Utramque igitur virtutem sanctus Evangelista apostolis defert; non solum enim viderunt, sed etiam « Ministri, inquit, Verbi fue» runt. » Intentio visionis, actionis est ministerium: finis autem intentionis est actio, principium actionis intentio. Atque ut proprio Apostolorum utamur exemplo, intentio est quod Petrus et Andreas audita Domini voce dicentis: « Faciam vos fieri piscatores hominum[8], » sine ulla comperendinatione reliquerunt scalmum, Verbum secuti sunt. Sed non statim in intentione actio: nec ibi quidem adhuc actio, sed intentio, ubi dicit Petrus: Domine, « Quare » non possum te sequi modo? Animam meam pro te po» nam[9]. » Erat enim intentio passionis, sed nondum erat

[1] Joan. v, 19. — [2] Id. II, 9. — [3] Id. IX, 6. — [4] Gen. II, 7. — [5] Marc. II, 6, 7. — [6] Joan. XI, 44. — [7] Rom. I, 20. — [8] Matth. IV, 19. — [9] Joan. XIII, 37.

actio; licet in jejuniis jam esset actio, esset in vigiliis, esset in contemptu corporalium voluptatum; hæc enim est actio Christiani. Neque enim in omnibus rebus simul et intentio, et actio est: sed cum sit rei alterius actió, alterius adhuc intentio est. Nam et ipse Petrus cum multa apostolica virtute perpeti peregisset; postea tamen quando dixit ei Dominus: « Tu me sequere[1], » tulit crucem suam, et secutus est Verbum, atque actionem subiit passionis. Sed fuerat in Petro, Andrea, Joanne, et cæteris Apostolis et intentionis, et actionis æqualitas.

IX. Est autem nonnumquam plus in intentione quam in actione, aut plus in actione quam in intentione; ut in Evangelio cernimus inter sanctam Mariam, et Martham fuisse distantiam. Alia enim Verbum audiebat: alia festinabat circa ministerium, quæ stetit, et ait: « Domine, » non est tibi curæ, quod dereliquit me soror mea solam » ministrare. Dic ergo illi, ut me adjuvet. Et dixit illi » Dominus: Martha, Martha..... Maria optimam partem » elegit, quæ non auferetur ab ea[2]. » Ergo in altera intentionis studium, in altera actionis ministerium redundabat: utrique tamen utriusque virtutis studium suppetebat. Siquidem et Martha, nisi audisset verbum, ministerium non subiisset, cujus actio intentionis indicium est: et Maria tantum gratiæ de utriusque retulit perfectione virtutis; ut ungeret pedes Jesu, et tergeret capillis, et totam domum suæ fidei odore compleret[3]. Est etiam nonnunquam maxima intentio, cassa actio; ut si medicinæ animum aliquis intendat, et cum omnia medendi præcepta cognoverit, non exequatur officia: atque ita fit ut quia cassa actio, cassa etiam intentio sit. Est etiam in nonnullis uberior aliquando actio, exilior intentio; ut si quis baptismi salutaris sacramenta percipiat, et cognoscendis

[1] Joan. XXI, 22. — [2] Luc. X, 40-42. — [3] Joan. XII, 3.

variarum virtutum præceptis animum nolit intendere, fit plerumque ut per intentionis incuriam fructum actionis amittat. Ideo ergo utriusque virtutis plenitudo quærenda est, quam consequi potuerunt Apostoli, de quibus dicit: « Qui ab initio viderunt, et ministri fuerunt Verbi; » ut per id quod viderunt, divinæ cognitionis intelligatur intentio: per id quod ministri fuerunt, eorum actio declaretur.

« Visum est, inquit, et mihi[1]. »

X. Potest etiam non soli visum esse, quod visum sibi esse declarat. Non enim voluntate tantum humana visum est: sed sicut placuit ei qui in me, inquit, loquitur Christus[2]; qui ut id quod bonum est, nobis quoque bonum videri possit, operatur; quem enim miseratur, et vocat. Et ideo qui Christum sequitur, potest interrogatus cur esse voluerit Christianus, respondere: Visum est mihi. Quod cum dicit, non negat Deo visum; a Deo enim præparatur voluntas hominum. Ut enim Deus honorificetur a sancto, Dei gratia est. Denique plurimi voluerunt scribere Evangelium: sed quatuor tantummodo, qui divinam meruerunt gratiam, sunt recepti.

« Visum est, inquit, et mihi assecuto a principio omnia » diligenter ex ordine. »

XI. Prolixiorem hunc Evangelii librum quam cæteros esse nemo dubitaverit. Et ideo non ea quæ falsa sunt, sed quæ vera, sibi vindicat. Denique etiam a sancto apostolo Paulo testimonium meruit diligentiæ. Sic enim laudat Lucam: « Cujus laus, inquit, est in Evangelio per omnes » Ecclesias[3]. » Et vere laudabilis est, qui meruit a tanto gentium doctore laudari. Assecutum itaque se non pauca dicit, sed omnia: et assecuto omnia visum est scribere non omnia, sed ex omnibus. Non enim scripsit omnia,

[1] Luc. I, 3. — [2] 2 Cor. XIII, 3. — [3] Id. VIII, 18.

sed assecutus est omnia; quia quæ fecit, inquit, Jesus, si scribantur omnia, nec ipsum capere mundum arbitror[1]. Advertis enim quod consulto etiam ea quæ ab aliis sunt scripta, præteriit; ut diversa in Evangelio gratia refulgeret, et propriis quibusdam singuli libri mysteriorum gestorumque miraculis eminerent. Diviserunt enim sibi vestimenta Domini milites Christi, quod suo loco plenius explanabitur[2].

XII. Scriptum est autem Evangelium ad Theophilum (2), hoc est, ad eum quem Deus diligit. Si Deum diligis, ad te scriptum est: si ad te scriptum est, suscipe munus Evangelistæ: pignus amici in penetralibus animi diligenter asserva. « Bonum depositum custodi per Spiritum sanctum, qui datus est nobis[3]: » frequenter inspice, sæpius discute. Fides pignori prima debetur: fidem sequitur diligentia; ne commissa tibi pignora aut tinea, aut ærugo consumat. Quod enim tibi commissum est, consumi potest: Evangelium consumi non potest. Evangelium bonum pignus est: sed vide ne vel in animo tuo illud aut tinea aut ærugo consumat. Consumit tinea, si quod bene legeris, male credas.

XIII. Tinea hæreticus est, tinea Photinus est, tinea tua Arrius est. Scindit vestimentum, qui separat a Deo Verbum. Scindit vestimentum Photinus, cum legit: « In » principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum, et » Deus erat[4]. » Integrum enim vestimentum est, si legas: « Et Deus erat Verbum[5]. » Scindit vestimentum qui separat a Deo Christum. Scindit vestimentum qui legit: « Hæc est autem vita æterna; ut cognoscant te solum » verum Deum[6]; » nisi cognoscat et Christum. Non enim solum Patrem vere Deum cognoscere vita æterna est: sed

[1] Joan. XXI, 25. — [2] Infra lib. X in cap. 23-34. — [3] 2 Tim. I, 14. — [4] Joan. I, 1. — [5] Ibid. — [6] Id. XVII, 3.

etiam Christum cognoscere verum Deum, verum de vero, Deum de Deo, vita est sempiterna. Tinea est Christum cognoscere sine divinitatis fide, aut corporis sacramento. Tinea est Arrius, tinea est Sabellius. Patitur has tineas spiritus fluctuantium: patitur has tineas spiritus qui non credit quia Pater et Filius divinitate unum sunt. Scindit quod scriptum est: « Ego et Pater unum sumus[1], » qui unum per discretas substantias dividit. Patitur hanc tineam spiritus, qui Jesum Christum in carne venisse non credit: et ipse est tinea; ipse est enim antichristus. Qui autem de Deo sunt, fidem tenent; et ideo tineam pati non queunt, quæ dividit vestimentum. Omne enim quod inter se dividitur, sicut satanæ regnum, non potest esse perpetuum.

XIV. Est etiam ærugo animi, cum sæcularium sordibus cupiditatum religiosæ acies intentionis obducitur, aut fidei puritas decoloratur nube perfidiæ. Ærugo mentis est rei cupiditas familiaris: ærugo mentis incuria est: ærugo mentis est ambitio dignitatum, si in his summa spes vitæ præsentis locetur. Et ideo ad divina conversi, acuamus ingenium, exerceamus affectum; ut gladium illum, quem vendita veste, emi Dominus jubet[2], paratum semper et lucidum tanquam in vagina mentis reconditum habere possimus. Arma enim spiritalia et fortia Deo ad destruendas munitiones militibus Christi debent semper esse præsentia; ne cum venerit dux cœlestis militiæ, situ nostrorum offensus armorum, a legionum suarum nos societate secernat.

« Fuit, inquit, in diebus Herodis regis Judææ, sacerdos » quidam nomine Zacharias de vice Abia: et uxor ejus » de filiabus Aaron, et nomen ejus Elizabeth. Et erant

[1] Joan. x, 30. — [2] Luc. xxii, 36.

» ambo justi, incedentes in omnibus mandatis, et justificationibus Domini sine querela[1]. »

XV. Docet nos Scriptura divina non solum mores in iis qui prædicabiles sunt, sed etiam parentes oportere laudari; ut veluti transmissa immaculatæ puritatis hæreditas in iis quos volumus laudare, præcellat. Quæ enim alia intentio hoc loco sancti Evangelistæ, nisi ut sanctus Joannes Baptista nobilitetur parentibus, miraculis, moribus, munere, passione? Sic etiam sancti Samuël mater Anna laudatur : sic Isaac a parentibus nobilitatem pietatis accepit, quam posteris dereliquit. Sacerdos itaque Zacharias, nec solum sacerdos, sed etiam de vice Abia, id est, nobilis inter superiores familias.

XVI. « Et uxor, inquit, ejus de filiabus Aaron. » Non solum igitur a parentibus, sed etiam a majoribus sancti Joannis nobilitas propagatur; non sæculari potestate sublimis, sed religionis successione venerabilis. Tales enim majores habere debuit prænuntius Christi; ut non repente conceptam, sed a majoribus acceptam, et ipso infusam jure naturæ prædicare fidem Dominici videretur adventus.

XVII. « Erant, inquit, ambo justi, incedentes in omnibus mandatis et justificationibus Domini sine querela. » Quid ad hoc referunt qui peccatis suis solatia præferentes, sine peccatis frequentibus hominem putant esse non posse, et utuntur versiculo; quia scriptum est in Job : « Nemo » mundus a sorde, nec si una die vita ejus sit in terra, » numerosi menses ejus ab ipso[2]? » Quibus respondendum est, prius ut quid sit hominem sine peccato esse definiant : utrum nunquam omnino peccasse, an desiisse peccare? Si enim hoc putant sine peccato esse, desiisse peccare : et ipse consentio; « Omnes enim peccaverunt, et

[1] Luc. I, 5, 6. — [2] Job. XIV, 4, 5.

» egent gloria Dei[1]. » Sin autem eum, qui veterem errorem correxerit, et in eam se vitæ transformaverit qualitatem, ut temperet a peccato, negant abstinere a delictis, non possum in eorum convenire sententiam; cum legamus: Quia « Sic Dominus dilexit Ecclesiam... ut exhibeat » sibi ipse gloriosam, et non habentem maculam, aut » rugam, aut aliquid ejusmodi: sed ut sit sancta, et im» maculata[2]. » Nam cum Ecclesia ex gentibus, hoc est, ex peccatoribus congregata sit, quomodo ex maculatis immaculata potest esse; nisi primo per Dei gratiam, quod abluta a delicto sit: deinde quod per qualitatem non peccandi abstineat a delictis? Ita nec ab initio immaculata; humanæ enim hoc impossibile est naturæ: sed per Dei gratiam et qualitatem sui, quia jam non peccat, fit ut immaculata videatur.

XVIII. Nec otiose justos ante Deum dixit, « Incedentes in mandatis et justificationibus Domini: » in quo Patrem omnipotentem, et Filium comprehendit. Filium esse qui legem tulerit, mandata præscripserit, etiam sanctus Lucas evangelista declarat[3]. Et bene justos ante Deum; non enim omnis qui justus est ante homines, justus est ante Deum. Aliter vident homines, aliter videt Deus: homines in facie, Deus in corde. Et ideo fieri potest ut aliquis, affectata bonitate populari, justus videatur mihi: justus autem ante Deum non sit, si justitia non ex mentis simplicitate formetur, sed adulatione simuletur; abscondita enim in ea homo non poterit deprehendere. Perfecta igitur laus est, ante Deum justum esse. Unde et Apostolus: « Cujus laus, inquit, non ex hominibus, sed ex Deo est[4]. » Beatus plane ille qui in conspectu Dei justus est. Beatus ille, de quo Dominus dignatur dicere: « Ecce vere Israëlita,

[1] Rom. III, 23. — [2] Ephes. V, 25-27. — [3] Luc. VI, 47. — [4] Rom. II, 29.

» in quo dolus non est[1]; » verus enim Israëlita, qui Deum videt, et videri se novit a Deo, et ipsi exhibet cordis occulta. Solus enim perfectior, qui ab eo probatur, qui non potest falli : « Judicia enim Domini vera[2] : » judicia autem hominum sæpe falluntur; ut et injustis justitiæ gratiam frequenter ascribant, et justum aut odio persequantur, aut mendacio decolorent. « Novit autem Dominus immaculatorum vias[3]; » nec pro peccatore laudabilem, nec pro laudabili peccatorem : sed unumquemque pro competentium judicat ratione meritorum; idem est enim arbiter mentis et facti. Divina namque judicia meritum justi ex mentis habitu, non aliquo factorum exitu metiuntur. Plerumque enim aut bona mens facti reprehensibilis exitu deformatur : aut improba cogitatio facti alicujus decore velatur. Sed etiam quod bene feceris, si male cogitaveris, divino judicio non potest comprobari. Scriptum est enim : « Juste quod justum est persequeris[4]. » Nam nisi esset ut justum injuste faceres, nunquam dictum esset : « Juste » quod justum est persequeris. » Et certe posse justum injuste fieri docuit nos ipse Salvator dicens : « Cum feceris » eleemosynam, noli tuba canere ante te[5]. » Et, « Cum » oratis, non eritis sicut hypocritæ. » Bonum est enim misericordia, bonum est oratio : sed potest injuste fieri, si jactantiæ causa aliquis pauperi largiatur, ut videatur ab hominibus.

XIX. Unde sanctus Evangelista non solum justos ante Deum, et incedentes in mandatis omnibus, et justificationibus Domini : sed etiam sine querela incedentes ait. Quod mire cum prophetico congruit dicto, quo sanctus Salomon in Proverbiis usus est dicens : « Provide bona » semper coram Deo, et coram hominibus[6]. » Nulla ergo

[1] Joan. I, 47. — [2] Psal. XVIII, 10. — [3] Id. XXXVI, 18. — [4] Deut. XVI, 20. — [5] Matth. VI, 2-5. — [6] Prov. III, 4.

querela est, ubi et mentis bonitas concordat, et facti. Et plerumque justitia durior hominum querelam excitat.

XX. Quam vero congruat verborum ipsa distinctio, et ordo conveniat, diligenter adverte. « Incedentes, inquit, » in omnibus mandatis, et justificationibus Domini. » Prius enim mandatum, secunda est justificatio. Itaque cum mandatis cœlestibus obedimus, in mandatis incedimus Domini: cum judicamus, et congrue judicamus, tenere Domini justificationes videmur.

XXI. Plena igitur laudatio est quæ genus, mores, officium, factum, judicium comprehendit. Genus in majoribus, mores in æquitate, officium in sacerdotio, factum in mandato, in justificatione judicium.

« Factum est autem, cum sacerdotio fungeretur Zacharias in ordine vicis suæ ante Dominum Deum, secundum consuetudinem sacerdotii, sorte exiit ut incensum poneret, ingressus in templum Domini : et omnis populus foris orabat hora incensi[1]. »

XXII. Videtur hic sanctus Zacharias summus designari sacerdos ; quia, sicut lectum est de priore tabernaculo in quod semper intrabant sacerdotes ministeria consummantes, non uno tantum anni tempore intrabant in templum : in secundo autem semel in anno singularis summus sacerdos non sine sanguine, quem offerret pro se, et populi delictis[2]. Hic est ille summus sacerdos, qui adhuc sorte quæritur; quia verus adhuc ignoratur : qui enim sorte legitur, humano judicio non comprehenditur. Ille igitur quærebatur, et alius figurabatur. Ille quærebatur verus in æternum sacerdos, cui dicitur : « Tu es sacerdos in æternum[3] : » qui non hostiarum cruore, sed proprio sanguine Patrem Deum generi reconciliaret humano. Sed tunc sanguis fundebatur in specie, et in specie sacerdos ordinabatur : nunc

[1] Luc. II, 8-11. — [2] Hebr. IX, 6, 7. — [3] Psal. CIX, 4.

quia veritas venit, relinquamus speciem, veritatem sequamur. Et tunc quidem vices erant, nunc autem est perpetuitas. Erat ergo, et certe erat cujus vices etiam gerebantur.

XXIII. Sorte ergo legebatur, ut introiret in templum sacerdos. Si igitur in typo nullus poterat testis adhiberi, quid aliud significabatur, nisi eum sacerdotem esse venturum, cujus sacrificium non esset commune cum cæteris: qui denique non in manufactis templis sacrificaret pro nobis, sed in sui corporis templo nostra peccata vacuaret. Sorte ergo quærebatur sacerdos. Ideo fortasse et milites vestimenta Domini sortiebantur[1], ut quoniam in templo suo pro nobis Dominus deferre sacrificium præparabat, circa ipsum quoque sortis agitatio præceptum Legis impleret. Propter quod ait: « Non veni Legem solvere, » sed adimplere[2]. » Certe ut ipse esset, qui et expectatus in veteri Testamento, et mandato Dei videretur electus. Denique et super apostolum Matthiam sors cecidit[3], ne apostoli electio a mandato discrepare legis veteris videretur.

« Apparuit autem illi Angelus Domini stans a dextris » altaris incensi[4]. »

XXIV. Non immerito Angelus videtur in templo[5]; quia veri Sacerdotis jam nuntiabatur adventus, et cœleste sacrificium parabatur, in quo Angeli ministrarent. Et bene apparuisse dicitur ei, qui eum repente conspexit. Et hoc specialiter aut de Angelis, aut de Deo Scriptura divina tenere consuevit; ut quod non potest prævideri, apparere dicatur; sic enim habes: « Apparuit Deus Abrahæ ad ilicem Mambre[6]. » Nam qui ante non præsentitur, sed repentino videtur aspectu, apparere memoratur. Non enim

[1] Joan. XIX, 24. — [2] Matth. V, 17. — [3] Act. I. 26. — [4] Luc. II, 11. — [5] August. epist. 148 al. 11 et alibi. — [6] Gen. XVIII, 1.

similiter sensibilia videntur, et is in cujus voluntate situm est videri, et cujus naturæ est non videri, voluntatis videri. Nam si non vult, non videtur: si vult, videtur. Apparuit enim Deus Abrahæ, quia voluit: alii, quia noluit, non apparuit. Visum est etiam Stephano[1], cum lapidaretur a populo, aperiri cœlum: visus est etiam Jesus stans ad dexteram Dei; et non est visus a populo. Vidit Esaïas Dominum Sabaoth[2], sed alius videre non potuit; quia cui placuit, apparuit.

XXV. Et quid de hominibus loquimur, cum etiam de ipsis cœlestibus virtutibus et potestatibus legerimus, quia « Deum nemo vidit unquam[3]? Et addidit, quod ultra cœlestes est potestates: « Unigenitus Filius qui est in sinu » Patris, ipse enarravit[4]. » Aut acquiescatur igitur necesse est, si Deum Patrem nemo vidit unquam, Filium visum esse in veteri Testamento; et desinant hæretici ex Virgine ei principium dare, qui antequam nasceretur ex Virgine, videbatur: aut certe refelli non potest, vel Patrem, vel Filium[5], vel certe Spiritum sanctum (si tamen est Spiritus sancti visio) ea specie videri, quam voluntas elegerit, non natura formaverit; quoniam Spiritum quoque visum accepimus in columba[6]. Et ideo Deum nemo vidit unquam; quia eam quæ in Deo habitat plenitudinem divinitatis nemo conspexit, nemo mente aut oculis comprehendit. « Vidit » enim ad utrumque referendum est. Denique cum additur: « Unigenitus Filius ipse enarravit, » mentium magis quam oculorum visio declaratur; species enim videtur, virtus vero narratur: illa oculis, hæc mente comprehenditur.

XXVI. Sed quid de Trinitate dicam? Seraphim quando voluit, apparuit, et vocem ejus Esaïas solus audivit[7]. Appa-

[1] Act. VII, 55. — [2] Isaï. VI, 1. — [3] Joan. I, 18. — [4] Ibid. — [5] Aug. loco citato. — [6] Matth. III, 16. — [7] Isaï. VI, 6.

ruit Angelus, et nunc præsto est, sed non videtur; neque etiam in potestate nostra est videre, sed in potestate illius apparere. Tamen, etsi potestas non est videndi, est gratia promerendi ut videre possimus. Et ideo qui habuit gratiam, meruit copiam : nos copiam non meremur, quia Deum videndi gratiam non habemus.

XXVII. Et quid mirum si in præsenti sæculo, nisi quando vult, Dominus non videtur. In ipsa quoque resurrectione non facile est Deum videre, nisi iis qui corde sunt mundo. Et ideo ait : « Beati mundo corde ; ipsi enim » Deum videbunt[1]. » Quantos beatos jam numeraverat, et tamen videndi his Deum non promiserat facultatem ? Si ergo ii qui mundo sunt corde, Deum videbunt; utique alii non videbunt. Neque enim indigni Deum videbunt, neque is qui Deum videre noluerit, potest Deum videre. Nec in loco Deus videtur, sed mundo corde : nec corporalibus oculis Deus quæritur, nec circumscribitur visu, nec tactu tenetur, nec auditur affatu, nec sentitur incessu. Et cum absens putatur, videtur : et cum præsens est, non videtur. Denique nec apostoli omnes Christum videbant; et ideo ait : « Tanto tempore vobiscum sum, et adhuc me » non cognovistis[2] ! » Qui enim cognovit quæ sit latitudo, et longitudo, et altitudo, et profundum, et supereminentem scientiæ charitatem Christi, vidit et Christum, vidit et Patrem. Nos enim jam secundum carnem non novimus Christum, sed secundum spiritum; spiritus enim ante faciem nostram Christus Dominus, qui nos in omnem plenitudinem Dei misericordia sua implere dignetur ; ut videri possit a nobis. Ideo ergo apparuit Zachariæ Angelus a dextris altaris incensi, quia apparuit cum voluit, non apparuit quandiu noluit.

XXVIII. Apparuit autem a dextris altaris incensi; quia

[1] Matth. v, 8. — [2] Joan. xiv, 9.

divinæ insigne misericordiæ deferebat : « Dominus enim a » dextris est mihi, ne commovear[1]. » Et alibi : « Dominus » protectio tua super manum dexteræ tuæ[2]. » Atque utinam nobis quoque adolentibus altaria, sacrificium deferentibus assistat Angelus, imo præbeat se videndum. Non enim dubites assistere Angelum, quando Christus assistit, quando Christus immolatur. « Etenim pascha nostrum immolatus » est Christus[3]. » Nec verearis ne turbetur cor tuum Angeli visione (perturbamur enim, et a nostro alienamur affectu, quando præstringimur alicujus superioris potestatis occursu) idem enim Angelus qui occurrerit nobis, confirmare nos poterit, sicut turbatum ante Zachariæ firmavit animum, dicens :

« Ne timeas Zacharia, quoniam ecce oratio tua exau» dita est : et uxor tua Elizabeth pariet filium, et vocabis » nomen ejus Joannem : et erit gaudium tibi : et multi in » nativitate ejus gaudebunt[4]. »

XXIX. Plena semper, et redundantia sunt divina beneficia : non exiguo constricta numero, sed uberi bonorum coacervata congestu ; ut hic primo precationis fructus, deinde sterilis partus uxoris, tum lætitia plurimorum, et magnitudo virtutis. Altissimi quoque Propheta promittitur : quin etiam, ne qua esset dubitatio, futuri quoque vocabulum designatur. Tantis igitur supra votum fluentibus, non immerito diffidentiæ pœna silentium est : quod in posterioribus explanabimus. Solemnis autem lætitia est in ortu et generatione sanctorum ; sanctus enim non solum parentum gratia, sed etiam salus est plurimorum. Unde admonemur hoc loco sanctorum generatione lætari.

XXX. Admonentur etiam parentes gratias agere non minus pro ortu, quam pro meritis filiorum ; non enim mediocre munus est Dei, dare liberos propagatores ge-

[1] Psal. xv, 8. — [2] Psal. cxx, 5. — [3] 1 Cor. v, 7. — [4] Luc. I, 13, 14.

neris, successionis hæredes. Lege Jacob duodecim filiorum generatione gaudere[1]. Abrahæ filius datur. Zacharias exauditur. Divinum igitur munus[2], fœcunditas est parentis. Agant itaque patres gratias, quia generaverunt : filii, quia generati sunt : matres, quia conjugii præmiis honorantur; stipendia enim militiæ suæ filii sunt. Vernet in Dei laudem terra, quia colitur : mundus, quia cognoscitur : Ecclesia, quia devotæ numero plebis augetur. Nec otiose in principio statim Genesis Dei jussu conjugium copulatur[3], nisi ut hæresis destruatur. Sic enim Deus conjugium probavit, ut jungeret : sic remuneratus est, ut quibus sterilitas filios denegasset, pietas divina concederet.

« Et erit magnus coram Domino[4]. »

XXXI. Non corporis hic, sed animæ magnitudinem declaravit. Est coram Domino magnitudo animæ, magnitudo virtutis : est etiam parvitas animæ, et pueritia virtutis. Juxta enim animæ et corporis numeramus ætates, non pro ratione temporis, sed pro qualitate virtutis; ut vir perfectus ille dicatur, qui careat errore pueritiæ, et lubricum adolescentiæ animi maturitate non sentiat : pusillus autem, qui nullum adhuc virtutis videatur habuisse processum. Unde illud in Jeremia, cum misereretur Dominus deflentis Ephræm, et peccata propria deprecantis : « A juventute, inquit, mea dilectus mihi est filius Ephræm, » puer in deliciis[5]. » Si enim non fuisset puer in deliciis, nunquam peccavisset. Et bene utrumque dixit, et in deliciis, et puerum; est enim puer, qui non peccat : « Ecce » puer meus, quem elegi[6]. » Per delicias itaque peccavit, qui ita erat informatus a Domino, ut nescius esset erroris. Ergo et si puer in deliciis non fuisset, et si in virum perfectum virtutis processisset ætate, nunquam lapsus fuis-

[1] Gen. XLIX, 28. — [2] Id. XXI, 2. — [3] Id. II, 24. — [4] Luc. II, 15. — [5] Jerem. XXXI, 20. — [6] Isaï. XLIII, 10.

set; ut illi necesse esset veniam suorum petere delictorum, cum magis meritorum præmia sperare deberet. Quod etiam Dominus noster in Evangelio videtur exprimere, cum dicit : « Nolite contemnere unum de pusillis istis[1]. » Sed loco suo plura serventur. Ergo pusillus contrarius est magno. Et si, juxta Apostolum, parvulus sub elementis est : « Cum enim essemus parvuli, sub elementis hujus » mundi eramus[2] : » ergo magnus supra elementa mundi est.

XXXII. Erit itaque Joannes magnus non virtute corporis, sed animæ magnitudine. Denique non fines alicujus propagavit imperii, non triumphos aliquos bellici certaminis adoreis præoptavit : sed quod est amplius, in deserto prædicans, delicias hominum, corporisque lasciviam magna animi virtute depressit. Parvulus ergo in sæculo, magnus in spiritu. Denique quasi magnus, nec vitæ captus illecebris, sententiæ constantiam vivendi desiderio mutavit.

« Et Spiritu, inquit, sancto replebitur adhuc in utero » matris suæ[3]. »

XXXIII. Non est dubium, verum hoc Angeli esse promissum; siquidem sanctus Joannes, antequam nasceretur, matris adhuc in utero positus, Spiritus accepti gratiam designavit. Nam cum et pater ejus aut mater nulla ante mirabilia fecissent, in utero parentis exiliens, parenti Domini evangelizavit adventum; sic enim habes, quod cum advenisset mater Domini ad Elizabeth, ait illa : « Ecce ut facta est salutatio tua in auribus meis, exultavit » infans in utero meo[4]. » Nondum enim erat illi spiritus vitæ, sed spiritus gratiæ. Denique et alibi vivendi substantiæ præcurrere sanctificandi gratiam potuimus advertere,

[1] Matth. XVIII, 10. — [2] Galat. IV, 10. — [3] Luc. I, 15. — [4] Id. I, Infra 44.

cum dicit Dominus: « Priusquam exires de vulva, sanctificavi te, et prophetam in gentibus posui te[1]. » Alius enim est spiritus vitæ hujus, alius gratiæ: ille nascendo sumit exordium, moriendo defectum: iste non temporibus, non ætatibus coërcetur, non obitu extinguitur, non alvo matris excluditur. Denique et sancta Maria plena sancto Spiritu prophetavit[2]: et Elisæus mortuus defunctum cadaver hominis tactu sui corporis suscitavit[3]: et Samuël post mortem, secundum Scripturæ testimonium, futura non tacuit[4].

XXXIV. « Et Spiritu, inquit, sancto replebitur. » Cui enim adest Spiritus gratiæ, nihil deest. Et cui Spiritus sanctus infunditur, magnarum plenitudo virtutum est. Denique

« Multos, inquit, filiorum Israël convertet ad Dominum » Deum ipsorum[5]. »

XXXV. Non egemus testimonio quod plurimorum sanctus Joannes corda converterit, in quo nobis propheticæ Scripturæ et evangelicæ suffragantur. « Vox enim » clamantis in deserto: Parate viam Domino, rectas facite semitas ejus[6]: » et baptismata populis frequentata declarant conversæ plebis non mediocres factos esse processus; quia dum creditur Joanni, creditur Christo. Non enim de se, sed de Domino prædicabat prænuntius Christi. Et ideo

« Præibit in conspectu Domini in spiritu et virtute » Eliæ[7]. »

XXXVI. Bene ista junguntur; nunquam enim sine virtute spiritus, nec sine spiritu virtus est. Et ideo fortasse in spiritu et virtute Eliæ; quia sanctus Elias et virtutem

[1] Jerem. I, 5. — [2] Luc. I, Infra 46. — [3] 4 Reg. XIII, 21. — [4] I Reg. XVII, et seq. — [5] Luc. I, 16. — [6] Isaï. XL, 3, et Matth. III, 3. — [7] Luc. I, 17.

magnam habuit et gratiam : virtutem, ut ad fidem animos populorum a perfidia retorqueret : virtutem abstinentiæ atque patientiæ, et spiritum prophetandi. In deserto Elias, in deserto Joannes : ille corvis pascebatur, hic dumis ; et calcata omni voluptatis illecebra, parcimoniam prætulit, luxumque contempsit : ille Achab regis gratiam non quæsivit, hic sprevit Herodis : ille Jordanem divisit, hic ad lavacrum salutare convertit : hic cum Domino versatur in terris, ille cum Domino apparet in gloria : hic prioris, ille sequentis Dominici præcursor adventus : illo post triennium arescentem pluviis terram rigavit, et hic post triennium nostri corporis humum fidei imbre perfudit. Quæris quod triennium sit? « Ecce, inquit, anni » tres sunt, ex quo venio quærens fructum in ficulnea » hac, et non invenio[1] ; » mysticus enim numerus debebatur, ut salus populis redderetur. Unus in Patriarchis annus : denique de hominibus tunc anni proventus fuit, qualis non fuit postea super terram. Alius in Moyse, et prophetis cæteris. Tertius in domini Salvatoris adventu : « Ecce, inquit, annum Domini acceptum, et diem retri» butionis[2]. » Et ille paterfamilias qui plantavit vineam[3], non semel exactores fructuum, sed sæpius destinavit : primum servulos, secundo alios servulos destinavit, tertio autem Filium suum misit.

XXXVII. Venit ergo Joannes in spiritu et virtute Eliæ ; alterum enim sine altero non potest esse, sicut etiam in sequentibus reperitur, cum dicitur : « Spiritus sanctus su» perveniet te, et virtus Altissimi obumbrabit te[4]. » Sed fortasse hoc supra nos, et supra apostolos videatur exemplum. Nam et ille sub Elia diviso amne fluvialium recursus undarum in originem fluminis (sicut dicit Scriptura :

[1] Luc. XIII, 7. — [2] Id. IV, 19. — [3] Matth. XXI, 33, et seq. — [4] Luc. I, Infra 35.

« Jordanis conversus est retrorsum[1]) » significat salutaris lavacri futura mysteria[2], per quæ in primordia naturæ suæ, qui baptizati fuerint parvuli a malitia reformantur. Quid quod etiam apostolis suis ipse Dominus virtutem Spiritus esse tribuendam promisit, dicens : « Accipietis » virtutem advenientc in vos Spiritu sancto[3]. » Deinde in sequentibus : « Factus est, inquit, subito sonus de cœlo, » tanquam vi magna ferretur Spiritus[4]. » Bene « Vi magna, » quia Spiritu oris ejus omnis virtus eorum[5]. » Et virtus est illa, quam a sancto Spiritu apostoli consecuti sunt.

XXXVIII. Bene etiam præibit ante faciem Domini sanctus Joannes, qui prænuntius natus est, et prænuntius mortuus est. Et fortasse hoc mysterium in hac vita nostra hodieque celebratur. Præcurrit enim animæ nostræ quædam virtus Joannis, cum credere paramus in Christum; ut paret ad fidem animæ nostræ vias, et de vitæ istius tramite tortuoso, rectas semitas nostri faciat commeatus, ne anfractu labamur erroris; quo omnis vallis animæ nostræ, virtutis fructibus possit impleri, et omnis sæcularium altitudo meritorum Domino se humili magis timore prosternat, sciens nihil sublime posse esse, quod fragile est.

« Et dixit Zacharias ad Angelum : Unde hoc sciam? Ego » enim sum senex, et uxor mea processit in diebus suis. » Et respondit ei Angelus dicens : Ego sum Gabriel Ange- » lus, qui assisto ante Deum, et missus sum hæc annun- » tiare tibi. Et ecce eris tacens, et non poteris loqui usque » in diem quo hæc fiant; propterea quod non credidisti » verbis meis, quæ implebuntur in tempore suo[6]. »

XXXIX. Condemnatur silentio incredulitas sacerdotis, et fides prophetarum probatur oraculo. « Clama, inquit. » Et dixi : Quid clamabo? Omnis caro fœnum[7]. » Vides

[1] Psal. CXIII. 5. — [2] S. August. lib. I cont. Jul. Pelag. cap. 2. — [3] Act. I, 8. — [4] Id. II, 2. — [5] Psal. XXXII, 6. — [6] Luc. I, 18-20. — [7] Isaï. XL, 6.

jubentis imperium, obtemperantis obsequium: interrogantis affectum, obsequentis oraculum. Credidit enim, qui quid clamaret exposcit: et quia credidit, prophetavit. At vero Zacharias qui non credidit, non potuit loqui: sed

« Erat annuens illis, et remansit mutus[1]. »

XL. Non unius mysterium, nec unius silentium est. Tacet sacerdos, tacet propheta. Nisi fallor, in uno vox totius plebis obmutuit; quia in uno totus ad Dominum per Moysen populus loquebatur. Cessatio sacrorum, et silentium prophetarum, taciturnitas prophetæ, et taciturnitas sacerdotis est. Auferam[2], inquit, validam virtutem, prophetam, et consiliarium. Et vere abstulit prophetas, a quibus abstulit verbum quod loqui in prophetis solebat. Et vere his abstulit virtutem, a quibus Dei virtus recessit. Abstulit his consiliarium, quem magni consilii Angelum declaravit. Abstulit vocem; quia vox verbi, non vocis est verbum. Nam nisi Verbum illud operetur in nobis, nullus est sonus vocis. Vox Joannes est; vox enim clamantis est in deserto: Christus est Verbum, hoc Verbum operatur[3]; et ideo ubi desivit operari, muta repente, carens spiritu veluti quædam animæ lingua conticuit. Transivit enim ad nos Dei Verbum, et in nobis non tacet. Denique jam non potest Judæus dicere, quod potest dicere Christianus: quia « Experimentum quæritis ejus, qui in me loquitur » Christus[4]? »

XLI. « Et ipse erat annuens illis. » Remansit ergo mutus Zacharias et erat innuens illis. Quid est nutus, nisi quidam sine verbo corporalis actus, indicare moliens, nec exprimens voluntatem: quidam, suprema morte, voce suppressa, mutus sermo morientium? Nonne tibi videtur huic similis esse populus Judæorum, ita irrationabilis, ut

[1] Luc. I, 22. — [2] Isaï. III, 1, 2. — [3] Luc. III, 4. — [4] 2 Cor. XIII, 3.

actuum suorum non possit præstare rationem: qui in ultimo spei vitalis obitu constitutus, vocem quam habebat, amiserit; quæ titubantis actu corporis signum verbi cupiat explicare, non verbum? Mutus ergo populus sine ratione, sine verbo. Cur enim tibi magis videatur mutus esse qui sonum, quam qui mysterium nescit? Et est profecto vox operum, fideique clamor, sicut lectum est: « Sanguis fratris tui clamat ad me[1]. » Et ille clamat, qui in corde suo clamat per diem. Qui ergo cordis clamorem perdidit, perdidit etiam linguæ. Nam qui distinctionem fidei non tenet, quomodo potest tenere verborum? Et ante quidem Moyses dixerat quia loqui non poterat[2]: sed posteaquam dixit, verbum accepit, et bonorum operum edidit claritatem. Ergo sicut Moyses typus populi fuit, et typus Legis: ita etiam Zacharias tacuit.

XLII. Singula itaque ut concurrant, considerandum est. Verbum in utero, Lex in silentio. Joannes appellatur, et Zacharias loquitur. Verbum editur, Lex absolvitur: sed Legis absolutio, Verbi est explicatio. Et ideo qui dixerit verbum, loquitur, etiamsi ante non sit locutus. Ab Angelo jubetur tacere Zacharias, ab Angelo vox premitur Judæorum. Non enim humanæ, sed divinæ hoc potestatis imperium est; ut non loquatur Deo, qui non credidit Christo. Et ideo credamus, ut loquamur. Credat Judæus, ut loqui possit. Loquamur in spiritu mysteria, intelligamus rationem sacrificiorum veterum, ænigmata prophetarum. Mutus est qui non intelligit Legem, mutus est qui non intelligit divinarum seriem scripturarum. Vox enim nostra fides est; et ideo « Malo in Ecclesia quinque verba » mente mea loqui ut alios instruam, quam decem millia » in lingua... Linguæ enim in signum sunt non fidelibus,

[1] Gen. IV, 10. — [2] Exod. IV, 10.

» sed infidelibus[1] : » prophetia autem non infidelibus, sed fidelibus.

« Post hos autem dies concepit Elizabeth uxor ejus, et » occultabat se mensibus quinque dicens : Quid mihi sic » fecit Dominus in diebus, quibus respexit auferre oppro» brium meum inter homines[2] ? »

XLIII. Magna sanctis cura est verecundiæ, ut plerumque in ipsis pudor votis sit; sicut hoc loco advertimus sanctam Elizabeth, quæ utique filios habere cupiebat, occultantem se mensibus quinque. Quæ causa occultationis, nisi pudoris? Est enim unicuique officio præscripta ætas : et quod tempore decet, tempore non decet; ævique mutatio, facti uniuscujusque mutat sæpe naturam. Sunt etiam ipsi quædam tempora præscripta conjugio, quando dare operam liberis sit decorum : dum anni vigent, dum suscipiendorum liberorum spes est. Dum generandi usus est in exemplo, copulæ quoque usus in studio est : at vero ubi matura ævi senectus successerit, et ætas regendis liberis habilior quam creandis, pudor est legitimi licet coitus indicia gestare, et gravari alienæ ætatis onere, et tumescere alvum non sui temporis fructu. Senes enim ab ipsa concluduntur ætate, et justo intemperantiæ pudore revocantur facere opera nuptiarum. Adolescentes ipsi plerumque filiorum vota prætendunt, et excusandum arbitrantur ætatis calorem, generationis affectu. Quanto magis senibus agere turpe est, quod adolescentibus pudor est confiteri? Quinetiam ipsi juvenes, sobria timore divino corda qui temperant, suscepta plerumque sobole, renuntiant operibus juventutis.

XLIV. Et quid mirum de hominibus, si pecudes quoque muto quodam opere loquuntur generandi sibi studium, non desiderium esse coeundi? Siquidem ubi semel gravem

[1] I Cor. XIV, 19-22. — [2] Luc. I, 24, 25.

alvum sibi senserint et genitali arvo semen receptum, jam nec concubitu indulgent, nec lasciviam amantis, sed curam parentis assumunt. At vero homines nec conceptis, nec Deo parcunt : illos contaminant, hunc exasperant. «Priusquam te, inquit, formarem in utero, novi te : et » in vulva matris sanctificavi te[1]. » Ad cohibendam petulantiam tuam, manus quasdam tui Auctoris in utero hominem formantis advertis. Ille operatur; et tu sacri uteri secretum incestas libidine? Vel pecudem imitare, vel Deum verere. Et quid de pecudibus loquor? Terra ipsa a generandi opere sæpe requiescit : et si impatienti hominum studio jactis frequenter seminibus occupetur, impudentiam multat agricolæ, et fœcunditatem sterilitate commutat. Ita quidam in ipsis elementis, ac pecudibus ab usu non cessare generandi, naturæ pudor est.

XLV. Merito ergo etiam sancta Elizabeth erubescebat gratiam, etsi non agnosceret culpam. Nam etsi de viro conceperat (neque enim aliter de hominis ortu fas est credere) tamen partus sui erubescebat ætatem. Et rursus caruisse se gaudebat opprobrio; pudor est enim feminis nuptiarum præmia non habere; quibus hæc sola est causa nubendi. Hoc igitur opprobrium consolatur sui pudore sublatum, eo pudore, ut dixi, quod pudebat eam propter ætatem. Unde intelligi potest quia jam non conveniebant inter se concubitu conjugali; neque enim ea quæ senilem non erubesceret coitum, erubesceret partum : et tamen erubescit onus parentis, quandiu nescit mysterium religionis.

XLVI. Illa quæ occultabat se, quia conceperat filium, jactare se cœpit quia generabat prophetam. Et quæ erubescebat ante, benedicit : et quæ dubitabat ante, firmatur. «Ecce enim, inquit, ut vox salutationis tuæ facta est

[1] Jerem. 1, 5. — [2] 32 q. 2. c. Pudor.

« in auribus meis, exultavit in gaudio infans in utero meo[1]. » Itaque magna voce clamavit, ubi Domini sensit adventum; quia religiosum credidit partum. Nulla enim causa erat pudoris, ubi Prophetæ ortus datæ, non affectatæ fidem generationis asc isceret.

[1] Luc. 1. Infra 44.

LIBER II.

«Eodem autem tempore missus est Angelus Gabriel a »Domino in civitatem Galilææ, cui nomen Nazareth, ad »Virginem desponsatam viro cui nomen erat Joseph, de »domo David : et nomen Virginis, Maria[1].»

I. Latent quidem divina mysteria, nec facile juxta Propheticum dictum quisquam hominum potest scire consilium Dei : sed tamen ex ceteris factis atque præceptis Domini Salutaris possumus intelligere et hoc perpensioris fuisse consilii, quod ea potissimum electa est ut Dominum pareret, quæ erat desponsata viro. Cur autem non antequam desponsaretur, impleta est? Fortasse ne diceretur quod conceperat ex adulterio. Et bene utrumque posuit Scriptura, ut et desponsata esset, et virgo : virgo, ut expers virilis consortii videretur : desponsata, ne temeratæ virginitatis adureretur infamia, cui gravis alvus corruptelæ videretur insigne præferre. Maluit autem Dominus aliquos de suo ortu quam de matris pudore dubitare; sciebat enim teneram esse virginis verecundiam, et lubricam famam pudoris : nec putavit ortus sui fidem matris injuriis astruendam. Servatur itaque sanctæ Mariæ sicut pudore integra, ita inviolabilis opinione virginitas, oportet enim sanctos et ab his testimonium habere qui foris sunt : nec decuit sinistra virginibus opinione viventibus velamen excusationis relinqui, quod infamata mater quoque Domini videretur.

II. Quid autem Judæis, quid Herodi posset ascribi

[1] Luc. 1, 26, 27.

si natum viderentur ex adulterio persecuti? Quemadmodum autem ipse diceret : «Non veni Legem solvere, sed » adimplere; » si videretur cœpisse a Legis injuria, cum partus innuptæ Lege damnetur? Quinetiam locupletior testis pudoris maritus adhibetur? Qui posset et dolere injuriam, et vindicare opprobrium, si non agnosceret sacramentum. Quid quod etiam fides Mariæ verbis major asciscitur, et mendacii causa removetur? Videretur enim culpam obumbrare voluisse mendacio innupta prægnans. Causam autem mentiendi indesponsata habuit, desponsata non habuit; cum conjugii præmium et gratia nuptiarum partus sit feminarum.

III. Non mediocris quoque causa est, ut virginitas Mariæ falleret principem mundi : qui cum desponsatam viro cerneret, partum non potuit habere suspectum. Fallendi autem principis mundi fuisse consilium, ipsius Domini verba declarant, cum apostoli jubentur tacere de Christo[1], cum sanati prohibentur gloriari de remedio, cum dæmones[2] præcipiuntur silere de Dei Filio. Fallendi, ut dixi, principis mundi fuisse consilium etiam Apostolus declaravit dicens : «Sed loquimur Dei sapientiam in mysterio absconditam...... quam nemo principum istius sæculi cognovit. » Si enim cognovissent, nunquam Dominum majestatis » crucifixissent[3], » hoc est, nunquam me redimi Domini morte fecissent. Fefellit ergo pro nobis, fefellit ut vinceret, fefellit diabolum cum tentaretur, cum rogaretur, cum Dei Filius diceretur, ut nusquam divinitatem propriam fateretur. Sed tamen magis fefellit principem sæculi; diabolus enim etsi aliquando dubitavit, cum diceret : «Si » filius Dei es, mitte te deorsum[4]; » tamen vel sero cognovit, et discessit ab eo. Cognoverunt et dæmones qui dicebant : «Novimus qui sis Jesu Filius Dei. Quid venisti ante

[1] Matth. v, 18. — [2] Luc. iv, 35. — [3] I Cor. ii, 7, 8. — [4] Matth. iv, 6.

» tempus torquere nos[1]? » Et ideo venisse cognoverunt, quia præcognitum habebant esse venturum. Principes autem sæculi non cognovisse, quo majore possumus quam Apostolicæ sententiæ probare documento : « Si enim cognovissent, nunquam Dominum majestatis crucifixissent? » Dæmonum enim malitia facile etiam occulta deprehendit : at vero qui sæcularibus vanitatibus occupantur, scire divina non possunt.

IV. Bene autem sibi diviserunt Evangelistæ, ut sanctus Matthæus Joseph ab Angelo moneri induceret Mariam conjugem accipere[2]: Lucas illic Evangelista testimonium ferret quod non convenissent : hic ipsa Maria fateretur, cum dicit Angelo : « Quomodo fiet istud, quoniam virum non » cognovi[3]? » Et ipse sanctus Lucas virginem declaravit dicens : « Et nomen Virginis Maria. » Et Propheta edocuit, qui ait : « Ecce virgo in utero accipiet[4]. » Et Joseph designavit[5], qui quoniam prægnantem videbat quam non cognoverat, dimittere gestiebat. Et Dominus ipse in cruce positus manifestavit, cum dixit matri : « Mulier, ecce filius » tuus. » Deinde Discipulo : « Ecce mater tua[6]. » Etiam uterque testatus est, Discipulus et mater, quia « Ex illa hora » suscepit eam Discipulus in sua[7]. » Utique si convenisset, nunquam virum proprium reliquisset, nec vir eam justus passus esset à se discedere (3). Quomodo autem Dominus divortium præcepisset, cum ipsius sit sententia, quia nemo dimittere debet uxorem, excepta causa fornicationis[8]?

V. Pulchre[9] autem docuit sanctus Matthæus quid facere debeat justus, qui probrum conjugis deprehenderit, ut incruentum ab homicidio, castum ab adulterio præstare se debeat : « Qui » enim « conjungitur meretrici, unum cor-

[1] Matth. VIII, 29. — [2] Id. I, 20. — [3] Luc. I, 34. — [4] Isaï. VII, 14. — [5] Matth. I, 19. — [6] Joan. XIX, 26, 27. — [7] Ibid. 27. — [8] Matth. V, 32. — [9] 27 quæst. 2 c. *Quod autem*. Item *si conjuges*.

» pus est[1]. » Ergo ubique in Joseph justi gratia et persona servatur, ut testis ornetur; os enim justi mendacium nescit, et lingua ejus loquitur judicium, judicium ejus loquitur veritatem. Nec te moveat quod frequenter Scriptura conjugem dicit; non enim virginitatis ereptio, sed conjugii testificatio, nuptiarum celebratio declaratur. Denique quam non accepit, nemo dimittit; et ideo qui volebat dimittere, fatebatur acceptam.

VI. Simul etiam movere non debet quod ait Evangelista: «Non cognovit eam, donec peperit filium[2]: » illud enim vel idioma Scripturæ est, sicut habes alibi: «Et donec » senescatis, ego sum[3]. » Numquid post illorum senectutem Deus esse desivit? Et in Psalmo: «Dixit dominus Domino » meo: Sede a dextris meis: donec ponam inimicos tuos, » scabellum pedum tuorum[4]. » Numquid postea non sedebit? Vel quoniam qui causam agit, satis putat quod causæ est dicere, redundantia non requirit; satis enim est ei ut causam susceptam astruat, incidentem differat. Et ideo qui Incarnationis incorruptum susceperat probare mysterium, non putavit uberius prosequendum virginitatis Mariæ testimonium; ne defensor magis Virginis, quam assertor mysterii crederetur. Certe quando justum docuit Joseph, satis declaravit quod sancti Spiritus templum, uterum mysterii, matrem Domini violare non potuit.

VII. Didicimus seriem veritatis, didicimus consilium: discamus et mysterium. Bene desponsata, sed virgo; quia est Ecclesiæ typus, quæ est immaculata, sed nupta. Concepit nos virgo de Spiritu, parit nos virgo sine gemitu. Et ideo fortasse sancta Maria alii nupta, ab alio repleta; quia et singulæ Ecclesiæ Spiritu quidem replentur et gratia; junguntur tamen ad temporalis speciem sacerdotis.

«Et ingressus ad eam Angelus dixit: Ave gratia plena,

[1] I Cor. vi, 16. — [2] Matth. i, 25. — [3] Isaï. xlvi, 4. — [4] Psal. cix, 1.

» Dominus tecum, benedicta tu inter mulieres. Ipsa autem » ut vidit eum, mota est in introitu ejus[1]. »

VIII. Disce virginem moribus, disce virginem verecundia, disce virginem oraculo, disce mysterio. Trepidare virginum est, et ad omnes viri ingressus pavere, omnes viri affatus vereri. Discant mulieres propositum pudoris imitari. Sola in penetralibus, quam nemo virorum videret, solus Angelus reperiret : sola sine comite, sola sine teste; ne quo degeneri depravaretur affatu, ab Angelo salutatur. Disce, virgo, verborum vitare lasciviam : Maria etiam salutationem Angeli verebatur.

« Erat tamen, inquit, cogitans, qualis esset hæc salu» tatio[2]. »

IX. Et ideo cum verecundia; quia pavebat : cum prudentia; quia benedictionis novam formulam mirabatur, quæ nusquam lecta est, nusquam ante comperta. Soli Mariæ hæc salutatio servabatur. Bene enim sola gratia plena dicitur, quæ sola gratiam quam nulla alia meruerat, consecuta est, ut gratiæ repleretur auctore. Erubescebat ergo Maria, erubescebat etiam Elizabeth; et ideo cognoscamus quid intersit inter mulieris et virginis verecundiam. Illa de causa erubescebat, hæc per verecundiam : in muliere modus pudoris adhibetur, in virgine pudoris augetur gratia.

« Et ait Angelus ad eam : Ne timeas, Maria, invenisti » enim gratiam apud Deum, et ecce concipies in utero, et » paries filium, et vocabis nomen ejus Jesum. Hic erit » magnus[3]. »

X. Dictum est quidem etiam de Johanne ab Angelo, quia « erit magnus[4]: » sed ille quasi homo magnus, hic autem quasi Deus magnus; « Magnus » enim « Dominus, et » laudabilis nimis, et magnitudinis ejus non est finis[5]. »

[1] Luc. I, 28, 29. — [2] Ibid. — [3] Ibid. 30-32. — [4] Ibid. 15. — [5] Psal. CXLIV, 3.

Et vere est ille magnus; quia « major inter natos mulierum » propheta Johanne Baptista nemo est[1]. » Habet tamen majorem; quia « qui minor est in regno Dei, major est » illo. » Magnus autem Johannes; sed coram Domino magnus. Et Johannes vinum et siceram non bibit, hic cum publicanis et peccatoribus manducat et bibit. Ille abstinentia meritum colligat, cui potentia nulla naturæ : Christus autem cui naturaliter (4) suppetebat delicta donare, cur eos declinaret, quos abstinentibus poterat præstare meliores.

XI. Simul mystice non dedignatur eorum convivium, quibus daturus est sacramentum. Hic ergo manducat, ille jejunat : utriusque populi typus in illo jejunat, in hoc pascitur. Sed jejunavit et Christus, ne præceptum declinares : manducavit cum peccatoribus, ut gratiam cerneres, agnosceres potestatem. Magnus ergo et Johannes, sed hujus magnitudo habet principium, habet finem : Dominus autem Jesus idem est finis atque principium[2], idem primus et novissimus. Nihil ante primum, nihil ultra novissimum.

XII. Neque te generationis humanæ consuetudo in vitium trahat, ut putes non primum esse, quia filius est. Sequere Scripturas, ut errare non possis. Primus Filius dicitur. Lectum est etiam quia et solus Pater, « qui solus » habet immortalitatem, et lucem habitat inaccessibi- » lem[3]; » sicut legisti : « Et immortali soli.... Deo : » sed neque primus ante Patrem, neque solus sine Filio. Si alterum negas, alterum astruis, utrumque sequere, et utrumque confirmas. Non dixit : Ego prior, et ego posterior, sed : « Ego primus, et ego novissimus[4]. » Primus est Filius, et ideo coæternus; habet enim Patrem, cum quo sit æternus.

[1] Luc. VII, 28. — [2] I Tim. VI, 16. — [3] Id. I, 17. — [4] Apoc. I, 17, et XXII, 13.

Audeo dicere. Primus est Filius, sed solus non est; et bene dico, et religiose dico. Quid erigitis ad impietatem, hæretici, aures? In laqueos quos tenditis, incidistis. Primus est Filius, et solus non est : primus, quia cum Patre semper : solus non est; quia sine Patre nunquam est. Non ego hoc dico, sed ipse dixit : «Et non sum solus, quia Pa-»ter mecum est[1].» Solus Pater, quia unus Deus : solus Pater, quia sola divinitas Patris et Filii et Spiritus sancti : et quod unum est, solum est. Solus Pater, solus Unigenitus, solus et Spiritus sanctus, neque enim qui Filius, et Pater : aut qui Pater, et Filius : aut qui Spiritus sanctus, et Filius. Alius Pater, alius Filius, alius Spiritus sanctus; legimus enim : «Rogabo Patrem, et alium Paradisum dabit vobis[2].» Solus Pater, quia unus Deus, ex quo omnia : solus Filius, quia unus Dominus, per quem omnia. Solum divinitas facit, generatio et Patrem testificatur et Filium; ut nusquam, Filius sine Patre, aut Pater esse videatur sine Filio. Ergo nec solus, quia non solus immortalis : nec solus lucem habitat inaccessibilem; quia «Deum nemo vidit un-»quam, nisi unigenitus Filius qui est in sinu Patris[3],» qui sedet ad dexteram Patris. Et hinc quidam audent dicere inaccessibilem lucem esse quam habitat Pater. Numquid lux melior Patre? Quæ autem lux inaccessibilis ei, cui non est inaccessibilis Pater? Et ipse lux vera, et genitor lucis æternæ, de qua dictum est : «Erat lux vera, quæ »illuminat omnem hominem venientem in hunc mun-»dum[4].» Vide ne illa sit lux inaccessibilis quam habitat Pater, habitat et Filius; quia Pater in Filio, et Filius in Patre.

XIII. Bene ergo magnus; late enim funditur Dei virtus, late cœlestis substantiæ magnitudo porrigitur. Nihil præscriptum, nihil circumscriptum, nihil emensum, nihil dimensum

[1] Joan. xvi, 32. — [2] Id. xiv, 16. — [3] Id. i, 18. — [4] Ibid. 9.

Trinitas habet. Non loco clauditur, non opinione comprehenditur, non æstimatione concluditur, non ætate variatur. Dedit quidem dominus Jesus hominibus magnitudinem : « In » omnem » enim « terram exivit sonus eorum, et in fines » orbis terræ verba eorum[1]; » non in fines tamen mundi, non in fines cæli, non ultra cœlos. At vero in domino Jesu « omnia condita sunt in cœlis et in terra, visibilia et » invisibilia.... et ipse est ante omnes, et omnia in ipso » constant[2]. » Cœlum aspice, Jesus illic est : terram intuere, Jesus adest : ascende verbo (¨) in cœlum, descende verbo in infernum, Jesus adest. Etenim si ascenderis in cœlum, Jesus illic est : si descenderis in infernum, adest. Hodie cum loquor, mecum est, intra hoc punctum, intra hoc momentum. Et si in Armenia nunc loquitur Christianus, Jesus adest : « Nemo » enim « dicit dominum Jesum, » nisi in Spiritu sancto[3]. » Abyssos opinione si penetres, illic quoque Jesum videbis operari; scriptum est enim : « Ne dixeris in corde tuo : Quis ascendit in cœlum? id » est Christum deducere : aut quis descendit in abyssum? » hoc est Christum a mortuis reducere[4]. » Ubi ergo non est, qui cœlestia, inferna, et terrena complevit? Bene ergo magnus, cujus virtus mundum replevit, qui ubique est, et erit semper; quia « regni ejus non erit finis. »

« Dixit autem Maria ad Angelum : Quomodo fiet istud; » quoniam virum non cognovi[5]? »

XIV. Videtur hic non credidisse Maria, nisi diligenter advertas; neque enim fas est ut electa ad generandum unigenitum Dei Filium, fuisse videatur incredula. Quo autem modo fieri posset (licet salva prærogativa sit matris, cui profecto fuit amplius deferendum : sed ut prærogativa major, major etiam fides ei debuit reservari) quo ergo

[1] Psal. XVIII, 5. — [2] Coloss. I, 16, 17. — [3] I Cor. XII, 3. — [4] Rom. X, 6. 7. — [5] Luc. I, 34.

modo fieri posset, ut Zacharias qui non crediderat, silentio condemnaretur : Maria autem si non credidisset, Spiritus sancti infusione exaltaretur? Sed neque non credere Maria, neque tam temere debuit usurpare : non credere Angelo, usurpare divina. Neque enim facile erat scire mysterium absconditum a sæculis in Deo, quod nec superiores Potestates scire potuerunt. Et tamen non fidem renuit, non officium refutavit : sed accommodavit affectum, spopondit obsequium. Etenim cum dicit : « Quomodo fiet » istud; » non de effectu dubitavit, sed qualitatem ipsius quæsivit effectus.

XV. Quanto temperatior ista responsio, quam verba sunt sacerdotis? Hæc ait : « Quomodo fiet istud[1]? » Ille respondit : « Unde hoc sciam? » Hæc jam de negotio tractat : ille adhuc de nuntio dubitat. Negat ille se credere, qui negat scire; et quasi fidei adhuc alium quærit auctorem : ista se facere profitetur, nec dubitat esse faciendum, quod quomodo fieri possit, inquirit; sic enim habes : « Quomodo » fiet istud; quoniam virum non cognovi? » Incredibilis et inaudita generatio ante audiri debuit, ut crederetur. Virginem parere, divini est signum mysterii, non humani. Denique, « Accipe, inquit, tibi signum : Ecce virgo in » utero accipiet, et pariet filium[2]. » Legerat hoc Maria, ideo credidit futurum : sed quomodo fieret, ante non legerat; non enim quemadmodum fieret, vel tanto prophetæ fuerat revelatum. Tanti namque mandati mysterium non hominis fuit, sed Angeli ore promendum. Hodie primum auditur : « Spiritus sanctus superveniet in te. » Et auditur, et creditur. Denique :

« Ecce, inquit, ancilla Domini, contingat mihi secundum » verbum tuum[3]. »

XVI. Vide humilitatem, vide devotionem. Ancillam se

[1] Sup. Luc. I, 18. — [2] Isaï. VII, 14. — [3] Luc. I, 36.

dicit Domini, quæ mater eligitur : nec repentino exaltata promisso est. Simul ancillam dicendo, nullam sibi prærogativam tantæ gratiæ vindicavit, quæ faceret quod juberetur. Mitem enim humilemque paritura, humilitatem debuit etiam ipsa præferre. « Ecce ancilla Domini, contingat mihi » secundum verbum tuum. » Habes obsequium, vides votum. « Ecce » enim « ancilla Domini, » apparatus officii est : « contingat mihi secundum verbum tuum, » conceptus est voti.

XVII. Quam cito ergo etiam de impari conceptione credidit Maria! Quid enim tam impar quam Spiritus sanctus, et corpus? Quid tam inauditum, quam virgo prægnans contra legem, contra consuetudinem, contra pudorem, cujus carior cura est virgini? Zacharias autem non de impari conditione, sed de senili ætate non credidit; nam conditio congruebat. Ex viro et femina solemnis est partus : nec incredibile debet videri, ubi natura concordat. Cum enim ætas naturæ sit, non natura ætatis, fit plerumque ut ætas impediat naturam; non est tamen irrationabile ut minor cedat causa majori, et potior prærogativa naturæ usum inferioris excludat ætatis. Huc accedit quod Abraham et Sarra filium in senectute susceperant : et Joseph filius senectutis est. Quod si, quia risit Sarra, reprehenditur[1] : justius condemnatur qui nec oraculo credidit, nec exemplo. Maria autem cum dicit : « Quomodo fiet istud; quoniam virum non cognovi[2]? » non videtur dubitasse de facto, sed de facti qualitate quæsisse. Liquet enim quia faciendum esse crediderat, quæ quomodo fieret, interrogavit. Unde et meruit audire : « Beata quæ credidisti[3]. » Et vere beata, quæ sacerdote præstantior; cum sacerdos negasset, virgo correxit errorem. Nec mirum si Dominus redempturus mundum, opera-

[1] Gen. XVIII, 13. — [2] Supra 34. — [3] Infra 45.

tionem suam inchoavit a Maria; ut per quam salus omnibus parabatur, eadem prima fructum salutis hauriret ex pignore.

XVIII. Et bene quæsivit quomodo fieret; legerat enim quia virgo generaret, sed non legerat quemadmodum generaret. Legerat, ut dixi : « Ecce virgo in utero accipiet[1] : » quomodo autem acciperet, in Evangelio primum Angelus est locutus.

« Exurgens autem Maria in diebus illis, abiit in montana » cum festinatione in civitatem Judæ, et intravit in do- » mum Zachariæ, et salutavit Elizabeth[2]. »

XIX. Morale est omnibus, ut qui fidem exigunt, fidem astruant. Et ideo Angelus cum abscondita nuntiaret, ut fides astrueretur exemplo, senioris feminæ sterilisque conceptum virgini Mariæ nuntiavit; ut possibile Deo omne quod ei placuerit, assereret. Ubi audivit hoc Maria, non quasi incredula de oraculo, nec quasi incerta de nuntio, nec quasi dubitans de exemplo : sed quasi læta pro voto, religiosa pro officio, festina pro gaudio, in montana perrexit. Quo enim jam Deo plena, nisi ad superiora cum festinatione contenderet? Nescit tarda molimina sancti Spiritus gratia.

XX. Discite et vos, sanctæ mulieres, sedulitatem quam prægnantibus debeatis exhibere cognatis. Mariam, quæ ante sola in intimis penetralibus versabatur, non a publico virginitatis pudor, non ab studio asperitas montium, non ab officio prolixitas itineris retardavit. In montana virgo cum festinatione, virgo officii memor, injuriæ immemor, affectu vigente, non sexu, relicta perrexit domo.

XXI. Discite, virgines, non circumcursare per alienas ædes, non demorari in plateis, non aliquos in publico miscere sermones. Maria in domo seria (6), festina in pu-

[1] Isaï. VII, 14. — [2] Luc. I, 39, 40.

blico, mansit apud cognatam suam tribus mensibus. Etenim quæ propter officium venerat, inhærebat officio. Mansit ergo mensibus tribus, non quod domus eam delectaret aliena, sed quia frequentius videri in publico displicebat.

XXII. Didicistis, virgines, pudorem Mariæ : discite humilitatem. Venit propinqua ad proximam, junior ad seniorem : nec solum venit, sed etiam prior salutavit; decet enim ut quanto castior virgo, tanto humilior sit. Noverit honorem deferre senioribus. Sit magistra humilitatis, in qua est professio castitatis. Est et causa pietatis, est etiam norma doctrinæ. Contuendum est enim quia superior venit ad inferiorem, ut inferior adjuvetur : Maria ad Elizabeth, Christus ad Joannem. Denique etiam postea, ut sanctificaret baptismum Joannis, Dominus venit ad baptismum. Cito quoque adventus Mariæ, et præsentiæ dominicæ beneficia declarantur.

« Simul enim ut audivit salutationem Mariæ Elizabeth, » exultavit infans in utero ejus. Et repleta est Spiritu » sancto[1]. »

XXIII. Vide distinctionem, singulorumque verborum proprietates. Vocem prior Elizabeth audivit, sed Joannes prior gratiam sensit : illa naturæ ordine audivit, iste exultavit ratione mysterii : illa Mariæ, iste Domini sensit adventum : femina mulieris, et pignus pignoris. Istæ gratiam loquuntur, illi intus operantur, pietatisque mysterium maternis adoriuntur profectibus; duplicique miraculo prophetant matres spiritu parvulorum. Exultavit infans, repleta est mater. Non prius mater repleta, quam filius : sed cum filius esset repletus Spiritu sancto, replevit et matrem. Exultavit Joannes, exultavit et Mariæ spiritus. Exultante Joanne, repletur Elizabeth : Mariam

[1] Luc. 1, 41.

tamen non repleri Spiritu, sed spiritum ejus exultare cognovimus; incomprehensibilis enim incomprehensibiliter operabatur in matre. Et illa post conceptum repletur, ista ante conceptum.

« Benedicta tu inter mulieres, et benedictus fructus » ventris tui. Et unde hoc mihi ut veniat mater Domini mei » ad me[1] ? »

XXIV. Novit sermonem suum Spiritus sanctus, nec unquam obliviscitur. Et prophetia non solum rerum completur miraculis, sed etiam proprietate verborum. Qui est iste fructus ventris, nisi ille de quo dictum est : « Ecce » hæreditas Domini filii, merces fructus ventris[2]? » Hoc est, hæreditas Domini filii sunt, qui merces sunt fructus illius, qui de Mariæ ventre processit. Ipse fructus ventris est, flos radicis, de quo bene prophetavit Esaïas dicens : « Exiet » virga de radice Jesse, et flos ex radice ejus ascendet[3] ; » radix enim est familia Judæorum, virga Maria, flos Mariæ Christus : qui veluti bonæ arboris fructus pro nostræ virtutis processu nunc floret, nunc fructificat in nobis, nunc rediviva corporis resurrectione reparatur.

« Et unde hoc mihi, ut veniat mater Domini mei ad » me? »

XXV. Non quasi ignorans dicit; scit enim esse Spiritus sancti gratiam et operationem, ut mater Prophetæ a matre Domini ad profectum sui pignoris salutetur : sed quasi non humani hoc meriti, sed divinæ gratiæ munus esse cognoscat, ita dicit : « Unde hoc mihi? » Hoc est, quantum bonum mihi accidit; ut mater Domini mei veniat ad me? Non cognosco meum. « Unde hoc mihi, » qua justitia, quibus factis, pro quibus meritis? Non usitata hæc officia feminarum sunt; « Ut veniat mater Domini mei ad me. »

[1] Luc. I, 42, 43. — [2] Psal. CXXVI, 3. — [3] Isaï. XI, 1.

Miraculum sentio, cognosco mysterium : mater Domini Verbo fœta, Deo plena est.

« Ecce enim ut facta est vox salutationis tuæ in auribus » meis, exultavit gaudio infans in utero meo : et beata » quæ credidisti[1]. »

XXVI. Vides non dubitasse Mariam, sed credidisse; et ideo fructum fidei consecutam. « Beata, inquit, quæ » credidisti. » Sed et vos beati, qui audistis, et credidistis; quæcumque enim crediderit anima, et concipit et generat Dei Verbum, et opera ejus agnoscit. Sit in singulis Mariæ anima, ut magnificet Dominum : sit in singulis spiritus Mariæ, ut exultet in Deo. Si secundum carnem una mater est Christi; secundum fidem tamen omnium fructus est Christus. Omnis enim anima accipit Dei Verbum, si tamen immaculata et immunis a vitiis, intemerato castimoniam pudore custodiat.

XXVII. Quæcumque igitur talis esse potuerit anima, magnificat Dominum, sicut anima Mariæ magnificavit Dominum, et exultavit spiritus ejus in Deo salutari. Magnificatur enim Dominus, sicut et alibi legis : « Magnificate » Dominum mecum[2] ; » non quod Domino aliquid humana voce possit adjungi, sed quia magnificatur in nobis. Imago enim Dei Christus est; et ideo si quid justum fecerit anima aut religiosum, illam imaginem Dei, ad cujus est similitudinem creata, magnificat. Et ideo dum magnificat eum, magnitudinis ejus quadam participatione sublimior fit; ut illam imaginem splendido bonorum colore factorum, et quadam æmulatione virtutis in se videatur exprimere. Magnificat autem anima Mariæ Dominum, et exultat spiritus ejus in Deo; eo quod et anima et spiritu Patri Filioque devota, unum Deum ex quo omnia, et unum Dominum per quem omnia, pio veneretur affectu.

[1] Luc. I, 44, 45. — [2] Psal. XXXIII, 44.

XXVIII. Sequitur Mariæ, quo persona melior, eo prophetia plenior. Nec otiosum videtur quod et ante Joannem Elizabeth prophetat, et Maria ante Domini generationem; serpunt enim jam tentamenta salutis humanæ. Nam sicut peccatum a mulieribus cœpit : ita etiam bona a mulieribus inchoantur; ut feminæ quoque muliebria opera deponentes, infirmitati renuntient : et anima quæ non habet sexum; ut Maria quæ nescit errorem, religioso imitetur studio castitatem.

« Mansit autem Maria cum illa mensibus tribus : et re- » versa est in domum suam[1]. »

XXIX. Bene inducitur sancta Maria, et exhibuisse officium, et mysticum numerum custodisse. Non enim sola familiaritatis est causa quod diu mansit, sed etiam tanti vatis profectus. Nam si primo ingressu tantus processus extitit ; ut ad salutationem Mariæ exultaret infans in utero, repleretur Spiritu sancto mater infantis : quantum putamus usu tanti temporis sanctæ Mariæ addidisse præsentiam? « Mansit autem Maria cum illa mensibus tribus. » Ungebatur itaque, et quasi bonus athleta exercebatur in utero matris propheta; amplissimo enim virtus ejus certamini parabatur. Denique tandiu mansit Maria, quandiu Elizabeth, pariendi tempus impleret. Quod si diligenter advertas, invenies hoc nusquam positum, nisi in generatione justorum. Denique impleti sunt dies, ut pareret Maria : impletum est tempus, ut pareret Elizabeth : impletum est vitæ tempus, cum sancti viri ex hoc vitæ curriculo demigrarunt. Plenitudinem justi vita habet, inanes autem dies sunt impiorum.

XXX. Peperit ergo filium Elizabeth, et congratulabantur vicini. Habet sanctorum editio lætitiam plurimorum, quia commune est bonum; justitia enim communis est virtus. Et ideo in ortu justi, futuræ vitæ insigne præmit-

[1] Luc. I, 56.

titur, et gratia secuturæ virtutis exultatione vicinorum præfigurante signatur. Pulcre autem tempus quo fuit in utero Propheta, describitur; ne Mariæ præsentia taceatur: sed tempus siletur infantiæ, eo quod præsentia Domini, matris in utero roboratur, qui infantiæ impedimenta nescivit. Et ideo in Evangelio nihil super eo legimus; nisi ortum ejus, et oraculum, exultationem in utero, vocem in deserto. Neque enim ullam infantiæ sensit ætatem, qui supra naturam, supra ætatem in utero situs matris, a mensura perfectæ cœpit ætatis plenitudinis Christi.

« Et respondit mater ejus, et dixit: Non, sed vocabitur » Joannes. Et responderunt ad illam: Nemo est in cogna» tione tua qui vocetur hoc nomine. Annuebant ergo patri » ejus, quem vellet vocari eum. Et accepit pugillares, et » scripsit, dicens: Joannes est nomen ejus. Et mirati sunt » omnes. Continuo autem resoluta est lingua ejus, et aper» tum est os ejus, et loquebatur benedicens Deum[1]. »

XXXI. Mire sanctus Evangelista præmittendum putavit, quod plurimi infantem patris nomine Zachariæ appellandum putaverint; ut advertas matri non nomen alicujus displicuisse degeneris, sed id sancto infusum Spiritu quod ab Angelo ante Zachariæ fuerat prænuntiatum. Et quidem ille mutus intimare vocabulum filii nequivit uxori: sed per prophetiam Elizabeth didicit, quod non didicerat a marito: « Johannes est, inquit, nomen ejus; » hoc est, non nos ei nomen imponimus, qui jam a Deo nomen accepit. Habet vocabulum suum quod agnovimus, non quod elegimus. Habent hoc merita sanctorum, ut a Deo nomen accipiant. Sic Jacob Israël dicitur[2], quia Deum vidit. Sic dominus noster Jesus nominatus est, antequam natus: cui non Angelus, sed Pater nomen imposuit. « Revelabitur » enim, inquit, filius meus Jesus cum iis qui cum eo ju-

[1] Luc. I, 60-64. — [2] Gen. XXXII, 28.

»cundabuntur, qui relicti sunt in annis quadringentis. Et »erit post annos hos, et morietur Filius meus Christus »Jesus.... et convertetur sæculum[1]. » Vides Angelos, quæ audierint, non quæ usurpaverint, nuntiare. Nec mireris si nomen mulier quod non audivit, asseruit; quando Spiritus ei sanctus qui Angelo mandaverat, revelavit. Neque poterat Domini ignorare prænuntium, quæ prophetaverat Christum.

XXXII. Et bene additur quia nemo in cognatione ejus vocabatur hoc nomine; ut intelligas nomen non generis esse, sed vatis. Zacharias quoque nutu interrogatur : sed quia incredulitas ei affatum eripuerat et auditum, quod voce non poterat, manu et litteris est locutus; scripsit enim dicens : « Joannes est nomen ejus. » Et hoc nomen non imponitur, sed astruitur : meritoque continuo resoluta est lingua ejus; quia quam vinxerat incredulitas, fides solvit. Credamus et nos igitur, ut loquamur, ut lingua nostra quæ incredulitatis vinculis est ligata, rationis voce solvatur. Scribamus spiritu mysteria, si volumus loqui : scribamus prænuntium Christi non in tabulis lapideis, sed in tabulis cordis carnalibus. Etenim qui Joannem loquitur, Christum prophetat. Loquamur Joannem, loquamur et Christum; ut nostrum quoque os possit aperiri, quod in sacerdote tanto irrationabilis modo pecudis frena nutantis fidei coercebant.

« Et Zacharias pater ejus impletus est Spiritu sancto, » et prophetabat dicens[2]. »

XXXIII. Vide quam bonus Deus, et facilis indulgere peccatis : non solum ablata restituit, sed etiam insperata concedit. Ille dudum mutus prophetat; hæc enim gratia Dei maxima, quod eum qui negaverant, confitentur. Nemo ergo diffidat, nemo veterum conscius delictorum præmia

[1] 4 Esdr. VII, 28-30. — [2] Luc. I, 67.

divina desperet. Novit Dominus mutare sententiam, si tu noveris emendare delictum[1].

« Et tu puer propheta Altissimi vocaberis[2]. »

XXXIV. Pulcre cum de Domino prophetaret, ad prophetam sua verba convertit; ut hoc quoque beneficium esse Domini designaret; ne cum publice enumeraret sua, quasi ingratus tacuisse quæ acceperat beneficia videretur, quæ agnoscebat in filio. Sed fortasse aliqui quasi irrationabilem mentis excessum putent, quod octo dierum alloquitur infantem. Verum si teneamus, intelligimus profecto quod potuit vocem patris natus audire, qui Mariæ salutationem antequam nasceretur, audivit. Sciebat propheta alias esse aures Prophetæ, quæ Spiritu Dei, non corporis ætate reserantur. Habebat intelligendi sensum, qui exultandi habebat affectum.

XXXV. Simul illud adverte quam paucis Elizabeth, quam multis Zacharias prophetet; et uterque sancto impletus Spiritu loquebatur : sed disciplina servatur, ut mulier discere magis quæ divina sunt, studeat, quam docere. Nec facile ullam prophetasse uberius quam matrem Domini reperimus. Prophetissa ipsa Maria soror Aaron quam cito Cantici verba conclusit[3]! Eademque ubi prolixius est locuta cum fratre, nequaquam sui pœnam sermonis evasit[4].

« Factum est autem, in diebus illis exiit edictum a Cæ-
» sare Augusto, ut censum profiteretur universus orbis
» terræ[5]. »

XXXVI. De ortu Salvatoris dicturi, non putamus alienum ut quo natus sit tempore, requiramus. Quid enim professio sæcularium ad generationem Domini pertineret, nisi ut advertamus hoc quoque divinum esse mysterium;

[1] De pœnit. dist. 1 cap. Novit Dominus. — [2] Luc. I, 76. — [3] Exod. XV, 0, 21. — [4] Num. XII, 1, et seqq. — [5] Luc. II, 1.

quia dum professio sæcularis obtenditur, spiritalis impletur, non terrarum regi dicenda, sed cœli? Professio ista fidei, census est animorum; abolito enim Synagogæ censu vetusto, novus census Ecclesiæ parabatur, qui tormenta non exigeret, sed auferret: et spiritaliter in typo plebs sua jam Christo nomina conferebat. Non hic spatia terrarum, sed mentium animorumque censentur: nec describuntur limites, sed proferuntur: nec ætas ulla distinguitur, sed omnis ascribitur; nullus enim ab hoc immunis est censu, quia omnis ætas munifica Christo est, quem vagientes pueri martyrio confitentur, quem intra uterum positi exultatione testantur. Nihil in hoc censu vereare terribile, nihil immite, nihil triste; sola unumquemque fides signat. Vis Christi audire censores? Jubentur censere sine virgis (7): nec terrore, sed gratia plebem quærere: recondere gladium, non possidere aurum[1]. Talibus censoribus acquisitus est orbis.

XXXVII. Denique ut scias censum non Augusti esse, sed Christi, totus orbis profiteri jubetur. Quando nascitur Christus, omnes profitentur: quando mundus concluditur, omnes periclitantur. Quis ergo poterat professionem totius orbis exigere, nisi qui totius habebat orbis imperium? Non enim Augusti, sed « Domini est terra, et ple» nitudo ejus, orbis terrarum, et universi qui habitant in » eo[2]. » Gothis non imperabat Augustus, non imperabat Armenis: imperabat Christus. Acceperunt utique Christi censorem, qui Christi martyres ediderunt. Et ideo fortasse nos vincunt, ut præsentia docent; quoniam quem illi oblatione sanguinis fatebantur, huic Arriani quæstionem generis inferebant.

« Hæc, inquit, professio prima facta est[3]. »

XXXVIII. Atqui plerasque jam partes terrarum sæpe

[1] Matth. x, 9, 10. — [2] Psal. xxiii, 1. — [3] Luc. ii, 2.

fuisse descriptas loquuntur historiæ. Hæc est ergo professio prima (8), sed mentium : cui omnes profitentur, quia nullus excipitur, non præconis evocatione, sed vatis qui multo ante prædixit : « Omnes gentes plaudite manibus : jubilate Deo in voce exultationis, quoniam Deus summus, terribilis, rex magnus super omnem terram[1]. » Denique ut scias censum esse justitiæ, veniunt ad eum Joseph et Maria, hoc est, justus et virgo : ille, qui Verbum servaret : ista, quæ pareret. Ubi profitentur justus et virgo, nisi ubi nascitur Christus? « Omnis enim spiritus qui confitetur Jesum Christum in carne venisse, de Deo est[2]. » Ubi autem secundum altiorem rationem nascitur Christus, nisi in corde tuo, et in pectore tuo? « Prope est enim Verbum in ore tuo, et in corde tuo[3]. »

XXXIX. Pulchre autem quod et præsidis nomen addidit, ut seriem temporis designaret. « Præside, inquit, Syriæ Cyrino facta est hæc prima professio. » Ut quasi consulem quemdam, signi gratia, huic libro Evangelista ascripsisse videatur. Nam si consules ascribuntur tabulis emptionis, quanto magis redemptioni omnium debuit tempus ascribi? Habes ergo omnia quæ in contractibus esse consueverunt : vocabulum summam illic potestatem gerentis, diem, locum, causam. Testes quoque adhiberi solent : hos quoque nativitati suæ, et generationi secundum carnem Christus adhibuit, qui signarent Evangelium, dicens : « Vos eritis mihi testes in Jerusalem[4]. »

« Factum est autem, cum essent ibi, impleti sunt dies ut pareret. Et peperit filium primogenitum, et pannis eum involvit, et posuit in præsepio; quia non erat locus in eo diversorio[5]. »

XL. Breviter sanctus Lucas et quomodo, et quo tem-

[1] Psal. XLVI, 2. 3. — [2] I Joan. IV, 3, 2. — [3] Rom. X, 8. — [4] Act. I, 8 — [5] Luc. II, 6, 7.

pore, et quo loco secundum carnem Christus natus sit, explicavit. At vero de cœlesti generatione si quæris, lege Evangelium sancti Joannis, qui a cœlestibus exorsus ad terrena descendit. Illic invenies et quando erat, et quomodo erat, et quid erat, quid egerat, quid agebat, et ubi erat, et quo venerit, et quomodo venerit, quo tempore venerit, qua causa venerit. « In principio, inquit, erat » Verbum[1]; » habes quando erat : « Et Verbum erat apud » Deum; » habes quomodo erat. Habes etiam quid erat : « Et Deus, inquit, erat Verbum[2]. » Quid egerat : « Omnia » per ipsum facta sunt[3]. » Quid agebat : « Erat lux vera » quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc » mundum[4]. » Et ubi erat : « In hoc mundo erat[5]. » Quo venerit : « In sua propria venit[6]. » Quomodo venerit : « Verbum caro factum est. » Quando venerit, Joannes testimonium perhibet de ipso dicens : « Hic est de quo » dixi, qui post me venit, ante me factus est; quia prior » me erat[7]. » Qua causa venerit, Joannes ipse testatur. « Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi[8]. » Si igitur generationem utramque cognovimus, et utriusque munus unum, et causam qua venit advertimus; ut pereuntis mundi peccata suscipiens, peccati labem, et omnium mortem in se, qui vinci non posset, aboleret : consequens est ut nunc quoque sanctus Lucas Evangelista nos doceat, et vias Domini secundum carnem crescentis ostendat.

XLI. Nec quemquam movere debet quod altiori consilio Joannis infantiam diximus prætermissam, Christi vero infantiam asserimus esse descriptam; non enim omnium est dicere : « Factus sum infirmis infirmus, ut » infirmos lucrifaciam : omnibus omnia factus sum[9] : »

[1] Joan. I, 1. — [2] Ibid. 3. — [3] Ibid. 9. — [4] Ibid. 10. — [5] Ibid. 11. — [6] Ibid. 14. — [7] Ibid. 30. — [8] Ibid. 29. — [9] I Cor. IX, 22.

neque de quoquam alio ita dici potest, quia « Vulneratus » est propter iniquitatem nostram, et infirmatus est » propter peccata nostra [1]. » Ille igitur parvulus, ille infantulus fuit; ut tu vir possis esse perfectus : ille involutus in pannis; ut tu mortis laqueis sis absolutus : ille in præsepibus; ut tu in altaribus (9) : ille in terris; ut tu in cœlis : ille alium locum in eo diversorio non habebat; ut tu plures haberes in cœlestibus sedibus mansiones. « Qui » cum dives, inquit, esset, propter vos pauper factus est; » ut illius inopia vos ditaremini [2]. » Meum ergo paupertas illa patrimonium est; et infirmitas Domini mea est virtus. Maluit sibi egere, ut omnibus abundaret. Me illius infantiæ vagientis abluunt fletus, mea lacrymæ ille delicta laverunt. Plus igitur, domine Jesu, injuriis tuis debeo quod redemptus sum, quam operibus quod creatus sum. Non prodesset nasci, nisi redimi profuisset.

XLII. Sed nemo intra usum corporis formam omnem divinitatis includat. Alia natura carnis est, alia divinitatis gloria. Propter te infirmitas, in se potentia : propter te inopia, in se opulentia. Noli hoc æstimare quod cernis, sed quod redimeris, agnosce. Quia in pannis est, vides : quia in cœlis est, non vides : infantis audis vagitus, non audis bovis Dominum agnoscentis mugitus : « Agnovit » enim bos possessorem suum, et asina præsepe domini sui [3] ; » imo « Præsepium » dixerim, sicut scripsit qui transtulit; nihil enim apud me distat in verbo, quod non distat in sensu. Nam si orator illorum qui phaleras sermonum sequuntur [4], neget in hoc positas esse fortunas Græciæ, hoc an illo verbo usus sit; sed rem spectandam putat : si ipsi philosophi eorum qui totos dies in disputatione consumunt, minus latinis et receptis usi sermonibus

[1] Isaï. LIII, 5. — [2] 2 Cor. VIII, 9. — [3] Isaï. I, 3. — [4] Demosth. Orat. pro Ctesiph.

sunt; ut propriis uterentur : quanto magis nos negligere verba debemus, spectare mysteria, quibus vincit sermonis vilitas, quod operum miracula divinorum nullis venustata sermonibus, veritatis suæ lumine refulserunt? Denique asinam illam irrationabilem non fuco deliciarum, sed succo naturalis alimoniæ præsepia sancta paverunt.

XLIII. Hic est Dominus, hoc præsepe, quo nobis divinum mysterium revelatum est : irrationabiles gentes, pecudum intra præsepia more viventes, alimoniæ sacræ ubertate pascendas. Agnovit ergo asina, species scilicet, et forma gentilium, præsepe domini sui. Et ideo dicit : « Dominus pascit me, et nihil deerit[1]. » An mediocribus signis Deus probatur, quod Angeli ministrant, quod Magi adorant, quod Martyres confitentur? Ex utero funditur, sed coruscat e cœlo : terreno in diversorio jacet, sed cœlesti lumine viget. Nupta peperit, sed virgo concepit : nupta concepit, sed virgo generavit. Docuit enim nos sanctus Matthæus non mediocre mysterium, quod sanctus Lucas, quia plene jam erat expositum, silendum putavit, satis se divitem fore credens, si præsepe Domini sibi ex omnibus vindicasset.

XLIV. Istum igitur parvulum, quem tu quasi vilem, qui infidelis es, arbitraris, Magi ex oriente venientes, tam longo spatio sequuntur, et procidentes adorant, et regem appellant, et resurrecturum fatentur, offerentes de thesauris suis aurum, thus, et myrrham[2]. Quæ sunt ista veræ fidei munera? Aurum regi, thus Deo, myrrha defuncto; aliud enim regis insigne, aliud divinæ sacrificium potestatis, aliud honor est sepulturæ, quæ non corrumpat corpus mortui, sed reservet. Nos quoque qui hæc audimus et legimus, de thesauris nostris talia, fratres, munera proferamus : « Habemus enim thesaurum in vasis fictili-

[1] Psal. XXII, 2. — [2] Matth. II, 1, et seqq.

bus [1]. » Si igitur in te ipso quod es, non ex te debes æstimare, sed ex Christo : quanto magis in Christo non tua debes æstimare, sed Christi.

XLV. Ergo Magi de thesauris suis offerunt munera. Vultis scire quam bonum meritum habeant? Stella ab his videtur : et ubi Herodes est, non videtur : ubi Christus est rursus videtur, et viam monstrat. Ergo stella hæc via est, et via Christus; quia secundum Incarnationis mysterium Christus est stella : « Orietur enim stella ex » Jacob, et exurget homo ex Israël [2]. » Denique ubi Christus, et stella est; ipse enim est stella splendida, et matutina. Sua igitur ipse luce se signat.

XLVI. Accipe aliud documentum. Alia venerunt via Magi, alia redeunt; qui enim Christum viderant, Christum intellexerant, meliores utique quam venerant, revertuntur. Duæ quippe sunt viæ : una quæ ducit ad interitum, altera quæ ducit ad regnum : illa peccatorum est, quæ ducit ad Herodem : Hæc via Christus est, qua reditur ad patriam; hic enim temporalis est incolatus, sicut scriptum est : « Multum incola facta est anima » mea [3]. » Caveamus igitur Herodem mundanæ ad tempus præsulem potestatis; ut patriæ cœlestis æternum consequamur habitaculum.

XLVII. Non electis tantum præmia ista proposita sunt, sed etiam omnibus; quoniam « Omnia, et in omnibus » Christus [4]. » Vides enim quia non otiose, vel de Chaldæis, qui peritiores in numeris habentur, Abraham Deo credidit : vel Magi qui licet magicis artibus, cum reconciliandæ sibi divinitati studium impendunt, ortum in terris Domini crediderunt : non, inquam, otiose, sed ut ex adversariis

[1] 2 Cor. IV, 7. — [2] Num. XXIV, 17. — [3] Psal. CXIX, 6. — [4] Coloss. III, 11.

gentibus sanctæ religionis testimonium sumeretur, et divini timoris exemplum.

XLVIII. Sed tamen qui sunt isti Magi, nisi qui, ut historia quædam docet, a Balaam genus ducunt, a quo prophetatum est : « Orietur stella ex Jacob? » Isti ergo sunt non minus fidei, quam successionis hæredes. Ille stellam vidit in spiritu, isti viderunt oculis, et crediderunt. Viderunt novam stellam, quæ non erat visa a creatura mundi. Viderunt novam creaturam, et non solum in terra, sed etiam in cœlo gratiam novi hominis requirebant, secundum quod Moyses prophetice posuit, quia « Orietur stella ex Jacob, et exurget homo ex Israël. » Et cognoverunt hanc esse stellam, quæ hominem Deumque significat. Adoraverunt parvulum : utique non adorassent, si parvulum tantummodo credidissent. Magus ergo intelligit suas cessare artes, tu non intelligis tua dona venisse? Ille fatetur alienum, tu non agnoscis promissum? Ille contra se credit, tu pro te non putas esse credendum?

XLIX. Natum ergo Magi nuntiant regem : perturbatur Herodes, congregat scribas et principes sacerdotum, et interrogat ubi Christus oriatur. Magi tantummodo regem nuntiant : Herodes Christum requirit. Ipsum igitur regem de quo interrogat, confitetur. Deinde cum ubi nasci haberet inquiritur, utique prænuntiatus ostenditur; neque enim quæri poterat, qui non erat nuntiatus. O amentes Judæi, venisse non creditis, quem videtis : venisse non creditis, quem dicitis esse venturum! Nuntiate, inquit, mihi, ut veniam, et adorem puerum[1]. Insidiatur quidem Herodes, sed Deum non negat, quem memorat adorandum. Deinde infantes occidi jubet[2]. Cui alii nisi Deo talis victima debebatur? Expers licet sensus infantia, Deum tamen pro quo interimitur, confitetur. Hæc de Matthæo

[1] Matth. II, 8. — [2] Ibid. 16.

pauca libavimus; ut clareret infantiæ tempora a divinitatis operibus non vacasse. Quod si ætas carnis ignava operis fuit, profecto Deus erat qui divinitatis operibus exercebat carnis ætatem : qui etiam pastores faciebat in illa regione vigilare, custodientes vigilias noctis supra gregem suum.

L. Videte Ecclesiæ surgentis exordium : Christus nascitur, et pastores vigilare cœperunt, qui gentium greges, pecudum modo ante viventes, in aulam Domini congregarent; ne quos spiritalium bestiarum per offusas noctium tenebras paterentur incursus. Et bene pastores vigilant, quos bonus pastor informat. Grex igitur populus, nox sæculum, pastores sunt sacerdotes. Aut fortasse etiam ille sit pastor, cui dicitur : « Esto vigilans, et confirma[1] ; » quia non solum Episcopos ad tuendum gregem Dominus ordinavit, sed etiam Angelos destinavit.

« Ecce Angelus Domini stetit ante illos[2]. »

LI. Videte quemadmodum cura divina fidem astruat : Angelus Mariam, Angelus Joseph, Angelus pastores edocet. Non satis est semel missum; duobus enim vel tribus testibus stat omne verbum.

« Et facta est cum Angelo multitudo exercitus cœlestium laudantium Deum, et dicentium : Gloria in altissimis Deo, et in terra pax hominibus bonæ voluntatis[3]. »

LII. Bene Angelorum nominatur exercitus, qui ducem militiæ sequebantur. Cui igitur laudem Angeli, nisi Domino suo dicerent, juxta quod scriptum est : « Laudate Dominum de cœlis, laudate eum in excelsis. Laudate eum omnes Angeli ejus[4] ? » Impleta igitur prophetia est. Laudatur de cœlis Dominus, et videtur in terris. De quo

[1] Apoc. III, 2. — [2] Luc. II, 9. — [3] Ibid. 13, 14. — [4] Psal. CXLVIII, 1, 2.

sanctus Marcus ait, quia « Cum bestiis erat, et Angeli » ministrabant ei[1]; » ut in altero misericordiæ insigne, in altero divinæ indicium potestatis agnoscas. Tuum est quod bestias patitur, suum quod ab Angelis prædicatur. Et aiunt :

« Transeamus usque Bethlehem, et videamus hoc Ver» bum quod factum est, sicut Dominus ostendit nobis. Et » venerunt festinantes[2]. »

LIII. Vides festinare pastores; nemo enim cum desidia Christum requirit. Vides pastores Angelo credidisse : et tu Patri, Filio, Spiritui sancto, Angelis, Prophetis, et Apostolis crede. Vide quam signate Scriptura singulorum libret momenta verborum : Festinant, inquit, Verbum videre. Etenim cum caro Domini videtur, Verbum videtur, quod est Filius. Non mediocre fidei tibi hoc videatur exemplum, non vilis persona pastorum. Certe quo vilior ad prudentiam, eo pretiosior ad fidem. Non gymnasia choris referta sapientum, sed plebem Dominus simplicem requisivit, quæ phalerare audita, et fucare nesciret. Simplicitas enim quæritur, non ambitio desideratur. Nec contemnenda putes quasi vilia verba Prophetarum : a pastoribus etiam Maria fidem colligit : a pastoribus populus ad Dei reverentiam congregatur; « Mirati enim sunt de iis, » quæ dicebantur a pastoribus ad ipsos. »

« Maria autem conservabat omnia verba hæc, confe» rens in corde suo[3]. »

LIV. Discamus sanctæ Virginis in omnibus castitatem, quæ non minus ore pudica quam corpore, argumenta fidei conferebat in corde. Si Maria a pastoribus discit, cur tu declinas discere a sacerdotibus? Si Maria ante præcepta apostolica tacet, cur tu post apostolica præcepta magis cupis docere, quam discere? Disce vitium esse

[1] Marc, I, 13. — [2] Luc. II, 15, 16. — [3] Ibid. 19.

personæ, non sexus; sexus enim sanctus. Denique Maria præceptum non accepit, exemplum edidit.

LV. Circumciditur itaque puer. Quis ille puer, nisi ille de quo dictum est: « Puer natus est nobis, Filius datus » est nobis[1]? » Factus est enim sub Lege; ut eos qui sub Lege essent, lucrifaceret.

LVI. Sistitur autem in Jerusalem (10). Quid sit autem in Jerusalem sisti Domino, dicerem; nisi in Esaïæ commentis ante dixissem. Circumcisus enim vitiis, Dominico dignus judicabatur obtutu; quia « Oculi Domini super » justos[2]. » Vides omnem legis veteris seriem fuisse typum futuri; nam et circumcisio purgationem significat delictorum. Sed quoniam prona quadam cupiditate peccandi humanæ carnis et mentis fragilitas inextricabilibus vitiis implicatur, eo per octavum circumcisionis diem culpæ totius futura purgatio resurrectionis præfigurabatur ætate; hoc est enim illud: « Quia omne masculinum » adaperiens vulvam, sanctum Domino vocabitur[3]; » verbis enim Legis promittebatur Virginis partus. Et vere sanctus, quia immaculatus. Denique ipsum esse qui Lege signetur, in eumdem modum ab Angelo repetita verba declarant: « Quia quod nascetur, inquit, sanctum, vocabi» tur Filius Dei[4], » Non enim virilis coitus vulvæ virginalis secreta reseravit: sed immaculatum semen inviolabili utero Spiritus sanctus infudit; solus enim per omnia ex natis de femina sanctus dominus Jesus, qui terrenæ contagia corruptelæ immaculati partus novitate non senserit, et cœlesti majestate depulerit.

LVII. Nam si litteram sequamur, quomodo sanctus omnis masculus, cum multos sceleratissimos fuisse non lateat? Numquid sanctus Achab? Numquid sancti pseudo-prophetæ, quos ad Eliæ preces ultor cœlestis in-

[1] Isaï. IX, 6. — [2] Psal. XXXIII, 16. — [3] Exod, XIII, 2. — [4] Luc. I, 35.

juriæ ignis absumpsit? Sed ille sanctus, per quem figuram futuri mysterii pia legis divinæ præscripta signabant; eo quod solus sanctæ Ecclesiæ virginis ad generandos populos Dei immaculatæ fœcunditatis aperiret genitale secretum (11). Hic ergo solus aperuit sibi vulvam; Nec mirum; qui enim dixerat ad Prophetam : « Priusquam te forma» rem in utero, novi te : et in vulva matris sanctificavi » te[1]. » Qui ergo vulvam sanctificavit alienam, ut nasceretur Propheta, hic est qui aperuit matris suæ vulvam; ut immaculatus exiret.

« Et ecce homo erat in Jerusalem, cui nomen Si» meon : et homo iste justus, et timoratus, expectans » consolationem Israël[2]. »

LVIII. Non solum ab Angelis et Prophetis, a pastoribus et parentibus, sed etiam a senioribus et justis generatio Domini accipit testimonium. Omnis ætas, et uterque sexus, eventorumque miracula fidem astruunt. Virgo generat, sterilis parit, mutus loquitur, Elizabeth prophetat, Magus adorat, utero clausus exultat, vidua confitetur, justus expectat. Et bene justus, qui non suam, sed populi gratiam requirebat : cupiens ipse corporeæ vinculis fragilitatis absolvi, sed expectans videre promissum; sciebat enim quia beati oculi qui eum viderent.

« Nunc, inquit, dimitte servum tuum[3]. »

LIX. Vide justum velut corporeæ carcere molis inclusum velle dissolvi, ut incipiat esse cum Christo; dissolvi enim, et cum Christo esse, multo melius. Sed qui vult dimitti, veniat in templum, veniat in Jerusalem, expectet Christum Domini, accipiat in manibus Verbum Dei, complectatur quibusdam suæ fidei brachiis. Tunc dimittetur, ut non videat mortem, qui viderit vitam.

LX. Vides uberem in omnes gratiam Domini genera-

[1] Jerem, I, 5, — [2] Luc, II, 25. — [3] Ibid. 29.

tione diffusam, et prophetiam incredulis negatam esse, non justis. Ecce et Simeon prophetat in ruinam et resurrectionem plurimorum venisse dominum Jesum Christum; ut justorum iniquorumque merita discernat, et pro nostrorum qualitate factorum judex verus et justus aut supplicia decernat, aut præmia.

« Et tuam, inquit, ipsius animam pertransibit gladius[1]. »

LXI. Nec littera, nec historia docet ex hac vita Mariam corporalis necis passione migrasse; non enim anima, sed corpus materiali gladio transverberatur. Et ideo prudentiam Mariæ haud ignaram mysterii cœlestis ostendit. « Vivum enim verbum Dei, et validum, et acutum omni » gladio acutissimo, penetrans usque ad divisionem animæ, » et spiritus, artuumque et medullarum, cogitationes » cordis, et secreta scrutatur animorum[2]; » quia nuda mentium, et aperta sunt omnia Dei Filio, quem conscientiæ secreta non fallunt.

LXII. Prophetavit itaque Simeon, prophetaverat Virgo, prophetaverat copulata conjugio, debuit etiam vidua; ne qua aut professio deesset, aut sexus. Et ideo Anna et stipendiis viduitatis, et moribus talis inducitur; ut digna plane fuisse credatur, quæ redemptorem omnium venisse nuntiaret. Cujus merita cum alibi descripserimus[3], cum viduas hortaremur, hoc loco quoniam ad alia properamus, non putamus iteranda. Non otiose tamen annos octoginta quatuor viduitatis ejus expressit; quia et septem dodecades, et duæ quadragesimæ sacrum videntur numerum designare.

« Et cum facti essent illi anni duodecim[4]. »

LXIII. A duodecimo anno, ut legimus, Dominicæ su-

[1] Luc. II, 35. — [2] Hebr. IV, 12. — [3] Lib. de viduis, cap. 1. — [4] Luc. II, 42.

mitur disputationis exordium; hic enim prædicandæ fidei Evangelizantium numerus debebatur. Nec otiose immemor suorum secundum carnem parentum, qui secundum carnem utique sapientia Dei implebatur et gratia, post triduum reperitur in templo; ut esset indicio quia post triduum triumphalis illius passionis in sede cœlesti, et honore divino fidei nostræ se resurrecturus offerret, qui mortuus credebatur.

« Quid est quod me quærebatis? Nesciebatis quia in » propria patris mei oportet me esse[1]? »

LXIV. Duæ sunt in Christo generationes : una est paterna, materna altera : paterna illa divinior, materna vero quæ in nostrum laborem usumque descendit. Et ideo quæ supra naturam, supra ætatem, supra consuetudinem fiunt, non humanis assignanda virtutibus, sed divinis referenda sunt potestatibus. Alibi[2] eum ad mysterium mater impellit (12) : hîc mater arguitur; quia adhuc quæ humana sunt, exigat. Sed cum hîc duodecim describatur annorum, illic discipulos habere doceatur; vides matrem didicisse de Filio, ut exigeret a validiore mysterium, quæ stupebat in juniore miraculum.

« Et venit Nazareth, et erat subditus illis[3]. »

LXV. Quid enim magister virtutis, nisi officium pietatis impleret? Et miramur si Patri defert, qui subditur matri? Non utique infirmitatis, sed pietatis est ista subjectio; attollat licet sævis emissus latebris coluber perfidiæ caput, et serpentinis evomat venena pectoribus. Cum dicit se Filius missum[4], majorem hæreticus appellat Patrem; ut imperfectum Filium dicat, qui potest habere majorem; ut alienis auxiliis asserat eum qui mittitur, indigere : numquid et humano egebat auxilio, ut materno

[1] Luc. II, 49. — [2] Joan. II, 3. — [3] Luc. II, 51. — [4] Joan. VIII, 29.

serviret imperio? Deferebat homini, deferebat ancillæ (ipsa enim dicit: « Ecce ancilla Domini[1] ») deferebat simulato patri: et miraris si Deo detulit? An homini deferre pietas est, Deo deferre infirmitas est? Vel ex humanis divina perpende, et quid patri amoris debeatur, agnosce. Pater honorificat Filium, non vis ut Filius honorificet Patrem: Pater voce cœlesti in Filio se complacere profitetur[2], non vis ut Filius humanæ carnis indutus amictu, cum humana voce, humano loquatur affectu, Patrem dicat esse majorem? Nam si « Magnus Dominus, » et laudabilis nimis, et magnitudinis ejus non est finis[3]: » utique magnitudo quæ finem non habet, nec augmentum habet. Sed cur non accipiam religiosis auribus Filium Patri in susceptione corporis obedientem, cum religiose accipiam Patrem Filio deferentem?

LXVI. Disce potius tuæ utilitatis præcepta, et exempla pietatis agnosce. Disce quid parentibus tuis debeas, cum legis a Patre Filium non voluntate, non opere, non tempore discrepare: etsi personis duo, potestate unum sunt. Et utique nullum Pater ille cœlestis laborem generationis expertus est: tu matri debes pudoris injuriam, virginitatis dispendium, partus periculum, matri longa fastidia, matri longa discrimina, cui miseræ in ipsis votorum fructibus majus periculum est: et cum ediderit quod optavit, partu absolvitur, non timore. Quid anxios patres loquar pro filiorum profectu, et multiplicatos alienis usibus census, jactaque agricolæ semina posterorum ætatibus profutura? Nonne pro his obsequia saltem oportet rependi? Cur impio patris vita prolixior, et communitas patrimonii videtur angustior, cum Christus non refugiat cohæredes?

[1] Luc. I, 38. — [2] Joan. VIII, 54. et 49. Luc. III, 22. — [3] Joan. XIV, 28, et Psal. CXLIV, 3.

« Factum est verbum Domini super Joannem Zachariæ » filium in deserto[1]. »

LXVII. Congregaturus Ecclesiam Dei Filius, ante operatur in servulo. Et ideo bene posuit sanctus Lucas factum esse verbum Domini super Joannem Zachariæ filium in deserto ; ut Ecclesia non ab homine cœperit, sed a Verbo. Ipsa enim est desertum, quia « Plures filii desertæ, magis » quam ejus quæ habet virum[2]. » Denique ipsi dicitur : « Lætare sterilis[3], » et, « Exulta desertum[4] ; » quia nullis adhuc convenæ plebis operibus colebatur, neque ullum adhuc arbores illæ, quæ fructum ferre non poterant, meritorum suorum verticem præferebant. Nondum venerat qui diceret : « Ego autem sicut oliva fructifera in » domo Domini[5]. » Nondum vitis illa cœlestis fructus palmitibus suis, verborum quodam suorum traduce, ministrabat. Factum est verbum, vox secuta est; verbum enim prius intus operatur, sequitur vocis officium. Unde et David dicit : « Credidi propter quod locutus sum[6]. » Prius credidit, ut loqui posset.

LXVIII. Factum est autem verbum, ut sanctus Baptista Joannes pœnitentiam prædicaret. Et ideo plerique sancto Joanni typum Legis imponunt ; eo quod Lex peccatum denuntiare potuit, donare non potuit. Lex enim unumquemque qui viam gentium sequebatur, revocat ab errore, restringit a crimine : pœnitentiam suadet ; ut gratiam consequatur. « Lex autem et Prophetæ usque ad Joan- » nem[7] : » Joannes vero prænuntius Christi. Ita Lex et Ecclesiæ prænuntia, et gratiæ pœnitentia est (13). Bene itaque sanctus Lucas compendio usus est, ut Joannem declararet prophetam, dicens factum esse super eum verbum Domini : alia non adderet; nullus enim eget indicio

[1] Luc. III, 2. — [2] Isaï. LIV, 1. — [3] Ibid. — [4] Id. LII, 9. — [5] Psal. LI, 10. — [6] Id. CXV, 1. — [7] Luc. XVI, 16.

sui, qui verbo Dei abundat. Unum itaque dixit, et omnia declaravit.

LXIX. At vero sanctus Matthæus et Marcus vestitu[1], et cinctu, et cibo Prophetam declarare voluerunt; eo quod vestitum de pilis camelorum habuit, et zonam pelliceam super lumbos suos : locustas autem, et mel silvestre edebat. Prænuntius enim Christi non patiebatur immundarum perire exuvias bestiarum : ipso quoque vestitus indicio designans Christum esse venturum, qui belluina, illuvieque contexta pro nostrorum deformitate meritorum, gentilitatis immundæ peccata suscipiens, in illo trophæo crucis, amictu quodam se nostræ carnis exueret.

LXX. Quid autem sibi vult cinctus zonæ pelliceæ, nisi quod caro ista quæ mentem prius gravare consueverat, ea post adventum Domini non impedimento cœpit esse, sed cingulo? Scilicet juxta David : « In salicibus... organa nostra suspendimus[2]; » et juxta Apostolum[3] confidentiam non habemus in carne, et confidentiam habemus in corpore : non habemus in voluptatibus, habemus in passionibus; quoniam in spiritu fervens vigeat affectus, et ad omne accingamur obsequium cœlestium præceptorum, devotione mentis intenti, atque apparatu corporis expediti.

LXXI. Cibus quoque propheticus index officii, nuntiusque mysterii est. Quid enim tam otiosum ad hominis officium, quam locustas quærere : et quid tam plenum ad vatis mysterium? Nam quo magis ad fructum inutiles, ad usum laboris inertes, ad tactum fugaces, vagæ saltu, ore stridulæ sunt locustæ; eo convenientius his populi figura gentilis aptatur, qui nullo usu laboris, nullo operis sui fructu, sine gravitate, sine voce sonum querelæ ede-

[1] Matth. III, 4, et Marc. I, 6.— [2] Psal. CXXXVI, 2.— [3] Philip. III, 3.

ret, verbum vitæ ignoraret. Hic igitur populus cibus est prophetarum ; nam quo numerus major populi congregatur, eo uberior prophetici oris usus augetur. Ecclesiæ quoque gratia præfiguratur in melle sylvestri, non intra alvearium legis plebis Judaïcæ fœtu reperta, sed in campis, et foliis sylvæ gentilium errore diffusa, juxta quod scriptum est : « Invenimus eam in campis sylvæ [1]. »

LXXII. Et hic quidem mel silvestre edebat, annuntians populos de petræ melle saturandos, sicut scriptum est : « Et de petra mellis saturavit eos [2]. » Sic etiam Eliam corvi cibo advectitio, et lucrativo potu inter deserta paverunt [3] ; ut indicio foret populos nationum tetro squalentes colore meritorum, qui ante cibum fœtidis in cadaveribus requirebant, nunc de se advectitiam Prophetis alimoniam præbituros. Cibus enim Prophetarum, divinæ voluntatis effectus est, sicut ipse Dominus declaravit dicens : « Meus cibus est, ut faciam voluntatem ejus qui me » misit [4]. »

« Vox clamantis in deserto [5]. »

LXXIII. Bene vox dicitur Joannes Verbi prænuntius. Nam interrogatus ipse Joannes : « Quid dicis de te ipso? » Ait : Ego vox clamantis in deserto [6]. » Et ideo ait : « Qui post me venit, ante me factus est [7] ; » quia vox præcedit inferior, verbum sequitur, quod præcellit. Ideo et a Joanne baptizari voluit ; quia in hominibus verbum consecratur voce doctoris. Ideo fortasse Zacharias vocem recepit, quia vocem locutus est.

«Generatio viperarum, quis ostendit vobis fugere a » ventura ira? Facite ergo fructus dignos pœnitentiæ. Et » ne cœperitis dicere : Pater noster est Abraham. Dico

[1] Psal. cxxxi, 6.— [2] Id. lxxx, 17.— [3] 3 Reg. xvii, 6.— [4] Joan. iv, 34. — [5] Luc. iii, 4. — [6] Joan. i, 22, 23. — [7] Ibid. 30.

» autem vobis, quia potens est Deus de lapidibus istis sus» citare filios Abrahæ[1]. »

LXXIV. Argui quidem videtur malitia Judæorum, eo quod vario noxiæ mentis veneno, serpentinos lapsus, et terrena cubilia, non divinæ aliquod mysterium cognitionis operentur : sed tamen cum dicitur : « Quis ostendit vobis » fugere a ventura ira ? » ostenditur his Dei miseratione infusa prudentia ; ut gerant suorum pœnitentiam delictorum, futuri terrorem judicii provida devotione metuentes. Ad generationem ergo, non ad successionem referenda est comparatio viperarum. Aut fortasse juxta quod scriptum est : « Estote prudentes sicut serpentes[2], » ostenduntur habere prudentiam naturalem, qui profutura videant, et sponte deposcant : sed adhuc noxia non relinquant.

LXXV. Et ideo admonentur claritatem sibi magis operis, quam nobilitatem generis vindicare ; quod nulla in successione prærogativa sit, nisi fidei astipuletur hæreditas, quam Dei nutu ad populos gentilium transferendam, sermone prophetico revelavit, dicens : « Potens est » Deus de lapidibus his suscitare filios Abrahæ. » Nam licet Deus possit diversas convertere et commutare naturas ; tamen quia mihi plus mysterium quam miraculum prodest, in prænuntio Christi nihil magis quam ædificationem Ecclesiæ debeo surgentis agnoscere : quæ non rupeis saxis, sed vivis lapidibus extructa, in habitaculum Dei et fastigium templi conversione nostrorum surrexit animorum. Etenim parabat Deus mentium nostrarum dura mollire, et de lapidibus offensionis excitare cultores religionis. Quid enim aliud quam lapides habebantur, qui lapidibus serviebant, similes utique iis qui facerent eos ? Prophetatur igitur saxosis gentilium fides infundenda pectoribus, et futuros per fidem Abrahæ filios oracula pollicentur,

[1] Luc. III, 7, 8. — [2] Matth. X, 16.

quibus per duritiam mentis saxeus quidam insensibilis, irrationabilisque naturæ usus inoleverat. Nam si lapidibus vivis firmatos viros fidei robore sententia apostolica comparavit, juxta quod scriptum est : « Et vos tanquam lapi» des vivi ædificamini domus spiritalis, in sacerdotium » sanctum, offerentes hostias spiritales[1]: » multo altius hic videntur voce prophetica lapidibus homines comparati, qui ita humanæ sensum mentis amiserant, ut dum lapidibus putant divinitatis alicujus inesse rationem, ipsi in naturam lapidum non usu corporis, sed mentis habitu verterentur[2]. Denique ex Abrahæ secundum carnem successione manantes, et principes Sodomorum appellantur[3], et parietes dealbati[4]: ita sibi prærogativam generis morum magis similitudo vindicat, quam ordo majorum. Quinetiam ut scias quia lapidibus comparati sunt homines, arboribus quoque homines comparavit subjiciens Propheta : « Quia jam securis ad radices arborum posita est[5]. »

LXXVI. Exempli autem ideo facta mutatio est; ut illo comparationis processu quidam intelligatur hominis clementior jam profectus. Nam illi ante deformes ad usum, nudi ad ornatum, steriles ad fructum, irrationabiles ad profectum, jam in arborum speciem figurantur, quæ rationabili quodam naturæ munere decoræ ad usum, ad aspectum venustæ, ad fructum opimæ, surgunt cacuminibus, funduntur brachiis, replentur fructibus, frondibus vestiuntur. Atque utinam nos fœcundarum usum arborum possimus imitari, meritisque crescentibus longævæ humilitatis radice fundati, sublimes ab humo, decori ad speciem adultos fructuosorum operum vertices erigamus; ne Evangelica securis agricolæ trunci radicem silvestris excidat. « Væ enim mihi est, si non evangelizavero[6]. » Sed vox ista Apostolica est. Væ mihi est, si non peccata deflevero ;

[1] 1 Petr. II, 5. — [2] Isaï. I, 10. — [3] Matth. XXIII, 27. — [4] Act. XXIII, 3. — [5] Luc. III, 9. — [6] 1 Cor. IX, 16.

væ mihi est, si non media sorte surrexero ad confitendum tibi : væ mihi est, si dolum proximo meo fecero : væ, si locutus non fuero veritatem. Ad radicem securis est posita, faciat fructum qui potest gratiæ, qui debet pœnitentiæ. Adest Dominus qui fructum requirat, fæcundos vivificet, steriles reprehendat. Anni tres sunt ex quo venit, et fructum in Judæis invenire non potuit : utinam inveniat in nobis. Jussurus est succidi infructuosos, ne terram occupent. Sed qui adhuc non habet fructum, conetur ut afferat in futurum. Bonus ille cultor agri interveniet pro nobis infæcundis, pro nobis infructuosis; ut detur spatium, patientia deferatur; ne forte et nos aliquem fructum ferre Deo possimus.

LXXVII. Singulis quoque generibus hominum conveniens tribuit sanctus Johannes Baptista responsum[1], unum omnibus : ita publicanis, ne ultra præscriptum exigant : militibus, ne calumniam faciant, ne prædam requirant : docens idcirco stipendia constituta militiæ ne, dum sumptus quæritur, prædo grassetur. Sed hæc et alia officiorum præcepta propria singulorum : misericordia communis est usus, ideo commune præceptum : omnibus officiis, omnibus ætatibus necessaria, et ab omnibus deferenda. Non publicanus, non miles excipitur, non agricola vel urbanus, dives et pauper, omnes in commune admonentur, ut conferant non habenti. Misericordia enim plenitudo virtutum est. Et ideo omnibus est proposita perfectæ forma virtutis; ne vestimentis alimentisque suis parcant. Misericordiæ tamen ipsius pro possibilitate conditionis humanæ mensura servatur; ut non sibi unusquisque totum eripiat : sed quod habet, cum paupere partiatur.

« Æstimante autem populo et cogitante in cordibus suis » de Johanne, ne forte ipse esset Christus; respondit dicens : » Ego quidem vos baptizo in aqua, in pœnitentia[2]. »

[1] Dist. 86 cap. In singulis. — [2] Luc. III, 15, 16.

LXXVIII. Videbat ergo Johannes cordis occulta. Sed consideremus cujus hæc gratia. Quemadmodum autem Prophetis palam fiant cordis occulta, Paulus ostendit dicens: «Occulta quoque cordis ejus manifesta fient: et » procidens in faciem adorabit Deum, pronuntians quod » vere Deus est in vobis[1]. » Dei ergo munus est qui revelat, non virtus hominis qui divino magis adjuvatur beneficio, quam naturali cernit officio. Quo autem proficit ista cogitatio Judæorum, nisi ut secundum Scripturas venisse Christum probetur? Erat enim qui expectabatur: et ipse utique qui expectabatur, non is qui non expectabatur, advenit. Quid autem ineptius quam quod is qui in alio æstimatur, in se ipso esse non creditur? Quem per mulierem venturum putabant, per virginem venisse non credunt. Quæ Deo secundum carnem dignior generatio, quam ut immaculatus Dei Filius immaculatæ generationis servaret etiam in suscipiendo corpore puritatem? Et utique divini adventus signum in virginis partu, non in mulieris constitutum est.

LXXIX. «Ego, inquit, vos aqua baptizo.» Cito probavit non esse se Christum, qui visibili operetur officio. Nam cum ex duabus naturis homo, id est, ex anima subsistat et corpore, visibile per visibilia, invisibile per invisibile mysterium consecratur. Aqua enim corpus abluitur, spiritu animæ delicta mundantur. Aliud agimus, aliud invocamus; licet etiam in ipso fonte sanctificatio divinitatis aspiret. Non enim aqua omnis ablutio est, sed hæc inter se divisa esse non possunt; et ideo aliud fuit baptisma pœnitentiæ, aliud gratiæ est. Istud ex utroque, illud ex uno; nam cum communia delicta sint mentis et corporis, purificatio quoque debuit esse communis. Et bene sanctus Johannes se intellexisse significans quid in cordibus cogita-

[1] 1 Cor. XIV, 25.

rent, et quasi non intellexerit, declinans majestatis invidiam, non verbo, sed opere declaravit non esse se Christum. Opus enim hominis est gerere pœnitentiam delictorum : Dei munus est gratiam implere mysterii.

«Venit autem fortior me[1].»

LXXX. Non comparationem fecit, ut ipse se tantum fortiorem dixerit Christum (neque enim inter Dei Filium et hominem ulla poterat esse collatio) sed quia multi fortes; nam et diabolus fortis : «Nemo enim potest vasa for» tis.... diripere, nisi prius alligaverit fortem[2].» Multi ergo fortes, fortior nemo nisi Christus. Denique eousque non fecit comparationem, ut addiderit : «Cujus non sum dignus » calceamenta portare,» Evangelicæ prædicationis ostendens in Apostolos gratiam esse collatam, qui sunt calceati in Evangelium.

LXXXI. Videtur tamen ideo hoc dicere, quod plerumque Johannes personam accepit populi Judæorum. Unde ad hoc referunt quod ait : «Illum oportet crescere, me » autem minui[3],» quod oporteret minorem fieri populum Judæorum, crescere in Christo populum Christianum. Denique et Moyses accepit personam populi : sed ille calceamentum non Dominicum portabat, sed pedum suorum. Et isti calceati sunt calceamento fortasse non suorum pedum[4]: ille autem solvere calceamentum pedum jubetur suorum[5]; ut animi ejus gressus et mentis, corporei nexus vinculis absolutus, iter spiritale gradiatur. Apostoli autem calceamentum deposuerant corporale, quando missi sunt sine calceamento, sine virga, sine pera, sine zona : sed non statim Domini calceamenta portarunt[6]. Fortasse post resurrectionem portare cœperunt; ante enim ne cui gesta Domini dicerent, monebantur. Denique postea his

[1] Luc. III, 16. — [2] Marc. III, 27. — [3] Joan. III, 30. — [4] Exod. III, 5. — [5] Luc. X, 4. — [6] Luc. VIII, 56.

dicitur : « Ite in orbem universum, et prædicate Evangelium[1]; » ut evangelicæ prædicationis vestigium proferentes, toto Dominicorum seriem circumferrent orbe gestorum. Est igitur calceamentum nuptiale evangelica prædicatio. Sed de hoc opportunius aliquid in aliis explicabimus[2].

« Ipse vos baptizabit in Spiritu sancto, et igni : habens » ventilabrum in manu sua, et purgabit aream suam, et » congregabit triticum in horreum suum : paleas autem igni » comburet inextinguibili[3]. »

LXXXII. « Habens ventilabrum in manu. » Ventilabri indicio discriminandorum Dominus declaratur jus habere meritorum; eo quod dum frumenta in area ventilantur, plena a vacuis, ab inanibus fructuosa veluti quodam auræ spirantis examine separantur. Per hanc igitur comparationem ostenditur quod Dominus judicii die solidæ merita fructusque virtutis ab inanis jactantiæ, exiliumque factorum infructuosa levitate discernat : perfectioris meriti viros locaturus in mansione cœlesti. Ipse enim perfectior fructus est, qui meruerit ejus esse conformis, qui sicut granum tritici cecidit; ut plurimos fructus afferret in nobis, invisus paleis, inanibus meritis non amicus. Et ideo ante eum ignis ardebit, non natura sui noxius; utpote qui mala improbitatis exurat, splendorem probitatis accumulet.

« Factum est autem, cum baptizatus esset omnis populus, et Jesu baptizato, et orante, apertum est cœlum, » et descendit Spiritus sanctus corporali specie sicut columba in ipsum : et vox de cœlo facta est : Filius meus » es tu, in te complacui[4]. »

LXXXIII. Baptizatus est ergo Dominus non mundari volens, sed mundare aquas; ut ablutæ per carnem Christi, quæ peccatum non cognovit, baptismatis jus haberent.

[1] Marc. xvi, 15. — [2] Inf. cap. 10. — [3] Luc. iii, 17. — [4] Ibid. 21, 22.

Et ideo qui ad Christi lavacrum venerit, peccata deponit. Pulcre autem in iis quæ a ceteris dicta sunt, sanctus Lucas Evangelista compendium sumpsit, et intelligendum magis quod a Johanne Dominus baptizatus est, quam expressum reliquit. Quæ autem Dominici causa baptismatis, Dominus ipse declarat dicens : « Sine modo ; sic enim decet nos implere omnem justitiam [1]. »

LXXXIV. Cum igitur tanta ad ædificationem Ecclesiæ suæ divino Deus favore concesserit ; ut post Patriarchas, Prophetas, Angelos, unigenitus descenderet Dei Filius, et ad lavacrum veniret ; nonne vere atque divine de Ecclesia cognovimus dictum : « Nisi Dominus ædificaverit domum, in vanum laboraverunt qui ædificant eam [2] ? » Nec mirum si homo ædificare non potest, qui non potest custodire : « Nisi Dominus custodierit civitatem, in vanum vigilaverunt qui custodiunt eam [3]. » Hæc de quodam psalmo. Audeo tamen etiam ego dicere, quod homo viam non possit adoriri, nisi Dominum habeat præviantem. Unde scriptum est : « Post dominum Deum tuum ambulabis [4] : » Et, « A Domino diriguntur viæ viri [5]. » Denique ille perfectior, qui intelligeret se sine Domino ambulare non posse : « Vias, inquit, tuas edoce me [6]. » Et ut ad historiam veniamus (non enim simplicem tantum rei gestæ seriem debemus haurire, sed etiam actus nostros ad æmulationem scriptorum referre) ex Ægypto populus exivit, nesciebat viam quæ ad terram duceret sanctam. Misit Deus per noctem columnam ignis [7] ; ut per columnam populus viam disceret. Misit etiam per diem columnam nubis ; ut neque ad sinistram, neque ad dexteram declinaret. Sed non es talis homo, ut merearis et tu ignis columnam : non habes Moysen, non accipis signum ;

[1] Matth. III, 15. — [2] Psal. CXXVI, 1. — [3] Ibid. — [4] Deut. XIII, 4. — [5] Prov. XX, 24. — [6] Psal. XXIV, 4. — [7] Exod. XIII, 21.

nunc enim post adventum Domini fides exigitur, signa conduntur. Time Deum, et præsume de Domino, « Immittit enim Angelos Dominus in circuitu timentium » eum; et eripiet eos[1]. » Vides itaque quia ubique Domini virtus studiis cooperatur humanis[2]; ut nemo possit ædificare sine Domino, nemo custodire sine Domino, nemo quidquam incipere sine Domino. Et ideo juxta Apostolum : « Sive manducatis, sive bibitis, sive aliud quid facitis, » omnia in gloriam Dei facite, in nomine domini nostri » Jesu Christi[3]. » In duabus enim epistolis : alibi « In nomine domini nostri Jesu Christi[4] : » alibi « In gloriam » Dei » facere te præcipit; ut scias eamdem esse Patris et Filii gloriam, eamdemque virtutem : nec in aliquo circa sui divinitatem Patrem et Filium discrepare, qui circa præsidia nostra non discrepant. Docuit igitur me David quod nemo sine Domino ædificet domum[5], custodiat civitatem.

LXXXV. Docuit me etiam Moyses quod nemo nisi Deus fecerit mundum : « In principio enim fecit Deus cœ- » lum et terram[6]. » Docuit etiam quod hominem Deus opère suo fecerit; nec otiose posuit : « Finxit Deus homi- » nem de limo terræ, et insufflavit in faciem ejus flatum » vitæ[7]; » ut actum quemdam Dei circa ædificationem hominis usu quodam corporalis operationis advertas. Docuit etiam quia et mulierem fecit Deus : « Immisit enim » Deus soporem in Adam, et dormivit, et sumpsit unam » costam de latere ejus, et replevit carnem ejus : et ædi- » ficavit dominus Deus costam quam sumpsit ab Adam, » in mulierem[8]. » Non frustra, ut dixi, corporalibus quibusdam manibus circa Adam et Evam Moyses Deum in-

[1] Psal. XXXIII, 8. — [2] S. August. lib. de gratia Christi, cap. 44. — [3] I Cor. X, 31. — [4] Coloss. III, 17. — [5] Psal. CXXVI, 1. — [6] Gen. I, 1. — [7] Id. II, 7. — [8] Ibid. 21, 22.

ducit operantem. Mundum Deus fieri jussit, et factus est, et uno verbo opus mundi Scriptura indicat absolutum[1]: ad hominem venitur, et manus ipsas quodammodo studuit tibi Propheta Dei laborantis ostendere.

LXXXVI. Plus nescio quid in his intelligere, quam lego, opera Dei elaborata me cogunt. Subvenit Apostolus æstuanti, et quod ego non intelligebam quid esset: « Os » de ossibus meis, et caro de carne mea[2]: » Et, « Hæc » vocabitur mulier; quoniam de viro suo assumpta est, » divino mihi spiritu revelavit dicens: « Sacramentum hoc » magnum est[3]. » Quod sacramentum? « Quia duo erunt in » carne una: » Et, « Quia relinquet homo patrem et ma- » trem, et adhærebit uxori suæ[4]: » Et, « Quoniam mem- » bra sumus corporis ejus, de carne ejus, et de ossibus » ejus[5]. » Quis est iste vir propter quem mulier parentes relinquat? Relinquit parentes Ecclesia, quæ de gentilibus populis congregata est, cui prophetice dicitur: « Oblivis- » cere populum tuum, et domum patris tui[6]. » Propter quem virum, nisi forte illum de quo dicit Joannes: « Post » me venit vir, qui ante me factus est[7]? » De cujus latere dormientis costam Deus sumpsit; ipse enim est qui dormivit, et quievit, et resurrexit; quoniam Dominus suscepit eum. Quæ est hujus costa, nisi virtus? Quia tunc quando miles latus ejus aperuerit[8], continuo aqua et sanguis exivit, qui effusus est pro sæculi vita. Hæc sæculi vita, costa Christi est: hæc costa secundi est Adam. Primus enim Adam in animam viventem, novissimus Adam in spiritum vivificantem: novissimus Adam Christus est, costa Christi vita Ecclesiæ est. Nos ergo membra sumus corporis ejus, de carne ejus, et de ossibus ejus. Et fortasse hæc est costa de qua dixit: « Sentio de me virtutem

[1] Psal. CXL, 5. — [2] Ibid. 23. — [3] Ephes. v, 32. — [4] Ibid. 31. — [5] Ibid. 30. — [6] Psal. XLIV, 11. — [7] Joan. I, 27. — [8] Joan. XIX, 34.

» exisse[1]. » Hæc est costa quæ de Christo exivit, nec corpus ejus imminuit; non enim corporalis, sed spiritalis est costa : spiritus autem non dividitur ipse : sed dividit singulis prout vult. Hæc est Eva mater omnium viventium. Si enim intelligas viventem cum mortuis quæri, intelligis eos mortuos esse, qui sine Christo sunt, qui participes vitæ non sunt; hoc est enim Christi non esse participes, quia Christus est vita. Mater ergo viventium Ecclesia est, quam ædificavit Deus in ipso summo angulari lapide Christo Jesu, in quo omnis structura compaginata crescit in templum Dei.

LXXXVII. Veniat ergo Deus, ædificet mulierem, illam quidem adjutricem Adæ, hanc vero Christi. Non quia Christus adjumentum requirit, sed quia nos quærimus et desideramus ad Christi gratiam per Ecclesiam pervenire. Et nunc ædificatur, et nunc formatur, et nunc mulier figuratur, et nunc creatur. Et ideo novo verbo usa est Scriptura[2]; quia superædificamur super fundamentum Apostolorum et Prophetarum. Et nunc domus spiritalis surgit in sacerdotium sanctum. Veni, domine Deus, ædifica mulierem istam, ædifica civitatem : veniat et puer tuus; tibi enim credo dicenti : « Ipse ædificabit civitatem » mihi[3]. »

LXXXVIII. Ecce mulier omnium mater, ecce domus spiritalis, ecce civitas quæ vivet in æternum; quia mori nescit. Ipsa enim est civitas Jerusalem, quæ nunc videtur in terris : sed rapietur supra Eliam; Elias enim unus fuit. Transferetur super Enoch, cujus mors non invenitur. Ille enim raptus est, ne malitia mutaretur cor ejus : hæc autem diligitur a Christo quasi sponsa gloriosa sancta, immaculata, sine ruga. Et quanto melius totum corpus assumitur, quam unus assumptus est? Hæc enim est spes

[1] Luc. VIII, 46. — [2] Ephes. II, 20. — [3] Isaï. XLV, 13.

Ecclesiæ. Rapietur profecto, assumetur, transferetur ad cœlum. Ecce curru igneo raptus est Elias : rapietur et Ecclesia. Non mihi credis? Crede vel Paulo, in quo Christus locutus est : « Rapiemur, inquit, in nubibus obviam » Christo in aëra, et ita semper cum Domino erimus[1]. »

LXXXIX. Ad hanc igitur ædificandam mittuntur quidem plures, mittuntur Patriarchæ, mittuntur Prophetæ, mittitur Gabriel Archangelus, innumeri Angeli diriguntur, et multitudo cœlestis exercitus Deum laudat; quia civitatis hujus ædificatio propinquat. Mittuntur plures ad eam, sed Christus eam solus ædificat : verum non est solus; quia Pater præsens est. Et si solus ædificat; gratiam tamen tantæ ædificationis non solus usurpat. Scriptum est de templo, quod ædificavit Salomon, in quo typus Ecclesiæ fuit, quia septuaginta millia erant qui in humeris portarent, et octoginta millia lapidum cæsores, et tria millia sexcenti operum præpositi[2]. Veniant Angeli illi, veniant lapidum cæsores : cædantur superflua lapidum nostrorum, aspera levigentur. Veniant et qui in humeris portant; scriptum est enim : « Super humeros tollentur[3]. »

XC. Venit ergo ad Joannem[4], quoniam cætera comperistis. Venit ad Joannis baptisma : sed Joannis baptisma habebat pœnitentiam delictorum. Et ideo prohibet eum Joannes, dicens : « Ego a te debeo baptizari, et tu venis » ad me[5]? » Cur venis ad me, qui peccatum non habes? Ille enim baptizandus est a me, qui peccatum habet : qui autem peccatum non fecit, lavacrum pœnitentiæ cur requirat? « Sine, inquit, modo[6] : » hoc est, dum Ecclesia ædificetur, « Decet nos implere omnem justitiam. » Quæ est justitia, nisi misericordia? « Dispersit enim, dedit » pauperibus : justitia ejus manet in æternum[7]. » Dedit

[1] 1 Thess. IV, 16. — [2] 2 Paral. II, 2. — [3] Isaï. XLIX, 22. — [4] Matth. III, 13. — [5] Ibid. 14. — [6] Ibid. 15. — [7] Psal. CXI, 9.

mihi pauperi, dedit mihi inopi gratiam quam ante non habui. « Justitia ergo ejus manet in æternum. » Quæ est justitia, nisi ut quod alterum facere velis, prior ipse incipias, et tuos alios horteris exemplo? Quæ est justitia, nisi ut qui carnem suscepit, non quasi Deus sensum aut ministerium carnis excluderet : sed quasi homo carnem vinceret; ut vincere me doceret? Docuit enim me qua ratione possim terrenis concretam vitiis obnoxiæ carnis illuviem sepelire criminibus, renovare virtutibus.

XCI. O vere divinam in ipsa humilitate Domini prospicientiam! Quanto enim abjectior humilitas, tanto divinior providentia. Injuriarum suarum acerbitate Deus proditur : et remediorum suorum usu, qui nullis remediis indigeret, Deus probatur. Quid enim tam divinum ad populos provocandos, quam ut nemo refugiat lavacrum gratiæ, quando Christus lavacrum pœnitentiæ non refugit? Nemo se dicat exortem esse peccati, quando Christus venit ad remedium peccatorum. Si pro nobis Christus lavit, imo nos in corpore suo lavit : quanto magis nos nostra delicta lavare debemus? Quo igitur magis opere, quo magis mysterio Deus (quanquam Deus in omnibus) quam hoc probatur; quando per totum mundum, qua generis humani conditio diffunditur, per separatum divortia tractusque regionum, uno momento in uno corpore Deus fraudem vetusti erroris abolevit, gratiam regni cœlestis effudit? Unus enim mersit, sed elevavit omnes : unus descendit, ut ascenderemus omnes : unus omnium peccata suscepit, ut in illo omnium peccata morerentur. Purificate igitur vos[1], ut Apostolus dicit; quia purificavit se ille pro nobis, qui purificatione non eguit. Hæc de nobis.

XCII. Nunc consideremus mysterium Trinitatis. Unum

[1] Jacob. IV, 8.

Deum dicimus : sed Patrem confitemur, et Filium Deum confitemur. Nam cum scriptum sit : « Diliges dominum » Deum tuum, et ipsi soli servies[1], » negavit Filius esse se solum, dicens : « Sed non sum solus ; Pater enim mecum » est[2]. » Nec nunc solus est ; Pater enim se adesse testatur. Adest et Spiritus sanctus ; nunquam enim potest a se Trinitas separari. Denique « Apertum est cœlum, et » descendit Spiritus sanctus corporali specie, sicut co- » lumba. » Quomodo ergo hæretici dicunt quia solus in cœlo est, qui non est solus in terris ? Advertamus mysterium : quare sicut columba ? Simplicitatem enim lavacri requirit gratia ; ut simus simplices sicut columbæ. Pacem lavacri requirit gratia, quam in typo veteri columba quondam ad illam arcam quæ sola fuit diluvii immunis, advexit[3]. Docuit me cujus typus columba illa fuerit, qui nunc descendere dignatus est in specie columbæ. Docuit in illo ramo, in illa arca typum fuisse passis Ecclesiæ, quod inter ipsa mundi diluvia Spiritus sanctus ad Ecclesiam suam pacem afferat fructuosam. Docuit etiam David, qui prophetico spiritu cernens baptismatis sacramentum, ait : « Quis dabit mihi pennas sicut columbæ[4] ? »

XCIII. Venit ergo Spiritus sanctus : sed attende mysterium. Venit ad Christum. « Omnia enim per ipsum..... » facta sunt..... et in ipso constant[5]. » Sed vide benevolum Dominum, qui solus se injuriis subdidit, solus gratiam non quæsivit. Et ubi ædificavit Ecclesiam ? « Rogabo, » inquit, Patrem, et alium Paracletum dabit vobis, ut » vobiscum sit in æternum, spiritum veritatis, quem hic » mundus non potest accipere ; quia non videt eum, nec » agnoscit eum[6]. » Merito ergo se in corpore demonstravit ; quoniam divinitatis substantia non videtur.

[1] Deut. x, 20. — [2] Joan. xvi, 32. — [3] Gen. viii, 11. — [4] Psal. liv, 7. — [5] Coloss. i, 16, 17. — [6] Joan. xiv, 16, 17.

XCIV. Vidimus Spiritum sed in specie corporali: videamus et Patrem. Sed quia videre non possumus, audiamus. Adest enim benevolus Deus, non derelinquet templum suum. Vult omnem exædificari animam: vult eam ad salutem informare: vult lapides vivos a terra ad cœlum transferre. Diligit templum suum: et nos diligamus eum. Si diligimus Deum, præcepta ejus servemus. Si diligimus eum, noverimus eum. « Qui enim dicit quia novit » eum, et præcepta ejus non servat, mendax est[1]. » Quomodo enim potest Deum diligere, qui non diligit veritatem, cum Deus veritas sit? Audiamus ergo Patrem; invisibilis enim Pater: sed et Filius invisibilis secundum divinitatem; Deum enim nemo vidit unquam. Cum ergo Filius Deus, in eo utique quod Deus Filius, non videtur; sed demonstrare se voluit in corpore: et quia Pater corpus non gerebat, ideo probare voluit Pater nobis in Filio se esse præsentem, dicens: « Filius meus es tu, in te com» placui. » Si vis discere Filium cum Patre semper esse præsentem, lege Filii vocem dicentis: « Si ascendero in » cœlum, tu ibi es: si descendero ad infernum, ades[2]. » Si Patris testimonium quæris, audisti a Joanne. Crede igitur ei, cui se baptizandum credidit Christus, cui Pater Filium cœlesti voce commisit, dicens: « Hic est Filius » meus dilectus, in quo complacui[3]. »

XCV. Ubi sunt arriani, quibus non placet Filius, in quo complacuit Pater? Hoc non ego dico, neque hominum quisquam locutus est; neque enim per hominem Deus, neque per Angelos, neque per Archangelos: sed ab ipso Patre vox de cœlo missa signavit. Deinde alibi idem Pater repetit, dicens: « Hic est filius meus dilectus, in quo com» placui: ipsum audite[4], » dicentem utique audite: « Ego

[1] 1 Joan. II, 4. — [2] Psal. CXXXVIII, 8. — [3] Matth. III, 17. — [4] Id. XVII, 5.

» et Pater unum sumus[1]. » Qui ergo Filio non credit, non credit Patri. Testis est ille de Filio : si dubitatur de Filio, paterno non creditur testimonio. Deinde cum dicit : « In » quo complacui ; » non aliena in Filio, sed sua laudat. Quid est enim dicere : « In quo complacui ; » nisi quia omnia quæ habet Filius, et Pater habet : sicut et quæ Patris sunt, Filii sunt? Filius dixit : « Omnia quæ habet » Pater, mea sunt[2] ; » indifferentis enim divinitatis potentia non secernit inter Patrem et Filium, sed unam Patri Filioque participat potestatem. Credamus Patri, cujus vocem elementa sonuerunt : credamus Patri, cujus voci elementa obsequium præbuerunt. Credidit mundus in elementis, credat in hominibus : credidit in exanimis, credat in viventibus : credidit in mutis, credat in loquentibus : credidit in iis quæ non habent sensum, credat in iis qui sensum, ut Deum cognoscerent, consecuti sunt.

[1] Joan. x, 30. — [2] Id. xvi, 15.

LIBER III.

« Et ipse Jesus erat incipiens fere annorum triginta, » qui putabatur esse filius Joseph. »

I. De generationibus dicturi, quarum nonnullam videmus in Evangelio secundum Matthæum, vel in hoc cujus interpretationem habemus in manibus, esse distantiam; quoniam non est credibile adversantia sibi sanctos viros potuisse dicere, de gestis præsertim domini Salvatoris, quanto studio possumus, non dixisse eos discrepantia demonstremus.

II. Et primum omnium neminem movere debet quod ita scriptum est : « Qui putabatur esse filius Joseph. » Bene enim putabatur, quia natura non erat : sed ideo putabatur; quia eum Maria, quæ Joseph viro suo erat desponsata, generaverat; sic enim habes : « Nonne hic est filius » Joseph fabri[1] ? » Diximus supra qua ratione per virginem : diximus etiam qua ratione per desponsatam, et quare census tempore nasci voluerit Dominus Salutaris : non alienum etiam videtur ut qua ratione fabrum patrem habuerit, declaremus. Hoc enim typo eum patrem sibi esse demonstrat qui fabricator omnium condidit mundum ; juxta quod scriptum est : « In principio fecit Deus cœlum et » terram[2]. » Nam et si humana non sunt comparanda divinis; typus tamen integer est quod Pater Christi igne operatur et Spiritu, et tanquam bonus animæ faber vitia nostra circumdolat, cito securim admovens arboribus infœcundis, secare doctus exigua, culminibus servare subli-

[1] Matth. xiii, 55. — [2] Gen. i, 1.

mia, rigida mentium spiritus igne mollire, et in varios usus omne humanum genus diversa ministeriorum qualitate formare.

III. Cur autem Joseph magis quam Mariæ generatio describatur, cum Maria de Spiritu sancto generaverit Christum, et Joseph a generatione Domini videatur alienus, dubitare possemus, nisi consuetudo nos instrueret Scripturarum, quæ semper viri originem quærit. Sic enim habes : Phares fuit filius Judæ principis Tribus : « Hic » generavit Hesron, et Hesron generavit Aram, et Aram ge- » neravit Hamminadab, et Hamminadab generavit Nahas- » son, et Nahasson generavit Salmon, et Salmon generavit » Bohoz, et Bohoz generavit Hobed, et Hobed generavit » Jesse, et Jesse generavit David[1]. » Viri enim persona quæritur, qui etiam in senatu et reliquis curiis (14) civitatum generis asserit dignitatem. Quam deforme autem si relicta viri origine, origo feminæ quæreretur, ut videretur patrem non habuisse ille totius mundi populis prædicandus?

IV. Sed etiam alibi diverso ordine generationem doceamus esse decursam; ne hic quoque Evangelistæ discrepare videantur, qui veterem ordinem sunt secuti. Sic enim habes : « Fuit homo ex Arath, et nomen ejus Elcana, » filius Hieremiel, filius Heli, filius Ozi de monte Ephraïm[2]. » Vides et a patribus ad filios, et a filiis ad patres originis descriptionem veteri more contextam. Vides ubique familiam per virorum generationes esse decursam. Noli mirari si Matthæus ab Abraham usque ad Joseph, Lucas a Joseph usque ad Adam, et ad Deum generationum ordinem percurrit[3]. Noli mirari quod Joseph origo descripta est. Etenim secundum carnem natus, usum debuit sequi carnis : et qui in sæculum venit, sæculi debuit more describi;

[1] Matth. 1, 3, et seqq. — [2] 1 Reg. 1, 1. — [3] Matth. 1, 2.

maxime cum in Joseph origine etiam origo sit Mariæ. Nam cum vir justus fuerit Joseph, utique ex tribu sua, et ex patria sua accepit uxorem : nec potuit justus facere contra id quod Lege præscriptum est. Sic enim habes, quia unusquisque in hæreditatem tribus suæ patriæ adhærebunt filii Israël, nec de tribu ad tribum transibunt : et omnis filia quæ habet hæreditatem tribuum filiorum Israël, uni ex populo, et ex tribu patris sui erit uxor[1]. Itaque et census tempore ascendit Joseph de domo et de patria David; ut profiteretur cum Maria uxore sua[2]. Quæ ex eadem domo, et ex eadem patria professionem defert, utique ejusdem tribus, et ejusdem patriæ se esse designat.

V. Cognata quoque Mariæ inducitur Elizabeth[3] : primo quod omnes Judæi cognati, quemadmodum te Apostolus docuit dicens : « Optabam enim anathema esse ipse.... pro » fratribus meis, cognatis secundum carnem, qui sunt » Israëlitæ[4]. » Cognatæ ergo, quia ambæ Israëlitæ erant : simul et cognatæ, quia ambæ erant ex tribu Juda. Didicisti ex tribu Juda Mariam, disce et Elizabeth. Nam « Exur» gens Maria in diebus illis, abiit in montana cum festina» tione, in civitatem, inquit, Judæ, et intravit in domum » Zachariæ[5]. » Cum enim intra tribus suas Moyses habitare unumquemque præscripserit[6] : utique cum in civitate Judæ manserit, erat et in tribu Juda ; maxime cum ex genere Elizabeth fuerint sacerdotes, quorum Deus portio est. Simul quam pulchrum, ut cum illa prænuntium Christi, Christum ista generaverit : et altera de Spiritu sancto conceperit, altera sancto repleta Spiritu prophetaverit ; secundum carnem quoque videantur fuisse cognatæ, quæ secundum Deum spiritalis cognationis consortio non care-

[1] Num. XXXVI, 6-8.— [2] Luc. II, 4, 5. — [3] Id. I, 36. — [4] Rom. IX, 3, 4. — [5] Luc. I, 39, 40. — [6] Num. II, 2.

bant? Quod si omnis feminæ caput vir secundum sanctum Apostolum[1], et sunt duo in carne una secundum legem divinam[2]: utique ii qui una caro erant, et unus spiritus, quomodo poterat fieri ut viderentur patriam et tribum habere divisam? Accedit illud quod etiam Angelus Gabriel de Domino prænuntiaverat, quod « Dabit illi Deus sedem » David patris sui[3]. » Certum est igitur etiam Mariam de David generatione manasse. Simul etiam discimus nihil referre quo ordine generationis series exprimatur, cum iter hinc atque inde sit pervium.

VI. Cur autem sanctus Matthæus ab Abraham generationem enumerare cœperit Christi, sanctus vero Lucas a Christo usque ad Deum perduxerit, explanandum videtur. Sed prius cur sanctus Matthæus cum ab Abraham cœperit generationis ordinem, non ita posuerit: Liber generationis Abrahæ: sed, « Liber generationis Jesu Christi » filii David, filii Abraham[4]. » Et cur hos duos potissimum nominaverit, nequaquam prætereundum puto. Non enim otiose fidelissimi auctores generis eliguntur; ut intelligamus quod in ipsa generatione carnis, spiritalis magis successio requiratur. Duo sunt enim isti viri in quos manaverunt promissa divina.

VII. Prior Abraham qui ante Moysi legem, et ante populum Judæorum propria derelinquens, et cognoscens Deum, meruit fidei testimonium; quia « Credidit Deo, et » reputatum est ei ad justitiam[5]: » qui etiam a Deo accepit oraculum, dicente sibi: « Exi de terra tua, et de cognatione tua, et de domo patris tui, et vade in terram quam » tibi monstrabo, et faciam te in gentem magnam, et benedicam te, et magnificabo nomen tuum, et eris benedictus, et benedicam benedicentes te, et maledicam

[1] Ephes. v, 23. — [2] Gen. II, 24. — [3] Luc. I, 32. — [4] Matth. I, I. — [5] Gen. XV, 6.

» maledicentes te, et benedicentur in te omnes tribus » terræ[1]. » Vides igitur congregationes gentium, et sacrosanctum Ecclesiæ cœtum oraculo divino huic esse primo promissum. Et ideo is auctor generis debuit designari, qui instaurandæ Ecclesiæ sponsionem primus emeruit.

VIII. David quoque merito et ipse auctor generis declaratur; quia cum jurejurando responsum, quod ex ipso secundum carnem Christus futurus esset, accepit; sic enim scriptum est : « Juravit Dominus David veritatem, et » non pœnitebit eum : Ex fructu ventris tui ponam super » sedem tuam[2]. » Et alibi : « Semel juravi in sancto meo, » si David mentiar, semen ejus in æternum manebit, et » sedes ejus sicut sol in conspectu meo[3]. » Et in Paralipomenis : « Et erit cum completi fuerint dies tui, et dormies » cum patribus tuis, suscitabo semen tuum post te, qui » erit de ventre tuo, et parabo regnum ejus. Ipse mihi » ædificabit domum, et erigam sedem ejus in sæculum. » Ego ero ei in patrem, et ipse erit mihi in filium, et mi» sericordiam meam non dispergam ab eo, sicut dispersi » ab iis qui ante te fuerunt[4]. » Per Esaïam quoque idem dominus Deus generationem Domini revelavit, dicens : « Exiet virga de radice Jesse, et flos ex radice ejus ascen» det, et requiescet super eum Spiritus Domini, Spiritus » sapientiæ et intellectus[5]. » Et infra : « Et erit radix Jesse, » et qui exurget imperare gentibus : in ipso gentes spera» bunt[6]. » Et alibi : « Puer natus est nobis, filius datus est » nobis, cujus principium super humeros ejus, et vocabitur » nomen ejus, magni consilii Angelus. Adducam enim » pacem super principes et salutem : et magna potestas » ejus, et pacis ejus non erit finis, in sede David, et in » regno ejus[7]. » In quo juxta Aquilæ quoque interpretatio-

[1] Gen. XII, 1-3. — [2] Psal. CXXXI, 11. — [3] Id. LXXXVIII, 36-38. — [4] I Paral. XVII, 11-13. — [5] Isaï. XI, 1, 2. — [6] Ibid. 10. — [7] Isaï. IX, 6.

nem non quasi de homine, sed de eo qui ultra hominem esset, vidimus extitisse promissum. Idem enim interpretatus est : « Puer natus est nobis, filius datus est nobis, et » facta est mensura ejus in humero ejus, et vocabitur no» men ejus, admirabilis consiliarius, Deus fortis, potens, » pater sæculi, princeps pacis. Ejus impleta est disciplina, » et pacis ejus non est finis, supra sedem David, et supra » regnum ejus. »

IX. Omnia convenire de Christo evidentibus signatur oraculis, nec posse divinæ fructum potentiæ ad Salomonis gratiam derivari, qui David filius fuit, cujus finis haud dubie cognoscitur. Finis enim fuit regni Salomonis, et pacis, ut Regnorum lectionibus demonstratur. Unus est Christus, cujus regnum non habet finem. Deinde nullis Salomon gentibus imperavit, Christus vero Ecclesiam de nationibus congregavit universis. Postremo vivente David, et natus est Salomon, et regnum est consecutus. Hic autem qui promittitur, post mortem David surrecturus esse monstratur, sicut habes : « Quia cum completi fuerint dies » tui, et dormieris cum patribus tuis, suscitabo de semine » tuo, qui erit ex ventre tuo, et parabo regnum ejus. Ipse » mihi ædificabit domum, et erigam sedem ejus in sæcu» lum[1]. » Numquid in sæculum regnavit Salomon, qui annis tantummodo quadraginta regnavit? « Ego ero, inquit, ei » in patrem, et ille mihi in filium[2]. » Quis est iste proprius Dei Filius, nisi cui dictum est : « Filius meus es tu, ego » hodie genui te[3]? » Et, « Misericordiam meam non disper» gam ab eo.... et fidelem eum servabo in domo mea, et in » regno ejus in sæculum[4] ? » At vero Salomonem fortasse ideo errasse tam graviter, ne errarent homines, et ad ipsum crederetur manasse promissum, divinarum serie

[1] 1 Paral. XVII, 11, 12. — [2] Ibid. 13. — [3] Psal. II, 7. — [4] 1 Paral. XVII, 13, 14.

cognovimus lectionum. Ædificavit enim templum Astartæ idolo propter amorem mulieris[1], et indignatus est Dominus in Salomonem. Si igitur, vivente David, regnare cœpit (sic enim habes, quod cum esset nuntiatum David regnare Salomonem, adoravit rex David in cubili suo, et dixit : « Benedictus dominus Deus Israël, qui dedit mihi hodie » de semine meo sedentem in throno meo, et oculi mei » vident[2]) » si erraverit, si offendit, vides quoniam promissi series Christum spopondit.

X. Et ideo istos duos generis auctores Evangelista delegit : unum, qui promissum accepit de congregatione populorum : alterum, qui de generatione Christi oraculum consecutus est. Et ideo licet ordine sit successionis posterior, prior tamen quam Abraham in Domini generatione describitur; quia plus est promissum accepisse de Christo, quam de Ecclesia; quoniam Ecclesia ipsa per Christum. Ergo unus princeps generis secundum carnem, alter princeps generis secundum spiritum : alter secundum seminis gratiam, alter secundum populorum fidem; potior enim qui salvat eo qui salvatur. Et ideo David filius dicitur : « Liber generationis Jesu Christi, filii David[3]. » Ejus enim primo loco debuit filius dici, cui dari filius est promissus; licet Apostolus etiam Abrahæ Christum dicat esse promissum : « Abrahæ enim dictæ sunt promissiones, et semini » ejus. Non dicit : Et seminibus, tanquam in multis, sed » sicut in uno : Et semini tuo, qui est Christus[4] ; » ut alteri proprietas generationis, principatus alteri deferatur. Illi delatum est, ut Jesus ejus filius diceretur : huic quasi principi, familiæ gentiumque prærogativa servatur; ut ab Abraham generationis Dominicæ manaret exordium. Qui

[1] 3 Reg. XI, 4, 5, et seqq. — [2] 3 Reg. I, 48. — [3] Matth. I, 1. — [4] Galat. III, 16.

enim fidei auctor est, ipsum asserere Scriptura quoque debuit divinæ generationis auctorem.

XI. Unde et Lucas ad Deum putavit originem ejus esse referendam; quod verus Christi generator Deus sit, vel secundum veram generationem pater, vel secundum lavacri regenerationem mystici muneris auctor. Et ideo non a primo generationem ejus cœpit describere : sed postea quam baptismum ejus explicuit, auctorem omnium Deum per baptismum cupiens demonstrare, Christum quoque a Deo ordine manasse successionis asseruit : universa contexens, ut et secundum naturam, et secundum gratiam, et secundum carnem Dei Filium demonstraret. Quod autem evidentius divinæ generationis indicium, quam quod de generatione dicturus, ipsum Patrem præmisit loquentem : « Hic est filius meus dilectus, in quo complacui[1] ? »

XII. Hic quoque aliqui solent inserere quæstiones, quod Matthæus ab Abraham usque ad Christum quadraginta duas generationes enumeraverit, Lucas vero quinquaginta; et quod per alias personas Matthæus, per alias Lucas generationem manasse descripserit : in quo jam potes illud probare quod diximus, quia cum alios Matthæus majores Dominici generis, alios vero Lucas in ordine generationis texuerit; ab Abraham tamen et David reliquos auctores generis uterque signavit.

XIII. Quod vero per Salomonem Matthæus generationem derivandam putavit, Lucas vero per Nathan : alter regalem, alter sacerdotalem Christi familiam videtur ostendere. Quod non ita accipere debemus, quod alterum altero verius : sed alter alteri pari fide et veritate concordet. Fuit enim vere et secundum carnem regalis, et sacerdotalis familiæ : rex ex regibus, sacerdos ex sacerdotibus, licet oraculum non de carnalibus, sed de cælestibus

[1] Luc. III, sup. 22.

exprimatur; quoniam et rex in Dei virtute lætatur, cui judicium a Patre rege defertur, et sacerdos est in æternum, secundum quod scriptum est : « Tu es sacerdos in æternum » secundum ordinem Melchisedech[1]. » Bene igitur uterque tenuit fidem; ut Matthæus per reges ductam originem comprobaret, et Lucas per sacerdotes a Deo transmissam in Christum seriem generis deducendo, sanctiorem ipsam originem declararet. Simul in hoc quoque vituli figura signatur, quod ubique sacerdotale mysterium putat esse servandum.

XIV. Nec mireris si ab Abraham plures secundum Lucam successiones usque ad Christum sunt, pauciores secundum Matthæum; cum per alias personas generationem fatearis esse decursam : potest enim fieri ut alii longævam transegerint vitam, alterius vero generationis viri immatura ætate decesserint; cum videamus complures senes cum suis nepotibus vivere, alios vero viros statim filiis obire susceptis.

XV. Illud quoque advertimus quod sanctus Matthæus, Jacob qui fuit pater Joseph, filium Mathan esse memoraverit[2] : Lucas vero Joseph cui desponsata erat Maria, filium Heli[3] : Heli autem filium Melchi esse descripserit. Quomodo unius duo patres, id est, Heli et Jacob? Quomodo etiam duo paterni avi, Mathan et Melchi? Sed si vere quæris, invenies quod juxta præscriptum legis veteris duo fratres diversos filios uterinos ex una uxore generaverint[4]. Traditur enim Mathan, qui a Salomone genus duxit, Jacob generasse filium, et uxore superstite, decessisse, quam postea Melchi accepit uxorem, ex qua generatus est Heli : rursus Heli fratre sine liberis decedente, copulatus est fratris uxori, et generavit filium Joseph, qui

[1] Psal. cix, 4. — [2] Matth. i, 15. — [3] Luc. iii, 24. — [4] Deut. xxv, 5, et Euseb. Cæs. Eccl. hist. lib. i, c. 7.

juxta Legem Jacob filius dicitur; quoniam semen fratris defuncti frater juxta legis veteris seriem suscitabat. Ita duorum filius dictus est, non ab utroque generatus : sed quia alterius secundum generationem, alterius secundum Legem factus est filius. In quo præscripto Legis futuram perpetuitatem defunctorum seminis nobis esse promissam non intellexit populus Judæorum : sed secundum litteram accipiens, gratiam corrupit oraculi. Alius enim erat frater, qui defunctorum fratrum semen resuscitaret, non frater secundum carnis germanitatem, sed secundum gratiæ puritatem. Et ideo fortasse, « Frater non redimit, redimet » homo[1]; » quia non germanus frater ille, sed Dominus et mediator Dei et hominum homo Christus Jesus resurrectionis gratiam propagavit. Licet sit versiculi istius et alia interpretatio, quam suo dicemus loco[2].

XVI. Non absurdum autem videtur quod, geminato mystico numero, quater denas generationes dividendas sanctus Matthæus putavit, ab Abraham usque ad David, a David usque ad transmigrationem Babylonis, a transmigratione Babylonis usque ad Christum : in quo vices mutationum pariter designavit. Ab Abraham enim usque ad David tempora sine regibus fuit populus Judæorum ; regnum enim justum a David cœpit : deinde per reges actum genus omne est Judæorum, et intemerata usque ad transmigrationem eorum regna mansuerunt. Post transmigrationem vero in occasum degenerantis populi nobilitas circumcisa vergebat. De quinquaginta vero successionibus quas ab Abraham Lucas contexendas putavit, numeri mystici servata gratia satis claret. Nam et decimus et septimus numerus mysticus est, et tertio uterque repetitus mysterium signat. Et pentecoste, cujus Lucas, et tessera-

[1] Psal. XLVIII, 8. — [2] In Enarr. in Psal. 48.

coste, cujus Matthæus secutus est gratiam, satis superque numerum mysticum prodiderunt.

XVII. Plerique etiam mirantur cur Thamar mulieris famosæ, ut illis videtur, Matthæus commemorationem in Dominica generatione contexendam putaverit. Cur etiam Ruth, cur ejus quoque mulieris quæ Uriæ uxor fuit, et occiso marito, in David nuptias commigravit; cum præsertim Sarræ, et Rebeccæ, et Rachel sanctarum feminarum nusquam fecerit mentionem. Sic enim habes: « Abraham genuit Isaac, Isaac genuit Jacob, Jacob genuit Judam et fratres ejus: Judas autem genuit Phares et Zaram ex Thamar[1]. » Non otiose itaque hujus mulieris Evangelista nomen inseruit, de qua divise interim tractandum videtur.

XVIII. Primum enim si veris intendas animum, hæc mulier non tam famosa, quam justa; non enim temporalis usum libidinis requisivit, sed successionis gratiam concupivit. Erat enim deforme liberos non habere: quod etiam legum civilium fuit auctoritate multatum. Promiserat eam filio suo Judas, et diu pactarum fœdera distulerat nuptiarum. Per moram promissi defunctus est sponsus. Nondum virginitatis, nondum viduitatis ante Christi adventum vernabat gratia (15). Dolens se sine filiis remansisse, dolum studio generationis commenta est, et Judam consilio prævertit; ut se eidem offerret ornatam, posteaquam defunctam ejus cognovit uxorem. Vides utique mulieris vitam probari, quod non alienum præripuit thorum, non meretricio studio quasi meretrix adornata est; non enim vagam captavit libidinem, sed diu soceri fraudata promissis, ex ea familia quam delegerat, converso dolo, fructum voluit successionis adipisci. Quis itaque castior, illa quæ tandiu expectavit promissum, an ille qui amorem

[1] Matth. I, 2, 3.

ferre non potuit oblatum? Illa quæ sponsi familiam non refugit, an iste qui meretricem putavit? Illa quæ horam sui corporis volentibus non permisit ad copulam, an iste qui quod studio cœpit erroris, ad successionis gratiam castitate mulieris consummavit? Illa quæ filios non habebat, et tempus conceptionis mora conjugii timebat excludi: illa quæ gravitatem maturioris elegit, an iste qui ætatem adolescentioris adamavit? Denique ipse confessus est dicens: « Justificata est Thamar magis quam ego; propter » quod non dedi eam Selon filio meo [1]. » Itaque illa experiri exactorem ipsum suæ voluit castitatis. Denique nunquam postea virum experta est, amictum viduitatis sumpsit a coitu: iste unius horæ impatiens, qui annos a puella exegerat castitatis, luctum expulit, vestem mutavit, comam totondit, rogum deseruit, thorum amator ascendit.

XIX. Sed non ita illam defendimus, ut istum accusemus: imo utrumque excusemus; non autem nos, sed mysterium quod copulæ illius fructus expressit; generavit enim mulier Phares et Zaram filios, generavit geminos. Unde non otiose Matthæus utrumque signavit, cum Phares tantummodo commemorationem causa deposceret: « Phares enim genuit Esron, Esron genuit Aram [2]: » deinde per ordinem singuli. Cur autem, cum Isaac duos generaverit, Jacob plures, singulorum tantummodo quos successionis Dominicæ causa poscebat, fecit Scripturæ series mentionem, horum autem utrumque memoravit; nisi quia hic in utroque mysterium est?

XX. Tractavimus moralem locum, quia non opera meretricis exercuit, sed munera fœcunditatis elegit: tractemus historicum, et mysticum ventilemus. Neque enim sine mysterio potest esse quod annulum, et monile accepit, et virgam. Non vilis persona quæ meretur accipere

[1] Gen. XXXVIII, 26. — [2] Matth. I, 3.

ornamentum, signaculum, potestatem: factorum signaculum, pectoris ornamentum, regiæ libertatis insigne. Ergo ut ordiamur historiam, cum generaret Thamar, legisti quia unus de utero ejus præmisit manum, quam corripiens obstetrix, coccum ligavit dicens: « Hic exiet » prior[1]. » Ut autem manum revocavit puer in matris uterum, statim exivit frater ejus. Dixit autem obstetrix: « Quid incisa est per te sepis? Et vocavit nomen ejus » Phares. Et post ipsum exivit frater ejus, in cujus manu » erat coccum, et vocavit nomen ejus Zaram[2]. » Vides quanta ænigmata mysterium prodant? Manus præmissa, coccum ligatum, reducta manus, vox obstetricis gemina, quod prior alter exiret, sepem alter incideret.

XXI. Cur autem alter manum præmisit ex utero, alter genitali præcessit exortu; nisi quia per geminorum mysterium gemina describitur vita populorum: una secundum Legem, altera secundum fidem: una secundum litteram, altera secundum gratiam? Prior gratia quam Lex: prior fides quam littera. Et ideo gratiæ typus manum ante præmisit; quia gratiæ actus ante præcessit, qui fuit in Job, Melchisedech, Abraham, Isaac, et Jacob, qui per fidem sine Lege vivebant: « Credidit enim Abraham Deo, et re» putatum est ei ad justitiam[3]. » Melchisedech quoque sancti gratiam præcedens sacrificii figura monstravit[4]; prævenientes enim Legem patriarchæ sancti, præscriptorum vinculis absoluti, libera et consimili nobis Evangelii gratia refulserunt.

XXII. Junior horum frater, secundus ordo pietatis; primus enim in patriarchis, secundus in regibus et sacerdotibus est. Utraque enim vita secundum Deum; quia illi quoque qui secundum legem Moysi religiosam et piam militiam militabant, non sunt gratiæ et honoris exortes:

[1] Gen. XXXVIII, 28. — [2] Ibid. 29, 30. — [3] Id. XV, 6. — [4] Id. XIV, 18.

sed prior pietati fructus in auctoribus, quam in hæredibus. Prior enim Zara, qui interpretatione significat oriens; lux enim pietatis veri splendor orientis est, illius utique qui dixit: Oriens nomen est mihi[1]: cujus in patriarchis primitus radius lucis illuxit. Hi enim primi vitæ suæ actum in hoc sæculo præmiserunt, in quorum manu nostri quoque actus tanquam plenioris corporis, qui adhuc naturæ quodam generantis utero tenebamur, figura præcessit. Sed media tanquam sepis objecta Legis est observatio, et quodam modo vita majorum videtur incisa, de qua in typo illa obstetrix, fortasse justitia, quæ nos emissos alvo naturæ matris excepit, dixisse proditur: « Hic exiet prior. » Et revera mirabilis ille erat ordo pietatis, non a Moyse, nec ab aliquo homine, nec per hominem, sed munere quodam sapientiæ sponte se infundentis impressus.

XXIII. Prima igitur disciplina pietatis secundum Evangelium; quia per crucem et sanguinem credimus Christi, cujus Abraham diem vidit[2], et gavisus est: cujus Noë gratiam in typo Ecclesiæ figuratam[3], spiritali cognitione præsensit: cujus Isaac vicem in sacrificio non recusavit[4]: quem Jacob cum vinceret, adoravit: cujus Esaïas ruborem vidit vestimentorum[5] (nam secundum Evangelium vita etiam prophetarum est) in cujus sanguine inter excidia mundi publicæ futurum salutis insigne Raab illa typo meretrix, mysterio Ecclesia indicavit[6]: quæ multorum convenarum copulam non recusat, et quo conjunctior pluribus, eo castior: immaculata virgo, sine ruga, pudore integra, amore plebeia, casta meretrix, vidua sterilis, virgo fœcunda. Meretrix, quia a pluribus amatoribus frequentatur cum dilectionis illecebra, et sine colluvione

[1] Zach. VI, 12.— [2] Joan. VIII, 56.— Gen. XXII,[3] 10.— [4] Id. XXXII, 25. — [5] Isaï. LXIII, 2. — [6] Josuë. II, 1.

delicti : « Qui enim adhæret meretrici, unum corpus » est[1]. » Vidua sterilis, quæ viro parere non norit absente : venit vir, et hunc populum plebemque generavit. Virgo fœcunda, quæ hanc genuit multitudinem cum fructu amoris, sine usu libidinis.

XXIV. Sed ut ad historiam revertamur : quid sibi volunt obstetricis eloquia dicentis : « Hic exiet prior ; » nisi quia ejus typum gerebat, qui ortu corporis posterior, virtute et veritate primus existens, principatum sibi omnium vindicavit ? Inde et Joannes : « Post me venit vir, qui ante » me factus est[2]. » Quid sibi vult quod coccum in manu ejus ligavit, nisi quia typus ejus erat, qui crucis indicio suæ, et sanguinis effusione actum illustravit humanum ? Itaque posteaquam manum reduxit, quasi incisione facta sepis, exivit frater ejus, quem quasi medium parietem sepis vel maceriæ Apostolus nominavit[3], atque ipse de incisione nomen accepit ; Phares enim divisio est : unde et Pharisæi nuncupati, eo quod a multorum se conjunctionibus separarent. Beatius autem et multo melius fuisset non incidi sepem, sed unam eamdem et indivisam permanere. Quod fieri potuit, si ei vitæ quæ prior manum misit, hoc est, actum ostendit suum, consequens fuisset ejus vitæ militia quæ secuta est. Multo enim melius, si circumcisus populus vitam majorum voluisset imitári ; sic enim fuisset una sepis, una maceria, una ædificatio priorum ac sequentium. Sed quia primum illum vitæ actum posterioris infirmitas non potuit implere, incisione sine dubio facta sepis ejus sive maceriæ, quæ secundum Deum ædificata erat, tanquam medius paries interjectus est ; ut illa sepis, hoc est, perpetua atque continua bonorum morum ædificatio rumperetur. Sepis enim est qua ager circumdatur fructuosus, furis removetur incursus, quæ culta

[1] I Cor. VI, 16. — [2] Joan. I, 17. — [3] Ephes. II, 14.

concludit, deserta secernit. Maceria quoque domum claudit: hæc si maneat, domus tuta est. Denique, « Auferam, » inquit, maceriam ejus, et erit in direptionem[1]. »

XXV. Optemus ut hæc integra sit maceria domus nostræ, domus spiritalis quæ in nobis est; non enim ab homine exædificari potest, sed a Deo vivo, qui ait : « Et ma» ceriam circumdedi[2]. » Perdiderunt igitur salutem qui maceriam perdiderunt. Maneat ergo maceria, maneat hæc sepis. Vis scire quam sit utilis sepis ? « Sepi aures tuas » spinis et tribulis, et noli audire linguam nequam[3]. » Sepis enim ista te defendit a culpa.

XXVI. Ergo Dominus Jesus qui postea secundum carnem venit in lucem, veteris illius munitionem sepis instaurans, in majorum nos actum et antiquam simplicitatem fidei reformavit. Unde de eo et Propheta dixit : « Voca» beris ædificator sepis[4]. » Tulit enim illum obicem qui unitatem mentis et corporis, seriemque vitæ simplicis dividebat; atque ipse factus est pax nostra, qui fecit utraque unum, et medium parietem sepis solvit. Quem parietem exponit Apostolus inimicitias esse in carne[5]. Has ergo inimicitias tulit Dominus, et pacem refudit, legemque mandatorum in decretis evacuavit; ut duos conderet in uno novo homine : in quo non solum exteriorem et interiorem, sed etiam Judæum significat et Græcum; ut esset omnia et in omnibus Christus. Dominus enim sabbati, superstitionem tulit sabbati corporalis, et quasi medium solvit Legis parietem : qui nos ab ea pietate quæ secundum Deum est, decretorum difficultate prohibebat; eo quod juxta Moysi legem non erat facile atque possibile gentibus militare Deo, cum inanis superstitio Judæorum purum affectum gentium a subeunda observatione revocaret. Quid

[1] Isaï. v, 5. — [2] Ibid. 2. — [3] Eccli. xxviii, 28. — [4] Isaï. lviii, 12. — [5] Ephes. ii, 14.

ergo? Lex inutilis? Absit : sed utilis incredulis, infirmis necessaria, quæ lubricos et errantes præcepti salutaris austeritate cohiberet, et observationum attentione concluderet. Bona autem Lex est, quia spiritalis. Ei ergo non bona, qui non putat spiritalem : qui mente exiguus humilisque factus, eam quæ super Legem est, majestatem scilicet Christi videre non potuit. Quam utique tanquam supra illum parietem respiciens ille mente sublimis Esaïas gloriam Dei vidit[1], quæ videtur in montibus, non in collibus.

XXVII. Docuit itaque nos Ecclesia in Canticis canticorum, quod iste paries Domino nostro Jesu Christo obstare non potuit, nec ei qui secutus est Christum, dicens : « Vox fratris mei : ecce hic venit saliens super montes, et » transiliens super colles, similis frater meus capreæ vel » hinnulo cervorum in montibus Bethel. Ecce hic retro » post parietem nostrum, prospiciens per fenestras, pros- » piciens per retia. Respondit frater meus, et dixit mihi : » Surge, veni proxima mea, speciosa mea, columba mea ; » quoniam ecce hyems transivit, pluvia abiit, discessit » sibi, flores visi sunt in terra, tempus secandi advenit, » vox turturis audita est[2]. » Flores, apostoli : tempus messis, fructus est Christi : vox turturis, vox Ecclesiæ. Jure igitur Dei Filius posteaquam terrenos homines nec gradientes ad superna, et corporalibus inspexit angustiis coarctatos (non enim erat qui faceret bonum[3], non erat usque ad unum) descendere in terras ipse dignatus est; ut parietem illum Legis, hoc est, molem quamdam et superstitionem intellectus corporalis auferret, quæ quasi premeret et obumbraret corda populorum. Melior igitur maceria, quam paries. Denique non bonus paries dealbatus. Quod non otiose dictum est principi sacerdotum, eo

[1] Isaï. VI, 1. — [2] Cant. II, 8-12. — [3] Psal. XIII, 3.

quod medii parietis impedimenta servabat[1], quem Dominus Jesus abstulit quasi duram militiam, quo clariorem observantiam religionis infunderet; ut jam non unum Judæorum genus quasi corporali quodam præscripto Legis inclusum, sed omnes gentes ad Dei cultum per Evangelium vocarentur.

XXVIII. Duo igitur gemini duæ geminæ vitæ, duæ geminæ sunt militiæ; ita ut prior melior sit sequente. Et ideo quod est melius reformatum est. Quis autem neget Evangelium præstare Legi? Bona tamen Lex, si supra litteram mentem erigas: « Littera enim occidit[2]. » Quid autem haberet hæc historia gratiæ, nisi lucem tanti mysterii videremus? Docuit enim nos Apostolus sanctus in simplicitate historiæ secretum quærere veritatis, et in quasdam non intelligibiles secundum litteram disputationes sensum referre, scribens: « Dicite mihi qui Legem legistis, Legem » non audistis? Scriptum enim est quia Abraham duos » filios habuit, unum ex ancilla, et unum de libera: sed » qui ex ancilla, secundum carnem natus est: qui autem » de libera, secundum promissionem. Quæ sunt, inquit, » per allegoriam dicta. Hæc enim sunt duo Testamenta[3]. » Et infra: « Quæ autem sursum est Hierusalem, libera » est[4]. »

XXIX. Ad illam igitur quam medius paries incidere et dividere non potuit, mentis sublimitate tendamus. Solutus est enim secundum intellectum corporalem ille paries Veteris Testamenti: expulsa est ancilla, tenetur libera. Ex libera sumus liberi; libera est enim Ecclesia, expulsa est Synagoga. Serviebat enim populus Judæorum, remotum est servitutis jugum, quod nostræ animæ quædam cella reprimebat; ne ultra parietem vitæ prioris possemus aspicere. Habemus jugum bonum ac leve, quod

[1] Act. xxiii, 3. — [2] 2 Cor. iii, 6. — [3] Galat. iv, 21-24. — [4] Ibid. 26.

habenis pacis, et gratiæ vinculis magis erigat, quam deprimat copulatos. Hic est Dominus, cujus in Zara typus ante præcessit; eo quod ex tribu et ex semine illius Zaræ Dominus Jesus secundum carnem non solum a fœmina, sed etiam sub Lege generatus est; ut eos qui sub Lege erant, redimeret pretio sanguinis sui. Cujus figura ideo in manu illius Zaræ præcessit; ut promitteret nobis quia venturus erat, qui veteris vitæ revocaret usum, et libertatem quam tribuerat primo illi Adæ, in Adam novissimo reformaret; ut jam genus hominum sine lege sit servitutis.

XXX. Si igitur Thamar cognovimus propter mysterium inter Dominicas generationes esse descriptam: Ruth quoque sine dubio pari ratione minime prætermissam æstimare debemus: de qua sensisse videtur Apostolus sanctus, cum alienigenarum vocationem gentium spiritu prævideret per Evangelium esse celebrandum, dicens quod Lex non sit justis posita, sed injustis[1]. Quomodo enim Ruth, cum esset alienigena, Judæo nupsit? Et qua ratione in Christi generatione ejus putavit Evangelista copulæ commemorationem esse faciendam, quæ Legis serie vetabatur? Non ergo ex legitima Salvator generatione manavit[2]? Videtur esse deforme, nisi ad Apostolicam sententiam revertaris, « Quia Lex non est justis posita, » sed injustis. » Hæc enim cum sit alienigena et Moabitis (præsertim cum Lex Moysi prohiberet has nuptias, Moabitasque excluderet ab Ecclesia; sic enim scriptum est: « Moabitæ non introibunt in Ecclesiam Domini usque ad » tertiam et quartam generationem, et usque in sæculum[3]) quomodo intravit in Ecclesiam, nisi quia sancta et immaculata moribus supra legem facta est? Si enim Lex impiis et peccatoribus posita est, utique Ruth, quæ

[1] I Tim, I, 9. — [2] Deut. XXIII, 3. — [3] Ibid.

definitionem Legis excessit, et intravit in Ecclesiam, et facta est Israëlitis, et meruit inter mjores Dominici generis computari, propter cognationem mentis electa non corporis, magnum nobis exemplum est, quia in illa nostrum omnium qui collecti ex gentibus sumus, ingrediendi in Ecclesiam Domini figura præcessit. Hanc igitur æmulemur; ut quia hæc moribus hanc prærogativam meruit asciscendæ societatis suæ, sicut historia docet : nos quoque propter morum electionem in Ecclesiam Domini, meritis suffragantibus, allegemur.

XXXI. Etenim cum Israëlitas in diebus Judicum superioribus fames temporibus urgeret, a Bethlehem civitate Judeæ, in qua natus est Christus, abiit vir colere in agro Moab cum uxore et duobus filiis, Elimelech viro nomen, mulieri Noëmi. Filii ejus acceperunt sibi uxores Moabitidas, nomen uni Orpha, et nomen secundæ Ruth : et inhabitaverunt illic quasi decem annis, et mortui sunt. Sed derelicta mulier, duobus filiis et viro proprio destituta, cognito quod Deus visitarèt Israël, regredi domum parans, cœpit suadere ut domum propriam repeterent uxores filiorum suorum. Una concessit : Ruth vero cum socru mansit. Cui cum diceret socrus : « Ecce jam con» sponsa tua ad populum suum regressa est, et ad deos » suos : et tu revertere pariter cum consponsa tua, respon» dit Ruth : Non contingat mihi dimittere te, et redire ad » deos meos; quia quocumque tu ieris, ibo tecum, et ubi » tu habitaveris, habitabo. Populus tuus, populus meus : » Deus tuus, Deus meus. Et ubi mortua fueris, moriar : » et ubi sepulta fueris, sepeliar[1]. » Atque ita duæ pervenerunt Bethlehem. Hos igitur mores, atque sanctitatem erga socrum, pietatem erga defunctum, religionem erga Deum cum cognovisset Booz proavus David[2], juxta legem

[1] Ruth. I, 15-17. — [2] Id. IV, 13.

Moysi, ut semen defuncti proximi suscitaret, eam sibi elegit uxorem.

XXXII. Refert autem advertere quod et in agro pleno messis reperta[1], manipulos, sicut scriptum est, colligens, et socrui fructus reservans, et non post juvenem abiit, sed virum perfectum secuta est, unde et meruit audire : « Quia » mulier virtutis es tu ; vel quia bene fecisti misericordiam » tuam novissimam, plus quam primam[2]. » Novissima enim misericordia Ecclesiæ congregatæ præstat priori. Quod brevius hic dicimus[3], quia plenius in libris digessimus quos de Fide scripsi. Appropinquavit autem qui longe erat; quia elongavit qui proximus erat, et calceamentum proximi, muliere acquisivit accepta. Mos enim erat ut qui proximus erat[4], si nollet accipere in conjugium propinquam suam, calceamentum suum solveret, et alii cederet : in quo non mediocre mysterium, eo quod is qui alienigenam in typo sumpsit, evangelizandi accepit facultatem.

XXXIII. Denique in typo has fuisse nuptias testatur benedictio seniorum dicentium : « Det Dominus mulierem » quæ intrat in domum tuam, sicut Rachel, et sicut Liam, » quæ ædificaverunt domum Israël, et facere virtutem in » Ephrata : et sit nomen in Bethlehem : et fiat domus tua » sicut domus Phares, quem peperit Thamar Judæ. De » semine tuo det tibi Dominus ex hac puella. Et accepit » Booz Ruth, et facta est ei in matrimonium[5], » et peperit Obed patrem Jesse, avum David. Recte igitur sanctus Matthæus per Evangelium gentes ad Ecclesiam vocaturus, auctorem ipsum Dominum gentilis congregationis, alienigenarum generationem secundum carnem assumpsisse memoravit; ut jam tunc esset indicium quod illa genera-

[1] Ruth. II, 17. — [2] Id. III, 10. — [3] Lib. 3 De fide ad Gratian. c. 5. — — [4] Ruth. IV, 7. — [5] Ibid. 11-13.

tio ederet gentium vocatorem, quem sequeremur omnes ex alienigenis congregati, relinquentes paterna, et dicentes ei qui nos ad Dei cultum vocaret, verbi gratia Paulo, aut cuicumque episcopo : « Populus tuus, populus meus : » et Deus tuus, Deus meus[1]. » Ergo Ruth, sicut Lia et Rachel, oblita populum suum, et domum patris sui solvens vinculum Legis, ingressa est in Ecclesiam.

XXXIV. Solvit autem calceamentum, qui non accepit Ecclesiam. Et Moysi dicitur : « Solve calceamentum pe» dum tuorum[2]; » ne ipse sponsus Ecclesiæ crederetur. Solus ille non solvit, qui verus est sponsus. Et ideo dicit Joannes : « Cujus non sum dignus solvere corrigiam cal» ceamenti ejus. » Ergo et hic typus est, et ædificavit domum Israël.

XXXV. Quam vero commemoratio ejus Dominicæ prosapiæ fuerit inserenda, declarat mysterii altioris expressio, qua prophetatum est ex genere ejus in Ephrata Christum esse generandum, cum dicitur : « Det tibi » Dominus..... facere virtutem in Ephrata, et sit nomen » in Bethlehem[3]. » Quæ est enim virtus, nisi quæ per Christum gentium populos congregavit ? Quod autem nomen, nisi illud quod Bethlehem patria Domini secundum carnem nascentis est facta ? Unde per Prophetam dictum est : « Et tu Bethlehem Judeæ, non es minima in» ter principes Juda ; ex te enim exiet princeps qui regat » populum meum Israël[4]. » Videmus igitur mulierum commemorationi historiam, mores, mysterium convenire.

XXXVI. Neque tamen abnuo cum Thamar et Ruth defendo, peccatores quoque inter majores Dominici generis computatos : quorum commemorationem sanctus Lucas declinare desiderans, alium quemdam successionum

[1] Ruth. I, 16. — [2] Exod. III, 5. — [3] Ruth. IV, 11. — [4] Mich. V, 2.

ordinem tenuit : neque Achab, neque Jechoniam, neque postremo Uriæ uxorem nominandos putavit; ut immaculatam sacerdotalis generis seriem declararet. Sed ut illi consilii sui ratio subsistit : ita etiam sancti Matthæi consilium a rationis justitia non abhorret. Nam cum evangelizaret Dominum secundum carnem esse generatum, qui omnium peccata susciperet, subjectum injuriis, subditum passioni; ne hujus quidem putavit exortem asserendum esse pietatis, ut maculatæ quoque originis non recusaret injuriam : simul ne puderet Ecclesiam de peccatoribus nasceretur. Postremo ut beneficium redemptionis etiam a suis majoribus inchoaret; ne quis putaret originis maculam impedimento posse esse virtuti : nec se insolens de sui generis nobilitate jactaret, neve parentum crimina verecundior erubesceret, cui obumbrandæ originis facultas daretur flore virtutis.

XXXVII. An vero sanctus David, licet multa ejus in mysterium figurentur, non eo præcelsior, quod hominem se esse cognovit, et commissum super abrepta Uriæ uxore peccatum pœnitentiæ putavit lacrymis abluendum, ostendens nobis neminem virtuti propriæ debere confidere? Habemus enim adversarium magnum, qui vinci a nobis sine Dei favore non possit. Et plerumque in illustribus et beatis viris gravia peccata fuisse reperies; ut quasi homines tentationi patuisse cognoscas, ne virtutibus egregiis plus quam homines crederentur. Si enim David quia præsumptione virtutis elatus dixerat : « Si reddidi retribuentibus mihi mala[1] : » et alibi, « Ego autem dixi in mea abundantia, non movebor in æternum[2] ; » statim insolentiæ hujus pœnam subiisse se memoravit, dicens : « Avertisti faciem tuam a me, et factus sum conturbatus[3] : » si ipse Dominici generis auctor insolentiæ exce-

[1] Psal. VII, 5. — [2] Id. XXIX, 7. — [3] Ibid. 8.

pit offensam; quanto magis nos cæteri peccatores, quibus nulla suffragatur prærogativa meritorum, insolentiæ scopulum timere debemus, in quo naufragium sit bonorum; præsertim cum tantus vir nobis et magisterii auctor sit et exempli, qui quasi palinodiam quamdam ad repropitiandum Dominum in posterioribus canendam putavit, dicens: « Domine, non est exaltatum cor meum, neque in » altum elati sunt oculi mei[1]: » et Dominus « A dextris » meis, ne commovear[2]; » scivit enim quando se sibi credidit, esse se lapsum. Denique nihil aliud esse in homine designavit, nisi quia Deum novit. Sic enim habes: « Quid » est homo, quod innotuisti ei: aut filius hominis, quia » computas eum[3]? » Si ergo David insolentiam damnat, humilitatem induit, recte in historia uxoris Uriæ magisterium istud affectandæ humilitatis asciscitur.

XXXVIII. Et tamen si ex ea natus est ille pacificus Salomon, videamus ne forte mysterium sit, quod sublato eo de medio, qui ante conjugio suo plebem gentium vindicabat, alii Ecclesia viro nupserit, vero David. David enim vocatus est Christus, in parentis nomen ascitus, juxta quod scriptum est: « Inveni David servum meum[4]; » cui nupsit Ecclesia, quæ Verbi semine, et Spiritu Dei plena, Christi corpus effudit, populum scilicet Christianum. Est ergo mulier, quæ vivente viro alligata est legi: et ideo mortuus est vir ejus; ut non esset adultera, si esset cum alio viro. Mysterium igitur in figura, peccatum in historia: culpa per hominem, sacramenta per verbum. De qua historia quoniam alibi plenius diximus[5], hic transcurrendum videtur. Meritoque sanctus David de hac historia mysticum psalmum quinquagesimum scripsit propter Bersabee nuptias, dicens: « In plurimum lava me ab

[1] Psal. CXXX, 1. — [2] Id. XV 8. — [3] Id. CXLIII, 3. — [4] Id. LXXXVIII, 21. — [5] Apolog. David. cap.

» injustitia mea, et a delicto meo munda me[1]. » Si iniquitatem suam Dei amicus agnoscit, et meritis suis obstare delictum : si denique Deo se peccasse confitetur; cur tu de confessione criminis erubescas, cum criminis commentum, non confessio sit pudori?

XXXIX. Ergo cum David Bersabee historiam non prætermiserit in suis Psalmis; ut in ea vel mysterium, vel actum perfectæ pœnitentiæ nos doceret, jure videmus etiam in generationibus Dominicis non prætermissum; quia et ipse David qui eam accepit in uxorem sibi, generationis Dominicæ secundum carnem præcessor asseritur. Cujus speciale, ut diximus, meritum; ut Ecclesiæ in hoc mysterio videret exortum, et acciperet oraculum quod ex suo Christus genere nasceretur. Alterum enim ad Ecclesiam pertinet, quod dixit : « Ecce audivimus eam in » Ephrata : invenimus eam in campis sylvæ[2]. » Alterum specialiter ad Dominici corporis sponsionem, quod oraculo manifestissimo revelatur, cum dicitur : « Ex fructu » ventris tui ponam super sedem tuam[3]. » Noli tamen tanto negligens esse promisso; non enim sine definitione datum est. Sed si custodieris testamentum, et testimonia servaveris Domini, quæ in Evangelio se pollicetur esse dicturum, tibi quoque copia sedis patebit æternæ. Hæc de uxore Uriæ.

XL. De Achab autem satis claret, cui uxor Jezabel[4] : et de Jechonia de quo satis idoneus auctor est Hieremias, maximi reum esse delicti : cui etiam quod habuit nomen, eripuit. Et ideo qui Joachim in Regnorum libris dicitur, Jechonias ab Hieremia est nominatus, dicente eo, « Abjectus est Jechonias ut vas, non est usus in eo; propter » quod projectus est ipse, et semen ejus. Terra, terra,

[1] Psal. L, 4. — [2] Id. CXXXI, 6. — [3] Ibid. 11. — [4] 3 Reg. XVI, 31. — [5] 4 Reg. XXIV, 1.

» audi verbum Domini, scribe virum istum abdicatum; » quia non exurget ex semine ejus sedens in throno David, princeps adhuc in Juda[1]. » Eo enim regnante, Judæam Babylonii vastaverunt; neque postea unquam de semine ejus regnum quisquam in Judæa potuit obtinere. Postea enim populus de captivitate dimissus, sub sacerdotibus et tetrarchis fuit. Unde etiam usque ad Christi generationem mansere tetrarchæ, ne ipsi quidem, quantum historia docet, regalis dignitatem generis reservantes.

LXI. Fertur enim ab his, qui sive argumentati, sive simpliciter docentes, sive vere astruentes tradiderunt nobis, quia Idumæi latrones Ascalonem urbem Palestinæ ingressi, de fano Apollinis quod vicinum muris erat, Antipatrum Herodis cujusdam Hieroduli filium (16) inter alios abduxere captivum, quem pater redimere propter paupertatem nequivit. Is igitur imbutus disciplinis et mysteriis Judæorum, Hyrcano Judææ regi amicitia copulatur, quem pro se ad Pompeium Hyrcanus legatum direxit: et quia legationis fructu potitus est, per eam gratiam partem regni affectavit. Occiso autem Antipatro propter felicitatis invidiam, filius ejus Herodes postea sub Antonio senatusconsulto Judæis regnare præceptus est. Cujus Herodes filius et alii tetrarchæ (17). Quod ideo ex Græcorum historiis putavimus transferendum, ut clareat Herodem nullo affinem generi Judæorum, regnum adulterina fraude quæsisse. Denique conscius ignobilitatis suæ, ne qua posteris suis vel de præscripto veteri quæstio moveretur, scripturas eorum incendit, existimans quod si indicia de publico sustulisset, nullis aliis testimoniis clarere posset, quin de patriarcharum vel proselytorum veterum genere demanaret. Sed ut pleraque curæ humanæ sunt,

[1] Jerem. XXII, 28-30.

cognitioni hoc et indagini veritatis præjudicare non potuit.

XLII. Ne nobis tamen possit præjudicare videamus, qui veri regalisque generis dicimus Christum, et per veros et nobiles reges actum Domini genus. Sed ubi adulterina regnum affectavit propago, successionem nobilitatis suæ, non potentiæ, sed generationis ordo servavit. Tamen ipsum regem secundum honorem sæculi non accepimus Christum. Quomodo ergo « Ex fructu ventris tui ponam » super sedem tuam[1] ? » Quomodo et Angelus de eo dicit, quod « Dabit illi Dominus Deus sedem David patris sui, » et regnabit in domo Jacob[2] ? Quomodo regnare promittitur, nec ostenditur? Aut quomodo ex semine Jechoniæ nullus regnaturus dicitur per Prophetam? Si enim Christus regnavit, ex semine autem Jechoniæ Christus est, Propheta mentitus est, mentita sunt et Oracula. Sed illic futuros ex semine Jechoniæ posteros non negatur; et ideo de semine ejus est Christus : et quod regnavit Christus, non contra prophetiam est; non enim sæculari honore regnavit, nec in Jechoniæ sedibus sedit : sed regnavit in sede David.

XLIII. Verum cum ipse Jechonias David sederit sedem, quemadmodum solvitur quod dictum est, quia David sedem Jechoniæ posteri non sedebunt, cum eadem sedes fuisse videatur amborum? Itaque et nos sedem David fuisse negare non possumus; non eamdem tamen regis David sedem Christus, quam Jechonias sedit : imo nec quisquam alius ex genere David sedem ejus potuit sedere, quam Christus; quia nec in alio semen ejus æternum est, sed in Christo, sicut Deus ipse juravit dicens : « Semel » juravi in sancto meo, si David mentiar, semen ejus in » æternum manebit, et sedes ejus sicut sol in conspectu » meo[3]. » Quem igitur dicit hic? Non Salomonem utique,

[1] Psal. CXXXI, 11. — [2] Luc. I, 32. — [3] Psal. LXXXVIII, 36-38.

non Roboam, non Nathan, sed illum de quo solo potest dicere : «Ponam in mari manum ejus, et in fluminibus » dexteram ejus. Ipse invocabit me, Pater meus es tu; » et, Ponam in sæculum sæculi semen ejus, et thronum » ejus sicut dies cœli[1].» Non utique hunc thronum Salomon sedit, non Roboam, non Jechonias. Vis scire quis sederit? Hic est de quo dicit Angelus ad Mariam : «Ecce » concipies in utero, et paries filium, et vocabis nomen » ejus Jesum. Hic erit magnus, et filius Altissimi vocabi- » tur : et dabit illi dominus Deus sedem David patris sui, » et regnabit in domo Jacob in æternum, et regni ejus » non erit finis[2].» Si Angelo non credis, ipsi saltem Domino crede dicenti : «Tu dicis, quia ego sum rex[3].» Numquid ergo et ipse mentitus est, quia regnare se dixit, qui non regnavit in terris? Quomodo Scriptura solvitur, qui regnare eum dicit, et regnare non astruit?

XLIV. In abruptum disputationis venimus, hæremus in vado, et quodam veritatis naufragio fluctuamus. Excitemus igitur Christum, ipsum interrogemus, ipse respondeat. Interrogemus Scripturas. Invenimus quia regnum Domini non est de hoc mundo; ipse enim dixit : «Regnum » meum non est de hoc mundo[4].» Qui dicit non esse de hoc mundo regnum suum, ostendit esse supra mundum. Ita et erat regnum ejus, et non erat : non erat in sæculo, erat supra sæculum. Erat ergo regnum aliud veri David, quod solus Christus accepit : et erat semen aliud David, quod in æternum manet, de quo solus generatus est Christus qui solus verus filius David, cujus etiam solus nomen accepit, juxta quod scriptum est : «Inveni David servum » meum, in oleo sancto meo unxi eum[5].» Quod utique non de propheta David, sed de Domino dici præmissa

[1] Psal. LXXXVIII, 26-30. — [2] Luc. I, 31, 32. — [3] Joan. XVIII, 37. — [4] Ibid. 36. — [5] Psal. LXXXVIII, 21.

declarant; scriptum est enim : «Posui adjutorium super »potentem, et exaltavi electum de populo meo[1].» Solus enim potens, solus electus est Christus. Sanctorum enim majus in fide, quam in generatione semen est. Et ideo Apostolus : «Si enim qui ex fide sunt, hi filii sunt »Abrahæ[2].»

LXV. Illud quoque non prætermittendum putamus, quod a David temporibus usque ad Jechoniam, hoc est, usque ad captivitatem, cum decem et septem fuerint reges Judææ, quatuordecim generationes sanctus Matthæus posuerit : et rursus ab Jechonia usque ad Joseph cum viritim generationes duodecim computentur, postea quatuordecim generationes descriptas esse memoraverit. Sic enim habes : «Omnes generationes, ab Abraham usque ad Da»vid generationes quatuordecim : et a David usque ad trans»migrationem Babylonis, generationes quatuordecim : »et a transmigratione Babylonis usque ad Christum gene»rationes quatuordecim[3].» Et primum oportet cognoscere, quod jam diximus, posse plures esse successiones, et pauciores generationes. Possunt enim diutius vivere aliqui, et serius generare, aut certe penitus exortes generationis existere. Itaque non quæ regum, eadem generationum tempora. Unde et Matthæus eos quos ad generationem non putavit pertinere, præteriit. Nam si propositum ei successiones describere, rationabiliter moveremur, cur cum in Regnorum libris et Paralipomenis conveniat[4], quod post Joram Ochozias regnaverit, et Jodam, et Amasias : Amasiæ autem successerit Ozias; sanctus Matthæus tres illos reges præterierit, Ochoziam, Jodam et Amasiam, et post Joram Josaphat subjecerit. Sed non eum in regum successione, sed in generatione subjecit. De-

[1] Psal. LXXXVIII, 20. — [2] Galat. III, 7. — [3] Matth. I, 17. — [4] 4 Reg. 8. et deinceps. 2 Paral. 22 et deinceps.

nique generationum relatorem se fuisse memoravit: potuit autem fieri ut et Joram tardius generaverit, et Josaphat serius perceperit regnum; atque ita Joram patri suo, cui in potestatem non successit, in generatione successerit.

LXVI. Quod vero post Jechoniam duodecim generationes enumerasse videtur Evangelista, si diligenter advertas, hic quoque quatuordecim generationum poteris invenire rationem. Duodecim enim usque ad Joseph numerantur, non usque ad Christum. Tertius decimus est Christus. Sed nihil refert utrum in duabus generationibus, an in una mendacium sit. Tamen ne hic quidem cæcum aliquem scopulum aut naufragium invenias veritatis. Duos Joachim, hoc est, duos Jechonias fuisse historia indicat: unum ante transmigrationem, alterum in ipsa transmigratione generatum, id est, patrem et filium. Ergo pater inter generationes superiores est computatus, qui successit Josiæ: filius inter posteriores, qui successit patri, id est, nepos Josiæ. Duos autem fuisse Regnorum libri indicant. Sic enim scriptum est (18). «Et imperavit Pharao super Israël, Joachim filio » Josiæ regnante in Judæa pro Josia patre suo; et convertit nomen Joachim in regnando, et undecim annos regnavit in Hierusalem[1].» Quibus subjecit: «Et reliqua » verborum Joachim, et omnia quæ fecit, nonne scripta » sunt in libro verborum, et in diebus eorum, qui regnaverunt in Judæa? Et dormivit Joachim cum patribus » suis; et regnavit Joachim filius ejus pro eo.... Filius » decem et octo annorum erat Joachim, et cum regnaret, » tribus mensibus regnavit in Hierusalem: nomen matris » ejus Mesola.... et omnia quæ fecit sub oculis Domini » pater ejus, et ipse fecit: et in diebus ejus ascendit Nabuchodonosor rex Babylonis in Hierusalem[2].» Vides igi-

[1] 4 Reg. XXIII, 34-36. — [2] Id. XXIV, 5, et seqq.

tur quod alius fuerit Josiæ filius, alius nepos: filius ille, cui Hieremias nomen imposuit, nepos iste qui patris vocatus est nomine. Et bene sanctus Matthæus a Propheta noluit discrepare; ut non Joachim, sed Jechoniam nominaret. Simul, ut supra diximus, majorem fructum Dominicæ pietatis astruxit, si generis nobilitatem non in omnibus Dominus requisivit: sed de captivis et peccatoribus congrue nasci voluit, qui remissionem veniebat prædicare captivis. Non igitur suppressit alterum Evangelista, sed utrumque signavit; quod uterque Jechonias dictus sit. Ita addito juniore Jechonia, generationes quatuordecim computantur. Ergo illa Matthæus.

LXVII. Pulchre autem Lucas quoniam filios Jacob plures non poterat comprehendere, ne extra generationes evagari superflua serie videretur; licet in aliis, id est, longe posterioribus, Patriarcharum tamen nequaquam nomina prætermittenda arbitratus sit, sed præ ceteris eligenda, Joseph, Judæ, Symeonis, et Levi[1]. Quatuor enim genera in his quorum isti posteri sunt, cognoscimus fuisse virtutum. In Juda, id est, illo superiore, Dominicæ per figuram passionis mysterium fuisse prophetatum[2]: in Joseph præcessisse castitatis exemplum[3]: in Symeon vindictam læsi pudoris[4]: in Levi officium sacerdotis[5]. Per Nathan quoque expressam advertimus prophetiæ dignitatem[6]; ut quia unus omnia Christus Jesus, in singulis quoque majoribus genera virtutum diversa præcederent.

XLVIII. Noë quoque justi inter Dominicas generationes commemoratio non debuit prætermitti; ut quia ædificator Ecclesiæ nascebatur[7], eum sui generis auctorem præmisisse videatur, qui eam in typo ante fundaverat. Nam de Mathusala[8] quid dicam, cujus ultra diluvium nu-

[1] Luc. III, 30. — [2] Gen. XLIX, 11. — [3] Id. XXXIX, 7. — [4] Id. XXXIV, 25. — [5] Num. III, 6. — [6] 2 Reg. XII, 1. — [7] Gen. VI, 14. — [8] Id. V, 27.

merantur anni; ut quoniam solus est Christus, cujus vita nullam sensit ætatem, in majoribus quoque suis non sensisse diluvia videretur. Enoch[1] vero nonne manifestum et pietatis Dominicæ et divinitatis indicium est; eo quod nec mortem senserit Dominus, et ad cœlum remeaverit, cujus generis auctor raptus ad cœlum est? Unde manifestum est, et Christum potuisse non mori, sed noluisse; ut nobis mors illa prodesset. Et ille quidem raptus est, ne malitia mutaret cor ejus : Dominus autem quem malitia sæculi mutare non poterat, eo unde venerat, naturæ suæ majestate remeavit. Siletur sane parricida fratris; neque enim rationabile erat ut eum qui percusserat fratrem[2], inter Domini numeraret auctores; cum servulos iste servaverit, ut fraterni eos nominis honore donaret : iste non servaverit, nec fratri pepercerit. Sed nec illud otiosum, quod Seth præteritus non est[3], quem posteriore Adam generatione suscepit; ut cum duæ sint populi generationes, signaretur in typo dominum Jesum Christum in posteriore potius quam priore generatione numerandum.

XLIX. Jam de ipso Adam qui juxta Apostolum figuram accepit Christi[4], quid pulchrius potuit convenire, quam ut sacro-sancta generatio a Dei Filio inciperet, et usque ad Dei Filium deduceretur : creatusque præcederet in figura, ut natus in veritate sequeretur : ad imaginem factus[5] præiret, propter quem Dei imago descenderet? Et si mysterium primi discutiamus erroris, lignum scientiæ boni et mali, fallente diabolo, Eva suadente, ille gustavit[6]; ut iste nobis priusquam sciret malum, eligeret bonum, dirique serpentis insidias Ecclesia suadente, evacuaret, juxta quod scriptum est : «Quoniam priusquam sciat puer bo»num aut malum, non credet malitiæ; ut eligat quod bo

[1] Gen. v, 27. — [2] Id. iv, 8. — [3] Id. v, 3. — [4] Rom. v, 14. — [5] Gen, i, 27. — [6] Id. iii, 6.

» num est[1]. » Et, « Priusquam sciat vocare patrem aut ma» trem, accipiet virtutem Damasci, et spolia Samariæ[2]. » Hic enim est puer cujus incunabula Magi spoliis orientalibus referserunt[3]; quia gens ante Christum incredula, de exuviis idolorum, mutata jam fide, manubias obtulit Domino triumphales.

L. Hæc tibi, frater, de generatione Christi non incognita putavi prolixius prosequenda; ne quis cum ista in Evangelio minus attento animo recenseret, aliquatenus fluctuaret : quæ sancti Evangelistæ ad majora miracula, et diviniora Domini gesta properantes, perstringenda brevius, quam diffundenda uberius putaverunt. Eorum igitur more, qui satis putant ignaris viarum quasi notas quasdam itineris et semitas demonstrare, spiritalis viæ semitas colligentes, videre utrum secundo veritatis eventu, certe religioso fidei ductu in mysteriorum secreta contendimus : verentes ne quis ista cum legerit, quod proverbialiter dicitur, quasi puer machæram, tractare per infantiam fortia arma nesciret, magisque vulnus ex imprudentia, quam salutem ex lectione sentiret. Infirmos enim tela sua vulnerant, nec potest bene uti armis, qui ea ferre non noverit. Et ideo circa fidem vir perfectus exigitur, in quo non per humum scientiæ reptet infantia, non debilis quædam, nec carens sensibus mysticæ cognitionis titubet ætas, quæ virtute juventutis amissa, coronam gloriosi certaminis non requirat, et senescentis aquilæ modo, quæ prius aut leporem rapere pedibus consuerat, aut anserem, ævo fessa minorum avium implumes fœtus requirat, qui solidiorem cibum afferre non possint.

[1] Isaï. VII, 16. — [2] Id. VIII, 4. — [3] Matth. II, 11.

LIBER IV.

I. Non absurdum, opinor, de generatione Domini confecimus opus: certe infructuosum non fuit Dominicis diutius inhærere majoribus. Nam si ii qui magnum mare littorali parant navigatione transmittere, altioris compendium cursus, itidem ut nos, fiduciæ infirmitate vitantes, agros et urbes littore deductas, capti locorum decore frequenter invisunt: quanto magis nos in tanto non elementorum, sed gestorum cælestium siti profundo, viciniores legere portus, et frequentes amare debemus excursus; ne quis longæ navigationis tædio fatigatus, fastidii vomitum tenere non possit. Certe si quis intutæ ratis vitia infida perspexerit, tanquam frequenti librorum portu objecto, licet ut aurium vela deponat, et lectionis anchoram figat. Non videtur deseruisse navigium, sed confecisse cursum, qui descendit in portum.

II. Et plerisque in locis fortasse amœnitas ipsa locorum invitet prætermeantem. Nam si Ulyssem illum, ut fabulæ ferunt (licet et Propheta dixerit: « Habitabunt in ea filiæ » Sirenum[1]: » et si non dixisset Propheta, nemo tamen jure reprehenderet; cum et gigantes[2], et vallem Titanum Scriptura comprehenderit) si ergo Ulyssem illum post decem annorum exilia quibus bellatum in Ilio est, decemque erroris annos festinantem ad patriam Lotophagi suavitate baccarum tenere potuerunt: si horti Alcinoi retardarunt: si postremo Sirenes cantu vocis illectum, ad illud famosum voluptatis naufragium pene deduxerant,

[1] Isaï. XIII, 21. — [2] 2 Reg. V, 22, et XXIII, 13.

nisi adversus illecebrosæ sonitus cantilenæ inserta cera sociorum clausisset aures : quanto magis religiosos viros cœlestium factorum decet admiratione mulceri? Atque hic jam non baccarum suavitas haurienda, sed panis ille qui descendit de cœlo : non olera Alcinoi spectanda, sed sacramenta sunt Christi. Nam « Qui infirmus est, olera » manducet[1]. » Non claudendæ igitur aures, sed reserandæ sunt; ut Christi vox possit audiri, quam quisquis perceperit, naufragium non timebit. Non corporalibus, ut Ulysses, ad arborem (19) vinculis alligandus, sed animus ad crucis lignum spiritalibus nexibus vinciendus; ne lasciviarum moveatur illecebris, cursumque naturæ detorqueat in periculum voluptatis.

III. Figmentis enim poeticis fabula coloratur; ut quædam puellæ scopuloso in littore maris habitasse prodantur : quæ si quos deflectere navigium propter aurium suavitatem dulci voce pepulissent, in vada cæca deductos, et infida statione deceptos, naufragii miserabilis sorte consumerent. Compositum hoc specie, et ambitiosa comparatione fucatum est; ut mare, vox, feminæ, littora vadosa fingantur. Quod autem mare abruptius quam sæculum, tam infidum, tam mobile, tam profundum, tam immundorum spirituum flatibus procellosum? Quid sibi vult puellarum figura, nisi eviratæ voluptatis illecebra, quæ constantiam captæ mentis effeminet? Quæ autem illa vada, nisi nostræ scopuli sunt salutis? Nihil enim tam cæcum, quam sæcularis suavitatis periculum : quæ dum mulcet animum, vitam obruit, et corporeis quibusdam scopulis sensum mentis illidit.

IV. Merito igitur dominus noster Jesus Christus jejunio suo nos atque deserto adversus voluptatum informat illecebras, et tentari se a diabolo Dominus omnium patitur;

[1] Rom. xiv, 2.

ut in illo omnes vincere disceremus. Advertamus igitur quia tria non otiose a Domino principaliter ordinata Evangelista descripsit. Tria sunt enim quæ ad usum proficiunt salutis humanæ, sacramentum, desertum, jejunium: «Nemo enim nisi qui legitime certaverit, coronatur[1]:» nemo autem ad certamen virtutis admittitur, nisi prius ab omnibus ablutus maculis delictorum, gratiæ cœlestis munere consecretur.

V. Venit igitur Dominus ad lavacrum; ut mysterii gratia nobis et visu probaretur et sensu. Et quoniam Lex, cœlo et terris testibus, promulgatur; ut mysterium divinitatis absconditum a sæculis in Deo plus crederes esse quam Legem: non jam ad testimonium cœlum vocatur, sed utitur testis officio, cum vox Dei defertur e cœlo. Simul ne fidei mysterium dubio mentis offendas, invisibilia tibi visibiliter declarantur operari.

VI. Venit Dominus ad lavacrum; omnia enim pro te factus est. Iis qui sub Lege sunt, quasi sub Lege esset, cum ipse sub Lege non esset, circumcisus est; ut eos qui sub Lege sunt, lucrifaceret: his qui sine Lege erant, convivii communitate sociatus est; ut lucraretur eos, qui sine Lege vivebant. Factus est infirmis infirmus per corporis passionem; ut infirmos lucrifaceret. Omnibus postremo omnia factus est, pauper pauperibus, dives divitibus, flens flentibus, esuriens esurientibus, sitiens sitientibus, profluus abundantibus. In carcere cum paupere est, cum Maria flet, cum Apostolis epulatur, cum Samaritana sitit: in deserto esurit; ut cibus primi hominis, quem prævaricatione gustaverat, jejunio Domini solveretur. Nostro periculo Adam scientiæ boni et mali famem solvit, nostro emolumento famem iste suscepit.

[1] 2 Tim. II, 5.

« Tunc Jesus ductus est in desertum ab Spiritu ut ten- » taretur a diabolo[1]. »

VII. Convenit recordari quemadmodum de paradiso in desertum Adam primus ejectus sit[2]; ut advertas quemadmodum de deserto ad paradisum Adam secundus reverterit. Videte enim quemadmodum suis nodis præjudicia resolvantur, et suis divina beneficia vestigiis reformentur. Ex terra virgine Adam[3], Christus ex virgine : ille ad imaginem Dei factus[4], hic imago Dei : ille omnibus irrationabilibus animalibus[5], hic omnibus animantibus antelatus. Per mulierem stultitia[6], per virginem sapientia. Mors per arborem, vita per crucem. Ille spiritalium nudus, arboreis se texit exuviis : hic sæcularium nudus, corporis non desideravit exuvias. In deserto Adam, in deserto Christus; sciebat enim ubi posset invenire damnatum, quem ad paradisum, resoluto errore, revocaret. Sed quoniam sæcularibus indutus exuviis redire non poterat, nec paradisi incola potest esse, nisi nudus a culpa; exuit veterem hominem, novum induit; ut quia solvi non queunt divina decreta, persona magis quam sententia mutaretur.

VIII. Sed qui in paradiso sine duce iter amisit acceptum, quemadmodum de deserto sine duce iter repetere posset amissum, ubi tentationes plurimæ, nisus ad virtutem difficilis, lapsus facilis ad errorem : cum eadem sit virtutis natura, quæ nemorum; ut si adhuc exigua de terrenis ad superna se subrigunt, dum teneris ætas adolescit frondibus, sævi veneno dentis obnoxia facile aut succidi possit, aut uri : si vero alta se radice fundaverit, et ramorum sublimitate sustulerit, frustra jam vel ferarum morsibus, vel lacertis agrestium, vel diversorum flatuum procellis arbor robusta tentetur.

[1] Luc. IV, 1. — [2] Gen. III, 24. — [3] Id. II, 7. — [4] Id. I, 27. — [5] Ibid. 28. — [6] Id. III, 6, 7.

IX. Quem igitur opponeret ducem contra tot illecebras sæculi, contra tot versutias diaboli; cum sciret nobis primo contra carnem et sanguinem, deinde contra potestates, contra rectores mundi tenebrarum harum, adversus spiritalia nequitiæ quæ sunt in cœlestibus, esse luctamen? Angelum opponeret? Et ipse lapsus est, et legiones Angelorum vix singulis profuerunt. Seraphim dirigeret? Et ipsum descendit in terras in medium populi immunda labia habentis[1], et unius tantum Prophetæ labia, apposito carbone, mundavit. Alius dux requirendus fuit, quem sequeremur omnes. Quis tantus esset dux, qui prodesset omnibus, nisi ille qui supra omnes est? Quis me supra mundum constitueret, nisi qui major est mundo? Quis tantus esset dux, qui posset masculum et feminam, Judæum et Græcum, Barbarum et Scytham, servum et liberum uno regere ductu; nisi solus qui est omnia et in omnibus Christus?

X. Multi enim laquei, quacumque progredimur. Laquei in corpore, laquei in Lege, laquei in pinnis templorum, in crepidinibus parietum tenduntur a diabolo. Laquei in philosophis, laquei in cupiditatibus; oculus enim meretricis laqueus est peccatoris: laqueus in pecunia, laqueus in religione, laqueus in studio castitatis. Exiguis enim momentis mens inclinatur humana, et huc atque illuc per versutias suadentis frequenter impellitur. Videt aliquem diabolus religiosum virum, Deo venerabiliter deferentem, et quod sacrosanctum est æstimantem, nullius capacem injuriæ; in ipsa eum religione supplantat, ut faciat non credere quod Dei Filius vere hanc nostram susceperit carnem, hoc nostrum corpus, hanc nostrorum membrorum fragilitatem; cum utique passio corporis fuerit, divinitas exors injuriæ manserit. Ita de religione fit culpa; omnis enim qui negat Jesum

[1] Isaï. VI, 6, 7.

Christum in carne venisse[1], de Deo non est. Videt integrum et illibatæ castimoniæ virum, suadet ut nuptias damnet; quo ejiciatur ab Ecclesia, et studio castitatis a casto corpore separetur. Audivit alius quia « Unus Deus.... ex » quo omnia[2], » adorat, atque veneratur. Insidiatur ei diabolus, claudit aures ne audiat, quia « Unus Deus per » quem omnia[3] : » ita nimia pietate impium esse compellit; ut dum Patrem a Filio separat, Patrem Filiumque confundat, et personam unam putet esse, non potestatem. Itaque dum mensuram fidei nescit, perfidiæ incurrit ærumnam.

XI. Quomodo igitur hos laqueos evitabimus; ut possimus et nos dicere : « Anima nostra sicut passer erepta est » de laqueo venantium : laqueus contritus est, et nos libe» rati sumus[4]? » Non dicit : Ego contrivi laqueum : non ausus est hoc dicere David; sed : « Adjutorium nostrum » in nomine Domini[5]; » ut ostenderet unde laqueus solveretur; ut prophetaret quod venturus esset in hanc vitam, qui contereret laqueum fraude diaboli præparatum.

XII Sed non potuit melius conteri laqueus, nisi prædam aliquam diabolo demonstrasset; ut dum ille festinat ad prædam, suis laqueis ligaretur, et ego possem dicere : « Laqueos paraverunt pedibus meis, et ipsi inciderunt » in eos[6]. » Quæ potuit esse præda, nisi corpus? Oportuit igitur hanc fraudem diabolo fieri, ut susciperet corpus dominus Jesus, et corpus hoc corruptibile, corpus infirmum; ut crucifigeretur ex infirmitate. Si enim fuisset corpus spiritale, non dixisset : « Spiritus promptus est, » caro autem infirma[7]. » Audi igitur utramque vocem, et spiritus prompti, et carnis infirmæ : « Pater, si possibile » est, transeat a me calix iste[8] : » hæc carnis est vox. « Sed

[1] 2 Joan. VII — [2] 1 Cor. VIII, 6. — [3] Ibid. — [4] Psal. CXXIII, 7. — [5] Ibid. 8. — [6] Id. LVI, 7. — [7] Matth. XXVI, 41. — [8] Ibid. 39.

» non quod ego volo, sed quod tu vis : » habes devotionem spiritus et vigorem. Quid repudias dignationem Domini? Dignationis est quod suscepit corpus meum, dignationis est quod suscepit injurias meas, suscepit infirmitates meas : quas utique natura Dei sentire non potuit; cum etiam natura hominis contemnere didicerit, vel sustinere ac perpeti. Et ideo sequamur Christum, juxta quod scriptum est : « Post dominum Deum tuum ambulabis, et ipsi » soli adhærebis[1]. » Cui adhærebo, nisi Christo, sicut Paulus dixit : « Qui adhæret Domino, unus spiritus est[2]? » Illius igitur, de deserto ut ad paradisum redire possimus, vestigia persequamur.

XIII. Et videte quibus itineribus reducamur. Nunc in deserto Christus est, agit hominem, instruit, informat, exercet, ungit oleo spiritali : ubi videt robustiorem, per sata et fructuosa transducit, quando querebantur[3] Judæi quod discipuli ejus sabbato de segete spicas vellerent, (jam enim Apostolos suos in agro culto, et fructuoso opere collocaverat) postea in paradiso constituit tempore passionis; sic enim habes : « Hæc cum dixisset Jesus, cum disci» pulis suis transivit trans torrentem Cedron, ubi erat » hortus, in quem introivit ipse cum discipulis suis[4]. » Agro enim enim fœcundo hortum esse potiorem docet Propheta in Canticis canticorum dicens : « Hortus clausus soror mea » sponsa, hortus clausus, fons signatus, emissiones tuæ » paradisus[5]. » Illa est enim animæ pura et immaculata virginitas, quæ nullo terrore pœnarum, nullis a fide sæcularis voluptatis illecebris, nullo vitæ amore transducitur. Denique virtute Domini hominem esse revocatum præ ceteris hic Evangelista testatur, qui solus inducit Domi-

[1] Deut. x, 20, et xiii, 4. — [2] I Cor. vi, 17. — [3] Matth. xii, 2. — [4] Joan. xviii, 1. — [5] Cant. iv, 12, 13.

num dicentem latroni : « Amen dico tibi, hodie mecum » eris in paradiso[1]. »

XIV. Plenus igitur Jesus Spiritu sancto agebatur in desertum : consilio, ut diabolum provocaret; nam nisi ille certasset, non mihi iste vicisset : mysterio, ut Adam illum de exilio liberaret : exemplo, ut ostenderet nobis diabolum ad meliora tendentibus invidere; et tunc magis esse cavendum, ne mysterii gratiam deserat mentis infirmitas.

« Quadraginta autem dies[2]. »

XV. Mysticum numerum recognoscis. Tot enim diebus aquas abyssi effusas esse meministi[3], et tot jejunio dierum sanctificato Propheta[4], refusam cœli serenioris esse clementiam. Tot jejunio dierum sanctus Moyses perceptionem Legis emeruit[5]. Tot annos in eremo constituti patres panem Angelorum et cœlestis alimoniæ gratiam consecuti sunt[6] : nec antequam mystici numeri tempus explerent, terram repromissionis intrare meruerunt. Tot jejunio dierum Domini nobis in Evangelium patescit ingressus. Unde si quis Evangelii gloriam, fructumque resurrectionis optat adipisci, mystici jejunii prævaricator esse non debet : quod et in Lege Moyses, et in Evangelio suo Christus utriusque Testamenti auctoritate præscripsit fidele virtutis esse certamen.

XVI. Quid vero sibi vult quod Evangelista Dominum esurisse significavit, cum de Moysi atque Eliæ jejunio nihil tale videamus expressum? Numquid hominum patientia Deo fortior est? Sed qui quadraginta diebus esurire non potuit, ostendit non cibum esurisse se corporis, sed salutem : simul ut adversarium lacesseret jam timentem, qui quadraginta dierum fuerat jejunio vulneratus. Et ideo fames Domini pia fraus est; ut in quo diabolus majora

[1] Luc. XXIII, 43. — [2] Id. IV, 2. — [3] Gen. VII, 12. — [4] 3 Reg. XIX, 8. — [5] Exod. XXXIV, 28. — [6] Num. XIV, 32.

metuens jam cavebat, famis specie lactatus tentaret ut hominem, ne impediretur triumphus. Simul illud disce mysterium, sancti Spiritus opus hoc divinum fuisse judicium; ut tentandum se diabolo Christus offerret.

« Dixit autem illi diabolus : Si Filius Dei es, dic lapidi » huic ut panis fiat[1]. »

XVII. Tria præcipue docemur esse tela diaboli, quibus ad convulnerandam mentem hominis consuevit armari : gulæ unum, aliud jactantiæ, ambitionis tertium. Inde autem cœpit, unde jam vicit. Et ideo inde incipio in Christo vincere, unde in Adam victus sum; si tamen mihi Christus imago Patris, virtutis exemplum sit. Discamus igitur cavere gulam, cavere luxuriam, quia telum est diaboli. Laqueus tenditur, cum mensa regalis convivii præparatur, quæ constantiam sæpe mentis inclinat. Non solum enim cum audimus verba diaboli, sed etiam cum videmus ejus copias, laqueum vitare debemus. Didicisti igitur diaboli telum, sume scutum fidei, loricam abstinentiæ.

XVIII. Sed quid sibi vult talis sermonis exorsus : « Si » Filius Dei es; » nisi quia cognoverat Dei Filium esse venturum : sed venisse per hanc infirmitatem corporis non putabat? Aliud explorantis, aliud tentantis est; et Deo se profitetur credere, et homini conatur illudere.

XIX. Sed vide arma Christi quibus tibi non sibi vicit. Nam qui majestate sua lapides in panem posse converti naturæ alterius transfusione monstravit, docet nihil tibi pro diaboli arbitrio, nec declarandæ virtutis contemplatione faciendum. Simul in ipsa tentatione artificem diaboli disce versutiam. Sic tentat, ut exploret : sic explorat, ut tentet. Contra Dominus sic fallit, ut vincat : sic adhuc

[1] Luc. IV, 3.

vincit, ut fallat. Nam si convertisset naturam, prodiderat creatorem. Medie ergo respondit dicens :

«Scriptum est quoniam non in pane solo vivit homo, » sed in omni verbo Dei[1].»

XX. Vides quo genere utatur armorum, quo hominem a spiritalis nequitiæ incursione defendat, adversus irritamenta gulæ septum atque munitum? Non enim quasi Deus utitur potestate (quid enim mihi proderat) sed quasi homo commune sibi arcessit auxilium; ut divinæ pabulo lectionis intentus famem corporis negligat, alimentum verbi cœlestis acquirat. Huic intentus Moyses panem non desideravit : huic intentus Elias famem prolixioris non sensit jejunii. Non enim potest qui verbum sequitur, panem desiderare terrenum, cum substantiam panis cœlestis accipiat; humanis enim divina præstare non dubium est, et corporalibus spiritalia. Et ideo qui vitam veram desiderat, illum panem expetat, qui per insensibilem substantiam humana corda confirmat. Simul cum dicit : «Non » in pane solo vivit homo,» ostendit hominem esse tentatum, hoc est, susceptionem nostram, non suam divinitatem.

XXI. Sequitur jactantiæ telum, quo proclive delinquitur; quia dum homines gloriam virtutis suæ jactare desiderant, de loco meritorum suorum et statione decedunt.

«Et duxit illum, inquit, in Hierusalem, et statuit eum » supra pinnam templi[2].»

XXII. Ita est enim jactantia, ut dum se putat unusquisque ad altiora conscendere, sublimium usurpatione factorum ad inferiora trudatur.

«Et dixit illi : Si Filius Dei es, mitte te deorsum[3].»

XXIII. Vere diabolica vox, quæ mentem hominis de

[1] Luc. IV, 4. — [2] Ibid. 9. — [3] Ibid.

gradu altiore meritorum præcipitare contendit. Quid enim tam proprium diabolo, quam suadere ut unusquisque se mittat deorsum?

XXIV. Disce ergo et tu diabolum vincere. Agit te spiritus, sequere spiritum. Non te revocet carnis illecebra, spiritu plenus disce contemnere voluptates. Jejuna, si vis vincere. Consequens est ut per hominem diabolus te putet esse tentandum : Christus quasi fortior, facie ad faciem tentatur, tu per hominem. Et illud diaboli verbum est, cum dicit homo : Fortis es, manduca et bibe, et similis mane. Noli te tibi credere, non erubescas egere præsidiis, quibus non egebat Christus; et tamen ea non negligebat, ut te doceret dicens : « Cavete ne gravetur » cor vestrum in vino et crapula[1]. » Non erubuit Paulus, qui ait : « Sic certo, non ut aera cædens[2]. » Aera quidem non cædebat Apostolus : sed Potestates aeris verberabat. « Sed castigo, inquit, corpus meum, et servituti » redigo; ne forte cum aliis prædicaverim, ipse reprobus » inveniar[3]. »

XXV. Simul infirmitatem suam diabolus malitiamque designat; quia nemini potest nocere diabolus, nisi ipse se miserit. Nam qui relictis cœlestibus, eligit terrena, voluntarium quoddam præcipitium vitæ labentis incurrit. Simul quoniam telum suum diabolus vidit obtusum, qui omnes homines propriæ subjecerat potestati, plus cœpit quam hominem judicare. Sed Dominus rursus nec ea quidem quæ de se fuerant prophetata ad arbitrium diaboli putavit esse facienda : sed divinitatis propriæ auctoritate servata, versutiæ ejus occurrit; ut quia Scripturarum exemplum prætenderat, Scripturarum vinceretur exemplis. Potestas enim Deo vincere, qui mihi vincit.

XXVI. Disce hic quoque quia satanas transfigurat se

[1] Luc. xxi, 34. — [2] 1 Cor. ix, 26. — [3] Ibid. 27.

velut Angelum lucis, et de scripturis ipsis divinis sæpe laqueum fidelibus parat. Sic hæreticos facit, sic eviscerat fidem, sic jura pietatis impugnat. Ergo non te capiat hæreticus; quia potest de Scripturis aliqua exempla proferre, nec sibi arroget quod doctus videtur. Utitur et diabolus testimoniis Scripturarum non ut doceat, sed ut circumscribat et fallat. Cognovit aliquem attentum religioni, virtutibus clarum, signis et operibus præpotentem: jactantiæ tendit laqueum, ut hujusmodi virum inflet tumore; quo pietati se non credat, sed credat jactantiæ: nec Deo deputet, sed sibi arroget. Ideoque Apostoli non in suo, sed in Christi nomine dæmoniis imperabant; ne arrogare sibi aliquid viderentur. Sic Petrus paralyticum curat dicens: «In nomine Jesu Nazareni surge, et ambula[1].» Disce etiam de Paulo jactantiam fugere. «Scio, inquit, hominem, sive in corpore, sive extra corpus nescio, Deus scit, quoniam raptus est in paradisum, et audivit verba ineffabilia, quæ non licet homini loqui. Pro hujusmodi gloriabor, pro me autem non gloriabor, nisi in infirmitatibus meis[2].»

XXVII. Ergo et hic diabolus, quoniam fortem sensit, jactantiam prætendit, quæ etiam fortes decipit: sed Dominus respondit ei: «Non tentabis dominum Deum tuum.» In quo et Dominum et Deum Christum: et Patrem et Filium potestatis unius esse cognoscis, juxta quod scriptum est: «Ego et Pater unum sumus[3].» Et ideo si «Unum» obtendit diabolus, occurre ei quia scriptum est: «Ego et Pater unum sumus.» Et distingue «Unum,» ne potestatem discernas (20): distingue «Unum,» ne Patrem Filiumque secernas.

«Et duxit illum diabolus iterum in montem altissimum,

[1] Act. III, 6. — [2] 2 Cor. XII, 3-5. — [3] Joan. X, 30.

» et ostendit illi omnia regna orbis terræ in momento tem-
» poris[1]. »

XXVIII. Bene in momento temporis sæcularia et terrena monstrantur. Non enim tam conspectus celeritas indicatur, quam caducæ fragilitas potestatis exprimitur; in momento enim cuncta illa prætereunt, et sæpe honor sæculi abit antequam venerit. Quid enim sæculi potest esse diuturnum, cum ipsa diuturna non sint sæcula? Docemur hic inanis ambitionis flabra despicere, quod omnis dignitas sæcularis diabolicæ subjaceat potestati: ad usum fragilis, et inanis ad fructum.

XXIX. Sed quomodo hic dat diabolus potestatem: et alibi legitur, quia « Omnis potestas a Deo est[2]? » Numquid potest quis duobus dominis servire, aut a duobus accipere potestatem? Numquid ergo contrarium est? Minime. Sed vide quia omnia a Deo; neque enim sine Deo mundus; quia « Et mundus per ipsum factus est[3]: » sed licet a Deo factus sit; tamen opera ejus mala, quia sæculum in maligno positum est[4]; et ordinatio mundi a Deo, opera mundi a malo. Ita etiam a Deo potestatum ordinatio: a malo ambitio potestatis. Denique: « Non est, inquit, potestas nisi a Deo: quæ autem sunt, a Deo ordinatæ sunt[5]; » non datæ, sed ordinatæ: et, « Qui resistit potestati, Dei, » inquit, ordinationi resistit[6]. » Hic quoque licet dicat dare se diabolus potestatem, omnia tamen illa ad tempus permissa sibi esse non abnuit. Itaque qui permisit, ordinavit: nec potestas mala, sed is qui malo utitur potestate. Denique, « Vis non timere potestatem? Fac bonum, et habebis » laudem ex illa[7]. » Non ergo potestas mala, sed ambitio. Denique eo usque a Deo ordinatio potestatis; ut Dei minister sit, qui bene utitur potestate: « Dei, inquit, minis-

[1] Luc. IV, 5. — [2] Rom. XIII, 1. — [3] Joan. I, 10. — [4] I Joan. V, 19. — — [5] Rom. XIII, 1. — [6] Ibid. 2. — [7] Ibid. 3.

» ter est tibi in bonum[1]. » Non ergo muneris aliqua culpa est, sed ministri : nec Dei potest ordinatio displicere, sed administrantis actio. Nam ut de cœlestibus ad terrena derivemus exemplum, dat honorem imperator, et habet laudem. Quod si quis male honore usus fuerit, non imperatoris est culpa, sed judicis. Habent reum suum crimina, non quia potestas unumquemque, sed malitia sua implicat.

XXX. Quid ergo? Bonum est uti potestate, studere honori? Bonum si deferatur, non eripiatur. Distingue tamen hoc ipsum bonum. Alius enim bonus in sæculo, alius perfectæ virtutis usus; bonum est enim cognoscendæ divinitatis studium, nullis occupationibus impediri. Nam etsi multa bona, ut tamen est vita æterna : « Hæc est autem » vita æterna, ut cognoscant te solum verum Deum, et » quem misisti Jesum Christum[2]. » Et ideo vitæ æternæ maximus fructus, et solus Deus vitæ remunerator æternæ est. Solum Deum et Dominum nostrum adoremus, et ipsi soli serviamus; ut solus ipse nos fructu remuneret amplissimo. Fugiamus omnia quæ diabolicæ subjacent potestati; ne tanquam malus tyrannus in eos, quos intra suum regnum invenerit, acceptæ sævitia potestatis utatur.

XXXI. Non ergo a diabolo potestas est, sed obnoxia tamen insidiis diaboli. Nec tamen ideo mala ordinatio potestatum, quia malo obnoxiæ potestates. Bonum est enim Deum quærere, sed quidam ipsius inquisitionis amfractus et error obrepit. Nam si inquisitor in sacrilegium sæva interpretatione vertatur, in deterius vertitur quærentis offensa, quam si non quæsisset : nec tamen inquisitionis, sed quæsitoris est culpa : nec inquisitio obnoxia malo, sed quærentis affectus. Quod si is qui Deum quærit, propter fragilitatem carnis et mentis angustias sæpe ten-

[1] Rom. XIII, 4. — [2] Joan. XVII, 3.

tatur; quanto magis qui sæculum quærit obnoxius est? Atque hoc ipso perniciosior ambitio, quod blanda quædam est conciliatricula dignitatum; et sæpe quos vitia nulla delectant, quos nulla potuit movere luxuria, nulla avaritia subvertere, facit ambitio criminosos. Habet enim forensem gratiam, domesticum scelus: et ut dominetur aliis, prius servit. Curvatur obsequio, ut honore donetur: et dum vult esse sublimior simulata humilitate, fit vilior, et fit remissior; cum in ipsa potestate, quod præcellit, alienum sit; legibus enim imperat, sibi servit.

XXXII. Dicet fortasse aliquis, quia solus qui malum fecerit, timet; tamen qui mare navigat, plus timet. Et contra in immobili terrarum statione consistens, non solet timere naufragium: at si mobile conscendat elementum, frequentioribus obnoxius fit periculis. Fuge ergo sæculi mare, et naufragium non timebis. Et si frequenter arborum vertices spirantium verberent flabra ventorum; solidatis tamen radicibus nullus occasus est: at in mari furentibus ventis, etsi non omnium naufragium, omnium tamen periculum est. Ita enim adversis flatibus nequitiæ spiritalis, nullus in arena vel in salo tutus est, et naves Tharsis vehementi sæpe spiritu conteruntur. Hæc moraliter.

XXXIII. Cæterum quod ad mysticum ordinem spectat, cernis vetusti erroris vincula suis resoluta vestigiis; ut primo gulæ, secundo facilitatis (22), tertio ambitionis laqueus solveretur. Pellectus est enim Adam cibo: et in locum interdictæ arboris sententiæ facilitate transgressus, temerariæ quoque ambitionis crimen incurrit, dum similitudinem divinitatis affectat. Et ideo prius Dominus veteris nexus solvit injuriæ; ut nos jugo captivitatis excusso, vincere crimina Scripturarum præsidio disceremus.

XXXIV. Quod si dominus Jesus propria non deside-

ravit, tu aliena cur quæras? Si creator omnium sæculi gloriam, subeundæ paupertatis virtute contempsit: cur tu fastidias quod natus es, appetas quod indebitum est? Cur ea quæ ad usum tibi diuturna esse non possunt, ad supplicium diuturna deposcas? Cave insidias, cave fraudes. Et hoc ipso quod ad subruendum hominem totum versuta diabolus mundum fraude concutiat, totius sæculi pugnet illecebris, ejus tibi blanditia plus cavenda est. Non Evam cibus inflexerat, non mandatorum oblivio destituerat: sed promissi honoris ambitio illecebrosa decepit. Quæ si solum Dominum adorare voluisset, indebita non quæsisset. Et ideo remedium datur quo telum ambitionis obtundas, ut soli Domino serviamus; caret enim ambitione religiosa devotio.

« Et consummata omni tentatione, diabolus recessit ab » illo usque ad tempus[1]. »

XXXV. Prope omnium criminum fontes hæc tria genera demonstrantur esse vitiorum. Neque enim consummatam omnem tentationem Scriptura dixisset; nisi in his tribus esset omnium materia delictorum, quorum semina in ipsa origine sunt cavenda. Finis ergo tentationum, finis est cupiditatum; quia causæ tentationum causæ cupiditatum sunt. Causæ autem cupiditatum sunt carnis oblectatio, species gloriæ, aviditas potentiæ. Quam religiosum videtur ut commorationem christianæ feminæ non recuses! Sed crebra inde tentatio. Si attentos Deo viderit diabolus, suggerit ut decipiat: sed tu quamvis de proposito præsumas, cave tentationem, sciens naturam. Hæc tria, si recorderis, etiam Paulus cavenda præscribit, designans tres esse species peccatorum, a quibus liber expectat justitiæ coronam. « Neque enim, inquit, in verbo » adulationis fuimus, neque in occasione avaritiæ, Deus

[1] Luc. IV, 13.

» testis est, neque gloriam quærentes ab hominibus[1]; » et ideo diabolum vicit, coronam petivit.

XXXVI. Vides ergo ipsum diabolum non esse in studio pertinacem, cedere solere veræ virtuti. Et si invidere non desinat, tamen instare formidat; quia frequentius refugit triumphari. Audito itaque Dei nomine, « Recessit, inquit, » usque ad tempus; » postea enim non tentaturus, sed aperte pugnaturus advenit.

XXXVII. Docet igitur te scriptura divina non tibi contra carnem et sanguinem, sed contra insidias spiritales esse certamen[2]. Vides magnificentiam christiani viri, qui certat cum rectoribus mundi : et licet constitutus in terris, adversus spiritalia nequitiæ quæ sunt in cœlestibus, animi virtute decernit. Non enim de terrenis contendimus, ut dimicemus in terra : sed spiritalibus propositis præmiis, de regno Dei et Christi hæreditate necesse est spiritalia prius impedimenta superentur. Corona proposita est, subeunda certamina sunt. Nemo potest, nisi vicerit, coronari : nemo potest vincere, nisi ante certaverit. Ipsius quoque coronæ major est fructus, ubi major est labor : « Arcta enim et angusta est via, quæ ducit ad vitam... lata » vero et spatiosa, quæ ducit ad mortem[3]. » Et ideo tentationem neutiquam timere debemus; est enim causa victoriæ, materia triumphorum.

XXXVIII. Dives ille, qui tentationem non sensit in sæculo[4], in pœnis est apud inferos : pauper ille Lazarus qui ita paupertate morboque afflictus est et attritus, ut vibices ejus a canibus lamberentur, vitæ istius labore miserabilis, coronam gloriæ quæsivit æternæ. « Multæ enim » tribulationes, » non quorumcumque, sed « Justorum[5]. »

[1] I Thess. II, 5, 6. — [2] Ephes. VI, 12. — [3] Matth. VII, 14 et 13. — [4] Luc. XVI, 22. — [5] Psal. XXXIII, 20.

Denique quos diligit Dominus, sæpe castigat[1]. Petrus tentatus est, ut negaret: negavit, ut fleret[2]. Et quid de cæteris dicam? Nempe Job erat probatus Deo[3]: sed licet probatus erat; victor tamen non erat. Probata erat devotio; virtutis tamen præmium non habebat. Et ideo tentandus offertur, ut gloriosior redderetur.

XXXIX. Illius quoque certaminis refert ut gradum spectes. Non unum telum diabolus habet, frequentat spicula; ut aut præmio vincat, aut tædio. Primo cupiditate vulnerat, secundo pietate, tertio sanitate; mentis enim pariter et corporis pugnat ulceribus. Diversitas quoque ipsa tentationum pro diversitate certantium est. Avaritiæ damno dives urgetur, pater dispendio filiorum, homo doloribus, corpus ulceribus. Quanta hæc tela! Unde Dominus noluit habere quod perderet; et ideo pauper huc venit, ne haberet diabolus, quod auferret. Vis scire quam verum sit? Ipsum Dominum dicentem audi: « Venit hujus » mundi princeps, et in me invenit nihil[4]. » Noluit etiam paucorum esse pater, ut esset omnium. Frustra autem corporis tentaretur ulceribus, qui contemneret omnes corporis passiones: simul ut ostenderet nobis quod immaculata, corporis hoste depulso, victoria sibi deberetur. Sed ille quasi homo suis tentatur, hic publicis: illi patrimonium aufertur, huic regnum orbis offertur. Nec totus sine fraude diabolus, qui exasperare Dei Filium vereretur: illum injuriis tentat, hunc præmiis. Ille quasi servulus dicit: « Dominus dedit, Dominus abstulit[5]: » hic naturæ suæ dispositionisque conscius sua sibi ridet offerri[6]. Et ut ad illud revertamur, ingruit nuntius super nuntium, congeminant vulnera: nec tamen fortis athleta mente turbatur. Adhibetur mulier primæ fraudis illecebra[7]: hic per virgi-

[1] Hebr. xii, 6. — [2] Luc. xxii, 57, et seqq. — [3] Job. i, 12, et ii, 6. — [4] Joan. xiv, 30. — [5] Job. i, 21. — [6] Luc. xiv, 15, et seqq. — [7] Job. ii, 9.

nem natus errori obnoxiam non habebat. Amici adhibentur qui pravis consiliis opprimant reluctantem. Sed « In » omnibus quæ acciderunt ei, nusquam peccavit Job labiis » suis in conspectu Dei[1]. »

XL. Nam quod maledicitdiei , dicens : « Pereat dies » illa in qua natus sum[2]; » et infra : « Et maledicat ei is qui » maledixit diem illam, qui habet magnum cetum oppri- » mere[3], » ad prophetiam pertinet, eo quod diabolum tanquam procellosi sæculi istius cetum dominus noster Jesus Christus oppressit : et generationis suæ carnalis diem perire desiderat; ut dies ejus in regeneratione numeretur. Pereat, inquit, dies sæcularis, ut dies spiritalis oriatur. Ergo in tentatione sanctus Job mysteria loquebatur; qui enim vincebat sæculum, Christum videbat.

XLI. Nos igitur non timeamus tentationes, sed magis tentationibus gloriemur, dicentes : Cum infirmamur, tunc potentes sumus; tunc enim nectitur corona justitiæ[4]. Sed illa Paulo fortassis accomoda : nos autem quia plures coronæ sunt, quamcumque sperare debemus. In sæculo laurus corona est, corona est scutum[5] (23). At vero tibi proposita est corona deliciarum : « Corona enim deliciarum » obumbrabit te[6]. » Et alibi : « Scuto bonæ voluntatis suæ » circumdabit te[7]. » Gloria quoque et honore quem dilexit Dominus, coronavit. Ergo qui vult coronam dare, tentationes suggerit. Et si quando tentaberis, cognosce quia paratur corona. Tolle martyrum certamina, tulisti coronas : tolle cruciatus, tulisti beatitudines.

XLII. Nonne tentatio Joseph virtutis est consecratio? Nonne injuria carceris corona est castitatis? Quemadmodum regni in Ægypto consortium potuisset adipisci, nisi venditus fuisset a fratribus? Quod Dei factum arbitrio, ut

[1] Job. II, 10. — [2] Id. III, 3. — [3] Ibid. 8. — [4] 2 Cor. XII, 10. — [5] Prov. IV, 9. — [6] Psal. V, 13. — [7] Id. VIII, 6.

justus probaretur, ipse monstravit, dicens : « Quemadmo» dum fieret in hodierno, ut pasceretur populus multus[1]? » Non debemus igitur tentationes sæculi pro malis timere, quibus bona præmia comparantur : sed magis rogare contemplatione conditionis humanæ; ut eas tentationes subeamus, quas ferre possimus.

« Et egressus est Jesus in virtute Spiritus, in Gali» læam[2]. »

XLIII. Completur hoc loco prophetia Esaiæ dicentis : « Regio Zabulon, et terra Nephtalim, et ceteri paraliam » inhabitantes, et qui secus maritima, et trans Jordanem » Galileæ gentium, populus qui sedebat in umbra mortis, » lucem viderunt magnam[3]. » Quis est enim lux magna, nisi Christus qui illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum?

XLIV. Deinde librum accepit[4], ut ostenderet se ipsum esse qui locutus est in prophetis : et removeret sacrilegia perfidorum, qui alium Deum veteris Testamenti, alium novi : vel qui initium Christi dicunt esse de virgine : quomodo enim cœpit ex virgine, qui ante virginem loquebatur?

« Spiritus Domini super me[5]. »

XLV. Vides Trinitatem coæternam atque perfectam. Ipsum loquitur Scriptura Jesum Deum hominemque, in utroque perfectum : Deum loquitur et Patrem, et Spiritum sanctum. Spiritus enim sanctus cooperator ostenditur, quando corporali specie sicut columba descendit in Christum; cum Dei Filius baptizaretur in fluvio, Pater loqueretur e cælo. Quod igitur majus quærimus testimonium, quam quod se fuisse qui locutus est in prophetis, propria voce signavit? Ungitur oleo spiritali, et virtute

[1] Gen. L, 20. — [2] Luc. IV, 14. — [3] Isaï. IX, 1, 2. — [4] Luc. IV, 17. — [5] Ibid. 18.

cælesti; ut paupertatem conditionis humanæ thesauro resurrectionis rigaret æterno, captivitatem mentis averteret, cæcitatem illuminaret animorum, annum Domini perpetuis diffusum temporibus prædicaret, qui redire in orbem laboris nesciat, continuationem fructus hominibus et quietis indulgeat. Atque ille ita ad omnia se curvavit obsequia, ut ne lectoris quidem aspernaretur officium: nos vero impii, qui divinitatis fidem miraculis operum colligendam contemplatione corporis negabamus.

« Amen dico vobis quod nemo propheta acceptus est in » patria sua[1]. »

XLVI. Non mediocriter invidia proditur, quæ civicæ charitatis oblita, in acerba odia causas amoris inflectit. Simul hoc exemplo pariter et oraculo declaratur quod frustra opem misericordiæ cœlestis expectes, si alienæ fructibus virtutis invideas; aspernator enim Dominus invidorum est, et ab iis qui divina beneficia in aliis persequuntur, miracula suæ potestatis avertit. Dominicæ quippe carnis actus divinitatis exemplum est: et invisibilia nobis ejus per ea quæ sunt visibilia demonstrantur.

XLVII. Non otiose itaque salvator excusat quod nulla in patria sua miracula virtutis operatus sit; ne fortassis aliquis viliorem patriæ nobis esse debere putaret affectum. Neque enim cives poterat non amare, qui amaret omnes: sed ipse se charitate patriæ, qui invident, abdicarunt; « Charitas enim non æmulatur..... non inflatur[2]. » Nec tamen exors beneficiorum patria divinorum est. Quod enim majus miraculum, quam quod in ea natus est Christus? Videte igitur quid mali invidia afferat. Indigna propter invidiam patria judicatur, in qua civis operetur, quæ digna fuit in qua Dei Filius nasceretur.

[1] Luc. IV, 24. — [2] I Cor. XIII, 4.

« In veritate dico vobis : Multæ viduæ fuerunt in diebus » Eliæ[1]. »

XLVIII. Non quia Eliæ dies fuerunt, sed in quibus Elias operatus est : aut quia dies faciebat illis, qui in ejus operibus lucem videbant gratiæ spiritalis, et convertebantur ad Dominum. Et ideo aperiebatur cœlum videntibus æterna et divina mysteria : claudebatur quando fames erat ; quia nulla erat cognoscendæ divinitatis ubertas. Sed de hoc plenius scripsimus[2], cum de Viduis scriberemus.

« Et multi leprosi erant in Judæa temporibus Elisæi pro» phetæ : et nemo eorum mundatus est, nisi Naaman » Syrus[3]. »

XLIX. Evidenter hic sermo nos Domini Salutaris informat, et ad studium venerandæ divinitatis hortatur, quod nemo sanatus ostenditur, et maculosi morbo corporis absolutus, nisi qui religioso officio studuit sanitati. Non enim dormientibus divina beneficia, sed observantibus deferuntur. Et bene apto comparationis exemplo arrogantia civium retunditur invidorum, Dominicumque factum Scripturis docetur veteribus convenire, quod in libris quoque Regnorum legimus[4] gentilem virum Naaman prophetico oraculo lepræ maculis absolutum, cum plurimos Judæorum lepra corporis pariter et mentis absumeret. Siquidem quatuor illos qui cogente fame, in castra regis Syriæ primi tetenderunt[5], tradit historia fuisse leprosos. Cur igitur non curabat frates, non curabat cives, non sanabat Propheta consortes ; cum sanaret alienos, sanaret eos, qui observantiam Legis, et religionis consortium non habebant : nisi quia voluntatis est medicina, non gentis ; et divinum munus votis eligitur, non naturæ jure defertur ? Disce, christiane, rogare quod cupias im-

[1] Luc. IV, 25. — [2] Liber de Viduis. — [3] Luc. IV, 27. — [4] 4 Reg. V, 14. — [5] Id. VII, 3.

petrare : fastidiosos viros cælestium profectus munerum non sequuntur.

L. Sed quamvis simplex expositio moralem informet affectum; gratia tamen non est occulta mysterii. Etenim cum posteriora a superioribus deriventur, tum etiam superiora posterioribus astruuntur. Diximus enim in libro alio[1], in vidua illa ad quam Elias directus est, typum Ecclesiæ præmissum. Populus Ecclesiam congruit, ut sequatur. Populus ille ex alienigenis congregatus, populus ille ante leprosus, populus ille ante maculosus prius quam mystico baptizaretur in flumine, idem post sacramenta baptismatis maculis corporis et mentis ablutus, jam non lepra, sed immaculata virgo cœpit esse sine ruga. Merito ergo magnus Naaman in conspectu Domini sui, et admirabilis facie describitur; quoniam in ejus typo salus futura gentibus declaratur, qui solutæ consilio puellæ, quæ fractis viribus civium, in hostilem captiva venerat potestatem[2], a Propheta salutem sperare commonitus, non terreni regis imperio, sed divinæ misericordiæ liberalitate sanatur.

LI. Cur mystico numero mergere jubetur? Cur Jordanis fluvius eligitur? «Nonne boni, inquit, Abana et Pharphar fluvii Damasci præ Jordane[3]?» Sed iratus hos prætulit, Jordanem meditatus elegit; nescit enim ira mysterium, fides novit. Disce baptismatis gratiam salutaris : qui leprosus merserat, fidelis emersit. Disce spiritalia sacramenta signari : corporis remedium petitur, mentis acquiritur. Abluitur caro, affectus abluitur. Non enim magis corporis quam mentis lepram video fuisse mundatam; quando post baptismum, veteris erroris colluvione detersa, negat se diis alienis hostias, quas spoponderat Domino, litaturum.

[1] Lib. de Viduis. — [2] 4 Reg. v, 2. — [3] Ibid. 12.

LII. Disce etiam congruæ præcepta virtutis : probavit fidem, qui præmia recusavit[1]. Disce utroque dictorum factorumque magisterio quid sequaris. Habes Domini præceptum[2], vatis exemplum, gratis accipere, gratis dare : nec vendere ministerium, sed offerre. Non enim pretio taxatur Dei gratia, nec in sacramentis lucrum quæritur, sed obsequium sacerdotis.

LIII. Non tamen satis est si lucrum ipse non quæras : familiæ quoque tuæ cohibendæ sunt manus : nec hoc solum exposcimus, ut te solum castum immaculatumque custodias. Non enim dixit Apostolus, te solum : sed, « Te » ipsum castum custodi[3]. » Quæritur ergo non solum tua ab hujusmodi nundinis, sed etiam domus tuæ castitas : « Oportet enim irreprehensibilem esse sacerdotem...... » suæ domui bene præpositum, filios habentem subditos, » cum omni castitate. Si quis autem domui suæ præesse » nescit, quomodo Ecclesiæ Dei diligentiam habebit[4]? » Instrue ergo familiam tuam, hortare, custodi : et si te fefellerit servulus (humanam enim non excipio facultatem) prophetico deprehensus repudietur exemplo. Cito turpem sequitur lepra mercedem[5], et pecunia corpus animumque male quæsita commaculat. « Accepisti, inquit, pecuniam, » et possidebis ex ea agrum, et vineam, et oliveta, et gre- » ges : et lepra Naaman applicabit se in te, et semini tuo » usque in æternum[6]. » Vides quia facto auctoris successio damnatur hæredis. Inexpiabilis est enim venditi culpa mysterii, et gratiæ vindicta cælestis transit ad posteros. Denique Moabitæ et ceteri non intrabunt in Ecclesiam Dei usque ad tertiam et quartam generationem[7] : tamdiu videlicet (ut simplicius interpretemur) donec culpam auctorum multiplicis successio generationis aboleret.

[1] 4 Reg. v, 16. — [2] Matth. x, 8. — [3] 1 Tim. v, 22. — [4] Id. III, 2-5. — — [5] 1 q. 1, cap. Cito. — [6] 4 Reg. v, 26, 27. — [7] Deut. XXIII, 3.

LIV. Sed cum illi qui in Deum idololatriæ errore deliquerunt, in quartam generationem videantur esse multati: profecto durior videtur esse sententia, qua Giezi semen usque in æternum pro cupiditate habendi, prophetica auctoritate damnatur, præsertim cum Dominus noster Jesus Christus per lavacri regenerationem omnibus remissionem dederit peccatorum; nisi ut vitiorum magis quam generis semen intelligas. Sicut enim qui filii promissionis sunt, æstimantur in semen bonum: ita etiam qui filii erroris sunt, æstimantur in semen malum. Nam et Judæi ex patre diabolo, non utique carnis successione, sed criminis. Ergo omnes cupidi, omnes avari Giezi lepram cum divitiis suis possident: et male quæsita mercede, non tam patrimonium facultatum, quam thesaurum criminum congregarunt æterno supplicio, et brevi fructu. Nam cum divitiæ sint caducæ, pœna perpetua est; quia neque avarus, neque ebriosus, neque idolis serviens regnum Dei possidebit.

« Et repleti sunt ira omnes in Synagoga, hæc audientes: et surrexerunt, et ejecerunt illum extra civitatem[1]. »

LV. Sacrilegia Judæorum, quæ multo ante Dominus prænuntiaverat per Prophetam, et psalmi versiculo declaraverat quæ passurus esset in corpore constitutus, dicens: « Retribuebant mihi mala pro bonis[2], » in Evangelio docet esse completa. Nam cum ipse per populos beneficia diffunderet, illi injurias irrogabant. Nec mirum si perdiderunt salutem, qui ejecerunt de suis finibus Salvatorem: moralis enim Dominus; et qui docuerat exemplo sui Apostolos omnibus omnia fieri, nec volentes repudiat, nec invitos alligat, nec ejicientibus reluctatur, nec rogantibus deest. Sic Gerasenos alibi cum virtutes ejus

[1] Luc. IV, 28, 29. — [2] Psal. XXXIV, 12.

sustinere non possent[1], quasi infirmos et ingratos reliquit.

LVI. Simul intellige non ex necessitate fuisse, sed voluntariam corporis passionem : nec captum a Judæis, sed a se ipso oblatum. Etenim quando vult capitur, quando vult elabitur, quando vult suspenditur, quando vult non tenetur. Et hic in supercilium montis præcipitandus ascenderat : et ecce per medium illorum, mutata subito vel obstupefacta furentium mente, descendit; nondum enim hora venerat passionis. Quinetiam malebat adhuc Judæos sanare quam perdere; ut inefficaci furoris exitu desinerent velle, quod implere non possent. Vides igitur et hîc divinitatis esse quod operatus est, et illic voluntatis esse quod captus est. Nam quemadmodum a paucis teneri potuit, qui a populo non tenetur? Sed noluit sacrilegium esse multorum; ut in auctores culpæ crucis invidiam retorqueret; atque a paucis quidem affigeretur, sed pro toto orbe moreretur.

« Et in Synagoga erat homo habens spiritum immun» dum. » Et infra : « Surgens autem de Synagoga intravit » in domum Simonis et Andreæ. Socrus autem Simonis » tenebatur magnis febribus[2]. »

LVII. Vide clementiam domini Salvatoris : nec indignatione commotus, nec scelere offensus, nec injuria violatus Judæam deserit : quin etiam immemor injuriæ, memor clementiæ, nunc docendo, nunc liberando, nunc sanando, infidæ plebis corda demulcet. Et bene sanctus Lucas virum ab spiritu nequitiæ liberatum ante præmisit, et substituit feminæ sanitatem. Utrumque enim sexum Dominus curaturus advenerat : et prior sanari debuit, qui prior creatus est; nec prætermitti illa quæ mobilitate magis animi, quam pravitate peccaverat.

[1] Luc. VIII, 37. — [2] Id. IV, 33-38.

LVIII. Sabbato medicinæ Dominicæ opera significat [1]; ut inde nova creatura cœperit, ubi vetus ante desivit: nec sub Lege esse Dei Filium, sed supra Legem in ipso principio designaret: nec solvi Legem, sed impleri. Neque enim per Legem, sed Verbo factus est mundus, sicut legimus: « Verbo Domini cœli firmati sunt [2]. » Non solvitur ergo Lex, sed impletur; ut fiat renovatio hominis jam labentis. Unde et Apostolus ait: « Expoliantes vos » veterem hominem...... induite novum qui secundum » Christum creatus est [3]. » Et bene sabbato cœpit; ut ipsum se ostenderet creatorem, qui opera operibus intexeret, et prosequeretur opus quod ipse jam cœperat: ut si domum faber renovare disponat, non a fundamentis, sed a culminibus incipit solvere vetustatem. Itaque ibi prius manum admovet, ubi ante desierat.

LIX. Deinde a minoribus incipit, ut ad majora perveniat. Liberare a dæmone et homines, sed in verbo Dei possunt: resurrectionem mortuis imperare divinæ solius est potestatis.

LX. Nec quemquam movere debet, quod Jesu Nazareni nomen in hoc libro diabolus dixisse primus inducitur [4]. Nec enim ab eo Christus nomen accepit, quod de cœlo Angelus ad Virginem detulit [5]. Est enim hujus impudentiæ, ut inter homines aliquid primus usurpet, et ad homines quasi novum deferat, quo terrorem suæ potestatis incutiat. Denique et in Genesi primus Deum homini nuncupavit; sic enim habes: « Et dixit serpens mulieri: Quid » utique dixit Deus ne edatis ab omni ligno [6]? » Uterque igitur deceptus a diabolo est, sanatus a Christo.

LXI. Sequere cetera, et Evangelicæ lectionis disce mysteria, atque in duorum sanitate publicæ sacramen-

[1] Luc. IV, 31. — [2] Psal. XXXII, 6. — [3] Ephes. IV, 22-24, et Coloss. III, 9, 10. — [4] Luc. IV, 34. — [5] Id. I, 31. — [6] Gen. III, 1.

tum salutis agnosce. « Sicut enim in Adam omnes moriun- » tur : ita et in Christo omnes vivificabuntur[1]. » Quis est ille qui in Synagoga spiritum dæmonii habebat immundum, nisi populus Judæorum, qui quasi serpentinis spiris revinctus, et innodatus diaboli laqueis, simulatam corporis munditiam interioris mentis sordibus inquinabat? Et bene: « In synagoga homo erat qui spiritum immundum habe- » bat; » quia Spiritum sanctum amiserat. Introierat enim diabolus, unde Christus exierat. Simul ostenditur natura diaboli non improba, opera iniqua. Nam quem per superiorem naturam Dominum confitetur, opere negat. Et in hoc apparet ejus nequitia, et improbitas Judæorum, quod ita populo vesanæ cæcitatem mentis offudit; ut populus neget, quem dæmones confitentur. O pejor magistro discipulorum hæreditas! Ille verbo Dominum tentat, hi facto : ille dicit, « Mitte te[2] : » isti adoriuntur, ut mittant.

LXII. Si altiore consilio ista pensamus, animi debemus intelligere et corporis sanitatem; ut prius animus qui serpentis laborabat insidiis, absolutus sit. Anima enim nunquam a corpore vinceretur, nisi prius a diabolo tentaretur. Nam cum anima corpus agat, vivificet, et gubernet; quemadmodum in ejus illecebras captiva raperetur, nisi et ipsa superioris alicujus potestatis vinculis stringeretur? Denique non prius Eva esurivit, quam serpentis eam versutia tentavit : et ideo adversus ipsum auctorem peccati prius debuit medicina salutis operari.

LXIII. Fortassis etiam in typo mulieris illius socrus Simonis et Andrææ variis criminum febribus caro nostra languebat, et diversarum cupiditatum immodicis æstuabat illecebris. Nec minorem febrem amoris esse dixerim, quam caloris. Itaque illa animum febris, hæc corpus

[1] 1 Cor. xv, 22. — [2] Luc. iv. Supra 9.

inflammat. Febris enim nostra avaritia est, febris nostra libido est; eo quod ignitæ sint cupiditates. Unde et Apostolus ait : « Si non se continent, nubant; melius est enim » nubere quam uri[1]. » Febris nostra luxuria est, febris nostra ambitio est, febris nostra iracundia est. Quæ licet corporis vitia sint; ignem tamen ossibus implicant, mentem, animum, sensusque pertentant. Hæc prior diaboli sollicitatur arte. Etenim ager bonus, vestis, monile, suadela serpentis est. Honorum gratia, sublimitas potestatum, epularum suavitas, forma meretricis laqueus est diaboli, et quasi quidam nequitiæ spiritalis illecebrosus afflatus, qui per carnis illecebram quæ cito feminea quadam levitate mollitur, animum quoque de gradu dejicit. Neque enim formam mulieris animus prius quam corporis oculus concupiscit. Denique quod non videris, non amabis : sed ubi caro concupierit, compatientis quoque animi constantia defatiscit, et mens consortio amoris inflectitur (duo enim in carne una sunt), atque ita mors irrepit sceleris effectu, tentante diabolo, carne suadente.

LXIV. Vehementior tamen est animi, quam corporis febris : et ideo pro animi voluptate corporis salus plerumque contemnitur, nec a periculis abstinetur. Unde non alienum videtur repetere quemadmodum Theotimus cum gravi oculorum incommodo laboraret, et amaret uxorem, interdicta sibi a medico facultate coeundi, cupiditatis impatiens, atque impetu libidinis raptus, se moderari nequiverit. Sciens enim prudensque quod esset oculos amissurus, priusquam conveniret uxori, in ipso æstu ferventis cupiditatis, et consuetudinis apparatu : Vale, inquit, amicum lumen. Sic febre libido flagrantior est, graviusque præcipitat et inflammat.

LXV. Sed ubi quis resipuerit a furore, tunc conscien-

[1] 1 Cor. VII, 9.

tiæ interioris aperitur visus, factique pœnitentia succedit, et pudenda sui unusquisque facinoris conscientia erubescit. Tunc Deus timetur, et peccator se cupit celare, sed non potest : tunc caro arguitur, diabolus accusatur : hæc quasi lena vitiorum, ille quasi auctor erroris. Patescit deformitas; nudum est enim Deo omne secretum, nec illius ficus foliis, hoc est, tegmine corporali, vel jactantia sæculari flagitiorum secreta velantur. Et unusquisque divinum peccati conscia formidat mente judicium dicens : Qui super me montes cadent : in quibus me abscondam scissuris petrarum, cum venerit confringere terram ? Tunc tribulos et spinas animo caro, hoc est, curarum morsus sollicitudinumque generat, æstusque, quos sibi per concupiscentiam carnis animus ipse circumdedit. Etenim quasi clavis quibusdam suffigitur anima corporeis voluptibus : et cum semel adhæserit cupiditatibus demersa terrenis, difficile in altum potest unde descendit, sine Dei favore revolare. Actuum enim suorum vincta laqueis, et deliciarum sæcularium illecebris obnoxia jam tenetur.

LXVI. Hunc ergo Adam, hanc Evam Dominus liberaturus advenit : quorum alter ad imaginem Dei factus, altera virtutem sui accipiens viri, quandiu fuit subdita fortiori, unam gerebant in uno spiritu Deo placitam voluntatem : et in paradiso Dei positi, vitæ cœlestis operabantur alimoniam. Postea vero quam caro suadere diversum, et legem cœpit propriam non tenere, paradisi exules facti, in hunc inferiorem demersumque locum peccati merito reciderunt. Nec quisquam putet incongruum esse, si Adam atque Eva in typo animæ et corporis æstimentur; cum in typo Ecclesiæ æstimentur et Christi. Nam cum duo esse in carne una Apostolus diceret, adjecit : « Sacramentum, inquit, hoc magnum est : ego

10.

» autem dico in Christo et in Ecclesia[1]. » In quo ergo superni Dei, in eo multo magis animi nostri potest esse mysterium.

LXVII. Sed hæret, suffixus est, captus est, et corporeis succensus febribus, compassione carnis ægrescit. Quærendus est medicus. Sed quis iste tantus est, qui sauciæ mentis medeatur ulceribus? Quis tantus est homo, qui possit aliis subvenire, cum ipse sibi non possit? Quis aliis possit vitam reddere, cum ipse mortem non possit evadere? Omnes enim in Adam mortui; quia « Per unum » hominem in hunc mundum peccatum introivit, et per » peccatum mors : et ita in omnes homines pertransivit, » in quo omnes peccaverunt[2]. » Illius igitur culpa mors omnium est[3]. Denique missi sunt Sancti, missi sunt et Prophetæ, qui oracula divina loquerentur; nec quidquam promovere potuerunt. Quæramus ergo aliquem de Angelis aut Archangelis medicum. Sed quemadmodum mihi possunt præsidium ferre, ne peccem; cum ipse Archangelus a peccato non potuerit abstinere? Quemadmodum ad paradisum Angelus revocare me poterit; cum ipse satanas et angeli sui sedem quam acceperunt, servare non possint?

« Ascendens autem in unam navim, quæ erat Simonis, » rogavit ut inducerent a terra aliquantulum[4]. »

LXVIII. Ubi Dominus multis impertivit varia genera sanitatum, nec tempore, nec loco cœpit ab studio sanandi turba cohiberi. Vesper incubuit, sequebantur : stagnum occurrit, urgebant. Et ideo ascendit in Petri navim. Hæc est illa navis quæ adhuc secundum Matthæum fluctuat[5], secundum Lucam repletur piscibus; ut et principia Ecclesiæ fluctuantis, et posteriora exuberantis agnoscas; pisces

[1] Ephes. v, 32. — [2] 1 Cor. xv, 12. — [3] Aug. lib. 1, cont. Jul. Pelag. c. 3. — [4] Luc. v, 3. — [5] Matth. viii, 24.

enim sunt, qui hanc enavigant vitam. Ibi adhuc discipulis Christus dormit, hic præcipit. Dormit enim trepidis, perfectis vigilat. Sed quemadmodum dormiat Christus, audisti dicentem in Propheta : « Ego dormivi, et cor meum » vigilat[1]. »

LXIX. Et sanctus Matthæus recte non prætermittendum putavit æternæ indicium potestatis[2], ubi imperat ventis. Non est enim humana doctrina, sicut audistis Judæos dicere[3], verbo imperat spiritibus : sed cœlestis majestatis insigne. Quod turbatum sedatur mare, et divinæ vocis imperio obsequuntur elementa, atque insensibilia sensum accipiunt obsequendi; divinæ mysterium gratiæ revelatur. Quod fluctus mitescunt sæculi, verbo immundus spiritus conquiescit; non alterum altero refellitur, sed utrumque celebratur. Habes miraculum in elementis, habes documentum in mysteriis.

LXX. Ergo quia sanctus Matthæus illa prælibaverat, sanctus Lucas eam sibi navim, in qua Petrus piscaretur, elegit. Non turbatur ista quæ Petrum habet[4], turbatur illa quæ Judam habet. Etsi multa illic discipulorum merita navigabant; tamen eam adhuc perfidia proditoris agitabat. In utraque Petrus : sed qui suis meritis firmus est, turbatur alienis. Caveamus igitur perfidum, caveamus proditorem ; ne per unum plurimi fluctuemus. Ergo non turbatur hæc navis in qua prudentia navigat, abest perfidia, fides spirat. Quemadmodum enim turbari poterat, cui præerat is, in quo Ecclesiæ firmamentum est? Illic ergo turbatio, ubi modica fides : hic securitas, ubi perfecta dilectio.

LXXI. Denique etsi aliis imperatur ut laxent retia sua ; soli tamen Petro dicitur : « Duc in altum[5], » hoc est, in pro-

[1] Cant. v, 2. — [2] Matth. viii, 26. — [3] Luc. iv, 36. — [4] 24 quæst. cap. *Non turbatur.* — [5] Luc. v, 4.

fundum disputationum. Quid enim tam altum, quam altitudinem divitiarum videre, scire Dei Filium, et professionem divinæ generationis assumere? Quam licet mens non queat humana plenæ rationis investigatione comprehendere; fidei tamen plenitudo complectitur. Nam etsi non licet mihi scire quemadmodum natus sit; non licet tamen nescire quod natus sit. Seriem generationis ignoro, sed auctoritatem generationis agnosco. Non interfuimus cum a Patre Dei Filius nasceretur: sed interfuimus cum a Patre Dei Filius diceretur. Si Deo non credimus, cui credimus? Omnia enim quæ credimus, vel visu credimus, vel auditu: visus sæpe fallitur, auditus in fide est. An asserentis persona discutitur? Si viri boni dicerent, nefas putaremus non credere: Deus asserit, probat Filius, refugiens sol fatetur, tremens terra testatur. In hoc altum disputationis Ecclesia a Petro ducitur; ut videat hinc resurgentem Dei Filium, inde Spiritum sanctum profluentem.

LXXII. Quæ sunt autem Apostolorum quæ laxari jubentur retia[1], nisi verborum complexiones, et quasi quidam orationis sinus, et disputationum recessus qui eos quos cœperint, non amittant? Et bene apostolica instrumenta piscandi retia sunt, quæ non captos perimunt, sed reservant, et de profundo ad lumen extrahunt: fluctuantes de infimis ad superna traducunt.

LXXIII. Est et aliud apostolicum piscandi genus[2], quo genere solum Petrum piscari Dominus jubet dicens: « Mitte » hamum, et eum piscem qui primus ascenderit, tolle[3]. » Magnum quidem est[4] et spiritale documentum, quod christiani viri sublimioribus potestatibus docentur debere esse subjecti; ne quis constitutionem regis terreni putet esse solvendam. Si enim censum Dei Filius solvit, quis tu

[1] Luc. v, 4. — [2] 24. q. 1 c. Est aliud. — [3] Matth. xvii, 26. — [4] 11 q. 1 c. Magnum quidem.

tantus es, qui non putes esse solvendum? Et ille censum solvit qui nihil possidebat: tu autem qui sæculi sequeris lucrum, cur sæculi obsequium non recognoscas? Cur te supra sæculum quadam animi arrogantia feres, cum sæculo sis misera cupiditate subjectus.

LXXIV. Penditur igitur didrachma, quod erat pretium nostræ redemptionis et corporis (24), in Lege promissum, in Evangelio persolutum, non otiose in ore piscis inventum: « Ex ore enim tuo justificaberis[1]. » Etenim pretium immortalitatis est nobis nostra confessio; quia sicut scriptum est: « Ore confessio fit ad salutem[2]. »

LXXV. Et fortasse primus hic piscis primus est martyr, in ore habens didrachma, hoc est, pretium census. Didrachma nostrum Christus est. Habebat igitur primus ille martyr, Stephanus scilicet, in ore thesaurum, cum Christum in passione loqueretur. Sed revertamur ad propositum locum, et discamus apostolicam humilitatem.

« Præceptor, inquit, per totam noctem laborantes nihil » cepimus: sed in verbo tuo laxabo retia[3]. »

LXXVI. Et ego, Domine, scio quia nox mihi est, quando non imperas. Nemo adhuc nomen suum dedit, adhuc noctem habeo. Misi jaculum vocis per Epiphania, et adhuc nihil cepi. Misi per diem, expecto ut jubeas: in verbo tuo laxabo retia. O vacua præsumptio, o humilitas fructuosa! Qui nihil antea ceperant, magnam in verbo Domini concludunt piscium multitudinem. Non hoc humanæ facundiæ opus, sed supernæ vocationis est munus. Cedunt disputationes hominum: fide sua plebs credit.

LXXVII. Rumpuntur retia, nec labitur piscis[4]. Vocantur ad adjumentum socii, qui erant in alia navi. Quæ est illa alia navis, nisi forte Judæa, ex qua Joannes et Jacobus eliguntur? « Facta est, enim Judæa sanctificatio

[1] Matth. XII, 37. — [2] Rom. X, 10. — [3] Luc. V, 5. — [4] Ibid. 6, 7.

» ejus[1]. » Illi igitur de Synagoga ad navem Petri, hoc est, ad Ecclesiam convenerunt; ut implerent ambas naviculas. Omnes enim in nomine Jesu genu flectunt, sive Judæus, sive Græcus : « Omnia et in omnibus Christus[2]. » Sed mihi cumulus iste suspectus est, ne plenitudine sui naves pene mergantur; oportet enim et hæreses esse, ut probentur boni.

LXXVIII. Possumus tamen et aliam Ecclesiam intelligere, navem alterius; ab una enim plures Ecclesiæ derivantur. Ecce alia sollicitudo Petri, cui sua jam præda suspecta est. Sed novit perfectus quemadmodum servare possit reconditos, qui scit quemadmodum capere possit dispersos. Quos in verbo capit, Verbo credit : negat suam prædam, negat suum munus.

« Exi, inquit, a me, Domine; quia homo peccator » sum[3]. »

LXXIX. Admirabatur enim dona divina : et quo plus meruerat, hoc præsumebat minus. Dic et tu : « Exi a me, » Domine; quia homo peccator sum; » ut respondeat tibi Dominus : « Noli timere. » Indulgenti Domino peccatum fatere. Noli timere etiam quæ tua sunt Domino deferre; quia quæ sua sunt nobis ille concessit. Nescit invidere, nescit eripere, nescit auferre. Vides quam bonus Dominus, qui tantum tribuit hominibus; ut vivificandi habeant potestatem.

[1] Psal. CXIII, 2. — [2] Coloss. III, 11. — [3] Luc. V, 8.

LIBER V.

« Et factum est cum esset in una civitatum, ecce vir » plenus lepra, procidens in faciem, rogavit eum dicens : » Domine, si vis, potes me mundare. Et extendens manum » suam, tetigit illum, dicens : Volo, mundare[1]. »

I. Bene ubi leprosus mundatur, certus non exprimitur locus; ut ostendatur non unum populum specialis alicujus civitatis, sed omnium populos fuisse sanatos. Bene autem et secundum Lucam quarto signo, ex quo in Capharnaum Dominus venit, iste sanatur; nam si quartum diem sole illuminavit[2], et clariorem cæteris fecit diebus, cum illucescerent elementa mundi : et hoc clarius opus æstimare debemus. Et secundum Matthæum primus hic post benedictiones a Domino sanatus inducitur[3]; ut quia dixerat Dominus : « Non veni solvere Legem, sed adimplere[4], » ille qui excludebatur a Lege, purgari se Domini potestate præsumens, non ex Lege[5], sed supra Legem esse gratiam judicaret, quæ leprosi maculam posset abluere.

II. Verum ut in Domino potestatis auctoritas, ita in illo fidei constantia declaratur. Ille in faciem procidit, quod humilitatis est et pudoris; ut unusquisque de suæ vitæ maculis erubescat : sed confessionem verecundia non repressit. Ostendit vulnus, remedium postulavit : et ipsa religionis et fidei plena confessio est. « Si vis, inquit, potes » me mundare. » In voluntate Domini tribuit potestatem :

[1] Luc. v, 12, 13. — [2] Gen. i, 14. — [3] Matth. viii, 3. — [4] Id. v, 17. — — [5] Levit. xiii, 3.

de voluntate autem Domini non quasi pietatis incredulus dubitavit, sed quasi colluvionis suæ conscius non præsumpsit. Cui morali quadam Dominus sanctitate respondit : « Volo, mundare. »

« Et continuo lepra ejus discessit ab eo[1]. »

III. Nihil enim medium est inter opus Dei, atque præceptum ; quia in præcepto est opus. Denique « Dixit, et » facta sunt[2]. » Videtis igitur quod dubitari non potest, quia voluntas Dei potestas est. Si ergo voluntas ejus potestas est ; qui unius voluntatis Trinitatem asserunt, unius utique asserunt potestatis. Itaque statim lepra discessit ; ut intelligas medentis affectum, qui veritatem operi addidit.

IV. Denique secundum Marcum miseratus est eum Dominus[3] : quod pulcre est positum. Et pleraque talia posuerunt Evangelistæ, qui nos in utroque fundare voluerunt, describentes signa virtutis ad fidem, exprimentes opera virtutis ad imitationem. Unde et tangit non dedignatus, et imperat non diffisus ; hoc enim est indicium potestatis, quia quasi habens potestatem sanandi, et jubendi auctoritatem, operandi testimonium non refugit. « Volo, » ergo dicit propter Photinum, imperat propter Arrium, tangit propter Manichæum (25).

V. Nec unius tantum lepra curatur, sed omnium quibus dicitur : « Jam vos mundi estis propter sermonem » quem locutus sum vobis[4]. » Si igitur lepræ medicina verbum est : contemptus utique verbi lepra mentis est. Sed ne lepra transire possit in medicum, unusquisque Dominicæ humilitatis exemplo jactantiam vitet. Cur enim præcipitur nemini dicere, nisi ut doceret non vulganda nostra beneficia, sed premenda ; ut non solum a mercede abstineamus pecuniæ, sed etiam gratiæ ? Aut fortasse etiam

[1] Luc. v, 13. — [2] Psal. xxxii, 9. — [3] Marc. i, 41. — [4] Joan. xv, 3.

illa silentii causa est imperati, quod meliores putabat qui fide magis spontanea, quam qui speratis beneficiis credidissent.

VI. Offerre autem juxta Legem se præcipitur sacerdoti, non ut alium deferat : sed ut se ipsum Deo offerat spiritale sacrificium; ut actus præteriti colluvione detersa, per cognitionem fidei et sapientiæ disciplinam placitura Deo hostia consecretur : « Omnis enim victima sale salietur[1]. » Unde et Paulus ait : « Obsecro ergo vos, fratres, per misericordiam Dei, ut exhibeatis corpora vestra hostiam acceptabilem, placentem Deo[2]. »

VII. Simul illud mirabile, quod eo sanavit genere quo fuerat obsecratus. « Si vis, potes me mundare. Volo, inquit, mundare. » Habes voluntatem, habes etiam pietatis effectum. « Et extendens manum, tetigit illum. » Lex tangi leprosos prohibet[3] : sed qui Dominus Legis est, non obsequitur Legi, sed Legem facit. Non ergo tetigit, quia sine tactu mundare non poterat : sed ut probaret quia subjectus non erat Legi, nec contagium timebat, ut homines : sed quia contaminari non poterat, qui alios liberabat : simul e contrario lepra tactu Domini fugaretur, quæ solebat contaminare tangentem.

VIII. Ostendere autem se sacerdoti jubetur[4], et offerre pro emundatione sua; ut dum offert se sacerdoti, intelligeret sacerdos non Legis ordine, sed Dei gratia supra Legem esse curatum : et dum mundato jubet offerre sacrificium secundum præceptum Moysi, ostenderet Dominus quia Legem non solveret, sed impleret : qui secundum Legem gradiens, supra Legem sanare eos quos remedia Legis non sanaverant, videretur. Et bene addidit : « Sicut

[1] Marc. IX, 49. — [2] Rom. XII, 1. — [3] Levit. XIII, 3. — [4] Luc. V, 14.

» præcepit Moyses; Lex enim spiritalis est[1]; » ideoque videtur sacrificium spiritale mandasse.

IX. Denique addidit : « Ut sit in testimonium hoc vo» bis, » hoc est, si Deo credatis, si impietatis lepra discedat, si occultorum cognitor sit sacerdos, si puri testis affectus : unde potest ille magis sacerdos videri quem occulta non lateant, cui dicitur; « Tu es sacerdos in æter» num secundum ordinem Melchisedech[2]. »

« Et ecce viri portantes in lecto hominem qui fuerat pa» ralyticus, et quærentes eum inferre, et ponere ante eum » et non invenientes qua parte illum inferrent præ turba, » ascenderunt super tectum, et per tegulas submiserunt » illum in lecto, in medium, ante Jesum[3]. »

X. Non otiosa hujus paralytici, nec angusta medicina est, quando Dominus et orasse præmittitur, non utique propter suffragium, sed propter exemplum; imitandi enim specimen dedit, non impetrandi ambitum requisivit. Et convenientibus ex omni Galilæa, et Judæa, et Hierusalem Legis doctoribus, inter ceterorum remedia debilium, paralytici istius medicina describitur. Primum omnium quod ante diximus, unusquisque æger petendæ precatores salutis debet adhibere, per quos nostræ vitæ compago resoluta, actuumque nostrorum clauda vestigia verbi cælestis remedio reformentur. Sint igitur aliqui monitores mentis, qui animum hominis, quamvis exterioris corporis debilitate torpentem, ad superiora erigant. Quorum rursus adminiculis et attollere, et humiliare se facilis, ante Jesum locetur, Dominico videri dignus aspectu. Humilitatem enim respicit Dominus : « Quia respexit humilitatem » ancillæ suæ[4]. »

« Quorum fidem, inquit, ut vidit[5]. »

[1] Rom. VII, 14. — [2] Psal. CIX, 4. — [3] Luc. V, 18, 19. — [4] Luc. I, 48.— [5] Luc. V, 20.

XI. Magnus Dominus qui aliorum merito ignoscit aliis, et dum alios probat, aliis relaxat errata. Cur apud te homo collega non valeat, cum apud Dominum servus et interveniendi meritum, et jus habeat impetrandi? Disce qui judicas, ignoscere : disce qui æger es, impetrare. Si gravium peccatorum diffidis veniam, adhibe precatores, adhibe Ecclesiam quæ pro te precetur, cujus contemplatione quod tibi Dominus negare posset, ignoscat.

XII. Et quamvis historiæ fidem non debeamus omittere; ut vere paralytici istius corpus credamus esse sanatum[1] : cognosce tamen interioris hominis sanitatem, cui peccata donantur, quæ cum Judæi asserunt a solo Domino posse concedi, Deum utique cum confitentur; suoque judicio perfidiam suam produnt; ut opus astruant, personam negent. Itaque ab ipsis et operis sui Dei Filius accipit testimonium, et vocis suffragium non requirit; perfidia enim confiteri potest, credere non potest. Itaque testimonium non deest divinitati, fides deest saluti. Nam et validius est ad fidem quod confitentur inviti : et perniciosius ad culpam quod negant, qui suis assertionibus revincuntur. Magna itaque infidæ plebis amentia; ut cum confessa fuerit solius Dei esse donare peccata, non credat Deo peccata donanti. Dominus autem salvos volens facere peccatores[2], et occultorum cognitione Deum se esse demonstrat, et admiratione factorum, adjiciens :

« Quid est facilius dicere, Dimissa sunt tibi peccata tua : » aut dicere, Surge, et ambula[3]? »

XIII. Quo loco plenam speciem resurrectionis ostendit, qui mentis vulneribus corporisque sanatis, peccata donat animorum, debilitatem carnis excludit; hoc est enim totum hominem esse curatum. Quamvis igitur magnum sit hominibus peccata dimittere (quis enim potest peccata

[1] Luc. v, 21. — [2] Ibid. 22. — [3] Ibid. 23.

dimittere nisi solus Deus, qui per eos quoque dimittit, quibus dimittendi tribuit potestatem) tamen multo divinius est resurrectionem donare corporibus; quandoquidem ipse Dominus resurrectio est.

XIV. Hic lectus qui tolli jubetur[1], quid est aliud, nisi quia humanum jubetur corpus attolli? Ipse est qui per singulas noctes lavatur a David, ut legimus: «Lavabo per »singulas noctes lectum meum: lacrymis meis stratum »meum rigabo[2].» Hic est lectus doloris, in quo anima nostra gravi conscientiæ ægra cruciatu jacebat. Sed si quis secundum Christi præcepta se gesserit, jam non lectus doloris est, sed quietis. Miseratione etenim Domini cœpit quies esse quod mors erat: qui nobis soporem mortis vertit in gratiam voluptatis. Nec solum levare lectum, sed etiam domum suam repetere, hoc est, ad paradisum redire censetur; ea est enim vera domus, quæ hominem prima suscepit: non jure amissa, sed fraude. Merito ergo restituitur domus; quoniam venerat qui nexum fraudis aboleret, jus reformaret.

XV. Nec mora ulla sanitatis intervenit[3]: unum dictorum remediorumque momentum est. Spectant surgentem increduli, mirantur abeuntem et divini operis miracula malunt timere quam credere. Nam si credidissent, non timuissent utique, sed dilexissent; perfecta enim dilectio timorem excludit foras[4]. Et ideo isti, quia non diligebant, calumniabantur. Calumniantibus autem dicit: «Quid cogi»tatis mala in cordibus vestris[5]?» Quis hoc dicit? Sacerdos magnus. Lepram videbat in cordibus Judæorum, ostendit eos pejores esse leproso. Ille sacerdoti est se jussus offerre purgatus: hos sacerdos repudiat; ne alios quoque eorum lepra contaminet.

[1] Luc. v, 24. — [2] Psal. vi, 7. — [3] Luc. v, 25. — [4] 1 Joan. iv, 18. — [5] Luc. v, 22.

XVI. Sequitur mystica evocatio publicani[1], quem sequi jubet non corporis gressu, sed mentis affectu. Itaque ille prius avara de mercedibus (26), dura de laboribus periculisque nautarum emolumenta convertens, verbo vocatus, propria dereliquit, qui rapiebat aliena : ac vile illud sedile destituens, toto post Dominum vestigio mentis incedit. Convivii quoque magni exhibet apparatum ; qui enim domicilio Christum recipit interno, maximis delectationibus exuberantium pascitur voluptatum. Itaque Dominus libenter ingreditur, et in ejus qui crediderit, recumbit affectu.

XVII. Sed rursus accenditur invidia perfidorum, et futuræ pœnæ species præfiguratur. Epulantibus enim fidelibus, et in illo cœlorum recumbentibus regno, perfidia jejuna torquebitur. Simul ostenditur quantum intersit inter æmulos Legis et gratiæ, quod illi qui Legem sequuntur, jejunæ mentis famem patiantur æternam : qui vero verbum in interioribus animæ receperunt, alimenti cœlestis et fontis ubertate recreati esurire et sitire non possunt. Et ideo qui animo jejunabant, murmurabant dicentes :

« Quare cum publicanis et peccatoribus manducat et » bibit[2]? »

XVIII. Serpentina vox ista est. Denique hanc primam vocem serpens emisit, dicens Evæ : « Quid utique dixit » Deus : Nolite manducare ex omni ligno[3]? » Ergo patris sui venena diffundunt, qui dicunt : Quid utique cum publicanis et peccatoribus manducat et bibit? Unde Dominus cum peccatoribus manducando, etiam cum gentilibus non prohibet nos inire convivium, dicens :

« Non egent qui sani sunt, medico ; sed qui male ha» bent[4]. »

[1] Luc. v, 27. — [2] Ibid. 30. — [3] Gen. III, 1. — [4] Luc. v, 31.

XIX. Novum medicamentum novus magister advexit. Hoc de terra non pullulavit; imprudens enim est omnis creatura hujus confectionis. Venite omnes qui incurristis peccatorum varias passiones, utimini peregrino medicamento, quo venenum serpentis excluditur : quod non solum passionum abstulit cicatricem, sed etiam causam diri vulneris amputavit. Hoc medicamentum non famem indicit, sed cibum animæ subministrat. « Venit enim Filius » hominis manducans et bibens, et dicunt : Dæmonium » habet[1]; » et ideo mens nostra non est jejuna : jejunant hi quibus abest Christus, bonorumque meritorum copiis egent. At vero cui virtus suæ voluntatis sufficit, qui sua domo recipit Christum, convivium magnum exhibet, hoc est, bonorum operum spiritale convivium, quo dives populus eget, pauper epulatur. « Et ideo, inquit, jejunare non » possunt filii sponsi, quandiu cum illis est sponsus. »

« Venient autem dies, cum auferetur ab illis spon» sus[2]. »

XX. Qui sunt illi dies, quibus nobis Christus aufertur, maxime cum ipse dixerit : « Vobiscum ero... usque ad » consummationem mundi[3] : » ipse dixerit : « Non relinquam » vos orphanos[4]? » Certum est enim quod si nos relinquat, salvi esse nequeamus. Nemo tibi Christum potest auferre, nisi te illi ipse auferas. Non te auferat jactantia tua, non te auferat arrogantia, nec tibi de Lege præsumas; non enim vocare justos venit, sed peccatores.

XXI. Quomodo igitur Dominus justitias dilexit[5], neque David vidit justum derelictum[6]? Aut quæ ista æquitas Dei si justus relinquitur, et peccator asciscitur; nisi intelligas quod eos justos dicit, qui ex Lege præsumunt, et Evangelii gratiam non requirunt? Nemo autem justificatur

[1] Luc. VII, 34. — [2] Ibid. 35. — [3] Matth. XXVIII, 20. — [4] Joan. XIV, 18. — [5] Psal. X, 8. — [6] Id. XXXVI, 25.

ex Lege, sed redimitur ex gratia. Est igitur in Lege justitia, sed non est per Legem justitia; nam ipse Apostolus ait: « Hebræus ex Hebræis, secundum Legem Pharisæus[1], » secundum justitiam quæ in Lege est, conversatus sine » quærela[1], » qui gloriatur ex Lege: « Quæ mihi, inquit, lucra » fuerunt, hæc duxi propter Christum detrimenta esse[2], » hoc est, abjeci justitiam et gloriam Legis, justitia enim Legis sine Christo vacua est; quia plenitudo Legis Christus. Et ideo etsi est in Lege justitia, non est tamen per Legem justitia: « Si enim per Legem justitia; ergo Chris» tus gratis mortuus est[3]; » mortuus est enim Christus, ut impleret justitiam. Denique Joanni dicenti: « Ego a te » debeo baptizari, et tu venis ad me, » respondit: « Sine » modo; sic enim decet nos implere omnem justitiam[4]. » Ergo non gratis mortuus: sed pro nobis mortuus est Christus; ut justi fulgerent sicut sol in regno Patris sui. Sed non Judæi justi, quibus dicitur: « Cum videritis justos intrare » in regnum cœlorum[5]. » Isti sunt justi qui percutientem non repercutiunt, qui inimicum diligunt.

XXII. Si sic non accipimus, invenitur contrarium: « Non veni vocare justos[6]. » Sed illos non vocat; qui se justos esse dicunt: « Ignorantes enim Deum, et suam jus» titiam quærentes statuere, justitiæ Dei non sunt sub» jecti[7]. » Ergo usurpatores justitiæ non vocantur ad gratiam; nam si gratia ex pœnitentia; utique qui fastidit pœnitentiam, abdicat gratiam. Sitierunt vulnerati (27), qui se sanctificant; istis sponsus auferetur: nobis autem non Caïphas, non Pilatus Christum abstulit, nec possumus jejunare; quia Christum habemus, et Christi carnem epulamur et sanguinem. Quomodo enim videtur jejunare, qui non esurit? Quomodo videtur jejunare, qui non sitit?

[1] Philip. III, 5. 6. — [2] Ibid. 7. — [3] Galat. II, 21. — [4] Matth. III, 14, 15. — [5] Luc. XIII, 28. — [6] Id. V, 32. — [7] Rom. X, 3.

Quomodo autem sitire potest, qui bibit Christum; cum ipse dixerit: « Qui biberit de aqua quam ego dabo, non » sitiet in æternum[1]? » Denique de animi dictum jejunio, etiam sequentia declarant.

« Dixit enim similitudinem ad illos: Quia nemo com» missuram de vestimento novo immittit in vestimentum » vetus[2]. »

XXIII. Dixerat filios sponsi, hoc est, filios Verbi, qui per lavacri regenerationem in jus divinæ generationis assumpti sunt, quandiu cum illis est sponsus, jejunare non posse. Non utique hoc jejunium relegatur, quo conficitur caro, et corporalis luxuria castigatur; hoc enim jejunium nos commendat. Nam quemadmodum Discipulos hic jejunare prohiberet[3], cum ipse Dominus jejunaret[4]: cum postremo diceret nequissimos spiritus nonnisi jejuniis et orationibus solere superari? Denique etiam hoc loco jejunium vestimentum appellavit vetus, quod exuendum Apostolus æstimavit dicens: « Expoliate vos veterem » hominem cum actibus ejus; et induite eum qui baptisma» tis sanctificatione renovatur[5]. » In eamdem igitur formam series convenit præceptorum, ne actus veteris et novi hominis misceamus; cum ille corporalis exterior opera carnis operetur, et hic interior qui renascitur, non versicoloram speciem veterum novorumque debeat habere gestorum, sed concolor Christo illum studio mentis imitari, cui renatus est in lavacro. Absint igitur decolora mentis velamina, quæ displicent sponso; displicet enim ei, qui vestem non habuerit nuptialem. Sponso autem quid potest placere, nisi pax animi, puritas cordis, charitas mentis?

XXIV. Bonus sponsus Dominus Jesus, hic novo partu

[1] Joan. IV, 13. — [2] Luc. V, 36. — [3] Id. IV, 2. — [4] Matth. XVII, 21. — [5] Coloss. III, 9, 10.

naturam initiavit. Huic desponsata corruptelis carnis absolvitur : non filios mortales requirit, non Evæ delectatur doloribus, non virum obnoxium culpæ, non hæreditatem condemnati patris requirit. Vidit enim carnis ulcera, quam antea concupiscebat : advertit non esse pulchritudinem veram, quæ vitiorum habeat deformitatem. Et ideo quid tibi cum tali sponso, fœmina? Require diligenter, et in omni corpore invenies cicatricem. Cognosce alium magis sponsum, qui circumdatur luce, cujus species non potest interire. Hunc tolle in animo tuo, consecra in templo tuo, tolle in corpore tuo; sicut scriptum est : «Tollite Dominum »in corpore vestro[1].» Hujus thalamos ingredere novos, hujus spectato peregrinum decorem, hunc indue, hunc vide ad dexteram Patris, et gaude quia talem habes sponsum : hic te vestiet benedictionem, ne qua noceat scissura peccati.

XXV. Servemus igitur vestem, quam nos sacro Dominus emergentes fonte vestivit. Cito scinditur vestis, si facta non congruant : cito tineis carnis atteritur, et veteris hominis errore maculatur[2]. Ergo hic nova veteribus copulare : in Apostolo autem etiam novis vetera supervestire prohibemur, sed exuere vetus, novum sumere; ut expoliati, non nudi inveniamur. Expoliamur enim meliora sumpturi : nudamur autem cum indumentum nobis aliena fraude detrahitur, non nostra voluntate deponitur.

«Et nemo mittit vinum novum in utres veteres[3].»

XXVI. Fragilitas humanæ conditionis aperitur, cum corpora nostra exuviis defunctorum animalium comparantur. Atque utinam bonorum utrium usum possimus implere; ut sacramentum quod accepimus, reservemus. Levat injuriam industria, si renovatis utribus nova vina credantur. Et ideo utres hos plenos servare semper de-

[1] 1 Cor. VI, 20. — [2] 2 Cor. V, 2-4. — [3] Luc. V, 37.

bemus; vacuos enim cito tinea et ærugo consumit, gratia servat impletos.

XXVII. Pulchre autem operi huic talia præcepta conveniunt; sextum est enim opus, quo Levis nova quadam figuratur forma[1]. Sexto autem die factus est homo[2]: sexto igitur Christi opere reformatur jam non vetus, sed nova creatura, et quædam forma peregrina. Et ideo tanquam nova creatura Christo convivium exhibet; eo quod et in ipso Christus delectaretur, et ipse partem delectationis mereretur habere cum Christo. Ad hunc igitur informandum præcepta dat Dominus; sequebatur enim jam lætus, alacer, et exultans, dicens: Jam non publicanum gero, jam non porto Levim. Exui Levim, postquam Christum indui. Odi genus meum, fugio vitam meam priorem: solum te sequor, Domine Jesu, qui sanas vulnera mea. Quis enim me separat a charitate Dei, quæ in te est? Tribulatio, an angustia, an fames? Ligatus sum fidei clavis quibusdam, et bonis compedibus charitatis innexus sum. Omne mandatum tuum sicut cauterium impressum tenebo. Et si urit cauterium mandati, tamen putrefacta carnis exurit, ne ad vivum serpat contagio: et si mordet medicamentum, tamen vitium ulceris tollit. Aufer igitur, Domine Jesu, potenti machæra tua meorum putredines peccatorum: dum me habes ligatum charitatis vinculis, seca quodcumque vitiosum est. Veni cito incidens occultas et latentes, variasque passiones: aperito vulnus, ne noxius serpat humor. Emunda omne quod fœtidum est peregrino lavacro. Audite me, terreni homines, qui peccatis vestris cogitationes ebrias geritis. Et ego Levis talibus eram passionibus sauciatus. Inveni medicum qui in cœlo habitat, et in terris spargit medicamenta. Hic solus potest sanare vulnera mea, qui sua nescit: hic auferre

[1] Luc. v, 27. — [2] Gen. I, 26.

cordis dolorem, palloremque animæ, qui novit occulta.

«Factum est autem in sabbato secundo primo, cum » transiret per seminata, vellebant Discipuli ejus spicas, » et manducabant confricantes eas manibus suis[1].»

XXVIII. Nec solum comprehensione verborum, sed etiam usu ipso, specieque gestorum incipit hominem Dominus Jesus veteris observatione Legis exuere, novoque indumento gratiæ vestire. Itaque cum jam in sabbato per seminata traducit, hoc est, admovet fructuosis. Quid sibi sabbatum velit, quid seges, quid spicæ non mediocre mysterium est. Ager enim est omnis hic mundus : agri seges in satione humani generis fœcunditas numerosa sanctorum : spicæ agri fructus Ecclesiæ, quos operibus discutientes suis Apostoli pascebantur, nostro se alentes profectu.

XXIX. Stabat igitur seges jam fœcunda virtutum; pullulantibus spicis, quibus nostri fructus meriti comparantur; æque enim aut imbre marcescunt, aut sole torrentur, aut pluviis humescunt, aut tempestatibus eliduntur, aut a messoribus intra horreorum felicium receptacula reconduntur. Receperat ergo terra jam Dei verbum, et cœlesti semine satus divites fœtus ager almus effuderat. Esuriebant Discipuli salutem hominum, et tanquam e folliculis corporum mentium fructus ad fidei lucem præclaris operum suorum miraculis eruebant. Sed hoc putabant Judæi sabbato non licere : Christus autem novæ gratiæ munere designabat otium Legis, opus gratiæ.

XXX. Nec sine mysterio hoc ab Evangelista secundum Matthæum et Marcum sabbata pure posita puto[2]: quoniam sabbata perpetua feriæ sunt resurrectionis æternæ. Vel in hoc igitur sæculo feriatis ac vacantibus superstitionibus Judæorum, vel in futuro ferias ipsi perpetua solemnitate

[1] Luc. VI, 1. — [2] Matth. XII, 1. et Marc. II, 23.

celebrantes, quæ bona sunt terræ manducabimus, juxta quod scriptum est: « Illi manducabunt, vos vero esurietis[1]. »

XXXI. Mire tamen secundum Lucam, secundo-primum, non primo-secundum sabbatum dixit; δευτερό πρωτον enim scriptum est. Præferri enim debuit quod præcellit. Secundum ideo, quia primum ante ex Lege præcessit, in quo etiam pœna præscripta est, si quis operetur[2]: primum autem ideo, quia sabbatum illud ex Lege solutum est, quod erat primum; et hoc primum factum est, quod secundo est constitutum. Nam et cum operari sabbato liceat, et operantis nulla sit pœna; sabbati utique ex Lege cujus vis soluta est, nec nomen hærebat: sed tamen fuerit illud primum ordine, hoc primum munere; nec ideo minus hoc, quia secundum; nam et Adam primus, nec comparandus secundo Adam: « Primus enim Adam in animam » viventem, novissimus Adam in spiritum vivificantem.... » Et primus homo de terra terrenus, secundus homo de » cœlo cœlestis[3]. » Prælatus utique secundus primo; ille enim causa mortis, hic vitæ. Sic et secundo-primum sabbatum dicitur: secundum juxta numerum, primum juxta operationis gratiam; melius est enim sabbatum quo impunitas datur, quam quo pœna præscribitur. Prima Lex, secundum Evangelium; inferior tamen formido quam gratia. Aut forte et primum hic in prædestinatione consilii, et secundum in sanctione decreti.

XXXII. Bene autem Dominus in Lege typum futuri hoc quoque demonstrat loco, et defensores Legis arguit nescire quæ Legis sunt, exemplum afferens quod David, cum esuriret ipse cum sociis, intravit in domum Dei, et panes propositionis sumpsit, et manducavit, et dedit iis qui cum ipso erant[4]. Magnum et vere exemplum prophe-

[1] Isai. LXV, 13. — [2] Exod. XXXI, 14. — [3] I Cor. XV, 45-47. — [4] Luc. VI, 3, et seq. ex. I Reg. XXI, 1. et seq.

ticum, quo primum non inania Legis, sed solida utilitatis nobis sequenda produntur. Deinde quia David cum sociis fugiens a facie regis Saül hic præfiguratus in Lege Christus est, qui cum Apostolis principem mundi lateret.

XXXIII. Quomodo autem ille observator Legis, atque defensor panes et ipse manducavit, et dedit iis qui secum erant, quos non licebat manducare nisi tantummodo sacerdotibus, nisi ut per illam demonstraret figuram, sacerdotalem cibum ad usum transiturum esse populorum? Sive quod omnes vitam sacerdotalem debemus imitari : sive quia omnes filii Ecclesiæ sacerdotes sunt; ungimur enim in sacerdotium sanctum, offerentes nosmetipsos Deo hostias spiritales.

XXXIV. Legi igitur jam supereffluit doctrina Christi, nec Legem solvit, sed implet; quia nec sabbatum solvit. Si enim sabbatum propter homines factum est : utilitas autem hominis postulabat esurientem hominem qui diu fuerat terræ fructibus abdicatus, veteris famis jejunia vitare; non utique Lex solvitur, sed impletur. Quomodo igitur Domino ad crimen objicitur, quod in servo pro crimine non tenetur?

XXXV. Quid autem evidentius hac figura, quæ per totam currit historiam? Intravit David in domum Achimelech sacerdotis : sed nec periculo mortis proposito, hospitem recusat, nec declinat exulem sancti animus sacerdotis. Tanta hospitalitatis est gratia, ut libenter in nos aliena pericula transferamus.

XXXVI. Verum hoc in historia morale, in mysterio prophetatum est, quod nec præsumpto futuræ mortis exitio, verum illum David hospitio suæ mentis religiosi excluderent sacerdotes. Nec solum in cujusque domo vatis reperturus docetur Christus hospitium : sed etiam per figuram nequitiæ spiritalis manubias et arma sumpturus;

[1] 1 Reg. xxi, 1.

nam qui Christum hospitio recipit, intelligibilem illum Goliam spoliat suis telis.

XXXVII. Quid vero evidentius quam quod in Achimelech domo quinque panes petit David[1], et unum accipit : demonstrante typo quod jam non quinque libris, sed Christi corpore cibus fidelibus pararetur; ut Christus corpus assumeret, ne quis de fidelibus esuriret? Nec Doëch figura vacat[2], qui erat custos mulorum; eo quod nemo alius nisi infructuosi gregis custos Judæ typum proditoris impleret.

XXXVIII. Jam illud quod pro David receptione omnem Achimelech domum præter Abiathar[3] principem tunc temporis sacerdotum Saül persecutus est, ostendit prophetia nobis quod nemo possit nocere vero principi sacerdotum, qui solus est Christus.

XXXIX. Hinc ad alia progreditur Dominus Jesus. Nam qui totum hominem salvum facere disposuerat, per singula membra currebat[4]; ut vere diceret : « Mihi irascimini, » qui totum hominem sanum feci in sabbato[5]. » Itaque hoc loco manum illam quam extendit Adam[6], et interdictæ arboris poma decerpsit, succis bonorum factorum salutaribus irrigavit; ut quæ crimine aruerat, bonis operibus sanaretur. In quo Judæos redarguit Christus qui malis interpretationibus Legis præcepta violarent, æstimantes sabbato etiam a bonis operibus feriandum; cum Lex in præsentibus formam præfiguraverit futurorum, in quibus utique malorum feriæ futuræ sunt, non bonorum. Nam licet sæcularia opera conquiescant, non otiosus tamen boni operis actus est in Dei laude requiescere.

XL. Audisti igitur Domini verba dicentis : « Extende

[1] 1 Reg. xxi, 3-6. — [2] Ibid. 7. — [3] Id. xxii, 20. — [4] Luc. vi, 7. — [5] Joan. vii, 23. — [6] Gen. iii, 6.

» manum tuam[1]. » Communis ista generalisque medicina est. Et tu qui putas manum habere te sanam, cave ne avaritia, cave ne sacrilegio contrahatur. Extende sæpius eam, extende ad illum pauperem, qui te obsecrat: extende, ut proximum juves, ut viduæ præsidium feras, eripias injuriæ, quem vides injustæ contumeliæ subjacere: extende ad Deum pro peccatis tuis. Sic manus extenditur, sic sanatur. Sic Hieroboam manum, cum idolis sacrificaret, contraxit[2]: et rursus cum Deum rogaret, extendit.

« Factum est autem in illis diebus, exiit in montem » orare, et erat pernoctans in oratione Dei[3]. »

XLI. Non omnis qui orat, ascendit in montem (est enim oratio quæ peccatum facit) sed qui bene orat, a terrenis ad superiora progrediens, verticem curiæ sublimis ascendit. At ille non ascendit in montem, qui de sæculi divitiis, aut de honore sollicitus est: non ascendit in montem, qui fundi jus optat alieni. Ascendit ille qui Deum quærit, ascendit ille qui cursus sui Dominica adjumenta deposcit. Omnes magni, omnes sublimes montem ascendunt; non enim cuicumque Propheta dicit: « Ascende in » montem excelsum, qui evangelizas Sion: exalta in virtute » vocem tuam, qui evangelizas Hierusalem[4]. » Non vestigiis multis corporalibus, sed factis sublimioribus in hunc montem ascendas. Sequere Christum; ut ipse esse mons possis: « Montes enim in circuitu ejus[5]. » Quære in Evangelio; invenies solos cum Domino montem ascendisse Discipulos.

XLII. Orat ergo Dominus non ut pro se obsecret, sed ut pro me impetret; nam etsi omnia posuerit Pater in potestate Filii, Filius tamen ut hominis formam impleret, obsecrandum Patrem putat esse pro nobis; quia advoca-

[1] Luc. vi, 10. — [2] 3 Reg. xiii, 4-6. — [3] Luc. vi, 12. — [4] Isaï. xl, 9. — [5] Psal. cxxiv, 2.

tus est noster. Noli insidiatrices aperire aures, ut putes Filium quasi infirmum rogare, ut impetret quod implere non possit potestatis auctor. Obedientiæ magister ad præcepta virtutis suo nos informat exemplo. « Advocatum, inquit, habemus apud Patrem[1]. » Si advocatus est, debet pro meis intervenire peccatis. Non ergo quasi infirmus, sed quasi pius obsecrat. Vis scire quoniam omnia quæ velit, possit? Et advocatus, et judex est. In altero pietatis officium, in altero insigne est potestatis.

XLIII. « Et erat, inquit, pernoctans in oratione Dei. » Species tibi datur, forma præscribitur quam debeas æmulari. Quid enim te pro salute tua facere oportet, quando pro te Christus in oratione pernoctat? Quid te facere convenit, cum vis aliquod pietatis officium adoriri; quando Christus missurus Apostolos, oravit prius, et solus oravit? Nec usquam alibi, si non fallor, orasse cum Apostolis reperitur: ubique solus obsecrat. Dei enim consilium humana vota non capiunt, nec quisquam interiorum potest esse particeps Christo. Vis scire quoniam mihi, non sibi oraverit?

« Vocavit, inquit, Discipulos suos, et elegit duodecim ex » ipsis[2] : » ·

XLIV. Quos ad propagandum auxilium salutis humanæ per terrarum orbem satores fidei destinaret. Simul adverte cœleste consilium, non sapientes aliquos, non divites, non nobiles: sed piscatores et publicanos, quos dirigeret, elegit; ne traduxisse prudentia, ne redemisse divitiis, ne potentiæ nobilitatisque auctoritate traxisse aliquos ad suam gratiam videretur; ut veritatis ratio, non disputationis gratia prævaleret.

XLV. Eligitur et Judas[3], non per imprudentiam, sed per providentiam. Quanta est veritas, quam nec adversa-

[1] I Joan. II, 1. — [2] Luc. VI, 13. — [3] Ibid. 16.

rius minister infirmat! Quanta moralitas Domini, qui periclitari magis apud nos judicium suum quam affectum maluit! Susceperat enim hominis fragilitatem; et ideo nec has partes recusavit infirmitatis humanæ. Voluit deseri, voluit prodi, voluit ab Apostolo suo tradi; ut tu a socio desertus, a socio proditus, moderate feras tuum errasse judicium, perisse beneficium.

« Et descendit, inquit, cum illis, et stetit in loco pede» plano[1]. »

XLVI. Adverte omnia diligenter, quomodo et cum Apostolis ascendat, et descendat ad turbas. Quomodo enim turba nisi in humili Christum videret? Non sequitur ad excelsa, non ascendit ad sublimia. Denique ubi descendit, invenit infirmos; in excelsis enim infirmi esse non possunt. Sic etiam Matthæus docet[2], in inferioribus debiles esse sanatos; prius enim unusquisque sanatus est; ut paulatim virtutibus procedentibus, ascendere posset ad montem. Et ideo unumquemque in inferioribus sanat, hoc est, a libidine revocat, injuriam cæcitatis avertit. Ad vulnera nostra descendit, ut usu quodam et copia sui, naturæ comparticipes nos faciat esse cœlestis. Et sanabat hos quidem, sed in inferioribus relinquebat.

XLVII. « Videns autem turbas, ut legisti, ascendit » in montem. Et cum sedisset, ascenderunt ad eum Disci» puli ejus[3]. » Evangelizaturus enim, et benedictionum de thesauro Divinitatis prompturus oracula, incipit esse sublimior. Hic autem etsi in humili stabat, tamen oculos alte levavit[4]. Sic enim etiam cum Lazarum suscitaret, infremuit spiritu: sic etiam caput levavit, cum mulieri adulteræ peccata donaret[5]. Quid est enim levare oculos, nisi interius lumen aperire?

[1] Luc. VI, 17.— [2] Matth. VIII, 1.— [3] Id. V, 1.— [4] Joan. XI, 33. — [5] Id. VIII, 7.

XLVIII. Denique sanctus Matthæus : « Aperuit, inquit, » os suum[1], » thesauros scilicet sapientiæ et scientiæ Dei reclusis adytis templi sui. Ora reseravit : ergo et tu aperi os tuum, sed prius ut aperiatur implora. Si enim Paulus in apertione oris sui implorat auxilium[2], multo magis implorare te convenit. Ostendit etiam tibi clavem scientiæ, qua os aperire tuum debeas, dicens Propheta : « Aperi os » tuum verbo Dei[3]. » Verbum Dei clavis tui oris est : clavis scientiæ oris tui clavis est, qua laxatis silentii catenis, imperitiæ claustra reserantur.

« Beati pauperes spiritu ; quia vestrum est regnum Dei. » Beati qui nunc esuriunt et sitiunt ; quia saturabuntur. » Beati qui nunc fletis ; quia ridebitis. Beati eritis, cum » vos oderint homines[4]. »

XLIX. Quatuor tantum beatitudines sanctus Lucas Dominicas posuit, octo vero sanctus Matthæus[5] : sed in his octo illæ quatuor sunt, et in istis quatuor illæ octo. Hic enim quatuor velut virtutes amplexus est cardinales : ille in illis octo mysticum numerum reservavit (28). Pro octava enim multi scribuntur Psalmi[6], et mandatum accipis octo illis partem dare fortasse benedictionibus[7]; sicut enim spei nostræ octava perfectio est : ita octava summa virtutum est.

L. Sed prius quæ sunt ampliora videamus. « Beati, in» quit, pauperes ; quoniam vestrum est regnum cœlo» rum[8]. » Primam benedictionem hanc uterque Evangelista posuit. Ordine enim prima est, et parens quædam generatioque virtutum ; quia qui contempserit sæcularia, ipse merebitur sempiterna : nec potest quisquam meritum regni

[1] Matth. v, 2. — [2] Ephes. vi, 19.— [3] Prov. xxxi. 9.— [4] Luc. vi, 20-22. — [5] Matth. v, 3, et seq. — [6] Psal, vi, 1, et xi, 1. — [7] Eccle. xi, 2. — [8] Matth. v, 3.

cœlestis adipisci, qui mundi cupiditate possessus, emergendi non habet facultatem.

LI. Secunda benedictio : « Beati, inquit, mites[1]. » Tertia, « Beati qui lugent[2]. » Quarta, « Beati qui esuriunt[3]. » Quinta, Beati misericordes[4]. » Sexta, « Beati mundo » corde[5]. » Septima, « Beati pacifici[6]. » Et bene septima; quoniam eo die ab omnibus mundi operibus requievit Deus[7] ; dies enim quietis, et pacis est. Octava, « Beati qui » persecutionem patiuntur propter justitiam[8]. »

LII. Veni, Domine Jesu, doce nos ordinem beatitudinum tuarum ; neque enim sine ordine dixisti ; primo beatos pauperes spiritu, secundo beatos mites, et tertio qui lugent. Nam etsi cognosco aliquid, tamen ex parte cognosco. Si enim Paulus ex parte cognovit[9], quantum ego possum cognoscere? Paulo quantum vita, tantum etiam verbo inferior sum; vita enim verbum exigit et acquirit : sermo autem sine vita non est sermo Dei. Quanto me sapientior Paulus? Ille gloriatur in periculis[10], ego in successibus : ille gloriatur, quia revelationibus non extollitur; ego si quæ revelationes mihi contingerent, gloriarer. Sed tamen potest Deus de lapidibus homines suscitare, et verbum proferre de clausis, vocem elicere de mutis. Quod si asinæ oculos aperuit[11], ut videret Angelum ; potens est et nobis quoque aperire oculos, ut possimus Dei videre mysterium.

LIII. « Beati, inquit, pauperes. » Non omnes beati pauperes ; paupertas enim media est : possunt et boni et mali esse pauperes. Nisi forte ille intelligendus pauper beatus, quem Propheta descripsit dicens : « Quia melior pauper » justus, quam dives mendax[12]. » Beatus pauper qui clama-

[1] Matth. v, 4. — [2] Ibid. 5. — [3] Ibid. 6. — [4] Ibid. 7. — [5] Ibid. 8. — [6] Ibid. 9. — [7] Gen. ii, 2. — [8] Matth. v, 10. — [9] 1 Cor. xiii, 9. — [10] 2 Cor. xii, 5-7. — [11] Num. xxii, 27. — [12] Prov. xix, 1.

vit, et Dominus exaudivit eum : pauper a crimine, pauper a vitiis, pauper in quo mundi princeps nihil invenit : pauper illius æmulus pauperis, qui cum dives esset, propter nos pauper factus est. Unde plene Matthæus aperuit, dicens : « Beati pauperes spiritu[1] ; » pauper enim spiritu non inflatur, non extollitur mente carnis suæ.

LIV. Prima ergo ista benedictio est : cum deposuero omne peccatum, et exuero omnem malitiam, et simplicitate contentus fuero, inops malorum, superest ut et mores meos temperem. Quid enim mihi prodest carere sæcularibus, nisi fuero mitis atque mansuetus ? Nam qui sequitur viam rectam, sequitur utique illum qui ait : « Discite a » me quia mitis sum, et humilis corde[2]. » Depone igitur quæ improba sunt, egeto vitiis secundum bonam paupertatem, mitiga affectum tuum ; ut non irascaris, aut certe iratus ne peccaveris, juxta quod scriptum est : « Irascimini, » et nolite peccare[3]. » Præclarum est enim motum temperare consilio : nec minoris virtutis ducitur, cohibere iracundiam, indignationemque compescere, quam omnino non irasci ; cum plerumque illud lentius, hoc fortius æstimetur.

LV. Cum hoc feceris, memento quia peccator es : lugeto peccata tua, lugeto delicta. Et bene tertia benedictio est peccata deflentis ; quia Trinitas est quæ peccata condonat. Ablue igitur te lacrymis tuis, et fletibus lava. Si tu ipse te fleveris, alius te non flebit ; nam si Saül deflevisset peccata sua, Samuël eum non deflevisset[4]. Habet unusquisque quos fleat mortuos suos. Mortui sumus, quando peccamus, quando implemur ossibus mortuorum. Mortuus est sermo malus, qui exit de ore ; exit enim de sepulcro malo : « Sepulcrum autem patens est guttur

[1] Matth. v, 3. — [2] Id. xi, 29. — [3] Psal. iv, 5. — [4] I Reg. xv, 35.

» eorum[1]. » Ideo dicit Apostolus: « Imitatores mei estote[2]. » Vult nos delictorum meminisse nostrorum. Paulus non habebat quod lugeret, ex quo in Christum credidit, et tamen priora deflebat dicens : « Quia non sum dignus vocari » Apostolus; quia persecutus sum Ecclesiam Dei[3]. » Ille igitur peccator ante fidem, nos vero adhuc peccamus post fidem. Qui peccator est, defleat se, et arguat se; ut fiat justus : « Justus, enim, accusator est sui[4]. »

LVI. Ordinem igitur persequamur, quia scriptum est: « Ordinate in me charitatem[5]. » Deposui peccatum, temperavi mores, delicta deflevi : esurire incipio et sitire justitiam. Æger enim cum in gravi morbo est, non esurit; quia ægritudinis dolor famem excludit. Sed quæ est ista fames justitiæ? Qui sunt isti panes quos esurit justus? Ne forte panes illi de quibus dictum est : « Juvenis fui, » et senui, et non vidi justum derelictum, nec semen » ejus quærens panem[6]. » Qui esurit, utique virium quærit augmentum. Quod autem majus virtutis incrementum, quam norma justitiæ?

LVII. Post hos : « Beati, inquit, misericordes[7]; » justitiam enim sequitur misericordia. Unde dictum est : « Dispersit, dedit pauperibus, justitia ejus manet in æter- » num[8]. » Sed etiam qui misericordiam defert, mercedem amittit, nisi mundo corde misereatur; nam si jactantiam quærat, nullus est fructus. Emunda igitur interiora mentis tuæ : et si diligenter pectoris tui secreta mundaveris, compatere iis qui impugnantur : et intellige quanti hominum, quanti fratrum tuorum auxilium tuum quærant.

LVIII. Sed nisi tu prius interiora tua vacuefeceris ab omni labe peccati, ne dissensiones contentionesque ex

[1] Psal. v, 11. — [2] 1 Cor. iv, 16. — [3] Id. xv, 9. — [4] Prov. xviii, 7. — [5] Cant. ii, 4. — [6] Psal. xxxvi, 25. — [7] Matth. v, 7. — [8] Psal. cxi, 9.

affectu tuo prodeant, non potes aliis ferre medicinam. A te igitur pacem incipe; ut cum fueris ipse pacificus, pacem aliis feras. Quomodo enim potes aliorum corda mundare, nisi tuum ante mundaveris?

LIX. Profuisti igitur aliis, tulisti auxilium pluribus: festina, contende ad finem. Multi cum essent exitus vitæ, unus Domino competebat; nam quod natum erat secundum carnem, oportebat secundum carnem mori. Elegit passionem ut moreretur pro nobis: et tu dic de omnibus quæ retribuit tibi Dominus: « Calicem salutaris accipiam, » et nomen Domini invocabo[1], » hoc est, passionem. Unde etiam illis qui ad dexteram vel ad sinistram sedere cupiebant, ait: « Potestis bibere calicem quem ego bibi» turus sum[2]? » Usque ad finem te ducit, usque ad martyrium prosequitur, et constituit beatitudinum palmam.

LX. Vide igitur ordinem. Oportet te fieri pauperem spiritu; humilitas enim spiritus divitiæ virtutum sunt. Nisi pauper fueris, mitis esse non poteris. Qui mitis est, potest lugere præsentia: qui inferiora luget, potest desiderare meliora: qui superiora quærit, inferiora devitat; ut et ipse a superioribus adjuvetur: qui miseretur, cor suum mundat. Quid est enim mundare animum, nisi sordem mortis abolere? « Eleemosyna enim a morte libe» rat[3]: » patientia vero perfectio est charitatis. Qui autem patitur persecutionem, in ultimo certamine constitutus probatur adversis, ut, cum legitime certaverit, coronetur. Hos quidam gradus volunt esse virtutum, per quos ab ultimis ad superiora possimus ascendere.

LXI. Denique sicut incrementa virtutum, ita etiam sunt incrementa præmiorum; plus est enim Dei esse Filium, quam possidere terram, et consolationem mereri. Sed quia et primum præmium regnum cœlorum est, et

[1] Psal. cxv, 13. — [2] Matth. xx, 22. — [3] Tob. iv, 11.

ultimum præmium regnum cœlorum est: numquid æquale præmium incipientibus atque perfectis est? Ne forte mystice docemur quia est primum regnum cœlorum illud apostolicum: « Dissolvi et esse cum Christo[1]. » Habes primum regnum, quando sancti rapiuntur in nubibus obviam Christo in aëra; multi enim dormientium surgent: isti in vitam æternam, illi in opprobrium. Primum ergo regnum cœlorum sanctis propositum est in absolutione corporis: secundum regnum cœlorum est post resurrectionem esse cum Christo. Cum fueris in regno cœlorum, tunc processus est mansionum: etsi unum regnum, diversa tamen merita sunt in regno cœlorum. Post resurrectionem terram tuam incipies possidere, absolutus a morte. Ille enim cui dicitur: « Terra es, et in terram » ibis[2], » non possidet terram suam; non enim potest esse possessor, qui non capit fructum. Absolutus igitur per dominicam crucem (si tamen intra jugum Domini fueris inventus) consolationem in ipsa possessione reperies: consolationem sequitur delectatio, delectationem divina miseratio. Quem autem Dominus miseratur, et vocat: qui vocatur, videt vocantem: qui Deum viderit, in jus divinæ generationis assumitur: tuncque demum quasi Dei Filius, cœlestis regni divitiis delectatur. Ille igitur incipit, hic repletur. Nam et intra hoc sæculum multi in imperio Romano sunt: sed majorem imperii gratiam qui propiores imperatori sunt, consequuntur.

LXII. Nunc dicamus quemadmodum in quatuor benedictionibus sanctus Lucas benedictiones sit octo complexus. Et quidem scimus virtutes esse quatuor cardinales, temperantiam, justitiam, prudentiam, fortitudinem. Qui pauper est spiritu, avarus non est. Qui flet, non superbit: sed mitis est et pacatus. Qui luget, humiliatur. Qui

[1] Philip. I, 23. — [2] Gen. III, 19.

justus est, non negat quod scit omnibus ad usum communiter datum. Qui miseretur, largitur de suo. Qui suum donat, non quærit alienum, nec dolum proximo struit.

LXIII. Connexæ igitur sibi sunt concatenatæque virtutes; ut qui unam habet, plures habere videatur : et sanctis una competit virtus, sed ejus quæ fuerit uberior, uberius est præmium. Quanta hospitalitas in Abraham[1] ! quanta humilitas ! quanta sanctitas, ut fratris filium ab hoste servaret[2] ! et quanta abstinentia, ut nihil de præda quæreret[3] ! Sed quia fide præstitit, fidei præ cæteris meruit principatum[4]. Ergo unicuique plura præmia, quia plura incentiva virtutum : sed quod in aliquo merito copiosius, hoc etiam in præmio redundantius.

LXIV. « Beati igitur pauperes spiritu. » Habes temperantiam, quæ a peccato abstinet, sæculum calcat, illecebrosa non quærit.

LXV. « Beati qui esuriunt et sitiunt; » qui enim esurit, esurienti compatitur, compatiendo largitur, largiendo fit justus; quia « Justitia ejus manet in æternum[5]. » Unde in Matthæo sitim et famem intelligimus spiritalem, qua cibus justitiæ desideratur aut potus : quia virtus quasi materia quædam virtutum est, ut justus æqualem se inferioribus præstet, dolum excludat, veritatem requirat.

LXVI. « Beati qui nunc fletis, quia ridebitis. » Habes prudentiam, cujus est flere occidua, et ea quæ æterna sunt quærere : lugere sæcularia, quæ se ipsa compugnent : Deum pacis inquirere, qui stulta mundi elegit, ut confundat sapientes : et qui ea quæ non sunt destruat, ut quæ sunt, possit adipisci.

LXVII. « Beati eritis cum vos oderint homines. » Ha-

[1] Gen. XVIII, 2. — [2] Id. XIV, 16. — [3] Ibid. 23. — [4] Id. XV, 6. — [5] Psal. CXI, 9.

bes fortitudinem, sed eam quæ non odium mercatur ex crimine: sed persecutionem patiatur ex fide; sic enim ad passionis pervenitur coronam, si gratiam hominum negligas, divinam sequaris. Denique ut scias consummationem esse fortitudinis passionem: « Secundum hæc, inquit, » faciebant Prophetis patres eorum[1]; » qu ia Prophetas Judæi usque ad mortem corporis persecuti sunt. Est etiam fortitudinis iram vincere, indignationemque cohibere: ac per hoc fortitudo animum juxta corpusque confirmat, nec perturbari sinit timore aliquo vel dolore: quibus velut pravis interpretibus plerumque percellimur.

LXVIII. Ergo temperantia cordis habet animiqu emunditiam, justitia misericordiam, pacem prudentia, mansuetudinem fortitudo.

« Væ vobis divitibus, qui habetis consolationem » vestram[2]. »

LXIX. Licet in pecuniariis copiis multa sint lenocinia delictorum, pleraque tamen sunt etiam incentiva virtutum. Quanquam virtus subsidia non requirat, et commendatior sit collatio pauperis, quam divitis liberalitas, tamen non eos qui habeant divitias, sed eos qui uti his nesciant, sententiæ cœlestis auctoritate condemnat. Nam ut ille pauper laudabilior, qui prompto largitur affectu, nec impendentis egestatis repagulis inhibetur, inopemque se non putat, qui habet quod naturæ satis est: ita hic dives criminosior, qui vel Deo referre gratiam de eo debuit quod accepit, nec censum ad communem usum datum sine usu abdere, defossisque terræ incubare thesauris. Non census igitur, sed affectus in crimine est. Et quanquam tota ætate custodiæ miserabilis sollicitas avara mens tendat excubias, quo nulla pœna gravior est, successorum profutura compendiis anxio timore servare;

[1] Luc. VI, 23. — [2] Ibid. 24.

tamen quoniam avaritiæ studia, et desideria congerendi, inani quadam voluptate pascuntur: qui consolationem vitæ præsentis habuerunt, remunerationem perpetuam perdiderunt.

LXX. Possumus hic tamen divitem intelligere populum Judæorum, vel hæreticos, vel certe mundi philosophos, qui ubertate verborum, et quodam ambitiosæ facundiæ patrimonio delectati, simplicitatem veræ fidei supergressi, thesauros inutiles condiderunt. Nonne tibi videtur hæreticus aliquis, cum audis eum de generatione Domini juxta usum sæculi disputantem, dives in verbis, pauper in viribus? Qui putat se in hoc tempore locupletes habere divitias: sed in futuro egestatem suæ fidei recognoscet; cibumque perfidiæ, quem præsenti ætate ructaverit, æterno fidei commaceratus jejunio, causam tanti sciet esse supplicii. Eritque tempus, ut risus suos lugeant, qui dicta nostra nunc rident. Quibus bene dicetur:

« Væ cum bene vobis dixerint omnes homines[1]. »

LXXI. Nonne tibi videtur his dicere, qui dudum in Ariminensi concilio perfidæ prævaricationis auctores, dum imperatoris gratiam sequuntur, Dei gratiam perdiderunt? Qui cum placere potentibus aucupantur, maledicto se perpetuo subdidere.

LXXII. Ergo sanctus Matthæus præmiis ad virtutem et fidem populos provocavit: hic etiam a criminibus atque peccatis futurorum suppliciorum denuntiatione deterruit, qui non otiose plurimorum factorum cœlestium enumeratione progressus, ad benedictionum locum serius venit; ut populos divinorum miraculis roboratos, ultra Legis tramitem virtutum progredi vestigiis edoceret. Fuerit cavendum illic, ubi adhuc infirmæ plebis corda nutabant:

[1] Luc. vi, 26.

hic tubæ clangore excitanda virtus fuit. Docet hoc libri hujus, quæ in procemiis, et quæ in processu sermonis aperitur oratio. Illic qui infirmi sunt, adhuc quodam Legis lacte potantur; et ideo per Legis tramitem ducuntur ad gratiam : audiunt quæ Legis sunt, ut ultra Legem, Legem sequendo procedant : hic Ecclesia fundatior non lacte imbuitur, sed cibo vescitur; cibus enim validior est charitas. Denique inter tria maxima, fidem, spem, charitatem, major charitas.

LXXIII. Ordinatur igitur charitas, cum dicitur : «Diligite inimicos vestros[1]; » ut compleatur illud Ecclesiæ, quod ante jam dictum est : « Ordinate in me charitatem[2]. » Ordinatur enim charitas, cum charitatis præcepta formantur. Vide quam ab altioribus cœperit, et Legem post benedictionis Evangelicæ terga rejecerit. Lex vicissitudinem imperat ultionis[3], Evangelium inimicitiis charitatem, benignitatem odiis, vota maledictis, subsidia persequentibus, patientiam esurientibus, et gratiam remunerationis impertit. Quanto athleta perfectior, qui non sentit injuriam?

LXXIV. Et ne videatur Dominus Legem dissolvere, in beneficiis vicem servat, quam negligit in injuriis. Sed tamen dicendo : « Prout vultis ut faciant vobis homines, » facite et vos illis similiter[4], » vicissitudo ipsa cumulatior est, quando votis actus æquatur. Nescit enim virtus mensuram gratiæ : nec contenta referre quod acceperit, vult cumulare quod sumpsit; ne inferior sit beneficio, licet æquetur officio. Non enim cumulo tantum, sed ordine et tempore beneficia pensantur; cum in beneficio pari prior sit, qui prior cœpit; beneficus enim est qui gratiam cœperit, debitor qui retulerit. Aliud itaque beneficium est

[1] Luc. xxvii, et seq. — [2] Cant. ii, 4. — [3] Exod. xxi, 24. — [4] Luc. vi, 31.

beneficii principatus (29); nam si qui pecuniam reddidit, non solvit gratiam, manetque debitor gratiæ, etsi jam non sit pecuniæ: cur gratiam referendo putamus posse vacuari, cujus relatio acceptæ magis est testimonium, quam absolutæ?

LXXV. Bono itaque exemplo imbuitur christianus; ut non contentus jure naturæ, gratiam ejus requirat[1]. Si enim commune est omnibus, etiam peccatoribus, redamare: cui genus professionis excelsius, studium quoque debet esse virtutis uberius; ut diligat etiam non amantes. Nam etsi nulla merita diligendi usum amoris excludant, non tamen virtutis excluserint. Sicut enim in eo qui te diligit, pudet gratiam non referre; et gratiæ amore referendæ amor tibi ejus inolescit quem antea non amabas: ita etiam in eo qui non amat, debes amare virtutem; ut dum virtutem amas, incipias eum amare quem non amas: cum rara et caduca remuneratio sit amantis, sempiterna virtutis.

LXXVI. Quid autem tam mirum, quam percutienti maxillam præbere alteram[2]? Nonne omnis indignantis frangitur impetus, ira sedatur? Nonne fit per patientiam, ut sua amplius pœnitentia reverberes verberantem? Ita erit ut et injuriam repellas, et gratiam quæras. Ac sæpe maximæ causæ amoris existunt, cum patientia insolentiæ, gratia refertur injuriæ. Equidem, ut audire me memini, vel hoc solo pressum philosophiæ supercilium putamus[3]; quod in tres partes illa sibi videtur divisisse justitiam: unam in Deum, quæ pietas vocatur: alteram in parentes, vel reliquum humanum genus: tertiam in mortuos, ut ut his exequiarum justa solvantur. At vero Dominus Jesus Legis oraculum, ac philosophiæ fastigium supergressus, in eos quoque qui læserint, pietatis porrexit officium. Et-

[1] Luc. VI, 32. — [2] Ibid. 29. — [3] D. Laert. in vita Plat.

enim si hostis qui tecum bello armisque certaverit, depositis armis, misericordiam suæ salutis adipiscitur, idque plerumque vel contemplatione naturæ, vel ipsius belli jure defertur, ut subjectis vita tribuatur : quanto amplius meliore religionis intuitu deferendum est ? Nam cum præliatorem appetitæ salutis causa non moveat, quid movere debet militem pacis (30).

LXXVII. Itaque illud Apostolicum, quia « Charitas pa» tiens est, benigna est, non æmulatur..... non inflatur[1], » in his præceptis consummatum videmus. Si patiens est, debet patientiam verberanti : si benigna est, non debet respondere maledictis : si non quærit quæ sua sunt, non debet resistere diripienti : si non æmulatur, odisse non debet inimicum. Et tamen apostolicis divinæ superfluunt præcepta pietatis ; plus est enim donare, quam cedere : plus est amare inimicos, quam non æmulari. Quæ omnia Dominus et dixit, et fecit. Qui cum malediceretur, non remaledixit : cum percuteretur, non repercussit : cum despoliaretur, non restitit : cum crucifigeretur, ipsis persecutoribus veniam postulavit, dicens : « Pater, dimitte » illis peccatum, quia nesciunt quid faciunt[2]. » Criminatores suos excusabat a crimine. Illi crucem parabant, hic salutem et gratiam rependebat.

LXXVIII. Et tamen quoniam studia ipsa virtutum sine remuneratione torpescunt, et exemplum nobis attulit, et mercedem spopondit e cœlo, filios Dei futuros pollicens, qui fuerint imitatores ejus[3]. Qui enim festinat ad præmium, fastidire non debet exemplum ; quia quanto præcellentius præmium, tanto impensius officium. Quanta autem misericordiæ merces, quæ in jus divinæ adoptionis asciscitur ? Sequere igitur misericordiam, ut merearis gratiam.

LXXIX. Late patet benignitas Dei[4] : super ingratos

[1] 1 Cor. XIII, 4. — [2] Luc. XXIII, 34. — [3] Id. VI, 35. — [4] Ibid. 36.

pluit, malis fœcunda non negat terra proventus. Idem mundi sol sacrilegos religiososque pariter illuminat. Aut ut mystice ista pendamus: propheticis populum Judæorum Dominus pluviis irrigavit, et solis æterni refulsit radiis, etiam non merentibus. Sed quoniam illi mundano rore maduerunt, Ecclesia Dei ad cœleste lumen asciscitur; ita tamen ut illis quoque misericordiæ, si credant, prærogativa servetur.

LXXX. Addidit, non temere judicandum[1]; ne cum sis tui conscius ipse delicti, in alterum cogaris ferre sententiam.

LXXXI. Magna enim disciplina; ut de infructuosis fructuosa non quæras[2], nec de incultis proventum fœcunditatis expectes. Unicuique enim sua cultura dat fructus. In spinis istius mundi ficus illa non potest reperiri, quæ quia fœcundis fructibus melior est, bene species ei resurrectionis aptatur: vel quia ut legisti: « Ficus dederunt » grossos suos[3]; quod immaturus, et inutilis, et caducus in Synagoga fructus ante præcessit: vel quia immatura vita nostra est in corpore, matura in resurrectione. Et ideo procul a nobis debemus sæculares sollicitudines abdicare, quæ mordeant animum, mentemque adurant; ut maturos fructus culturæ diligentis possimus adipisci: quod in incultis istius mundi reperire non possumus: « Quia non legunt de spinis ficus, neque de tribulis vin» demiant uvam. » Alterum ad mundum et resurrectionem, alterum ad animam et corpus refertur: vel quia nemo peccatis fructum acquirit animæ suæ, quæ sicut uva proxima terris corrumpitur, in superioribus maturatur: vel quia nemo potest damnationem carnis evadere; nisi quem Christus redemerit, qui sicut uva pependit in ligno. Procul igitur ab illa carne[4], quæ damnato homini

[1] Luc. VI, 37. — [2] Ibid. 44. — [3] Cant. II, 13. — [4] Gen. III, 18.

tribulos generare præcepta est, levemus oculos spiritales, tendamus manus, ut Christum vindemiare possimus.

LXXXII. Omnium autem fundamentum docet esse virtutum obedientiam cœlestium præceptorum [1], per quam domus hæc nostra non profluvio voluptatum, non nequitiæ spiritalis incursu, non imbre mundano, non hæreticorum possit nebulosis disputationibus permoveri.

LXXXIII. Pulchre autem ubi præcepta complevit, suorum præceptorum formam exequi docet; nam statim gentilis centurionis servus Domino curandus offertur[2], in quo populus nationum, qui mundanæ servitutis vinculis tenebatur æger lethalibus passionibus, beneficio Domini sanandus exprimitur. Quod autem moriturum dixit, in eo Evangelista non fefellit; moriturus enim erat, nisi fuisset sanatus a Christo. Implevit igitur præceptum charitate cœlesti, qui sic dilexit inimicos; ut morti eriperet, atque ad perpetuæ spem salutis ascisceret.

LXXXIV. Quantum autem divinæ humilitatis insigne, ut cœli Dominus nequaquam dedignaretur centurionis servulum visitare? Elucet fides in operibus, sed plus operatur humanitas in affectibus. Quod utique non ideo faciebat, quia absens curare non poterat [3] : sed ut formam tibi daret imitandæ humilitatis, qua juxta humilioribus doceret ac superioribus deferendum. Denique alibi regulo dicit : « Vado, filius tuus vivit [4] ; » ut scias et potentiam divinitatis, et humilitatis gratiam. Ibi noluit pergere : ne in reguli filio videretur magis divitiis detulisse : hic ipse perrexit, ne videretur in centurionis famulo conditionem despexisse servilem ; omnes enim, servus et liber, in Christo unum sumus.

LXXXV. Sed vide fidem prærogativam esse medicinæ.

[1] Luc. VI, 46. — [2] Id. VII, 1, et seq. — [3] Ibid. 6. — [4] Joan. IV, 50.

Adverte etiam in ipso populo gentili perspicaciam esse mysterii. Dominus pergit : excusat centurio, militarique deposito tumore, reverentiam sumit, et ad fidem facilis, et ad honorificentiam promptus. Et bene Lucas etiam in occursum amicos dicit esse a centurione transmissos; ne præsentia sua gravare Domini verecundiam videretur, et officium officio provocasse. Hæc moraliter.

LXXXVI. Mystice autem, quem Judæorum populus crucifixit, inviolatum ab injuria manere desideraret populus nationum : et quod ad fidem pertinet, sermoni credidit, hoc est, non hominis, sed Dei potestate conjiciens dari a Christo hominibus sanitatem : quod vero ad mysterium spectat, vidit in pectora adhuc gentilium non esse penetrabilem Christum. Et ideo quia necdum cogitationis præteritæ maculas abluisset, gravari se magis Domini dignatione putavit, quam juvari. Sic illa vidua Sareptana indignam se prophetico judicavit hospitio[1]. Ideoque Dominus in uno isto fidem gentium præferebat.

LXXXVII. Et quidem si sic legas : « In nullo tantam » fidem inveni in Israël[2], » simplex intellectus et facilis est. Sin vero juxta Græcos : « Nec in Israël tantam fidem in» veni, » fides hujus etiam electioribus, et Deum videntibus antefertur.

LXXXVIII. Videte autem œconomiam : probatur fides domini, et servi sanitas roboratur. Potest ergo meritum domini etiam famulis suffragari non solum fidei merito, sed etiam studio disciplinæ. Spectate etiam alteram œconomiam Dominicæ humilitatis[3] : quæ non spondet, operatur; namque etsi nondum imperaverat sanitatem, tamen servi qui missi fuerant, sanum servulum repererunt.

« Cum autem appropinquaret portæ civitatis, ecce effe» rebatur defunctus filius unicus matris suæ : et hæc erat

[1] 3 Reg. XVII, 18. — [2] Luc. VII, 9. — [3] Ibid. 10.

» vidua : et turba multa civitatis cum illa. Quam cum vi- » deret Dominus, misericordia motus, dixit illi : Noli flere. » Et accessit, et tetigit loculum[1]. »

LXXXIX. Et hic locus ad utramque redundat gratiam, ut et cito flecti divinam misericordiam matris viduæ lamentatione credamus, ejus præcipue quæ unici filii vel labore, vel morte frangatur; cui tamen viduæ gravitatis meritum exequiarum turba conciliat : et hanc viduam populorum turba septam, plus videri esse quam fœminam, quæ resurrectionem unici adolescentis filii sui lacrymis meruerit impetrare : eo quod sancta Ecclesia populum juniorem a pompa funeris, atque a supremis sepulcri suarum revocet ad vitam contemplatione lacrymarum : quæ flere prohibetur, cum ei resurrectio debeatur.

XC. Qui quidem mortuus in loculo, materialibus quatuor ad sepulcrum ferebatur elementis : sed spem resurgendi habebat; quia ferebatur in ligno. Quod etsi nobis ante non proderat; tamen posteaquam Jesus id tetigit, proficere cœpit ad vitam; ut esset indicio salutem populo per crucis patibulum refundendam. Audito igitur Dei verbo, steterunt acerbi illius funeris portitores, qui corpus humanum lethali fluxu naturæ materialis urgebant. Quid enim aliud, nisi quasi in quodam feretro, hoc est, supremi funeris instrumento jacemus exanimes, cum vel ignis immodicæ cupiditatis exæstuat, vel frigidus humor exundat, vel pigra quadam corporis habitudine vigor hebetatur animorum, vel concreta noster spiritus labe, puræ lucis vacuus mentem alit? Hi sunt nostri funeris portitores.

XCI. Sed quamvis suprema mortis spem vitæ omnis aboluerint, et tumulo proxima corpora jaceant defunctorum; verbo tamen Dei jam moritura resurgunt cadavera,

[1] Luc. VII, 12-14.

vox redit, redditur filius matri, revocatur a tumulo, eripitur a sepulcro. Quis iste est tumulus tuus, nisi mali mores? Tumulus tuus perfidia est, sepulcrum tuum guttur est: « Sepulcrum enim patens est guttur eorum[1], » unde verba mortua proferuntur. Ab hoc sepulcro te liberat Christus, ab hoc tumulo resurges, si audias Verbum Dei.

XCII. Et si grave peccatum est quod pœnitentiæ tuæ lacrymis ipse lavare non possis, fleat pro te mater Ecclesia, quæ pro singulis tanquam pro unicis filiis vidua mater intervenit; compatitur enim quodam spiritali dolore naturæ, cum suos liberos lethalibus vitiis ad mortem cernit urgeri. Viscera sumus de visceribus ejus; sunt enim et spiritalia viscera, quæ habet Paulus dicens: « Ita, frater, » ego te fruar in Domino, refice viscera mea in Christo[2]. » Nos ergo viscera sumus Ecclesiæ; quoniam membra sumus corporis ejus, de carne ejus, et de ossibus ejus. Doleat igitur pia mater, assistat et turba: non solum turba, sed etiam multa compatiatur bonæ parenti. Jam resurges a funere, jam liberaberis a sepulcro: stabunt illi ministri tui funeris, incipies vitalia loqui, timebunt omnes; unius enim exemplo plurimi corrigentur. Laudabunt etiam Deum, qui tanta nobis remedia vitandæ mortis indulserit.

« Et convocavit duos de discipulis suis Joannes, et misit » ad eum dicens: Tu es qui venturus es, an alium expec» tamus[3]? »

XCIII. Non simplex intellectus in simplicibus est verbis; alioquin præsentibus superiora compugnant. Quomodo enim Joannes, quem in superioribus, Deo Patre demonstrante, cognovit, hic nescit[4]? Quomodo et ibi quem ante nescivit, agnovit: et hic quem jam ante sciebat, ignorat? « Nesciebam, inquit, eum: sed qui misit me bap-

[1] Psal. v, 11. — [2] Philem. 20. — [3] Luc. vii, 19. — [4] Id. iii, 22.

» tizare, ipse mihi dixit : Supra quem videris Spiritum » sanctum descendentem[1]. » Et dicto credidit, et demonstratum agnovit, et baptizatum adoravit, et venientem prophetavit. Denique, « Ego, inquit, vidi, et testimonium » perhibui, quoniam hic est electus Dei[2]. » Quid ergo fieri posset ut sic Propheta tantus erraret ; ut de quo dixerat : « Ecce qui tollit peccata mundi[3], » adhuc eum Dei Filium esse non crederet ? Aut enim insolentiæ est divina ei tribuere quem nescias : aut de Dei Filio dubitasse perfidia est. Non cadit igitur in talem Prophetam tanti erroris suspicio.

XCIV. Itaque si intellectus simplicis forma compugnat, spiritalem quæramus figuram. Et quia supra jam diximus in Joanne typum esse Legis[4], quæ prænuntia fuit Christi : recte Lex quæ pectoribus perfidorum, tanquam æterna carceribus luce vacuatis, corporaliter tenebatur inclusa, quam viscera fœcunda pœnarum, et fores amentiæ coërcerent, plenum exitum testimonii Dominicæ dispensationis sine Evangelii nequit astipulatione perferre. Prophetavit quidem Lex in Exodo baptismatis gratiam per nubem et mare[5] : spiritalem in agno prænuntiavit escam[6] : fontem perennem designavit in petra[7] : remissionem peccatorum in Levitico revelavit[8] : regnum cœlorum annuntiavit in Psalmis : terram repromissionis in Jesu Nave manifestissime declaravit.

XCV. Hæc omnia cum Joannis quoque congruunt testimonio : sed tamen tyrannicis mundi istius potestatibus quominus lucem Dominicæ resurrectionis effunderet, inclusa cohibetur. Mittit ergo discipulos suos ad Christum Joannes, ut supplementum scientiæ consequantur ; quia plenitudo Legis Christus est : ut quoniam nutant plerum-

[1] Joan. I, 33. — [2] Ibid. 34. — [3] Ibid. 29. — [4] In Luc. c. 3. — [5] Exod. XIV, 19. — [6] Exod. XII, 3. — [7] Id. XVII, 6. — [8] Levit. XXV, 10.

que dicta sine factis, et fides plenior gestorum testificationibus, quam verborum sponsionibus exhibetur, quæ tunc in pectoribus Judæorum velut obserata Lege nutabat, ipso spectaculo Dominicæ crucis, et pleno resurrectionis testimonio panderetur.

XCVI. Et fortasse isti discipuli sunt duo populi, quorum unus ex Judæis credidit, alter ex gentibus, qui ideo credidit, quia audivit. Voluerunt ergo isti videre propter illud : « Vestri autem beati oculi qui vident, et » aures vestræ quæ audiunt[1]. » Sed etiam nos vidimus in Joanne : oculis nostris perspeximus in Apostolis : et manibus nostris perscrutati sumus in Thomæ digitis. « Quod » enim erat ab initio, quod audivimus, et quod vidimus, » oculis nostris perspeximus, et manus nostræ scrutatæ » sunt de Verbo vitæ, et vita apparuit[2]. » Quando apparuit ? Quando vidimus. Non sic apparebat antequam videretur. Gratias ergo Domino, qui crucifixus est pro fide nostra, crucifixus est pro cupiditatibus nostris. Mens mea in illo crucifixa est.

XCVII. Itaque et nunc qui Vetus Testamentum recensent, antequam cognoscant Evangelium, et quasi quædam Dominici corporis legunt vestigia[3], venturum putant, et requirunt utrum ipse sit Christus Dei Filius, qui venturus est. Et cum legunt quando cum Abraham locutus est, vel quando se dux militiæ cœlestis ostendit, dicunt utique : « Tu es qui venturus es, an alium expectamus ? » Cum autem venerint ad Evangelium, et cognoverint illuminari cæcos, ambulare claudos, audisse surdos, mundatos esse leprosos, mortuos resurrexisse, tunc dicunt : « Vidimus » eum, et oculis nostris perspeximus, » et in vestigia clavorum ejus digitos nostros inseruimus. Videmur enim

[1] Matth XIII, 16. — [2] I Joan. I, 1 et 2. — [3] Gen. XVIII, 20, et seq., et XXII, 1, et Josue. v, 14.

nobis vidisse quem legimus, spectasse pendentem, et vulnera ejus, spiritu Ecclesiæ scrutante, tentasse; si enim digito Dei ejiciuntur dæmonia, fides quoque digito Ecclesiæ reperitur. Aut fortasse in parte quadam operatrice corporis nostri omnes videmur investigasse Dominicæ seriem passionis; fides enim per paucos ad plures pervenit. Lex ergo Christum venturum annuntiat: Evangelii scriptura venisse confirmat.

XCVIII. Nonnulli etiam de ipso Joanne sic intelligunt, magnum quidem ita Prophetam, ut Christum agnosceret, annuntiaret remissionem peccatorum futuram: sed tamen non tanquam dubium, sed tanquam pium vatem, quem venturum crediderat, non credidisse moriturum. Non igitur fide, sed pietate dubitavit. Dubitavit et Petrus dicens: « Propitius esto, Domine, non fiet hoc[1]. » Ille fidei princeps (cui se Christus nondum Dei Filium dixerat, et tamen ille crediderat) de morte Christi nec Christo credidit[2]. Pietatis affectus, non indevotionis est lapsus. Denique alibi lavari sibi pedes recusat[3], ubi mysterium non agnoscit, dum Dominico gravatur obsequio. Ergo moriturum Christum nec sancti crediderunt: « Quod enim oculus non » vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit, hæc » præparavit Deus diligentibus eum[4]. » Religiosis itaque lapsus amoris fidem non impedit.

XCIX. Denique Dominus sciens neminem sine Evangelio plene credere posse; quia sicut fides a Veteri incipit Testamento, ita impletur in Novo: interrogatus de se, non verbo aliquo, sed factis se esse signavit.

« Ite, inquit, nuntiate Joanni quæ audistis, et vidistis. » Cæci vident, claudi ambulant, surdi audiunt, leprosi » mundantur, mortui resurgunt, pauperes evangelizan» tur[5]. »

[1] Matth. XVI, 22. — [2] Ibid. 16. — [3] Joan. XIII, 8. — [4] 1 Cor. II, 9. — [5] Luc. VII, 22.

C. Plenum sane testimonium quo Dominum Propheta cognosceret; de ipso enim, non de alio fuerat prophetatum: quia « Dominus dat escam esurientibus, Dominus » erigit allisos, Dominus solvit compeditos, Dominus illu» minat cæcos, Dominus diligit justos, Dominus custodit » advenas, orphanum et viduam suscipiet, et viam pecca» torum exterminabit[1]. » Qui ista, inquit, faciet : « Regna» bit Dominus in æternum[2]. » Ergo non humanæ ista, sed divinæ virtutis insignia sunt, cæcis perpetuæ noctis tenebras aperire, defossorumque oculorum vulnera infusa luce sanare, auditum in aures insinuare surdorum, laxatis soluta membra reformare compagibus, in lucem quoque refuso vigore vivendi revocare defunctos.

CI. Hæc ante Evangelium vel rara, vel nulla. Receperit Tobias oculos[3], unus est in exemplo; et tamen Angeli fuit illa medicina, non hominis. Elias mortuum suscitaverit; ille tamen rogavit et flevit: hic jussit[4]. Eliseus leprosum mundari fecerit[5] ; non tamen illic valuit præcepti auctoritas, sed figura mysterii. Non defecerit ad escam viduæ esurientis, propheticis se multiplicans farina præceptis[6]; unam tamen viduam farina illa, vel potius eamdem quoque sacramenti species præfigurata servavit. Sed tamen parva adhuc ista Dominicæ testificationis exempla sunt : plenitudo fidei, crux Domini, obitus, sepultura est. Et ideo cum illa superiora dixisset, addidit :

« Beatus, inquit, qui in me non fuerit scandalizatus[7]. »

CII. Crux enim etiam electis scandalum posset afferre : sed nullum hoc majus divinæ personæ est testimonium : nihil est quod magis esse ultra humana videatur, quam toto unum se obtulisse pro mundo; hoc vel solo plene Dominus declaratur. Denique sic designatus est a Joanne :

[1] Psal. CXLV, 8, 9. — [2] Ibid. 10. — [3] Tob. XI, 12. — [4] 3 Reg. XVII, 20. — [5] 4 Reg. V, 14. — [6] 4 Reg. XVII, 16. — [7] Luc. VII, 23.

« Ecce Agnus Dei : ecce qui tollit peccata mundi[1] . » Verum hoc non duobus illis viris Joannis discipulis, sed nobis omnibus respondetur; ut ita credamus in Christum, si facta conveniunt. Veniet enim qui hoc sibi nomen usurpet; quem licet hominis non queas appellatione secernere; factorum tamen consideratione discernas.

« Quid existis in desertum videre? Arundinem vento » moveri[2] ? »

CIII. Ubi præmonuit discipulos Joannis in crucem Dominicam esse credendum, redeuntibus illis, conversus ad turbas cœpit ad virtutem pauperes provocare; ne exaltati corde, mente instabiles, consilio infirmi, speciosa utilibus, æternis caduca præferrent : sed humili spiritu crucem potius tollerent, quam phaleras mundi hujus extollerent : et quasi beati pauperes, qui nihil haberent sæculi quod amitterent, libenter corporis vitam cum immortali gloria commutarent. Non otiose igitur sancti Joannis hic persona laudatur, qui vitæ amore posthabito, justitiæ formam nec mortis terrore mutavit.

CIV. « Quid, inquit, existis in desertum videre? » Deserto mundus hic comparari videtur, adhuc incultus, adhuc sterilis, adhuc infœcundus, in quem negat nobis ita Dominus prodeundum, ut mente carnis inflatos vacuosque virtutis internæ viros, et fragili se gloriæ sæcularis sublimitate jactantes, pro exemplari quodam et imagine nobis putemus imitandos : quos procellis mundi hujus obnoxios vita mobilis inquietat, jure arundini comparandos : in quibus solidæ justitiæ nullus est fructus : qui forensibus criniti phaleris, nodis obsiti, vacuo oris strepitu sonori, nulla sui utilitate, frequenti etiam offensione; intus inania, foris speciosa sectantur. Arundines sumus, nulla validioris naturæ radice fundati. Et si levis aspiraverit prosperioris aura succes-

[1] Joan. I, 29. — [2] Luc. VII, 24.

sus, vago motu proximos verberamus: inopes ad suffragandum, faciles ad nocendum. Arundines fluvios amant; et nos labentia mundi caducaque delectant.

CV. Tamen hanc arundinem si quis de terræ evellat plantariis, et superfluis exuat, expolians se veterem hominem cum actibus ejus, et scribæ velociter scribentis manu temperet, incipit non arundo esse, sed calamus, qui præcepta cœlestium Scripturarum penetralibus imprimat mentis, tabulis cordis inscribat. De quo calamo habes dictum: « Lingua mea calamus scribæ velociter scribentis[1]: » quod ad Christum alii referre volunt. Uno igitur loco et Verbum, et calamus legitur, et scriba. Verbum, quia de genitali Patris processit arcano: « Eructavit cor meum Verbum bonum[2]. » Calamus, quia caro Christi paternæ seriem voluntatis expressit, et linguæ mandata divinæ sacri effusione cruoris implevit. Scriba, quia calamo suo individua quadam distinctione, Novi et Veteris Testamenti, vel Divinitatis et carnis, paternæ nobis dispositionis mysteria revelavit.

CVI. Hunc calamum imitare tuæ carnis temperamento. Et calamum tuum, hoc est, carnem tuam tinge non atramento, sed spiritu Dei vivi; ut quod scribis, æternum sit. Tali calamo Paulus illam epistolam scripsit, de qua dicit: « Epistola nostra vos estis... scripta non atramento, sed spiritu Dei vivi[3]. » Tinge carnem tuam in Christi sanguine, sicut scriptum est: « Ut tingatur pes tuus in sanguine[4]. » Et tu ergo vestigium animi tui, et mentis incessum indubitata confessione crucis Dominicæ tinge. Tingis carnem tuam in Christi sanguine, si vitia diluas, peccata detergas, mortem Christi in tua carne circumferas, sicut Apostolus ait: « Mortificationem Jesu Christi in corpore

[1] Psal. XLIV, 2. — [2] Ibid. — [3] 2 Cor. III, 2, 3. — [4] Psal. LXVII, 24.

» nostro circumferentes[1]. » Noli ad terrena inflecti, ne tuam arundinem frangas. Et ideo de Christo, quia non erat ad terrena curvandus, prophetatum est : « Arundinem quassatam non confringet[2]; » quoniam carnem, quam peccata quassaverant, resurrectionis virtute solidavit. Bona arundo caro Christi, quæ serpentis diaboli caput, et mundanæ cupiditatis illecebras patibulo crucis affixit.

« Sed quid existis in desertum videre? Arundinem vento » moveri? Quid existis videre? Hominem mollibus vesti» mentis indutum[3]? »

CVII. Non hîc Domini sermo de vestibus; quanquam plerosque mollioris cura vestis effœminet, qui quasi lanæ onus ferre non possint, sericas vestes tectis per terram verrunt vestigiis, usuque faciunt ut amictus oneri sit. Sed tamen alia videtur hîc indumenta signare, et nisi fallor, humana corpora quibus anima nostra vestitur. Denique et Joseph tunica ad speciem Dominici corporis cruentata est[4]. Et Apostolus ait : « Exuens se carnem, principatus et pote» tates omnes traduxit[5]. » Quid aliud ostendit, nisi vice indumenti corpus fuisse, quo se ita expoliavit Dominus in passione, ut Divinitas libera immunisque maneret injuriæ? Totus igitur hic locus exemplo nos prophetico ad virtutem subeundæ passionis hortatur. Denique addidit :

« Ecce qui in veste pretiosa sunt in domibus regum » sunt[6]. »

CVIII. Sunt etiam mollia indumenta deliciosi actus et mores : propter quod nos hortatur Apostolus, ut expoliantes veterem hominem cum actibus ejus[7], induamus novum, in quo non dulcis illecebra sit, ludusque lasciviæ, sed usus laboris et fructus; eo quod tenera corporis cura, luxuque, et lasciviarum cupiditate mollitos nequaquam

[1] 2 Cor. IV, 10. — [2] Isaï. XLII, 3. — [3] Luc. VII, 24, 25. — [4] Gen. XXXVII, 31. — [5] Coloss. II, 15. — [6] Luc. VII, 25. — [7] Coloss. III, 9, 10.

cœlestis aula suscipiat, ad quam duris laboriosæ gradibus virtutis ascenditur. Hi vero quibus fluida deliciis membra solvuntur, regni cœlestis extorres, intra mundi hujus habitacula consenescunt, quos rectores hujus mundi atque tenebrarum incolas esse non dubium est[1]. Hi (sunt enim reges, quia sæculari quadam potestate dominantur) suorum æmulos operum receperunt.

«Sed quid existis videre? Prophetam? Utique dico vo-»bis, et plus quam Propheta hic est[2].»

CIX. Quomodo igitur in deserto Joannem videre cupiebant, qui erat clausus in carcere? Quem nobis Dominus imitandum proponit, qui viam Domino non solum nascendi secundum carnem ordine fideique nuntio, sed etiam præcursu quodam gloriosæ paraverit passionis. Major sane Propheta, in quo finis est Prophetarum. Major Propheta, quia multi cupierunt videre quem iste prophetavit, quem iste conspexit, quem iste baptizavit.

CX. Sed tamen numquid et illo major, de quo Moyses dixit, quia «Prophetam..... vobis suscitabit Dominus nos-»ter[3]?» Et de quo dixit: «Erit autem omnis anima, quæ »non audierit Prophetam illum, exterminata de plebe[4]?» Si igitur Christus Propheta, quomodo major hic omnibus? Numquid Christum Prophetam negamus? Imo et dominum Prophetarum confitemur: Joannem autem Prophetam assero, et hunc omnibus dico esse majorem, sed inter mulieris, non virginis natos[5]. Major enim fuit iis quibus æqualis esse poterat sorte nascendi. Alia ista natura est, nec cum humanis generationibus comparanda. Non potest homini cum Deo esse ulla collatio; suis enim quisque præfertur. Denique eo usque cum Dei Filio non poterat Joannis ulla esse collatio; ut et infra Angelos æstimetur.

[1] Ephes. XVI, 21. — [2] Luc. VII, 26. — [3] Deut. XVIII, 15. — [4] Ibid. 19. — [5] Luc. VII, 28.

«Nam qui minor est, inquit, in regno cœlorum, ma-
»jor est eo[1].»

CXI. Etenim quoniam Angelum dixerat[2], hominibus jure prælatus est; et quia inter natos mulierum declaraverat potiorem, ideo addidit: «Nam qui minor est in regno »cœlorum, major est eo;» ut Angelis scires esse cedendum. Merito autem Joannes suis præfertur æqualibus, a cujus diebus «Regnum cœlorum cogitur[3].» Quæ subobscura videtur esse locutio, et ideo eam de alio libro Evangelii putavimus derivandam. Nam si litteram sequamur, utique inferior a potiore cogitur: regnum autem cœli præstat humanis. Sed cum sint aliqua quæ cogendo densari feruntur, non est absurdum quia cogitur regnum, quando a pluribus frequentatur.

CXII. «Cogentesque diripiunt illud[4].» Si repetamus Dominicum illud quod scriptum est, dicente Filio Dei: «Regnum Dei intra vos est[5];» advertimus in nobis regnum cœleste solidari, cum Christus exploso mundani principis regno, fugatisque deliciis sæcularibus, intra nostrorum secreta regnat animorum. Vis igitur menti affertur humanæ, quæ diversis illecebris delinita laborem fugit, voluptatem expetit; cum vel metu supplicii coërcita, vel præmio provocata, vincere ipsa se nititur: et tanquam exantlatis laboribus, palmam, quæ sibi plurimis adversantibus subtrahebatur, contendit eripere. Rapimus enim ex hoc mundo palmam salutis, et quasi excubantibus obsessos serpentibus fructus pervigili labore decerpimus; ita tamen ut non furtiva sublatio, sed direptio sit triumphalis. Est et aliud direptionis genus, quando aliis sublata diripimus. Qui sint igitur raptores illi, non laboramus intelligere, cum de Benjamin lupi rapacis genere nos manare noveri-

[1] Luc. VII, 28. — [2] Ibid, 27. — [3] Matth. XI, 12. — [4] Ibid. — [5] Luc. XVII, 21.

mus[1]. Præcesserat Joannes, ut justificaret populum Judæorum : ipse Dominus venerat ad oves perditas domus Israël : Apostolos destinaverat, ut fidem populi Judæorum vel disputatione, vel signis, miraculisque fundarent : sed cum illi munera sibi oblata defugerent, publicani et peccatores in Deum credere, in fidem coire cœperunt. In his igitur apostolica prædicatione regnum cœlorum cogitur, et fidelis populi aspiratione solidatur.

CXIII. Diripit regnum illa quæ fluxu sanguinis laborabat ; nam cum Dominus ad filiam principis Synagogæ tenderet, furtivo quodam tactu sanitatis remedium prælibavit[2]. Diripit regnum illa Chananæa, quæ a suis finibus egressa clamabat dicens ; « Miserere mei, Domine, fili » David : filia mea male a dæmonio vexatur[3]. » Vere hæc regnum coëgit, pertinax in precibus, sapiens in responsis, fidelis in verbis. Prætereuntem revocat, tacentem rogat, excusantem adorat, negantem inclinat. Nonne tibi videtur eripere, cum elicit quod negatur, præripere quod aliis reservatur ? Negaverat enim Dominus panem filiorum dari canibus oportere : at illa consensit, et consentiendo diripuit dicens ; « Utique, Domine ; nam et catelli edunt » de micis quæ cadunt de mensa dominorum suorum[4]. »

CXIV. Didicisti quemadmodum regnum cæleste rapiatur. Cogamus igitur et nos, diripiamus illud ; nemo enim nisi festinans pascha manducat[5]. Sed quæ est ista quæ rapit regnum ? Non improbitas, non lascivia, non voluptas : sed illa de qua dicitur ; « Magna est fides » tua : fiat tibi sicut vis[6]. » Ecce rapuit, quæ quod voluit, impetravit : quod rogavit, extorsit[7]. Rapuit et illa vidua, quæ frequenter orando, si non propter innocentiam, saltem propter importunitatem ut exaudiatur, extorquet.

[1] Gen. XLIX, 27. — [2] Luc. VIII, 44. — [3] Matth. XV, 22. — [4] Ibid. 27. — [5] Exod. XII, 11. — [6] Matth. XV, 28. — [7] Luc. XVIII, 3.

CXV. Rapuit igitur Ecclesia Synagogæ regnum. Regnum meum Christus est : rapio illum Judæis missum sub Lege, natum in Lege, nutritum juxta Legem; ut me, qui eram sine Lege, servaret. Rapitur Christus, cum aliis promittitur, aliis prædestinatur : rapitur Christus, cum aliis nascitur, aliis suffragatur : rapitur Christus, cum ab aliis occiditur, sepelitur a nobis : rapitur insidiantibus, rapitur dormientibus. Habes ubi ipsi confessi sunt nos rapuisse, se dormisse, dicentes : «Dicite quia Discipuli ejus nocte » venerunt, et furati sunt eum, nobis dormientibus[1]. » Surge igitur qui dormis; ne et tu dum dormis, Christum amittas. «Surge qui dormis, et exurge a mortuis[2]. » Vides mortuos esse qui dormiunt? Et ideo non invidemus aliis, sed providemus nobis; non enim mortui poterant servare viventem.

CXVI. Exurgant vel sero qui dormierunt, etiam qui Christum perdiderunt. Non sic amittitur Christus, ut non revertatur, si tamen requiratur : sed vigilantibus regreditur, et exurgentibus præsto est : imo omnibus adest, qui ubique semper est, quia complet omnia. Nulli enim deficit, nos deficimus : nulli, inquam, deficit, superabundat omnibus; superabundavit enim peccatum, ut superabundaret gratia. Gratia Christus est, vita Christus est, Christus est resurrectio : qui surgit igitur, invenit esse præsentem.

CXVII. Rapitur ergo regnum cœlorum, cum Christus a domesticis denegatur, a gentilibus adoratur : rapitur cum ab illis repudiatur, a nobis colitur : rapitur cum per hæreditatem non agnoscitur, per adoptionem acquiritur.

[1] Matth. XXVIII, 13. — [2] Ephes. V, 14.

LIBER VI.

«Et omnis populus audiens, et Publicani justificaverunt »Deum, baptizati baptismo Joannis : Pharisæi autem et »legisperiti consilium Dei spreverunt in se, non bap»tizati[1].»

I. Aperuit sanctus Lucas specialibus additis, quod quasi generalibus sanctus Matthæus subobscurum reliquerat ; ille enim ait : «Et justificata est sapientia a filiis suis[2].» Primum quæ sit illa sapientia, hîc videmus expressum ; ait enim : «Justificaverunt Deum.» Deus ergo sapientia est ; quia sapientia Dei Filius est : sapientia per naturam, non per profectum. Alia est sapientia Dei Patris virtus, alia sapientia virtus animæ : illa nata est, hæc creata. Alia sapientia auctor operum, alia opus ; opus enim mentis sapere prudenter, sentire vivaciter. Hæc dona naturæ sunt : operator autem non creatura est, sed creator, hoc est, non naturæ munus, sed munerator naturæ.

II. Justificatur itaque Deus ipse per baptismum, dum se homines peccata propria confitendo justificant, sicut scriptum est : «Dic tu iniquitates tuas, ut justificeris[3].» Justificatur in eo, quia non per contumaciam refutatur, sed per justitiam Dei munus agnoscitur : «Justus enim »Dominus, et justitiam dilexit[4].» In eo ergo justificatio Dei est, si non ad indignos et obnoxios, sed ad innocentes per ablutionem factos videatur et justos sua munera

[1] Luc. VII, 29. 30. — [2] Matth. XI, 19. — [3] Isaï. XLIII, 26. — [4] Psal. X, 8.

transtulisse. Justificemus igitur Dominum, ut justificemur a Domino.

III. Quid sit justificari Deum, impensius requiramus. Apostolus dicit : «Sit autem Deus verax, omnis autem »homo mendax, sicut scriptum est : Ut justificeris in ser»monibus tuis, et vincas cum judicaris[1].» David quoque dicit : «Tibi soli peccavi, et malum coram te feci, ut jus»tificeris in sermonibus tuis, et vincas cum judicaris[2].» Ergo is qui peccat, et confitetur Deo peccatum, justificat Deum cedens ei vincenti, et ab eo gratiam sperans. In baptismate igitur justificatur Deus, in quo est confessio, et venia peccatorum (31).

IV. Non contemnamus igitur sicut Pharisæi consilium Dei. Consilium Dei est in baptismate Joannis : quis igitur dubitet Dei esse consilium in Christi lavacro? Hoc est consilium quod magni consilii Angelus reperit, quod nemo cognovit ; «Quis enim cognovit sensum Domini[3]?» Hominis consilium nemo contemnit, Dei consilium quis refutet? Ergo quasi filii matrem justificemus, matrem sequamur. Scimus quia mater pro filiis se offert periculo. Matris sapientiæ consilio, matris obediamus imperio.

«Cantavimus vobis, et non saltastis : lamentavimus, » et non plorastis[4].»

V. Etsi non incongrua hæc puerorum videantur esse personæ, qui levem corporis motum imprudentia adhuc maturioris gravitatis exercent; tamen ad altiorem sensum referri posse præsumo, eo quod videantur Judæi, nec Psalmis primo, nec Threnis postea propheticis credidisse : Psalmis ad præmia provocati, Threnis ab errore revocati. Cantavit David, ut in salicibus nostra suspenderemus organa[5]. Cantavit ipse, et ante arcam Domini non pro las-

[1] Rom. III, 4. — [2] Psal. L, 6. — [3] Rom. XI, 34. — [4] Luc. VII, 32. — [5] Psal. CXXXVI, 2.

civia, sed pro religione saltavit[1]. Ergo non histrionicis motibus sinuati corporis saltus, sed impigra mentis, et religiosa corporis agilitas designatur. Sed non in triumphis, non in excidiis Judæorum secuta correctio est, qui divinæ indulgentiæ muneribus provocati, levare mentem, corpus attollere, terrena deserere, cœlestia quærere debuerunt; et injuriis captivitatis attriti, deflere peccatum, quod culpa esset auctor injuriæ.

VI. «Justificata est ergo Sapientia ab omnibus filiis »suis[2].» Bene ab omnibus, quia circa omnes justitia servatur; ut susceptio fiat fidelium, rejectio perfidorum. Unde plerique Græci sic habent: «Justificata est Sapientia »ab omnibus operibus suis;» quod opus justitiæ sit, circa uniuscujusque meritum servare mensuram.

VII. Bene ergo dicit: «Cantavimus vobis, et non sal»tastis.» Cantavit enim Moyses quando in mari Rubro ad transitum Judæorum fluctus obriguit[3], unda circumstetit, eademque equos Ægyptiorum, ascensoresque refusa demersit. Cantavit Esaïas dilectæ vineæ suæ canticum[4], significans asperam flagitiis fore plebem, quæ fœcundis prius erat virtutibus fructuosa. Cantaverunt Hebræi[5], cum vestigia eorum tactu flammæ rorantis humescerent, et intus extraque ardentibus omnibus; solos tamen ignis innoxius lamberet, nec adureret. Abacuc quoque cantico publicam doctus mulcere mœstitiam, prophetavit dulcem Domini fore fidelibus passionem[6]. Cantaverunt ergo prophetæ spiritalibus modulis plublicæ salutis oracula resultantes. Fleverunt Prophetæ Threnis flebilibus dura Judæorum corda mulcentes.

VIII. Docuit nos Scriptura cantare graviter, psallere spiritaliter. Docuit etiam saltare sapienter[7], dicente Do-

[1] 2 Reg. VI, 14. — [2] Luc. VII, 35. — [3] Exod. XV, 1. — [4] Isai. V, 1. — [5] Dan. III, 24. — [6] Habac. III, 2. — [7] Psal. XLVI, 8.

mino ad Ezechiel : «Plaude manu, et percute pede[1]; » neque enim histrionicos fluxi corporis motus Deus morum censor exigeret, aut indecoros crepitus viris, plaususque fœmineos imperaret; ut tantum Prophetam deduceret ad ludibria scenicorum, et mollia fœminarum. Non congruunt resurrectionis revelata mysteria, et opprobria saltationis exacta. Sane est quidam proprius bonorum actuum factorumque plausus, cujus sonus in orbem exeat, et bene gestorum resultet gloria. Et honesta saltatio, qua tripudiat animus, et bonis corpus operibus elevatur; quando in salicibus organa nostra suspendimus.

IX. Jubetur ergo propheta plaudere manu, et percutere pede : jubetur psallere; quia sponsi nuptias jam videbat, in quibus desponsatur Ecclesia, Christus adamatur. Et bonæ nuptiæ, quando Verbo anima, spiritui caro nubit. In his propheta David nuptiis ludere nos voluit, ad has invitavit; quia suos posteros copulabat : et ideo lætior quam cæteri, quasi in ipso actu nuptiarum positus, nos ad celebritatem festi muneris adhortatur dicens : « Exultate Deo adjutori nostro, jubilate Deo Jacob. Sumite psalmum, et date tympanum, psalterium jucundum cum cithara[2]. » Nonne actum quemdam Prophetæ saltantis advertis? Denique alibi : « Psallam tibi in cithara, sanctus Israël. Gaudebunt labia mea cum cantavero tibi, et anima mea quam redemisti[3]. » Audis citharizantium voces, audis saltantium crepitus? Nuptias crede.

X. Sume et tu citharam, ut pulsata spiritus plectro interiorum chorda venarum, boni operis sonum reddat. Sume psalterium, ut harmonia dictorum factorumque tuorum concinat. Sume tympanum, ut organum tui corporis spiritus moduletur interior, factisque operantibus dulcis morum tuorum suavitas exprimatur. Sic psallebat

[1] Ezech. VI, 11. — [2] Psal. LXXX, 2, 3. — [3] Psal. LXX, 22, 23.

Propheta, cum diceret : « Veni huc a Libano, sponsa ; veni » huc a Libano[1]. »

XI. Hoc canticum cecinerunt pueri, nec auditi sunt. Qui pueri? De quibus dicit : « Ecce ego, et pueri quos » dedisti mihi[2]. » Sed hoc canticum non in foro, non in plateis canebatur : sed in Jerusalem; ipsa est enim Dominicum forum, in quo præceptorum cœlestium jura conduntur.

« Et ecce mulier quæ erat in civitate peccatrix[3]. »

XII. Hoc loco plerique pati videntur scrupulum, et serere quæstiones, utrumnam videantur Evangelistæ duo discordasse de fide : an vero aliquam in dictorum diversitate diversitatem signare voluisse mysterii? Habes enim in Evangelio secundum Matthæum, quia « Jesus cum ve» nisset in Bethaniam, in domum Simonis leprosi, acces» sit ad eum mulier habens alabastrum unguenti pretiosi, » et recumbente illo, fudit super caput ejus[4]. » Deinde istic : « Pharisæus intra se dicit, quod si esset propheta, sciret » peccatricem, et unguentum ejus vitare deberet. » Illic unguento effuso Discipuli conqueruntur[5]. Utrumque igitur explicandum est, sed ante quod scriptorum ordine prius est, priorem quoque ordinem interpretationis accipiat.

XIII. Venit ergo Dominus Jesus in domum Simonis leprosi. Apparet œconomia, quod leprosum non refugit, non vitat immundum ; ut maculas humani corporis possit abolere. Domus autem leprosi erat in Bethania, quæ per interpretationem domus obeditionis dicitur. Omnis igitur locus Bethania, portio autem totius loci domus Simonis. Nonne tibi videtur Bethania mundus hic esse, in quo servitii obedientis debemus obsequium, domus autem Simonis leprosi terra esse, quæ mundi portio est? Princeps

[1] Cant. IV, 8. — [2] Isaï. VIII, 18. — [3] Luc. VII, 37. — [4] Matth. XXVI, 6, 7. — [5] Ibid. 8.

autem sæculi hujus quidam leprosus est Simon. Ergo Dominus Jesus Christus ex illis superioribus locis venit in hunc mundum, et descendit in terram. Non erat in hoc mundo, sed obediente pietate, missus est in hunc mundum. Ipse dicit : « Sicut misisti me in hunc mundum[1]. » Audivit ergo mulier ista venisse Christum, intravit in domum Simonis; neque enim sanari potuisset hæc mulier, nisi Christus venisset in terram. Et fortasse ideo etiam ipsa ingreditur domum Simonis, quod speciem cujusdam habeat superioris animæ scilicet, vel Ecclesiæ, quæ descendit in terram; ut bono odore sibi populum congregaret.

XIV. Hanc ergo mulierem inducit sanctus Matthæus supra caput Christi effundentem unguentum[2] : et ideo forte noluit dicere peccatricem; nam peccatrix secundum Lucam supra Christi pedes effudit unguentum[3]. Potest ergo non eadem esse (32); ne sibi contrarium Evangelistæ dixisse videantur. Potest etiam quæstio meriti et temporis diversitate dissolvi; ut adhuc illa peccatrix sit, jam ista perfectior. Etsi enim personam non mutet Ecclesia, vel anima; tamen mutat profectum. Itaque si constituas animam fideliter appropinquantem Deo, non peccatis turpibus et obscœnis, sed pie servientem Dei Verbo, habentem immaculatæ fiduciam castitatis, advertis quod ad ipsum Christi ascendit caput « (Caput autem Christi Deus est[4]) » et odorem meritorum spargit suorum : « Christi enim bonus » odor sumus Deo[5]. » Deum quippe honorat bonum fragrans odorem vita justorum.

XV. Si hæc intelligas, videbis hanc fœminam valde beatam, ubicumque prædicatum fuerit hoc Evangelium, nominari[6], nec ejus unquam memoriam exolescere; eo

[1] Joan. VI, 57. — [2] Matth. XXVI, 7. — [3] Luc. VII, 38. — [4] 1 Cor. XI, 3. — [5] 2 Cor. II, 15. — [6] Matth. XXVI, 13.

quod super caput Christi bonorum fragrantiam morum, justorumque factorum effudit unguenta. Qui accedit ad caput, nescit extolli; sicut ille frustra inflatus mente carnis suæ, et non tenens caput. Sed qui caput non tenet Christi, vel pedes teneat; quia corpus unum copulatum et subministratum crescit in incrementum Dei[1].

XVI. Altera est illa vel persona vel profectu, quæ propinqua nobis est. Nondum enim peccatis nostris renuntiavimus. Ubi sunt nostræ lacrymæ, ubi gemitus, ubi fletus? « Venite adoremus, et procidamus ante Deum, et » ploremus ante Dominum nostrum, qui fecit nos[2]; » ut saltem ad pedes Jesu venire possimus. Nondum enim possumus ad caput venire; quia peccator ad pedes, justus ad caput.

XVII. Habet tamen et quæ peccavit unguentum. Defer mihi et tu post peccata pœnitentiam. Quocumque vel in domum indigni, vel in domum Pharisæi audieris Justum venisse, contende: præripe hospiti gratiam, præripe regnum cœlorum: « A diebus enim Joannis Baptistæ... regnum cœlorum cogitur, et cogentes diripiunt illud[3]. » Ubicumque audieris Christi nomen, accurre: in cujuscumque interiorem domum Jesum intrasse cognoveris, et ipse festina. Cum repereris sapientiam, cum repereris justitiam in alicujus penetralibus recumbentem, accurre ad pedes, hoc est, vel extremam partem quære sapientiæ. Noli fastidire pedes: fimbriam illa tetigit, et sanata est. Lacrymis confitere delicta, dicat de te quoque Justitia illa cœlestis:

« Lacrymis suis rigavit pedes meos, et capillis suis » tersit[5]. »

XVIII. Et fortasse ideo non lavit pedes suos Christus;

[1] Coloss. II, 19. — [2] Psal. XCIV, 6. — [3] Matth. XI, 12. — [4] Luc. VIII, 44. — [5] Id. VII, 44.

ut eos lacrymis nos lavemus. Bonæ lacrymæ, quæ non solum nostrum possunt lavare delictum, sed etiam Verbi cœlestis rigare vestigium; ut gressus ejus in nobis exuberent. Bonæ lacrymæ, in quibus non solum redemptio peccatorum, sed etiam refectio est justorum; justi enim vox est : « Fuerunt mihi lacrymæ meæ panes die ac » nocte[1]. »

XIX. Et si ad caput Christi accedere non potes, tangat pedibus suis caput tuum Christus. Et fimbria ejus curat, et pedes curant. Expande capillos, sterne ante eum omnes tui corporis dignitates. Non mediocres capilli sunt, qui possunt tergere pedes Christi. Testatur hoc ille, qui quandiu capillos habuit, vinci nequivit[2]. Denique et mulierem decalvatam orare non decet[3]. Habeat plane capillos quibus Christi circumvolvat vestigia, quibus suæ criniculis pulchritudinis et decoris sapientiæ pedes tergat; ut extremo saltem rore divinæ virtutis humescant, figat justitiæ pedibus oscula sua. Non mediocris hæc meriti est, de qua potest dicere Sapientia :

« Ex quo intravi, non cessavit osculari pedes meos[4]. »

XX. Ut aliud nisi sapientiam loqui nesciat, ut aliud nisi justitiam diligere nesciat, ut aliud nisi castitatem libare nesciat, ut aliud nisi pudicitiam osculari nesciat. Osculum enim mutui amoris indicium est : osculum pignus est charitatis.

XXI. Beatus qui potest et oleo ungere pedes Christi : denique adhuc Simon non unxerat[5]. Sed beatior quæ unxit unguento; multorum enim florum in unum collecta gratia spargit odorum varias suavitates. Et fortasse istud unguentum non alius possit nisi Ecclesia sola deferre, quæ diversi spiraminis innumerabiles flores habet : quæ merito speciem

[1] Psal. XLI, 4. — [2] Judic. XVI, 5, et seq. — [3] I Cor. XI. 5. — [4] Luc. VII, 45. — [5] Ibid. 46.

accipit peccatricis; quia Christus quoque formam peccatoris accepit.

XXII. Et ideo nemo tantum potest diligere, quantum illa quæ in pluribus diligit[1]. Nec Petrus ipse qui dixit: « Domine, tu nosti quia diligo te[2]. » Nec Petrus ipse qui doluit quia interrogatus est: « Amas me[3]? » Quod enim manifestum erat, nolebat quasi incognitum quæri. Ergo nec Petrus ipse, quia Ecclesia dilexit in Petro. Nec Paulus ipse, quia Paulus quoque ejus est portio. Et tu plurimum dilige; ut et tibi plurimum remittatur. Multum peccavit Paulus, qui etiam persecutor fuit: sed multum dilexit, qui usque ad martyrium perseveravit. Remissa sunt ei peccata multa; quia et ipse dilexit multum, qui sanguini proprio pro Dei nomine non pepercit.

XXIII. Vide œconomiam: in domo Pharisæi peccatrix glorificatur: in domo Legis et Prophetæ non Pharisæus, sed Ecclesia justificatur; Pharisæus enim non credidit, ista credebat. Denique ille dicebat: « Si esset hic propheta, » sciret utique quæ et qualis est mulier, quæ tangit eum[4]. » Domus autem Legis Judæa, quæ non in lapidibus scribitur, sed in tabulis cordis. In hac justificatur Ecclesia jam Lege major; Lex enim peccatorum nescit remissionem: Lex mysterium non habet quo occulta mundantur; et ideo quod in Lege minus est, consummatur in Evangelio.

« Duo, inquit, debitores erant cuidam fœneratori: unus » debebat denarios quingentos, et alius quinquaginta[5]. »

XXIV. Qui sunt isti debitores duo, nisi populi duo: unus ex Judæis, alter ex gentibus fœneratori illi thesauri cœlestis obnoxii? « Unus, inquit, debebat denarios quin» gentos, alius quinquaginta. » Non mediocris est iste denarius, in quo regis imago formatur, qui trophæum habet

[1] Luc. VII, 47. — [2] Joan. XXI, 17. — [3] Ibid. — [4] Luc. VII, 39. — [5] Ibid. 41.

imperatoris expressum. Non materialem fœneratori huic debemus pecuniam, sed meritorum examina, æra virtutum : quarum meritum gravitatis pondere, justitiæ specie, sono confessionis expenditur. Væ mihi si non habuero quod accepi : aut quia difficile quisquam est qui fœneratori huic integrum debitum possit exolvere, væ mihi si non petiero : « Concede mihi debitum ! » Non enim nos ita Dominus orare docuisset, ut peteremus dimitti nobis nostra debita[1], nisi sciret difficile aliquos fore idoneos debitores.

XXV. Sed quis est populus iste qui amplius debet, nisi nos, quibus amplius creditum est? Illis credita sunt eloquia Dei, nobis creditur partus Virginis. Habes talentum Virginis. Habes talentum Virginis partum : habes fidei centesimum fructum. Creditus est Emmanuël nobiscum Deus, credita Domini crux, mors, resurrectio. Et si Christus pro omnibus passus est, pro nobis tamen specialiter passus est; quia pro Ecclesia passus est. Itaque non est dubium quod plus debeat qui plus accepit. Et secundum homines plus fortasse offendit, qui plus debuerit[2] : sed per misericordiam Domini causa mutatur, ut amplius diligat qui amplius debuit; si tamen gratiam consequatur. Gratiam enim et qui reddit, habet : et qui habet in eo ipso quod habet, solvit; nam et reddendo habetur ; et habendo redditur.

XXVI. Et ideo quoniam nihil est quod digne Deo referre possimus (quid enim referamus pro susceptæ carnis injuria? quid pro verberibus? quid pro cruce, obitu, sepultura) væ mihi si non dilexero! Audeo dicere : non reddidit Petrus, et ideo plus dilexit. Non reddidit Paulus? Reddidit quidem mortem pro morte, sed alia non reddidit; quia multa debebat. Audi ipsum dicentem quia non reddidit : « Quis prior dedit illi, et retribuetur ei[3]? » Red-

[1] Matth. vi, 12.—[2] S. August. lib. i de gratia Christi, cap. 44.—[3] Rom. xi, 35.

damus licet crucem pro cruce, funus pro funere, numquid reddimus quod ex ipso, et per ipsum, et in ipso habemus omnia? Reddamus ergo amorem pro debito, charitatem pro munere, gratiam pro sanguinis pretio; plus enim diligit cui donatur amplius.

XXVII. Sed revertamur ad illam superiorem, cujus consilium adhuc nec Apostoli intelligunt, quod erat absconditum a sæculis in Deo : «Quis enim cognovit sensum »Domini[1]?» Conquerebantur ergo Discipuli quia mulier super caput effudit unguentum, et querebantur dicentes : «Quare hoc sic periit? Potuit enim venumdari pretio, et »dari pauperibus[2].» Quid utique displicuerit Christo in eorum sermonibus, non poteris deprehendere, nisi mysterium intelligas; luxuriosi enim hominis, vel potius non hominis est olere unguentum. Certe et ipsi qui olent, ungere se, non perfundere solent. Quid ergo displicuit quia dictum est : «Potuit hoc venumdari pretio, et dari paupe»ribus?» Certe et ipse supra dixerat : «Quidquid uni mi»nimorum horum fecistis, et mihi fecistis[3].» Sed ipse mortem suam pro pauperibus offerebat.

XXVIII. Non est igitur simplex figura; et ideo respondit illis Dei Verbum : «Quid molesti estis huic mulieri?..... »Semper pauperes habetis vobiscum, me autem non »semper[4]?» Semper ergo tecum pauperem habes, et ideo benefac. Num igitur differre pauperem debes; quia semper tecum est, cum tibi Propheta dicat : «Ne dixeris pau»peri..... Cras dabo[5]?» Sed ille de sola misericordia locutus est : hic autem misericordiæ fidem prætulit, quæ tunc habet meritum, si fide præcedente, conferatur. «Mittens enim unguentum hoc in corpus meum, ad sepe»liendum me fecit[6].» Non ergo unguentum Dominus, sed

[1] Rom. xi, 34. — [2] Matth. xxvi, 8. — [3] Id. xxv, 40. — [4] Id. xxvi, 10, 11. — [5] Prov. iii, 28. — [6] Matth. xxvi, 12.

charitatem dilexit, fidem suscepit, humilitatem probavit.

XXIX. Et tu si desideras gratiam, charitatem auge : mitte in corpus Jesu fidem resurrectionis, odorem Ecclesiæ, communis charitatis unguentum; et ita progrediens pauperi dabis. Plus tibi pecunia illa proderit, si non tanquam affluentem tribuas, sed tanquam profuturam Christi nomine largiaris : si ita eam conferas pauperi, ut deferas Christo. Non ergo juxta litteram tantummodo accipias superfusum capiti unguentum : « Littera enim occidit[1]; » sed secundum spiritum, quia spiritus vita est.

XXX. Quod ergo istius mulieris unguentum est? Quis hoc audire potest? Quis tales aures habet, ut dicente Jesu verbum quod accepit a Patre, imo qui ipse Verbum est, possit tantam mysterii altitudinem capere? Et Discipuli ex parte intelligunt, etsi non totum intelligant. Unde et quidam putant dixisse Discipulos unguenti pretio emi fidem gentium debuisse, quæ sanguinis Dominici tantum pretio debebatur; quod videtur verisimile. Denique Joannes evangelista inducit sermone Judæ Iscariotis æstimatum trecentis denariis illud unguentum, sicut habes : «Potuit » enim venumdari trecentis denariis, et dari pauperibus[2]. » Trecenta autem æra crucis insigne declarant : sed Dominus non perfunctoriam mysterii præscientiam quærit, sed consepeliri in se fidem credentium mavult.

XXXI. Id tamen de cæterorum Apostolorum vocibus intelligimus : Judas autem condemnatur avaritiæ, qui pecuniam Dominicæ prætulit sepulturæ, qui etiamsi de passione sensit, erravit tam chara auctione : vili vult æstimari se Christus, ut ab omnibus ematur, ne quis pauper deterreatur. «Gratis, inquit, accepistis, gratis date[3]. » Pecuniam non quærit divitiarum altitudo, sed gratiam. Ipse nos pretioso sanguine redemit, non vendidit. De quo

[1] 2 Cor. III, 6. — [2] Joan. XII, 5. — [3] Matth. X, 8.

plenius diceremus, nisi a nobis ipsis tractatum alibi recordaremur[1].

XXXII. Ergo secundum dicta Domini, «In quo sunt » thesauri sapientiæ et scientiæ absconditi[2], » quos nemo potuit prævidere, operari me oportet in sepulturam ejus; ut caro ejus requievisse, non corruptionem vidisse credatur: et mors corporis ejus ita domum nostram odore sui compleat, ut credamus quia in manus Patris commendavit spiritum suum, et a morte sequestrata divinitas corporalium non subiit consortium passionum.

XXXIII. Intellige quemadmodum corpus Filii unguentum oleat. Corpus illud est quod exutum est, non quod amissum est. Corpus ejus traditiones sunt Scripturarum. Corpus ejus Ecclesia est. Corporis ejus odor sumus; et ideo decet ut mortem corporis ejus ornemus. Et si nostros illa non requirat ornatus, sed requirunt pauperes. Ornabo corpus ejus, si fiam sermonum ejus prædicator, et possim gentibus crucis aperire mysterium. Ornavit ille qui dixit: «Quia prædicamus Christum crucifixum, Judæis quidem » scandalum, gentibus autem stultitiam: ipsis vero voca» tis Judæis atque Græcis, Christum Dei virtutem, et Dei » sapientiam[3]. » Ornatur crux, cum id quod per imperitiam stultum putatur, per Evangelium sapientius æstimatur; ut possimus docere quemadmodum virtus adversaria per crucem Domini destruatur. Misi in Domini corpus unguentum, spirare incipit quod mortuum putabatur.

XXXIV. Ideo unusquisque adoriatur emere labore suo, nisuque virtutum alabastrum unguenti, non vile aliquod atque commune, sed pretiosum unguentum alabastri, et unguentum pisticum. Si enim quis fidei congreget flores, et prædicet Jesum Christum crucifixum: in omnem

[1] Lib. III de Spiritu sancto cap. 18. — [2] Coloss. II, 3. — [3] I Cor. I, 23, 24.

Ecclesiam, quæ Christi Corpus est, mundo mortua, requiescens Deo, fidei suæ transfundit unguentum. Olere incipit tota domus Domini passionem : olere incipit mortem : incipit olere resurrectionem ; ut possit unusquisque ex hoc sacræ plebis numero dicere : «Mihi autem absit »gloriari, nisi in cruce Domini nostri Jesu Christi[1].» Spirat odor, redolet unguentum in corpore, si quis possit (atque utinam ego possim) confidenter loqui : «Mihi »autem mundus crucifixus est[2].» Non amanti divitias, non amanti honores sæculi, non amanti quæ sua sunt, sed quæ Jesu Christi : non amanti quæ videntur, sed quæ non videntur ; non cupido vitæ, sed ei qui festinat dissolvi, et cum Christo esse, crucifixus est mundus. Hoc est enim crucem tollere, et sequi Christum ; ut et nos commoriamur et consepeliamur cum eo ; ut unguentum quod ista mulier in sepulturam ejus misit, olere possimus. Non mediocre istud unguentum est, quo Christi longe lateque diffunditur nomen. Unde etiam prophetice dictum est : «Unguentum exinanitum est nomen tuum[3].» Ideo exinanitum, ut majore fides odore fragraret.

XXXV. Ex hac ergo muliere intelligimus illud Apostolicum quid sit : «Superabundavit peccatum, ut superabundaret gratia[4].» Nam si in ista muliere non superabundasset peccatum, non superabundasset gratia ; agnovit enim peccatum, et detulit gratiam. Et ideo Lex necessaria ; per Legem enim peccatum agnovi. Si Lex non fuisset, peccatum lateret. Agnoscendo peccatum, veniam peto. Per Legem ergo genera peccatorum, prævaricationis quoque crimen agnosco, curro ad pœnitentiam, gratiam consequor. Lex ergo auctor est boni, quæ mittit ad gratiam.

[1] Galat. VI, 14. — [2] Ibid. — [3] Cant. I, 2. — [4] Rom. V, 20.

«Mater et fratres mei hi sunt, qui verbum Dei audiunt, » et faciunt[1]. »

XXXVI. Moralis magister qui de se cæteris præbet exemplum, atque ipse præceptor, ipse etiam suorum executor est præceptorum. Præscripturus enim cæteris quoniam qui non reliquerit patrem et matrem suam[2], non est Filio Dei dignus, sententiæ huic primus ipse se subjicit : non quo maternæ refutet pietatis obsequia (ipsius enim præceptum est, «Qui non honoraverit patrem aut » matrem, morte moriatur[3])» sed quia paternis se mysteriis amplius quam maternis affectibus debere cognoscat. Neque tamen injuriose refutantur parentes, sed religiosiores copulæ mentium docentur esse, quam corporum.

XXXVII. Ergo non debuerant foris stare, qui Christum videre quærebant : «Prope est enim verbum in ore » tuo, et in corde tuo[4]. » Intus igitur verbum, intus est lumen. Unde et ille ait : «Accedite ad Dominum, et illu» minamini[5]. » Si enim foris astantes nec ipsi agnoscuntur parentes, et propter nostrum fortasse non agnoscuntur exemplum : quemadmodum nos agnoscemur, si foris stemus?

XXXVIII. Nec putet aliquis offendiculum esse pietatis, ubi mandatum Legis impletur : si enim relinquet homo patrem et matrem, et adhærebit uxori suæ, et erunt duo in carne una, recte sacramentum hoc in Christo servatur et Ecclesia[6]. Et ideo parentes corpori proprio non potuit anteferre. Ergo hic non (ut quidam hæretici (33) tendiculas aucupantur) mater negatur, quæ de cruce etiam agnoscitur[7], sed necessitudini corporali præscriptorum cœlestium forma præfertur. Illud quoque intelligere non abhorret, quia per figuram parentum demonstrat Judæis,

[1] Luc. viii, 21. — [2] Luc. xiv, 25. — [3] Exod. xx. — [4] Rom. x, 8. — [5] Psal. xxxiii, 6. — [6] Ephes. v, 31. 32. — [7] Joan. xix, 26.

ex quibus est Christus secundum carnem, Ecclesiam quæ credidit, præferendam.

XXXIX. Itaque qui se intelligeret propter divinum in terras venisse mysterium, Ecclesiæque conventum, relictis navem ascendit parentibus. Neque enim quisquam poterat hunc mundum enavigare sine Christo quando eos quoque quibus Dominus adest, tentationum sæcularium sæpe procella perturbat. Et œconomia servatur in Apostolis, ut advertas sine tentatione neminem posse ex hoc vitæ curriculo demigrare, quia exercitium fidei tentatio est.

XL. Subjecti igitur sumus nequitiæ spiritalis procellis: sed quasi pervigiles nautæ gubernatorem excitemus. Verum et ipsi periclitari solent. Quem igitur gubernatorem requiramus? Illum utique qui non serviat, sed imperet ventis, de quo scriptum est :

« At ille surgens, increpavit ventum[1]. »

XLI. Quid est « Surgens? » Quiescebat enim : sed quiescebat corporis somno, cum intenderet Divinitatis mysterio ; ubi enim sapientia, ubi verbum, nihil sine verbo fit, nihil sine prudentia.

XLII. Supra habes, quia pernoctabat in oratione[2] : quomodo hic in tempestate dormiret? Sed exprimitur securitas potestatis, quod omnibus timentibus, solus intrepidus quiescebat. Non est ergo consors naturæ, qui non est consors periculi. Et si corpus dormit, operatur Divinitas, operatur fides. Denique dicit : « Modicæ fidei ; quare » dubitastis[3] ? » Et bene arguuntur qui præsente Christo timebant, cum utique qui ei adhæret, perire non possit.

XLIII. Ergo confirmavit fidem, refudit tranquillitatem. Ventum cessare præcepit, non Aquilonem, non Africum : sed illum utique ventum, cui dictum est ab angelo Mi-

[1] Luc. VIII, 24. — [2] Id. VI, 12. — [3] Matth. VIII, 26.

chaële in Epistola Judæ: « Imperet tibi Dominus[1]. » Unde etiam sanctus Matthæus: « Imperavit, inquit, vento et » mari[2]. » Atque utinam in nobis flatus ejus asperos cohibere dignetur; ut fluctuanti vitæ refusa tranquillitas naufragii metum demat. Et si jam non dormiat sui corporis somno, caveamus tamen ne nostri corporis somno nobis dormiat, et quiescat.

XLIV. Et quoniam quæ loco superiori perstrinximus, delibasse satis est: nunc quia in libro secundum Matthæum duos homines in regione Gerasenorum dæmoniis afflatos Christo occurrisse cognovimus[3], hic autem sanctus Lucas unum inducit, eumdemque nudum (nudus enim est quicumque tegumentum naturæ suæ et virtutis amisit) qua ratione Evangelistæ de numero dissonare videantur, non otiose prætereundum, sed requirendum arbitror. Et quidem licet discordet numerus, tamen concordat mysterium; vir enim iste qui habebat dæmonium, populi figura gentilis est, opertus vitiis, nudus errori patens crimini. Duo illi quoque similiter figuram populi gentilis accipiunt; quoniam cum tres filios Noë generaverit, Sem, Cham, et Japhet[4]; Sem tantum familia in possessionem ascita est Dei. Ex duobus illis diversarum nationum populi pullularunt, quorum alter maledictus, quod nudatum patrem non texerat: benedictus alter quod adversus licet, ne confusionem nudati parentis hauriret, duce tamen patrem pietate texisset, et fraterni maledictum seminis eluisset.

« Qui multis, inquit, temporibus agebatur[5]. »

XLV. Ut pote qui a diluvio usque ad adventum Domini vexabatur, furore dementi rumpens vincula naturæ. Nec immerito etiam sanctus Matthæus in monumentis illos habi-

[1] Judæ. 9. — [2] Matth. VIII, 26. — [3] Ibid. 28. — [4] Gen. IX, 18. — [5] Luc. VIII, 27.

tasse significavit[1]. Siquidem talium animæ in quibusdam habitare videntur tumulis sepulcrorum? Quid enim aliud sunt corpora perfidorum, nisi quædam defunctorum sepulcra, in quibus Dei verba non habitant? Agebatur ergo in loca deserta, spiritalium scilicet infœcunda virtutum: profugus a Lege, discretus a Prophetis, remotus a gratia.

XLVI. Non enim uno dæmonio, sed totius legionis laborabat incursu[2]: quæ cum Dominum vidisset, cognovissetque præscia Dominici adventus tempore in abyssos se esse trudendam, cœpit orare ut introëundi in porcos acciperet facultatem. Et primum clementiam Domini debemus advertere, quod nullum prius ipse condemnat, sed unusquisque sibi auctor est pœnæ. Non mittuntur in porcos dæmones, sed ipsi petunt; quia cœlestis luminis claritatem sustinere non poterant: ut qui oculos dolent, radium solis ferre non possunt; sed tenebrosa eligunt, et splendentia derelinquunt. Fugiant ergo dæmones splendorem lucis æternæ, et ante tempus debita sibi tormenta formident, non prædivinantes quæ futura sunt, sed quæ prophetata sunt recordantes; dixit enim Zacharias: « Et » erit in illa die, disperdet Dominus nomina idolorum » de terra, et non erit ulterius memoria eorum..... et spi» ritum immundum exuram de terra[3]. » Docemur ergo quod non semper manebunt; ne malitia eorum in hominibus possit esse perpetua. Nunc igitur illam metuentes pœnam, aiunt: « Venisti..... perdere nos[4]. » Sed quia adhuc esse desiderant, jam ab hominibus recedentes, propter quos pœnam sciunt sibi esse subeundam, petunt in porcos mitti.

XLVII. Qui sunt isti porci, nisi forte illi de quibus dictum est: « Nolite dare sanctum canibus, nec miseritis » margaritas porcis; ne forte conculcent eas pedibus

[1] Matth. VIII, 28. — [2] Luc. VIII, 30, et seq. — [3] Zach. XIII, 2. — [4] Matth. VIII, 29.

» suis[1]? » Illi scilicet, qui immundorum usu animalium vocis et rationis expertes lutulentis vitæ suæ actibus naturalium coinquinaverint ornamenta virtutum. Qui impetu feruntur in præceps; quoniam nullius meriti contemplatione revocantur: sed tanquam de superioribus ad inferiora per improbitatis proclive detrusi, suffocantur in aquis, inter fluctuantia mundi istius strangulatorum in modum, intercluso pereunt spiritus commeatu; neque enim in iis qui fluido æstu voluptatum huc atque illuc feruntur incerti, ullius spiritus potest esse vitale commercium.

XLVIII. Videmus igitur quia homo ipse sibi est auctor ærumnæ. Nam nisi quis porci more vixisset, nunquam accepisset in eum diabolus potestatem; aut si accepisset, non ut perderet, sed ut probaret. Aut fortasse quia post Domini adventum bonos jam depravare non poterat, non omnium hominum, sed levium jam quærit interitum; ut latro non armatis insidiatur, sed inermibus: et injuriis lacessit infirmum, qui se intelligit vel a forti conteri, vel a potenti damnari.

XLIX. Sed dicit aliquis: Cur hoc a Deo permittitur diabolo? At ego dico, ut boni probentur, improbi puniantur; hæc enim pœna peccati est. Denique lege quia immittit Dominus febrem, et tremorem, et malos spiritus, et cæcitatem, et omnia flagella, juxta merita peccatorum. Sed redeamus ad lectionem.

« Viderunt, inquit, hoc magistri gregum, et fugerunt[3]. »

L. Neque enim aliquam philosophiæ professores, vel principes Synagogæ pereuntibus populis possunt ferre medicinam. Solus est Christus qui aufert peccata populorum; si tamen medendi patientiam non recusent. Cæterum curare non dignatur invitos, et cito infirmos deserit,

[1] Matth. VII, 6. — [2] Deut. XXVIII, 59, et seq. — [3] Luc. VIII, 34.

quibus oneri videt esse præsentiam suam, sicut Gerasenorum populis, qui exeuntes de civitate in qua species Synagogæ videtur existere, rogabant ut discederet:

« Quia timore magno tenebantur [1]. »

LI. Infirma enim mens non capit Dei verbum, nec potest pondus sustinere sapientiæ : fatiscit, et solvitur.

LII. Et ideo diutius molestus non fuit : sed « Ascendit, » et egressus est [2] : » ascendit utique ab inferioribus ad superiora, a Synagoga scilicet ad Ecclesiam. « Regressus per » stagnum est, » ut hic ait : aut sicut Matthæus « Per fre» tum [3] ; » inter nos enim et illos fretum magnum est. Itaque nemo de Ecclesia ad Synagogam sine periculo transit salutis. Sed et ille qui de Synagoga ad Ecclesiam transire desiderat, crucem suam tollat, ut discrimen evadat.

LIII. Cur autem non recipitur liberatus, sed domum redire censetur; nisi ut et jactantiæ causa vitetur, et infidelibus sit exemplo, quoniam domus illa naturale sit diversorium; et ideo qui remedium sanitatis fuerat consecutus, a tumulis et sepulcris in illam spiritalem domum redire præcipitur; ut fiat Dei templum; in quo erat mentis sepulcrum.

« Et ecce venit vir cui nomen Jaïrus, et ipse princeps » Synagogæ erat : et cecidit ante pedes Jesu, rogans eum » ut intraret domum suam; quia filia unica erat illi fere » annorum duodecim, et hæc moriebatur [4]. »

LIV. Reliquerat in Gerasenis Synagogam Christus, ut diximus : et quem sui non receperant, excepimus alieni, excepimus quem expectabamus. Nec nobis igitur a quibus expectabatur, diu defuit : nec ad illos, si rogetur, redire fastidit. Vir enim iste princeps Synagogæ, cui filia erat unica, pro Synagogæ pereuntis remedio precabatur, quæ urgebatur in mortem; quia deserebatur a Christo. Quem puta-

[1] Luc. VIII, 37. — [2] Ibid. — [3] Matth. IX, 1. — [4] Luc. VIII, 41, 42.

mus Synagogæ principem esse, nisi Legem, cujus contemplatione Dominus Synagogam non penitus dereliquit, sed medicinam salutis credentibus reservavit? Ad hanc ergo principis filiam dum properat Dei Verbum, ut salvos faceret filios Israël, sancta Ecclesia de gentibus congregata. quæ inferiorum lapsu criminum deperibat, paratam aliis fide præripuit sanitatem.

LV. Moraliter hunc locum satis putavimus exprimendum : et ideo non illa quæ dicta sunt retractamus (34), sed mystica brevi voluimus sermone perstringere. An non ita factum est, ut Dei Verbum cum venisset ad Judæos, ascisceretur a gentibus, et prius ab illis qui in Lege non crediderant, in gratia crederetur?

LVI. Nam sicut illa quæ in medicis erogaverat omnem substantiam suam[1], ita etiam congregatio gentium amiserat omnia dona naturæ, et patrimonium vitale prodegerat, sancta, verecunda, religiosa, fide promptior, pudore cunctatior; hoc est enim pudoris et fidei, agnoscere infirmitatem, non desperare veniam. Verecunda ergo fimbriam tetigit, fidelis accessit, religiosa credidit, sapiens sanatam se esse cognovit. Sic sancta plebs gentium quæ Deo credidit, peccatum erubuit, ut desereret : fidem detulit, ut crederet : devotionem exhibuit, ut rogaret : sapientiam induit, ut sanitatem suam et ipsa sentiret : fiduciam sumpsit, ut fateretur quod præripuisset alienum.

« Accessit retro[2]. »

LVII. Cur autem retro tangitur Christus? An quia scriptum est : « Post Dominum Deum tuum ambulabis[3]? » Quid etiam sibi vult quod et principis filia annorum duodecim moriebatur, et mulier ista fluxu sanguinis ab annis duodecim laborabat; nisi ut intelligatur quia quandiu Synagoga viguit, laboravit Ecclesia. Defectus illius, hu-

[1] Luc. VIII, 43. — [2] Ibid. 44. — [3] Deut. XIII, 4.

jus est virtus; quia « Illorum delicto salus gentibus[1] : » et consummatio illius, hujus exordium, non naturæ exordium, sed salutis; « Quia cæcitas ex parte Israël » contigit, donec plenitudo gentium intraret[2]. » Non igitur tempore, sed specie sanitatis antiquior Synagoga quam Ecclesia; quia quandiu illa credebat, ista non credidit, et per varias corporis atque animæ passiones immedicabili remedio ægra languebat (35). Audivit ægrotare populum Judæorum, sperare cœpit salutis suæ remedium : tempus venisse cognovit quo medicus adesset e cœlo, surrexit ut occurreret Verbo : vidit quia comprimebatur a turbis; non enim credunt, qui comprimunt; credunt qui tangunt. Fide tangitur Christus, fide Christus videtur : non corpore tangitur, non oculis comprehenditur; neque enim videt, qui videns non videt : neque audit, qui ea quæ audit non intelligit : neque tangit qui non fideliter tangit. Denique ut fidem tangentis exprimeret, ait :

« Tetigit me aliquis; nam ego cognovi virtutem de me » exisse[3]. »

LVIII. Quod est evidentis indicii, quia non intra possibilitatem conditionis humanæ, atque intra corporis claustrum inclusa sapientia, Divinitas coarctata est : non capitur angustiis corporalibus, non tenetur, sed ultra fines nostræ mediocritatis virtus exundat æterna. Non enim humana ope plebs gentium liberatur : sed Dei munus est congregatio nationum, quæ etiam brevi fide misericordiam inclinat æternam. Nunc si consideremus quanta sit fides nostra, et intelligamus quantus sit Filius Dei, videmus quia comparatione ejus fimbriam tantummodo tangimus, superiora vero vestimenti ejus nequimus attingere. Si igi-

[1] Rom. XI, 11. — [2] Ibid. 25. — [3] Luc. VIII, 46.

tur et nos curari volumus, fide tangamus fimbriam Christi.

LIX. Non latet eum quicumque fimbriam tetigerit, qui tetigerit aversum; neque enim Deus indiget oculis ut videat, neque corporaliter sentit, sed in se habet cognitionem omnium. Beatus ergo qui vel extremam partem Verbi contigerit; nam totum quis potest comprehendere? Verum ut ad illam quæ adhuc ægra est, revertamur; ne per nostram moram dum diu Christi moramur ingressum, mortua esse credatur:

« Venerunt, inquit, servi dicentes principi: Noli vexare » illum, filia tua mortua est[1]. »

LX. Et primum illud consideremus quod suscitaturus mortuam, ad faciendam fidem hæmorrhousam ante curavit. Et ut scias exempli gratia stetisse sanguinis fluxum: dum illa petitur, ista curatur. Sic et resurrectio temporalis in Domini passione celebratur; ut et perpetua illa credatur. Sic et Mariæ paritura sterilis indicatur[2]; ut conceptura virgo credatur. Denique audivit parituram Elizabeth, nec de sua generatione dubitavit.

LXI. « Venerunt, inquit, servi dicentes principi: Noli » vexare illum. » Adhuc et hi increduli ad resurrectionem, quam Jesus in Lege prædixit, in Evangelio complevit. Itaque cum venisset in domum, paucos futuræ arbitres resurrectionis ascivit; non enim a multis continuo est credita resurrectio. Denique dicente Domino:

« Non est mortua puella, sed dormit. Deridebant, in» quit, eum[3]. »

LXII. Quicumque enim non credit, irridet. Fleant igitur mortuos suos, qui putant mortuos: ubi resurrectionis fides est, non mortis est species, sed quietis. Nec abhorret illud Matthæi[4], quod ait tibicines fuisse in domo princi-

[1] Luc. VIII, 49. — [2] Id. I, 36. — [3] Id. VIII, 52, 53. — [4] Matth. IX, 23.

pis, et turbam tumultuantem: vel quia more veteri tibicines ad incendendos excitandosque luctus videbantur adhiberi: vel quia per Legis et litteræ cantilenam, exultationem Synagoga non poterat capere spiritalem.

LXIII. Tenens ergo manum puellæ Jesus sanavit eam[1], et jussit ei dari manducare. Quod est testimonium vitæ; ut non phantasma, sed veritas crederetur. Beatus ille cui manum Sapientia tenet. Utinam meos quoque teneat actus, teneat manum justitia, teneat Dei Verbum, inducat in penetralia sua, spiritum avertat erroris, convertat salutis, dari mihi jubeat manducare; panis enim cœlestis, Dei verbum est. Inde et illa Sapientia quæ divini corporis et sanguinis sacrosancta altaria replevit alimentis: « Venite, » inquit, edite panes meos, et bibite vinum quod miscui » vobis[2]. »

LXIV. Quæ tamen tantæ diversitatis est causa? Supra publice viduæ filius suscitatur[3], hîc removentur plures arbitri. Sed puto quod in eo quoque pietas Domini declaretur; quia vidua mater unici non patiebatur moram, et ideo ne amplius afficeretur, maturitas additur. Est etiam forma sapientiæ, in viduæ filio cito Ecclesiam credituram, in archisynagogi filia credituros quidem Judæos, sed ex pluribus pauciores.

« Et quicumque non receperint vos, exeuntes de civi» tate illa, etiam pulverem de pedibus vestris excutite in » testimonium supra illos[4]. »

LXV. Qualis debeat esse qui evangelizat regnum Dei, præceptis evangelicis designatur; ut sine virga, sine pera, sine calceamento, sine pane, sine pecunia[5], hoc est, subsidii sæcularis adminicula non requirens, fideique deditus sit, et quanto minus appetat temporalia, tanto magis spe-

[1] Luc. VIII, 54, et seq. — [2] Prov. IX, 5. — [3] Luc. VII, 12. — [4] Id. IX, 5. — [5] Ibid. 3.

ret ea sibi posse suppetere. Quæ possunt qui volunt ad eum derivare tractatum; ut spiritalem tantummodo locus iste formare videatur affectum, qui velut indumentum quoddam videatur corporis exuisse, non solum potestate rejecta, contemptisque divitiis, sed etiam carnis ipsius illecebris abdicatis.

LXVI. Quibus primo omnium datur pacis atque constantiæ generale mandatum[1]; ut pacem ferant, constantiam servent, hospitalis necessitudinis jura custodiant: alienum a prædicatore regni cœlestis astruens cursitare per domos, et inviolabilis hospitii jura mutare. Sed ut hospitii gratia deferenda censetur: ita etiam si non recipiantur, excutiendum pulverem, et egrediendum de civitate mandatur. Quo non mediocris boni remuneratio docetur hospitii, ut non solum pacem tribuamus hospitibus: verum etiam si qua eos terrenæ obumbrant delicta levitatis, receptis apostolicæ prædicationis vestigiis, auferantur. Nec otiose secundum Matthæum domus quam ingrediantur Apostoli, legenda decernitur[2]; ut mutandi hospitii necessitudinisque violandæ causa non suppetat. Non tamen eadem cautio receptori mandatur hospitii; ne dum hospes eligitur, hospitalitas ipsa minuatur.

LXVII. Sed hæc ut secundum litteram de hospitii religione venerabilis est forma præcepti: ita etiam de mysterio sententia cœlestis arridet. Etenim cum domus eligitur, dignus hospes inquiritur. Videamus igitur ne forte Ecclesia præferenda designetur, et Christus. Quæ enim dignior domus apostolicæ prædicationis ingressu[3], quam sancta Ecclesia? Aut quis præferendus magis omnibus videtur esse quam Christus, qui pedes suis lavare consuevit hospitibus, et quoscumque sua receperit domo, pollutis non patiatur habitare vestigiis: sed maculosos licet vitæ prio-

[1] Luc. IX, 4. — [2] Matth. X, 11. — [3] 24 quæst. 1 cap. Quæ dignior.

ris, in reliquum tamen dignetur mundare processus? Hic est igitur solus quem nemo debet deserere, nemo mutare. Cui bene dicitur: « Domine, ad quem ibimus? Verba » vitæ æternæ habes, et nos credimus[1]. » Vides executorem cœlestium præceptorum: qui quoniam non mutavit hospitium, cœlestis consortium consecrationis emeruit.

LXVIII. Fides igitur imprimis Ecclesiæ quærenda mandatur, in qua si Christus habitator sit, haud dubie sit legenda. Sin vero perfidus populus, aut præceptor hæreticus deformet habitaculum, vitanda hæreticorum communio, fugienda Synagoga censetur. Excutiendus pedum pulvis, ne fatiscentibus perfidiæ sterilis siccitatibus, tanquam humi arido arenosoque mentis tuæ vestigium polluatur. Nam sicut corporeas infirmitates populi fidelis suscipere in se debet Evangelii prædicator, et tanquam propriis inania gesta pulveri comparanda, allevare atque abolere vestigiis, juxta quod scriptum est: « Quis infirma» tur, et ego non infirmor[2]? » Ita si qua est Ecclesia quæ fidem respuat, nec apostolicæ prædicationis fundamenta possideat; ne quam labem perfidiæ possit aspergere, deserenda est. Quod Apostolus quoque evidenter asseruit dicens: « Hæreticum hominem post unam... correptionem » devita[3]. »

« Ait autem ad eos: Date illis vos manducare. At illi » dixerunt: Non sunt nobis plusquam quinque panes[4]. »

LXIX. Quæ ratio est, quod cum in posterioribus Joannis passio describatur[5], hîc jam mortuus verbis Herodis ostenditur? Ne forte illa, quia post Legis defectum Evangelicus cibus incipit jejuna pascere corda populorum? Denique posteaquam illa quæ Ecclesiæ typum accepit, a fluxu curata est sanguinis, posteaquam Apostoli ad evan-

[1] Joan. VI, 69, 70. — [2] 2 Cor. XI, 29. — [3] Tit. III, 10. — [4] Luc. IX, 13. — [5] Ibid. 8.

gelizandum regnum Dei sunt destinati, gratiæ cœlestis impartitur alimentum. Sed quibus impartiatur, adverte. Non otiosis, non in civitate quasi in Synagoga, vel sæculari dignitate residentibus, sed inter deserta quærentibus Christum; qui enim non fastidiunt, ipsi excipiuntur a Christo, et cum ipsis loquitur Dei Verbum non de sæcularibus, sed de regno Dei. Et si qui corporalis gerunt ulcera passionis, his medicinam suam libenter indulget.

LXX. Consequens igitur erat, ut quos a vulnerum dolore sanaverat, eos alimoniis spiritalibus a jejunio liberaret. Itaque nemo cibum accipit Christi, nisi fuerit ante sanatus. Et illi qui vocantur ad cœnam, prius vocando sanantur. Si claudus fuit, gradiendi facultatem ut veniret, accepit. Si lumine oculorum privatus erat, domum utique Domini, nisi refusa luce, intrare non potuit.

LXXI. Ubique igitur mysterii ordo servatur; ut prius per remissionem peccatorum vulneribus medicina tribuatur, postea alimonia mensæ cœlestis exuberet : quanquam nondum validioribus hæc turba reficiatur alimentis, neque Christi corpore et sanguine jejuna solidioris fidei corda pascantur. « Lacte, inquit, vos potavi, non esca; » nondum enim poteratis, sed nec adhuc quidem potes» tis[1]. » In modum lactis quinque sunt panes. Esca autem solidior corpus est Christi, potus vehementior sanguis est Domini. Non statim a primo epulamur omnia, neque potamus omnia. « Hoc primum, inquit, bibe. » Est ergo primum, est etiam secundum quod bibas[2]. Est et primum quod manduces, est etiam secundum, est tertium. Primum quinque panes sunt, secundum septem, tertium ipsum corpus est Christi.

LXXII. Nequaquam igitur talem Dominum deseramus, qui pro uniuscujusque viribus impartire nobis alimenta

[1] Cor. III, 2. — [2] Isai. IX, 1.

dignatur; ne aut infirmum validior cibus opprimat, aut validum exilia alimenta non satient: « Qui enim infirmus » est, olera manducet[1]. » Et ille qui jam videtur laqueos infirmitatis evadere, de quinque istis manducet panibus, et duobus piscibus. Certe si petere cibum validiorem vereatur, ipse relictis suis omnibus, festinet ad Dei verbum. Dum audire incipit, incipit esurire. Incipiunt Apostoli esurientem videre. Et si illi adhuc non intelligunt quid esuriat, intellexit Christus. Scit quod non sæcularem cibum esuriat, sed cibum Christi. Dicat: « Dimittere eos » jejunos nolo, ne deficiant in via[2]. » Bonus Dominus studia exigit, vires ministrat.

LXXIII. Utinam, Domine Jesu, velis mecum istos jejunos non dimittere, sed impartitis abs te epulis reficias eos; ut possint tuis alimoniis fortiores infirmitatem jejunii non timere. Dicas utinam etiam de nobis: « Nolo eos » jejunos dimittere. » Et causam mihi dicito, quare eos nolis jejunos dimittere: imo jam dixisti, quia si quem dimiseris jejunum, deficit in via, hoc est, deficit vel in istius cursu vitæ, vel antequam ad caput perveniat viæ (36), antequam perveniat ad Patrem, et intelligat quod ex Patre Christus est, intelligat quod Christus e cœlo, et intelligat quod Christus qui descendit, ipse est et qui ascendit; ne forte cum acceperit quod natus ex Virgine est, incipiat non Dei virtutem, sed hominis æstimare. Ergo ne deficiant, inquit:

« Date illis vos manducare. At illi dixerunt: Non sunt » nobis plusquam quinque panes, et duo pisces: nisi nos » eamus, et emamus in omnem hanc turbam escas[2]. »

LXXIV. Nondum intellexerant Apostoli cibum populi credentis non esse venalem. Noverat Christus, noverat ipse nos potius esse redimendos: suas vero epulas gratui-

[1] Rom. XIV, 2. — [2] Matth. XV, 32.

tas donat. Nondum ergo habebant Discipuli cibum qui redimere nos posset. Habebant tamen jam cibum qui satiare nos posset : habebant cibum qui confirmare nos posset : «Panis enim confirmat cor hominis[1].» Miseretur ergo Dominus, ne quis deficiat in via. Si quis ergo defecerit, non per Dominum Jesum, sed per se deficit : nec habes quod ascribas Domino, qui vincit cum judicatur; quid enim dicas ei qui in te contulit omnia firmamenta virtutis? Nonne ipse te genuit, nonne ipse te pavit? Cibus ejus virtus est, cibus ejus fortitudo est. Sed si tu negligentia tua virtutem quam acceperas perdidisti, non alimentorum cœlestium, sed tuæ mentis tibi præsidia defuerunt. Denique Dominus sicuti super justos et injustos pluit : ita etiam injustos pascit et justos.

LXXV. Nonne in escæ virtute cum jam deficeret in via sanctus Elias[2], quadraginta ambulavit diebus, et illam escam Angelus dedit? Si autem te paverit Jesus, et acceptam escam servaveris, ambulabis non quadraginta diebus et quadraginta noctibus, sed (audeo dicere Scripturæ fretus exemplis) quadraginta annis : et egredieris ab Ægyptiis finibus, donec pervenias in terram multam, in terram fluentem lac et mel, quam juravit Dominus daturum se patribus nostris. Hujus terræ tibi virtus requirenda est, quam possidet mitis. Non istam terram dico quæ arida est, sed illam quæ Christi confirmatur alimentis, quæ sub imperio constituta regis æterni sanctorum incolatibus frequentatur.

LXXVI. Dividit ergo escas Dominus Jesus. Et ille quidem vult dare omnibus, negat nemini, dispensator enim est omnium : sed cum ille panes frangat, et det Discipulis, si tu manus non extendas tuas, ut accipias tibi escas, deficies in via; nec poteris in eum culpam tuam referre,

[1] Psal. CIII, 15. — [2] 3 Reg XIX, 8.

qui miseretur, et dividit : sed his dividit, qui cum eo etiam in deserto permanent, qui primo et secundo et tertio die non recedunt. Sic enim habes alibi : « Misereor hujus » turbæ; quia triduum est jam quod perseverant mecum[1]. » Quanta dignatio, quanta ab eo hominibus inspiratur humanitas! Non vult jejunos dimittere, non vult; ne deficiant in via.

LXXVII. Noli ergo deficere a disciplina Domini, neque fatigeris cum ab eo increparis. Non fatigeris nunc, ne postea fatigeris. Quid enim respondebis ei : aut quomodo te excusabis, si escæ virtutem quam ministrat, amiseris? Non potes dicere quia escam non dedit, quia dat omnibus. Non potes dicere quia noluit te bonum facere, ante quem posuit bonum et malum; ut non ex necessitate bonum tuum esset, sed voluntarium. Multum enim refert inter eum qui necessitate invitus aliquid agit, et inter eum qui ex voluntate quod bonum est eligit : « Si enim invitus » hoc ago, dispensatio mihi credita est : si volens mercedem habeo[2]. » Consideremus ergo quia stabimus ante tribunal Christi, et si opus nostrum arserit, non habebimus quod excusare possimus. Dicet etenim quod jam per Prophetam locutus est : « Populus meus, quid feci » tibi.... aut in quo molestus fui tibi, responde mihi[3]. » Dicet et ei qui in via defecerit : Qua ratione defecisti in via? Nonne panes fregi? nonne benedixi? nonne jussi dari? Sed cur tu accipere noluisti?

LXXVIII. Quanti etiam præsentium deficient in via, et post hos sermones, qui licet nostri sint, tamen quia nemo dicit Dominum Jesum nisi in Spiritu sancto[4], panes æstimandi sunt : quanti, inquam, deficient, et in vias gentium transversis itineribus fornicantes abibunt? Atque

[1] Matth. xv, 32. — [2] I Cor. ix, 17. — [3] Mich. vi, 3. — [4] I Cor. xii, 3.

utinam unus, et non plurimi! Sed non Jesus auctor defectus, etiamsi quis defecerit; omnibus enim distribuit qui sequuntur, sive quinque millia, sive quatuor millia sint.

LXXIX. Non otiosus numerus, non otiosus ordo, non otiosæ reliquiæ manducantium. Cur enim plures, id est, quinque millia quinque panibus, hoc est, numero minori satiantur : pauciores vero, qui sunt quatuor millia septem panibus, hoc est, numero majore pascuntur? Si enim facti tantum sequamur miraculum, videtur esse divinius quod de minore modo pluribus abundavit. Cur ergo quod minus est ei quod est amplius, quasi præstaret, adjectum est? Prius enim quinque millia quinque panibus[1] : postea vero quatuor millia septem panibus legimus satiata[2]. Quæramus ergo mysterium, quod miraculo præstet.

LXXX. Itaque videntur illa quinque millia quasi quinque corporis sensus adhuc corporalibus proxima alimenta accepisse de Christo : quatuor vero millia etsi adhuc in corpore sint, et in hoc mundo qui ex quatuor constat elementis, non otiose tamen referuntur mysticæ escam accepisse quietis; jam enim æquantur mundo, supra mundum futuri. Nam etsi in hoc mundo sunt, intra mundum tamen non sunt, quibus mysticæ quietis impartitur alimentum; sex enim diebus mundus est factus, septimo requietum est die, et Dominus sanctificavit eum. Ultra mundum ergo quies, ultra mundum etiam fructus quietis. Denique «Beati »pacifici; ipsi enim filii Dei vocabuntur[3].» Nam cum Deus supra mundum sit, nemo utique potest Deum videre, nisi mundum prius spiritali transcendat obtutu. Septima itaque benedictio pacatorum : septem etiam illis quatuor millibus fragmentorum sportæ supersunt. Non mediocris hic panis est sabbatorum, panis sanctificatus, panis quietis. Et fortasse si primum quinque panes sensibiliter man-

[1] Matth. XIV, 19. — [2] Id. XV, 36. — [3] Id. V, 9. — [4] Id. XV, 37.

ducaveris, audebo et dicam, post quinque panes et septem tertio jam in terra non manducabis panem : sed supra terram manducabis octo panes, sicut qui sunt in cœlestibus. Sicut enim septem panes, panes quietis : ita octo panes, panes sunt resurrectionis. Ergo isti qui septem aluntur panibus, triduo perstiterunt[1], et fortasse integram resurrectionis futuræ fidem et constantiam consecuti. Denique sanctorum vox est : « Tribus diebus ambulabimus, » ut epulemur Domino Deo nostro[2]. » Sed illa suo loco.

LXXXI. De quinque ergo panibus sanctus Joannes docuit me quod nesciebam, quod non docuerat sanctus Matthæus, non docuerat sanctus Lucas (singulis enim diversa impartita est gratia) docuit, inquam, me quinque istos panes hordeaceos fuisse[3]; et ideo non inepte diximus escam istam esse habilem corporalibus. Cur enim primo hordeaceos? Quia primo lacte, deinde esca est nutriendus qui accedit ad fidem; nondum enim poteramus, et fortasse plerique nec adhuc possumus. Nam cum sint inter nos contentiones, et dissensiones, nonne carnales sumus, et secundum hominem ambulamus? Suis quæque aptata sunt alimenta virtutibus; et inde prius hordeum, deinde triticum nobis ad alimoniam datur : fortiori vero sicut Eliæ, de interioribus frumenti panis farinaceus ministratur[4], quem non queunt depascere peccatores.

LXXXII. Nec solum panis et numeri, sed etiam accubitionis est differentia : illi enim supra fœnum discumbunt, isti supra terram recumbunt : supra fœnum quinque millia, supra terram quatuor millia. Plus est terram premere, quam supra fœnum jacere; illi enim quibus adhuc sensus sunt corporales, mollioribus delectantur, et ideo supra fœnum recumbunt : « Omnis enim caro fœnum[5] : » isti vero

[1] Matth. xv, 32. — [2] Exod. v, 3. — [3] Joan. vi, 9. — [4] 3 Reg. xix, 13. — [5] Isaï. xl, 6.

supra terram, quæ triticum et vinum gignit et olivam, cibum gratiæ consequuntur. Illi discumbunt, isti recumbunt; major enim est quædam requies recumbentis. Ibi duo pisces, hic sine numero; unde plerique septiformis Spiritus gratiam in panibus definitam, in piscibus quoque duplicis Testamenti figuram intelligendam putaverunt.

LXXXIII. Non piget ergo æstimare quod quatuor millia ex quatuor mundi collecta partibus, in quibus Ecclesia figuratur, majoris gratiæ cibum sumant, juxta quod scriptum est : « Quia venient ab Oriente et Occidente et Septem» trione et Austro, et recumbent cum Abraham et Isaac » et Jacob in regno cœlorum[1]. » Unde hic gratiæ Patri aguntur a Christo; non enim frustra illic benedictio tantum, hic etiam gratiarum est actio. Pro Ecclesia quippe sua Dominus Patri agere consuevit; quia quæ abscondit sapientibus, ea parvulis revelavit. Benedictio igitur super nos, qui inferiores sumus : gratiarum actio super eos qui de infirmitatibus corporum suorum sacratis passionibus triumpharunt. Jam illud in superioribus prælibavimus, quia cum quinquageni discumbere juberentur, licet sacrato numero definito; tamen videtur hic fundatioris Ecclesiæ populus, qui sine numeri definitione recumbit.

LXXXIV. Mysticum quoque est quod et manducans populus satiatur, et ministrant Apostoli, nam et in satietate, repulsæ in perpetuum famis indicium designatur; quia non esuriet qui acceperit cibum Christi : et in Apostolorum ministerio futura divisio Dominici corporis sanguinisque præmittitur. Jam illud divinum, quemadmodum quinque panes quinque millibus populi redundaverunt; non enim exiguo, sed multiplicato cibo populum liquet esse satiatum.

LXXXV. Videres incomprehensibili quodam rigatu

[1] Matth. VIII, 11.

inter dividentium manus, quas non fregerant, fructificare particulas, et intacta frangentium digitis sponte sua fragmenta subrepere. Qui hæc legit, quemadmodum juges aquarum miretur meatus, et liquidis fontibus stupeat continuos fluere successus : quando etiam panis exundat, et naturæ solidioris rigatus exuberat? Hæc igitur facta sunt, ut illa quoque quæ non cernimus, cerneremus. His evidenter illorum quoque designavit auctorem, et totius naturæ Creatorem materialis existere, quæ non (ut philosophi volunt) reperta, sed facta, gignendis omnibus rebus successus defluos subministrat.

LXXXVI. Hoc quidem mirum, quidquid de fluminibus haurias, signo dispendii non notari : quidquid de fontibus auferas, usurario quodam reparari meatu. Sed et fluminibus si nihil decedere, nihil tamen videatur accedere : et fontibus ut cumulata fluenta cernuntur, ita dum minuuntur fluenta, produntur. At vero hic panis quem frangit Jesus, mystice quidem Dei verbum est, et sermo de Christo, qui dum dividitur, augetur; de paucis enim sermonibus, omnibus populis redundantem alimoniam ministravit. Dedi sermones nobis velut panes, qui in nostro dum libantur ore, geminantur. Visibiliter quoque panis iste incredibili ratione dum frangitur, dum dividitur, dum editur, sine ulla dispendii comprehensione cumulatur.

LXXXVII. Nec dubites vel quod in manibus ministrantium, vel in ore edentium crescat; quando ubique nostri operis testimonium ad firmamentum credulitatis asciscitur. Sic in nuptiis ex fontibus vina, ministris operantibus, colorantur, et ipsi qui impleverant hydrias aqua, vinum quod non detulerant, hauriebant[1]. Comprehende, si potes, tanta rerum miracula. Hic edentibus populis crescunt suis fragmenta dispendiis, et de quinque panibus

[1] Joan. II, 5, et seq.

majores reliquiæ quam summa est, colliguntur: illic in alienam speciem vertuntur elementa, nec suos patitur natura defectus, nec suos agnoscit ortus, usu tamen proprio recognoscit. Quinetiam melior est mutati vini natura quam nati; quia in arbitrio creatoris est, et quos usus velit assignare naturis, et quas naturas impartire gignendis. Vide quantis operibus opus astruat: dum aquam minister infundit, odor transfusus inebriat, color mutatus informat, fidem quoque sapor haustus accumulat.

LXXXVIII. Conferant gentiles, si placet, cum Christi beneficiis deorum suorum non facta, sed ficta. Ferunt certe eorum fabulæ fuisse regem quemdam qui quidquid tangebat, aurum fiebat. Sed etiam convivia ipsa feralia; nam et ipsa mantilia digitis apprehensa riguerunt: et cibus in ore crepitabat, ferens non alimenta, sed vulnera: et in gutture potus hærebat, nec penetrare facilis, nec redire. Digna beneficia votis, digna tanto munera precatore, digna liberalitas conferente! Talia sunt idolorum beneficia, ut cum videntur prodesse, plus noceant: at vero Christi munera parva videntur, et maxima sunt. Denique non uni collata, sed populis; nam et cibus edentium in ore crescebat, et videbatur esse corporalis alimoniæ, sed sumebatur salutis æternæ.

LXXXIX. Cur autem quinque millibus hominum plus redundat, quatuor millibus minus? Quia quatuor millia ista triduo cum Christo fuerunt; et ideo amplius cœlestis pabuli receperunt.

XC. Nec otiose quæ turbæ supersunt, a Discipulis colliguntur; quia ea quæ divina sunt, apud electos facilius possis quam apud populos reperire. Utinam mihi contingat audire: Collige quæ supersunt. Si audiero et fecero, habebo multa quæ turbæ, habebo multa quæ pueri et mu-

lieres edere nequiverunt. Beatus ille qui potest colligere quæ etiam doctis supersunt.

XCI. Videamus quomodo colligat. Dixit Lex : « Non » mœchaberis[1]. » Fregit hunc panem Christus, divisit hoc verbum, non aliunde adjiciens, sed de suo partiens : « Qui » viderit, inquit, mulierem ad concupiscendum, jam mœ» chatus est eam[2]. » Habes fragmentum de suo. Addidit : « Si oculus tuus dexter scandalizat te, erue eum[3]. » Habes aliud. « Et si dextera tua scandalizat te, abscinde eam[4] ; » et, « Qui dimissam a viro ducit, mœchatur[5]. » Vides ex uno quam multa fragmenta. Moyses dicit quod « Abraham » duos filios habuit, unum de ancilla, et unum de libera[6]. » Paulus dixit : « Hæc sunt duo Testamenta[7]. » Divisit hoc verbum, et invenit mysterium. Beatus ergo qui colligit, quæ dividit Christus.

XCII. Qua ratione autem cophinos duodecim Christus implevit, nisi ut illud populi Judaïci solveret : « Quia » manus ejus in cophino servierunt[8] : » hoc est, populus qui ante lutum in cophinis colligebat, hic jam per crucem Christi vitæ cœlestis operatur alimoniam ; et eo fidei cibum congerit, ubi erat ante cœnum gentilis perfidiæ. Nec paucorum hoc munus? sed omnium est. Nam per duodecim cophinos tanquam tribuum singularum fidei firmamentum redundat : « Panis enim confirmat cor homi» nis[9]. »

« Dix autem illis : Vos quem me esse dicitis? Respondit » Simon Petrus, Christum Dei[10]. »

XCIII. Nec turbæ quidem otiosa opinio est, quia alii Eliam, quem venturum putabant : alii Joannem, quem decollatum sciebant, aut unum de Prophetis prioribus sur-

[1] Exod. xx, 14. — [2] Matth. v, 28. — [3] Ibid. 29. — [4] Ibid. 30. — [5] Luc. xvi, 19. — [6] Galat. iv, 22. — [7] Ibid. 24. — [8] Psal. lxxx, 7. — — [9] Id. ciii, 16. — [10] Luc. ix, 20.

rexisse credebant. Sed hoc quærere supra nos est : alterius scientiæ, alterius prudentiæ est. Nam si Paulo apostolo satis est nihil scire nisi Christum Jesum, et hunc crucifixum [1], quid amplius mihi desiderandum est scire quam Christum? In uno enim hoc nomine et divinitatis et incarnationis expressio, et fides passionis est. Et ideo licet cæteri Apostoli sciant, Petrus tamen respondit præ cæteris : « Tu es Christus filius Dei vivi [2]. » Complexus est itaque omnia, qui et naturam et nomen expressit, in quo summa virtutum est. Etiam-ne nos de generatione Dei inserimus quæstiones, cum Paulus judicaverit nihil se scire nisi Christum Jesum, et hunc crucifixum : Petrus nihil amplius quam Dei Filium confitendum putaverit? Nos et quando, et quomodo natus sit, et quantus sit, humanæ infirmitatis contemplatione rimamur. Scivit Paulus quod in istis magis offendiculum quæstionis, quam ædificationis profectus esset; et ideo judicavit nihil se scire nisi Christum Jesum. Scivit Petrus quod in Filio Dei omnia sint : « Omnia enim dedit Pater Filio [3]. » Si omnia dedit, æternitatem quam habet, majestatemque transfudit. Sed quo prolabor longius? Fidei meæ finis Christus est, finis fidei meæ Dei Filius est. Non licet mihi scire generationis seriem; non licet tamen nescire generationis fidem.

XCIV. Crede igitur sic quemadmodum Petrus credidit; ut et tu beatus sis, ut et tu audire merearis : « Quoniam » non caro et sanguis tibi revelavit, sed Pater meus qui in » cœlis est [4]. » Caro enim et sanguis non queunt nisi quæ terrena sunt revelare : at vero qui spiritu loquitur mysteria, non carnis et sanguinis magisterio, sed divina inspiratione fundatur. Noli ergo acquiescere carni et sanguini; ne carnis et sanguinis haurias præcepta, atque ipse sanguis

[1] I Cor. II, 2. — [2] Matth. XVI, 16. — [3] Joan. XIII, 3. — [4] Matth. XVI, 17.

et caro fias. Qui enim carni adhæret, caro est: et « Qui » adhæret Deo, unus spiritus est[1]. Non permanebit, inquit, » spiritus meus in hominibus istis in æternum, propter » quod caro sunt[2]. »

XCV. Sed utinam caro et sanguis non sint qui audiunt, sed a carnis et sanguinis remoti cupiditatibus possint dicere singuli : « Non timebo quid faciat mihi caro[3]. » Qui enim carnem vicerit, Ecclesiæ fundamentum est: si æquare Petrum non potest, imitari potest; magna sunt enim Dei munera, qui non solum nobis quæ nostra fuerant reparavit, verumetiam quæ sunt sua propria, concessit.

XCVI. Refert tamen quid sibi velit quod non alium turbæ opinabantur, nisi aut Eliam, aut Jeremiam, aut Joannem Baptistam. Et Eliam forte; quia raptus ad cœlum est. Sed non Elias est Christus: ille rapitur, iste regreditur: ille, inquam, rapitur, iste rapinam non arbitratus est esse se æqualem Deo : ille petitis ignibus vindicatur, hic persecutores suos maluit sanare, quam perdere. Cur autem Jeremiam putabant? Fortasse quia sanctificatus in vulva est. Sed non hic Jeremias: ille sanctificatur, iste sanctificat: illius sanctificatio cœpit ex corpore, hic sanctus ex sancto. Cur etiam Joannem populus putabat; nisi forte quia in matris utero positus, Domini præsentiam sentiebat? Sed non hic est Joannes : ille adorabat in utero, hic adorabatur: ille baptizabat in aqua, Christus in spiritu: ille pœnitentiam suadebat, hic peccata donabat.

XCVII. Et ideo Petrus non expectavit populi sententiam, sed suam prompsit dicens : « Tu es Christus Filius » Dei vivi[4]. » Qui et semper est, nec cœpit ut esset, et esse non deficit. Magna autem Christi gratia, qui omnia prope vocabula sua Discipulis suis donavit. « Ego sum, inquit,

[1] I Cor. VI, 17. — [2] Gen. VI, 3. — [3] Psal. LV, 5. — [4] Joan. VIII, 12.

» lux mundi[1] : » et id tamen quo ipse gloriatur, Discipulis nomen indulsit dicens : « Vos estis lux mundi. Ego sum » panis vivus[2] » ; et, « Nos omnes unus panis.... sumus[3]. Ego » sum vitis vera[4]. » Et tibi dicit : « Plantavi te vitem fruc- » tuosam omnem veram[5]. » Petra est Christus : « Bibebant » enim de spiritali sequente petra, petra autem erat Chris- » tus[6] : » etiam Discipulo suo hujus vocabuli gratiam non negavit[7]; ut et ipse sit Petrus, quod de petra habeat soliditatem constantiæ, fidei firmitatem.

XCVIII. Enitere ergo ut et tu petra sis. Itaque non extra te, sed intra te petram require. Petra tua actus est, petra tua mens est. Supra hanc petram ædificatur domus tua; ut nullis possit nequitiæ spiritalis reverberari procellis. Petra tua fides est, fundamentum Ecclesiæ fides est. Si petra fueris, in Ecclesia eris; quia Ecclesia supra petram est. Si in Ecclesia fueris, portæ inferi non prævalebunt tibi. Portæ inferi, portæ mortis sunt : portæ autem mortis, portæ Ecclesiæ esse non possunt.

XCIX. Quæ autem sunt portæ mortis, hoc est, portæ inferi, nisi singula quæque peccata? Si fornicatus fueris, portas mortis ingressus es. Si fidem læseris, portas inferi penetrasti. Si peccatum mortale commiseris, portas mortis intrasti : sed potens est Deus, qui exaltet te de portis mortis; ut annunties omnes laudes ejus in portis filiæ Sion. Portæ autem Ecclesiæ portæ castitatis sunt, portæ justitiæ, quas justus intrare consuevit dicens : « Aperite mihi » portas justitiæ, et ingressus in eas confitebor Domino[8]. » Sed ut porta mortis, porta inferi : ita et porta justitiæ, Dei porta est. « Hæc enim porta Domini, justi intrabunt » per eam[9]. » Et ideo fuge pertinaciam delictorum, ne

[1] Matth. v, 14. — [2] Joan. vi, 35. — [3] I Cor. x, 7. — [4] Joan. xv, 1. — [5] Jerem. ii, 21. — [6] I Cor. x, 4. — [7] Matth. xvi, 17. — [8] Psal. cxvii, 19. — [9] Ibid. 20.

portæ tibi possint inferi prævalere; si enim dominatum fuerit peccatum in te, mortis porta prævalebit. Fuge ergo contentiones, dissensiones, strepitus, tumultusque discordiæ; ne portas mortis ingressus incurras. Dominus enim Jesus Christus prædicari se primo noluit, ne ullus strepitus nasceretur. Increpat Discipulos suos, ne cui hæc dicerent, quod

« Oportet Filium hominis multa pati, et reprobari a » principibus sacerdotum, et senioribus, et scribis, et oc» cidi, in die tertio resurgere [1]. »

C. Et fortasse ideo hoc addidit Dominus, quia sciebat difficile passioni et resurrectioni etiam Discipulos credituros. Et ideo passionis et resurrectionis suæ assertor esse maluit; ut ex facto fides, non ex auditu discordia nasceretur. Ergo Christus noluit gloriari, sed maluit ignobilis videri, ut passionem subiret : et tu qui ignobilis natus es, gloriaris ? Eadem tibi, qua Christus ambulavit, gradiendum est via. Hæc ejus agnitio, hæc ejus imitatio, per ignobilitatem ac bonam famam; ut glorieris in cruce Domini, sicut ipse est gloriatus. Sic ambulavit Paulus, et ideo gloriatur dicens : « Mihi autem absit gloriari, nisi in » cruce Domini nostri Jesu Christi [2]. »

CI. Sed videamus cur secundum Matthæum reperiamus admonitos Discipulos [3], ne cui dicerent quod ipse sit Christus : hîc autem scriptum sit increpatos esse, ne cui dicerent, quod esset multa passurus, et resurrecturus. Videtis quod in uno Christi nomine omnia sint. Ipse est enim Christus qui natus est ex Virgine, ipse est qui mirabilia fecit in populo, ipse qui mortuus est pro peccatis nostris, et resurrexit a mortuis. Unum horum si retraxeris, retraxisti salutem tuam. Nam etiam hæretici habere sibi Christum videntur; nemo enim Christi nomen

[1] Luc. IX, 22. — [2] Galat. VI, 14. — [3] Matth. XVI, 20.

negat : sed negat Christum, qui non omnia quæ Christi sunt, confitetur. Multis igitur ex causis jubet tacere Discipulos; ut fallat principem mundi, ut declinet jactantiam, doceat humilitatem; simul ne rudes et imperfecti adhuc Discipuli maximæ prædicationis molibus opprimantur.

CII. Nunc qua causa etiam immundos spiritus jubeat tacere, consideremus. Sed et hoc nobis Scriptura aperuit, quia « Peccatori dixit Deus : Quare tu enarras justitias » meas[1] ? » Ne quis dum prædicantem audit, sequatur errantem; improbus enim magister est diabolus, qui falsa veris sæpe permiscet; ut specie veritatis testimonium fraudis obtexat.

CIII. Etiam illud consideremus, utrum hic primum mandaverit Discipulis, ne cui dicerent quia ipse esset Christus : an vero et ante mandaverit, quando Apostolos duodecim destinavit, denuntians illis : « In viis gentium » ne ambulaveritis, et in civitates Samaritanorum ne in» troieritis : ite autem ad oves quæ perierunt domus Israël.... » ægrotos curate.... leprosos mundate, dæmonia ejicite.... » et in quamcumque civitatem.... intraveritis, discite quis » in ea dignus sit, atque ibi manete[2]. » Itaque nec hic mandatum videtur, ut Christum Dei Filium prædicarent.

CIV. Ordo igitur disputationis est ordo tractatus, et ideo etiam nos, cum aliqui ex gentibus vocantur ad Ecclesiam, ita præceptorum seriem formare debemus, ut primo unum Deum auctorem mundi, omniumque esse doceamus, in quo vivimus, et sumus et movemur, cujus et genus sumus[3]; ut non solum propter munera lucis et vitæ, verum etiam propter cognationem quamdam generis diligendus a nobis sit. Deinde opinionem illam, quæ est de idolis, destruamus; ut non possit auri argentique vel ligni materia vim in se habere divinam. Cum unum Deum

[1] Psal. XLIX, 16. — [2] Matth. X, 5-11. — [3] Act. XVII, 28.

esse persuaseris, tunc indicio ejus astrues per Christum nobis salutem datam; incipiens ab illis quæ gessit in corpore, et ea divina describens, ut plus quam homo fuisse videatur, victam unius virtute mortem, mortuumque ab inferis suscitatum; paulatim enim fides crescit, ut cum supra homines fuisse videatur, Deus esse credatur. Nam nisi probaveris quod facere illa sine divina virtute non potuit, quemadmodum potes probare in eo vim fuisse divinam?

CV. Sed fortasse nobis parum auctoritatis et fidei deferatur : lege sermonem Apostoli apud Athenienses habitum qui si a primo destruere voluisset cæremonias idolorum, sermonem ejus aures gentilium respuissent. Ab uno igitur Deo operatore mundi incipit dicens : « Deus qui » fecit mundum, et cuncta quæ sunt in eo[1]. » Negari non poterat unum operatorem esse mundi, unum Deum, omnium creatorem. Adjunxit eo quod cœli et terræ Dominus a manufactis non dignetur habitare. Deinde quod intra auri argentique cassam materiem nequaquam verisimile sit artificio hominis vim Divinitatis includi : erroris remedium docens esse studium pœnitendi. Tunc venit ad Christum, nec tamen Deum maluit quam hominem nuncupare, dicens : « In viro quo definivit omnibus fidem, » suscitans eum ab inferis[2]. » Qui enim tractat, debet audientium considerare personas; ne prius irrideatur quam audiatur. Quomodo enim Athenienses crederent quia Verbum caro factum est, et de Spiritu sancto Virgo concepit, qui irridebant quia resurrectionem audierant mortuorum[3]? Tamen et Dionysius Areopagites credidit, et alii crediderunt in virum[4], ut in Deum crederent. Quid interest, quo quisque credat ordine? Non in principiis perfecta quæruntur : sed de principiis ad ea quæ perfecta

[1] Act. XVII, 24. — [2] Ibid. 31. — [3] Ibid. 32. — [4] Ibid. 34.

sunt pervenitur. Ergo tali Athenienses informavit præcepto : talis nobis apud gentiles ordo servandus est.

CVI. At vero cum Judæos alloquerentur Apostoli, ipsum Christum esse dicebant qui propheticis nobis esset promissus oraculis : quem non prius auctoritate sua Dei Filium nominabant : sed virum probatum[1], virum justum, virum a mortuis suscitatum, illum virum de quo dictum est in Prophetis : « Filius meus es tu, ego hodie genui » te[2]. » Ita ergo et tu ad ea quæ difficile creduntur, auctoritatem divini sermonis ascisce, et promissum ejus adventum Prophetarum voce designa : resurrectionem quoque multo ante compertam Scripturarum testimoniis edoceto, non usitatam cum cæteris atque communem ; ut in ipsa suscitati corporis assertione, æternæ testimonium Divinitatis acquiras. Cum enim cæterorum corpora corruptionem probaveris subiisse post mortem, hunc utique de quo dicitur : « Non dabis Sanctum tuum videre » corruptionem[3]. » comprobas humanæ fragilitatis expertem, probas humanæ conditionis merita supergressum, Deo magis quam hominibus conferendum.

CVII. Quod si ad sacramenta fidelium tendens catechumenus imbuendus sit, dicendum quia unus est Deus ex quo omnia, et unus Jesus Christus per quem omnia[4] : non duos dominos esse dicendos : perfectum quidem Patrem, perfectum esse et Filium ; sed unius Patrem et Filium esse substantiæ : Verbum æternum æterni Dei, non quod profertur, sed quod operatur ; ex Patre genitum, non voce editum. Prohibentur ergo Apostoli evangelizare eum Dei Filium, ut evangelizarent postea crucifixum. Hæc est fidei gloria, si vere intelligas crucem Christi. Aliæ cruces nihil mihi prosunt, sola crux Christi mihi

[1] Act. II, 22 ; III, 14, et XIII, 33. — [2] Psal. II, 7. — [3] Id. XV, 10. — [4] I Cor. VIII, 6.

utilis est, et vere utilis, « Per quam mihi mundus cruci-» fixus est, et ego mundo [1]. » Si mihi crucifixus est mundus, scio quia mortuus est, non diligo eum : scio quia præterit, non concupisco eum : scio quia corruptela consumit hunc mundum, quasi fœtidum vito, quasi luem caveo, quasi nociturum relinquo.

CVIII. Sed non statim per crucem possunt aliqui credere salutem mundo refusam. Astrue ergo per historias Græcorum hoc fuisse possibile, sicut interdum etiam Apostolus suadet incredulis : nec versus poëticos refugit, ut fabulas destruat poëtarum [2]. Si enim revocetur in memoriam quod legiones sæpe et magnos populos, oblatis aliquorum mortibus, historiæ Græcorum asserant liberatos (37) : si recordetur quod imperatoris filia propter Græcorum exercitus transferendos ad sacrificium sit vocata : si nostrum illud consideremus, quia « Sanguis tau-» rorum et hircorum, et cinis vitulæ aspersus inquinatos » sanctificat ad carnem emundandam [3], » sicut ad Hæbræos scriptum est. Si pestilentia regionum aliquibus hominum contracta peccatis (38), unius alicujus morte asseritur esse resoluta; quod aut ratione prævaluit, aut dispositione convaluit, quo facilius in crucem Domini crederetur : proclive erit ut qui sua negare non possunt, nostra confirment.

CIX. Sed quoniam nullus hominum tantus esse potuit, qui totius peccata tolleret mundi, neque Enoch, neque Abraham, neque Isaac qui licet morti se obtulerit, servatus tamen est [4]; quia omnia non poterat abolere peccata (quis enim tantus homo, in quo omnium peccata morerentur) idcirco non unus e plebe, non unus e numero, sed Filius Dei a Deo Patre electus est, qui cum supra

[1] Galat. VI, 14. — [2] Act. XVII, 28. — [3] Hebr. IX, 13. — [4] Gen. XXII, 9.

omnes esset, pro omnibus se posset offerre : quem mori oportuit, ut cum esset fortior morte alios liberaret, « Factus..... inter mortuos sine adjutorio liber[1], » sine adjumento scilicet hominis, aut alicujus creaturæ, liber a morte. Et bene liber, qui servitutem cupiditatum repulit, mortis vincula nescivit.

[1] Psal. LXXXVII, 6.

LIBER VII.

« Dico autem vobis, vere sunt aliqui hic stantes qui » non gustabunt mortem, donec videant regnum Dei[1]. »

I. Semper Dominus sicut ad præmia erigit futura virtutum, atque utilem sæcularium rerum docet esse contemptum : ita etiam infirmitatem mentis humanæ præsentium remuneratione sustentat. Arduum quippe est crucem tollere, et animam periculis, morti corpus offerre : negare quod sis, cum velis esse quod non sis; raroque, quamvis excelsa virtus, futuris præsentia commutat. Difficile quippe videtur hominibus, ut spem periculis emant : damnoque præsentium futuræ lucrum mercentur ætatis. Ergo bonus et moralis magister ne quis desperatione frangatur aut tædio; quoniam vitæ dulcis illecebra constantem quoque mulcet affectum, continuos vivendi successus fidelibus pollicetur; frigent enim solatia sub metu mortis, magnusque amor vitæ ægre blanditias spei cum appetitæ salutis terrore compensat. Non habes igitur quod queraris, non habes quod excuses : arbiter omnium dedit et virtuti præmium, et infirmitati remedium; ut præsentibus sustineatur infirmitas, virtus futuris. Si fortis es, contemne mortem : si imbecillis es, fuge. Sed nemo potest fugere mortem, nisi vitam sequatur. Vita tua Christus est, ipsa est vita quæ mori nescit.

II. Itaque si volumus mortem non timere, stemus ubi Christus est; ut et de nobis dicat : « Vere sunt aliqui hic » stantes, qui non gustabunt mortem. » Non satis est stare,

[1] Luc. IX, 27.

nisi ubi Christus est, stetur; soli enim non queunt gustare mortem qui possunt stare cum Christo. In quo licet ex verbi ipsius qualitate perpendere, ne tenuem quidem sensum habituros mortis, qui Christi videantur meruisse consortia. Certe mors corporis libando gustetur, vita animæ possessione teneatur.

III. Sed quid est gustare mortem? Ne forte quemadmodum panis vita est, ita etiam panis mors sit; sunt enim qui manducant panem doloris[1]: sunt etiam Æthiopum populi qui acceperunt in escam draconem[2]. Absit a nobis venenum draconis vorare; habemus enim panem verum, panem illum qui descendit de cœlo. Panem illum manducat, qui ea quæ scripta sunt servat. Sunt ergo qui mortem non gustent, donec videant regnum Dei. Sunt etiam qui mortem non videant, sicut scriptum est: « Quis est homo » qui vivet, et non videbit mortem[3]? »

IV. Sed quis est homo qui non moriatur, cum resurrectio nisi mortui esse non possit? Quamvis de Enoch et Elia nullam mortem corporis acceperimus, et de Evangelista Joanne Dominus dixerit: Sic eum volo manere donec » venio[4]; » tamen quoniam non de uno Joanne hoc putamus expressum, sed generale de multis hoc esse præceptum; non hic mors corporis, sed animæ denegatur. Sunt enim qui mortui vivunt; quoniam sunt qui viventes mortui sunt, sicut vidua illa quæ « Vivens mortua est[5], » sicut scriptum est: « Veniat mors super eos, et descendant in » infernum viventes[6]. » Si ergo vivus quis in infernum descendit (peccato enim mortuus in inferni descendit habitaculum) sunt profecto quibus nec in morte corporis interruptus sit ordo vivendi, sicut Abraham, Isaac, et Jacob, quos vivere divinæ sententiæ auctoritate comperimus;

[1] Psal. cxxvi, 2. — [2] Id. lxxiii, 14. — [3] Id. lxxxviii, 49. — [4] Joan. xxi, 22. — [5] 1 Tim. v, 6. — [6] Psal. liv, 16.

quoniam cum sit Deus Abraham, Isaac, et Jacob, non utique mortuorum est Deus, sed viventium [1].

V. Itaque non de uno, sed de pluribus dicit; neque enim Petrus mortuus est, cui juxta Dominicam sententiam inferi porta prævalere non potuit [2]. Nec Jacobus et Joannes mortui filii Tonitrui [3], quibus in usum gloriæ cœlestis assumptis non prævalent terrena, sed subjacent. Esto ergo et tu Petrus, devotus, fidelis, pacificus; ut portas Ecclesiæ aperias, et portas mortis evadas. Esto filius Tonitrui. Dicis : Quomodo possum esse filius Tonitrui? Potes esse, si non in terra, sed in pectore Christi recumbas. Potes esse filius Tonitrui si te terrena non moveant, sed ipse potius ea quæ terrena sunt, mentis tuæ virtute concutias. Tremat te terra, non capiat : vereatur caro potestatem animi tui, et concussa subdatur. Eris filius Tonitrui, si fueris filius Ecclesiæ. Dicat et tibi de patibulo crucis Christus : « Ecce mater tua [4]. » Dicat et Ecclesiæ : « Ecce » filius tuus [5] ; » tunc enim incipis esse filius Ecclesiæ, cum in cruce victorem videris Christum. Nam qui crucem scandalum putat, Judæus est, Ecclesiæ filius non est : qui crucem stultitiam putat, Græcus est. Ille autem est Ecclesiæ filius, qui crucem triumphum putat, qui crucem Christi triumphantis agnoscit.

VI. Ergo ut scias quia Petrus, Jacobus, et Joannes mortem non gustaverunt, gloriam resurrectionis videre meruerunt; solos enim tres istos post hæc fere verba in diebus octo assumpsit, et duxit in montem. Quid est quod iste dicit : « In diebus octo post hæc verba [6] ? » Ne forte quia is qui verba Christi audit et credit, resurrectionis tempore gloriam Christi videbit; octava enim die facta est resurrectio; unde et plerique Psalmi in octavam inscribuntur [7].

[1] Matth. xxii, 32. — [2] Id. xvi, 18. — [3] Marc. iii, 17. — [4] Joan. xix, 17. — [5] Ibid. 26. — [6] Luc. ix, 28. — [7] Psal. vi et xi.

Aut forte ut ostenderet nobis quia dixerat quod is qui propter Dei verbum perdiderit animam suam, salvam faciet eam; quoniam promissa sua in resurrectione restituat.

VII. Sed Matthæus et Marcus post dies sex assumptos hos esse memorarunt[1]. De quo possemus dicere, post sex millia annorum; « Mille enim anni in conspectu Dei tanquam dies una[2] : » sed plures quam sex millia computantur anni : et malumus sex dies per symbolum intelligere, quod sex diebus mundi opera sunt creata; ut per tempus opera, per opera mundum intelligamus. Et ideo mundi temporibus impletis, resurrectio futura monstratur : aut quia is qui supra mundum ascenderit, et hujus sæculi momenta transcenderit, velut in sublimi locatus futuræ resurrectionis fructum expectabit æternum.

VIII. Transcendamus igitur opera mundi; ut possimus facie ad faciem Deum videre. « Ascende in montem qui evangelizas Sion[3]. » Si in montem ascendit qui evangelizat Sion, quanto magis qui Christum evangelizat, et Christum in gloriam resurgentem? Fortasse enim in corpore eum multi videant; multi enim secundum carnem cognovimus Christum : nunc autem jam non novimus.

IX. Multi cognovimus, quia multi vidimus. « Vidimus eum, et non habebat speciem neque decorem[4]. » Tres autem soli, et tres electi ducuntur in montem. Putarem in tribus mystice genus hominum comprehensum; quia ex tribus filiis Noë genus omne defluxit humanum, nisi electos cernerem. Aut fortasse quia soli ex omnibus ad resurrectionis pervenire gratiam qui Christum confessi fuerint, merebuntur; qui impii in judicium non resurgunt[5], sed tanquam habito judicio puniuntur. Tres igitur

[1] Matth. XVII, 1, et Marc. IX, 1. — [2] Psal. LXXXIX, 4. — [3] Isaï. XL, 9. — [4] Id. LIII, 3. — [5] Psal. I, 5.

eliguntur qui ascenderent montem; quia et duo eliguntur qui cum Domino viderentur. Utrinque sacratus numerus. Et hoc fortasse propterea, quia nemo potest resurrectionis gloriam videre, nisi qui integrum mysterium Trinitatis incorrupta fidei sinceritate servaverit. Petrus ascendit, qui claves regni cœlorum accepit[1] : Joannes quoque, cui committitur Domini mater[2] : Jacobus etiam, qui primus solium sacerdotale conscendit (39).

X. Inde apparent Moyses et Elias, hoc est, Lex et prophetia cum Verbo[3]; neque enim Lex potest esse sine Verbo : neque Propheta, nisi qui de Dei Filio prophetarit. Et illi quidem filii Tonitrui corporali gloria Moysen quoque et Eliam speculati sunt : sed etiam nos quotidie videmus Moysen cum Dei Filio; videmus enim Legem in Evangelio cum legimus : « Diliges Dominum Deum tuum[4]. » Videmus Eliam cum Dei Verbo, cum Legimus : « Ecce » Virgo in utero accipiet[5]. » Unde bene Lucas addidit, quia « Dicebant excessum ejus quem completurus erat in » Jerusalem[6]. »

XI. Docent enim te de excessu ejus mysteria. Et hodie Moyses docet, et hodie Elias loquitur, et hodie in majore gloria videre possumus Moysen. Quis enim non potest, quando et populus Judæorum eum videre potuit, imo vidit? Vidit enim in gloria faciem Moysi : sed velamen accepit, sed in montem non ascendit[7]. Et ideo erravit, quia solum Moysen vidit, Dei Verbum simul videre non potuit.

XII. Revelemus igitur nos faciem nostram ; ut revelata facie gloriam Dei speculantes, in eamdem imaginem reformemur. Ascendamus in montem, deprecemur Dei Verbum ; ut in specie et pulchritudine sua nobis appareat,

[1] Matth. XVI, 19. — [2] Joan. XIX, 2. — [3] Luc. IX, 30. — [4] Deut. VI, 5. — [5] Isaï. VII, 14. — [6] Luc. IX, 31. — [7] Exod. XXXIV, 30, et seq.

et confortetur, et prospere procedat, et regnet. Et hæc enim mysteria sunt, et altius referuntur; etenim pro tua possibilitate aut minuitur tibi Verbum, aut crescit, ac nisi altioris prudentiæ cacumen ascendas, non tibi apparet sapientia, non tibi apparet mysteriorum cognitio, non tibi apparet quanta sit gloria, quanta sit species in Dei Verbo : sed Dei Verbum quasi quodam apparet in corpore, non habens suam speciem, neque decorem; et apparet quasi homo in plaga, qui ferre possit infirmitates nostras : apparet tibi quasi quidam sermo natus ex homine, litterarum opertus involucris, virtute spiritus non refulgens. Sed si dum hominem consideras, de Virgine credas esse generatum, et paulatim aspiret fides, quod de Spiritu Dei natus sit, incipis montem ascendere. Si in cruce positum triumphantem de morte videas, non peremptum : si videas quod terra tremuit, sol refugit, tenebræ offusæ sunt oculis perfidorum, monumenta aperta sunt, mortui surrexerunt; ut esset indicio quia gentilis populus qui mortuus erat Deo, tanquam reseratis sui corporis tumulis, infuso crucis lumine resurrexit : si hoc videas mysterium, in excelsum ascendisti montem, alteram Verbi gloriam cernis.

XIII. Vestimenta ejus alia deorsum sunt, alia sursum. Et fortasse vestimenta Verbi, sermones sunt Scripturarum, et quædam intellectus indumenta divini; quia sicut ipse Petro, Joanni, et Jacobo in altera specie apparuit[1], et vestitus ejus albus refulsit; ita et oculis tuæ mentis jam divinarum lectionum sensus albescit. Fiunt igitur verba divina sicut nix, vestimenta Verbi candida nimis, qualia fullo super terram facere non potest.

XIV. Quæramus hunc fullonem, quæramus hanc nivem. Legimus ad villam fullonis ascendisse Esaïam[2]. Quis

[1] Luc. IX, 29. — [2] Isaï. VII, 3.

est iste fullo, nisi forte ille qui delicta nostra lavare consuevit? Denique ipse dixit : « Si fuerint delicta vestra sicut » phœnicium, ut nivem dealbabo[1]. » Quis est iste fullo, nisi qui indumenta nostri intellectus abluit, et induit nos indumenta virtutum, ablutisque maculis corporalibus, Soli solet offerre divino?

XV. Audivi etiam (ut ad redarguendos eos de contrariis sumamus exemplum) duorum prudentium facundiam nivi et apibus comparasse (40). Inveni quoque dixisse David : « Quam dulcia faucibus meis verba tua, super mel et fa» vum ori meo[2]. » Et infra : « Lucerna pedibus meis ver» bum tuum, Domine, et lux semitis meis[3]. » Verbum Dei lux est, Verbum Dei nix est. Super mel quoque et favum est Dei verbum, quod ore divino melle dulcior fluxit oratio, et perspicua, nivis ritu, mollioribus cadunt verba sententiis. Vere hic solus sermo nivibus comparandus, qui de cœlo missus in terras, jejuna nostrorum arva pectorum fœcundavit. Quod non usurpatorie præsumptum, sed ex lectionis serie derivatam Deus ipse testatur, dicens: « Expectetur sicut pluvia eloquium meum, et descendant » velut ros verba mea, sicut imber super gramen, et sicut » nix super fœnum[4]. »

XVI. Utinam, Domine Jesu, mens mea pluviæ tuæ humore viridescat! utinam terram meam nivis istius candore respergas! ne præpropero calore vernantis corporis arva luxurient, sed potius fotu nivali semina verbi cœlestis pressa fœcundent. Nix cum cadit, aves cœli ubi inhabitent non habent; et lætior solito tritici proventus exuberat.

XVII. Vidit hanc gratiam Petrus, viderunt et qui cum illo erant, licet somno gravati fuissent[5]; premit enim in-

[1] Isaï. I, 18. — [2] Psal. CXVIII, 103. — [3] Ibid. 105. — [4] Deut. XXXII, 2. — [5] Luc. IX, 32.

comprehensibilis splendor divinitatis nostri corporis sensus. Nam si solis radium e regione oculorum contuentium corporea nequit acies sustinere, quomodo Dei gloriam humanorum ferret corruptela membrorum? Eoque purior et subtilior exhausta concretione vitiorum, corporis habitus in resurrectione formatur. Et fortasse ideo gravati erant somno, ut resurrectionis viderent speciem post quietem. Itaque evigilantes viderunt majestatem ejus; nemo enim nisi vigilans gloriam videt Christi. Delectatus est Petrus, et quem sæculi hujus illecebrosa non caperent, gratia resurrectionis illexit.

XVIII. « Bonum est, inquit, nos hic esse[1], » (hinc et sanctus Paulus ait : « Dissolvi enim, et cum Christo esse » multo melius[2],) » nec laudasse contentus, non solum affectu, sed etiam factorum devotione præstantior, ad exædificanda tabernacula tria impiger operarius communis obsequii ministerium pollicetur. Et quamvis nesciret quid diceret; tamen pollicebatur officium : quo non inconsulta petulantia, sed præmatura devotio fructus pietatis accumulat. Nam quod ignorabat, conditionis fuit : quod promittebat, devotionis; sed non capit humana conditio in hoc corruptibili, in hoc mortali corpore facere tabernaculum Deo. Sive in animo, sive in corpore, sive alio aliquo loco fuge quærere quod non licet scire. Si Petrus nescivit, quemadmodum tu potes scire? Si nescivit ille qui promisit, et qui corporis terminos magnitudine animi nesciebat; quemadmodum scire nos possumus, desidia quadam mentis intra proseptum carnis inclusi? Denique placuit tanta devotio Deo.

« Et inter hæc verba facta est nubes, et obumbravit » eos[3]. »

XIX. Divini spiritus est obumbratio ista, quæ non ca-

[1] Luc. IX, 33. — [2] Philip. I, 23. — [3] Luc. IX, 34.

ligat affectibus hominum, sed revelat occulta. Quæ etiam alio comperta est loco, dicente Angelo : « Et virtus Altis- » simi obumbrabit tibi[1]. » Cujus profectus ostenditur, audita Dei voce dicentis :

« Hic est Filius meus dilectus, ipsum audite[2]. »

XX. Hoc est, non Elias filius, non Moyses filius : sed hic est Filius, quem solum videtis; recesserant enim illi, ubi cœpit Dominus designari. Vides hanc non solum insipientium, sed etiam perfectorum, imo etiam cœlestium fidem esse perfectam, Filium Dei scire. Sed quoniam hæc jam supra diximus, cognosce nubem istam non fumigantium esse montium nebuloso humore concretam, et coacti aëris caliginem piceam, quæ cœlum tenebrarum horrore subtexat : sed lucidam nubem, quæ nos non pluvialibus aquis, et humentis alluvione imbris immadidet; sed de qua mentes hominum voce Dei omnipotentis emissa, ros fidei rigavit.

« Et dum fit vox, inventus est Jesus solus[3]. »

XXI. Itaque cum tres essent, unus est factus. Tres in principio videntur, unus in fine; perfecta enim in fine unum sunt. Denique hoc etiam Dominus Patrem orat, ut omnes unum simus[4]. Nec solum Moyses et Elias in Christo unum sunt, sed etiam nos unum corpus sumus Christi. Ergo et illi tanquam recipiuntur in Christi corpus; quia et nos unum erimus in Christo Jesu. Aut fortassis quia Lex et Propheta ex Verbo : quæ autem ex Verbo cœperunt, in Verbo desinunt : « Finis enim Legis est Christus, » ad justitiam omni credenti[5]. »

« Vulpes foveas habent, et volucres cœli nidos, ubi » requiescant : nam Filius hominis non habet ubi caput » suum reclinet[6]. »

[1] Luc. I, 35. — [2] Id. IX, 35. — [3] Ibid. 36. — [4] Joan. XVII, 21. — [5] Rom. X, 4. — [6] Luc. IX, 58.

XXII. Non videtur convenire rationi, ut simplicem fidelemque istum arbitremur, qui Domini dignatione respuitur; cum indefessi famulatus obsequium spopondisset: sed Dominus non obsequiorum speciem, sed puritatem quærit affectus. Denique supra ait:

« Quicumque receperit puerum istum in nomine » meo[1]. »

XXIII. Quo loco Dominus simplicitatem sine arrogantia docet, charitatem sine invidia, devotionem sine iracundia esse debere: nam et pueri mens provectioris affectu recipienda suadetur; quia dum puer nihil sibi vindicat, formam virtutis exequitur: etsi rationem nescit, culpam ignorat. Tamen quia plerisque non virtus, sed infirmitas videtur sine ratione simplicitas; ut tu veram recipias admoneris, id est, ut exequaris industria munus naturæ. Et ideo ait:

« Quicumque receperit puerum istum in nomine meo, » me recipit. Et qui me recipit, recipit eum qui me » misit[2]. »

XXIV. Qui enim imitatorem Christi recipit, Christum recipit: et qui imaginem Dei receperit, recipit Deum. Sed quia imaginem Dei non poteramus videre, facta est ad nos per incarnationem Verbi præsentia; ut reconciliaretur nobis quæ supra nos est Divinitas.

XXV. Quod autem propensius studio charitatis Joannes plurimum diligens, et ideo redamatus plurimum, excludendum putat a beneficio eum, qui non utatur obsequio, recte non reprehenditur, sed docetur: non reprehenditur, quia amore faciebat, sed docetur; ut noverit infirmorum esse firmorumque distantiam. Et ideo Dominus etsi fortiores remunerat, tamen non excludit infirmos.

[1] Luc. IX, 48. — [2] Ibid.

« Sinite eos, et nolite prohibere; qui enim non est ad-» versum vos, pro vobis est[1]. »

XXVI. Bene, Domine, nam et Joseph et Nicodemus occulti discipuli propter metum, in tempore tamen suum tibi officium non negarunt. Sed tamen quia alibi dixisti: « Qui non est mecum, adversum me est: et qui mecum » non colligit, dispergit; » aperi nobis, ne videatur esse contrarium. Et puto quia si quis mentium consideret scrutatorem, dubitare non debeat uniuscujusque factum mente discerni. Denique alii dicit, « Sequere me: » alii, « Vulpes foveas habent[2]. » Ille cogitur, iste removetur; ut scias quia devotus admittitur, indevotus excluditur.

XXVII. Quod vero Discipulos increpavit quia ignem super eos descendere gestiebant[3], qui non receperant Christum: ostenditur nobis non semper in eos qui peccaverint vindicandum[4]; quia nonnunquam amplius prodest clementia tibi ad patientiam, lapso ad correctionem. Denique Samaritani citius crediderunt, a quibus hoc loco ignis arcetur. Simul disce quia recipi noluit ab his, quos sciebat non simplici mente conversos; nam si voluisset, ex indevotis devotos fecisset. Cur autem non receperint eum, Evangelista ipse memoravit dicens: « Quia facies » ejus erat cunctis in Jerusalem[4]. » Discipuli autem recipi intra Samariam gestiebant[5]: Sed Deus quos dignatur vocat, et quem vult religiosum facit. Nec Discipuli peccant qui Legem sequuntur; sciebant enim et Phinees reputatum ad justitiam, quia sacrilegos interemerat, et ad preces Eliæ ignem descendisse de cœlo, ut Prophetæ vindicaretur injuria: sed vindicetur qui timet: vindictam non quærit, qui non timet. Simul ostenditur nobis in Apostolis fuisse merita Prophetarum; quando eamdem sibi po-

[1] Luc. IX, 50. — [2] Ibid. 54, et seq. — [3] 23 q. 4. cap. Quod Christus. — [4] Luc. IX, 53. — [5] S. August. lib. I de gratia Christi, cap. 46.

testatem quam Propheta magnus emeruit, impetrandi jure præsumunt. Et bene præsumunt quia ad sermonem suum ignis de cœlo descenderet; quoniam sunt filii Tonitrui.

XXVIII. Dominus autem mire omnia, nec illum temere se offerentem recepit: nec in hos indevote Dominum refutantes proprium, commovetur; ut ostenderet quia non habet ultionis studium perfecta virtus: nec ulla sit iracundia, ubi plenitudo est charitatis: nec excludenda infirmitas, sed juvanda. Procul a religiosis indignatio: procul a magnanimis cupiditas ultionis: procul etiam a prudentibus inconsiderata conjunctio, et incauta simplicitas. Unde et illi dicitur: « Vulpes foveas habent: » nec obsequium ejus admittitur, cujus non probatur officium. Circumspectum etenim fidei debet esse hospitium; ne dum infidelibus nostræ domus penetralia reseramus, in alienæ perfidiæ casses improvida credulitate labamur.

XXIX. Sed ne illud improvide præteriisse videamur, cur hic eos qui possunt per manus impositionem immundis imperare spiritibus in nomine Jesu, neget esse prohibendos: secundum Matthæum autem dicat his: « Non » novi vos: discedite a me omnes operarii iniquitatis[1]. » Advertere debemus non esse distantiam sensus, sententiarumque discordiam: sed illud censeri eo quod non solum officii in clericis, sed etiam virtutis opera requirantur: tantumque esse Christi nomen, ut etiam parum sanctis opituletur ad præsidium, etsi non opituletur ad gratiam. Unde nemo jactare se debet, nec purgati hominis sibi gratiam vindicare, in quo æterni nominis virtus, non aliqua possibilitas humanæ fragilitatis operata sit; non enim merito tuo diabolus, sed odio sui vincitur.

XXX. Quod potest homo, sinceram exhibeat fidem,

[1] Matth. VII, 23.

et observantiam mandatorum religiosa mente custodiat; ne dicatur ei: « Vulpes foveas habent. » Fallax quippe animal, et insidiis semper intentum, rapinam fraudis exercet. Nihil tutum, nihil otiosum, nihil patitur esse securum, quod inter ipsa hospitia hominum prædam requirat.

XXXI. Hæreticis autem vulpes comparat. Denique cum gentes vocet, hæreticos excludit. Vulpis enim plenum fraudis est animal, foveam parans, et in fovea semper latere desiderans: ita sunt hæretici, qui domum sibi parare non norunt, sed circumscriptionibus suis alios decipere conantur. Jacob domum habitat: hæreticus in fovea est, ut fraudulenta vulpis gallinæ illi evangelicæ dolum semper intendens, de qua scriptum est: « Quoties volui » congregare filios tuos sicut gallina pullos suos, et noluisti? Ecce relinquetur domus vestra deserta[1]. » Merito ergo foveas habent, quia domum quam habuerant, perdiderunt. Hoc animal neque mansuescit unquam; unde et Apostolus ait: « Hæreticum hominem post unam..... » correptionem devita[2]: » neque ulli usui est, aut cibo utile; non enim de hoc dicit Christus: « Meus cibus est, » ut faciam voluntatem Patris mei qui in cœlis est[3]. » Quin etiam eas a fructibus suis relegat: « Capite nobis » vulpes pusillas, exterminantes vineas[4], » hoc est, quæ minorem vineam, non majorem exterminant. Et ideo Samson ad caudas earum faces ligavit, et in messes alienigenarum dimisit[5]; eo quod hæretici fructus incendere conentur alienos, latratibus magis sonori, quam vocibus expoliti (qui enim Verbum negat, nec vocem habet) ad præsens ore libero (41), sed in futurum fine jam vincto caudæ facibus, significantes sui finis incendium.

[1] Matth. XXIII, 37, 38. — [2] Tit. III, 10. — [3] Joan. IV, 34. — [4] Cant. II, 15. — [5] Judic. XV, 4.

XXXII. Volucres quoque cœli, quæ frequenter ad nequitiæ spiritalis similitudinem derivantur, veluti nidos quosdam instruunt in pectoribus improborum; et ideo Filius hominis, quia abundavit iniquitas, non habet ubi caput suum reclinet. Etenim dominante versutia, cum simplicitati nullus sit locus, nulla potest in affectibus singulorum Divinitatis esse possessio : « Caput enim Christi » Deus est [1], » qui ubi mentem probarit innoxiam, supra ipsam quodam modo vim suæ majestatis reclinat : quod esse videtur indicio, quia profusior quædam gratia bonorum pectoribus inseratur.

XXXIII. Itaque ut advertas Deum non cultus aspernantem esse, sed fraudis : qui repudiaverat fraudulentum, elegit innocentem, dicens : « Sequere me [2]. » Sed hoc dixit ei, cujus patrem jam sciebat mortuum, illum utique patrem de quo dictum est illi : « Obliviscere..... domum » patris tui [3]. » Vide igitur quia Dominus quos miseratur, etiam imprudentes advocat, et postulanti paternæ veniam sepulturæ respondit :

« Sine mortui sepeliant mortuos suos : tu autem vade, » annuntia regnum Dei [4]. »

XXXIV. Itaque cum religiosum humandi acceperimus officium, quemadmodum hic paterni quoque funeris sepultura prohibetur, nisi ut intelligas humana posthabenda divinis? Bonum studium, sed majus impedimentum; nam qui partitur studium, derivat affectum : et qui dividit curam, differt profectum. Ergo prius abeunda quæ maxima sunt; nam et Apostoli, ne occuparent studium dispensandi, ministros pauperibus ordinarunt [5] : et ipsis, cum a Domino mitterentur, neminem in via salutare præscriptum est [6] : non quod benevolentiæ displiceret offi-

[1] I Cor. XI, 3. — [2] Luc. IX, 59. — [3] Psal XLIV, 11. — [4] Luc. IX, 60. — [5] Act. VI, 2, et seq. — [6] Luc. X, 4.

cium, sed quod persequendæ devotionis intentio plus placeret.

XXXV. Quomodo autem mortui sepelire mortuos possunt, nisi cum ab infidelibus humatur cadaver, cujus ita cor animam perdidit, ut illorum animæ Deum : sive quia duplex hic intelligenda est mors, una naturæ, altera culpæ? Est etiam mors tertia, in qua peccato morimur, et Deo vivimus, sicut Christus qui peccato mortuus est : « Quod enim mortuus peccato, mortuus est semel : quod » autem vivit, vivit Deo[1]. »

XXXVI. Una est igitur mors, qua copula corporis et animæ separatur, non formidabilis, non timenda; cum discessio quædam nostri videatur esse, non pœna : non metuenda fortibus, desideranda sapientibus, miseris expetenda, de qua dictum est : « Quærent homines mortem, » et non invenient eam[2]. »

XXXVII. Est et alia quæ sæcularium afferat interitum voluptatum : in qua non natura, sed delicta moriuntur. Hanc mortem subimus consepulti baptismate, et mortui cum Christo ab elementis hujus mundi, cum actus patimur prioris oblivia. Hanc mortem voluit, cum prophetaret Balaam, ut Deo viveret; et ideo dixit : « Moriatur anima » mea in animis justorum, et fiat semen meum ut semen » eorum[3]. »

XXXVIII. Est et tertia mors, quando Christus, qui est vita nostra, nescitur : scire autem Christum vita est sempiterna, quæ nunc justis præsto est in umbra, in futurum autem erit facie ad faciem; « Spiritus enim ante faciem nostram Christus Dominus, » de quo dixit : « In » umbra ejus vivemus in gentibus[4]. » In umbra alarum

[1] Rom. VI, 10. — [2] Apoc. IX, 6. — [3] Num. XXIII, 10. — [4] Thren. IV, 20.

ejus speravit David[1] : in umbra ejus concupivit, et sedit Ecclesia[2].

XXXIX. Si tantum, Domine Jesu, confert umbra tua, quantum utique veritas afferet? Quemadmodum vivemus, quando jam non erimus in umbra, sed in ipsa vita? « Nunc enim vita nostra abscondita est cum Christo in » Deo. Cum autem Christus, inquit, apparuerit vita nostra, » tunc et nos cum eo apparebimus in gloria[3]. » Dulcis illa vita est, quæ non habet mortem : hæc autem vita corporis habet mortem prævaricatione naturæ, quæ plerumque etiam desideratur. Habet etiam ipsa anima plerumque mortem labe peccati : « Anima enim quæ peccat, ipsa » morietur[4]. » Cūm autem firmitate beatitudinis roborata cœperit obnoxia non esse peccato, jam non erit mortalis, sed vitam carpet æternam.

XL. Ad hanc vitam, fratres, festinemus, mœsti in sæculo, quia « Peregrinamur a Domino[5]; » qui enim non peregrinatur a corpore, peregrinatur a Domino. Multo autem melius dissolvi a corpore, et adhærere Deo; ut et nos unum simus apud omnipotentem Deum, et unigenitum Dei Filium videamus, per resurrectionis gloriam in naturæ claritatem assumpti, et inviolabilis concordiæ animorum fœdere sempiterno unitatem diuturnæ pacis imitati; ut compleatur id quod de nobis Dei Filius Patri orando promisit : « Ut et ipsi unum sint, sicut et nos unum » sumus[6]. »

XLI. Non ergo paterni funeris sepultura prohibetur, sed necessitudini generis divinæ religionis pietas antefertur : illud consortibus relinquitur, hoc mandatur electis. Aut quia sepulcrum patens guttur est impiorum[7], memoria eorum abolenda præscribitur, quorum simul cum

[1] Psal. LVI, 2. — [2] Cant. II, 3. — [3] Colos. III, 3, 4. — [4] Ezech. XVIII, 4. — [5] 2 Cor. V, 6. — [6] Joan. XVII, 23. — [7] Psal. V, 11.

corpore meritum occidit : nec revocatur ab officio patris filius, sed fidelis a perfidi communione secernitur.

XLII. Est enim propria quædam sepultura justorum, qualis illa de qua dictum est : « Hæc enim mittens hoc » unguentum in corpus meum, ad sepeliendum me fe» cit [1] ; » et ideo qui bona fide in se sepelit Christum, ut cum eo resurgat, diaboli perfidiam in se sepelire non debet.

XLIII. Est et illa prophetica, ut supra sepulcra majorum quædam ponamus, quæ lector agnoscis [2], infidelis intelligere non debet : non quod cibus imperetur aut potus, sed sacræ oblationis veneranda communio reveletur. Non ergo interdictum est muneris, sed religionis mysterium, communionem nobis cum gentibus mortuis non futuram. Nam cum sacramenta vivorum sint, non videntur mortui, qui habent vitam.

«Ecce ego mitto vos sicut agnos inter lupos [3]. »

XLIV. Ad septuaginta discipulos dicit, hos quos designavit, et misit binos ante faciem suam. Et qua ratione binos misit? Quia bina missa sunt animalia in arcam [4], hoc est, cum mare fœmina : immunda per numerum (42), sed mundata Ecclesiæ sacramento. Quod completum est oraculo quod sanctus Petrus accepit, dicente sibi Spiritu sancto : « Quod Deus mundavit, tu ne commune dixeris [5]. » Et adverti dictum esse de gentibus, quæ corporeæ magis generationis successionem quam spiritalis gratiæ sequebantur. Hos mundavit Dominus, et passionis suæ fecit hæredes.

XLV. Mittens ergo Discipulos in messem suam, quæ licet verbo Dei insita; tamen culturæ laborem, et sollicitum munus operarii requirebat; ne aves cœli sparsa se-

[1] Matth. XXVI, 12. — [2] Tob. IV, 18. — [3] Luc. X, 3. — [4] Gen. VII, 9.— [5] Act. X, 15.

mina dissiparent, ita : « Ecce ego mitto vos sicut agnos » inter lupos. »

XLVI. Contraria sunt ista sibi animalia, ut alia ab aliis devorentur. Sed bonus pastor lupos gregi suo timere non novit : ideoque isti Discipuli non in prædam, sed ad gratiam diriguntur; sollicitudo enim boni pastoris efficit, ut lupi in agnos audere nihil possint. Mittit ergo agnos inter lupos, ut compleretur illud : « Tunc lupi et agni simul pas- » centur [1]. »

XLVII. Et quoniam proxime de vulpe nobis non ingratus tractatus evasit [2], si judicium vestrum fidele in figura minusculi animantis expertus sum; præsumo quod profunda mysteria quæ luporum specie velantur, studiorum vestrorum possim aperire suffragio. In specie vulpium hæreticos significari supra expressimus, qui promittunt nomine quod Christum sequantur, sed studio fraudis abjurant. Hos non suscipit Dominus, sed a suo nido arcet et prohibet. Lupi quid significare videantur, debemus advertere.

XLVIII. Bestiæ nempe sunt quæ insidiantur ovilibus, circa pastorales versantur casas, habitacula domorum intrare non audent, somnum canum, absentiam aut desidiam pastoris explorant, ovium guttur invadunt, ut cito strangulent : feri, rapaces, iidemque natura corporis rigidiores; ut se facile non possint inflectere, impetu quodam suo feruntur, et ideo sæpe luduntur (43). Tum præterea si quem priores hominem viderint, vocem ejus quadam naturæ feruntur vi eripere : si autem homo prius eos viderit, exagitari memorantur. Et ideo cavendum mihi est ne si in hodierno tractatu spiritalium mysteriorum gratia non potuerit refulgere, lupi me prius vidisse credantur, et solemne vocis extorsisse suffragium.

[1] Isai. LXV. 25. — [2] In Luc. cap. 9.

XLIX. Nonne lupis istis hæretici comparandi sunt, qui insidiantur ovilibus Christi, fremunt circa caulas nocturno magis tempore quam diurno? Semper enim perfidis nox est, qui lucem Christi sævæ nebulis interpretationi obducere, et quantum in ipsis est fuscare, conantur. Versantur ergo circa caulas; stabula tamen Christi intrare non audent. Et ideo non sanantur, quia in stabulum suum non vult eos Christus inducere[1], in quo curatus est ille qui de Hierusalem descendens incidit in latrones : quem vulneribus alligatis, infuso oleo et vino, imponens in jumentum suum Samaritanus ille duxit in stabulum, et sanandum stabulario dereliquit. Non accipiunt ergo medicinam, qui medicum non requirunt; si enim requirerent, non derogarent.

L. Explorant pastoris absentiam, et ideo pastores Ecclesiarum vel necare, vel in exilium agere contendunt; quia præsentibus pastoribus oves Christi incursare non possunt. Spoliare ergo gregem Domini raptores conantur, qui corporea quadam mentis intentione duri ac rigidi, nequaquam solent a suo errore deflectere. Et ideo Apostolus ait : « Hæreticum hominem post unam.... » correptionem devita[2], » sciens quia subversus est, qui ejusmodi est. Hos Scripturæ verus interpres Christus illudit, ut inanes suos in vanum effundant impetus, et nocere non possint.

LI. Qui si quem versuta disputationis suæ circumscriptione prævenerint, faciunt obmutescere; mutus est enim qui Verbum Dei non eadem qua est gloria confitetur. Cave ergo ne tibi vocem tollat hæreticus, si prior eum non ipse deprehenderis; serpit enim, dum latet ejus perfidia : si autem commenta impietatis ejus agnoveris, jacturam piæ vocis timere non poteris. Cave igitur versutæ disputatio-

[1] Luc. x, 30, et seq. — [2] Tit. III, 10.

nis venena : animam petunt, guttur invadunt, vitalibus vulnus affigunt. Graves sunt morsus hæreticorum, qui ipsis graviores et rapaciores bestiis, nullum avaritiæ finem impietatisque noverunt.

LII. Nec vos moveat quod formam prætendere videntur humanam : et si foris homo cernitur, intus bestia fremit. Et ideo eos lupos esse non dubium est, juxta Domini Jesu divinam sententiam, qui ait : « Attendite vobis a falsis » prophetis, qui veniunt ad vos in vestitu ovium : intus » autem sunt lupi rapaces ; ex fructibus eorum cognoscetis » eos[1]. » Si quis ergo specie movetur, fructum interroget. Audis aliquem sacerdotem dici, rapinas ejus agnoscis. Vestitum ovis habet, facta prædonis. Foris ovis, intus lupus est : qui modum non habet rapinarum, qui tanquam in nocte Scythico membra duratus gelu, cruentus ora, circumvolat quærens quem devoret. Nonne vobis videtur lupus, qui humanæ necis insaturabili crudelitate fidelium morte populorum rabiem suam explere desiderat.

LIII. Ululat iste, non tractat (44), qui negat vocis auctorem, et sacrilego sermone bestiale murmur interstrepit, qui non confitetur Dominum Jesum æternæ præsulem vitæ. Audivimus ejus ululatus, cum in orbem gladius mitteretur (45). Dentes asperos, ora tumida præferebat, et putabat quod vocem omnibus abstulisset, quam solus amiserat. Et ideo ut hos lupos effugere possimus, docet Dominus quid sequamur, dicens :

« Nolite portare sacculum, neque peram, neque calcea» menta[2]. »

LIV. Quid sit, sacculum non esse portandum, alibi evidenter expressit ; scripsit enim Matthæus quoniam dixit ad Discipulos Dominus : « Nolite possidere aurum, neque » argentum[3]. » Si prohibemur aurum possidere, quid eri-

[1] Matth. VII, 15, 16. — [2] Luc. X, 4. — [3] Matth. X, 9.

pere, quid auferre? Si quod habeas, donare præciperis, quemadmodum congeris quod non habebas? « Qui prædicas non furandum, furaris? Qui dicis non mœchandum, » mœcharis? Qui execraris idola, sacrilegium facis? Qui » in Lege gloriaris, per prævaricationem Legis Deum in» honoras? Nomen enim Dei per vos blasphematur[1]. »

LV. Non sic apostolus Petrus, qui primus Dominicæ executor sententiæ, ut ostenderet non in vacuum Domini effusa mandata; cum posceretur a paupere, ut ei aliquid pecuniæ largiretur, ait : « Argentum atque aurum non » habeo[2]. » Ille gloriatur quod non habeat argentum neque aurum : vobis pudori est minus adhuc habere quam cupitis? Est ergo et pauperies gloriosa; quia est et beata; sicut scriptum est : « Beati pauperes spiritu[3]. » Tamen non tam hoc gloriatur Petrus, quod argentum et aurum non habeat, quam quod servet mandatum Domini, qui præcepit : « Nolite possidere aurum; » hoc est dicere : Vides me Christi esse discipulum, et aurum a me requiris? Aliud nobis multo pretiosius auro donavit, ut in nomine ejus operemur. Itaque non habeo quod non dedit, sed quod dedit habeo : « In nomine Domini Jesu surge, et am» bula[4]. »

LVI. Sicut ergo qui horrea vult congerendis ædificare frumentis[5], Dominicæ sententiæ auctoritate reprehenditur : ita qui sacculum vult auro parare condendo, nævum reprehensionis incurrit.

LVII. « Non peram, neque calceamenta. » Utrumque de corio mortui animantis confici solet : nihil autem in nobis Dominus Jesus mortale vult esse. Denique ad Moysen dicit : « Solve calceamentum pedum tuorum; locus enim » in quo stas, terra sancta est[6]. » Mortale igitur atque

[1] Rom. II, 21-24. — [2] Act. III, 6. — [3] Matth. V, 3. — [4] Act. III, 6. — — [5] Luc. XII, 26. — [6] Exod. III, 5.

terrenum calceamentum jubetur solvere, cum mitteretur ad populum liberandum; hujus enim minister muneris timere nihil debet, nec a suscepto officio, mortis periculo retardari. Ipse enim cum defensionem fratrum, hoc est, Judæorum voluntarius recepisset, calumniæ terrore revocatus est ab incœpto, et fugit ex Ægypto[1]. Et ideo cum Dominus affectum ejus probasset, conditionem autem vidisset infirmam, animi ejus mentisque vestigium mortalibus vinculis censuit exuendum.

LVIII. Quod si quem movet qua ratione in Ægypto calceati jubentur edere agnum[2] : Apostoli autem sine calceamentis ad prædicandum Evangelium diriguntur, is considerare debet quia in Ægypto positus, debet adhuc morsus cavere serpentis ; multa enim venena in Ægypto, et qui in typo Pascha celebrat, patere potest vulneri : qui autem minister est veritatis, hebetat venena, non trepidat. Denique momordit Paulum vipera in Melita insula[3], et videntes pendentem de manu ejus viperam incolæ loci illius putabant eum esse moriturum[3] : sed ubi inoffensum stare viderunt, Deum esse dicebant, cui venenum nocere non poterat. Et ut scias hoc verum esse, ipse Dominus ait : «Ecce dedi vobis potestatem calcandi supra serpen-»tes et scorpiones, et supra omnem virtutem inimici, et »nihil vobis nocebunt[4].»

LIX. Non virgas in manum jubentur tollere Apostoli; sic enim Matthæus scribendum putavit[5]. » Quid est autem virga, nisi præferendæ potestatis insigne, et ulciscendi instrumentum doloris? Ergo humilis Domini «(In humi-»litate enim judicium ejus sublimatum est[6])» humilis, inquam, Domini præceptum Discipuli ejus humilitatis officiis exequuntur; eos enim misit ad seminandam fidem,

[1] Exod. II, 15.— [2] Id. XII, 11.— [3] Act. XXVIII, 3, et seq.— [4] Luc. X, 19. — [5] Matth. X, 10. — [6] Isaï. LIII, 8.

qui non cogerent, sed docerent : nec potestates exercerent, sed doctrinam humilitatis attollerent. Quo loco humilitati putavit etiam patientiam copulandam ; quia ipse quoque, juxta testimonium Petri, cum malediceretur, non remaledixit[1] : cum perculeretur, non repercussit. Hoc est ergo dicere : Imitatores mei estote, ultionis studia deponite, insolentiam verberantium non injuriæ relatione, sed magnanimitate patientiæ verberate. Nemo debet quod ipse in alio reprehendit, imitari : graviora contumacibus mansuetudo vulnera refert. Hoc pugno repercussit Dominus verberantem, dicendo : « Qui te percutit in maxillam, » præbe illi et alteram[2]. » Fit enim ut judicio suo ipse se damnet, et quodam stimulo sui compungatur affectus, qui relatam sibi sedulitatem pro injuria quam fecit, adverterit.

LX. Habet tamen quos et cum virga Apostolos miserit, sicut Paulus testificatur, dicens : « Quid vultis, in virga » veniam ad vos, an in charitate et spiritu mansuetu- » dinis[3] ? » Hanc virgam etiam Timotheo dedit Apostolus, dicens : « Argue, obsecra, increpa[4]. » Aut fortasse ante passionem Domini, quæ nutantium populorum corda firmavit, necessaria sola fuerit mansuetudo ; post passionem correctio. Certe mulceat Dominus, increpet Paulus : suadeat qui potest pectora etiam dura mollire : arguat qui non potest universa suadere. Virgam igitur Paulus ex doctrina Legis assumpserat. Legerat enim : « Qui parcit ba- » culo, odit filium suum[5]. » Legerat etiam quia agnum manducantes, baculum in manibus habere præcepto prophetico jubebantur[6]. Et ideo Dominus in Veteri Testamento ait : « Visitabo in virga iniquitates eorum[7]. » In Novo autem se ipsum obtulit, ut ignosceret universis, dicens : « Si me

[1] I Petr. II, 23. — [2] Matth. v, 39. — [3] I Cor. IV, 21. — [4] 2 Tim. IV, 2. — [5] Prov. XIII, 24. — [6] Exod. XII, 11. — [7] Psal. LXXXVIII, 35.

» quæritis, sinite hos abire[1]. » Et alibi habes quia cum Apostoli ignem de cœlo petere vellent, ut consumeret Samaritanos, qui Jesum Dominum intra civitatem suam recipere noluerunt : « Conversus increpavit illos, et » ait : Nescitis cujus spiritus estis; Filius enim hominis » non venit animas perdere hominum, sed salvas fa- » cere[2]. »

LXI. Perfectiores ergo sine virga diriguntur, infirmiores cum baculo manducant. Sed et Paulus virgam quidem minatur : sed in spiritu mansuetudinis visitat delinquentes. Denique ut scias mitem esse doctorem, eorum ipsorum quos arguit, consulit voluntatem. « Quid vultis, inquit, » in virga veniam ad vos, an in charitate et spiritu man- » suetudinis[3] ? » Semel virgam dixit, bis mitiora subjecit, adjiciens mansuetudinem charitati. Prius tamen minatus est virgam, sed exhibuit mansuetudinem; nam in secunda Epistola ad eosdem Corinthios scribens ait : « Testem Deum » invoco in animam meam, quod parcens vobis non veni » ultra Corinthum[4]. » Audi qua ratione putaverit esse parcendum : « Ne iterum, inquit, in tristitia venirem ad vos[5]. » Abjecit virgam, et affectum charitatis assumpsit.

« Et neminem salutaveritis in via[6]. »

LXII. Fortasse quibusdam hoc durum et superbum, nec mansueti et humilis Domini præcepto convenire videatur, quod ille qui etiam accubitionis loco præcepit esse cedendum[7], hoc loco mandet Discipulis : « Neminem » salutaveritis in via; » cum iste communis sit usus gratiæ. Sic inferiores superiorum sibi favorem conciliare consueverunt. Gentiles quoque cum Christianis habent hujusmodi officiorum commercia. Quomodo Dominus hunc usum humanitatis avellit?

[1] Joan. XVIII, 8. — [2] Luc. IX, 55, 56. — [3] 1 Cor. IV, 21. — [4] 2 Cor. I, 23. — [5] Id. II, 1. — [6] Luc. X, 4. — [7] Id. XIV, 8.

LXIII. Sed considera non hoc esse solum : « Neminem » salutaveritis : » sed non frustra additum, « In via. » Denique et Eliseus cum mitteret servum suum, ut baculum ejus poneret supra corpus defuncti pueri, mandavit ei ne in via aliquem salutaret[1] ; festinantem enim eum jubebat pergere, ut celebrandæ resurrectionis exequeretur officium, ne confabulatione alicujus obvii, mandato reflecteretur a munere. Ergo et hic non salutationis sedulitas aufertur : sed obstaculum impediendæ devotionis aboletur ; ut quando divina mandantur, paulisper sequestrentur humana. Pulchra est salutio, sed pulchrior matura executio divinorum, quæ per moram sæpe traxit offensam. Ideo autem et honesta prohibentur, ne solemnis gratia obrepat officii, et impediat ministerium, cujus mora culpa sit.

LXIV. Jam illud virtus alia, ne de domo ad domum quis vaga facilitate demigret ; ut servemus etiam hospitali in amore constantiam, nec coalitam amicitiæ necessitudinem facile resolvamus ; ut pacis præferamus nuntium, ut ipse primus ingressus pacis benedictione celebretur : cibo potuque oblato oportere nos esse contentos[2], vexilla fidei non premenda, et regni cœlestis Evangelium prædicandum, excutiendum de pedibus pulverem, si quis recipiendos civitatis hospitio non putaverit.

LXV. Docet etiam graviori pœnæ obnoxios fore qui Evangelium non sequendum, quam qui Legem judicaverint esse solvendam ; eo quod Tyrus et Sidon si tanta operationum cœlestium vidissent miracula, non despexissent remedium pœnitentiæ[3]. Istam quoque vel affluentiam vel insolentiam sæcularem neque cœlesti muneri comparandam, neque rursus sine remedio derelinqui, cum unicuique sit subsidium pœnitendi. Postremo aperit cœleste myste-

[1] 4 Reg. IV, 29. — [2] Luc. X, 8. — [3] Ibid. 13, et seq.

rium, quod placuerit Deo ut parvulis magis quam prudentibus istius mundi suam gratiam revelaret[1]. Quod apostolus Paulus stylo pleniore digessit dicens : « Nonne stultam » fecit Deus sapientiam hujus mundi? Nam quoniam in » Dei sapientia non cognovit hic mundus per sapientiam » Deum, placuit Deo per stultitiam prædicationis salvos » facere credentes[2]. »

LXVI. Parvulum ergo accipiamus, qui se exaltare non noverit, et phaleratis sermonibus artem suæ jactare prudentiæ, quod philosophi plerique faciunt. Pavulus erat qui dixit : « Domine, non est exaltatum cor meum, neque » elati sunt oculi mei, neque ambulavi in magnis, neque in » mirabilibus super me[3]. » Et ut scires parvulum hunc non ætate, non sensu fuisse, sed humilitate sua, et quadam declinatione jactantiæ, addidit : « Sed exaltavi animam » meam[4]. » Vides quam excelsus fuerit hic parvulus, quanto virtutum sublimis vertice? Tales nos parvulos vult esse Apostolus, cum dicit : « Si quis videtur sapiens esse inter » vos in hoc sæculo, stultus fiat, ut sit sapiens; sapientia » enim hujus sæculi stultitia est apud Deum[5]. »

LXVII. Pulcherrimus connectitur de fide locus, quando omnia sibi tradita dicit a Patre suo. Cum « Omnia » legis, omnipotentem agnoscis, non decolorem, non degenerem Patris : cum « Tradita » legis, Filium confiteris, cui per naturam omnia unius substantiæ jure sint propria, non dono collata per gratiam. Addidit :

« Nemo scit quis est Filius, nisi Pater : et quis est Pater, » nisi Filius, et cui voluerit Filius revelare[6]. »

LXVIII. Quem locum in iis quos de Fide scripsi libellis[7], memini non esse præteritum. Ut scias autem quia sicut Filius Patrem quibus vult revelat, etiam Pater re-

[1] Luc. x, 21. — [2] 1 Cor. 1, 20, 21. — [3] Psal. cxxx, 1. — [4] Ibid. 2. — [5] 1 Cor. iii, 18, 19. — [6] Luc. x, 22. — [7] Lib. iv de fide, cap. 6.

velat quibus vult Filium, audi dicentem ipsum Dominum Jesum cum laudaret Petrum, quod eum Filium Dei esse confessus sit : « Beatus es, Simon Barjona, quia non caro » et sanguis revelavit tibi, sed Pater meus qui in cœlis » est[1]. »

LXIX. Adhæret his lectio, qua exponuntur hi qui sibi legisperiti videntur[2], qui verba Legis tenent, vim Legis ignorant : et ex ipso primo Legis capitulo docet esse Legis ignaros, probans quod in principio statim Lex et Patrem et Filium prædicaverit, incarnationis quoque Dominicæ annuntiaverit sacramentum, dicens : « Diliges Dominum » Deum tuum.... Et diliges proximum tuum sicut te ip» sum[3]. »

LXX. Unde Dominus ait ad legisperitum : « Hoc fac, » et vives[4]. » At ille qui nesciret proximum suum ; quia non credebat in Christum, respondit : « Quis est meus » proximus ? » Itaque qui Christum nescit, nescit et Legem. Quomodo enim potest scire Legem, cum veritatem ignoret, cum Lex annuntiet veritatem ?

« Homo quidam ex Jerusalem descendebat in Jericho, » et incidit in latrones[5]. »

LXXI. Ut eum locum qui propositus est nobis, planius possimus absolvere, veterem civitatis Jericho repetamus historiam. Meminimus itaque quod Jericho, sicut legimus in libro qui inscribitur Jesu Nave[6], magna civitas fuerit, muralibus septa parietibus, quæ non ferro pervia, non arieti posset esse penetrabilis[7] : in ea Rahab habitasse meretricem quæ exploratores quos direxit Jesus, hospitio recepit, consilio instruxit, postulantibus civibus abiisse respondit, abscondit in tecto : et ut se suosque urbis excidio posset eripere, coccum in fenestra ligavit[8] : urbis

[1] Matth. XVI, 17. — [2] Luc. X, 25. — [3] Deut. VI, 5. — [4] Luc. X, 28. — — [5] Ibid. 30. — [6] Josuë. VI, 1. — [7] Id. II, 4, et seq. — [8] Id. VI, 20.

autem ipsius inexpugnabiles muros septem tubarum sacerdotalium sono, et populi jubilantis ululatu consono corruisse.

LXXII. Videte quemadmodum unusquisque proprium servet officium: exploratores excubias, mysterium meretrix, fidem victor, religionem sacerdos. Hi periculum pro laude non metuunt: illa susceptos nec in periculis prodit: iste sollicitus fidem magis servare quam vincere, meretricis prius mandat salutem, quam excidium civitatis: religionis autem insignia arma sunt sacerdotis. Jam illud quis non plenum putet esse miraculi, quod ex tota urbe nemo servatus est, nisi quem meretrix liberavit?

LXXIII. Hæc simplicis historia veritatis est: quæ si altius consideretur, admiranda signat mysteria. Jericho enim figura istius mundi est, in quam de paradiso, hoc est, de Jerusalem illa cœlesti ejectus Adam prævaricationis prolapsione descendit, hoc est, de vitalibus ad infirma demigrans: cui non loci, sed morum mutatio naturæ suæ fecit exilium. Longe enim mutatus ab illo Adam, qui inoffensa beatitudine fruebatur, ubi in sæcularia peccata defluxit, incidit in latrones: in quos non incidisset, nisi his mandati cœlestis devius se fecisset obnoxium. Qui sunt isti latrones, nisi angeli noctis atque tenebrarum, qui se nonnunquam transfigurant in Angelos lucis, sed perseverare non possunt? Hi ante dispoliant quæ accepimus indumenta gratiæ spiritalis, et sic vulnera inferre consuerunt; nam si intemerata quæ sumpsimus indumenta servemus, plagas latronum sentire non possumus. Cave ergo ne ante nuderis[1], sicut Adam ante nudatus est, mandati cœlestis custodia destitutus, et exutus fidei vestimento, et sic lethale vulnus accepit: in quo omne genus

1 S. Aug. lib. I. cont. Jul. Pelag. cap. 3.

occidisset humanum, nisi Samaritanus ille descendens, vulnera ejus acerba curasset.

LXXIV. Non mediocris iste Samaritanus, qui eum quem sacerdos, quem levita despexerat, non etiam ipse despexit. Nec vocabulo sectæ despicias, quem verbi interpretatione miraberis; Samaritani etenim vocabulo custos significatur. Hoc habet interpretatio. Et quis est custos, nisi ille de quo dictum est : « Custodiens parvulos Domi» nus[1] ? » Itaque sicut Judæus alius in littera, alius in spiritu: ita et Samaritanus alius foris, alius in occulto. Hic ergo Samaritanus descendens quis est? Scilicet : « Qui » descendit de cœlo, et qui ascendit in cœlum, Filius ho» minis qui est in cœlo[2] ? » Videns semivivum, quem nemo potuerat ante curare, sicut illam quæ cursu sanguinis profluens, in medicis erogaverat omne patrimonium suum : « Venit secus eum[3], » hoc est, factus est compassionis nostræ susceptione finitimus, et misericordiæ collatione vicinus.

« Et alligavit vulnera ejus, infundens oleum et vinum[4]. »

LXXV. Multa medicamenta medicus habet iste, quibus sanare consuevit. Sermo ejus medicamentum est. Alius ejus sermo constringit vulnera, alius oleo fovet, alius vinum infundit. Constringit vulnera austeriore præcepto, fovet remissione peccati, sicut vino compungit denuntiatione judicii.

« Et imposuit, inquit, in jumentum suum[5]. »

LXXVI. Audi quomodo te imponat : « Hic peccata nos» tra portat, et pro nobis dolet[6] : » et pastor imposuit ovem lassam super humeros suos[7]. Homo enim jumento similis factus est; et ideo supra jumentum suum nos imposuit, ne nos essemus sicut equus et mulus; ut per nostri cor-

[1] Psal. CXIV, 6. — [2] Joan. III, 13. — [3] Luc. VIII, 43, 44. — [4] Id. X, 34. — [5] Ibid. — [6] Isaï. LIII, 4. — [7] Luc. XV, 5.

poris assumptionem infirmitates nostræ carnis aboleret.

LXXVII. Denique duxit nos in stabulum, qui eramus jumenta. Est autem stabulum, in quo fessi longo itinere succedere solent. Duxit itaque in stabulum Dominus, « Qui suscitat a terra inopem, et de stercore erigit pau- » perem[1]. »

LXXVIII. « Et curam egit[2] ; » ne æger ea quæ acceperat, nequaquam præcepta servaret. Sed non vacabat Samaritano huic diu in terris degere : redeundum eo erat, unde descenderat. Itaque

« Altero die[3]. »

LXXIX. Quis est iste alter dies, nisi forte ille Dominicæ resurrectionis, de quo dictum est : « Hic est dies » quem fecit Dominus[4] ? »

« Protulit duos denarios, et dedit stabulario, et ait : » Curam illius habe[5]. »

LXXX. Qui sunt isti duo denarii, nisi forte duo Testamenta, quæ imaginem in se habent æterni Regis expressam, quorum pretio vulnera nostra curantur ? Redempti enim sumus pretioso sanguine, ut ultimæ mortis ulcera vitaremus.

LXXXI. Hos ergo duos denarios (licet horum quoque librorum quatuor formas non absurdum sit intelligere) accipit stabularius. Quis? Ille forsitan qui ait : « Æstimo » ut stercora, ut Christum lucrifaciam[6] ; » quo curam haberet hominis vulnerati. Stabularius itaque ille est qui dixit : « Misit me Christus evangelizare[7]. » Stabularii sunt illi quibus dicitur : « Ite in orbem universum, et » prædicate Evangelium universæ creaturæ : et qui credi- » derit et baptizatus fuerit, hic salvus erit[8], » salvus uti-

[1] Psal. CXIII, 7. — [2] Luc, x, 34. — [3] Ibid. 35. — [4] Psal. CXVII, 24. — [5] Luc. x, 35. — [6] Philip. III, 8. — [7] 1 Cor. I, 17. — [8] Marc. XVI, 15, 16.

que a morte, salvus a vulnere quod infixum est a latronibus. Beatus ille stabularius, qui alterius vulnera curare potest. Beatus ille cui dicit Jesus :

« Quodcumque supererogaveris, revertens reddam » tibi[1]. »

LXXXII. Bonus dispensator, qui etiam supererogat. Bonus dispensator Paulus, cujus sermones et epistolæ veluti ei rationi quam acceperat, supereffluunt. Moderatum Domini mandatum prope immoderato labore mentis et corporis executus ; ut multos ab ægritudine gravi spiritalis alloquii dispensatione relevaret. Bonus ergo stabularius stabuli ejus in quo agnovit asina præsepe Domini sui, et in quo grex clauditur agnorum ; ne frementibus ad caulas rapacibus lupis, facilis in ovilia sit incursus.

LXXXIII. Spondet ergo mercedem se redditurum. Quando reverteris, Domine, nisi in judicii die? Nam licet ubique sis semper, et stans in medio nostrum, non cernaris a nobis, erit tamen tempus quo universa caro te aspiciat revertentem. Reddes ergo quod debes. Beati quibus es debitor! Utinam nos simus idonei debitores : utinam quod accepimus, possimus exolvere; nec nos aut sacerdotii aut ministerii munus extollat. Quomodo reddes, Domine Jesu? Promisisti quidem in cœlo bonis copiosam esse mercedem[2]. Reddes tamen et cum dicis : « Euge, bone serve, quoniam super pauca fidelis fuisti, » super multa te constituam : intra in gaudium Domini » tui[3]. »

LXXXIV. Ergo quoniam nemo magis proximus quam qui vulnera nostra curavit, diligamus eum quasi dominum, diligamus eum quasi proximum ; nihil enim tam proximum, quam caput membris : diligamus etiam eum qui imitator est Christi : diligamus eum qui inopiæ alterius

[1] Luc. x, 35. — [2] Matth. v, 12. — [3] Id. xxv, 21.

corporis unitate compatitur. Non enim cognatio facit proximum, sed misericordia: quia misericordia secundum naturam; nihil enim tam secundum naturam, quam juvare consortem naturæ.

LXXXV. Dictum est igitur de misericordia, sed non una est forma virtutis. Subjicitur Marthæ exemplo et Mariæ[1]: alterius operibus actuosa devotio, alterius religiosa mentis intentio Dei verbo, quæ si cum fide congruat, etiam ipsis operibus antefertur, juxta quod scriptum est: « Maria optimam partem sibi elegit, que non auferetur » illi[2]. » Studeamus igitur et nos habere quod nemo nobis possit auferre, non ut perfunctoria, sed diligens audientia deferatur; solent enim etiam ipsius semina verbi cœlestis auferri, si secus viam sint seminata[3]. Agat te sicut Mariam desiderium sapientiæ; hoc enim mjus, hoc perfectius opus: nec ministerii cura cognitionem verbi cœlestis avertat, nec arguas eos, et otiosos judices, quos videas studere sapientiæ; hanc enim sibi cohabitantem Salomon ille pacificus ascivit.

LXXXVI. Nec Martha tamen in bono ministerio reprehenditur: sed Maria, quod meliorem partem sibi elegerit, antefertur; Jesus enim multis abundat, et multa largitur: et ideo sapientior judicatur; quia quod principale advertit, elegit. Denique Apostoli optimum non putaverunt relinquere Dei verbum, et ministrare mensis[4]. Sed utrumque munus sapientiæ est; nam et Stephanus plenus sapientia minister electus est[5]. Et ideo qui ministrat, doctori deferat et ministrantem doctor invitet et provocet; unum enim est corpus Ecclesiæ, etsi diversa membra: alterum altero eget. Non potest dicere oculus manui: Opera tua non desidero: aut iterum caput pedi-

[1] Luc. x, 38. — [2] Ibid. 42. — [3] Id. viii, 12. — [4] Act. vi, 12. — [5] Ibid. 5.

bus, aut auricula se negare esse de corpore; nam etsi alia principalia, tamen alia necessaria. Sapientia in capite, actus in manibus : « Oculi enim sapientis in capite ejus[1] » quia illo vere sapit, cujus animus in Christo est, et cujus interior oculus erigitur ad superna. Et ideo : « Sapientis » oculi in capite ipsius : » stulti autem in calcaneo.

« Quis vestrum habens amicum, ibit ad illum media » nocte, et dicit illi : Amice, commoda mihi tres panes[2]. »

LXXXVII. Alius præcepti locus est, ut omnibus momentis non solum diebus, sed etiam noctibus oratio deferatur. Vides enim quod iste qui media nocte perrexit, tres panes ab amico suo postulans, et in ipsa petendi intentione persistens, non defraudetur oratis. Qui sunt isti tres panes, nisi mysterii cœlestis alimentum? Quod si diligas Dominum Deum tuum, non solum tibi, sed etiam aliis poteris emereri. Quis autem amicior nobis, quam qui pro nobis corpus suum tradidit? Ab hoc media nocte panes David petiit, et accepit; petiit enim quando dicebat : « Media nocte surgebam ad confitendum tibi[3]; » ideo meruit hos panes quos apposuit nobis edendos. Petiit cum dicit : « Lavabo per singulas noctes lectum » meum[4]; » neque enim timuit ne excitaret dormientem, quem scit semper vigilantem.

LXXXVIII. Et ideo scriptorum memores, noctibus ac diebus orationi instantes, peccatis nostris veniam postulemus. Nam si ille tam sanctus, et qui regni erat necessitatibus occupatus, septies in die laudem Domino dicebat, matutinis et vespertinis sacrificiis semper intentus[5] : quid nos facere oportet, qui eo amplius rogare debemus, quo frequentius carnis ac mentis fragilitate delinquimus; ut de via lassis, et istius ævi cursu, ac vitæ hujus anfractu

[1] Eccle. II, 14. — [2] Luc. XI, 5. — [3] Psal. CXVIII, 62. — [4] Id. VI, 7. — [5] Id. CXVIII, 164.

graviter fatigatis, panis refectionis deesse non possit, qui hominis corda confirmet?

LXXXIX. Nec solum media nocte Dominus, sed omnibus prope docet vigilandum esse momentis; venit enim et vespertina, et secunda, et tertia vigilia, et pulsare consuevit: «Beati, itaque, servi illi, quos cum venerit »Dominus, invenerit vigilantes[1].» Si ergo desideras ut virtus Dei præcingat se, et minstret tibi, vigilandum est semper: multæ enim insidiæ sunt bonis, et gravis corporis somnus; quia si dormire mens cœperit, vigorem suæ virtutis amittit. Excita igitur somnum tuum, ut pulses ostium Christi: quod aperiri sibi etiam Paulus exposcit[2], non solum suis, sed etiam populi orationibus obsecrans se juvari, ut aperiatur ostium sibi ad loquendum mysterium Christi. Et fortasse illud est ostium quod apertum vidit Joannes; vidit enim, et dixit: «Post hæc vidi, et »ecce ostium apertum in cœlo: et vox prima quam au»divi tanquam tubam loquentem mecum, et dicentem: »Ascende huc, et ostendam tibi quæ oporteat fieri[3].» Apertum est igitur ostium Joanni, apertum est ostium Paulo; ut nobis panes, quos ederemus, acciperent. Perseveravit ostium pulsans opportune, importune; ut gentes mundani tramitis labore vexatas, alimoniæ cœlestis ubertate recrearet.

XC. Ergo præceptivus locus frequenter orandi, spes impetrandi, ratio persuadendi, prius in præcepto ponitur, post in exemplo. Qui enim promittit aliquid, spem debet afferre promissi; ut monitis obedientia deferatur, promissis fides; quæ humanæ contemplatione pietatis in majus æternæ spem pietatis acquirit; si tamen æqua poscantur, ne in peccatum vertatur oratio. Nec erubuit aliquid sæpius postulare, ne vel diffidere de Domini misericordia

[1] Luc. XII, 37. — [2] Coloss. IV, 3. — [3] Apoc. IV, 1.

videretur, vel arroganter dolere, quod non prima prece aliquid impetraverit. « Propter hoc, inquit, ter Dominum » rogavi[1] : » et ostendit quod frequenter Deus ideo non concedat oratus, quod inutilia judicet quæ nos profutura credamus.

« Omne regnum in se ipsum divisum desolabitur, et » domus supra domum cadet[2]. »

XCI. Causa dicti hujus ea est, quod in Beelzebub principe dæmoniorum ejicere dæmonia dicebatur; ut ostenderet regnum suum individuum esse atque perpetuum. Meritoque etiam Pilato respondit : « Regnum meum non » est de hoc mundo[3]. » Et ideo qui non in Christo spem gerunt, sed in principe dæmoniorum ejici dæmones opinantur, eos regni negat esse perpetui : quod spectat ad populum Judæorum, qui hujusmodi passionibus ad dæmonium ejiciendum, dæmonii arcessit auxilium. Nam quemadmodum potest, cum fides scindatur, regnum manere indivisum? Etenim cum in Lege sit populus Judæorum, Christus quoque secundum carnem ex Lege sit generatus : quomodo regnum potest Judæorum esse perpetuum, quod ex Lege est; cum populus ipse dividat Legem, quando a Legis populo Christus negatur, qui ex Lege debetur? Ita ex parte se fides Judaïcæ plebis impugnat, et impugnando dividitur, et dividendo dissolvitur. Et ideo regnum Ecclesiæ manebit in æternum; quia individua fides, corpus est unum : « Unus enim Dominus, » una fides, unum baptisma, unus Deus et pater omnium, » qui super omnes, et per omnes, et in omnibus[4]. »

XCII. Quanta hic sacrilegi furoris amentia; ut cum Dei Filius ad immundos spiritus conterendos, et ad manubias mundani principis auferendas susceperit carnem,

[1] 1 Cor. XII, 8. — [2] Luc. XI, 17. — [3] Joan. XVIII, 36. — [4] Ephes. IV, 5, 6.

et destruendæ nequitiæ spiritalis hominibus quoque dederit potestatem, dividens spolia ejus, quod insigne est triumpantis, aliqui sibi adjumentum ac præsidia diabolicæ potestatis asciscant, cum in digito Dei, vel certe secundum Matthæum in spiritu Dei dæmones excludantur[1]? Unde intelligitur individuum quoddam velut corpus esse Divinitatis et regnum; cum Christus Dei dextera sit. Spiritus autem digiti speciem velut unius secundum Divinitatem corporis seriem videatur exprimere. Nonne videtur individuum esse regnum, cum velut corpus sit indivisum? « Habitat enim, ut legisti, corporaliter plenitudo » Divinitatis in Christo[2]. » Quod utique et de Patre negare non poteris, et de Spiritu negare non debes. Nec tibi membrorum comparatione nostrorum portio quædam videatur facienda virtutis; individuæ enim rei non potest esse divisio : et ideo ad formam unitatis, non ad distinctionem potestatis referenda digiti nuncupatio est, cum et Dextera Dei dicat : « Ego et Pater unum sumus[3]. » Sed licet individua Divinitas, distincta persona est.

XCIII. Digitus tamen cum dicitur Spiritus, operatoria virtus significatur, quod divinorum operum sicut Pater et Filius, ita et Spiritus sanctus operator sit. David enim dicit : « Quoniam videbo cœlos opera digitorum tuorum[4]. » Et in trigesimo secundo Psalmo : « Et spiritu oris ejus omnis virtus eorum[5]. » Et Paulus ait : « Hæc omnia autem » operatur unus atque idem Spiritus, dividens singulis » prout vult[6]. » Et id cum dicit :

« Quod si in Spiritu Dei ego ejicio dæmonia, profecto » pervenit in vos regnum Dei[7] : »

XCIV. Simul ostendit imperialem quamdam esse sancti Spiritus potestatem, in quo regnum est Dei. Nos

[1] Matth. XII, 28. — [2] Coloss. II, 9. — [3] Joan. X, 30. — [4] Psal. VIII, 4. — [5] Id. XXXII, 6. — [6] 1 Cor. XII, 11. — [7] Luc. XI, 20.

quoque in quibus habitat Spiritus, regalem domum habemus. Unde et in posterioribus dixit : « Regnum Dei intra » vos est[1]. » Et ideo Divinitatis, et dominationis, et imperatoriæ majestatis consortem debemus æstimare Spiritum sanctum; quia « Dominus est Spiritus : ubi autem Spiritus Domini, ibi libertas[2]. »

« Cum immundus spiritus exierit de homine, ambulat » per loca arida quæ non habent aquam, quærens requiem, » et non inveniens[3]. »

XCV. Hoc de Judæorum plebe dictum ambigi non potest, quam Dominus a regno suo in superioribus segregavit. Unde omnes quoque hæreticos et schismaticos a regno Dei, et ab Ecclesia intellige separatos. Et ideo non Dei, sed immundi spiritus omnes schismaticorum hæreticorumque liquido claret esse conventus. Itaque in uno homine totius Judaïci populi comparatio est, à quo per Legem spiritus immundus exierat. Sed quia in nationibus et gentibus per fidem Christi requiem reperire non potuit (immundis enim spiritibus Christus incendium est, qui in pectoribus gentilium, quæ ante arida erant, postea per baptismum rore Spiritus sancti humescebant; jacula adversarii ignita restrinxerat) ideo regressus ad plebem est Judæorum, quæ forensi et perfunctoria specie compta, animo manet interiore pollutior. Neque enim sacri fontis irriguo aut abluebat, aut restinguebat ardorem : meritoque ad eam spiritus redibat immundus, adducens secum septem spiritus nequiores se; quoniam in hebdomada Legis et octavæ mysterium sacrilega mente commisit. Itaque ut nobis multiplicatur septiformis Spiritus gratia : ita illis immundorum spirituum omnis cumulatur injuria; universitas enim hoc numero aliquoties comprehenditur, propter quod septimo die conclusis mundi operibus, re-

[1] Luc. XVII, 21. — [2] 2 Cor. III, 17. — [3] Luc. XI, 24.

quievit Deus[1]. Ideo et « Sterilis septem peperit, et popu- » losa in filiis infirmata est[2]. » Denique ut scias Synagogæ populum deformari, ubi Ecclesiæ beatitudo laudatur, subjecit :

« Generatio hæc, generatio nequam est : signum quæ- » rit, et signum non dabitur ei, nisi signum Jonæ pro- » phetæ. Nam sicut Jonas fuit signum Ninivitis : ita erit et » et Filius hominis[3]. »

XCVI. In hoc quoque Judæorum plebe damnata, Ecclesiæ mysterium evidenter exprimitur, quæ in Ninivitis per pœnitentiam, et in regina Austri per studium percipiendæ sapientiæ de totius orbis finibus congregatur; ut pacifici Salomonis verba cognoscat. Regina plane, cujus regnum est indivisum, de diversis et distantibus populis in unum corpus assurgens. Itaque « Sacramentum hoc mag- » num est..... de Christo et Ecclesia[4] : » sed tamen hoc majus est; quia illud in figura ante præcessit : nunc autem plenum in veritate mysterium est; illic enim Salomonis typus, hic autem Christus in suo corpore est. Ex duobus igitur constat Ecclesia, ut aut peccare nescias, aut peccare desinas; pœnitentia enim delictum amovet, sapientia cavet. Hoc in mysterio.

XCVII. Cæterum Jonæ signum ut typus Dominicæ passionis, ita etiam gravium, quæ Judæi commiserant, testificatio peccatorum est. Simul advertere licet et majestatis oraculum, et pietatis indicium; namque Ninivitarum exemplo et denuntiatur supplicium, et remedium demonstratur. Unde etiam Judæi debent non desperare indulgentiam, si velint agere pœnitentiam.

« Nemo lucernam accendit, et in abscondito ponit; ne- » que sub modio, sed supra candelabrum[5]. »

[1] Gen. II, 2. — [2] I Reg. II, 5. — [3] Luc. XI, 29, 30. — [4] Ephes. V, 32. — [5] Luc. XI, 33.

XCVIII. Ergo quia in superioribus Ecclesiam Synagogæ prætulit, hortatur nos ut fidem potius nostram ad Ecclesiam transferamus; lucerna enim fides est, juxta quod scriptum est: « Lucerna pedibus meis verbum tuum, » Domine[1]; » verbum enim Dei fides nostra est, Verbum Dei lux, lucerna est fides. « Erat lux vera, quæ illuminat » omnem hominem venientem in hunc mundum[2]. » Lucerna autem lucere non potest, nisi aliunde lumen acceperit. Hæc est lucerna quæ accenditur, virtus scilicet nostræ mentis et sensus, ut mnas illa possit quæ perierat, reperiri[3]. Nemo ergo fidem sub Lege constituat; Lex enim intra mensuram est, ultra mensuram gratia: Lex obumbrat, gratia clarificat. Et ideo nemo fidem suam intra mensuram Legis includat, sed ad Ecclesiam conferat, in qua septiformis Spiritus relucet gratia, quam Princeps ille sacerdotum fulgore supernæ Divinitatis illuminat, ne eam Legis umbra restinguat.

XCIX. Denique lucerna illa quam matutinis vespertinisque temporibus, ritu veteri Judæorum, princeps sacerdotum solebat accendre[4], velut sub modio sita Legis evanuit: et civitas illa Jerusalem, quæ in terris est, quæ occidit Prophetas, quasi in convalle fletus posita delitescit: illa autem Jerusalem quæ in cœlo est, in qua militat fides nostra, in illo altissimo omnium locata monte, hoc est in Christo, Ecclesia non potest tenebris et ruinis hujus mundi abscondi: sed fulgens candore Solis æterni, luce nos gratiæ spiritalis illuminat.

« Nunc vos, Pharisæi, prius quod deforis est calicis et » catini mundatis[5]. »

C. Vides corpora nostra terrenorum et fragilium expressione signari, quæ brevi lapsu præcipitata frangun-

[1] Psal. CXVIII, 105. — [2] Joan. I, 9. — [3] Luc. XV, 8. — [4] Exod. XXVII, 21. — [5] Luc. XI, 39.

tur : et facile ea quæ mens voluit interna per sensus et gesta corporis prodi, sicut illa quæ calix interius continet, foris lucent. Unde et in posterioribus non dubium est vocabulo calicis passionem corporis declarari[1], cum dicit Dominus : « Calicem quem mihi Pater dedit, non vis ut » bibam illum[2] ? » Bibit enim corpus suum, qui corporalem fragilitatem spiritali absorbet affectu, et quasi in mentem animumque transfundit; ut interioribus exteriorum imbecillitas hauriatur. Cernis igitur quod nos non exteriora hujus calicis aut catini, sed interiora contaminant. Et ideo quasi bonus præceptor docuit quemadmodum nostri mundare corporis contagium debeamus, dicens :

« Date eleemosynam, et ecce omnia munda sunt » vobis[3]. »

CI. Vides quanta remedia ? Mundat nos misericordia, mundat nos Dei sermo, juxta quod scriptum est : « Jam » vos mundi estis propter sermonem meum, quem locu- » tus sum vobis[4]. » Nec hoc loco solum, sed etiam in aliis quanta sit gratia expressum tenes : « Eleemosyna enim a » morte liberat[5] : » et, « Conclude eleemosynam in corde » pauperis, et hæc pro te exorabit in die malo[6]. »

CII. Totus itaque pulcherrimus ab hinc dirigitur locus, ut quoniam nos ad studium simplicitatis invitat, superflua Judæorum et terrena condemnet, qui secundum corpus intelligendo quæ Legis sunt, vitro et catino propter fragilitatem sui non immerito comparantur; et ea de quibus nobis nullus est usus, observant : ea autem in quibus nostræ spei fructus est, negligunt; et ideo peccatum grande committunt, dum meliora despiciunt : et tamen

[1] Luc. XXII, 42. — [2] Joan. XVIII, 11. — [3] Luc. XI, 41. — [4] Joan. XV, 3. — [5] Tob. XII, 9. — [6] Eccli. XXIX, 15.

ipsis peccati abolitio promittitur, si misericordia consequatur.

CIII. Breviter autem vitia eorum multa perstringit, qui viliorum fructuum decimis conferendis omne studium intendant suum[1] : nec ullum futuri judicii metum nec aliquam Dei habeant charitatem, cum opera sine fide vana sint; prætereunt enim judicium et charitatem Dei : judicium ideo, quia non omnia quæ agunt, in judicium referunt : charitatem ideo, quia non ex affectu Deum diligunt.

CIV. Sed de rursus fidei nos studiosos faciat, operum negligentes, perfectionem fidelis viri brevi sermone concludit; ut et fide et operibus approbetur, dicens : « Et hæc » oportuit facere, et illa non omittere[2]. »

CV. Arrogantiam quoque jactantiamque redarguit Judæorum, dum primatus accubitionis in conviviis appetunt[3]. In ipsos quoque peritos Legis damnationis sententia promulgatur, qui quasi sepulcra quæ non apparent, specie fallunt, visuque decipiunt[4]; ut cum foris speciosa promittant, intus ossa plena fœtoris includant. Quod faciunt plerique doctores, qui ab aliis exigunt, quæ ipsi non queant æmulari. Et ideo ipsi monumenta sunt, sicut et alibi dictum est : « Sepulcrum patens est guttur » eorum[5]. »

CVI. Bonus etiam locus adversus superstitionem vanissimam Judæorum[6], qui ædificando sepulcra Prophetarum, patrum suorum facta damnabant : æmulando autem paterna scelera, in se ipsos sententiam retorquebant. Etenim propheticorum ædificatione tumulorum, sceleris eos qui occiderant, arguebant : et similium æmulatione factorum, se quoque declarabant paternæ iniquitatis hæ-

[1] Luc. xi, 42. — [2] Ibid. — [3] Ibid. 43. — [4] Ibid. 44. — [5] Psal. v, 11. — [6] Luc. xi, 47.

redes. Non igitur ædificatio, sed æmulatio loco criminis æstimatur. Neque enim possunt hæreditariæ iniquitatis absolvi, qui Dei Filium crucifigendo, quod gravius est, paternis cumulum sceleribus addiderunt. Et ideo bene alibi addidit : « Implete mensuram patrum vestrorum[1] ; » quia nil est ultra Dei injuriam gravius peccare quod possint.

CVII. Propterea mittit ad illos Sapientia Apostolos et Prophetas[2]. Quis est Sapientia nisi Christus ? Denique in Matthæo habes : « Ecce ego mitto ad vos Prophetas et » sapientes[3]. »

CVIII. Arguuntur adhuc sub nomine Judæorum[4], et futuro supplicio statuuntur obnoxii; quia cum doctrinam sibi divinæ cognitionis usurpent, et alios impediunt, nec ipsi quod profitentur agnoscant.

« Nonne quinque passeres væneunt dipondio, et unus » ex illis non est in oblivione coram Domino? Sed et ca- » pilli capitis vestri omnes numerati sunt. Nolite timere, » multis passeribus pluris estis[5]. »

CIX. Pulcherrimum locum tenendæ simplicitatis, et æmulandæ fidei Salvator intexuit, ne Judaïcæ perfidiæ more alia præmamus affectu, alia voce simulemus; cum ultimo tempore occulta cogitationum accusantium, aut etiam defendentium secretum nostræ mentis aperitur, ut videantur. Quæ enim major est simplicitatis illecebra, quam ut unusquisque cognoscat latebram fraudis esse non posse?

CX. Sed quoniam gemina est causa perfidiæ, quæ aut ex inolita malitia, aut ex accidenti metu nascitur; ne quis metu territus potestatis, Deum quem corde cognoscit, negare conetur, pulchre addidit animæ tantum formidabile

[1] Matth. XXIII, 32. — [2] Luc. XI, 49. — [3] Matth. XXIII, 34. — [4] Luc. XI, 52. — [5] Id. XII, 6, 7.

esse supplicium, pœnam corporis non esse metuendam; mors enim naturæ finis, non pœna est: et ideo mortem supplicii corporalis esse defectum, pœnam vero animæ esse perpetuam; eoque Deum solum esse metuendum, cujus potestati non natura præscribat, sed eadem natura subjaceat: mortem vero non esse terribilem, quam locupletiore fœnore sit immortalitas redemptura.

CXI. Inspiraverat Dominus simplicitatis affectum, virtutem mentis crexerat, fides sola nutabat: bene eam de vilioribus roboravit; nam si Deus oblivionem passerum non habet, hominum habere quî potest? Quod si tanta est Dei et tam æterna majestas, ut unus ex passeribus, aut nostrorum numerus capillorum præter scientiam Dei non sit: quam indignum est æstimare quod fidelium corda Dominus aut ignoret, aut spernat, qui viliora cognoscat?

CXII. Fortasse dicat aliquis: Quomodo Apostolus dixit: « Numquid de bobus cura est Deo[1]; » cum utique bos passe pretiosior sit? Sed aliud est cura, aliud scientia. Denique numerus capillorum non in actu computationis, sed in facilitate cognitionis accipitur; non enim sollicitam Deus curæ numerantis intendit excubiam: sed cui cognita sunt omnia, quasi numerata sunt omnia. Bene tamen numerari dicuntur; quia illa quæ volumus servare numeramus.

CXIII. Possumus tamen hic discutere aliquod intelligentiæ spiritalis arcanum: præsertim cum hoc videatur absurdum, ut homines non potius hominibus quam passeribus comparentur. Videntur enim quinque isti passeres quinque esse corporis sensus, tactus, odoratus, gustus, visus, auditus: qui modo passerum si terrenarum sordium rimentur illuviem, atque ex incultis locis et fœtidis cibum quærant, delictorum suorum laqueis occupati, ad

[1] 1 Cor. IX, 9.

superiorum operum fructus, quibus epulantur animæ, revolare non possunt. Est enim lenocinantis quidam laqueus voluptatis, qui nostrorum vestigiis animorum quædam vincula subnectat; ut si igneum vigorem, puritatemque naturæ, terrenæ materiæ sensus hebetaverit, luxuriæ pretio sæcularis addictum sub quadam vitiorum auctione constituat.

CXIV. Sunt etiam quædam nostrorum nundinæ delictorum. Itaque variarum capti illecebris voluptatum, aut venumdamur sub peccato, aut redimimur a peccato. Christus nos redimit, adversarius vendit : ille auctionatur ad mortem, hic redimit ad salutem. Unde bene Matthæus duos passeres posuit[1], corpus animamque significans; quoniam caro quoque si consentiens Dei legi, et exuens ee lege peccati in naturam animæ sensuum puritate transierit, alis ad cœlum spiritalibus elevatur. Itaque docemur quia volandi nobis gratiam natura dedit, voluptas abstulit, quæ malorum escis gravat animam, atque in naturam corporeæ molis inclinat.

CXV. Meritoque posuit quia nemo illorum cadit sine voluntate Dei[2]; quod enim cadit, vergit in terram : et quod volat, fastigio immortalitatis evehitur. Ne cui autem dubium esset quod Matthæus dixit, Lucas evidenter absolvit, quia voluntas hominis Deo cognita est; non enim quicumque cadit, voluntate Dei cadit : sed qui delictorum suorum mole ruerit, Deum latere non poterit; nam et Job ex Dei voluntate tentatur[3]. Dedit tibi adversarium, sed proposuit præmium. Nec excuses fragilitatem, qui habes imaginem, accepisti munitionem : unde et hoc proficit ad salutem, ut sine permissione Dei diabolum nocere non posse cognoscas; ne potentiam diaboli magis timeas, quam Divinitatis offensam.

[1] Matth. x, 29. — [2] Ibid. — [3] Job. i, 12.

CXVI. Jam illud non dubium est, animæ passerem comparari, cum legeris : « Anima nostra sicut passer erepta » est de laqueo venantium[1]. » Et alibi : « Quomodo dicitis » animæ meæ : Transmigra in montem sicut passer[2]? » Ipsum quoque hominem legimus comparari passeri; quia scriptum est : « Ego autem sicut passer singularis in ædi» ficio[3]; » scilicet ex duobus passeribus in unum passerem, hoc est, spiritalis substantiæ subtilitatem, concordantis utriusque alæ compago formatus. Ergo passer bonus est, cui volandi natura suppeditat. Est etiam malus passer, qui volandi usum terrenæ vitio labis aboleverit : quales unt istis passeres, qui dipondio væneunt.

CXVII. Alibi asse væneunt, alibi dipondio[4]. Quanta vilitas delictorum? Mors enim vilis, sed pretiosa virtus. Etenim adversarius tanquam captiva mancipia vilioris pretio æstimationis addicit : at vero Dominus tanquam speciosa servitia, quæ ad imaginem et similitudinem sui fecit, idoneus sui operis æstimator magno pretio nos redemit, sicut sanctus Apostolus dixit : « Empti enim estis pretio mag» no[5]. » Et bene « magno, » quod non æstimatur ære, sed sanguine; quia pro nobis mortuus est Christus, qui pretioso nos sanguine liberavit, sicut etiam sanctus Petrus in Epistola commemorat sua, scribens ad nos : « Quia non » corruptibilibus argento vel auro, inquit, redempti estis » de vana vestra conversatione paternæ traditionis : sed » pretioso sanguine quasi Agni incontaminati et immaculati » Christi Jesu[6]. » Et bene « pretioso, » quia immaculati corporis sanguis est, quia sanguis est Filii Dei : qui non solum de maledicto Legis, sed etiam de impietatis morte perpetua nos redemit.

CXVIII. In summa igitur hic sensus est : si Dominus

[1] Psal. CXXIII, 7. — [2] Id. X, 2. — [3] Id. CI, 8. — [4] Matth. X, 29. — [5] I Cor. VI, 20. — [6] I Petr. I, 18, 19.

vilibus avibus, et infidelibus hominibus vel in oriundo solo, vel in terrena fœcunditate prospexit; si misericordiæ suæ omnibus munus impartit, haud esse dubitandum contemplationem apud illum fidelium valituram esse meritorum. Præclare autem et fidem acuendo intexuit, et fidei ipsi virtutum fundamenta subjecit; nam ut fortitudinis incentivum est fides, ita fidei firmamentum est fortitudo.

« Qui autem negaverit me coram hominibus, negabitur » coram Angelis Dei. Et omnis qui dicit verbum in Filium » hominis, remittetur ei : in Spiritum autem sanctum » qui dixerit, non remittetur ei[1]. »

CXIX. Utique « Filium hominis » Christum intelligimus, qui de Spiritu sancto generatus in Virgine est, quod parens ejus in terris sola sit Virgo. Numquid ergo major est Christo Spiritus sanctus; ut in Christum peccantes veniam consequantur, in Spiritum sanctum delinquentes remissionem non mereantur adipisci? Sed ubi unitas potestatis est, nulla comparationis est quæstio, neque controversia magnitudinis, cum magnus sit Dominus, et magnitudinis ejus finis esse non possit. Si igitur quod credimus, unitas Trinitatis est, indiscreta utique magnitudo, sicut indiscreta operatio; quod in sequentibus demonstratur : nam cum alibi dictum sit : « Pater vobis dat quid loquamini, » hic subjecit : « Spiritus enim sanctus docebit vos in illa » hora quæ oportet dicere[2]. » Ergo si operatio una est, una est contumelia.

CXX. Sed ad proposita revertamur. Hic videtur quibusdam ut eumdem et Filium hominis et Spiritum sanctum Christum intelligamus, salva distinctione personarum, et unitate substantiæ; quia unus et Deus et homo Christus, idem Spiritus, sicut scriptum est : « Spiritus ante faciem » nostram Christus Dominus[3] : » idem sanctus; quia sicut

[1] Luc. XII, 9, 10. — [2] Matth. X, 19. — [3] Thren. IV, 20.

Deus Pater, et Filius Deus, Dominus Pater et Filius Dominus : ita etiam et Pater sanctus, et Filius sanctus, et Spiritus sanctus. Denique Cherubim et Seraphim indefessis vocibus clamant : « Sanctus, Sanctus, Sanctus[1] ; » ut Trinitas repetita tertia appellatione signetur. Si ergo utrumque Christus est, quæ est diversitas, nisi ut sciamus quia Divinitatem Christi nobis negare non liceat ? Denique in persecutione quid quæritur, nisi ut Deus Christus negetur ? Itaque quicumque spiritus non confitetur in Christo Deum, et ex Deo, atque in Deo Christum, veniam non meretur. Sed etiam quicumque non confitetur Christum in carne venisse, ex Deo non est : qui enim hominem negavit, Deum negavit ; quia Deus in homine, et homo in Deo Christus.

CXXI. Plerique tamen illud tenent, ut eam blasphemiam dicant non esse veniabilem, si quis Christum dicat in Beelzebub ejicere dæmonia, non potestate divina.

« Et ait quidam de turba : Magister, dic fratri meo ut » dividat mecum hæreditatem. At ille dixit ei : Homo, quis » me constituit judicem aut divisorem supra vos[2] ? »

CXXII. Totus hic locus ad subeundam pro confessione Domini passionem, aut contemptu mortis aut spe præmii, aut mansuri denuntiatione supplicii, cui nunquam venia laxetur, instruitur. Et quoniam avaritia plerumque solet tentare virtutem, etiam hujus abolendæ rei præceptum subjicitur et exemplum, dicente Domino : « Quis me con- » stituit judicem aut divisorem supra vos ? » Bene terrena declinat, qui propter divina descenderat : nec judex esse dignatur litium, et arbiter facultatum, vivorum habens mortuorumque judicium, arbitriumque meritorum. Non ergo quid petas, sed a quo postules intuendum est : nec coram majoribus intento animo putes minoribus obstre-

[1] Isaï. VI, 3. — [2] Luc. XII, 13, 14.

pendum. Unde non immerito refutatur hic frater, qui dispensatorem cœlestium gestiebat corruptibilibus occupare; cum inter fratres patrimonium non judex medius, sed pietas debeat sequestra dividere : quanquam immortalitatis patrimonium, non pecuniæ, sit hominibus expetendum; frustra enim congregat opes, qui se his nescit usurum : sicut ille qui cum repleta horrea novis messibus rumperentur[1], exuberantium sibi fructuum receptacula præparabat, cui congregaret ignarus. Remanent enim in sæculo cuncta quæ sæculi sunt, et prætereunt nobis quæcumque congregantur hæredibus; neque enim nostra sunt, quæ non possumus auferre nobiscum. Sola virtus comes est defunctorum, sola nos sequitur misericordia; quæ cœlestium dux prævia mansionum, pecuniæ vilis usura tabernacula defunctis acquirit æterna, sicut Domini præcepta testantur, dicentis ad nos : «Facite vobis amicos de iniquo »mammona, qui vos recipiant in æterna tabernacula »sua[2].» Bonum itaque ac salutare præceptum, et idoneum quod vel avaros possit animare, quo studeant corruptibilia perennibus, terrena mutare divinis. Sed quoniam plerumque devotio fidei infirmitate revocatur, et ad conferendum patrimonium prompti, victus sui consideratione retrahuntur; eo addidit Dominus dicens :

«Nolite solliciti esse animæ quid manducetis : neque »corpori quid vestiamini. Anima plus est quam esca : et »corpus plus quam vestimentum[3].»

CXXIII. Nihil enim moralius ad faciendam fidem omnia credentibus a Deo posse conferri, quam quod aërius ille spiritus vitale collegium animæ, corporisque contubernio fœderatum, sine nostro labore perpetuat, nec salutaris deficit usus alimenti, nisi cum venerit dies suprema moriendi. Cum igitur anima indumento corporis vestiatur,

[1] Luc. XVII. et seqq. — [2] Luc. XVI, 9. — [3] Id. XII, 22, 23.

et vigore animæ corpus animetur, absurdum est ut victus nobis copiam defuturam putemus, qui vivendi jugem substantiam consequamur.

CXXIV. «Considerate, inquit, volatilia cœli[1].» Magnum sane et aptum quod fide sequamur exemplum. Nam si volatilibus cœli, quibus nullum exercitium cultionis, nullus de messium fœcunditate proventus est, indeficientem tamen providentia divina largitur alimoniam, verum est causam inopiæ nostræ avaritiam videri. Etenim illis idcirco inelaborati pabuli usus exuberat, quod fructus sibi communem ad escam datos speciali quodam nesciunt vindicare dominatu : nos communia amisimus, dum propria vindicamus; nam nec proprium quidquam est, ubi perpetuum nihil est; nec certa copia, ubi incertus eventus. Cur enim divitias tuas æstimes, cum tibi Deus etiam victum cum cæteris animantibus voluerit esse communem? Aves cœli speciale sibi nihil vindicant, et ideo pabulis indigere nesciunt; quia non norunt aliis invidere.

«Considerate lilia quomodo crescunt.» Et infra : «Si autem fœnum quod hodie est, et cras in clibanum mittitur, Deus sic vestit : quanto magis vos minimæ fidei[2]?»

CXXV. Bonus quidem sermo atque moralis, quod ad fidem divinæ nos misericordiæ conferendæ, vel juxta litteram, quia ad staturam corporis nostri, vel spiritaliter, quia supra mensuram staturæ nostræ sine Dei favore nihil valemus adjungere, comparatione floris et fœni sermo Dominicus provocavit. Quid enim tam morale ad persuasionem, quam cum videas quod etiam quæ sunt irrationabilia, sic Dei prospicientia vestiuntur; ut nullo usu vel ad gratiam egeant, vel ornatum : multo magis credas rationabilem hominem, si omnem sui usum in Deo collocet,

[1] Matth. VI, 26. — [2] Luc. XII, 27, 28.

nec studio mutandi violet fidem, nunquam egere posse; eo quod jure præsumpserit de favore divino?

CXXVI. Sed tamen ut etiam altius ista pendamus; quia non otiosum videtur quod flos vel homini confertur, vel certe plus quam hominibus in Salomone præfertur, qui tantum meruit ut vel in specie templum Deo conderet, vel in mysterio Christi Ecclesiam figuraret; non alienum videtur ut per claritatem coloris, Angelorum cœlestium gloriam putemus expressam, qui vere mundi istius flores sunt; quando eorum claritatibus mundus ornatur, et bonum odorem sanctificationis aspirant. Quorum præsidio fulti possumus dicere: «Bonus odor Christi sumus Deo in »iis qui salvi fiunt[1]:» qui nulla sollicitudine præpediti, nullo usu laboris exercitati, divinæ in se liberalitatis gratiam, et cœlestis servant dona naturæ. Unde bene et hic vestitus gloria sua Salomon, et alibi coopertus ostenditur, quod infirmitatem corporeæ naturæ veluti virtute quadam mentis adopertam operum gloria vestiebat[2]. Angeli vero quorum natura divinior expers manet injuriæ corporalis recte, licet maximo viro, consideratione tamen nostræ injuriæ præferuntur. Ergo quoniam per resurrectionem erunt homines sicut Angeli in cœlis, nos quoque exemplo Angelorum gloriæ cœlestis augmentum Dominus, qui et illis eam tribuit, sperare præcepit, quoad absorbeatur hoc mortale a vita: «Oportet enim corruptibile hoc in»duere incorruptelam, et mortale hoc induere immorta»litatem[3].»

CXXVII. Plerique etiam comparationem hanc secundum naturam floris et usum putant propositi germinis aptiorem; eo quod lilia nullius annui usus cultum requirant, nec sicut erga proventum fructuum cæterorum, ita etiam erga generationem istius floris sollicitis in orbem

[1] 2 Cor. II, 15. — [2] Matth. VI, 29. — [3] 1 Cor. XV, 53.

redeat labor actus agricolis. Quibuslibet enim siccitatibus agri omne illud quod alitur in florem, quadam virtute genitali ex sese atque in se succi semper manentis animatur : ita cum foliorum puberum caulem videas aruisse, floris tamen natura virescit; absconditur enim viriditas, non amittitur. At ubi vernis fuerit provocata blanditiis, indumentum germinis, comam floris, liliive resumit ornatus. Quem locum nunc, quoniam alibi uberius tractatum esse reminiscimur, perstrinxisse satis est; ne in eadem sit recursus.

CXXVIII. Illud quoque advertendum est, quia non in asperitatibus montium, incultisque sylvarum lilia, sed in hortorum amœnitate generantur. Sunt enim horti quidam diversarum pomiferi virtutum, juxta quod scriptum est : «Hortus clausus, soror mea sponsa, hortus clausus, fons » signatus[1]; » eo quod ubi integritas, ubi castitas, ubi religio, ubi fida silentia secretorum, ubi claritas Angelorum est, illic Confessorum violæ (46), lilia Virginum, rosæ Martyrum sunt. Nec incongruum quisquam putet quod Angelis lilia comparentur, cum lilium se Christus ipse memoraverit dicens : «Ego flos campi, et lilium conval»lium[2]. » Et bene lilium Christus; quia ubi Martyrum sanguis, ibi Christus, qui est flos sublimis, immaculatus, innoxius : in quo non spinarum offendat asperitas, sed gratia circumfusa clarescat. Sunt enim spinæ rosarum, quia tormenta sunt Martyrum. Non habet spinas inoffensa Divinitas, quæ tormenta non sensit.

CXXIX. Ergo si lilia vel Angeli supra hominum gloriam vestiuntur, nec in nobis misericordiam Dei desperare debemus, quibus per resurrectionis gratiam Dominus similem Angelorum speciem pollicetur[3]. Quo loco etiam illam videtur perstringere quæstionem, quam etiam Apos-

[1] Cant. IV, 12. — [2] Id. II, 1. — [3] Matth. XXII, 30.

tolus non omisit; quia gentes hujus mundi quærunt, quomodo resurgant mortui, et quali corpore veniant[1]?

CXXX. Nam cum dicat : « Quærite regnum Dei : et » hæc omnia adjicientur vobis[2]; » nec ad præsens, nec in reliquum fidelibus ostendit gratiam defuturam : si modo qui divina desiderant, terrena non quærant. Indecorum quippe est homines curare de cibo, qui militant de regno. Novit rex quemadmodum familiam suam pascat, alat, vestiat; et ideo dixit : « Jacta in Deum cogitatum tuum, » et ipse te enutriet[3]. »

« Ignem veni mittere in terram, et quid volo nisi jam » accendatur? Baptisma habeo baptizari, et quomodo an- » gor, usque dum perficiatur[4]? »

CXXXI. In superioribus vigilare nos voluit, per omnia expectantes momenta Domini Salvatoris adventum; ne dum aliquis remittit et negligit, de die in diem opera sua differens, judicii futuri die, vel propria morte præventus, meritum suæ commendationis amittat. Et illa quidem in omnes præcepti forma generalis : verum series sequentis exempli dispensatoribus, hoc est, sacerdotibus videtur esse proposita; quo sciant sibi gravem in futurum pœnam esse subeundam, si sæcularibus intenti deliciis, familiam Domini plebemque commissam sibi gubernare neglexerint.

CXXXII. Sed quia exiguus est profectus, et parva meritorum gratia, supplicii metu ab errore revocari, majorque prærogativa charitatis et amoris est, Dominus ad promerendam sui gratiam studia nostra acuit, et acquirendæ cupiditate Divinitatis inflammat dicens : « Ignem » veni mittere in terram. » Non utique illum ignem consumptorem bonorum, sed bonæ voluntatis auctorem, qui aurea Dominicæ domus vasa meliorat, fœnum vero con-

[1] I Cor. xv, 35.—[2] Luc. xii, 31.—[3] Psal. liv, 23.—[4] Luc. xii, 49. 50.

sumit et stipulam, ac sæcularia omnia mundi voluptate concreta, perituræque opus carnis exurit ignis ille divinus, qui flammigerabat in ossibus Prophetarum, sicut sanctus Jeremias dicit : « Quia factus est sicut ignis ardens, flam-» migerans in ossibus meis[1]. » Est enim ignis Domini, de quo dictum est : « Ignis ante eum ardebit[2]. » Est et idem Dominus ignis, sicut ipse dixit : « Ego sum ignis ardens, » et non consumens[3]. » Ignis enim Domini lumen æternum est. Quo igni illæ accenduntur lucernæ, de quibus supra dixit : « Sint autem lumbi vestri præcincti, et lucernæ ar-» dentes. » Et ideo quia nox est dies hujus vitæ, lucerna est necessaria. Hunc ignem in se etiam Amaon et Cleophas a Domino missum esse testantur dicentes : « Nonne » cor nostrum ardens erat in via, cum aperiret nobis » Scripturas[4] ? » Evidenter itaque docuerunt qualis istius ignis sit operatio, qui secreta cordis illuminat. Ideo fortasse Dominus in igne venturus est; ut resurrectionis tempore vitia universa consumat, suique conspectu desideria compleat singulorum, meritorumque et mysteriorum lumen accendat.

CXXXIII. Tanta itaque Domini dignatio est, ut infundendæ nobis devotionis, et consummandæ perfectionis in nobis, et maturandæ pro nobis studium passionis sibi inesse testetur : qui cum in se nihil habuerit quod doleret, nostris tamen angebatur ærumnis, et sub tempore mortis mœstitiam prætendebat, quam non ex metu mortis suæ, sed ex mora nostræ redemptionis assumpserat, juxta quod scriptum est : « Et quomodo angor usque dum per-» ficiatur ? » Utique qui usque ad perfectionem angitur, de perfectione securus est. Et ait alibi : « Tristis est, inquit, » anima mea usque ad mortem[5]. » Non propter mortem,

[1] Jerem. xx, 9. — [2] Psal. xcvi, 3. — [3] Exod. iii. — [4] Luc. xxiv, 32. — [5] Matth. xxvi, 38.

sed usque ad mortem tristis est Dominus; quia eum conditio corporalis affectus, non formido mortis offendit. Nam qui corpus suscepit, omnia debuit subire quæ corporis sunt; ut esuriret, sitiret, angeretur, contristaretur: Divinitas autem commutari per hos nescit affectus. Simul ostendit quod in certamine passionis mors corporis, absolutio anxietatis, non coacervatio sit doloris.

« Putatis quod pacem veni dare in terram? Non dico » vobis, sed separationem. Erunt autem ex hoc quinque » in domo una divisi, tres in duos, et duo in tres dividen» tur. Pater in filium, et filius in patrem dividentur: » mater in filiam, et filia in matrem: socrus in nurum » suam, et nurus in socrum suam[1]. »

CXXXIV. Cum in omnibus fere Evangelicis locis spiritualis intellectus operetur; tamen in præsenti maxime ne quem duritia nudæ expositionis offendat, spiritali altitudine sensus series temperanda est: præsertim cum sacrosancta religio moralibus disciplinis, et mitibus pietatis exemplis etiam fidei exules ad reverentiam tamen sui clementer invitet; ut prævia fidei disciplina mansuetudine sui superstitionum dura dissolvat, et obnoxias erroribus mentes cogat etiam fide credere, quas potuit pietate mulcere. Etenim cum fidei alta pectoribus non capiuntur infirmis, per ea quæ præcepta sunt, ea quæ veneranda sunt, æstimantur; ut justa de justo, sancta de sancto bonorum suorum bonum testentur auctore.

CXXXV. Ergo Dominum illum qui simul Divinitatis reverentiam, et pietatis gratiam suadere complexus est dicens: « Diliges Dominum Deum tuum.... et diliges proxi» mum tuum[2]; » ita nunc mutatum esse opinabimur, ut abolere necessitudinum nomina, collidere pietatis affectus, charissimorum pignorum dissidia mandasse credamus?

[1] Luc. XII, 51-53. — [2] Luc. X, 27.

Et quomodo « Ipse est pax nostra, qui fecit utraque » unum[1]? » Quomodo ipse dicit : « Pacem meam do vobis, » pacem meam relinquo vobis[2], » si parentes a filiis, filios a parentibus dissidio necessitudinis separaturus advenit? Quomodo « Maledictus qui non honorat patrem[3], » religiosus qui deserit?

CXXXVI. Sed si advertamus quia prima causa religionis, secunda pietatis est, enodem etiam hanc æstimabimus quæstionem; oportet enim ut divinis humana posthabeas. Nam si officium parentibus exhibendum est, quanto magis auctori parentum, cui gratiam etiam pro parentibus tuis debes? Aut si illi omnino non recognoscunt parentem, quemadmodum tu recognoscas? Non igitur dicit renuntiandum esse pignoribus, sed Deum omnibus præferendum. Denique habes in alio libro : « Qui » diligit patrem aut matrem plus quam me, non est me » dignus[4]. » Non diligere parentes, sed eos Deo præferre prohiberis; etenim naturæ pignora Domini beneficia sunt : nec quisquam debet plus amare beneficium quod accepit, quam Deum a quo beneficium servatur acceptum. Ergo etiam secundum litteram pie intelligentibus expositio religiosa non deest; subest tamen quo altius referendum putemus hunc sensum, quia addidit :

« Erunt ex hoc quinque in domo una divisi, tres in » duos, et duo in tres dividentur. »

CXXXVII. Qui sunt enim quinque, cum sex personarum facta videatur subjectio, patris et filii, matris et filiæ, socrus et nurus? Quanquam eadem mater quæ socrus accipi possit, quæ enim mater est filii, socrus ejus uxoris est; ut juxta litteram quoque numeri non absurda sit ratio, liquidoque clareat fidem vinculis nexam non

[1] Ephes. II, 14. — [2] Joan. XIV, 27. — [3] Deut. XXVII, 16. — [4] Matth. X, 37.

esse naturæ, quo licet officio pietatis obnoxii, fide tamen liberi sunt.

CXXXVIII. Non incongruum quoque videtur si mystica interpretatione enodemus hunc sensum. Domus una, homo unus est. Unusquisque enim domus aut Dei est, aut diaboli. Itaque domus spiritualis, homo est spiritualis, sicut habemus in Epistola Petri : « Et vos tanquam lapides vivi ædificamini domus spiritualis in sacerdotium sanctum[1]. » In hac ergo domo duo in tres, tres in duos dividuntur. Duos legimus frequenter animam et corpus[2]. Quod si duobus in terra convenerit, effecit utraque unum. Et alibi : « Castigo corpus meum, et servituti redigo[3]. » Aliud est quod servit, aliud cui subjicitur.

CXXXIX. Si duos agnovimus, etiam tres agnoscamus : quod proclive ex illis duobus est intelligere. Tres enim animæ in corpore affectiones sunt : una rationabilis, alia concupiscibilis, tertia impetibilis (47), hoc est, λογιστικὸν, ὀρεκτικὸν, ὀργιστικόν. Non ergo duo in duos : sed duo in tres, et tres in duos dividentur; etenim per adventum Christi homo qui erat irrationabilis, rationabilis factus est. Ante eramus similes bestiarum quæ rationem nesciunt, eramus carnales, eramus terreni juxta illam sententiam : « Terra es, et in terram ibis[4]. » Venit Dei Filius, misit Spiritum suum in corda nostra; facti sumus filii spirituales.

CXL. Possumus dicere quia in hac domo sunt alii quinque, id est, odor, tactus, gustus, visus, auditus. Ergo si secundum ea quæ audimus aut legimus, separato sensu visus atque auditus, excludamus superfluas corporis voluptates, quæ gustu, tactuque, et odore pariuntur, duos in tres dividimus; eo quod mentis habitus vitiorum non capiatur illecebris, sed æmulatione virtutis a lenociniis

[1] I Petr. II, 5. — [2] Matth. XVIII, 19. — [3] I Cor. IX, 27. — [4] Gen. III, 19.

se voluptatis abducat: et ne fiat omnium una consensio, quæ præcipitet in errorem, sed dividendo se separent desideria cordis, et officia virtutis. Aut si quinque sensus accipimus corporales, vitia jam corporis et peccata se separant. Et fortasse quinque sunt quos fratres suos ille in Evangelio dives luxuriosus appellat[1], qui cruciari describitur apud inferos, quibus mandari rogat ut noverint in hoc sæculo delicias abdicandas, ut possint requiem habere post sæculum, studio virtutis.

CXLI. Possunt[2] etiam videri caro atque anima ab odore, tactu, gustuque luxuriæ separata, in una domo se adversus incursantia vitia dividentes, caro et anima subjicientes se legi Dei, et removentes a lege peccati: quorum licet dissensio per prævaricationem primi hominis in naturam se verterit; ut nequaquam sibi paribus ad virtutem studiis convenirent; tamen per crucem Domini Salvatoris tam inimicitiis, quam etiam mandatorum lege vacuatis, in societatis concordiam congruerunt, posteaquam « Christus e cœlo pax nostra descendens, fecit utraque unum, » et medium parietem maceriæ solvit, inimicitias in carne » sua lege mandatorum in decretis evacuans; ut duos con» deret in uno novo homine faciens pacem, et reconciliaret » utrosque in uno corpore Deo[3]. » Quis est uterque, nisi unus interior, alter exterior? Alter animæ spectat vigorem, alterum refert ad corporis sensum; quanquam in se separabilis affectus conspiratione concordent, cum caro subjecta meliori, salutaribus obedit imperiis: non quod in naturam animæ subtilitate materiæ transfusa demigret, sed quia deliciis abdicatis, ab omni defæcata labe vitiorum, cœlestis conversationis tramitem obedientiæ affectione gradiatur: jam non ut antea legi mentis repugnans, sed

[1] Luc. xvi, 28. — [2] S. August. lib. 2, contra Jul. Pelag. c. 5. — [3] Ephes. ii, 14-16.

per legem mentis et spiritum vitæ liberata a lege peccati; ut animæ caro fiat appendix, non jam lena vitiorum, sed æmula quædam, et quasi pedissequa virtutis.

CXLII. Et rursus quando anima corporis non connivet illecebris, nec carnalium voluptatum delectatione vincitur, sed mens pura mundique hujus exuta famulatu, sensus corporis in suas illicit et attrahit voluptates; ut audiendi legendique usu incrementa virtutis epuletur, atque interioris succi spiritualibus nescitura famem satietur alimentis[1]. Etenim oratio cibus mentis est, præclaraque alimonia suavitatis, quæ membra non oneret, neque se in naturæ pudenda, sed in ornamenta convertat; cum libidinum volutabrum commutatur in Dei templum, diversoriumque vitiorum sacrarium incipit esse virtutum. Quod utique tunc facit cum caro in naturam regressa, vigoris sui agnoscit altricem, atque ausu deposito contumaciæ, moderantis animæ conjugatur arbitrio: qualis fuit cum inhabitanda paradisi secreta suscepit, antequam veneno pestiferi serpentis infecta, sacrilegam famem sciret, divinorumque memoriam præceptorum animæ sensibus inhærentem, edacitatis studio præteriret.

CXLIII. Hinc peccatum manasse proditur, tanquam corpore animaque genitoribus, dum corporis natura tentatur, anima male sana compatitur. Quæ si appetentiam corporis refrenasset, in ipso ortu extincta esset origo peccati, quam velut virili infusam corporis motu, madefacta anima etiam sui vigore corrupto, alienis gravis operibus parturivit. Etenim ille violentior et fortior sexus quodam valido impetu velut virilis fertur affectus: hæc molliorem quam vehementiorem studet tenere rationem. Ex his itaque diversarum cupiditatum motus adolevit.

CXLIV. Sed ubi in se anima redit, deformis partus

1 S. August. lib. 2 cont. Jul. Pelag. c. 5.

pudore conventa, degeneres abjurat hæredes, abdicans motus, exosa peccatum. Caro quoque gravium laborum defœnerata sorte, et usura injuriæ miserabilis fatigata, ubi se cupiditatibus suis quas sibi ipsa generavit, tanquam sentibus mundi doluit esse confixam, veterem hominem festinat exuere; ut se sibi auferat, ne improvidam parentem successio peritura destituat. Rursus cupiditatum irrationabilis motus, quasi cujusdam formæ decore fucato, voluptatis lenociniis illectans, eam sibi tanquam in usum societatis ascivit : ita velut quædam corporis atque animæ nurus voluptas motui pravæ cupiditatis innubit.

CXLV. Ergo quandiu mansit in una domo, conspirantibus vitiis individua inseparabilisque consensio, nulla videbatur esse divisio. Ubi vero Christus ignem quo delicta carnis exureret, vel gladium qui significat exertæ aciem potestatis, quo spiritus medullarumque secreta penetrantur, misit in terras; tunc caro atque anima regenerationis innovata mysteriis, oblita quod erat, incipit esse quod non erat : ac sic veteris vitii, quamvis sibi ante dilecti, societatem secernit, et quasi prodigæ copulam posteritatis eliminat; ut dividantur parentes in filios, dum intemperans motus temperantia corporis abdicatur, et anima declinat consortium culpæ, nec extrariæ illi et foris sumptæ locus remanet voluptati.

CXLVI. Filii quoque in parentes dividuntur, dum renovati hominis censuram senilem vitia vetusta declinant, pietatisque normam voluptas adolescentior, tanquam seriæ domus refugit disciplinam. Non incongruum quoque est si putemus quod et isti ideo se dividant, ut meliores fiant parentibus; maximo cum in posterioribus dixerit : » Si quis venit ad me, et non odit patrem aut matrem, » aut filios, et fratres, et sorores, etiam et animam suam,

»non potest meus esse discipulus[1].» Et ideo secundum simplicem intelligendi formam, gentilibus parentibus qui Christum sequitur filius antefertur; religio enim præstat pietatis officiis.

CXLVII. Illud quoque secundum altiorem interpretationem, quia de carne peccatum nascitur, et velut in utero carnis operatur, de quo ait Apostolus : «Si autem quod »nolo hoc ago, jam non ego illud operor : sed quod habi-»tat in me peccatum[2].» Cum pro vita mundi hujus effusus Domini sanguis aboleverit vitia, in gratiam ex offensione convertitur : «Superabundavit enim peccatum, ut supera-»bundaret gratia[3];» fitque ut ex peccato orta pœnitentia ad conversionem propositi, et ad cupiditatem gratiæ spiritalis impellat. Itaque quod erat mihi ad mortem, hoc erit in salutem. Ergo peccatum irriguo fontis ablutum, ab ea unde generatum est carne secernitur : et dum unusquisque cupit redimere delictum, fit ex serie culpæ studium disciplinæ.

CXLVIII. Concupiscentia quoque rerum malarum, et quidam motus fervidior cupiditatis Dei verbo in appetitum transfunditur divinæ charitatis et amoris, atque in eadem natura fit varia disciplina, multoque meliorem quam antea voluptatem sibi mysteriorum cœlestium ille corporis atque animæ appetitus acquirit. Alitur enim animus cognitione rerum, et comperta futurorum repromissione sublimior, animæ opera vetusta fastidit : «Animalis enim homo »non percipit quæ sunt spiritus Dei; stultitia enim illi »est[4]:» spiritalis autem dijudicat omnia; ipse autem a nemine dijudicatur.

«Dum vadis cum adversario tuo ad magistratum, in »via da operam liberari ab illo; ne forte condemnet te »apud judicem, et judex tradat te exactori, et exactor

[1] Luc. XIV, 26. — [2] Rom. VII, 20. — [3] Rom. V, 20. — [4] I Cor. II, 14.

» mittat te in carcerem. Dico tibi, non exies inde donec » etiam novissimum quadrantem reddas[1]. »

CXLIX. Hoc etiam Matthæus posuit : sed ille specialiter, iste generaliter : ille enim de reconcilianda pace dissidentium fratrum dictum putavit : hic de pœnitentia, et omnis emendatione delicti[2]. Discutiamus igitur qui sit adversarius, qui magistratus, qui judex, quive exactor, quemve putemus esse quadrantem, quem nisi quis exolverit, mittatur in carcerem.

CL. Et juxta Matthæum quidem adversarius est, cum quo minime tibi in hac vita convenisse videatur, qui apud judicem futurum vivorum atque mortuorum manentis simultatis te crimine persequatur : juxta Lucam autem est adversarius noster ille præcipue, qui serit illecebras delictorum; ut habeat in supplicio participes, quos habuit in errore consortes : atque ideo socios quærit ad culpam; ut obnoxios prodat ad pœnam. Quem nobis cavendum Petrus apostolus monet dicens : « Adversarius vester diabolus tanquam leo rapiens et rugiens quærit quem » devoret[3]. »

CLI. Est et adversarius noster juxta Matthæum omnis virtutis usus, et apostolicus et propheticus sermo, qui nos ad asperiora præcepta, et durioris vitæ documenta constringit : cui consentire nos convenit, ut eum operibus æmulemur; ne aliqua nostri contumacia ab eo descivisse prodamur. Juxta Lucam autem nemo nobis magis adversarius quam noster est lapsus, qui nos vitæ nostræ accusat indiciis : non quod accusationis ullius judex futurus quærat officium, sed quod apud omnium cognitorem noster nos actus accusat, dum ab usu virtutis, apostolicisque præceptis invenitur alienus.

CLII. Itaque adversarius nobis omnis vitiorum usus,

[1] Luc. XII, 58, 59. — [2] Matth. v, 25. — [3] 1 Petr. v, 8.

adversaria nobis libido, adversaria avaritia, adversaria omnis improbitas, adversaria omnis iniqua cogitatio : denique mala est conscientia, quæ nos et hic afflicit, et in futurum accusabit et prodet, sicut testatur Apostolus dicens : « Testi- » monium reddente illis conscientia illorum, et invicem co- » gitationibus accusantibus, aut etiam defendentibus[1]. » Quod si conscientia unumquemque prodit, quanto magis gestorum nostrorum opus ante Deum præsto est, quod expressum in nostro corpore ultimo tempore recensebitur, et secretum cogitationis scriptum in cordibus nostris legetur? Demus igitur operam, ut dum in hoc sumus vitæ curriculo constituti, tanquam a malo adversario, ita ab improbo liberemur actu; ne dum imus cum adversario ad magistratum, in via nostrum condemnet errorem.

CLIII. Ideo et Matthæus ait : « Esto consentiens adver- » sario tuo dum es cum illo in via[2] : » εμυοίων autem Græcus dixit, hoc est, benevolens; si enim dum sumus in hac vita, exolvamus nos a vinculis diaboli, nec ille propter nos damnabitur, et nos a vinculis ejus erimus alieni. Unde et pro Assyrio Psalmus inscribitur septuagesimus quintus. Bene ergo consulis adversario, et pro illo Assyrio, hoc est, vano, bene facis, si ejus laqueis exutus præstes hanc benevolentiam; ut et pœnam tui lapsus et mortis evadat. Quod si vinculis ejus inhæreas, tradet te tanquam reum magistratui, idem accusator et proditor.

CLIV. Quis est magistratus, nisi penes quem omnis potestas est, et qui pleni et perfecti temporis sublimem sibi vindicat dignitatem? Ad quem bonorum operum fretus conscientia, non timens adversarium sanctus Propheta festinat dicens : « Sitivit anima mea ad Dominum vivum : » quando veniam, et apparebo ante faciem Dei[3]? » Hic enim magistratus tradet reum judici, ei scilicet cui vivorum et

[1] Rom. II, 15. — [2] Matth. V, 25. — [3] Psal. XLI, 3.

20.

mortuorum tribuit potestatem : et tribuit per naturam, non per gratiam; non enim quam non habebat accepit, sed quam ex substantia Patris cum generaretur, assumpsit. Hunc magistratum tibi et judicem monstrat, qui monstravit accusatorem, et ostendit quando sit revelandus : « In die, inquit, qua judicabit Deus occulta hominum secundum Evangelium meum per Jesum Christum Dominum nostrum[1]. » Hic igitur est judex Jesus Christus, per quem occulta redarguuntur, et improbi operis pœna mandatur.

CLV. Vis scire Christum esse judicem qui exactori tradit, et in carcem mittit? Ipsum interroga, imo ipsum lege in Evangelio dicentem : « Tollite et mittite illum in tenebras exteriores[2]. » Exactores quoque suos ipse monstravit alio loco ubi dicit : « Sic erit in consummatione sæculi, exibunt Angeli, et separabunt malos de medio justorum, et mittent eos in caminum ignis : ibi erit fletus et stridor dentium[3]. »

CLVI. Superest nunc ut intelligamus quid sibi velit figura quadrantis. Et videtur usualis rei expressum nomine intellectus spiritualis arcanum. Nam sicut qui pecunias solvunt, debitum reddunt, nec prius evacuatur fœnoris nomen, quam totius sortis ad nummum usque quocumque solutionis genere quantitas universa solvatur : sic compensatione charitatis actuumque reliquorum, vel satisfactione quacumque, peccati pœna dissolvitur.

CLVII. Non otiosum etiam, quia non æra (sicut alibi) duo[4], non assem[5], non denarium[6], sed quadrantem hoc posuit loco; quadrantaria enim permutatio velut quædam est compensatio (48), cum aliud redditur, et aliud signi-

1 Rom. II, 16. — 2 Matth. XXII, 13. — 3 Id. XIII, 49, 50. — 4 Luc. XXI, 2. — 5 Matth. X, 29. — 6 Id. XX, 2.

ficatur solutum : ita et hic aut pretio charitatis redimitur injuria, aut injuriæ æstimatione pœna laxatur.

CLVIII. Quadrantem autem in balneis dari solere reminiscimur, cujus oblatione ut illic unusquisque lavandi accipit facultatem, ita hic accipit eluendi; quia uniuscujusque peccatum suprascriptæ genere conditionis eluitur; cum tandiu exercetur noxius pœnis, ut commissi supplicia erroris expendat.

CLIX. De Galilæis autem illis, quorum sanguinem Pilatus miscuit cum sacrificiis eorum[1], figura quædam videtur eos tangens, qui coactu diabolico, non pure offerunt sacrificium : quorum oratio in peccatum[2], sicut de Juda scriptum est proditore, qui proditionem sanguinis Dominici inter sacrificia positus cogitabat.

« Arborem fici quidam habuit plantatam in vinea » sua[3]. »

CLX. Quid sibi vult quod in Evangelio suo Dominus fici parabolam frequenter inducit? Habes enim alibi, quod jussu Domini, viriditas omnis hujus ligni frondentis aruerit[4] : unde intelligis omnium Creatorem, qui potest imperare naturis, ut vel arescant subito, vel virescant. Alibi ex teneritudine arboris hujus et foliis commemorat conjici solere æstatis adventum[5], utroque significans et Judaïcæ plebis inanem quam prætendebat gloriam, velut florem in adventu Domini decidisse; quia operibus infructuosa durabat : et judicii diem velut æstatis adventum, quo adulti fructus terrarum omnium reconduntur, ex plenitudine Ecclesiæ, in quam Judæi quoque credituri sunt, metiendum.

CLXI. Hic ergo altioris sensus aliquod etiam quæramus arcanum. Ficus in vinea est[6] : erat autem vinea Domini

[1] Luc. XIII, 1. — [2] Psal. CVIII, 7. — [3] Luc. XIII, 6. — [4] Matth. XXI, 19, et Marc. XI, 13. — [5] Matth. XXIV, 32. — [6] Isaï. V, 5.

Sabaoth, quam dedit in rapinam gentium. Itaque qui vineam suam diripi fecit, hic etiam ficum jussit excidi. Apta autem Synagogæ arboris istius comparatio est; quia sicut ista arbor foliis redundans fluentibus spem possessoris sui cassa speratorum proventuum expectatione destituit: ita etiam in Synagoga dum doctores ejus operibus infœcundis, verbis tantum velut foliis redundantibus gloriantur, inanis umbra Legis exuberat, spes autem falsi expectata proventus, populi vota credentis illudit.

CLXII. Est etiam in natura arboris, quo magis credas Synagogæ speciem comparatione hujus expressam; etenim si diligenter inquiras, discretam ab usu arborum cæterarum consuetudinem naturæ hujus invenies. Namque aliæ florem ferunt, antequam fructum, pomaque ventura prænuntio sui flore designant; hæc sola ab initio germinat poma pro floribus: in aliis flos decutitur, et poma nascuntur; in hac poma decidunt, ut poma succedant. Ergo priora illa cassa fructuum, vice floris emergunt: ita præcoqua quodam nascendi usu, quæ ordinem naturæ nesciunt, beneficium naturæ servare non possunt. Etenim qua se medio trudere de cortice gemma consuevit, ea minutissima quæque hujus generis poma prorumpunt. De quibus legimus in Canticis canticorum: « Ficus pro» ducit grossos suos[1]. » Itaque cæteris albentibus primo vere virgultis, sola ficus proprio nescit flore canescere; ideo fortasse quod nullus istis maturior sit usus in pomis. Nam succedentibus aliis, hæc quasi degenerantia respuuntur, et arenti infirma radice, renovatis quibus sit succus utilior, exuruntur. Manent tamen aliqua perrara, nec decidunt, quibus hic proventus arriserit; ut de medio duarum virgarum claviculo brevi erumpente promergant, quo geminis tecta præsidiis tanquam naturæ parentis gre-

[1] Cant. II, 13.

mio, succi fotu plenioris inolescant. Ea clementioris auræ provocata temperio, et prolixioribus adultiora temporibus, ubi sylvestrem animum succi prioris exuerint, specie cæteris et maturitatis gratia præferuntur.

CLXIII. Specta nunc cultus et animos Judæorum, qui quasi primi fructus male feracis Synagogæ, grossi labentis similitudine corruerunt; ut mansura supra ævum nostri generis poma succederent. Etenim primus Synagogæ populus quasi radice operum infirmus arentium, ubertatem sapientiæ naturalis haurire non potuit. Et ideo velut inutilis decidit fructus; ut quasi ex iisdem claviculis arboris fructuosæ de pinguedine religionis antiquæ novus Ecclesiæ populus emergeret. Ergo ille qui erat, esse desiit; ut esse inciperet qui non erat. Primi tamen ex Israël quos naturæ validioris ramus extulerat, sub umbra Legis et crucis, in utrinsque sinu succo gemino colorati, grossi maturescentis exemplo, pulcherrimorum gratia fructuum cæteris præstiterunt, quibus dicitur : « Sedebitis super » duodecim thronos, judicantes duodecim tribus Israël[1]. »

CLXIV. Nec illud alienum quod Adam atque Eva, primi illi nostri ut generis ita erroris parentes, qui hujus arboris texere se foliis, paradisi exules esse meruerunt, cum Domini deambulantis præsentiam transgressionis suæ conscii declinarent[2]; ut significarent futurum quod ultimis temporibus populus Judæorum sub Domini Salvatoris adventu, qui eos vocaturus advenit, exutum se virtutibus per diaboli tentamenta cognoscens, et intecta conscientiæ probra formidans, a religione devius, prævaricatione confusus, esset a Domino recessurus, verborum fluentium velut foliorum velaminibus adopertus pudenda gestorum.

CLXV. Ergo illi qui folia de ficulnea non poma carpserunt, eliminati sunt a Dei regno; erant enim in animam

[1] Matth. XIX, 28. — [2] Gen. III, 7.

viventem. Venit secundus Adam, et jam non folia, sed poma quærebat; erat enim in spiritum vivificantem[1]. In spiritu autem fructus virtutis acquiritur, Dominus adoratur. Quærebat autem Dominus non quia fructum ficulneæ deesse nesciret, sed ut ostenderet in figura, quia fructum Synagoga jam habere deberet. Denique ex sequentibus docet non se ante tempus venisse, qui per triennium venit; sic enim habes :

« Ecce anni tres sunt ex quo veni quærens fructum in » ficulnea hac, et non invenio. Succide ergo illam; ut quid » etiam terram occupat[2] ? »

CLXVI. Venit ad Abraham, venit ad Moysen, venit ad Mariam, hoc est, venit in signaculo, venit in Lege, venit in corpore. Adventum ejus ex beneficiis recognoscimus. Alibi purificatio, alibi sanctificatio, alibi justificatio est : circumcisio purificavit, sanctificavit Lex, justificavit gratia. Unus in omnibus, et in uno omnia. Nemo enim mundari potest, nisi qui metuit Dominum : nemo Legem meretur accipere, nisi purificatus a culpa : nemo accedit ad gratiam, nisi noverit Legem. Ergo populus Judæorum neque purificari potuit, quia circumcisionem non animi, sed corporis habuit : neque santificari, quia virtutem Legis ignoravit, qui carnalia magis quam spiritalia sequebatur; « (Lex » autem spiritalis est[3];) » neque justificari, quia delictorum suorum pœnitentiam non gerebat, et ideo gratiam nesciebat.

CLXVII. Merito ergo nullus in Synagoga fructus inventus est; et ideo jubetur excidi. Sed bonus cultor, et fortasse ille in quo Ecclesiæ fundamentum est, præsciens alterum ad gentes, se autem ad eos qui ex circumcisione sunt[4], esse mittendum; religiose ne excidatur intervenit,

[1] I Cor. xv, 45. — [2] Luc. xiii, 7. — [3] Rom. vii, 14. — [4] Galat. i, 8.

fretus vocatione sua etiam populum Judæorum per Ecclesiam posse salvari. Ideoque dicit :

« Remitte illam et hoc anno, usque dum fodiam circa » illam, et mittam cophinum stercoris[1]. »

CLXVIII. Quam cito duritiam Judæorum superbiamque causas esse sterilitatis agnovit! Itaque novit excolere, qui novit vitia deprehendere. Pollicetur dura cordis eorum apostolicis ligonibus esse fodienda; ut longo incultu situm mentis obductum sermo bis acutus invertat, et corde proscisso, excitet sensum aërio spiramine jam vigentem; ne radicem sapientiæ terrarum acervus obruat et abscondat. Cophinum quoque stercoris dicit esse mittendum. Magna profecto vis stercoris, quæ tanta est, ut de infœcundis fœcunda, de arentibus virentia, de sterilibus faciat fructuosa. In quo sedit Job cum tentaretur, et vinci nequivit[2]. Et Paulus æstimat ut stercora, ut Christum lucrifaciat[3]. Denique cum ante Job plurima perdidisset, posteaquam sedit in stercore, non habuit quod ei diabolus posset auferre. Bona ergo terra quæ foditur, bonum stercus quod mittitur. Denique « Dominus de terra suscitat inopem, et de stercore erigit pauperem[4]. »

CLXIX. Itaque per intellectus exercitium spiritualis, et humilitatis affectum etiam Judæos in Evangelium Christi cultor ille bonus fore æstimat fructuosos. Meminerat enim quia per Aggæum Dominus locutus est, quoniam quarto et vicesimo noni mensis, a die quo fundatum est templum Domini omnipotentis, vineam, inquit, et ficus, et malogranata, et ligna olivæ, quæ non afferent fructum, ex hac die benedicam[5] : quo revelatur sub ipsum anni vergentis occasum, hoc est, sæculi jam senescentis occiduo, sanctum Dei templum, quod est Ecclesia, esse con-

[1] Luc. XIII, 8. — [2] Job. II, 8. — [3] Philip. III, 8. — [4] Psal. CXII, 7. — [5] Agg. II, 20.

dendum, cujus gratia per sanctificationem lavacri Judæorum nationumque populi fructum suorum possint habere meritorum.

CLXX. Ergo per naturam arboris, Synagogæ species indicatur, secundis proventibus fructuosa; nos enim ex patrum semine. Meritoque Judæi grossis labentibus comparantur, quod incrassato corde, et prædura cervice ad perennitatem sui pervenire non possunt. Qui si moriantur, et quasi decidant huic mundo, ut in interiorem hominem per lavacri gratiam renascantur, erunt utique fructuosi. Perfidia autem hominum pertinacium Synagogam inutilem fecit; et ideo quasi sterilis jubetur excidi.

CLXXI. Quod de Judæis dictum, omnibus cavendum arbitror, et nobis maxime; ne fœcundum Ecclesiæ locum vacui meritis occupemus: qui quasi malogranata benedicti, fructus ferre debemus internos, fructus pudoris, fructus conjunctionis, fructus mutuæ charitatis et amoris, sub uno utero Ecclesiæ matris inclusi; ne aura noceat, ne grando decutiat, ne æstus cupiditatis exurat, ne humoris imber elidat.

CLXXII. Nonnulli tamen ficum istam per allegoriam non Synagogæ, sed malitiæ improbitatisque figuram putant; hi tamen in nullo distant, nisi quod pro specie genus eligunt. Id autem cavere se dicunt, quia Dominus dixit ad ficum : « Nunquam ex te fructus nascatur in sempiternum[1]; » cum utique plurimos ex Judæis credidisse, et credituros esse noverimus. Sed qui credit, non Synagogæ jam fructus est, sed Ecclesiæ : nec ex Synagoga nascitur, qui renascitur in Ecclesia. « Sicut enim sunt qui ex nobis » exierunt, sed non erant ex nobis; si enim ex nobis essent, » nobiscum mansissent[2] : » sic de iis qui ex Judæis credunt, dicimus quia si ex Synagoga essent, in Synagoga mane-

[1] Matth. XXI, 19. — [2] 1 Joan. II, 19.

rent: sed propterea exierunt de Synagoga, ut ex Synagoga non fuisse credantur. Deinde pro malitia interveniret aliquis, et diceret excolendam ut fructum afferret; cum ideo venerit Dominus, ut semina improbitatis aboleret[1].

« Erat autem docens in Synagoga eorum sabbatis. Et » ecce mulier quæ habebat spiritum infirmitatis annis de» cem et octo, et erat inclinata[2]. »

CLXXIII. Quam cito quod de Synagoga diceret indicavit! Ad ipsam utique arborem venisse se monstrat[3], qui in eadem prædicabat. Denique in muliere infirma quasi Ecclesiæ figura succedit, quæ cum mensuram Legis et resurrectionis impleverit, in illa quiete perpetua in sublime erecta fastigium, inclinationem nostræ infirmitatis sentire non poterit. Nec aliter curari potuisset hæc mulier, nisi quia Legem implevit et gratiam: Legem in præceptis, in lavacro gratiam, per quam mortui sæculo resurgimus Christo; nam in decem verbis, Legis perfectio est: in octavo numero, resurrectionis est plenitudo. Opus ergo sabbati signum futuri est, quod unusquisque Lege perfunctus et gratia, per misericordiam Christi corporeæ fragilitatis molestiis exuetur. Et ideo in signo ante per Moysem præmissa est sanctificatio[4]; ut esset exercitium futuræ sanctificationis, et observantiæ spiritualis, a sæcularibus operibus abstinendo. Denique et Deus ab operibus mundi quievit[5], sed non ab operibus, cujus sempiterna et jugis operatio est; sicut Filius ait: « Pater meus usque » modo operatur, et ego operor[6]; » ut ad similitudinem Dei sæcularia nostra opera, non religiosa cessarent.

CLXXIV. Hoc autem non intelligens Archisynagogus, prohibebat quemquam curari sabbato[7], cum sabbatum futurarum typus sit feriarum. Et ideo non operis boni, sed

[1] Joan. III, 5. — [2] Luc. XIII, 10, 11. — [3] Matth. XV, 23. — [4] Exod. XIX, 10. — [5] Gen. II, 2. — [6] Joan. V, 17. — [7] Luc. XIII, 14.

mali feriæ sunt; eoque præscriptum sit ut nullam ferentes sarcinam delictorum, nec bonorum jejuni operum sabbata post mortem futura celebremus. Unde Dominus spiritaliter videtur respondere, cum dicit:

« Hypocritæ, unusquisque vestrum sabbato non solvit » bovem suum aut asinum, et ducit adaquare[1] ? »

CLXXV. Cur non aliud animal indicavit, nisi ut ostenderet, adversantibus licet Synagogæ principibus, futurum tamen ut Judaïcus et gentilis populus sitim corporis, æstusque mundi istius Dominici fontis ubertate deponat? « Agnovit enim bos possessorem suum, et asinus præsepe » domini sui[2]. » Itaque ille populus qui antea fœni vilis, quod priusquam evellatur arescit, alimonia pascebatur, panem illum qui e cœlo descendit, accepit. Et ideo per vocationem duorum populorum Ecclesiam dicit salvam futuram, quæ tempore Legis impleto, et Dominicæ resurrectionis ætate, tempus suæ absolutionis acceperat. Quam clemens ergo Dominus, quam pius in utroque, cum aut miseretur, aut vindicat! In Synagogæ typo arborem excidi jubet, in typo Ecclesiæ fœminam salvat. Quam dulcis parabola! facilis autem solutio. Vinculum vinculo comparat; ut insimulatione Judæorum actus ipsorum redarguatur. Nam cum ipsi animalibus sabbato solvant vincula, reprehendunt Dominum, qui homines a peccatorum vinculis liberavit.

« Cui simile est regnum Dei, et cui simile illud æsti- » mabo? Simile est grano sinapis, quod acceptum homo » misit in hortum suum, et crevit: et facta est arbor, et » volucres cœli requieverunt in ramis ejus[4]. »

CLXXVI. Docet nos præsens lectio naturam comparationum spectandam esse, non speciem. Itaque videamus cur sublime regnum cœlorum grano sinapis comparetur:

[1] Luc. XIII, 15. — [2] Isaï. I, 3. — [3] Luc. XIII, 7. — [4] Id. XIII, 18, 19.

nam memini etiam alio loco granum sinapis lectum, ubi fidei confertur, dicente Domino : « Si habueritis fidem » sicut granum sinapis, dicetis huic monti : Tollere, et jac- » tare in mare[1]. » Nec exigua hæc, sed magna est fides, quæ monti possit ut se transferat, imperare ; neque enim mediocrem fidem Dominus exigit ab Apostolis, quibus adversus altitudinem extollentem se nequitiæ spiritalis scit esse certandum. Vis scire magnam fidem requiri? Lege in Apostolo : « Et si habeam omnem fidem, ita ut montes » transferam[2]. »

CLXXVII. Ergo si regnum cœlorum sicut granum sinapis, et fides sicut granum sinapis : fides utique regnum cœlorum est, et regnum cœlorum est fides. Itaque qui fidem habet, habet regnum cœlorum. Et regnum Dei intra nos, et fides intra nos est ; legimus enim : « Regnum Dei » intra vos est[3]. » Et alibi : « Habete fidem in vobis ipsis[4]. » Denique sanctus Petrus qui omnem habuit fidem, regni cœlorum claves ut et aliis reseraret, accepit.

CLXXVIII. Nunc ex natura sinapis, quæ virtus comparationis sit æstimemus. Granum ejus certe res est vilis et simplex : si teri cœperit, vim suam fundit. Etiam fides primo simplex videtur : sed si teratur adversis, gratiam suæ virtutis effundit ; ut alios quoque qui vel audiunt vel legunt, odore sui compleat. Granum sinapis martyres nostri sunt Felix, Nabor, et Victor : habebant odorem fidei, sed latebat. Venit persecutio, arma posuerunt, colla flexerunt, contriti gladio per totius terminos mundi gratiam sui sparsere martyrii, ut jure dicatur : « In omnem » terram exivit sonus eorum[5]. »

CLXXIX. Sed alias teritur fides, alias premitur, alias seminatur. Ipse Dominus granum est sinapis. Erat integer

[1] Matth. XVII, 19-21. — [2] I Cor. XIII, 2.— [3] Luc. XVII, 21. — [4] Matth. XVI, 19. — [5] Psal. XVIII, 5.

ab injuria: sed cum velut granum sinapis qui non attriverat populus, nesciebat. Teri maluit, ut diceremus: « Christi enim bonus odor sumus Deo[1]. » Comprimi maluit; unde et Petrus dixit: « Comprimunt te turbæ[2]. » Seminari maluit velut granum quod acceptum homo misit in hortum suum; in horto enim Christus et captus et sepultus: in horto crevit, ubi etiam resurrexit, et factus est arbor, sicut scriptum est: « Sicut arbor mali inter ligna » sylvæ: ita frater meus inter medium filiorum[3]. »

CLXXX. Ergo et tu semina in horto tuo Christum. Hortus utique locus plenus est florum et fructuum diversorum, in quo gratia tui operis efflorcat, et multiplex odor variæ virtutis exhalet. Ibi ergo sit Christus, ubi fructus est. Semina Dominum Jesum. Granum est cum comprehenditur, arbor est cum resurgit, arbor mundum obumbrans. Granum est cum sepelitur in terra, arbor est cum elevatur ad cœlum.

CLXXXI. Preme etiam cum Christo, et semina fidem. Premitur fides, cum crucifixum credimus Christum. Pressit fidem Paulus, cum diceret: « Et ego veniens ad vos, » fratres, veni non cum eminentia sermonis aut sapientiæ, » prædicans vobis mysterium Dei; neque enim judicavi » me scire quid inter vos, nisi Jesum Christum, et hunc » crucifixum[4]. » Et quia docuit premere fidem, docuit et levare, dicens: « Nunc enim crucifixum jam non novimus » Christum[5]. Seminamus autem fidem, cum ex Evangelio et apostolicis ac propheticis lectionibus credimus in Domini passionem. Seminamus ergo fidem, cum eam velut mollito et subacto solo Dominicæ carnis operimus; ut quasi vapore et compressu sacri corporis fides se ipsa disseminet. Qui enim crediderit factum hominem Dei

[1] 2 Cor. II, 15. — [2] Luc. VIII, 45. — [3] Cant. II, 3. — [4] 1 Cor. II, 1, 2. — [5] 2 Cor. V, 16.

Filium, credit mortuum esse pro nobis, credit resurrexisse pro nobis, credit ascendisse pro nobis. Semino ergo fidem, cum sepulturam ejus intersero.

CLXXXII. Vis scire granum Christum, et seminatum Christum? « Nisi granum tritici cadens in terram moriatur, » ipsum solum manet : si autem mortuum fuerit, multum » fructum afferet[1]. » Ergo non erravimus, quia diximus quod ipse jam dixerat. Est autem et granum tritici; quia confirmat cor hominis : et granum sinapis; quia cor hominis accendit. Et licet ad omnia utrumque conveniat; videtur tamen granum tritici, cum de ejus resurrectione tractatur : panis enim Dei est, qui de cœlo descendit[2]; eo quod verbum Dei, et resurrectionis exemplum mentes alat, spem acuat, firmet affectum : granum autem sinapis; eo quod amarior et acrior sermo sit de Domini passione : amarior ad flendum, acrior ad commovendum. Itaque cum audimus et legimus jejunasse Dominum[3], sitisse Dominum[4], lacrymasse Dominum[5], vapulasse Dominum, dicentem quoque eum sub tempore passionis : « Vigilate » et orate, ne intretis in tentationem[6]; » velut succo amarioris sermonis increpiti, dulciores justo voluptatum suavitates corporalium temperamus. Ergo qui seminat granum sinapis, seminat regnum cœlorum.

CLXXXIII. Ne despicias hoc granum sinapis : « Minimum quidem est omnibus seminibus, fit autem cum » creverit, majus omnibus oleribus[7]. » Si granum sinapis Christus, quemadmodum Christus aut minimus est, aut crescit? Verum non per naturam, sed per speciem rursus excrescit. Vis scire minimum? « Vidimus eum, et non ha» bebat speciem, neque decorem[8]. » Disce maximum : « Spe-

[1] Joan. XII, 24. — [2] Id. VI, 33. — [3] Matth. IV, 2. — [4] Joan. IV, 7. — [5] Id. XI, 35. — [6] Matth. XXVI, 41. — [7] Id. XIII, 32. — [8] Isaï. LIII, 2.

» ciosus forma præ filiis hominum[1]. » Etenim ille qui non habebat speciem, neque decorem, excellentior factus est Angelis, ultra omnem gloriam Prophetarum, quos infirmus Israël velut olera manducaverat; panem enim quo corda firmantur, alterum refutaverat, alterum non acceperat.

CLXXXIV. Semen autem Christus, quia semen Abrahæ : « Abrahæ enim dictæ sunt promissiones, et se» mini ejus. Non dicit : Et seminibus, tanquam in multis, » sed sicut in uno : Et semini tuo, quod est Christus[2]. » Nec solum semen est Christus, sed etiam minimum omnibus seminibus; quia non venit in regno, non in divitiis, non in istius mundi sapientia. Subito autem velut arbor sublimem suæ verticem potestatis effudit, ut dicamus : « Sub umbra ejus concupivi, et sedi[3]. » Et frequenter simul, ut arbitror, videbatur et arbor, et granum. Granum est cum dicitur : « Nonne hic est filius Joseph fabri[4]? » Sed inter hæc verba crevit subito, testantibus Judæis, quia quasi latæ arboris ramos non poterant comprehendere, dicentes : « Unde huic ista sapientia[5]? »

CLXXXV. Granum igitur est figura, arbor est sapientia : in cujus frondentibus ramis ille nycticorax in domicilio, ille passer singularis in ædificio[6], ille raptus in paradisum, in aërem rapiendus et nubes, tuta jam sede requiescat[7]. Requiescunt etiam Potestates et Angeli cœlorum, et quicumque spiritualibus factis evolare meruerunt. Requievit sanctus Joannes, cum recumberet super pectus Jesu; imo et ipse ejus arboris succo velut ramus extenditur. Ramus est Petrus, ramus est Paulus posteriora obliviscens, et ea quæ sunt priora appetens.

CLXXXVI. In quorum sinus, et quosdam disputatio-

[1] Psal. XLIV, 3. — [2] Galat. III, 16. — [3] Cant. II, 3. — [4] Matth. XIII, 55. — [5] Ibid. 56. — [6] Psal. CI, 7, 8. — [7] 2 Cor. XII, 4, et 1 Thess. IV, 16.

num recessus, qui eramus longe, nos scilicet ex nationibus congregati, quos diu per inane mundi procella et turbo nequitiæ spiritalis agitabat, assumptis virtutum remigiis advolamus; ut nos umbra Sanctorum ab istius mundi ardore defendat, certæ stationis jam securitate vernantes : eo quod anima nostra gravibus ante, sicut illa mulier, inclinata peccatis, ut passer erepta de laqueo venantium in ramos Domini montesque migravit. Itaque ante superfluis observationibus vani, et inani levitate volitantes, nunc jam per fidem Christi soluti manus, et liberi a vinculis sabbatorum, bonis operibus intendimus : et in ipsis epulis libertatem habemus, intemperantiam excludimus; ne liberi a Lege, cupiditatibus serviamus : Lex enim ligavit sibi, ut absolveret cupiditatibus. Gratia quæ minorem abstulit servitutem, multo graviora præcepit. « Omnia nobis » licent, sed non omnia expediunt[1]; » grave est enim potestate uti, ut sub potestatem recidas. Desiste esse sub Lege, ut virtute supra Legem sis.

« Cui simile æstimabo regnum Dei? Simile est fermento » quod acceptum mulier abscondit in farina, donec fermen» tatum est totum[2]. »

CLXXXVII. Hæc de requirendis quæstionibus comparatio tantum ambiguitatis offundit, ut diversas habeat sententias plurimorum. Opportune itaque granum tritici supra diximus Christum, quia suberat nobis spiritale fermentum; eoque plerique fermentum Christum putant, quod virtutem attollat acceptam. Et quia fermentum ex farina, ut non specie generi suo præstat : Christus quoque ex patribus, æqualis corpore, sed divinitate incomparabilis præminebat. Igitur sancta Ecclesia quæ typo mulieris istius Evangelicæ figuratur, cujus farina nos sumus, Dominum Jesum in interioribus nostræ mentis abscon-

[1] 1 Cor. x, 22. — [2] Luc. xiii, 21.

dat, donec animi nostri secreta penetralia calor sapientiæ cœlestis obducat.

CLXXXVIII. Et quia in Matthæo legimus tribus mensuris absconditum esse fermentum[1], congruere visum est ut Dei Filium crederemus absconditum in Lege, adopertum in Prophetis, evangelicis prædicationibus adimpletum; ut perfectam fidem nobis acquirat ex omnibus, et scriptorum collatione formatus in nobis, qui sumus corpus ipsius, omnia et in omnibus impleatur; ipse enim erat Verbum Dei, atque mysterium quod absconditum est a sæculis et a generationibus[2]: quo nihil potest ad expressionem perennitatis ejus attestatius dici. Erat enim profecto, ut absconditus sacrilegis, manifestatus in Sanctis, prædestinatus ante sæcula, servaretur ad gloriam. Hæc est autem gloria, ut possimus, fratres, investigare mysterium absconditum a sæculis in Deo. Quod in Deo, utique et ex Deo; neque enim Deus alienæ capax potest esse naturæ.

CLXXXIX. Nec sum dubius animi, quod aliqui de hoc mundo dictum putent, donec fermentetur in Lege, Prophetis, Evangelio; ut Dominum omnis lingua fateatur. Itaque discutiamus omnia, et diligentius requiramus. Nemo invenit nisi qui ante quæsierit. Ædificemus turrim, computemus sumptus Scripturarum, conferamus impensas; ne quis etiam de nostrum aliquo dicat: «Hic voluit ædificare, et non potuit consummare[3].» Qui ædificat domum, bonum debet jacere fundamentum. Bonum fundamentum est fides, bonum fundamentum Apostolorum et Prophetarum[4]; duobus enim Testamentis fides nostra consurgit: nec injuriam facit qui parem dixerit in utroque perfectamque fidei esse mensuram, cum ipse dicat Dominus: «Si

[1] Matth. XVI, 33. — [2] Coloss. I, 26. — [3] Luc. XIV, 30. — [4] Ephes. II, 20.

» crederetis Moysi, crederetis et mihi[1]; » quia et in Moyse Dominus est locutus. Bene ergo in utroque perfecta mensura; quia perfectus in utroque : et fides utriusque una; quia unius est virtutis et sensus oraculum atque responsum.

CXC. Me tamen sequi juvat quod ipse Dominus docuit fermentum Ecclesiæ spiritalem esse doctrinam; nam cum scriptum sit : « Cavete a fermento Pharisæorum[2]; » et cum Apostolus dixerit : « Non in fermento nequitiæ et » malitiæ[3], » ostenditur quia doctrina fermentum est. Sed aliud est fermentum zizaniæ, aliud fermentum tritici. Unde et bonis auctoribus acquiescimus, ut dicamus quia Ecclesia renatum hominem, qui est in corpore et anima et spiritu, fermento sanctificat spirituali. Sanctificatur enim corpus atque anima, et ipsa gratia spiritalis accipit sanctificationis augmentum; cum per Ecclesiæ velut quoddam fermentantis officium, Scripturarumque doctrinam, quæ velut cœlestium collatione sermonum et ubertate concrescit, infusus toti homini atque permixtus usus inoleverit, ut fiant unum etiam ipsa fermentum. Quod utique tunc fit, cum sibi tria hæc pari quadam cupiditatum lance consentiunt, et æqualis aspirat concordia voluptatum.

CXCI. Hoc igitur Ecclesiæ opus non tumultuarium, nec fortuitum, sed diuturna meditatione collatum; ut hæc tria unum sint, integra a lege peccati. Cujus sententiæ assertorem habemus Apostolum dicentem : « Ipse autem » Dominus sanctificet vos per omnia; ut integer spiritus, » et anima, et corpus sine querela in die Domini nostri » Jesu Christi servetur[4]. » Quod per sæcularia quidem tentamenta non provenit, nisi fermentum illud, cui comparatur regnum cœlorum, mulier illa evangelica abscondat in farinæ mensuris tribus, donec fermentetur totum[5];

[1] Joan. v, 46. — [2] Matth. xvi, 6. — [3] 1 Cor. v, 8. — [4] 1 Thess. v, 23. — [5] Matth. xiii, 33.

tres enim mensuræ sunt, ut dixi, carnis, animæ, et spiritus, sed spiritus quo vivimus omnes in hoc corpore siti : hoc verius quando carnis lascivia non redundat, et anima corporalibus non incurvatur erroribus, ac mensura vivendi in toto homine inoffensa servatur. Sed quia mensurarum æqualitas sine adjumento Ecclesiæ atque doctrinæ difficile perseverat; idcirco mulier illa, quæ figuram Ecclesiæ gerit, tandiu virtutem illis doctrinæ spiritalis admiscet, donec fermentetur totus ille interior homo cordis absconditus, et in gratiam panis cœlestis assurgat. Bene enim fermentum doctrina dicitur Christi, quia panis est Christus, et Apostolus ait : « Quia unus panis unum corpus » multi sumus[1]. »

CXCII. Fit ergo unum fermentum, quando caro non concupiscit adversus spiritum, nec spiritus adversus carnem : sed facta carnis mortificamus, et anima ex flatu Dei flatum vitæ sumpsisse se conscia, sæcularis necessitudinis contagia terrena declinat. Unde et Apostolus non in carne, sed in spiritu ambulare nos præcipit : ut sanctificati per lavacrum regenerationis, veterem hominem cum suis desideriis exuentes[2], induti novum, qui secundum Christum creatur, non in vetustate litteræ, sed in novitate spiritus gradiamur[3]; quo possit nobis etiam resurrectionis tempore incorrupta corporis et animæ et spiritus manere communio : et tunc omnia quæ petimus, impetremus. Quod plerisque videtur etiam Dominus significasse, dum dicit : « Si » duobus ex vobis convenerit super terram, de omni re » quacumque petieritis, fiet vobis a Patre meo, qui in » cœlis est[4]. »

CXCIII. Itaque alii duos, animam et corpus accipiunt : alii animam et spiritum, ut si in terra, hoc est, in corpore

[1] 1 Cor. x, 17. — [2] Coloss. iii, 9, 10. — [3] Rom. vi, 4. — [4] Matth. xviii, 19.

sibi anima spiritusque consentiant, nec se impugnent invicem diversis cupiditatibus, omnia in effectum videantur orata posse deduci. Quod ita fit, cum fuerint utraque unum, si subtractis inimicitiis, vel solutis, duo condantur in unum novum hominem, id est, anima et spiritus: « Ut oremus spiritu, oremus et mente[1]. » Licet plerique duos populos accipiant, ex Israële et ex gentibus in unum resurrectionis tempore congregandos; ut fiat in æternum mansura perfectio, et id quod ex parte est, destruatur. Plerique autem virum et uxorem consentientes sibi studio charitatis accipiunt.

CXCIV. Itaque si in hac vita tres mensuræ in eodem fermento manserint, donec fermententur, et fiant unum; ut æqualitatum nulla distantia sit, nec compositi ex trium diversitate videamur; erit in futurum diligentibus Christum incorrupta communio: nec compositi manebimus; nam et qui compositi nunc sumus, unum erimus, et in unam substantiam transformabimur. Neque enim in resurrectione aliud erit alio inferius sicut nunc fragilis in nobis est carnis infirmitas, et corporalis habitudo naturæ vel vulneribus patet, vel injuriis subjacet, vel sui oneris mole depressa supra terras nequit extollere altius atque elevare vestigium: sed in simplicis creaturæ gratiam figurabimur, cum completum fuerit quod dictum est a Joanne: « Charissimi, nunc filii Dei sumus, et nondum revelatum » est quid erimus: sed scimus quia cum revelatum fuerit, » similes ei erimus[2]. » Itaque cum Dei natura sit simplex (spiritus enim Deus est) nos quoque in eamdem imaginem figurabimur[3]; ut qualis cœlestis, tales et cœlestes. Igitur sicut portavimus imaginem illius terreni, portemus et imaginem hujus cœlestis[4], quam animus noster debet induere.

[1] 1 Cor. XIV, 15. — [2] 1 Joan. III, 2. — [3] 2 Cor. III, 18. — [4] 1 Cor. XV, 48, 49.

CCXV. Et ideo primo abhinc loco curatur hydropicus[1], in quo fluxus carnis exuberans, animæ gravabat officia, spiritus extinguebat ardorem. Deinde docetur humilitas, dum in illo convivio nuptiali appetentia loci superioris arcetur; clementer tamen, ut persuasionis humanitas asperitatem coercitionis excluderet, ratio proficeret ad persuasionis effectum, et correctio emendaret affectum. Huic quasi proximo limite humanitas copulatur[2], quæ ita Dominicæ sententiæ definitione distinguitur[3], si in pauperes et debiles conferatur; nam hospitalem remuneraturis esse affectus avaritiæ est.

CXCVI. Postremum quasi emeritæ militiæ viro contemnendarum stipendium præscribitur facultatum; quod neque ille qui studiis intentus inferioribus possessiones sibi terrenas coemit, regnum cœli possit adipisci, cum Dominus dicat: «Vende omnia tua, et sequere me[4]; nec ille qui emit boves, cum Elisæus occiderit[5], et populo diviserit quos habebat: et ille qui ducit uxorem[6], cogitet quæ mundi sunt, non quæ Dei. Non quo conjugium reprehendatur, sed quia ad majorem honorem vocetur integritas; quoniam « Mulier innupta, et vidua cogitat quæ sunt » Domini, ut sit sancta corpore et spiritu. Nam quæ » nupta est, cogitat quæ sunt mundi, quomodo placeat » viro[7]. »

CXCVII. Sed ut in gratiam, ut supra cum viduis, ita nunc etiam cum conjugibus revertamur, non refugimus opinionem, quam sequuntur plerique ut tria genera hominum a consortio magnæ illius cœnæ æstimemus excludi, gentilium, Judæorum, hæreticorum.

CXCVIII. Et ideo Apostolus avaritiam dicit esse fu-

[1] Luc. XIV, 2-4. — [2] Ibid. 8-10. — [3] Ibid. 12-14. — [4] Ibid. 18-21. — [5] Matth. XIX, 21. — [6] 3 Reg. XIX, 21. — [7] 1 Cor. VII, 34.

giendam[1], ne impediti more gentili, iniquitate, malitia, impudicitia, avaritia, ad regnum Christi pervenire nequeamus: «Omnis enim immundus, aut avarus, quod est »idolorum servitus, non habet hæreditatem in regno »Christi et Dei[2].»

CXCIX. Judæi autem corporali ministerio juga sibi Legis imponunt, et ideo secundum Prophetam: «Dirumpamus vincula eorum, et projiciamus a nobis jugum ipsorum[3];» Christum enim recepimus, qui cervicibus nostris pietatis suæ jugum mite suspendit. Quinque autem juga sunt verborum decem, vel quinque libri veteris Legis, de quibus in Evangelio videtur Samaritanæ dicere: «Quinque enim viros habuisti[4].»

CC. At vero hæresis velut Eva fœmineo rigorem fidei tentat affectu, et lubrica facilitate prolabens, lenocinia falsi decoris affectat, intemeratam negligens pulchritudinem veritatis. Ideo igitur excusant, quia nemini intercluditur regnum, nisi ei quem suæ professio vocis excluserit: Dominus autem omnes clementer invitat, sed nos aut desidia nostra, aut error avertit.

CCI. Ergo et ille qui villam emit, alienus a regno est; ementes enim atque vendentes Noë, ut legisti, tempore diluvia obruerunt: et ille qui jugum potius Legis, quam gratiæ munus elegit[5]: et ille qui propter ducendam excusat uxorem; scriptum est enim: «Si quis venit ad me et »non odit patrem suum, et matrem et uxorem, non potest »meus discipulus esse[6].» Etenim si propter te Dominus suæ renuntiat matri, dicens: «Quæ est mater mea, aut »qui fratres mei[7];» cur tu Domino tuos cupias anteferre? Sed neque ignorare naturam, neque servire naturæ Domi-

[1] Rom. I, 29. — [2] Ephes. V, 5. — [3] Psal. II. 3. — [4] Joan. IV, 18. — [5] Luc. XVII, 28. — [6] Ibid. 27. — [7] Id. XIV, 21.

nus jubet : sed ita indulgere naturæ, ut venereris auctorem, nec a Deo parentum amore desciscas.

CCII. Itaque post divitum resupina fastidia contulit se ad gentes, jubet bonos et malos introire, ut bonos augeat, malorum affectum in meliora commutet[1]; ut compleretur illud quod hodie lectum est : «Tunc lupi et agni simul » pascentur[2]. » Invitat pauperes, debiles, cæcos : quo ostenditur nobis quod nullum debilitas corporis excludat a regno, rariusque delinquat cui illecebra desit peccandi : vel quod infirmitas peccatorum per misericordiam Domini remittatur; ut non ex operibus, sed ex fide redemptus a crimine sit, ut qui gloriatur, in Domino glorietur.

CCIII. Mittit itaque ad exitus viarum; prudentia enim in exitu canitur. Mittit ad plateas, quia misit ad peccatores; ut de latioribus viis ad angustam venirent, quæ ducit ad vitam. Mittit ad vias, et circa sepes, quod hi videlicet apti sint regno cœlorum, qui nullis præsentium cupiditatibus occupati ad futura festinant, in quodam bonæ voluntatis tramite constituti : et qui modo sepis quæ ab incultis culta secernat, et incursus arceat bestiarum, norint bona malaque distinguere, et adversus tentamenta nequitiæ spiritalis, fidei munimen obtendere. Denique Dominus, ut vineam suam ostenderet fuisse munitam, «Et sepem, » inquit, circumdedi, et circumfodi eam[3]. » Et Apostolus medium parietem sepis dicit esse sublatum[4], qui continuationem munitionis irruperat. Fides igitur et ratio quæritur in plateis, hoc est, in meatibus interioris affectus; quia scriptum est : «In plateis tuis diffundantur aquæ » tuæ[5]. »

CCIV. Nec hoc tamen plenum est, ut aliquis vocatus adveniat, nisi vestem habeat nuptialem, hoc est, fidem

[1] Luc. XIV, 21-23. — [2] Isaï. LXV, 25. — [3] Matth. XXI, 33. — [4] Ephes. II, 14. — [5] Prov. V, 16.

habeat et charitatem. Et ideo qui pacem et charitatem non detulerit ad Christi altaria, tolletur ligatis pedibus et manibus, « Et mittetur in tenebras exteriores. Illic erit » fletus, et stridor dentium[1]. » Quæ sunt tenebræ exteriores? Numquid illic quoque carceres aliqui latumiæque subeundæ sunt? Minime. Sed quicumque extra promissa sunt cœlestium mandatorum, in tenebris exterioribus sunt; quia mandata Dei lumen sunt : et quicumque sine Christo est, in tenebris est; quia lumen in tenebris est Christus.

CCV. Ergo neque est corporalium stridor aliquis dentium, neque ignis aliquis perpetuus flammarum corporalium (49), neque vermis est corporalis. Sed hæc ideo ponuntur, quia sicut ex multa cruditate et febres nascuntur et vermes : ita si quis non decoquat peccata sua, velut quadam interposita sobrietate abstinentiæ, sed miscendo peccata peccatis, tanquam cruditatem quamdam contrahat veterum et recentium delictorum, igne aduretur proprio, et suis vermibus consumetur. Unde et Esaïas ait : « Ambulate in lumine ignis vestri, et flamma quam accen» distis vobis[2]. » Ignis est quem generat mœstitia delictorum : vermis est, eo quod irrationabilis animæ peccata mentem rei sensumque compungant, et quædam exedant viscera conscientiæ : quæ tanquam vermes ex unoquoque nascuntur, tanquam ex corpore peccatoris. Denique Dominus id per Esaïam declaravit dicens : « Et videbunt mem» bra hominum prævaricantium in me : et vermis eorum » non morietur, et ignis non extinguetur[3]. »

CCVI. Stridor quoque dentium prodit indignantis affectum; eo quod sero unumquemque pœniteat, sero ingemiscat, sero irascatur sibi, quod tam pervicaci improbitate deliquerit.

[1] Matth. XXII, 13. — [2] Isaï. L, 11. — [3] Id. LXVI, 24.

«Quis ex vobis, inquit, homo qui habet centum oves, » et si erraverit una ex illis, nonne dimittit nonaginta no » vem in deserto, et ibit ad illam quæ erravit[1]?»

CCVII. Didiceras in superioribus ablegare negligentiam, vitare arrogantiam, devotionem sumere, sæcularibus occupationibus non teneri, caduca non præferre perpetuis : sed quia fragilitas humana firmum nequit in tanto sæculi lubrico tenere vestigium, etiam adversus errorem remedia tibi bonus medicus demonstravit, spem veniæ judex misericors non negavit. Itaque non otiose sanctus Lucas ex ordine tres parabolas posuit : ovis quæ perierat, et inventa est[2] : Drachmæ quæ perierat, et inventa est : filii qui erat mortuus, et revixit; ut triplici remedio provocati, vulnera nostra curemus; spartum enim triplex non corrumpetur.

CCVIII. Qui sunt isti, pater, pastor, mulier? Nonne Deus Pater, Christus pastor, mulier Ecclesia? Christus te suo corpore vehit, qui tua in se peccata suscepit, quærit Ecclesia, recipit Pater. Quasi pastor revehit, quasi mater inquirit, quasi pater vestit. Prima misericordia, secunda suffragatio, tertia reconciliatio. Singula singulis quadrant: redemptor subvenit, Ecclesia suffragatur, auctor reconciliatur. Eadem divini operis misericordia, sed diversa pro meritis nostris gratia. Ovis a pastore lassa revocatur : drachma quæ perierat, invenitur : ad Patrem filius suis vestigiis redit, et plena condemnati erroris regreditur pœnitentia. Unde bene scriptum est: «Homines et jumenta salvos facies, » Domine[3]. » Quæ sunt ista jumenta? Dixit Propheta : «Se» men Israël in semen hominum, et Juda in semen anima» lium[4]. » Itaque Israël quasi homo salvatur, quasi ovis Juda colligitur. Malo ergo filius esse, quam ovis; ovis enim a pastore repetitur, a Patre Filius honoratur.

[1] Luc. xv, 4.— [2] Ibid. 8, et seq.— [3] Psal. xxxv, 8.— [4] Jerem. xxxi, 27.

CCIX. Gaudeamus igitur, quoniam ovis illa quæ perierat in Adam, levatur in Christo. Humeri Christi, crucis brachia sunt. Illic peccata mea deposui, in illa patibuli nobilis cervice requievi. Ovis illa genere est una, non specie: « Omnes enim unum corpus sumus, sed multa membra[1]; » Et ideo scriptum est: « Vos autem corpus estis » Christi, et membra ex membris ejus[2]. Venit itaque Filius » hominis salvum facere quod perierat[3]; » Omnes scilicet: « Quia sicut in Adam omnes moriuntur, ita et in Christo » omnes vivificabuntur[4]. »

CCX. Dives igitur pastor cujus omnes nos centesima portio sumus. Habet Angelorum, habet Archangelorum, Dominationum, Potestatum, Thronorum, aliorumque innumerabiles greges, quos in montibus dereliquit. Qui quoniam sunt rationabiles, non immerito hominum redemptione lætantur. Quanquam hoc quoque proficiat ad incentiva probitatis, si unusquisque conversionem suam gratam fore credat cœtibus Angelorum, quorum aut affectare patrocinium; aut vereri debet offensam. Et tu igitur esto Angelis lætitiæ, gaudeant de reditu tuo.

CCXI. Non otiosum etiam quod mulier illa drachma lætatur inventa. Non mediocris hæc drachma est, in qua principis est figura. Et ideo imago regis, census Ecclesiæ est. Oves sumus, oremus ut super aquam refectionis nos collocare dignetur. Oves, inquam, sumus, petamus pascua: drachmæ sumus, habeamus pretium: filii sumus, festinemus ad Patrem.

CCXII. Nec vereamur quia acceptum spiritalis patrimonium dignitatis terrenis prodegimus voluptatibus, quod Pater in filios quem habebat, thesaurum contulit. Fidei census nunquam exinanitur: licet totum dederit, totum habet; quia quod donavit, non amittit. Nec vereare, ne

[1] 1 Cor. x, 17. — [2] Ibid. 15. — [3] Luc. xix, 10. — [4] 1 Cor. xv, 22.

te non recipiat : « Non enim delectatur Deus perditione » vivorum[1] : » Etiam occurrens venienti tibi cadet supra collum : « Dominus enim erigit allisos[2]. » Osculum dabit quod est pignus pietatis et amoris. Stolam, annulùm, calceamenta proferri jubebit. Tu adhuc injuriam metuis, ille restituit dignitatem : tu supplicium vereris, ille osculum defert : tu convicium times, adornat ille convivium. Sed jam ipsam parabolam discutiamus.

« Homo quidam habuit duos filios, et dixit illi adolescentior : Da mihi portionem substantiæ[3]. »

CCXIII. Vides quod divinum patrimonium petentibus datur. Nec putes culpam patris, quod adolescentiori dedit : nulla Dei regno infirma ætas, nec fides gravatur annis. Ipse certe se judicavit idoneum qui poposcit. Atque utinam non recessisset a patre, impedimentum nescisset ætatis : sed posteaquam domum patriam derelinquens peregre profectus est, cœpit egere. Merito ergo prodegit patrimonium, qui recessit ab Ecclesia. Posteaquam domum, inquit, patriam derelinquens,

« Peregre profectus est in regionem longinquam[4]. »

CCXIV. Quid enim longinquius quam a se recedere; nec regionibus, sed moribus separari : studiis discretum esse, non terris, et quasi interfuso luxuriæ sæcularis æstu, divortia habere factorum? Etenim qui se a Christo separat, exul est patriæ, civis est mundi. « Sed nos non sumus » advenæ atque peregrini, sed cives sumus sanctorum, et » domestici Dei[5] ; » Qui enim eramus longe, facti sumus prope in sanguine Christi[6]. Non invideamus de longinqua regione remeantibus ; quia et nos fuimus in regione longinqua, sicut Esaïas docet dicens : « Qui sedebant in regione » umbræ mortis, lux orta est illis[7]. » Regio ergo longinqua,

[1] Sap. I, 13. — [2] Psal. CXLV, 8. — [3] Luc. XIV, 11, 12. — [4] Ibid. 13. — [5] Ephes. II, 19. — [6] Ibid. 13. — [7] Isaï. IX, 2.

umbra est mortis : nos autem, quibus spiritus ante faciem Christus est Dominus, in umbra vivimus Christi. Et ideo dicit Ecclesia : «In umbra ejus concupivi, et sedi[1]. » Ille igitur vivendo luxuriose consumpsit omnia ornamenta naturæ. Unde tu qui accepisti imaginem Dei, qui habes similitudinem ejus, noli eam irrationabili fœditate consumere. Opus Dei es, noli ligno dicere : « Pater meus es » tu[2] ; » Ne accipias similitudinem ligni ; quia scriptum est : «Similes fiant illis, qui faciunt ea[3]. »

«Facta est fames per regionem illam[4]. »

CCXV. Fames non epularum, sed bonorum operum atque virtutum, quæ sunt miserabiliora jejunia. Etenim qui recedit a verbo Dei, esurit : « Quia non in solo pane » vivit homo, sed in omni verbo Dei[5]. » Qui recedit a fonte, sitit : qui recedit a thesauro, eget : qui recedit a sapientia, hebetatur : qui recedit a virtute, dissolvitur. Merito ergo iste egere cœpit, quia thesauros sapientiæ et scientiæ Dei, divitiarumque cœlestium altitudinem dereliquit. Egere ergo ideo cœpit, et famem pati, quia nihil prodigæ satis est voluptati. Semper famem patitur sui, qui alimentis perpetuis nescit impleri.

«Abiit itaque, et adhæsit uni civium[6]. »

CCXVI. Qui enim hæret, in laqueo est. Et videtur civis iste princeps esse istius mundi. Denique ad villam ejus mittitur quam emit, qui excusat a regno. Et pascit porcos[7] : illos utique in quos petit diabolus introire, quos præcipitat in mare istius mundi in sordibus ac fœtore viventes.

«Et cupiebat, inquit, siliquis implere ventrem suum[8]. »

CCXVII. Neque enim alia cura est luxuriosis, nisi ut ventrem suum impleant, quorum Deus venter est[9]. Quis

[1] Cant. II, 3. — [2] Jerem. II, 27. — [3] Psal. CXIII, 8. — [4] Luc. XV, 14. — [5] Matth. IV, 4. — [6] Luc. XV, 15. — [7] Ibid. — [8] Ibid. 16. — [9] Philip. III, 19.

autem aptior hujuscemodi hominibus cibus, quam is qui siliquæ modo intus inanis, foris mollis est; quo corpus non reficitur, sed impletur; ut sit magis oneri, quam usui?

CCXVIII. Sunt qui porcos accipiant pro gregibus dæmonum, siliquas pro exili virtute inanium hominum, sermonumque jactantia, qui nihil prodesse possunt, inani quadam philosophiæ seductione, et quodam sonoro facundiæ plausu pompam magis quam utilitatem aliquam demonstrantes. Sed hæc diuturna oblectamenta esse non possunt; et ideo,

CCXIX. «Nemo illi dabat[1]; » Erat enim in regione illius, qui neminem habet; quia eos qui sunt, non habet. Omnes quippe gentes in nihilo æstimantur[2]: solus autem Deus est qui vivificat mortuos, « Et vocat quæ non sunt, tan» quam quæ sunt[3]. »

«In se autem reversus dixit: Quantis panibus merce» narii patris mei abundant[4]? »

CCXX. Bene in se revertitur, qui a se recessit. Etenim qui ad Dominum regreditur, se sibi reddit: et qui recedit a Christo, se sibi abdicat. Mercenarii autem qui sunt, nisi qui ad mercedem serviunt, qui sunt ex Israël, non id quod bonum est probitatis studio persequentes, nec virtutis gratia, sed utilitatis studio provocati? At vero filius qui habet Spiritus sancti pignus in corde, sæcularis mercedis lucella non quærit, quibus serviat. Hæredes sunt etiam mercenarii qui conducuntur ad vineam. Bonus mercenarius Petrus, Joannes, Jacobus, quibus dicitur: « Ve» nite, et faciam vos piscatores hominum[5]. » Isti non siliquis, sed panibus abundant. Denique collegerunt fragmentorum cophinos duodecim[6]. O Domine Jesu, si nobis auferas siliquas, et panes tribuas! Tu enim dispensator in

[1] Luc. xv, 16. — [2] Isaï. xl, 15. — [3] Rom. iv, 17. — [4] Luc. xv, 17. — [5] Matth. iv, 19. — [6] Id. xiv, 20.

domo es Patris. O si nos quoque mercenarios digneris conducere, licet sero venientes! Nam et undecima conducis hora[1], et æqualem dignaris mercedem solvere, æqualem mercedem vitæ, non gloriæ; neque enim omnibus reposita est corona justitiæ, sed ei qui potest dicere: « Certamen bonum certavi[2]. »

CCXXI. Quod ideo non prætermittendum arbitratus sum, quia scio quosdam dicere quod ad mortem sibi lavacri gratiam, vel pœnitentiam reservent. Primum qui scis an nocte proxima, tua a te anima reposcatur? Deinde cur putas otioso tibi omnia posse deferri? Pone unam gratiam, unam esse mercedem; diversum tamen bravium victoriæ est, ad quod se non frustra Paulus extendit, qui post mercedem gratiæ, bravium tamen ut comprehenderet sequebatur[3]; quia sciebat etsi par esset merces gratiæ, palmam tamen esse paucorum.

CCXXII. Et quoniam in vineam Domini venimus, non vacui recedamus; juvat enim fructus legere mercenarios ejus videre[4]. Quid enim sibi vult quod una die diversis horis conducuntur operarii, nisi « Quia mille anni in oculis » Domini, sicut dies hesterna quæ præteriit, et hora in » nocte[5]? » Quæ est nox, nisi quæ præcessit, ut dies appropinquaret? Et bene « Hora in nocte, quia mille anni sicut dies una[6]. » Novit vim diei hujus ille qui dixit: « Jesus » Christus heri et hodie, ipse est in sæcula[7]. » Scivit et ille diem esse multiplicem, qui scripsit: « Hic dies generationis cœli et terræ, cum facta sunt; qua die fecit Deus cœlum et terram, et omne viride agri[8]. » Cum enim supra septem descripsisset dies, postea uno die omnia facta complexus est, totum mundi tempus ostendens in conspectu

[1] Matth. xx, 9. — [2] 2 Tim. iv, 7. — [3] Philip. iii, 14. — [4] Matth. xx, 1, et seqq. — [5] Psal. lxxxix, 4. — [6] 2 Petr. iii, 8. — [7] Hebr. xiii, 8. — [8] Gen. ii, 4.

Domini tanquam diem unum; eo quod ex incompositis atque tenebrosis forma istius mundi, divini operis claritate processerit. Ergo si dies totum tempus est mundi, habet utique etiam in sæculis horas suas : aut ipsa sæcula horæ sunt. Horæ autem diei duodecim sunt; unde bene in mysterio dies Christus, cujus Apostoli duodecim, qui cœlesti lumine distinctis in se gratiæ vicibus refulserunt.

CCXXIII. Venit ergo paterfamilias et prima hora conduxit operarios, fortassis eos qui a principio mundi usque ad diluvium justi esse meruerunt, de quibus ait : « Et locutus sum ad vos ante lucem : et misi ad vos servos meos Prophetas ante lucem[1]. » Tertia post diluvium incipit, Noë cæterorumque tempora comprehendens, qui quasi boni operarii in vineam destinantur; ideo quasi in prandio inebriatus est Noë. Sexta et reliquæ Abrahæ, Isaac, et Jacob Patriarcharum merita distinguunt. Nona, inclinante jam sæculo, et tanquam palescente luce virtutis, Lex et Prophetæ decolores mores hominum notaverunt. Undecimam, et quod superest dici, sacer producit adventus. Unde et ipse in Evangelio dicit : « Ambulate dum lumen habetis[2]. »

CCXXIV. Sed jam redeamus ad Patrem; licet non verear ne istius pœnitentiam gerentis exemplo diu abfuisse videamur (nunquam enim abfuimus, qui versabamur in vinea, in qua si et iste mansisset, non recessisset a Patre) cavendum tamen est, ne nos ei reconciliationis faciamus moram, quam non fecit Pater. Facile reconciliatur, quando impense rogatur. Et ideo discamus quali Pater obsecratione sit ambiendus. « Pater inquit. » Quam misericors, quam pius, qui nec offensus patrium dedignatur nomen audire? « Pater, inquit, peccavi in cœlum, et coram te[3]. »

CCXXV. Hæc est prima confessio apud auctorem naturæ, præsulem misericordiæ, arbitrum culpæ. Sed etsi

[1] Jerem. VII, 25. — [2] Joan. XII, 35. — [3] Luc. XV, 18.

Deus novit omnia, vocem tamen tuæ confessionis expectat. « Ore enim confessio fit ad salutem [1]; » Quia allevat pondus erroris, quisquis ipse se onerat : et accusationis excludit invidiam, qui accusatorem prævenit confitendo : « Justus enim in primordio sermonis accusator est sui [2]. » Frustra autem velis occultare, quem nihil fallat : et sine periculo prodas, quod scias esse jam cognitum. Confitere magis, ut interveniat pro te Christus, quem advocatum habemus apud Patrem ; roget pro te Ecclesia, et illacrymet populus. Nec vereare ne non impetres. Advocatus spondet veniam, patronus promittit gratiam, reconciliationem tibi paternæ pietatis pollicetur assertor. Crede, quia veritas est : acquiesce, quia virtus est. Habet causam ut pro te interveniat, ne pro te gratis mortuus sit. Habet causam ignoscendi Pater, quia quod vult Filius, vult et Pater.

CCXXVI. « Peccavi in cœlum, et coram te [3]. » Non utique elementum exprimitur : sed peccato animæ cœlestia significantur dona Spiritus imminuta : vel quia ab illius gremio matris Hierusalem quæ in cœlo est, non oportuit deviari.

« Jam non sum dignus vocari filius tuus [4]. »

CCXXVII. Dejectus enim se exaltare non debet; ut merito suæ possit humilitatis attolli.

« Fac me sicut unum mercenariorum tuorum [5]. »

CCXXVIII. Novit esse distantiam inter filios, amicos, mercenarios, et servos : filius per lavacrum, amicus per virtutem, mercenarius per laborem, servus per timorem. Sed etiam ex servis et mercenariis fiunt amici, juxta quod scriptum est : « Vos amici mei estis, si feceritis quæ ego » præcipio vobis : jam non dico vos servos [6]. »

CCXXIX. Hæc apud se dixit : sed non satis est dicere, nisi ad patrem venias. Ubi illum requiras, ubi invenias?

[1] Rom. x, 10. — [2] Prov. xviii, 17. — [3] Ibid. 18. — [4] Ibid. 19. — [5] Ibid. — [6] Joan. xv, 14.

Exsurge primo, hoc est, qui sedens ante dormiebas. Et ideo dicit Apostolus : « Surge qui dormis, et exurge a » mortuis[1]. » Iniquitas in talento plumbeo sedet. Moysi dicitur : « Tu autem hic sta[2]. » Stantes elegit Christus. Exurge ergo, curre ad Ecclesiam : hic est Pater, hic est Filius, hic est Spiritus sanctus.

CCXXX. Occurrit tibi, qui audit te intra mentis secreta tractantem. Et cum adhuc longe sis, videt, et accurrit. Videt in pectore tuo, accurrit ne quis impediat, complectitur quoque : in occursu præscientia est, in complexu clementia, et quasi quidam patrii amoris affectus[3]. Supra collum cadit, ut jacentem erigat, et oneratum peccatis, atque in terrena deflexum reflectat ad cœlum, in quo suum quærat auctorem. Cadit in collum tuum Christus; ut cervicem jugo exuat servitutis, et collo tuo jugum suave suspendat. Nonne tibi videtur cecidisse in collum Joannis, quando erat Joannes in sinu Jesu, cervice recumbens reflexa? et ideo Verbum apud Deum vidit; quia erectus est ad superna. Cadit in collum, cum dicit : « Venite » ad me qui laboratis.... et ego vos reficiam : tollite jugum » meum super vos[4]. » Cadit ergo hoc modo, si convertaris.

CCXXXI. Et jubet proferri stolam, annulum, calceamenta[5]. Stola amictus est sapientiæ, quo nuda corporis Apostoli tegunt, eo quod se unusquisque convolvat; et ideo stolam accipiunt, ut corporis infirmitatem sapientiæ spiritalis virtute convestiant. De Sapientia enim dictum est : « Lavabit in vino stolam suam[6]. » Ergo stola spirituale indumentum, et vestimentum est nuptiale. Annulus quid est aliud, nisi sinceræ fidei signaculum, et expressio veritatis? Calceamentum autem Evangelii prædicatio est; et ideo accepit sapientiam primam. Est enim et aliud myste-

[1] Ephes. v, 14. — [2] Deut. v, 31. — [3] Luc. xv, 20, 21. — [4] Matth. xi, 28, 29. — [5] Luc. xv, 22. — [6] Gen. xlix, 11.

rium quod nescit, nisi qui accepit dictorum suorum, factorumque signaculum, et quoddam munimentum bonæ intentionis et cursus; necubi offendat ad lapidem pedem suum, et supplantatus a diabolo Dominicæ prædicationis officium derelinquat. Hæc est præparatio Evangelii, ad cœlestium cursum dirigens præparatos; ut non in carne ambulemus, sed in spiritu.

CCXXXII. Occiditur et vitulus saginatus, ut carnem Domini spirituali opimam virtute per gratiam sacramenti mysteriorum consortio restitutus epuletur[1]. Nemo enim nisi qui timuerit Deum (quod est initium sapientiæ[2]) nisi signaculum spirituale vel custodierit vel receperit, nisi Dominum prædicaverit, sacramentis debet interesse cœlestibus. Qui autem annulum habet, et Patrem habet, et Filium, et Spiritum sanctum; quia signavit nos Deus, cujus imago Christus: et dedit pignus Spiritum in cordibus nostris; ut sciamus hoc annuli istius qui in manu datur, esse signaculum, quo cordis interiora, factorumque nostrorum ministeria signantur. Ergo signati sumus, sicut et legimus: « Credentes, inquit, signati estis Spiritu sancto[3]. » Bene autem carnem vituli, quia sacerdotalis est victima, quæ pro peccatis fiebat.

CCXXXIII. Epulantem patrem inducit filius[4]; ut ostenderet quoniam paternus cibus est salus nostra, et Patris gaudium nostrorum redemptio peccatorum est. Et hic quidem si ad Patrem referas, quia hostia pro peccatis Filius est, delectatur Pater reditu peccatoris; supra delectatur Filius, inventa ove; ut scias quia una est Patris et Filii delectatio, una operatio in Ecclesiæ fundamento. Lætatur autem pater:

[1] Luc. XV, 23. — [2] Prov. IX, 10. — [3] Ephes. I, 13. — [4] Luc. XV, 23.

« Quia filius perierat, est inventus est : mortuus fuerat, » et revixit[1]. »

CCXXXIV. Ille perit qui fuit; non enim potest perire qui non fuit. Itaque gentes non sunt, Christianus est, juxta quod supra dictum est : « Quia elegit Deus quæ non » sunt; ut quæ sunt, destrueret[2]? Potest tamen et hic in uno accipi species generis humani. Fuit Adam, et in illo fuimus omnes. Periit Adam, et in illo omnes perierunt. Homo igitur et in illo homine qui perierat, reformatur : et ille ad similitudinem Dei factus et imaginem divina patientia et magnanimitate reparatur[3]. Quid est ergo : « Elegit » Deus quæ non sunt; ut quæ sunt, destrueret[4]? « Id est, elegit populum gentium qui non erat; ut destrueret populum Judæorum.

CCXXXV. Potest et de agente pœnitentiam dictum videri; quia non moritur, nisi qui aliquando vixit. Et ideo gentes non moriuntur, sed mortuæ sunt; etenim qui in Christum non credidit, semper est mortuus. Et gentes quidem cum crediderint, per gratiam vivificantur : qui vero lapsus fuerit, per pœnitentiam reviviscit.

CCXXXVI. Sequitur locus, ut remittendis post pœnitentiam debeamus favere peccatis; ne dum veniæ alterius invidemus, ipsi eam non mereamur a Domino. Quis enim tu es qui Domino contradicas, ne cui velit, culpam relaxet; cum tu cui volueris, ignoscas? Vult rogari, vult obsecrari. Si omnium justitia, ubi Dei gratia? Quis tu es, qui invideas Deo?

CCXXXVII. Et ideo notatur hic frater, usque adeo ut de villa venire dicatur[5], hoc est, terrenis operibus occupatus, ignorans quæ sunt spiritus Dei : ut denique nunquam pro se vel hœdum queratur occisum : non enim pro

[1] Luc. xv, 24. — [2] 1 Cor. 1, 28. — [3] S. August. lib. 1, cont. Julianum Pelag. cap. 3.— [4] 1 Cor. 1, 28. — [5] Luc. xv, 25, et seqq.

invidia, sed pro venia mundi Agnus est immolatus. Invidus hœdum quærit : innocens agnum pro se desiderat immolari. Ideo et senior dicitur, eo quod cito aliquis per invidiam consenescat. Ideo et foris stat, eo quod malevolentia eum animi liventis excludat. Ideo chorum et symphoniam audire non potest, hoc est, non illa theatralis incentiva luxuriæ(50), nec aulicorum concentus sonorum, sed plebis concordiam concinentis, quæ de peccatore servato dulcem resultet lætitiæ suavitatem.

CCXXXVIII. Constitue mihi aliquem ex his qui sibi justi videntur, qui trabem in oculo suo non vident, et alieni festucam vitii ferre non possunt. Quomodo indignatur, quando alicui peccatum fatenti, et diu indulgentiam deploranti venia relaxatur? Quomodo aures ejus symphoniam populi spiritualem ferre non possunt? Hæc est enim symphonia, quando concinit in Ecclesia diversorum actuum atque virtutum, velut variarum chordarum indiscreta concordia, Psalmus respondetur, amen dicitur. Hæc est symphonia quam scivit et Paulus; et ideo ait : « Psallam spiritu, psallam et mente[1]. » Hæc de parabola præsenti putavimus esse tractanda.

CCXXXIX. Nec invidemus si quis duos fratres istos velit referre ad populos duos; ut sit adolescentior populus ex gentibus tanquam Israël, cui frater major beneficium paternæ benedictionis invidit. Quod faciebant Judæi, cum quererentur quia Christus cum gentibus epularetur; et ideo hœdum, mali odoris sacrificium requisierunt. Judæus hœdum requirit, Christianus agnum; et ideo illis Barabbas solvitur, nobis agnus immolatur. Unde apud illos fætor est criminum, apud nos remissio peccatorum, dulcis in spe, suavis in fructu. Qui hœdum quærit, expectat Antichristum; Christus enim boni odoris est victima[2].

[1] 1 Cor. XIV, 15. — [2] Ephes. V, 2.

CCXL. Queri etiam in hœdo videtur, quia Judæi ritum veteris sacrificii perdiderunt (51) : vel quia nullius sanguis his profuit, sicut Christi sanguis Ecclesiæ; non enim redimere eos sanguis potuit Prophetarum. Impudens autem et similis illius Pharisæi justificantis se arroganti prece, qui putabat quod nunquam præterierit mandatum Dei, quia Legem servabat in litteris. Impius, qui accusabat fratrem quod cum meretricibus paternam substantiam prodegisset, cum debuerit advertere quia sibi dictum est : « Meretrices et Publicani præcedunt vos in regnum » cœlorum[1]. »

CCXLI. Stat autem foris, nec excluditur[2] : sed non ingreditur, ignorans voluntatem Dei de vocatione gentium, servus jam factus ex filio; servus enim nescit quid Dominus agat[3]. Ubi cognovit, invidet, et torquetur Ecclesiæ bonis, et foris stat. Foris enim Israël audit chorum et symphoniam : sed irascitur quia hic concinit plebis gratia, et consona populi jubilatio. Sed bonus pater etiam hunc salvare cupiebat, dicens :

« Fili, tu semper mecum fuisti[4]; »

CCXLII. Vel quasi Judæus in Lege, vel quasi justus in communione : et es, si desinas invidere.

« Et omnia mea tua sunt[5]; »

CCXLIII. Vel Judæus sacramenta Veteris Testamenti vel baptizatus etiam Novi possidens.

« Nemo servus potest duobus dominis servire[6]; »

CCXLIV. Quia non duo, sed unus est Dominus. Nam etsi sunt qui mammonæ serviant; tamen non ille novit aliqua jura dominatus : sed ipsi sibi jugum servitutis imponunt; neque enim justa potestas, sed injusta est servitus. Et ideo ait :

[1] Matth. XXI, 31. — [2] Luc. XV, 28. — [3] Joan. XV, 15. — [4] Luc. XV, 31. — [5] Ibid. — [6] Id. XVI, 13.

« Facite vobis amicos de iniquo mammona[1] ; »

CCXLV. Ut largiendo pauperibus, Angelorum nobis cæterorumque Sanctorum gratiam comparemus. Nec reprehenditur villicus, in quo discimus non ipsi esse domini, sed potius alienarum villici facultatum. Et ideo licet peccaverit, tamen quia sibi in posterum ex indulgentia domini quæsivit auxilia, prædicatur. Pulchre autem iniquum mammona dixit ; quia variis divitiarum illecebris nostros avaritia tentabat affectus, ut velimus servire divitiis. Unde ait :

« Si in alieno fideles non fuistis, quod vestrum est, quis » dabit vobis[2] ? »

CCXLVI. Alienæ nobis divitiæ sunt, quia præter naturam sunt ; neque nobiscum nascuntur, neque nobiscum transeunt : Christus autem noster est, quia vita est. Denique « In sua propria venit, et sui eum non receperunt[3]. » Ergo nemo dabit quod vestrum est ; quia vestrum non credidistis, vestrum non recepistis.

CCXLVII. Argui igitur videntur Judæi et fraudis et avaritiæ. Et ideo qui in facultatibus fideles non fuerunt, quas cum alienas scirent (communem enim ad usum fructus terrarum a Domino Deo datus est omnibus) debuerunt utique participare pauperibus : nec Christum accipere meruerunt, quem Zachæus ut acquireret, dimidiam partem bonorum suorum obtulit[4].

CCXLVIII. Ergo non serviamus alienis quia nullum Dominum debemus scire nisi Christum : « Unus enim Deus » Pater, ex quo omnia, et nos in ipso : et unus Dominus » Jesus, per quem omnia[5]. » Quid ergo, Pater Dominus, aut Filius Deus non est ? Sed et Pater Dominus, quia « Verbo Domini cœli firmati sunt[6] : » et Filius Deus « qui » est super omnes Deus benedictus in sæcula[7]. » Quomodo

[1] Luc. XVI, 9. — [2] Ibid. 12. — [3] Joan. I, 11. — [4] Luc. XIX, 8. — [5] I Cor. VIII, 6. — [6] Psal. XXXII, 6. — [7] Rom. IX, 5.

ergo nemo potest duobus dominis servire? Unus enim Dominus, quia unus Deus : denique «Dominum Deum » tuum adorabis, et illi soli servies[1].» Unde claret unum Patris et Filii esse dominatum. Unus autem est, si non dividatur : sed totus in Patre, totus in Filio sit. Itaque quia unius deitatis atque dominatus asserimus Trinitatem, unum Deum, et unum Dominum confitemur. Qui autem aliam Patris, aliam Filii, aliam Spiritus memorant potestatem, plures deos et plures dominos in Ecclesiam gentilis vitio erroris inducunt.

[1] Matth. IV, 10.

LIBER VIII.

«Lex et Prophetæ usque ad Joannem[1].»

I. Non quia Lex defecit, sed quia incipit Evangelii prædicatio; videntur enim minora compleri, cum potiora succedunt. Et ideo vim faciamus regno cœlorum; omnis enim qui vim facit, vehementi studio properat, non torpenti lentescit affectu. Est ergo fidei violentia religiosa, segnitia criminosa. Lex multa secundum naturam statuit; ut naturalibus indulgentior desideriis ad justitiæ studium nos vocaret: Christus naturam incidit, quia naturales quoque amputat voluptates; et ideo vim faciamus naturæ, ut non ad terrena demergat, sed ad superna se subrigat.

«Omnis qui dimittit uxorem suam, et ducit alteram, » mœchatur: et qui dimissam a viro ducit, mœchatur[2].»

II. Prius dicendum arbitror de lege conjugii, ut postea de prohibendo divortio disputemus. Quidam enim putant omne conjugium a Deo esse, maxime quia scriptum est: «Quæ Deus conjunxit, homo non separet[3].» Ergo si omne conjugium a Deo est, omne conjugium non licet solvi. Et quomodo Apostolus dixit: «Quod si infidelis discedit, » discedat[4]?» In quo et mirabiliter noluit apud Christianos causam residere divortii, et ostendit non a Deo omne conjugium; neque enim Christianæ gentilibus Dei judicio copulantur, cum Lex prohibeat.

III. Sed occurrit illud quod ait Salomon: «Domum » et substantiam patres partiuntur filiis: a Deo autem

[1] Luc. XVI, 16. — [2] Ibid. 18. — [3] Marc. XIX, 6. — [4] I Cor. VII, 15.

» præparabitur viro uxor[1]. » Quod qui in græco legit, non putat esse contrarium. Bene enim dixit græcus ἁρμόσεται harmonia enim conveniens et apta rerum omnium dicitur commissa connexio. Harmonia est cum fistulæ organi per ordinem copulatæ, legitimæ tenent gratiam cantilenæ, chordarumque aptus servat ordo concordiam. Itaque non habent harmoniam suam nuptiæ, quando Christiano viro gentilis mulier non legitime copulatur. Ergo ubi nuptiæ, harmonia : ubi harmonia, Deus jungit. Ubi harmonia non est, pugna atque dissensio est : quæ non est a Deo, quia «Deus charitas est[2]. »

IV. Noli ergo uxorem dimittere, ne Deum tuæ copulæ diffitearis auctorem. Etenim si alienos, multo magis uxoris debes tolerare et emendare mores. Audi quid dixerit Dominus : « Qui dimittit mulierem, facit eam mœchari[3]. » Etenim cui non licet vivente viro, mutare conjugium, potest obrepere libido peccandi. Itaque qui auctor erroris, etiam reus culpæ est. Quo cum parvulis fœta dimittitur? Quo titubanti vestigio grandæva detruditur? Durus, si excludas parentem, pignora teneas, ut ad contumeliam charitatis, addas etiam pietatis injuriam ; durus, si propter matrem etiam filios simul pellas ; cum magis redimere a patre liberi debeant culpam parentis. Quam periculosum, si fragilem adolescentulæ ætatem errori offeras! Quam impium, si ejus destituas senectutem, cujus defloraveris juventutem! Ergo inhonoratis stipendiis et veteranum imperator dimittat inglorium, atque imperii sui possessione detrudat : et rusticum laboris sui effœtum agro suo propulset agricola? An quod in subditos nefas est[4], in comparem fas est?

V. Dimittis ergo uxorem quasi jure, sine crimine ; et

[1] Prov. xix, 14. — [2] I Joan. iv, 8. — [3] Matth. v, 32. — [4] 33 quæst. ii, c. An quod.

putas id tibi licere, quia lex humana non prohibet (52): sed divina prohibet. Qui hominibus obsequeris, Deum verere. Audi Legem Domini, cui obsequuntur etiam qui leges ferunt: « Quæ Deus conjunxit, homo non separet[1]. »

VI. Sed non solum hic cœleste præceptum, sed quoddam etiam opus Dei solvitur. Pateris-ne, oro, liberos tuos, vivente te, esse sub vitrico; aut incolumi matre, degere sub noverca! Pone, si repudiata non nubat. Et hæc viro tibi debuit displicere, cui adultero fidem servat? Pone, si nubat. Necessitatis illius tuum crimen est: et conjugium quod putas, adulterium est. Quid enim refert, utrum id aperta criminis confessione, an mariti specie adulter admittas; nisi quod gravius est legem criminis fecisse, quam furtum?

VII. Sed fortasse dicit aliquis: « Quomodo Moyses mandavit dari librum repudii, et dimittere uxorem[2]? » Qui hoc dicit, Judæus est: qui hoc dicit, Christianus non est. Et ideo quia hoc objicit, quod objectum est Domino, respondeat ei Dominus: « Ad duritiam, inquit, cordis vestri permisit vobis Moyses dare librum repudii, et dimittere uxores: ab initio autem non fuit sic[3]. » Moyses permisit, inquit, non Deus jussit: ab initio autem Dei Lex est. Quæ est Lex Dei? « Relinquet homo patrem et matrem, et adhærebit uxori suæ, et erunt ambo in carne una[4]. » Ergo qui dimittit uxorem, carnem suam scindit, dividit corpus.

VIII. Ostendit autem hic locus, quæ propter fragilitatem humanam scripta sunt, non a Deo scripta. Unde et Apostolus: « Denuntio, inquit, non ego, sed Dominus, uxorem a viro non discedere[5]. » Et infra: « Cæteris, inquit, ego dico, non Dominus: si quis frater infidelem habet uxorem, et relinquit eam[6]. » Itaque ubi est impar

[1] Matth. XIX, 6. — [2] Deut. XXIV. 1. — [3] Matth. XIX, 8. — [4] Gen. 2, 24. — [5] 1 Cor. VII, 10. — [6] Ibid. 12.

conjugium, lex Dei non est. Et addidit : « Quod si infidelis » discedit, discedat[1]. » Simul idem Apostolus negavit Legis esse divinæ, ut conjugium qualecumque solvatur : nec ipse præcepit, nec dedit deserenti auctoritatem, sed culpam abstulit destituto. Hæc moraliter.

IX. Tamen quia supra proposuit regnum Dei evangelizare, et cum dixisset de Lege unum apicem non posse cadere, subjecit : « Omnis qui dimittit uxorem suam, et » ducit alteram, mœchatur[2]. » Recte admonet Apostolus dicens sacramentum hoc magnum esse de Christo et Ecclesia[3]. Invenis igitur conjugium quod nemo dubitet a Deo conjunctum, cum ipse dicat : « Nemo venit ad me, nisi » Pater meus, qui misit me, attraxerit eum[4]; » Ille enim solus potuit has nuptias copulare. Et ideo mystice Salomon dixit : « A Deo præparabitur viro uxor[5]. » Vir Christus, uxor Ecclesia est : charitate uxor, integritate virgo. Ergo quem Deus traxit ad Filium, non separet persecutio, non avertat luxuria, non philosophia deprædetur, non Manichæus contaminet, non Arrianus avertat, non Sabellianus inficiat. Deus junxit, Judæus non separet. Adulteri sunt omnes qui adulterare cupiunt fidei et sapientiæ veritatem.

X. « Quis liber est, inquit, iste repudii matris vestræ, » quo dimisi eam[6]? » Audisti repudium, crede conjugium. Audisti quid Judæorum plebi ipse vir dicat : « Ecce in ini» quitatibus vestris venditi estis, et in peccatis vestris di» misi matrem vestram[7]. » Mane ergo tu in domo patris, mane cum sponso, enitere ut placeas viro. Mens quæ credidisti Deo, esto fortis mulier, qualis illa vel anima ecclesiastica, vel Ecclesia, de qua dicit Salomon : « Mulie» rem fortem quis inveniet[8]? Pretiosior autem est lapidibus » pretiosis, quæ talis est : confidit in ea vir suus[9]. » Videa-

[1] 1 Cor. VII, 15. — [2] Luc. XVI, 17. — [3] Ephes. V, 32. — [4] Joan. VI, 44. — [5] Prov. XIX, 14. — [6] Isaï. L, 1. — [7] Ibid. 1. — [8] Prov. XXXI, 10. — [9] Ibid. 11.

mus quid hæc viro faciat suo, quod opus ejus, quod sit obsequium, cur confidat in ea Christus.

XI. Bona uxor virum suum vestit. Vestiat Jesum fides nostra corpore suo, vestiat carnem suam Divinitatis suæ gloria : sicut et illa bina vestimenta fecit viro suo[1]; ut et in præsenti et in futuro sæculo honorificet eum. Non mediocris hæc fœmina, cujus tale textrinum est : quam non mollia lanæ fila carpentem, sed pretiosæ virtutis pensa tractantem vir ejus inveniat : quæ manus extollat in noctibus, et ad libram dirigat opus, morumque suorum pondus examinet, gestorum quoque noverit servare mensuram, gloriosi subtegmen laboris intexens : sollicita quando vir redeat, anxia atque suspirans, et jam cum viro suo esse desiderans, dicens : Moras facit vir meus venire, festinabo ipsa ad eum : occurram ei facie ad faciem, cum venire cœperit in gloria sua.

XII. Veni, Domine Jesu, ut invenias sponsam tuam, non contaminatam, non adulteratam, quæ non violaverit domum tuam, non mandata neglexerit. Dicat tibi : « Inveni quem dilexit anima mea[2] : » Introducat te in domum vini; vinum enim lætificat cor hominis[3]; inebrietur in spiritu, agnoscat mysterium, loquatur oraculum.

« Homo autem quidam dives induebatur purpuram[4]. »

XIII. Narratio magis quam parabola videtur, quando etiam nomen exprimitur. Non otiose autem hic divitem Dominus perfunctum deliciis sæcularibus, in perpetuæ famis apud inferos constituum significavit ærumna : cui non immerito quinque fratres, id est, quinque sensus corporis naturali quadam germanitate videntur fuisse sociati, qui immodicis atque innumeris cupiditatibus æstuabant : Lazarum vero in Abrahæ gremio quasi in quodam sinu

[1] Prov. XXXI, 22, et seqq. — [2] Cant. III, 4. — [3] Psal. CIII, 15. — [4] Luc. XVI, 19.

quietis, et sanctitatis recessu locavit; ne illecti præsentium voluptate, maneamus in vitiis; vel tædio victi, laborum dura fugiamus. Sive itaque Lazarus pauper in sæculo, sed Deo dives : sive apostolicus aliquis pauper in verbo, locuples in fide, (neque enim sancta omnis paupertas aut divitiæ criminosæ : sed ut luxuria infamat divitias, ita paupertatem commendat sanctitas;) sive ergo apostolicus qui veram teneat fidem, verborum infulas, fucum argumentorum, ambitiosa sententiarum velamina non requirat : fœneratam mercedem accipit, impugnans hæreticos Manichæum, Marcionem, Sabellium, Arrium, Photinumque; (isti enim non aliud quam fratres sunt Judeorum, quibus perfidiæ germanitate nectuntur,) reprimens quoque carnis cupiditates, quæ illis, ut dixi, quinque sensibus vaporantur : fœneratam, inquam, mercedem accipit, cui compensatio exuberantium copiarum, et perpetuitatis usura est.

XIV. Nec alienum putamus, ut de fide quoque opinemur hunc esse tractatum, quam Lazarus abjectam de mensa divitis collegit[1] : cujus utique ulcera secundum litteram dives fastidiosus horreret, nec inter pretiosas epulas unguentatosque convivas fœtorem ulcerum lambentibus canibus sustineret, qui odor aëris, et ipsa esset natura fastidio : quanquam insolentia et tumor divitum indiciis competentibus exprimatur, quod ita conditionis immemores humanæ sint; ut tanquam supra naturam siti, de miseriis pauperum incentiva suarum capiant voluptatum, rideant inopem, insultent egenti, et quorum misereri deceat, his auferant.

XV. Utrumque ergo qui volet, tanquam Lazarus colligat. Cui similem illum puto, qui cæsus sæpius a Judæis, ad patientiam credentium, et vocationem gentium ulcera

[1] Luc. XVI, 20, 21.

sui corporis lambenda quibusdam velut canibus offerebat[1], quia scriptum est : « Convertentur ad vesperum, et famem » patientur ut canes [2]. » Quod agnovit Chananitis illa mysterium, cui dicitur : « Nemo tollit panem filiorum, et mittit » canibus[3]. » Agnovit hunc panem, non panem esse qui videtur, sed illum qui intelligitur; et ideo respondit : « Utique, » Domine, nam et catelli edunt de micis quæ cadunt de » mensa dominorum suorum [4]. » Micæ istæ de illo pane sunt et quia panis verbum est, et fides verbi est, micæ velut quædam dogmata fidei sunt. Unde respondit Dominus, ut ostenderet fideliter dictum : « O mulier, magna est fides tua[5] ! »

XVI. O felicia ulcera, quæ perpetuum excludunt dolorem ! O uberes micæ, quæ repellitis jejunium sempiternum, quæ colligentem pauperem æternis expletis alimentis ! Abjiciebat vos de mensa sua archisynagogus[6], cum propheticarum Scripturarum, et Legis interna mysteria refutaret; micæ enim sermones sunt Scripturarum, de quibus dicitur : « Et projecisti sermones meos post te[7]. » Abjiciebat vos scriba, sed Paulus diligentissime colligebat, in injuriis suis legens plebem. Lambebant ulcera ejus, qui morsu serpentis intrepidum, excusso serpente, viderunt, et crediderunt[8]. Lambebat ille carceris custos, qui vulnera Pauli lavit, et credidit[9]. Beati canes, in quos ulcerum talium distillat humor, ut adimpleat cor, et impinguet fauces eorum : qui custodire domum, servare gregem, cavere assuescant lupos.

XVII. Pone nunc ante conspectum sæcularibus Arrianos studiis intentos, qui societatem potentiæ regalis affectant; ut armis militaribus impugnent Ecclesiæ veritatem : nonne

[1] I Cor. XI, 25. — [2] Psal. LVIII, 15. — [3] Matth. XV, 26. — [4] Ibid. 27. — [5] Ibid. 28. — [6] Luc. XIII, 14. — [7] Psal. XLIX, 17. — [8] Act. XXVIII, 6. — [9] Id. XVI, 33.

tibi videntur in quadam purpura et bysso et extructis jacentes thoris, qui pro veris fucata defendant; ditibus abundare sermonibus, cum jactant Dominico terram tremuisse sub corpore, cœlum tenebris obductum, excita verbo maria vel sedata: verumtamen Dei Filium denegantes? Constitue et illum pauperem, qui sciens non in sermone, sed in virtute regnum Dei esse, paucis quid sentiret expressit, dicens: « Tu es Filius Dei vivi[1]: » Nonne illæ tibi videntur egere divitiæ, hæc redundare paupertas? Dives hæresis Evangelia multa composuit: pauper fides hoc solum Evangelium tenuit, quod accepit. Dives philosophia plures sibi deos fecit: pauper Ecclesia unum Deum novit.

XVIII. Inter hunc igitur divitem et pauperem chaos magnum est[2]; quia post mortem nequeunt merita mutari, eoque in inferno dives inducitur, cupiens aliquid de paupere spiritus, refrigerantis haurire; aqua enim refectio est animæ in doloribus constitutæ, de qua dicit Esaïas: « Et saliet aqua cum delectatione de fontibus salutaris[3]. » Cur autem cruciatur ante judicium? Quia luxurioso carere deliciis, pœna est. Nam et Dominus dicit: « Ibi erit fletus » et stridor dentium; cum videritis Abraham, Isaac, et » Jacob, et omnes Prophetas in regno cœlorum[4]. »

XIX. Serus autem dives iste magister esse incipit[5]; cum jam nec discendi tempus habeat, nec docendi. Quo loco evidentissime declarat Dominus, vetus testamentum esse fidei firmamentum, retundens perfidiam Judæorum, et excludens nequitias hæreticorum, a quibus mens supplantatur infirmior: ipsi enim pusilli sunt, qui adhuc nesciunt incrementa virtutis.

XX. Licet autem advertere quod in villici illius superiore, et istius divitis præsenti comparatione incentivum

[1] Matth. XVI, 16. — [2] Luc. XVI, 24, et seqq. — [3] Isaï. XII, 3. — [4] Luc. XIII, 28. — [5] Id. XVI, 27.

misericordiæ sit : et ibi forlasse sanctis quos amicos dicit, et quibus tabernacula tribuit ; hic vero docet pauperibus conferendum.

« Si peccaverit in te frater tuus, increpa illum[1]. »

XXI. Quam bene post divitem qui cruciatur in pœnis, subjecit præceptum veniæ largiendæ, his utique qui se ab errore convertunt; ne quem desperatio non revocet a culpa! Quam vero moderatus est, ut neque difficilis venia, nec remissa sit indulgentia ; ne quem vel austera percellat invectio, vel conniventia invitet ad culpam! Sic et alibi : « Si peccaverit in te frater tuus, vade et corripe eum inter » te et ipsum[2]. » Plus enim proficiat amica correptio, quam accusatio turbulenta : illa pudorem incutit, hæc indignationem movet. Servetur potius quod prodi metuat, qui monetur. Bonum quippe est ut amicum magis te qui corripitur credat, quam inimicum; facilius enim consiliis acquiescitur, quam injuriæ succumbitur. Unde et Apostolus : » Corripite, inquit, ut fratrem, ut erubescat, non ut inimi- » cum eum existimetis[3]. » Infirmus enim custos diuturnitatis est timor : pudor autem bonus magister officii ; qui enim metuit, reprimitur, non emendatur : quem pudet facere, in naturam vertit.

XXII. Pulchre autem posuit : « Si peccaverit in te; » Non enim æqua conditio in Deum, hominemque peccare. Denique Apostolus, qui divini est verus interpres oraculi : « Hæreticum, inquit, post unam correptionem devita[4] ; » Quia non est æque perfidia ut culpa, veniabilis. Et quoniam plerumque per imperitiam error obrepit, corripiendum præcepit ; ut aut pertinacia vitetur, aut prolapsio corrigatur. Verum quid est :

« Si septies conversus fuerit ad te, dimitte illi[5] ? »

[1] Luc. XVII, 3. — [2] Matth. XVIII, 15. — [3] 2 Thess. III, 15. — [4] Tit. III, 10. — [5] Luc. XVII, 4.

XXIII. Num veniæ numerus præfinitur : an vero quia cum septimo die requieverit Deus ab omnibus operibus suis, post hebdomadam istius mundi quies nobis diuturna promittitur; ut quemadmodum mala istius mundi feriata cessabunt, ita etiam vindictæ severitas conquiescat? Sabbatum autem non solum dierum, sed etiam mensium est; et ideo septimi mensis decima die sabbata sabbatorum[1] : nec solum mensium, sed annorum quoque : neque annorum tantum, sed etiam generationum : postremo ipsius mundi, cujus typus est sabbatum magnum; sicut in Lege est hebdomada septima, post quam celebratur annus Jubilæus. Quod mysterium nobis Dominus voluit revelare, cum dicit : « Non solum septies, sed etiam septuagies septies[2]. » Quia septima generatione, ut habes secundum Lucam, Enoch raptus est[3], ne malitia immutaret cor ejus[4]; et in eo aculeus doloris quievit. Septuagesima autem et septima generatione Dominus natus ex Maria, humani generis in se peccata suscipiens, remissionem tribuit omnium delictorum.

XXIV. Ergo quamvis secundum litteram discas frequenter ignoscere, nec indignationem tenere (nihil enim est quo possit offendi, cui ignoscendi est consuetudo) tamen agnosce mysterium; neque enim otiose sabbato dixit Dominus mulieri : « Dimissa es ab infirmitate tua[5], » ostendens plebi suæ, quæ sicut mulier illa vocata sequeretur, adventu suo se remisisse peccata. Septuagies itaque et septies Lamech condemnatur[6]; quia gravius delinquit, qui scelus dum punit, admittit. Omnem autem enormitatem sceleris baptismi sacramenta dimittunt. Disce ergo donare injurias tuas; quia persecutoribus suis Christus ignovit.

XXV. Nec illud otiosum quod sabbato passus est

[1] Levit. xxv, 9. — [2] Matth. xviii, 22. — [3] Luc. iii, 37. — [4] Sap. iv, 11. — [5] Luc. xiii, 12. — [6] Gen. iv, 24.

magno (53), significans fore sabbatum, quo mors destrueretur a Christo. Quod si Judæi sabbatum ita celebrant; ut et mensem et annum totum quasi sabbatum habeant: quanto magis nos resurrectionem Domini celebrare debemus? Et ideo majores tradidere nobis Pentecostes omnes quinquaginta dies ut Paschæ celebrandos; quia octavæ hebdomadis initium Pentecosten facit. Unde et Apostolus quasi Christi discipulus, qui sciret diversitatem esse temporum, scribens ad Corinthios: « Apud vos, inquit, forsitan manebo, et hyemabo[1]. » Et infra: » Manebo autem Ephesi » usque ad Pentecosten; ostium enim mihi apertum est » magnum[2]. » Itaque apud Corinthios hyemem agit, quorum erroribus angebatur; quod eorum circa Dei cultum frigeret affectus: cum Ephesiis Pentecosten celebrat, atque his tradit mysteria, relaxat animum, quia fidei cernebat ardore ferventes. Ergo per hos quinquaginta dies jejunium nescit Ecclesia, sicut Dominica qua Dominus resurrexit, et sunt omnes dies tanquam Dominica.

XXVI. Erit et alia Dominica qua Dominicum corpus resurgat. Novit hanc Paulus, qui ait: « Vos autem estis » corpus Christi, et membra ex membris[3]. » Hoc enim corpus Domini et ossa de ossibus ejus capiti cohærebunt: « Caput autem Ecclesiæ Christus[4]. » Tunc ergo cessabit jejunium; quoniam in perpetua jucunditate fatigatio, cura, lassitudo cessabit. Tunc mors destruetur: « Novissima enim » mors destruetur[5]. » Nam etsi cessavit in Enoch, et non est inventa in eo; destructa tamen non est: ille enim raptus est[6], ut evaderet eam: Christus ut destrueret, immolatus est. Et ideo bene dixit: « Ubi est, mors, victoria tua? » Ubi est, mors, aculeus tuus[7]? » Ergo in hac resurrectione iterum Christus tanquam suo resurget in corpore.

[1] I Cor. XVI, 6. — [2] Ibid. 8, 9. — [3] Id. XII, 27. — [4] Ephes V, 23. — [5] I Cor. XV, 26. — [6] Gen. V, 24. — [7] I Cor. XV, 55.

Beatus itaque qui habuerit partem in prima resurrectione; sicut enim primitiæ dormientium Christus[1], sic tunc primitiæ resurgentium Ecclesia et sancti ejus.

XXVII. Hoc mysterium Petrus scire non potuit. Fortasse scierit de Enoch : quis tamen potuit mysterium absconditum in Deo humana mente comprehendere? Veniat ergo Dominus in animam meam, in mentem meam, atque eam subjiciat sibi; ut cum subjecta mens fuerit mea, dicam : « Non timebo mala, quoniam tu mecum es[2]. »

« Si habueritis fidem sicut granum sinapis, dicetis huic » arbori moro : Eradicare, et jactare in mare, et obaudiet » vobis[3]. »

XXVIII. De grano sinapis supra dictum est, nunc de arbore mori est disputandum. Arborem lego, non tamen arborem credo. Nam quæ ratio, qui profectus hic noster, ut arbor quæ laborantibus agricolis ferat fructus, eradicetur, et mittatur in mare? Licet hoc pro virtute fidei possibile judicemus, ut sensibilibus imperiis natura insensibilis obsequatur : quid sibi vult tamen etiam ipsa arboris species? Legi quidem : « Pastor eram caprarum, vellicans » mora[4]; » et puto Prophetam significasse nobis, quod ex peccatorum grege peccator ipse conversus sit : licet conveniat ut futurus gentium Propheta fructum quæsisse videatur in sentibus, cibum ex sentibus eruisse, sed decoloros et fœtidos greges gentium, populos nationum, in suorum scriptorum pascuis locaturus, ut spirituali refectione pinguescerent; ipse autem de peccatore converso lac spirituale mulgeret.

XXIX. Sed cum in alio Evangelii libro de monte sit dictum[5], cujus species nuda gignentium vitium, olearumque jejuna, infœcunda messibus, apta latibulis bestiarum,

[1] I Cor. xv, 20. — [2] Psal. xxii, 4. — [3] Luc. xvii, 6.— [4] Amos. vii, 14. — [5] Matth. xvii, 19.

ferarumque cursibus inquieta, extollentem se altitudinem nequitiæ spiritualis videatur exprimere, sicut scriptum est: «Ecce ego ad te, mons corrupte, qui corrumpis om»nem terram[1];» congruit ut hoc quoque loco opinemur id dictum, quoniam fides spiritum excludit immundum, maxime cum arboris natura huic concurrat opinioni. Nam fructus ejus primo albet in flore, deinde jam formatus irrutilat, maturitate nigrescit. Diabolus quoque ex albenti angelicæ flore naturæ et potestate rutilanti, prævaricatione dejectus, tetro inhorruit odore peccati. En tibi illum arbori moro dicentem: «Eradicare, et jactare in mare,» cum legionem ejecit ex homine, in porcos transire permittit: qui exagitati diabolico spiritu, se in maria demerserunt.

XXX. Hic igitur locus hortatorius ad fidem, docens moraliter etiam ea quæ solidata sunt, fide posse dissolvi. Ex fide autem charitas, ex charitate spes, et rursus in se sancto quodam circuitu refunduntur.

XXXI. Sequitur ut nemo in operibus glorietur, quia jure Domino debemus obsequium. Nam si tu non dicis servo aranti, aut oves pascenti: «Transi, recumbe[2];» (ubi intelligitur quia nullus recumbit, nisi ante transierit: denique et Moyses ante transivit, ut magnum visum videret) si ergo tu non dicis servo tuo: «Recumbe;» sed exigis ab eo aliud ministerium, et gratias ei non agis: ita nec in te patitur Dominus unius usum esse operis aut laboris; quia dum vivimus, debemus semper operari.

XXXII. Ergo agnosce esse te servum plurimis obsequiis defœneratum. Non te præferas quia filius Dei diceris: agnoscenda gratia, sed non ignoranda natura. Neque te jactes si bene servisti, quod facere debuisti. Obsequitur sol, obtemperat luna, serviunt Angeli. Vas gentium electus

[1] Jerem. LI, 25.— [2] Luc. XVII, 7.

a Domino : «Non sum, inquit, dignus vocari Apostolus; » quia persecutus sum Ecclesiam Dei[1]. » Deinde alibi nullius se ostendens conscium culpæ, subjecit : «Sed non in hoc » justificatus sum[2]. » Et nos ergo non a nobis laudem exigamus; nec præripiamus judicium Dei, et præveniamus sententiam judicis : sed suo tempori, suo judici reservemus. Post hæc reprehenduntur ingrati[3] : atque ita demum ad tractatum futuri venitur judicii.

«In illa hora qui fuerit in tecto, et vasa ejus in domo; » ne descendat tollere illa : et qui in agro similiter non » redeat retro. Memores estote uxoris Lot[4]. »

XXXIII. Interrogatus a Discipulis Dominus quando veniret regnum Dei, ait : «Regnum Dei intra vos est[5]; » utique per veritatem gratiæ (54), non per servitutem culpæ. Itaque qui vult esse liber, sit servus in Domino; ea enim parte qua participamur servitute, participamur et regno. Ait ergo : «Regnum Dei intra vos est : » quando autem veniret, noluit dicere, sed dixit judicii diem esse venturum; ut terrorem omnibus judicii imminentis incuteret, nec securitatem dilationis afferret.

XXXIV. Et ne videretur contristare Discipulos, si his aliquid denegaret, ait in alio libro : «De die autem et hora » nemo scit, neque Angeli cœlorum, neque Filius[6]. » Bene medie posuit Filium, est enim idem filius hominis Filius Dei; ut magis dictum secundum filium hominis æstimemus, quia temporum finem non per naturam hominis, sed per naturam Dei novit. Nec alienum tamen a fide est, si Filium accipias Dei. Quid enim est quod bonus Pater Filium celaverit, cui omnia dedit? Aut quomodo non dedit cognitionem temporis, cui dedit ipsius judicii potestatem[7]? Quomodo autem Filius nescire potest, quod Pater

[1] I Cor. xv, 9. — [2] Id. iv, 4. — [3] Luc. xvii, 17. — [4] Ibid. 31, 32. — [5] Ibid. 21. — [6] Matth. xxiv, 36. — [7] Joan. xiv, 11.

novit; cum in Patre Filius sit, et Spiritus scrutetur etiam alta Dei[1]; cum ipse Filius altitudo sit divitiarum sapientiæ, et scientiæ Dei? Sed cur nolit dicere, ostendit alio loco: «Non est vestrum scire tempora et annos, quæ Pater posuit in sua potestate[2].»

XXXV. Videtis quo tendat qui Trinitatem negat unius potestatis, ut sit aliquid quod nesciat Filius? Cur enim celaret Filium proprium Pater? Aut enim invidiæ causa nolumus aliis intimare quod scimus, aut ne forte prodamur: sed nec invidi in Patrem, nec proditoris in Filium suspicio cadit. Ergo unius sunt cognitionis, quia unius sunt potestatis. Deinde qui signa novit futuri judicii, utique novit et finem.

XXXVI. Quid enim est quod nasciat ille sicut fulgur coruscans, eo quod lux, Dei Filius interna mysterii cœlestis illuminet? «In illa, inquit, hora[3].» Ergo et horam novit: sed novit sibi, nescit mihi. Bene autem causam diluvii, et incendii, et judicii de nostris asserit prodisse peccatis; quia Deus malum non creavit, sed nostra sibi merita repererunt.

«Edebant enim et bibebant: uxores ducebant, et nubebant[4].»

XXXVII. Non quia conjugia damnentur, neque ut alimenta damnentur; cum in illis successiones, in istis naturæ subsidia sint; alioquin de hoc mundo est exeundum: sed in omnibus modus quæritur; «Quidquid autem abundantius est, a malo est[5].» Sit aliquis consensus ad tempus, ut vacemus orationi: sit aliqua inter sollicitudines mundi, et intemperantiæ crapulas sobrietas religionis, et induciæ castitatis.

XXXVIII. Ergo quia propter improbos necesse est probi

[1] I Cor. II, 10. — [2] Act. I, 7. — [3] Luc. XVII, 24. — [4] Ibid. 27. — [5] I Cor. VII, 5.

in hoc sæculo contritionem cordis animæque patiantur, quo uberiorem mercedem accipiant in futurum, remediis instruuntur; ut qui in Judæa sunt, fugiant in montes[1]. Quæ est ista Judæa? Novi enim et aliam Judæam secundum spiritum, non secundum litteram : «Notus enim in »Judæa Deus[2].» Quales autem isti montes qui possint metum futuri cohibere judicii, cum scriptum sit : «Tremor »autem montes occupabit[3]? Cœlum et terra transibunt[4]:» quomodo terrarum portio manebit immunis, aut tueri me poterit, quæ nec ipsa se servat? Ubi igitur me ab ira ejus abscondam, qui conturbat profundum maris? «Si ascen»dero in cœlum, ibi est : si descendero in infernum, »adest[5].» Non ergo falli potest qui ubique est, sed placari.

XXXIX. Adest itaque judicii dies : si vis non comprehendi, quotidie time, quotidie fuge. Quæris quomodo fugias? «Ascende in montem qui evangelizas Sion[6];» ut excelsorum vertice possis eminere meritorum : Deus enim montium, et non Deus vallium est[7]. Ascende eo ubi Christus sedet ad dexteram Dei, cujus «Fundamenta in monti»bus sanctis[8] : et, Montes in circuitu ejus[9].» Mons tuus Paulus, mons tuus Petrus est. Supra illorum fidem mentis tuæ locato vestigium. In lege Dei atque hæreditate fidei constitutos judicii dies non ad pœnam invenit, sed ad gloriam.

XL. Si quis etiam in tecto est positus, hoc est, superiora jam domus suæ, eminentiumque virtutum culmen ascendit, ad terrena mundi hujus opera non recidat. Novi enim tectum in quo Rahab illa typo meretrix[10], mysterio Ecclesia sacramentorum consortio populis copulata genti-

[1] Matth. xxiv, 16. — [2] Psal. lxxv, 1 — [3] Isai lxiv, 3. — [4] Luc. xxi, 33. — [5] Psal. cxxxviii, 8. — [6] Isai. xl, 9. — [7] 3 Reg. xx, 28. — [8] Psal. lxxxvi, 1. — [9] Id. cxxiv, 2. — [10] Josuë. ii, 1, et seqq.

libus, exploratores quos Jesus direxit, abscondit : qui si ad inferiora descendissent domus, ab exploratoribus, qui ad corripiendos eos missi fuerant, occidissent. Tectum ergo sublimis est mentis officium, animæque fastigium, quo nuda corporis operitur infirmitas. Unde mihi videtur etiam paralyticus ille idcirco esse sanatus[1], quia a quatuor juvenibus demissus e tecto est; quia quatuor adminiculo virtutum, prudentiæ, fortitudinis, temperantiæ, atque justitiæ ad pedes Christi alta quadam se ratione subjecit. Nihil enim excelsius humilitate, quæ tanquam superior nescit extolli; quia nemo id affectat, quod infra se judicat.

XLI. Sed quoniam in judicio versamur, non digrediamur a tecto; ne dum vasa quæ in domo sunt, auferre cupimus, capiamur. Non enim in omni domo sunt vasa aurea et argentea, sed in plerisque sunt lignea : nec omnis domus plena; sunt enim et vacuæ, quas novit Propheta qui dixit : « Quid factum est tibi nunc, quia ascendisti in » domos vacuas? Impleta est civitas clamantium. » Et subjecit : « Omnes principes tui fugerunt, quicumque in » te vulnerati sunt[2], » et ad perfidiam de fide lapsi sunt. Vulneratus est Sabellius, vulneratus est Valentinus, vulneratus est Arrius; in domo enim vacua sunt reperti.

XLII. Vis domum videre plenam? Sequere Petrum[3], cum esuriret ad domus superiora gradientem : ibi agnovit mysterium Ecclesiæ congregandæ; ut gentilem populum non judicaret immundum, quem fides posset ab omni mundare contagio (55). Vasa autem de luto sunt : ergo vas corpus est. Et ideo cave ne desiderio corporis, præclara mentis studia derelinquas. Si Petrus non accepit mysterium in inferioribus positus, tu quemadmodum accipies ? Ille accepit, quia ascendit, ut evangelizaret Dominum, passionem corporis non timeret.

[1] Marc. II, 3. — [2] Isaï. XXII, 1, et seqq. — [3] Act. X, 9.

XLIII. Ergo « Qui in tecto est, non descendat : et qui » in agro est, non revertatur retro. » Unde intelligam quid sit ager, nisi ipse me doceat Jesus, dicens : « Nemo » mittens manum in aratrum, et respiciens retro, aptus » est regno cœlorum[1] ? » Otiosus in villa sedet, laboriosus in agro seminat : debilis ad focum, fortis ad aratrum. Bonus odor agri ; odor enim Jacob odor agri pleni[2]. Ager plenus est florum, plenus est fructuum diversorum. Ara igitur agrum tuum, si vis dirigi ad Dei regnum. Floreat tibi bonorum seges fœcunda meritorum. Sit « Vitis abun» dans in lateribus domus tuæ, et novella olivarum in cir» cuitu mensæ tuæ[3]. » Dicat anima tua Christo, fertilitatis suæ jam conscia, et seminata Dei verbo, spiritalibus quoque inarata culturis : « Veni, frater meus, exeamus in » agrum[4]. » Ille respondeat : « Introivi in hortum meum, » soror mea sponsa : vindemiavi myrrham meam[5]. » Quæ enim melior quam fidei vindemia, qua resurrectionis fructus reconditur, qua perpetuæ lætitiæ fons rigatur?

XLIV. Itaque cum respicere prohibearis, multo magis redire prohiberis, et tollere tunicam : comperisti enim quod ei qui tunicam te petierit, remittere debeas et pallium[6]. Ergo directus ad Dei regnum, opes et patrimonium non requiras. Novit et aliam Scriptura tunicam, de qua nos hortatur Apostolus dicens : « Ut expoliantes veterem homi» nem cum actibus ejus, induti novum[7]. » Superioris tunicam non requiramus erroris. Unde et illa ait : « Nocte » exui me tunicam meam, quomodo induar eam[8] ? » Quod non solum renuntiare peccatis, sed etiam memoriam omnem debeas actus superioris abolere. Denique Paulus superiora obliviscens[9], culpam exuit, pœnitentiam non omisit.

[1] Luc. IX, 62. — [2] Gen. XXVII, 27. — [3] Psal. CXXVII, 3. — [4] Cant. VII, 11. — [5] Ibid. V, 1. — [6] Matth. V, 40. — [7] Coloss. III, 9, 10. — [8] Cant. V, 3. — [9] Philip. III, 13.

XLV. Et ideo Dominus : « Memores, inquit, estote » uxoris Lot : » Quæ, ideo quia respexit retro, perdidit naturæ suæ munus; retro enim Satanas, retro Sodoma. Quapropter fuge intemperantiam, declinato luxuriam. Et ut cognoscas quia non omnes possunt fugere in montem, recordare quia ille qui se a veteribus studiis non reflexit (Sodomam enim ante delegerat) ideo evasit, quia pervenit ad montem[1]; illa quæ infirmior fuit, quoniam ad posteriora respexit, nec mariti adjuta suffragio, ad montem pervenire potuit, sed remansit.

« In illa nocte erunt duo in lecto uno : unus assumetur, » et alter relinquetur[2]. »

XLVI. Bene noctem dixit, quia Antichristus hora tenebrarum est; eo quod pectoribus hominum tenebras offundat, cum dicat se esse Christum, exurgentibus pseudoprophetis qui asserant nunc in desertis Jesum degere, ut vagæ errore opinionis illudant; nunc in penetralibus, ut qui audierint, præcelsæ nomine potestatis arctentur. Christus autem sicut fulgur coruscans per universum mundum luminis sui globos spargit[3]. Et ideo nec in desertis vagatur, nec aliquibus locis clauditur; quia « Cælum et terram ego » impleo, dicit Dominus[4] : » sed luce fulgoris sui fulget, ut in illa nocte resurrectionis gloriam videre possimus. Quid igitur sibi vult quod ait :

« Duo in lecto uno.... duæ molentes in pistrino... duo » in agro : unus assumetur, et alter relinquetur[5]. »

XLVII. Numquid iniquus Deus, ut pares studiis et societate vivendi, atque indiscretos actuum qualitate, meritorum remuneratione discernat? Non ita est, sed pro actibus hominis remunerationis est qualitas. Non ergo merita hominum copulæ usus exæquat : nam et pater in filium,

[1] Gen. XIX, 30. — [2] Luc. XVII, 34. — [3] Matth. XXIV, 27. — [4] Jerem. XXIII, 24. — [5] Luc. XVII, 35.

et filius in patrem studio religionis insurgunt; quia non omnes quod adoriuntur, efficiunt: «Sed qui perseveraverit » in finem, hic salvus erit[1].» Tum deinde non forense obsequium, sed interiorem Dominus rimatur affectum; neque enim si juste offeras, et non juste dividas[2], acceptum est sacrificium Deo. Ergo ex uno strato (est enim stratum infirmitatis humanæ, quia scriptum est: « Universum stratum » ejus versasti in infirmitate ejus[3]), unus relinquitur, alter assumitur. Qui assumitur, rapitur obviam Christo in aëra[4]: qui autem relinquitur, improbatur.

XLVIII. « Duæ molentes in pistrino. » Sensus quidem est quod hi significari videantur, qui ex occultis alimenta quærant, et in apertum ex interioribus proferant. Sed tamen quid molant istæ duæ mulieres, requirendum est. Nisi forte quod legimus in Esaïa: « Si afferatis similaginem, » vanum est[5]; » ut similago sit, quæ a molentibus offeratur. Discutiamus ergo quæ molant, quidve molant, quidve pistrinum sit. Et fortasse mundus iste pistrinum est, in quo aptius reor quia humani corporis forma referatur, in quo anima nostra velut quodam carcere includitur corporali, panem, si boni consulat, operatura cœlestem. In hoc ergo pistrino vel Synagoga, vel anima obnoxia delictis, triticum molendo madefactum, et gravi humore corruptum, non potest interiora ab exterioribus separare; et ideo relinquitur, quia ejus similago displicuit. At vero sancta Ecclesia, vel anima nullis maculata contagiis delictorum, quæ tale triticum molet quod solis æterni calore sit torridum, quod Deus quemadmodum voluit, sic vestivit, et Angeli ab omni purgamentorum labe mundarunt, bonam similaginem de penetralibus hominum Deo offerens sacrificii sui libamenta commendat.

[1] Matth. x, 22. — [2] Gen. iv, 7. — [3] Psal. xl, 4. — [4] 1 Thess iv, 16. — [5] Isaï. i, 13.

XLIX. Nec solum molentes duæ, sed etiam operantes duo erunt in agro uno, e quibus assumetur unus. Bonus seminator, qui non supra vias seminaverit, sed supra aratum et cultum solum; ut fructum humilitate pressum, non jactatione dispersum terra multiplicet. Relinquitur autem seminator zizaniorum, ex quibus refutabilis similago conficitur. Qui sint autem isti agricolæ differentes possumus reperire, si advertamus qua ratione duos νοῦς hoc est, duas mentes esse in nobis Apostolus dixerit; fortasse enim ideo, quia altera exterioris est hominis, qui corrumpitur, altera interioris, qui per sacramenta renovatur. Et eo ille fortasse deterior, qui extollitur frustra inflatus mente carnis suæ, et non tenens caput; quia a Domini nostri Jesu Christi salutarium præceptorum observatione declinat: ipse enim caput omnium, qui auctor est omnium. Alter est ille præstabilior, qui humilitatem diligit, sapientiam quærit, misericordiam non omittit, bonus scilicet seminator : « Dispersit enim, dedit » pauperibus, justitia ejus manet in æternum[1]. » Hic igitur spiritalis est, ille carnalis. Nam sicut verbis apostolicis comprehendimus illum extollentem se tumido animo seductorem mente carnis inflari[2] : ita etiam sanctum virum renovari spiritu mentis ostendimus, dicente eodem : « Renovamini autem spiritu mentis vestræ[3]. » Duas ergo mentes esse demonstrat : unam, quæ mens carnis efficitur, vincta peccato : alteram, quæ spiritui copulata, carnis abjurat illecebras.

L. Nec solum duæ mentes; sed etiam duæ leges in nobis sunt, quarum utramque nobis Apostolus explicavit, dicens : « Condelector enim legi Dei secundum interiorem » hominem : video autem aliam legem in membris meis » repugnantem legi mentis meæ, et captivantem me in lege

[1] Psal. cxi, 9. — [2] Coloss. ii, 18. — [3] Ephes. iv, 23.

»peccati, quæ est in membris meis[1]. » Est ergo lex interioris hominis, est etiam exterioris : illa quæ peccatum prohibet, ista quæ suadet : illa quæ damnat errorem, ista quæ suggerit : illa quæ mentem instruit, ista quæ tentat. Sunt etiam duæ aliæ vehementiores in nobis leges, una Dei, altera peccati, secundum eumdem Apostolum dicentem : « Igitur ego ipse mente servio legi Dei, carne autem »legi peccati[2]. » Et ostenditur quod si mentem tantummodo dicas, contrariam carnis ostendas; cum enim dicat Paulus se legi Dei mente servire, utique mentem per se ipsam, nisi carne vincatur, bonam esse demonstrat, et natura ita creatam, ut resistat errori. Itaque cum vincitur, mens carnis est, non ex natura habens, sed ex carne, quod labitur; et quasi in nomen proprietatemque victricis victa succedit : natura autem adversa carnis est. Denique mente Deo servimus, carne peccato. Melior autem mens erit, si cooperaria sancto Spiritui religiosum non intermittat officium.

LI. Istæ sunt igitur operantes in agro nostro, quarum altera bonum fructum diligentia dat, altera amittit incuria, quam sanguinem Legislator appellat, dicens : « Anima » omnis carnis, sanguis ejus[3]. » Quo plerique referunt etiam illud quod scriptum est : «Non manducabis carnem in san»guine[4] ; » Ne vulneribus animæ cruentatas corporis voluptates, refectionis potius loco, quam reatu sanguinis æstimemus, quos oportet Dei verbo refici. Est ergo cibus refectionis, est cibus sanguinis; sicut enim caro Domini vere est cibus[5], ita sanguis vere noster est potus. Bonam ergo de nostris operibus escam Domino suggeramus; ne rursus cum venerit, et sicut in illa ficu pomum non invenerit, nostrorum meritorum infœcunditate jejunus pro-

[1] Rom. VII, 22, 23. — [2] Ibid. 25. — [3] Levit. XVII, 14. — [4] Gen. IX, 9. — [5] De consec. dist 2. cap. In quibus. §. Est cibus.

positum pietatis avertat, dicens ad illam animam quam nudam pomorum repererit, et sanguine cruentatam: «Nunquam ex te fructus nascatur in sempiternum[1].» Est ergo anima carnis omnis sanguis ejus. Est etiam præstabilior anima, de qua dixit Deus: «Omnes animæ meæ sunt: sicut anima patris, ita etiam anima filii mea est[2].»

LII. Nec illud prætereat ut duos populos interpretemur, id est, quod in hoc mundo qui agro frequentissimo comparatur, duo populi sint, unus credentium, alter qui non credit, relaturi meritorum vicem suorum; et ideo alter qui fidelis est, assumatur: alter qui infidelis, relinquatur. Duæ autem illæ molentes, duæ animæ, vel certe Ecclesia atque Synagoga; non enim una tantum figura, sed multiplex in divinis Scripturis esse consuevit; ut unus sermo plures species comprehendat. Itaque mens carnis, et anima carnis, et Synagoga id triticum colligunt, et eam similaginem molunt, quæ offertur in vanum: mens autem quæ juncta est animæ, et anima quæ receptrix est salutaris verbi: vel Ecclesia Dei, excolunt et molunt veræ legis similaginem spiritalem; unde etiam panes propositionis fiunt, quos soli sacerdotes edunt[3], quibus puriorem panem manducare præscriptum est, illum utique qui descendit de cœlo[4]. Omnes autem sumus, si merita nostra patiantur, justitiæ sacerdotes, qui unctione lætitiæ in regnum et sacerdotium consecramur.

LIII. Ergo ita exerceamus et colamus agrum nostrum in istius culturæ munere constituti; ut in illa superiore Hierusalem, ubi Legis custodia vera celebratur, habeamus similaginem de manipulis nostris, quos beati qui potuerint congregare; «Ut venientes veniant in exultatione, tollentes manipulos suos[5].» Isti igitur fructus sunt spiritales,

[1] Matth. xxi, 19. — [2] Ezech. xviii, 4. — [3] Levit. xxiv, 8. — [4] Joan. vi, 31. — [5] Psal. cxxv, 6.

et felices veri proventus laboris, qui nullo inutili imbre madefiant : fructus autem carnis corruptelæ obnoxius est; et ideo qui carnalia seminaverit, carnalia et metet. De agro vero quid dicam, cum manifestum sit in opere cultoris vel laudem esse, vel culpam[1]?

« Et respondentes dixerunt : Ubi Domine[2] ? »

LIV. Hoc Discipuli locuti sunt : Dominus autem ubi præmonuit et quo fugiendum, et ubi commorandum, et quid esset cavendum, complexus est summam definitione generali, dicens :

« Ubi fuerit corpus, ibi congregabuntur et aquilæ[3]. »

LV. Itaque prius quæ sint aquilæ conjiciamus, ut quod sit corpus definiamus. Justorum enim animæ aquilis comparantur, quod alta petant, humilia derelinquant, longævam ducere ferantur ætatem. Unde et David animæ suæ dicit : « Renovabitur sicut aquilæ juventus tua[4]. » Si igitur intelleximus aquilas, de corpore jam dubitare non possumus, maxime si meminerimus quod a Pilato Joseph corpus acceperit[5]. Nonne tibi videntur aquilæ circa corpus Maria Cleophæ, et Maria Magdalene, et Maria mater Domini, Apostolorumque conventus circa Domini sepulturam? Nonne tibi videntur aquilæ circa corpus, quando veniet cum intelligibilibus nubibus Filius hominis, « Et videbit eum omnis oculus, et qui eum compunxerunt[6] ? »

LVI. Est etiam corpus de quo dictum est : « Caro mea vere est cibus, est sanguis meus vere est potus[7]. » Circa hoc corpus aquilæ sunt, quæ alis circumvolant spiritalibus. Sunt et circa corpus aquilæ quæ credunt Jesum in carne venisse; quia omnis spiritus qui confitetur Jesum Christum in carne venisse, de Deo est[8]. Ubi ergo fides, ibi

[1] 2 Cor. IX, 6. — [2] Luc. XVII, 36. — [3] Ibid. 37. — [4] Psal. CII, 5. — [5] Joan. XIX, 38. — [6] Apoc. I, 7. — [7] De consec. dist. 2. cap. In quibus. Est etiam. et Joan. VI, 56. — [8] I Joan. IV, 7.

sacramentum, ibi diversorium sanctitatis. Est etiam corpus Ecclesia, in qua per baptismi gratiam renovamur spiritu, et occidua senectutis in redivivas reparantur ætates.

« Sinite pueros venire ad me, et nolite eos vetare; ta» lium est enim regnum Dei[1]. »

LVII. Atqui ætas hæc infirma est viribus, invalida ingenio, immatura consilio: non ergo ætas præfertur ætati, alioquin obesset adolescere. Quid votis opus est ut ævi maturitas consequatur, si mihi meritum regni demptura cœlestis est? Ergo Deus vitæ processum ad vitia dedit, non ad incrementa virtutis. Et cur ipse Apostolos non puerilis, sed provectioris elegit ætatis[2]? Cur autem pueros aptos regno dicit esse cœlorum? Fortasse quia malitiam nesciant, fraudare non norint, referire non audeant, scrutari ignorent opes, honorem, ambitionem non appetant. Sed ignorare ista virtus non est, sed contemnere; nec continentiæ laus, ubi infirmitatis integritas: non igitur pueritia, sed æmula puerilis simplicitatis bonitas designatur. Non enim virtutis est non posse peccare, sed nolle, atque ita tenere perseverantiam voluntatis, ut voluntas infantiam, usus imitetur naturam. Denique ipse hoc Salvator expressit, dicens: « Nisi conversi fueritis, et efficiamini sicut » puer iste, non intrabitis in regnum cœlorum[3]. »

LVIII. Quis est ergo puer imitandus Apostolis Christi: num unus ex parvulis? Hæc igitur virtus Apostolorum? Quis ergo puer? Ne forte ille de quo Esaïas dicit: « Puer » natus est nobis, filius datus est nobis[4]? » Ipse enim tibi puer dixit: « Tolle crucem tuam, et sequere me[5]. » Et ut agnoscas puerum: « Cum malediceretur, non remaledixit: » cum percuteretur, non repercussit[6]; » hæc est enim perfecta virtus. Itaque et in pueritia est quædam venerabilis

[1] Luc. XVIII, 16. — [2] Id. VI, 13. — [3] Matth. XVIII, 3. — [4] Isaï. IX, 6. — [5] Matth. XVI, 24. — [6] 1 Petr. II, 23.

niorum senectus, et in senectute innocens pueritia: «Senectus enim venerabilis est, non diuturna, nec numero annorum computata: cani autem sunt sensus hominis, et ætas senectutis vita immaculata[1].» Unde et scriptum est: «Laudate, pueri, Dominum, laudate nomen Domini[2];» quia nemo nisi perfectus laudat Dominum. «Nemo enim dicit Dominum Jesum, nisi in Spiritu sancto[3].»

LIX. Quod videtur de Ecclesiæ populo prophetatum, qui junior seniorem populum Judæorum virtutis studiis anteivit. Et ideo illud: «Ecce ego et pueri mei, quos dedisti mihi[4].» Isti sunt pueri qui Dominum pullo asinæ supervectum propheticis vocibus prosequentes[5], redemptionem gentium venisse dicebant: isti sunt pueri vel infantes qui Christi illa ubera super vinum haustu pleniore suxerunt. «Ex ore enim infantium et lactentium perfecisti laudem[6].»

LX. Durum itaque aliquibus et immite videri potest, quod Discipuli ad Dominum infantulos adire prohibebant; nisi vel mysterium intelligas, vel affectum; neque enim id invidæ in pueros mentis asperitate faciebant, sed sedulæ servitutis obsequia Domino deferebant, ne comprimeretur a turbis. Denique alibi scriptum est: «Magister, comprimunt te turbæ[7]» Respuenda quippe est utilitas nostra, ubi Divinitatis injuria est. Ergo fugiamus superbiam, sequamur puerilem simplicitatem; quia veritas adversaria superbiæ, simplicitas autem concurrens veritati, in ipsa humilitate sublimis. Non enim in abjecto corde habitat Deus, sed sicut tradiderunt nobis Prophetæ: «Thronus virtutis exaltatus est[8];» in eo scilicet, cujus elevatur sapientia ad altitudinem veritatis. Nec sicut Caïn fraterna

[1] Sap. IV, 8, 9. — [2] Psal. CXII, 1. — [3] 1 Cor. XII, 3. — [4] Isaï. VIII, 18. — [5] Matth. XXI, 15. — [6] Psal. VIII, 3. — [7] Luc. VIII, 45. — [8] Jerem. XVII, 12.

specie dolum percussoris abscondat : sed foris, intraque sit frater. Hæc in affectu. In mysterio autem; quia prius salvari populum Judæorum, ex quo et secundum carnem nati fuerant, gestiebant : sed et pro Chananæa muliere supplicarunt[1]. Sciebant ergo mysterium, quod utrisque populis vocatio deberetur : sed fortasse adhuc ordinem nesciebant.

LXI. Nunc distantiam intende verborum. Ubi ad se infantes accedere jubet, ut eos vel prædicatione, vel manuum impositione benediceret, pueros appellat : ubi præcipit non scandalizandos, pusillos vocat[2]; non enim scandalizantur qui tanguntur a Christo, non labuntur qui Christo propinquant : sed labuntur illi quos pusillos non ætatis exiguitas, sed virtutis pusillitas fecit. Simul etiam docet infirmos non esse tentandos; ne in nos eorum delicta vertantur, quorum preces ad Dominum, et si ipsi virtutum meritis infirmi sint, Angelorum tamen patrociniis evehuntur. Nemo ergo irrideat pauperem[3], quia exacerbat illum qui fecit eum : nemo tentet invalidum, ne Angelos lædat : nemo præcipitet infirmum, ne solvat beneficium Redemptoris.

LXII. Et ideo dixit : «Væ huic mundo ab scandalis[4];» quia crucem Domini plerique scandalum judicarunt, cum Dominicæ humilitas passionis nostræ sit sacramentum salutis; ut adoriamur virtutis officium, sumamus humilitatis exemplum. Væ igitur ei qui in crucem Domini non crediderit, qua scandalizantur infirmi : «Expedit ei » ut suspendatur mola asinaria in collo ejus, et demergatur in profundum maris[5].»

LXIII. In divinis quidem Scripturis non verborum seriem, sed rerum pondus examinare debemus; plus enim

[1] Matth. xv, 23. — [2] Id. xviii, 6. — [3] Prov. xii, 5. — [4] Matth. xviii, 7. — [5] Ibid. 6.

proficit ad reprimenda peccata, inauditi generis atque deformis belluina quædam pompa supplicii. Tamen ne cui hinc quoque scandalum generetur infirmo, non otiose simul positam putamus molam asinariam, collum hominis, profundum maris. Etenim cum asini typum populus gentilis acceperit, nonne tibi videtur tanquam molam asinariam volvere, quandiu in imperitiæ suæ errore versatur, naturæ quidem vinculis alligatus; ut verbum emolat, Deum quærat : sed opertæ mentis cæcitate suffusus; ut vultum animi erigere ad Deum, et oculos cordis aperire non noverit? Et ideo sine ulla cursus alacritate, vestigiis in se sæpe redeuntibus, invitus usui laborat alieno. Tamen qui molam volvit, consummandi aliquando finem operis habet, et exuendæ spem gerit cæcitatis : cui vero mola ad collum suspenditur, portat lapidem, qui portare Domini jugum recusavit. Asinus ergo ad molam, cæcus ad lapidem, gentilis ad saxum, qui adorat eum quem non videt, nec agnoscit : « Deus enim non in manufactis habi- » tat[1], » nec in saxo agnoscitur, sed in spiritu.

LXIV. Uterque igitur populus et gentilis et Judæus pompa quadam sermonis hujus exponitur : sed vehementior in Judæos pœna decernitur. Gentilium enim memoria sæculi istius fluctibus obruetur, et cœno mundi hujus abolebitur, qui inter ea quæ non sunt, esse voluerunt, et alienati a scientia Dei tanquam in profundum maris mersi sunt : at vero Judæi per Patriarchas assumpti, circumcisione signati, per Legem eruditi non tanquam ignoti peribunt, sed tanquam sacrilegi punientur. Etenim Atheniensibus ignotus Deus[2], in Judæa notus[3], sed non receptus. Et ideo qui ignorat, ignorabitur : qui prævaricatur, damnabitur; nec ille exutus a culpa, qui suum nescivit auctorem : et ille exutus a venia, qui Dominum non rece-

[1] Act. XVII, 24. — [2] Ibid. 23. — [3] Psal. LXXV, 2.

pit. Tolerabilius tamen est fidem non detulisse Christo, quam manus intulisse.

« Interrogavit autem eum quidam princeps, dicens : » Magister bone, quid faciendo vitam æternam possidebo ? » Dicit autem ei Jesus : Quid me dicis bonum ? Nemo bo- » nus, nisi solus Deus[1]. »

LXV. Versuta interrogatio, et ideo arguta responsio. Tentator enim princeps iste magistrum bonum dixit, qui Deum bonum dicere debuisset. Nam licet et in Divinitate bonitas sit, et in bonitate Divinitas (nemo enim bonus nisi solus Deus, omnis autem homo mendax[2] : quidquid autem mendax, utique non bonum) tamen addendo : « Magister » bone, » in portione bonum dixit, non in universitate; nam Deus universitate bonus, homo ex parte. Propterea Dominus : « Quid me dicis bonum, » quem negas Deum ? Quid bonum dicis, cum bonus nemo nisi unus Deus ? Non ergo bonum se negat, sed Deum designat. Bonus enim quid est, nisi plenus bonitatis? At vero cum scriptum sit : « Non est » qui faciat bonitatem, non est usque ad unum[4], » utique de hominibus, non de Deo dixit; Deus enim unus est[5], non unus e numero : ita et Dei Filius quasi unicus exceptus est, non quasi unus ex multis : unigenitus est, non unus ex genitis. Et ideo : « Nemo bonus, » non præjudicat Christo; quia nemo judicat Christum : « Nemo » enim tanquam communiter de nobis dicitur, sed nihil Christo commune nobiscum.

LXVI. Quod si quem movet, quia « Nemo bonus nisi » unus Deus, » moveat et illud, quia nemo bonus nisi Deus. Quod si a Deo Filius non excipitur, utique nec a bono Christus excipitur. Sed cum in Deo Filius persona alter, potestate unus sit : « Unus enim Deus ex quo omnia, et

[1] Luc. XVII, 18, 19. — [2] Psal. CXV, 11. — [3] Id. XIII, 3. — [4] Deut. VI, 4.

» unus Dominus per quem omnia[1] :» Deus autem et Dominus non duo dii, sed unus Deus sit; quia « Dominus Deus » tuus, Dominus unus est[2], » utique cum secundum majestatem Deus unus utraque persona sit, et bonus unus in utroque est. Nam quomodo non bonus ex bono natus? « Arbor » enim bona bonos fructus facit[3]. » Quomodo non bonus, cum bonitatis substantia assumpta ex Patre non degenerarit in Filio, quæ non degeneravit in Spiritu? Et ideo « Spi» ritus tuus bonus deducet me in viam rectam[4]. » Quod si bonus Spiritus qui accepit ex Filio, bonus utique et ille qui tradidit. Et cum bonus Pater, utique et ille bonus qui omnia habet, quæ Pater habet[5]. Aut si negatis Filium habere bonitatem, negatis et Patrem.

LXVII. Ratio evidens exemplis non eget, tamen vel auctoritatem sequimini Scripturarum; scriptum est enim: « Dominus judex bonus domui Israël[6]. » De Filio, an de Patre dicit? « Sed Pater non judicat quemquam; quia omne » judicium dedit Filio[7]. » Ergo Dominus bonus Filius. Accipe aliud : Trinitatem utique confitentur qui ad baptismum veniunt; quia baptizantur in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti : ergo et Patri et Filio et Spiritui sancto confitentur. Cum ergo dicitur : « Confitemini Domino, » quoniam bonus[8] :» bonus utique Pater, bonus et Filius, bonus et Spiritus sanctus : sed Deus unus est; quia « Bonus » Dominus expectantibus eum. » Annon bonus, « Qui bona » tribuit animæ quærenti eum[9] ?» Annon bonus, « Qui satiat » in bonis animam tuam[10] ?» Annon bonus, qui ait : « Ego » sum pastor bonus[11] ? »

LXVIII. Sed putatis ideo Deum bonum; quia judicium non habet, in quo est necessitas vindicandi. Quanquam

[1] I Cor. VIII, 6. — [2] Deut. VI, 4. — [3] Matth. VII, 17. — [4] Psal. CXLII, 11. — [5] Joan. XVII, 10. — [6] Isaï. XXXIII, 22. — [7] Joan. V, 22. — [8] Psal. CXXXV, 1. — [9] Thren. III, 25. — [10] Psal. CII, 5. — [11] Joan. X, 11.

jam præmissum sit judicem bonum esse domui Israël[1]; tamen alibi habes : «Quam bonus Deus Israël rectis corde[2]!» De quo igitur putatis dictum : de Patre, an de Filio? Si de Patre : ergo non omnibus bonus. Cur igitur Filio derogatis? Si de Filio, ergo bonum Deum et Filium confitemini; ipse est enim «Benedictus Deus Israël, quia visitavit et fecit redemptionem plebis suæ[3].» Ipse est rex et Deus Israël, cui dicitur : «Rabbi, tu es Filius Dei, tu es rex Israël[4].» Sic igitur hic dicit : Quoniam tu bonum me non potes sentire qui tentas, quid me dicis bonum? Bonus quidem ego, sed «Rectis corde :» cui bonum esse ex natura suppetat, non ex versutia. Bonus ergo Filius : «Candor est enim lucis æternæ, et speculum sine macula Dei majestatis, et imago bonitatis illius[5].» Quomodo ergo non bonus, qui est imago bonitatis? Sicut enim imago Dei Deus, sed unus Deus : ita et divinæ imago bonitatis bona, sed una bonitas. Mihi certe utile est bonum Deum credere, quem meorum habiturus sum judicem delictorum. Illi viderint qui credere bonum nolunt. Itaque quia legisperitus est iste qui tentat, sicut in libro alio demonstratur, bene dixit : «Nemo bonus nisi Deus[6];» ut admoneret quia scriptum est : «Non tentabis Dominum Deum tuum[7] :» sed magis confiteretur Domino, «Quoniam bonus[8].»

LXIX. Denique eum sæpe perstringit : nam glorianti in Lege quod a juventute sua omnia custodisset[9]; ut inanem jactantiam ejus exponeret, ostendit ei adhuc deesse quod Legis est. Et ideo ad misericordiæ præceptum tristis inducitur; ut in eum naturalis quædam detur forma sententiæ :

[1] Supra num. LXVII. — [2] Psal. LXXII, 1. — [3] Luc. I, 68. — [4] Joan. I, 49. — [5] Sap. VII, 26. — [6] Marc. CVII, 18. — [7] Deut. VI, 16. — [8] Psal. CXXXV, 1. — [9] Luc. XVIII, 21, et seqq.

» Facilius camelum per foramen acus transire, quam divitem intrare in regnum Dei[1]. »

LXX. Magna vis, magnum pondus in verbis. Quibus enim verbis aliis vehementius exprimeret, non debere jactare se divitem in divitiis suis, quam talibus quibus definitur contra naturam esse dives misericors? Aufer mihi lenocinia fucumque verborum, quæ solent enervare sententias. Lactari non debuit iste, sed frangi, qui misericordiam respuebat. Tamen si quos verborum magis ornamenta quam sensus virilis et naturalis quidam habitus et forma delectant : quod boni faciunt petitores in uxore ducenda, ut mores discutiant, non decorem, nec aspectus offensione revocentur, cum virtute animi provocantur : hi quoque in verbis mysterium quærant, quod est mens quædam et anima verborum; nec in mysterio verba discutiant.

LXXI. Camelus ergo in typo populus gentilis accipitur, quem leo ille quærens quem devoret, onustum thesauro propheticis agitat speciebus in desertum : In tribulatione enim et angustia leo et catulus leonis, aspides et progenies aspidum volantium ferebant in asinis et camelis divitias suas. Et bene camelus pro gentili figuratus est populo; quia superstitionis deformitate degenerans, priusquam crederet populus nationum, belluinæ speciem fœditatis, absurda vestigia, ora turpia præferebat. Facilius igitur iste peccator per viam intravit angustam (quæ est via Christi, qui per proprii corporis passionem mortis penetrans viam, velut acus redintegravit scissa quædam nostræ vestimenta naturæ) quam populus Judæorum dives in Lege, egenus in fide, præruptus in furore, probrosus in crimine.

LXXII. Potest etiam moraliter de omni intelligi peccatore, et de arrogante divite. Nonne tibi videtur Publicanus ille oneratus suorum conscientia delictorum, cum oculos ad

[1] Luc. XVIII, 25. — [2] Isai. XXX, 6. — [3] Luc. XVIII, 13.

Deum non auderet attollere, velut quidam camelus in foramen acus confessionis suæ remediis facilius introire, quam Pharisæus ille in regnum Dei, arrogans in prece, jactans innocentiæ, præsumptor gloriæ, exprobrator misericordiæ, prædicator sui, criminator alieni : qui magis conveniret Dominum, quam rogaret? Si quis igitur horret camelum, horrescat eum qui factis fœdior sit camelo.

« Honora patrem et matrem[1]. »

LXXIII. Pulchre mihi hodie legitur Legis exordium[2], quando mei natalis est sacerdotii; quotannis enim quasi de integro videtur incipere sacerdotium, quando temporum renovatur ætate. Bonum etiam quod legitur : « Honora » patrem et matrem. » Vos enim mihi estis parentes, qui sacerdotium detulistis (56) : vos, inquam, filii, vel parentes : filii singuli, universi parentes; libenter enim meos dixerim vos vel liberos, vel parentes, qui verbum Dei auditis et facitis : filios, quia scriptum est : « Venite, filii, » audite me[3] : » parentes, quia ipse Dominus dixit : « Quæ » mihi mater aut fratres? Mater et fratres mei hi sunt, qui » audiunt verbum Dei et faciunt[4]. »

LXXIV. Bene ergo Lex quæ præmiserat : « Diliges Do- » minum Deum tuum et diliges proximum tuum[5], » subjecit : « Honora patrem tuum et matrem. » Primus enim gradus iste pietatis est; namque hos auctores tibi esse voluit Deus. Honora obsequiis, ut abstineas a contumeliis; quia ne vultu quidem lædenda pietas est parentum. Sed parum est non lædere, quia Lex prospexit ne patiantur injuriam : « Qui enim maledixerit patri vel matri, » morte moriatur[6] : » tu honora, ut bonus sis. Aliud est Legis beneficium, aliud pietatis officium. Honora tuos, quia suos Dei Filius honoravit. Legisti enim, « Et erat

[1] Luc. XVIII, 20.— [2] Exod. XX, 12. —[3] Psal. XXXIII, 12.— [4] Luc. VIII, 21. — [5] Deut. VI, 5. — [6] Exod. XXI, 17.

» subditus illis[1] » si Deus servulis, quemadmodum tu parentibus? Honorabat igitur Joseph et Mariam Christus non naturæ debito, sed pietatis officio. Honorabat et patrem Deum, quemadmodum nemo potuit honorare; ut esset obediens usque ad mortem : honora ergo et tu parentes.

LXXV. Est autem honor non solum honorificentiæ, sed etiam largitatis : « Viduas honora, quæ vere viduæ » sunt[2]. » Honor enim est deferre pro meritis. Pasce patrem tuum, pasce matrem tuam. Et si paveris matrem, adhuc non reddidisti dolores, non reddidisti cruciatus quos pro te passa est : non reddidisti obsequia quibus te illa gestavit : non reddidisti alimenta quæ tribuit tenero pietatis affectu, immulgens labris tuis ubera : non reddidisti famem quam pro te illa toleravit; ne quid quod tibi noxium esset, ederet; ne quid quod lacti noceret, hauriret. Tibi illa jejunavit, tibi manducavit, tibi illa quem voluit cibum non accepit, tibi quem noluit cibum sumpsit, tibi vigilavit, tibi flevit : et tu illam egere pateris? O fili, quantum tibi sumis judicium, si non pascas parentem! Illi debes quod habes, cui debes quod es. Quantum judicium, si pascat Ecclesia quos tu nolis pascere! « Si quis fidelis[3], » inquit, aut si qua fidelis « Habet » viduas, subministret illis; ut non gravetur Ecclesia, ut » his quæ vere viduæ sunt, sufficiat. » Hoc de extraneis : quid de parentibus?

LXXVI. Non otiose diximus proxime, quia nos materna querela præstrinxit : sed maluimus eum qui talis est, publice monere, quam domestice coërcere (57). Et si nostra voce non proditur, vel suo tamen erubescit affectu. Ne commiseris, fili, ut parentes tuos aliorum fames pascat : ne commiseris, fili, ut jejunia pauperum

[1] Luc. II, 51. — [2] I Tim. V, 3. — [3] Ibid. 16.

parentibus tuis cibum quærant. Si non propter gratiam et salutem, propter verecundiam pasce vel tu, fili, vel tu, filia. Non pudet si te ingrediente in Ecclesiam, alienis manus suas anus mater extendat, et prætermissa filia, de extraneis stipem poscat; cum tu transeas sublimi collo, et nutibus oculorum, trahens vestem, habens inaures et dextralia et annulos, et reliqua quæ Esaïas dicit[1]? Quid si in te sermonem suum vertat, reposcens naturæ debitum, nutrimentorum pretium, manus tuæ quod genitrici debetur officium? Quid respondebis?

LXXVII. Dabis-ne aliis? Quid si tibi objiciant: Vade, prius matrem tuam pasce. Nam, etsi pauperes sunt, impiam tamen non quærunt collationem. Nonne audisti supra quia dives ille in bysso et purpura recubans[2], cujus de mensa micas Lazarus colligebat, pœnis cruciatur æternis; quia pauperi non impartivit alimenta? Si non donare extraneis, grave est: quanto gravius excludere parentes? Sed dicis te, quod eras parentibus collaturus, Ecclesiæ malle conferre. Non quærit donum Deus de fame parentum. Unde reprehendentibus Judæis quia Discipuli Domini manus non lavarent, respondit Jesus: « Quicumque dixerit: Munus quodcumque est ex me, tibi proderit, non honorificabit patrem aut matrem[3]. »

LXXVIII. Quapropter obscuritatem sensus non imprudenter deflexiмus. Nam Judæi cum hominum traditionem sequuntur, Dei negligunt: Discipuli traditionem Dei præferentes, hominum negligebant; ut manus non lavarent, cum panem manducarent; quoniam « Qui lotus est totus, non habet necesse ut manus lavet[4]. » Laverat eos Jesus, lavacrum aliud non quærebant; uno enim Christus baptismate omnia solvit baptismata. Itaque quem

[1] Isaï. III, 16, et seqq. — [2] Luc. XVI, 19, et seqq. — [3] Matth. XV, 5, 6. — [4] Joan. XIII, 10.

laverit Ecclesia, non habet necesse iterum lavari. Ergo mysterio intendebant Discipuli, non sui munditiam corporis, sed animæ requirentes. Hoc reprehendebant Judæi : sed argute redarguuntur a Domino, quod inania observent, profutura despiciant. Et ideo illis dicit : Vos quare dicitis patri aut matri, quos Lex præcipit honorari[1] : « Munus quodcumque est ex me, tibi proderit ; » id est, cum petit aliquid ad sumptum egens pater aut mater a filio, quia Legem timens Judæus excusationem non dandi requirit, dicere solet : « Munus quod est ex me, tibi pro» derit ; » ut dicatam a filiis Deo pecuniam pater religiosus accipere reformidet. Sed hæc traditio hominum est excusationes obtexentium avaritiæ suæ. Cæterum Dei traditio est, ut prius pascas parentes[2]. Nam si juxta divinum oraculum, contumelia parentis morte luitur, quanto magis fames quæ morte gravior est[3] ?

LXXIX. Quo loco insolentem Dominus infrenat jactantiam. Multi enim, ut prædicentur ab hominibus, Ecclesiæ conferunt, quæ suis auferunt; cum misericordia a domestico progredi debeat pietatis officio. Da ergo prius parenti, da etiam pauperi, da illi presbytero quod tibi abundat terrenum, ut ab illo accipias spirituale quod tibi deest; etenim qui honorat, honorabitur. Vide ergo quia ille cum accipit, tradit : et accipit non quasi inops, sed quasi remuneraturus majore mensura. Da pauperi in requiem ejus, ut et tu communicans de tuo inopi, requiem consequaris. Sed ut pascendos Scriptura dicit parentes[4] : ita propter Deum relinquendos parentes; si impediant devotæ mentis affectus.

« Factum est autem cum appropinquasset Hiericho, » quidam cæcus sedebat secus viam[5]. »

[1] Exod. xx, 12. — [2] Dist. LXXXVI, cap. Cæterum. — [3] Exod. xxi, 17. — [4] Luc. xiv, 26. — [5] Id. xvii, 35.

LXXX. In libro secundum Matthæum duo inducuntur[1], hic unus : ibi egrediente Hiericho, hic appropinquante. Sed nulla distantia; nam cum in hoc uno typus populi gentilis sit, qui sacramento Dominico recipit amissi luminis claritatem, nihil interest utrum in uno medicinam, an in duobus accipiat, quoniam ex Cham et Japheth Noë filiis originem ducunt, in duobus cæcis duos generis sui prætendebant auctores.

LXXXI. Quod videtur etiam Lucas non omisisse, cum Zachæum subjicit, qui statura pusillus, hoc est, nulla nobilitatis ingenitæ dignitate sublimis, exiguus meritis, sicut populus nationum, audito Domini Salutaris adventu, quem sui non receperant, videre cupiebat : sed nemo facile Jesum videt, nemo potest Jesum videre constitutus in terra. Et quia non Prophetas, non regnum habebat, tanquam formæ gratiam naturalis ascendit in sycomorum, vanitatem scilicet Judæorum vestigio suo proterens, errata quoque corrigens superioris ætatis : et ideo Jesum interioris domus recepit hospitio. Et bene ascendit in arborem, ut arbor bona bonos fructus faceret, ac naturali excisus oleastro, et contra naturam insertus in bonam olivam, fructum posset Legis afferre; radix enim sancta, etsi rami inutiles, quorum infructuosam gloriam plebs gentium fide resurrectionis quasi quadam corporis elevatione transcendit.

« Et ecce vir nomine Zachæus[2]. »

LXXXII. Zachæus in sycomoro, cæcus in via. Quorum alterum Dominus miseraturus expectat, alterum mansionis suæ claritate nobilitat : alterum sanaturus interrogat, apud alterum se non invitaturum invitat; sciebat enim uberem hospitis sui esse mercedem : sed tamen etsi nondum vocem invitantis audierat, audierat affectum.

[1] Matth. xx, 30. — [2] Luc. xix, 2.

LXXXIII. Verum ne cæcum istum tanquam fastidiosi pauperum cito reliquisse videamur, et transisse ad divitem; expectemus eum, quia expectavit et Dominus: interrogemus eum; quia interrogavit et Christus. Nos interrogemus, quia nescimus: ille, quia noverat: nos interrogemus, ut sciamus unde iste curatus sit: ille interrogavit, ut in uno plures disceremus unde Dominum videre mereremur; interrogavit enim, ut crederemus nisi confitentem non posse sanari.

« Et confestim vidit, et sequebatur illum magnificans » Dominum.... Et perambulabat in Hiericho[1]. »

LXXXIV. Aliter enim non videret, nisi sequeretur Christum, nisi Dominum prædicaret, nisi sæculum præteriret. Cum divitibus quoque in gratiam revertamur; nolumus enim offendere divites, quia volumus, si fieri potest, sanare omnes; ne in cameli comparatione præstricti, et in Zachæo citius quam oportuit, derelicti, justæ habeant commotionis offensam.

LXXXV. Discant non in facultatibus crimen hærere, sed in iis qui uti nesciant facultatibus; nam divitiæ ut impedimenta in improbis, ita in bonis sunt adjumenta virtutis. Dives certe Zachæus electus a Christo, sed dimidium bonorum suorum pauperibus largiendo, reddendo etiam in quadruplum quæ fraude sustulerat (alterum enim non sat est: nec habet gratiam liberalitas, si injuria perseverat quia non spolia, sed dona quæruntur) uberiorem mercedem, quam conferebat, accepit.

LXXXVI. Et bene princeps inducitur publicanorum. Quis enim de se desperet, quando et iste pervenit cui census ex fraude? « Et ipse, inquit, dives[2]. » Ut scias non omnes divites avaros.

LXXXVII. Quid sibi vult quod nullius alterius statu-

[1] Luc. XVIII, 43. — [2] Id. XIX, 2.

ram Scriptura nisi hujus expressit, « Quia statura pusillus » erat [1]? » Vide ne forte malitia pusillus, aut adhuc pusillus fide; nondum enim promiserat, cum ascenderet, nondum viderat Christum, merito adhuc pusillus. Denique Joannes magnus, quia et Christum vidit, et Spiritum sicut columbam super Christum manentem, sicut ipse ait: « Vidi » Spiritum descendentem sicut columbam, et manentem » super eum [2]. »

LXXXVIII. Quæ autem turba, nisi imperitæ confusio multitudinis, quæ verticem nequit videre sapientiæ? Ergo Zachæus quandiu in turba est, non videt Christum: supra turbam ascendit, et vidit; hoc est, plebeiam transgressus inscientiam, meruit, quem desiderabat, aspicere. Pulchre autem addidit:

« Quia illa parte erat transiturus Dominus [3]. »

LXXXIX. Vel ubi sycomorus, vel ubi crediturus; ut et mysterium servaret, et gratiam seminaret: sic enim venerat, ut per Judæos transiret ad gentes.

XC. Vidit itaque Zachæum sursum; jam enim sublimitate fidei inter fructus novorum operum velut fœcunda altitudine arboris eminebat. Et quoniam de typo ad moralia deflleximus, inter tot credentium voluntates Dominica die relaxare animum, festivitatem admiscere delectat. Zachæus in sycomoro, novum videlicet novi temporis pomum, ut in hoc quoque compleretur illud: « Arbor » fici produxit grossos suos [4]; » ad hoc enim Christus advenit, ut ex lignis non poma, sed homines nascerentur. Legimus alibi: « Cum esses sub arbore fici, vidi te [5]. » Ergo non Nathanaël sub arbore, hoc est, supra radicem, quia justus; radix enim sancta: sub arbore tamen Nathanaël, quia sub Lege: Zachæus supra arborem, quia supra Legem: ille Domini occultus defensor, hic publicus prædicator:

[1] Luc. XIX, 3. — [2] Joan. I, 32. — [3] Luc. XIX, 4. — [4] Cant. II, 13. — [5] Joan. I, 48.

ille adhuc Christum ex Lege quærebat, iste jam supra Legem, relinquebat sua, et Dominum sequebatur.

«Ecce mnà tua decem mnas acquisivit[1].»

XCI. Bonus ordo, ut vocaturus gentes, et Judæos jussurus interfici, qui noluerunt regnare supra se Christum, hanc præmitteret comparationem, ne diceretur : Nihil dederat populo Judæorum : unde potuit melior fieri; aut quid ab eo qui nihil recepit, exigitur? Non mediocris ista est mna, quam supra mulier Evangelica quia non invenit, lucernam accendit, lumine quærit admoto, gratulatur inventam[2].

XCII. Denique ex una decem mnas alius fecit, alius quinque[3]. Fortasse istæ moralia habent, quia quinque sunt corporis sensus : illæ decem, duplicia, id est, mystica Legis, et moralia probitatis. Unde et Matthæus quinque talenta et duo talenta posuit[4] : in quinque talentis ut sint moralia, in duobus utrumque, mysticum atque morale. Ita quod numero inferius, re uberius. Et hic possumus decem mnas, decem verba intelligere, id est, Legis doctrinam : quinque mnas, magisteria disciplinæ. Sed legisperitum in omnibus volo esse perfectum; non enim in sermone, sed in virtute est regnum Dei.

XCIII. Bene autem quia de Judæis dicit, duo soli multiplicatam pecuniam deferunt; non utique æris, sed disputationis usuris. Alia est enim pecunia fœnoris, alia doctrinæ cœlestis usura.

XCIV. Denique Dominus cum dicit : «Quare non »dedisti pecuniam meam ad mensam[5]?» non nostræ, sed suæ pecuniæ quærit usuram.

XCV. Unus intra terram abscondisse se dicit, quod rationem quæ ad imaginem et similitudinem Dei data est

[1] Luc. xix, 16. — [2] Id. xv, 8. — [3] Id. xix. — [4] Matth. xxv, 15. — [5] Luc. xix, 23.

nobis, studio voluptatis obruit, et tanquam in foveam carnis abscondit[1]. De aliis siletur, qui quasi prodigi debitores, quæ acceperant, perdiderunt. In duobus illis pauci sunt, qui per duas vices ad cultores vineæ destinati sunt[2] : in reliqui omnes Judæi. Quam comparationem Matthæus etiam nobis voluit aptare, quod similiter ut dives qui pecuniam suam non impartit pauperibus[3] : ita etiam qui doctrinæ suæ gratiam non dividit imperitis, docere cum possit, haud mediocris reus est culpæ. De quo, quoniam in libris de Fide scriptis diximus, transcurrere melius fuerit[4].

XCVI. Civitates autem decem esse quæ possunt, nisi forte animæ quibus jure præponitur qui pecuniam Domini, et illa eloquia casta probata sicut argentum, mentibus hominum fœneraverit[5]? Nam sicut Hierusalem dicitur ædificata sicut civitas[6], ita sunt animæ pacificæ. Et sicut Angeli præsunt; ita et hi qui vitam meruerint Angelorum.

[1] Matth. xxv, 18. — [2] Luc. xx, 10. — [3] Matth. xxiv, 18. — [4] Lib. v de Fide cap. I. — [5] Luc. xviii, 17. — [6] Psal. cxxi, 3.

LIBER IX.

«Et factum est, cum appropinquasset ad Bethphage et »Bethaniam, ad montem qui vocatur Oliveti, misit duos »Discipulos, dicens : Ite in castellum quod contra est, in »quod introeuntes invenietis pullum asinæ alligatum, in »quo nemo sedit[1]. »

I. Pulchre relictis Judæis, habitaturus in affectibus gentium, templum Dominus ascendit; hoc enim templum est verum, in quo non in littera, sed in spiritu Dominus adoratur : hoc Dei templum est, quod fidei series, non lapidum structura fundavit. Deseruntur ergo qui oderant, eliguntur qui amaturi erant.

II. Et ideo ad montem venit Oliveti, ut novellas oleas in sublimi virtute plantaret, quorum mater est illa quæ sursum est Hierusalem. In hoc monte est ille cœlestis Agricola, ut plantati omnes in domo Dei, possint viritim dicere : «Ego autem sicut oliva fructifera in domo Do»mini[2]. » Et fortasse ipse mons Christus est. Quis enim alius tales fructus ferret olivarum, non curvescentium ubertate baccarum, sed spiritus plenitudine gentium fœcundarum? Ipse est per quem ascendimus, et ad quem ascendimus. Ipse est janua, ipse est via, qui aperitur, et qui aperit, qui pulsatur ab ingredientibus, et ab emeritis adoratur.

III. Ergo in castello erat, et ligatus erat pullus cum asina : non poterat solvi, nisi jussu Domini : solvit eum

[1] Luc. XIX, 29, 30. — [2] Psal. LI, 10.

manus Apostolica : talis actus, talis vita, talis gratia. Esto talis, ut et tu possis ligatos solvere.

IV. Nunc consideremus qui fuerint illi, qui errore dejecto, de paradiso ejecti, in castello sunt religati. Et vides quemadmodum quos mors expulerat, vita revocaverit[1]. Et ideo secundum Matthæum et asinam et pullum legimus; ut quia in duobus hominibus uterque fuerat sexus expulsus, in duobus animalibus sexus uterque revocetur. Ergo illic in asina matre quasi Evam figuravit erroris : hic autem in pullo generalitatem populi gentilis expressit; et ideo in pullo sedetur asinæ.

V. Et bene : « In quo nemo sedit ; » quia nullus antequam Christus nationum populos vocavit ad Ecclesiam. Denique secundum Marcum sic habes : « Quem nemo adhuc » sedit hominum[2]. » Alligatus autem perfidiæ vinculis tenebatur, iniquo addictus domino, errore famulatus (58) : sed dominatum sibi vindicare non poterat, quem reum fecerat non natura, sed culpa. Et ideo cum Dominus dicitur, unus agnoscitur ; nam et multi dii, et multi domini, sed generaliter : nobis tamen unus Deus, et unus Dominus. Itaque etsi non exprimitur, Dominus definitur non jam per adjunctionem personæ, sed per universitatem naturæ.

VI. Marcus autem induxit ligatum ante januam[3], quia extra Christum quicumque est, foris est in via : qui autem in Christo est, foris non est. « In transitu, » addidit; ubi nullius certa possessio, non præsepe, non alimenta, non stabulum. Misera servitus, cui vagum jus est; plures enim dominos habet, qui unum non habet. Alieni alligant, ut possideant : iste solvit, ut teneat; vehementiora enim dona novit esse, quam vincula.

VII. Nec illud otiosum quod duo Discipuli diriguntur,

[1] Matth. XXI, 2. — [2] Marc. XI, 2. — [3] Ibid. 4.

Petrus ad Cornelium, Paulus ad reliquos[1]. Et ideo non personas designavit, sed numerum definivit; tamen si quis est qui personas exigat, potest æstimare de Philippo quem Spiritus misit in Gazam[2], quando Candacis reginæ baptizavit eunuchum, et ab Azoto in Cæsaream per omnes civitates verbum Domini seminavit. Nec illud prætereundum quod mox remittendos asserit; quia dirigendi erant qui Dominum Jesum in finibus gentium prædicarent.

VIII. Illi ergo directi cum solverent pullum, numquid suis verbis usi sunt? Minime : sed dixerunt sicut dixerat illis Jesus[3]; ut agnoscas quod non suo sermone, sed Dei verbo; nec proprio, sed Christi nomine fidem populis infudere gentilibus, atque adversariæ potestates quæ sibi nationum obsequia vindicabant, mandato cessere divino.

IX. Unde et Apostoli propria Christo vestimenta substernunt[4], sive quo facti gloriam evangelica prædicatione præferrent : in Scripturis enim divinis plerumque vestimenta virtutes sunt, quæ gentium duritiam in aliquantum propria quoque virtute mollirent; ut inoffensa vecturæ felicis obsequia sedulis affectibus exhiberent. Non enim mundi Dominum forensi specie gestari dorso asinæ delectavit : sed ut latente mysterio penetralia nostræ mentis insterneret, et in secretis animorum interiore consessu mysticus vector insideret, quasi quodam corpore Divinitatis infusus, regens mentis vestigia, lascivias carnis infrenans; ut ductu pietatis assuetum populi gentilis edomaret affectum. Felices illos, qui talem internis renibus recepere vectorem! Felices plane illos, quorum ora ne multiloquio solverentur, verbi cœlestis habena restrinxit!

X. Quæ est ista habena, fratres? Quis me doceat quemadmodum ora hominum aut restringat, aut solvat? Mons-

[1] Act. X, 23, et XIII, 3. — [2] Id. VIII, 26. — [3] Luc. XIX, 31 et 34. — [4] Ibid. 35, 36.

travit mihi habenam ille qui dixit : «Ut detur mihi sermo » in apertionem oris mei[1]. » Sermo ergo habena est, sermo stimulus est; et ideo durum est tibi adversus stimulum calcitrare. Docuit igitur hic nos aperire cor, stimulum perpeti, jugum ducere. Doceat et alius linguæ retinacula pati : Rarior enim tacendi virtus est, quam loquendi. Doceat plane ille, qui velut mutus adversus dolum non aperuit os suum, paratus in flagella, et verbera non recusans, ut esset pia sessio Deo[2].

XI. Disce a domestico Dei gestare Christum ; quoniam prius te ille gestabat, cum pastor errantem reduceret ovem[3]: disce sedula mentis tuæ dorsa substernere, disce esse sub Christo, ut possis esse supra mundum. Non quicumque facile vehit Christum, sed ille qui potest dicere : «Incurvatus et humiliatus sum nimis : rugiebam a gemitu » cordis mei[4]. » Quod si desideras non moveri, super illa vestimenta Sanctorum elutum fige vestigium. Cave enim ne lutulentis pedibus incedas, cave ne transversis gressibus, perstrata tibi propheticarum viarum itinera derelinquas; namque ut tutior venturis gentibus esset incessus, propriis indumentis usque ad Dei templum qui præibant Jesum, semitam munierunt[5]. Ut tu sine offensione gradiaris, Discipuli Domini amictu se proprii corporis exuentes, inter adversa turbarum viam tibi suo stravere martyrio. Si quis tamen ita vult accipere, non renitimur, quod pullus iste jam supra Judæorum vestimenta graderetur.

XII. Quid autem sibi velint ramorum fragmina[6], quæ utique incedentium gressus implicare consuerunt, dubitarem profecto, nisi me in superioribus bonus mundi totius docuisset agricola, quia jam securis ad radices arborum posita est, quæ sub adventu Domini Salutaris in-

[1] Act. IX, 5. — [2] Psal. XXXVII, 14. — [3] Luc. XV, 6. — [4] Psal. XXXVII, 9. — [5] Luc. XIX, 36. — [6] Matth. XXI, 8.

fœcunda succidat, et infructuosarum inanem gloriam gentium solo sternat, fidelium pedibus proterendam; ut renovatæ mentis spiritu nationes, velut novellarum arborum stirpes de vetustis possint germinare caudicibus.

XIII. Ne ergo despicias hunc asellum; nam sicut in vestitu ovium sunt lupi rapaces, ita contra inest homo cordis absconditus sub specie bestiali; quia sub exuviis corporis, quod nobis est commune cum belluis, mens Deo plena vegetatur. Quod ad figuram hominum pertinere sanctus Joannes evidentius declaravit, addendo quia acceperunt sibi medullas palmarum[1]; justus enim ut palma floret. Et ideo adventante Christo, erigebantur jam supra humeros hominum vexilla justitiæ, et insignia triumphorum. Quid miratur turba quod operatur mysterium? Etsi nesciat quid miretur; miratur tamen quia in illo pullo sapientia sedet, virtus manet, inhæret justitia.

XIV. Ne despicias quoque asinam istam, quæ quondam Angelum Dei vidit, quem homo videre non potuit[2]. Et vidit, et detulit, et locuta est; ut agnosceres posterioribus temporibus sub adventu magni Angeli Dei gentiles illos, ante asinos, locuturos.

XV. Pulchre autem secundum Lucam turbas laudantes Deum ad descensum montis occurrisse legimus[3]; ut operatorem mysterii spiritalis significarent sibi venisse de cœlo. Turba igitur agnoscit Deum, regem appellat, prophetiam repetit : «Hosanna filio David[4],» hoc est, redemptorem domus David, expectatum quoque secundum carnem David filium venisse declarat : et hoc turba illa post exiguum crucifixura momentum. Vere memorabile divinæ operationis insigne; ut adversum se testimonium extorqueatur invitis, cum Deum negant affectibus, quem vocibus confitentur. Unde et Dominicum illud :

[1] Joan. XII, 13. — [2] Num. XXII, 23. — [3] Luc, XIX, 37. — [4] Psal. CXVII, 26.

«Si hi tacuerint, lapides clamabunt[1];»

XVI. Neque enim mirum si laudes Domini contra naturam suam saxa respondeant, quem scopulis duriores prædicant peremptores. Aut fortasse quia obmutescentibus Judæis post Domini passionem, vivi erant secundum Petrum, lapides clamaturi[2]. Ergo compugnantibus licet affectibus suis, turba tamen Deum ad templum suum cum laude deducit.

XVII. Sed Deus templum suum non mercatoris vult esse diversorium, sed domicilium sanctitatis: nec vendibili religionis officio, sed obsequio gratuito usum ministerii sacerdotalis informat. Considera igitur quid tibi ad exemplum vivendi dominica gesta præscribant.

XVIII. «Et ejiciebat omnes vendentes et ementes in » templo: et mensas nummulariorum evertit, et cathedras » vendentium columbas[3].» Generaliter itaque supra docuit sæculares a Dei templo abesse debere contractus: specialiter autem nummularios pepulit. Qui sunt nummularii, nisi qui de pecunia Domini lucrum quærunt, nec bona malaque discernunt? Pecunia enim Domini Scriptura divina est; nam et denarios servis distribuit profecturus, et talenta divisit, et pro sanitate hominis vulnerati duo æra stabulario dereliquit[4]; duobus enim Testamentis vulnera nostra curantur. Sed tu quasi bonus nummularius eloquia Domini, eloquia casta, argentum igne examinatum reconde[5], purgatum Spiritu septiformi[6]: nec adulteram imaginem Regis (quia et Satanas transfigurat se in Angelum lucis) impia commutatione suscipias: nec imminutam Principis tui figuram Arrianæ fraude perfidiæ, thesauro tuo misceas: nec pecuniæ sono aures tentes fidelium; ut religiosarum audientiam Scripturarum tinnitus

[1] Luc. XIX, 40. — [2] 1 Petr. II, 5. — [3] Matth. XXI, 12. — [4] Id. XXV, 14. — [5] Luc. X, 35. — [6] Psal. XI, 7.

æris excludat, vel religiosis affectibus habendi cupiditas inseratur. Non ergo omnes excludantur nummularii; sunt enim et boni. Denique, «Pecuniam meam, inquit, dedisses » nummulariis, et ego veniens cum usuris recepissem » eam[1].» Quod si nummus est Scripturarum, et usura est Scripturarum.

XIX. Cathedras autem vendentium columbas cur everterit, secundum litteram non intelligo; neque enim nundinatores avium vindicare sibi poterant honorati alicujus in nundinis solii dignitatem. Nam quæ prærogativa dignitatis est in columbis? Admonet tamen Dominici forma baptismatis, quando descendit Spiritus sanctus in columba[2], typo ejectorum de templo hujusmodi mercatorum, in Ecclesia Dei consortium eos habere non posse, qui sancti Spiritus gratiam nundinentur. «Gratis enim, inquit, » accepistis, gratis date[3].» Denique Simoni, qui sanctificandi munus pretio in se putavit posse conferri, respondit Petrus : «Pecunia, inquit, tua tecum sit in interitum; » quoniam gratiam Dei putas te pecunia consequi posse : » non est tibi pars, neque sors in hac fide[4].»

XX. Venditores quoque ovium et boum eos puto, qui de labore alieno vel simplicitate, fœdi auctionatores quasdam nundinas aucupantur[5]: aut quia oves ejiciuntur et boves, columbæ jubentur auferri, populus videtur Judæus excludi; Ephræm enim sicut columba, quod eorum Dominus et successiones oderit et labores[6]. Æs effunditur, ut gratia colligatur : mensa nummulariorum evertitur, ut Domini subrogetur : ara dejicitur, ut erigantur altaria.

XXI. Atque hoc non aliqua succinctus manu divitiisque faciebat, sed flagello de restibus cædebat turbas, et nullus resistere audebat[7]. Et nunc virga utitur, nunc

[1] Matth. xxv, 27. — [2] Luc. iii, 22. — [3] Matth. x, 8. — [4] Act. viii, 20, 21. — [5] Joan. ii, 15.— [6] Osee. vii, 11. — [7] Joan. ii, 15.

flagello «(virga enim recta est, virga regni tui[1]),» virga, ut corrigat : flagello, ut suadeat. Directa illic : hic moralis quasi inflexa præceptio, qua peccatoris conscientia velut lento verbere flagellatur; alii sunt enim terrores prophetici, aliæ apostolicæ suasiones : in utroque tamen unius verbi est disciplina. Et ideo flagellum de restibus fecit; quia « Funes ceciderunt, inquit, mihi in præclaris : etenim hæreditas mea præclara est mihi[2];» funes enim dicuntur, quibus agrimensores metandorum limites partiuntur agrorum. Et ideo tanquam bonus agrimensor Synagogæ terminos distinguebat et Ecclesiæ, sacrilegos de templo jubebat exire. Novus enim venerat feracium metator animarum, qui agrorum genera, non spatia metaretur.

XXII. Pulchre tamen non extentis funibus modus aliquis possessionis includitur, nec quasi definitæ rei limites fidei terminantur : sed flagello in immensum libero fines Ecclesiæ porriguntur : eliminantur Judæi, non præscripto aliquo exilio, sed intermino; ut nusquam Synagogæ locus in orbe remaneret.

«Vineam plantavit homo[3].»

XXIII. Plerique varias significationes de vineæ appellatione derivant : sed evidenter Esaïas vineam Domini Sabaoth, domum Israël esse memoravit[4]. Hanc vineam quis alius nisi Deus condidit? Hic est ergo qui locavit eam, et peregre profectus est : non quia ex loco ad locum profectus est Dominus, qui ubique semper est : sed quia est præsentior diligentibus, negligentibus abest. Multis autem temporibus abfuit; ne præpropera videretur exactio. Nam quo indulgentior liberalitas, eo inexcusabilior pervicacia.

XXIV. Unde bene secundum Matthæum habes, quia «Et sepe circumdedit[5],» hoc est, divinæ custodiæ muni-

[1] Psal. XLIV, 7. — [2] Id. XV, 6. — [3] Luc. XX, 9. — [4] Isaï. V, 7. — [5] Matth. XXI, 33.

tione vallavit; ne facile spiritalium pateret incursibus bestiarum. «Et fodit in ea torcular[1].» Quomodo intelligimus quid sit torcular, nisi forte quia Psalmi pro torcularibus inscribuntur; eo quod in his mysteria Dominicæ passionis[2], modo musti sancto fervente Spiritu Prophetarum redundantius æstuaverint? Denique ebrii putabantur, quibus Spiritus sanctus inundabat[3]. Ergo et hic fodit torcular, in quod uvæ rationabilis fructus interior spiritali infusione deflueret. «Ædificavit turrim[4],» verticem scilicet Legis attollens: atque ita hanc vineam munitam, instructam, ornatam locavit Judæis.

XXV. Et tempore fructuum servulos suos misit[5]. Bene tempus fructuum posuit, non proventuum; nullus enim fructus extitit Judæorum, nullus vineæ hujus proventus; de qua Dominus ait: «Expectavi ut faceret uvas, fecit au»tem spinas[6].» Itaque non lætitiæ vino, non spirituali musto, sed cruento Prophetarum sanguine torcularia redundarunt. Denique Hieremias in lacum missus est[7]; hæc enim erant jam torcularia Judæorum non vino repleta, sed borbore. Et licet generaliter Prophetæ videantur exprimi; dat tamen lectio, ut illum qui lapidatus est, Nabutham esse credamus[8]: cujus etsi nullum acceperimus Propheticum verbum, accepimus tamen Propheticum factum; quia multos pro hac vinea futuros Martyres proprio sanguine prophetavit. Quis autem est ille qui in capite vulneratur? Nimirum Esaïas cujus facilius compaginem corporis serra divisit, quam fidem inclinavit, constantiamve detrivit, aut vigorem mentis exsecuit.

XXVI. Eo igitur factum est, ut cum plures alios destinasset, quos Judæi inhonoros et inanes sibi, de quibus

[1] Matth. XXI, 33. — [2] Psal. VIII, LXXX et LXXXIII. — [3] Act. II, 13. — [4] Matth. XXI, 33. — [5] Luc. XX, 10. — [6] Isaï. V, 2. — [7] Jerem. XXXVIII, 6. — [8] 3 Reg. XXI, 13.

nihil potuerunt proficere, dimiserunt[1] : novissime etiam Filium unigenitum mitteret, quem perfidi, quasi hæredem removere cupientes, occiderunt crucifigendo, ejecerunt negando.

XXVII. Breviter itaque quam magna, quam multa. Primum quia naturalis est bonitas quæ plerumque credit indignis : deinde quia postremum malorum remedium Christus advenit : tum quoniam qui hæredem negat, de auctore desperat. Hæres autem Christus, idemque testator et hæres; quia morti propriæ supervivit, et Testamentorum quæ ipse condidit, tanquam hæreditaria in nostris profectibus emolumenta consequitur.

XXVIII. Pulchre ergo interrogat, ut sua se ipsi damnent sententia[2]. Venturum autem Dominum dicit vineæ, quod in Filio adsit etiam paterna majestas, vel quod ultimis temporibus præsentior humanis aspiret affectibus. Ipsi itaque in se sententiam dicunt, ut mali pereant, et ad alios colonos vinea transferatur. Qui igitur sint coloni, quæ vinea consideremus.

XXIX. Vinea typus noster est, quod populus Dei vitis æternæ radice fundatus, supereminet terris, ac solum vile prætexens, nunc gemmanti flore pubescit, nunc circumfusa viriditate vestitur, nunc mite jugum suscipit, cum maturioribus brachiis quasi sarmentis fœcundæ vitis adoleverit. Agricola quippe omnipotens Pater, vitis est Christus[3] : at vero nos palmites, qui nisi fructum feramus in Christo, cultoris æterni falce succidimur. Recte igitur vinea Christi populus nominatur, vel quod crucis in fronte prætexatur indicium, vel quod fructus ejus postrema anni legatur ætate, vel quod omnibus ut ordinibus vinearum, ita pauperibus atque divitibus, humilibus atque potentibus, servis ac dominis in Ecclesia Dei æqua dimensio, nulla

[1] Luc. xx, 11, et seqq. — [2] Ibid. 15. — [3] Joan. xv, 1, et seqq.

discretio sit : ut vitis maritatur arboribus; ita corpus animæ, anima quoque corpori conjugatur : ut vinea dum jugatur, erigitur; et recisa non minuitur, sed augetur : ita sancta plebs dum ligatur, exuitur : dum humiliatur, attollitur : dum reciditur, coronatur. Quin etiam ut tener surculus veteri abscissus ex arbore, in alterius fœtu radicis inseritur : ita populus hic sanctus surculi veteris cicatricibus enodatis, in illo crucis ligno tanquam gremio piæ parentis fotus inolescit : Spiritusque sanctus sicut in altas demissus terrarum scrobes, ita in hoc carcereum corpus infusus, aquæ salutaris irriguo diluit quidquid est fœtidum, membrorumque nostrorum habitus in cœlestem erigit disciplinam.

XXX. Hanc vineam diligens agricola fodere, jugare, contendere consuevit : cruderatisque terrenæ molis aggeribus, operta corporis nostri nunc sole torrere, nunc imbre perfundere, stirpare agrum solitus; ne a sentibus gemma lædatur, ne luxuriet umbra foliorum, verborumque infructuosa jactantia virtutibus obumbrando, maturitatem indolis naturalis impediat. Sed absit ut huic vineæ quidquam timeamus adversi, quam pervigil custos Domini Salutaris adversus omnes nequitiæ sæcularis illecebras muro vitæ vallavit æternæ, et extendit palmites ejus usque ad mare[1] : « Domini enim est terra[2]. » Ubique Deus Pater colitur, ubique Christus Dominus adoratur.

XXXI. Hæc est nostra vindemia. Læti igitur atque securi, pars gremium suum mitium funiculis oneret uvarum, alii cœlestia munera ore libemus, plerique bonarum gressibus voluntatum divini fructum muneris exprimentes, vestigia cothurnis nuda direptis, musto fluente tingamus; locus enim in quo stamus, terra sancta est[3], et ideo calceamenta solvenda sunt, ut spiritale vestigium

[1] Psal. LXXIX, 12. — [2] Id. XXIII, 1. — [3] Exod. III, 5.

sacrosanctæ sedis tribunal ascendens, corporei nexus vinculis exuatur; decet enim totius orbis hic esse vindemiam, ubi totius orbis est vinea.

XXXII. Ecce tempus acceptabile, quo non hyemalibus perfidiæ caligantis pruinis annus riget, nec altis nubibus informis crusta blasphemiæ, gelu durante, concrescit : sed procellis sacrilegii liberata, novos fructus terra jam parturit. Vere parit; dissensionum quippe omnium procella deferbuit, cuncti sæcularis cupiditatis ardores, æstusque omnes quibus Italiæ populus per Judaïcæ olim, et Arrianæ proxime sævitatis incendia coquebatur, sereno jam spiramine temperantur. Sedata tempestas est, concordia navigat, fides spirat : certatim nautæ repetunt fidei quos reliquere portus, et dulcia patriis oscula littoribus affigunt, liberatos se periculis, absolutos erroribus gratulantes.

XXXIII. Salve, vinea tanto digna custode : te non unius Nabuthæ sanguis, sed innumerabilium prophetarum, et (quod est amplius) pretiosus cruor Domini consecravit. Ille licet non regalibus minis territus constantiam metu presserit, non præmiis uberrimis provocatus religiosum vendiderit affectum; sed studio regis obsistens, ne in hortulis suis malvarum olus, succisa vite, sereretur, quando aliud facere nequibat, parata vitibus incendia proprio cruore restinxerit; temporalem tamen vineam defendebat[1] : te vero in perpetuum multorum nobis martyrum plantavit interitus : te, crux Apostolorum æmula Dominicæ passionis, usque in orbis totius terminos propagavit.

« Cujus habet imaginem et inscriptionem[2] ? »

XXXIV. Docet hoc loco Dominus circumspectos nos in respondendo adversus hæreticos vel Judæos esse de-

[1] 3 Reg. XXI, 3. — [2] Luc. XX, 24.

bere. Alibi dixit : « Estote astuti sicut serpentes[1]. » Quem locum plerique accipiunt, ut quia serpente suspenso, Christi crux annuntiata est, quo serpentinum nequitiæ spiritalis virus aboleret; videatur astutus ita esse debere sicut Christus, simplex sicut Spiritus. En tibi serpentem illum qui caput semper custodiat, lethale vulnus excludat. Interrogatus a Judæis utrum de cœlo accepisset potestatem, respondit : « Baptismus Joannis unde est : de » cœlo, an ex hominibus[2] ? » Ut dum illud de cœlo esse negare non auderent, ipsos amentiæ confutaret, qui ejus auctorem negarent esse de cœlo. Postulatus didrachma quærit de imagine[3] ; alia enim imago Dei, alia imago mundi. Unde et ille nos admonet : « Sicut portavimus » imaginem terreni illius, portemus et imaginem hujus » cœlestis[4]. »

XXXV. Imaginem Cæsaris non habet Christus; quia imago est Dei. Imaginem Cæsaris non habet Petrus, quia dixit : « Reliquimus omnia, et secuti sumus te[5]. » Imago Cæsaris non reperitur in Jacobo vel Joanne; quia filii Tonitrui sunt[6] : sed reperitur in mari, ubi dracones illi contritis capitibus super aquam, et ipse draco major comminutus caput, datur in escam populis Æthiopum[7]. Si ergo non habuit imaginem Cæsaris, cur dedit censum? Non de suo dedit, sed reddidit mundo quod erat mundi. Et tu si vis non esse obnoxius Cæsari, noli habere quæ mundi sunt : sed si habes divitias, obnoxius es Cæsari. Si vis nihil regi debere terreno, relinque omnia tua, et sequere Christum.

XXXVI. Et bene prius quæ Cæsaris sunt[8], Cæsari reddenda decernit; neque enim potest esse quis Domini, nisi prius renuntiaverit mundo. Sed omnes renuntiamus

[1] Matth. x, 16. — [2] Luc. xx, 4. — [3] Matth. xvii, 23. — [4] I Cor. xv, 49. — [5] Matth. xix, 27. — [6] Marc. iii, 17. — [7] Psal. lxxiii, 14. — [8] Luc. xx, 25.

verbis, sed non omnes renuntiamus affectu; nam cum sacramenta suscipimus, renuntiamus. Quam gravia vincula promittere Deo, et non solvere? « Melius est, inquit, » non vovere te, quam vovere, et non reddere[1]. » Major est contractus fidei, quam pecuniæ. Redde promissum, dum in hoc corpore es, prius quam veniat exactor, et mittat te in carcerem. « Amen dico tibi, non exies inde, » donec solvas novissimum quadrantem[2]. »

« Si frater alicujus mortuus fuerit[3]. »

XXXVII. Sadducæi, hoc est, detestabilior portio Judæorum, hoc loco Dominum tentant: quorum aperte stultitia reprehenditur, mystice autem sententia retorquetur; quia excluserunt de se castitatis exemplum, dum secundum litteram nubere mulier cogitur et invita, ut defuncti semen excitet frater[4]. Ergo littera occidit, quasi lena vitiorum: spiritus autem magister est castitatis[5].

XXXVIII. Videamus itaque ne hæc mulier Synagoga sit, quæ septem viros habuit, sicut Samaritanæ dicitur: « Quinque enim viros habuisti[6]; » quia Samaritani quinque tantum libros Moysi: Synagoga septem sequitur principaliter, et de nullo propter perfidiam suam hæreditariæ posteritatis semen accepit. Et ideo partem cum viris suis in resurrectione habere non poterit[7], quia spiritale præceptum secundum sensum carnis invertit; non enim frater carnalis aliquis denuntiatus est qui semen fratris suscitaret defuncti: sed ille qui de mortuo populo Judæorum sapientiam sibi divini cultus assisceret in uxorem, atque ex ea semen in Apostolis excitaret: qui quasi defunctorum reliquiæ Judæorum informes adhuc in Synagogæ utero derelicti, secundum electionem gratiæ reservari novi seminis admixtione meruerunt.

[1] Eccles. v, 4. — [2] Matth. v, 26. — [3] Luc. xx, 28. — [4] Deut. xxv, 5. — [5] 2 Cor. III, 6. — [6] Joan. IV, 18. — [7] Apoc. xx, 6.

XXXIX. Synagoga autem frequenter stolam accipit, quod est insigne conjugii, quasi auctor fidelium : repudiata quoque frequenter inducitur, quia mater est perfidorum : cui Lex occidit corporalis, ut spiritualis resurgeret. Ergo sancta plebs Dei, si quinque libros Legis quadam conjugii charitate dilexerit, et quasi maritalibus obsecundarit imperiis, habebit in resurrectione cœleste consortium, non corporeæ colluvionis pudore confusa, sed divinæ gratiæ ditata muneribus.

LIBER X.

« Dixit Dominus Domino meo[1]. »

I. Consummaturus præcepta Dominus, etiam præviam passioni fidem ac misericordiam Testamenti sui fine concludit : fidem, in eo ut Christum et Dominum et Deum nostrum, et ad dexteram Dei sedere credamus : non quod corporaliter sedeat, qui ubique est. Denique ipse in Patre est; quia in substantia Dei, quia una virtus, una majestas. Ipse ergo in Patre, et in ipso Pater; quia Verbum in Deo, Deus in Verbo : ipse in Patre; quia Verbum : ipse ad dexteram Patris; quia Patri consors, nulli secundus : ipse missus a Patre; quia descendit de cœlo paternum impleturus arbitrium. Tolle hinc perfidiæ quæstiones, et plena est religio. Nec præfertur, quia ad dexteram sedet : nec injuriam patitur, quia mittitur. Gradus non quæritur dignitatis, ubi plenitudo est Divinitatis.

II. Illud quoque considerandum, quia reprehendit eos qui Christum filium David dicunt[2]. Et quomodo cæcus ille David filium confitendo meruit sanitatem[3]? Quomodo pueri dicentes : « Hosanna filio David[4], » præcelsæ prædicationis Deo gloriam deferebant? Sed non reprehenduntur hoc loco quia David filium confitentur, sed quia non credunt Filium Dei. Non enim alterum, sed alterutrum in fide vera est : nam etsi in principio judicavimus nihil nos scire nisi Christum Jesum[5], et hunc crucifixum; nunc tamen, ut pote judicio proximi, crucifixum jam

[1] Luc. xx, 42. — [2] Ibid. 44. — [3] Id. xviii, 43. — [4] Matth. xxi, 9. — [5] 1 Cor. ii, 2.

non novimus Christum, sed venientem in nubibus opperimur. Incredulus vulnera aspicit: fidelis obviam Christo in aëra raptus occurrit.

III. Ergo et Deum Christum et hominem esse credamus : unum in utroque, non alterum : cui a Patre subjiciuntur inimici non per infirmitatem potestatis suæ, sed per unitatem naturæ; quia in altero alter operatur. Nam et Filius subjicit inimicos Patri, qui Patrem clarificat super terram[1]. Et dedit Pater Filio « Nomen, quod est super » omne nomen[2] : » sed et Filius Patri dicit : « Nomen » tuum manifestavi hominibus quos dedisti mihi[3]. » Dando autem nomen quod est super omne nomen, non plus dedit quam habuit : sed totum quod habuit, dedit. Dedit autem hoc nomen, ut « Omnis lingua confiteatur Deo; » quoniam Dominus Jesus in gloria est Dei Patris[4]. »

IV. Vide ergo singula. Pater subjicit Filio, Filius subjicit Patri : Pater suscitat Filium, Filius ipse se suscitat. Unde ait : « Solvite hoc templum, et in triduo illud resus» citabo[5]. » Et Pater Dominus, et Filius Dominus : « Dixit » Dominus Domino meo. » Et non duo Domini, sed unus Dominus; quia et Pater Deus, et Filius Deus : sed unus Deus; quia Pater in Filio, et Filius in Patre. Unus Deus, quia una Deitas : « Sedes tua, Deus, in sæculum sæculi : » virga recta est, virga regni tui. Dilexisti justitiam, et » odisti iniquitatem, propterea unxit te Deus, Deus » tuus[6]. » Sed unus Deus, in quo et Novi et Veteris Testamenti doctrina concordat. Nam et in Veteri Testamento scriptum est : « Diliges Dominum Deum tuum[7] : » et, « Dominum Deum tuum adorabis et ipsi soli servies. » In Novo : « Unus Deus, et Pater omnium[8]. » Sic et Pater

1 Joan. XVII, 4. — 2 Philip. II, 9, 10. — 3 Joan. XVII, 6. — 4 Philip. II, 11. — 5 Joan. II, 19. — 6 Psal. XLIV, 7, 8. — 7 Deut. VI, 3-13. — 8 Ephes. IV, 6.

Dominus, et Filius Dominus; sed unus Dominus. Denique scriptum est: « Nolite duobus dominis servire[1]; » hoc in Novo: in Veteri autem scriptum est: « Audi, » Israël, Dominus Deus tuus, Dominus unus est[2]. » Unde mirabiliter Apostolus, ne duos Deos diceret, aut duos Dominos nominaret, aut derogaret vel Filio, vel Patri: « Unus, inquit, Deus Pater, ex quo omnia: et unus Do» minus Jesus, per quem omnia[3]. » Nam qui Deus, et Dominus: et qui Dominus, Deus. Denique scriptum est: « Scitote quia Dominus ipse est Deus noster[4]. »

V. Omnia ergo quæ Pater habet, et Filius habet. Deus Pater secundum generationis rationem: Deus Filius secundum imaginis unitatem. Dominus Filius, quia omnia sibi cum potestate posset, ratione subjecit: Dominus Pater, quia radix est Filii. Sic nobis Pater in Filio personarum definitione distinguitur, potestatis unitate connectitur. Itaque alter in altero, et unus in alterutro. Nam et Patris gloria est, si non degeneravit in Filio: et Filii gratia, si Pater videtur in Filio. Ergo non degener, in quo unitatis summa majestas: non alienus, in quo proprietas generationis, expressio veritatis est.

« Non relinquetur lapis super lapidem qui non destrua» tur[5]. »

VI. Sequebatur de vidua locus[6], quam quoniam jam in libro quem de Viduis scripsimus prædicavimus, nunc sequestramus[7]. Verum autem dictum est juxta proposita de templo quod Salomon condidit, idque judicii esse tempore subvertendum; nihil est enim opere et manu factum, quod non aut vetustas conficiat, aut vis subruat, aut ignis exurat: est tamen et aliud templum constructum ex speciosis lapidibus, et ornatum donis, cujus eversionem Do-

[1] Matth. VI, 24. — [2] Deut. VI, 4. — [3] 1 Cor. VIII, 6. — [4] Psal. XCIX, 3. — [5] Luc. XXI, 6. — [6] Ibid. 2, et seqq. — [7] Lib. de Vid.

minus significare videatur, Synagoga scilicet Judæorum, cujus structura vetus, Ecclesia surgente, dissolvitur. Est etiam templum in unoquoque, quod deficiente fide labitur : et maxime si quis falso Christi nomen obtendat, quo interiorem expugnet affectum.

VII. Potest etiam ea esse expositio, quæ mihi plus prosit. Quid enim mihi prodest diem scire judicii? Quid mihi prodest tantorum conscio peccatorum, si Dominus veniat, nisi veniat in meum animum, redeat in meam mentem, nisi vivat in me Christus, in me Christus loquatur? Ergo mihi Christus debet venire, mihi debet adventus ejus fieri. Fit autem Domini secundus adventus in defectione mundi, quando possumus dicere : «Mihi autem mundus crucifixus » est, et ego mundo[1].

VIII. Sed hunc virum talis mundi defectus si in superioribus domus inveniat, ut conversatio hujus in cœlis sit; tunc destruetur templum corporale atque visibile, lex corporalis, pascha corporale, et pascha visibile, azyma corporalia, et azyma visibilia, audeo dicere, Christus temporalis, ut fuit Paulo, antequam crederet; quia in eo cui mundus deficit, Christus æternus est. Huic spirituale templum, lex spiritualis, pascha etiam spirituale; quoniam semel Christus occiditur. Hic epulatur azyma non ex fruge terrena, sed ex fruge justitiæ. Fit ergo huic præsentia sapientiæ, præsentia virtutis atque justitiæ, præsentia redemptionis; Christus enim semel quidem pro peccatis populi mortuus est[2], sed quotidie peccata populi redempturus.

« Cum autem audieritis prælia et opiniones præliorum[3]. »

IX. Interrogatus Dominus quando templi esset futura destructio, et quod signum esset adventus ejus, de signis docet, de tempore non putat intimandum. Sed Matthæus

[1] Galat. VI, 14. — [2] 1 Petr. III, 18. — [3] Luc. XXI, 9.

interrogationem tertiam addidit, ut et templi tempora destruendi, et signum adventus, et consummatio sæculi a Discipulis quæreretur[1] : Lucas satis putavit de consummatione sæculi cognitum, si de adventu Domini diceretur.

X. Verborum autem cœlestium nulli magis quam nos testes sumus, quos mundi finis invenit. Quanta enim prælia, et quas opiniones accepimus præliorum! Chunni in Alanos, Alani in Gothos, Gothi in Tayfalos (59), et Sarmatas insurrexerunt. Nos quoque in Illyrico exules patriæ Gothorum exilia fecerunt, et nondum est finis. Quæ omnium fames, lues pariter boum atque hominum, cæterique pecoris; ut etiam qui bellum non pertulimus, debellatis tamen nos pares fecerit pestilentia? Ergo quia in occasu sæculi sumus, præcedunt quædam ægritudines mundi. Ægritudo mundi est fames, ægritudo mundi est pestilentia, ægritudo mundi est persecutio.

XI. Sunt autem et alia bella quæ vir sustinet christianus, diversarum quoque prælia cupiditatum, studiorumque conflictus, multoque graviores domestici hostes, quam extranei. Nunc avaritia stimulat, nunc accendit libido, nunc metus terret, nunc iracundia exagitat, nunc ambitio movet, nunc terrere tentant spiritalia nequitiæ, quæ sunt in cœlestibus[2]. Itaque quasi quibusdam urgetur præliis, et quibusdam terræ motibus quatitur mobilis animi nutantis affectus.

XII. Sed fortior dicit : «Si consistant adversum me » castra, non timebit cor meum : si exurgat adversum me » prælium, in hoc ego sperabo[3]. » Stat in acie ferens hosti obvium pectus, etiam si quis Golias exurgat immitis atque præcelsus; timentibus tamen cæteris, exurget humilis quasi David[4], regis abjiciens arma terreni, sumens fidei

[1] Matth. xxiv, 3. — [2] Ephes. vi, 12. — [3] Psal. xxvi, 3. — [4] 1 Reg. xvii, 4.

tela leviora, et triplici sparto jaculum puræ confessionis intorquens (60), persecutoris vulnerat impudentiam, contemptor minarum, negligens potestatum, etiam idoneus in quo Christus loquatur. Alibi Christus, alibi Pater, alibi Spiritus loquitur Patris. Non discordant ista, sed congruunt. Quod unus loquitur, tres loquuntur; quia vox una est Trinitatis. Huic victori, qui suo Goliam gladio peremerit, dum mortem pro Christo excipit, fugatis Allophylis, occurrunt juvenculæ, illæ scilicet sicut aquilæ, dicentes: « Percussit Saül in millibus, David in decem » millibus[1]. » Quod indicio est, victores sæculi principibus anteferri. Denique mortuis regibus, in perpetuum Martyres regnum cœlestis gratiæ honore succedunt: et illi fiunt supplices, hi patroni.

XIII. Est et alius Goliæ gladius[2], aliud diaboli telum, sermo scilicet hæreticorum, quem vir psallere sciens arripit, ut adversarium vincat, audiens hic bella, non patiens, nec alicujus vento doctrinæ mobilis inquietus[3], nesciens famem verbi, et Scripturæ cœlestis ubertate satiatus[4], qui vanis hæreticum vocibus personantem lacessere non reformidet. Tunc qui est infirmus, expectet; ne præjudicium cæteris faciat congressu impari. Veniat David, cui Christus os aperiat ad eloquenda mysteria[5]: veniat ille Nazaræus, cujus capillus non cadat, vel nihil habens superfluum quod cadere possit, vel nihil de superioribus virtutibus amissurus, integer sobrietate, fortis in pace, qui sensus omnes usque in finem, et verba custodiat.

XIV. Prædicetur Evangelium, ut sæculum destruatur. Sicut enim præcessit in orbem terræ Evangelii prædicatio[6], cui jam et Gothi et Armenii crediderunt, et ideo mundi finem videmus: ita et a viro spirituali Evangelium præ-

[1] I Reg. XVIII, 7. — [2] Id. XXI, 9. — [3] Ephes. IV. 14. — [4] Amos, VIII, 11. — [5] Judic. XVI, 17. — [6] Matth. XXIV, 14.

dicatur, quando omnes sapientiæ progressus, et omnes virtutes exequitur, psallenti mente et spiritu, novissimam destruens mortem; tunc enim finis, cum tradiderit in eo Christus regnum Deo et Patri, fueritque iste subjectus ei qui sibi subjecit omnia, ut sit Deus omnia in omnibus[1]. Et prædicabitur Evangelium per omnes civitates, id est, civitates Judææ: «Notus enim in Judæa Deus[2].» Tunc enim civitates ædificantur Judææ, quando virtutum fundamenta ponuntur.

«Cum videritis circumdari ab exercitu Hierusalem[3].»

XV. Vere Hierusalem ab exercitu obsessa est, et expugnata a Romano duce. Unde Judæi putaverunt tunc factam abominationem desolationis, eo quod caput porci in templum jecerint illudentes Romani Judaïcæ ritum observantiæ. Quod ego nec furens dixerim. Abominatio enim desolationis, execrabilis adventus Antichristi est; eo quod sacrilegiis infaustis mentium interiora contaminet: sedens juxta historiam in templo, ut sibi divinæ vindicet solium potestatis. Juxta interpretationem autem spiritalem pulchre inducitur stare, eo quod in affectibus singulorum vestigium perfidiæ suæ confirmare desideret, ex Scripturis disputans esse se Christum.

XVI. Tunc appropinquabit desolatio[4], quoniam a vera religione plerique lapsi errore deciscent. Tunc erit Domini dies, quod etiam Apostolus evidenter exposuit dicens, non timendum esse nobis quasi instet dies Domini; ne quis nos seducat ullo modo: quoniam nisi venerit discessio primum, et revelatus fuerit homo peccati, filius perditionis, qui adversatur, et extollitur supra omne quod dicitur Deus, aut quod colitur; ita ut in templo Dei sedeat, ostendens se tanquam sit Deus[5].

[1] 1 Cor. xv, 25. — [2] Psal. lxxv, 1. — [3] Luc. xxi, 20. — [4] Ibid. — [5] 2 Thess. ii, et seqq.

XVII. Ergo sedebit in templo, et in templo interiore Judæorum, qui Christum negabunt: in templo non inviolabili, sed corruptelæ obnoxio, quod aut perfidiæ involvat ruina, aut iracundiæ vis subruat, aut cupiditatum ignis exurat. Et bene tunc veniet dies Domini, et breviabuntur dies propter electos[1]: quoniam sicut primus adventus Domini propter redimenda peccata, ita et secundus propter reprimenda delicta, ne plures perfidiæ errore labantur.

XVIII. Tunc pseudo-prophetæ, tunc fames. Repete mihi Eliæ tempora, et invenies tunc prophetas confusionis, tunc Jezabel, tunc famem, tunc ariditatem terræ. Qua ratione? «Quia abundaverat iniquitas, refrixerat cha» ritas[2].» Denique justus in deserto, iniquus in regno est.

XIX. Est alius Antichristus auctor hujus, diabolus scilicet, qui meam Hierusalem, meam animam, certe animam Dei, animam pacificam obsidere nitatur suæ legionis exercitu. «Non est enim colluctatio nobis adversus carnem » et sanguinem: sed adversus principatus et potestates, » adversus mundi hujus rectores, tenebrarum harum[3].» Tunc est discessio cum anima a se ipsa desciscit: et rursus cum Dominum cogitat, tremit atque turbatur. Tunc cum interiora Antichristus tenet: donec de medio fiat, injustitia exultat, iniquitas regnat. Tunc fides rara, ut ipse quasi addubitans Dominus dixerit: «Tunc veniens » Filius hominis, numquid inveniet fidem super terram[4],» vel in nostra utique terra, vel in orbe terrarum? Sic et alibi: «Dominus respexit super filios hominum, si est in» telligens, aut requirens Deum[5].» Non quia dubitet Deus, sed quia ita rara erit in hominibus fides, ut secundum opinionem hominum videretur esse dubitandum.

[1] Matth. XXIV, 22. — [2] Ibid. 12. — [3] Ephes. VI, 12. — [4] Luc. XVIII, 8. — [5] Psal. XIII, 2.

XX. Ergo quando in medio templi est diabolus, desolatio abominationis est, secundum Danielem prophetam[1]: cum autem unicuique laboranti Christi præsentia spiritualis illuxerit, tollitur iniquus e medio, et incipit regnare justitia quæ omnem fidelium mentibus evacuat principatum.

XXI. Est etiam tertius Antichristus, aut Arrius, aut Sabellius; imo omnes sunt Antichristi qui prava nos interpretatione seducunt. Et ideo «qui legit intelligat[2]:» qui intelligit, non seducatur, ut credat falsa pro veris, more utique Judæorum, qui verum Christum negaverunt; unde consequens erit ut credant verum esse qui falsus est : sic et Arriani, quod negant Christo, Antichristo non negabunt.

«Væ illis quæ in utero habent, et ubera dant in illis »diebus[3]!»

XXII. Ergo conceptio criminosa est? Atqui liberi præmia nuptiarum sunt. Et quomodo Saram Dominus benedixit, et peperit? Quomodo Anna oravit, et genuit? Quomodo Rachel filios benedicta suscepit? Numquid erraverunt Prophetæ, quoniam Dominus errare non potuit? Sed in Prophetis quoque Dominus est locutus, et ideo nec illi errare potuerunt. Qui igitur quadrare poterit discordia litterarum?

XXIII. Sed quia ibi bellum est, convertamur ad spiritum pacis; Pax enim dixit : «Mulier cum parturit, tris»titiam habet, quia venit hora ejus : cum autem pepererit, »jam non meminit tristitiæ[4].» Habetis iterum quod subjecit : «Et vos modo quidem tristitiam habetis, iterum au»tem videbo vos, et gaudebit cor vestrum;» ut ostenderet perfectorum esse lætari, nutare infirmorum, quasi adhuc incerta metuentium. Sed et hic in superioribus dixit:

[1] Dan. IX, 27. — [2] Matth. XXIV, 15. — [3] Luc. XXI, 23. — [4] Joan. XVI, 21, 22.

«Edebant et bibebant : nubebant, et uxores ducebant[1], » ligantes scilicet se in hanc vitam, et sollicitudinibus sæcularibus vincientes. Hæ sunt itaque prægnantes quibus væ dicitur, quæ ad ruinam suæ carnis extendant, et quibus intimorum gressus pigrescat animorum, effœtæ virtutum, fœtæque vitiorum.

XXIV. Sed nec illæ prægnantes condemnationis exortes sunt, quæ in bonorum actuum molimine constitutæ, necdum aliquos suscepti operis dedere processus. Sunt enim et quæ de Dei timore concipiunt, quæ dicunt : « De timore tuo concepimus et parturivimus. » Sed non omnes pariunt, non omnes perfecti, non omnes possunt dicere : « Peperimus spiritum salutis in terra[2] : » non omnes Mariæ, quæ de Spiritu sancto Christum conci-Verbum pariant. Sunt enim quæ abortivum excludant Verbum, antequam pariant : sunt quæ in utero Christum habeant, sed eum nondum formaverunt, quibus dicitur : « Filioli mei, quos iterum parturio, donec » formetur Christus in vobis[3]. » Ergo qui adhuc in utero sunt, parturiuntur quasi imperfecti : jam illi perfectiores, quibus dicitur : « Ego vos per Evangelium genui[4]. »

XXV. Multi patres per Evangelium, et multæ matres quæ Christum pariunt. Quis mihi igitur Christi monstret parentes? Ipse monstravit, dicens : « Quæ mihi est mater, » aut qui fratres?.... Qui fecerit voluntatem Patris mei » qui in cœlis est, ipse mihi et frater, et soror, et mater » est[5]. » Fac voluntatem Patris, ut Christi mater sis. Multæ conceperunt Christum, et non genuerunt. Ergo quæ parit justitiam, Christum parit : quæ parit sapientiam, Christum parit : quæ parturit verbum, Christum parturit.

[1] Luc. XVII, 27. — [2] Isaï. XXVI, 18. — [3] Galat. IV, 19. — [4] I Cor. IV, 15. — [5] Matth. XII, 48-50.

XXVI. Est etiam quæ parturivit injustitiam, et peperit iniquitatem. Istis væ prægnantibus, quæ corpore graves, ad evadendum periculum pigriores sunt! Istis væ, quibus futuri partus, quo corpus omne concutitur, dolor ingeritur. His futuri signa judicii initia sunt dolorum[1].

XXVII. Docuit etiam Moyses esse prægnantem, quam si duo conculcaverint litigantes[2], abortivum cito incidat. Et ideo bona fœmina litem fugiat, pacem sequatur; ut partum possit absolvere : nec novem mensium tempus expectet, verbi partus non in tempore, sed diligentiæ plenitudine est. « Consummatus autem in brevi justus explevit tempora multa[3]. » At contra cito anima imperfecta calcatur, et verbum quod concepit, amittit. Sed væ illi qui scandalizaverit unum de pusillis istis[4]! Væ illi qui prægnantem calcaverit! Nam si informe adhuc pignus excluserit, pecuniæ jactura est : si vero formatum, reddet animam pro anima, oculum pro oculo, dentem pro dente, manum pro manu.

XXVIII. Sed cur oculum aut manum, cum abortivus et manum habeat, et oculum habeat, qui jam formatus excussus est? Unde apparet pro eo modo quo nocuit, unumquemque damnandum. Si enim catechumenum quis vel hæreticus vel schismaticus tanquam de utero vel animæ vel Ecclesiæ parturientis excusserit, levius punitur : si fidelem, gravius. Et ideo cavendum ne cum talibus litigando Ecclesiam calces; stultas enim pugnas, et sine disciplina quæstiones devita, sciens quia generant lites[5], quibus Ecclesia quasi parturiens totius corporis conculcatione vexetur.

XXIX. Ergo cito reple ventrem tuum, ut citius possis partum edere. Audi quomodo repleas, et quibus repleas :

[1] Matth. XXIV, 8. — [2] Exod. XXI, 22. — [3] Sap. IV, 13. — [4] Marc, IX, 41. — [5] 2 Tim. II, 16.

«Ex fructu, inquit, oris sui vir implevit ventrem suum : » fructibus autem labiorum suorum satiabitur[1]. »

XXX. De nutrientibus quoque docuit me illud Salomonis sublime judicium[2], et illa duarum contentio fœminarum, quod etiam si jam partus dolore sint absolutæ, adhuc tamen confidendorum pignorum metu nutent; quia per temulentiam nutrientis somnus obrepat, parvulum mater opprimat, neget suum, quærat alienum : sed et illa quæ filium non peremit, periclitatur suo ; quia judicii hæret incerto.

XXXI. Ergo et nos, ne quasi imperfectorum parentes operum aut judicii dies, aut mortis inveniat, parvulos nostros ablactare properemus. Ablactatus Isaac non fuit somno matris obnoxius[3]; et ideo epulum magnum exhibuit Abraham, quando ablactavit filium. Ablactatus David retributionem animæ suæ sperat[4] ; non enim ut Corinthius in primordio fidei, escæ adhuc invalidus fortiori, lacte potatur[5] : sed jam pane solido firmatus in plenitudinem perfectæ ætatis adoleverat. Ergo non satis est cura generandi, nisi suppetat efficacia nutriendi.

XXXII. Itaque et tibi tanquam Mariæ verbum Dei crescat, sapientia et ætate proficiat. Quod ita fit, si omnia dicta justitiæ in corde custodias, nec senectutis tempus expectes : sed in prima ætate desponsata alii viro justo sapientiam sine corruptela corporis tui cito concipias, cito parias, cito nutrias. Vide mihi Paulum hesterno persequentem, hodie credentem, die crastina prædicantem[6].

XXXIII. «Orate ne fiat fuga vestra hyeme, vel sab» bato[7]. » Cum judicii die venturus sit Dominus, ante quem ignis ardebit; ignis autem vis aut semper eadem, aut citius adurat æstate : quomodo orandum dicit ne fuga nostra

[1] Prov. xviii, 20. — [2] 3 Reg. iii, 25. — [3] Gen. xxi, 8. — [4] Psal. cxxx, 2. — [5] 1 Cor. iii, 2. — [6] Act. ix, 21. — [7] Matth. xxiv, 20.

hyeme fiat; nisi forte quia is qui in montes fugit, frigus et glaciem, procellas et grandinem delictorum timere debet, et optare æstivæ lucis serenitatem, ne lubrico corporis vestigia infirma labantur?

XXXIV. Unde et illa jam secura processu, jam firmis radicibus nixa lætatur, dicens: «Hyems abiit, tempus »secandi advenit[1];» hyeme enim arbores ventus suo honore despoliat, et asperitas frigoris teneras frondes in speciem mortis interficit: vere autem resurgunt semina, et tanquam nova æstas naturæ viridantis adolescit. Vere Pascha est, quando servatus sum: æstate est: Pentecoste, quando resurrectionis gloriam celebramus ad instar futuri.

XXXV. Orandum etiam ne sabbato te, hoc est, ab operibus otiantem veniens Dominus deprehendat. Et ideo juxta Legem operare diem in die, et esto spiritu ferventi, et labore pervigili. Nec otiosum illud, quia scriptum est: «Sabbato humiliabis animam tuam[2]:» et quia septuaginta annis populus in captivitate duravit, tunc violata religio, obtrita libertas, pudicitia vulnerata. Ergo tunc tibi emigrandum ex hac vita, quando virtutes vigent, vitia captiva sunt: non quando captiva est anima, vigor et virtus vacat corporis, et peccata dominantur.

«Et erunt signa in sole, et luna, et stellis[3].»

XXXVI. Et prophetiæ vera series, et integra causa mysterii, quod et captivi Judæi secundo in Babyloniam, Assyriamque ducentur, captivi in toto erunt orbe, quia negaverunt Christum: et Hierusalem quæ videtur, ab hostili exercitu calcabitur, cadentibus Judæis in ore gladii: et Judæa omnis a nationibus credituris subjicietur in ore gladii spiritalis, qui est sermo bis acutus: et fient signa diversa in sole, et luna, et stellis.

XXXVII. Quæ signa secundum Matthæum evidentius

[1] Cant. II, 11, 12. — [2] Levit. XVI. — [3] Luc. XXI, 10.

exprimuntur : «Tunc, inquit, sol obscurabitur, et luna » non dabit lumen suum, et stellæ cadent[1]. » Plurimis enim a religione deficientibus, clara fides obscurabitur nube perfidiæ; quia mihi sol ille cœlestis mea fide vel minuitur, vel augetur. Quemadmodum si plurimi radios mundani solis aspiciant, pro captu videntis aut pallidior sol videtur, aut clarior : ita pro devotione credentis unicuique spirituale lumen infunditur. Et quemadmodum menstruis cursibus luna vel terræ oppositu cum fuerit e regione solis, vanescit : sic et sancta Ecclesia, cum lumini cœlesti vitia carnis obsistunt, fulgores divini luminis de Christi radiis non potest mutuari. Nam in persecutionibus lucem Dei solus plerumque amor vitæ hujus excludit.

XXXVIII. «Stellæ cadent, » Illi utique resurrectionis gloria jam micantes, illi viri sicut luminaria in sæculo verbum vitæ continentes, illi viri de quibus Abrahæ dictum est, quia sicut cœlum fulget et stellæ, sic et semen ejus[2]. Excident ergo hominibus Patriarchæ, excident Prophetæ, si persecutionis acerbitas convalescat : quæ oportet fieri, donec Ecclesiæ in omnibus virtutum, in singulis plenitudo cumuletur; sic enim probantur boni, sic produntur infirmi. Ergo varii animorum æstus ita graves erunt, ut delictorum multitudine male consciis, futuri judicii metu, sacri in nobis ros fontis arescat; aret enim perfidia, fides rorat.

«Nam virtutes in cœlo commovebuntur : et tunc vide» bunt Filium hominis venientem in nubibus[3]. »

XXXIX. Fortasse quemadmodum Domini expectatur adventus; ut ejus præsentia in toto fiat vel hominis orbe vel mundi, quæ fit utique in singulis, cum omnibus affectibus receperint Christum : sic etiam virtutes cœlorum adventu Domini Salutaris ac reditu, est enim virtutum

[1] Matth. XXIV, 29. — [2] Gen. XIII, 16. — [3] Luc. XXI, 26, 27.

Dominus[1], augmentum gratiæ consequantur necesse est, et plenitudine Divinitatis propius se infundente moveantur.

XL. Sunt etiam virtutes cœlorum quæ enarrant gloriam Dei[2], quæ pleniore Christi infusione moveantur, virtutes spiritales, quæ vident Christum. Docuit nos David quemadmodum hæ moveantur virtutes, dicens : «Accedite ad »eum, et illuminamini[3].» Docuit etiam Paulus quemadmodum Christum videas ; cum enim conversus fueris ad Dominum, aufertur velamen[4], et vides Christum.

XLI. Vides illum in nubibus. Non equidem puto quod in caligine tenebrosa et horrore pluviali Christus adveniat ; nubes enim quando videntur, cœlum utique caliganti horrore subtexunt. Et quomodo in sole posuit tabernaculum suum[5], si pluvialis erit ejus adventus?

XLII. Sed sunt nubes quæ, quia sic oportet, cœlestis obtexunt mysterii claritatem : sunt nubes quæ rore gratiæ spiritalis humescant. Aspice nubem in Veteri Testamento : «In columna, inquit, nubis loquebatur ad eos[6].» Per Moysen utique loquebatur, per Jesum Nave, qui solem statuit[7]; ut plenioris luminis acciperet claritatem. Ergo Moyses et Jesus nubes sunt. Aspice quia viri sancti nubes sunt, qui sicut nubes volant, et quasi columbæ cum pullis. Super me nubes sunt Esaias, Ezechiel, qui mihi per Cherubim et Seraphim sanctitatem divinæ Trinitatis ostendunt[8]. Nubes sunt omnes Prophetæ : in his nubibus venit Christus. Venit in nube in Canticis Canticorum, serena nube, et Sponsi refulgens lætitia[9]. Venit et in nube levi incarnatus ex Virgine; vidit enim Propheta sicut nubem venire ab Oriente[10]. Et bene levem nubem dixit, quam

[1] Psal. xxiii, 10. — [2] Id. xviii, 2. — [3] Id. xxxiii, 6. — [4] 2 Cor. iii, 16. — [5] Psal. xviii, 6. — [6] Id. xcviii, 7. — [7] Josuë. x, 12. — [8] Isai. lx, 8. — [9] Cant. iii, 11. — [10] Isaï. xix, 1.

terrena vitia non gravarent. Vide nubem, in quam Spiritus sanctus supervenit, et virtus Altissimi obumbravit[1].

XLIII. Cum ergo apparuerit Christus in nubibus, concident se Tribus terræ[2]; est enim quidam ordo criminum, et series peccatorum, quæ Christi dirimatur adventu.

«Videte ficulneam et omnes arbores, cum producunt »jam ex se fructum, scitis quia prope est æstas[3].»

XLIV. Diverso quidem modo, in unum tamen concurrere videtur Evangelistarum sententia; Matthæus enim de sola dixit ficulnea, cum ramus ejus tener fuerit[4] : hic de arboribus omnibus. Verum sive cum fructus in omnibus virescit arboribus, et ficulnea fœcunda jam floret, ut omnis lingua confiteatur Deo, confitente etiam populo Judæorum; sperare Domini debemus adventum, quo tanquam temporibus æstivis resurrectionis fructus metentur : sive cum levem fragilemque jactantiam homo iniquitatis tanquam folia Synagogæ ramus, induerit; conjicere debemus appropinquare judicium : nam remunerare fidem Dominus, et delinquendi finem afferre festinat.

XLV. Duplicem igitur habet figuram hæc ficulnea, vel cum dura mitescunt, vel cum peccata luxuriant. Nam per fidem credentium quæ arebant ante, florebunt : et per gratiam delictorum peccatores gloriabuntur : ibi fructus est fidei, hic perfidiæ lascivia. Fructum mihi ficulneæ agricolæ Evangelici cultura promittit[5], desperare non debemus, si foliis ficulneæ peccatores se tanquam fraudis veste texerunt, ut conscientiam velarent : ergo folia suspecta sine fructu. Tales vestes paradisi exules habent[6].

«Ecce introeuntibus vobis in civitatem, occurret vobis »homo amphoram aquæ portans[7].»

XLVI. Bonum est considerare ubi Dominus Pascha

[1] Luc. I, 35. — [2] Matth. XXIV, 30. — [3] Luc. XXI, 29, 30. — [4] Matth. XXIV, 32. — [5] Luc. XIII, 9. — [6] Gen. III, 7. — [7] Luc. XXII, 10.

faciat. Secundum Matthæum habes: «Ite in civitatem ad »quemdam[1].» Primum majestatem Divinitatis adverte. Cum Discipulis loquitur, et jam novit quid alibi sit futurum. Deinde dignationem ejus intuere; quia non persona divitis aut potentis eligitur: sed pauper ambitur, et angustum hospitium pauperis amplis nobilium ædibus antefertur. «Ite, inquit, ad quemdam.» Sciebas, Domine, nomen ejus, cujus sciebas ministerium, sciebas ministerium cujus sciebas occursum: sed ideo sine nomine designatur, ut ignobilis æstimetur. Nihil hic compositum, ubi non exprimitur persona, sed causa. Secundum Marcum autem, «Lagenam aquæ portans[2].» Hic ergo Apostolis mandatur sequendus.

XLVII. Et quomodo paterfamilias[3]? Ut agnoscas sanctitatis definitionem esse, non census. Quomodo in superioribus habens stratum magnum (61)? Ut magnum meritum ejus advertas, in quo Dominus cum Discipulis sublimium virtutum ejus delectatione requiesceret. Utinam ergo mihi contingat amphoram aquæ portare, contingat lagenam aquæ portare, quam portat paterfamilias, habens in superioribus stratum magnum. Quid est enim amphora, nisi mensura perfectior? Non mediocres qui mensuram habent. Denique Dominus: «Mensuram, inquit, bonam »commotam, superfluentem dabunt vobis[4].»

XLVIII. Nam de aqua quid loquar? Super aquam ante ipsos mundi natales sanctus, ut legitur, Spiritus ferebatur[5]. O aqua, quæ humano aspersum sanguine, ut præsentium lavacrorum figura præcederet, orbem terrarum lavisti! O aqua, quæ sacramentum Christi esse meruisti, quæ lavas omnia, nec lavaris! Tu incipis prima, tu comples perfecta mysteria. A te principium, in te finis: vel

[1] Matth. XXVI, 18. — [2] Marc. XIV, 13. — [3] Luc. XXII, 11, 12. — [4] Id. VI, 38. — [5] Gen. I, 2.

potius tu facis ut finem nesciamus. Per te fœtor tabidæ carnis aboletur, et pereuntia situ viscera asperso sale (62), in multam servantur ætatem. Per te arentibus æstu corporibus dulcis ad gratiam, salutaris ad vitam, suavis ad voluptatem potus infunditur. Tu nomen Prophetis et Apostolis, tu nomen Salvatori dedisti : illi nubes cœli, illi sal mundi, iste fons vitæ est[1]. Quæ montibus pressa non clauderis[2], quæ scopulis illisa non frangeris, quæ terris infusa non deficis : sed intimis scaturiens venis[3], aut spiritum inclusa vitalem inhalas, aut succum infusa fertilem præstas, aut rigatu superfusa ad commodum subministras; ne siccatis exinanita vitalibus, solemnes neget terra proventus. Omnium elementorum substantia, cœlum, aër, mare, et terra te reddunt. Te prophetico percussa tactu, ut sitientium rigares corda populorum, vomuit petra[4]: te, cum de latere Salvatoris erumperes, percussores viderunt, et crediderunt[5]: et ideo regenerationis nostræ de tribus una es testibus; tres enim testes sunt, aqua, sanguis, et spiritus[6]. Aqua ad lavacrum, sanguis ad pretium, spiritus ad resurrectionem.

«Et ego quidem dispono vobis, sicut disposuit mihi »Pater meus regnum[7]. »

XLIX. Regnum Dei non est de hoc mundo. Non ergo æqualitatis homini ad Deum, sed similitudinis æmulatio est; solus enim Christus est plena imago Dei, propter expressam in se paternæ claritudinis unitatem : justus autem homo ad imaginem Dei est, si propter imitandam divinæ conversationis similitudinem mundum hunc Dei cognitione contemnat, voluptatesque terrenas verbi Dei perceptione despiciat, quo alimur in vitam; unde et corpus Christi edimus, ut vitæ æternæ possimus esse participes. Non

[1] Isaï. LX, 8. — [2] Matth. V, 13. — [3] Joan. VII, 38. — [4] Exod. XVII, 6. — [5] Joan. XIX, 34. — [6] 1 Joan. V, 8. — [7] Luc. XXII, 29.

enim victus et potus nobis præmii loco spondetur et honoris, sed communicatio gratiæ cœlestis et vitæ : neque duodecim throni tanquam aliqua corporalis sunt receptacula sessionis[1]; sed quia sicut secundum divinam similitudinem judicat Christus cognitione cordium, non interrogatione factorum, virtutem remunerans, impietatemque condemnans : ita et Apostoli in judicium spiritale formantur remuneratione fidei, et execratione perfidiæ, virtute errorem redarguentes, sacrilegos odio persequentes.

L. Convertamur igitur, et caveamus ne in perditionem aliqua inter nos de prælatione possit esse contentio; si enim contendebant Apostoli[2], non excusationi obtenditur, sed cautioni proponitur. Si Petrus aliquando convertitur, qui ad primam Domini secutus est vocem, quis potest dicere cito se esse conversum? Cave ergo jactantiam, cave sæculum; ille enim confirmare jubetur fratres suos qui dixit : « Omnia dimisimus, et secuti sumus te[3]. »

LI. Deinde contuendum est quia non omnis honorificentiæ studio humilitas definitur (63); potes enim deferre alicui propter sæculi gratiam, potentiæ metum, utilitatisque contuitum. Tua ædificatio quæritur, non alterius honor : et ideo una datur omnibus forma sententiæ, ut non de prælatione jactantia sit, sed de humilitate contentio; eoque se Dominus proponit imitandum. Egebamus omnium, ipse nullorum; et tamen præbuit se humilitatis auctorem, cum Discipulis ministraret. Quod utique non faciebat studio utilitatis, sed exercitatione virtutis.

LII. Petrus autem etsi spiritu promptus, corporis tamen adhuc infirmus affectu denuntiatur Dominum negaturus[4]; neque enim poterat divinæ constantiam intentionis æquare. Passio Domini æmulos habet, pares non habet. Ita non

[1] Luc. XXII, 30. — [2] Matth. IV, 20. — [3] Luc. XVIII, 28. — [4] Id. XXII, 31.

reprehendo quod negavit, laudo quod flevit. Aliud commune conditionis est, aliud speciale virtutis. Et ideo instruitur ad cavendum, non cogitur ad negandum.

« Qui nunc habet, inquit, sacculum, tollat similiter et » peram : et qui non habet, vendat tunicam suam, et emat » sibi gladium[1]. »

LIII. O Domine, cur emere me jubes gladium, qui ferire me prohibes? Cur habere præcipis, quem vetas promi? Nisi forte ut sit parata defensio, non ultio necessaria; et videar potuisse vindicari, sed noluisse. Lex tamen referire non vetat, et ideo fortasse Petro duos gladios offerenti : «Satis est[2],» dicis, quasi licuerit usque ad Evangelium; ut sit in Lege æquitatis eruditio, in Evangelio bonitatis perfectio.

LIV. Multis hoc iniquum videtur : sed non iniquus Dominus, qui cum se posset ulcisci, maluit immolari. Est enim gladius spiritalis, ut vendas patrimonium, emas verbum, quo nuda mentis penetralia vestiuntur. Est etiam gladius passionis, ut exuas corpus, et immolatæ carnis exuviis ematur tibi sacri corona martyrii : quod ex benedictionibus Dominicis colligere potes, qui summam omnium coronam, si quis persecutionem patiatur pro justitia, prædicavit. Denique ut scias quia de passione locutus est, ne turbaret Discipulorum animos, de se exemplum protulit, dicens : « Quoniam hoc quod scriptum est, oportet » impleri in me, quod et cum injustis deputatus est[3]. »

LV. Movet tamen adhuc quod duos gladios Discipuli protulerunt; ne forte unum Novi, alterum Veteris Testamenti, quibus adversus diaboli armamur insidias? Denique dicit Dominus : « Satis est, » quasi nihil desit ei, quem utriusque Testamenti doctrina munierit.

«Pater, si possibile est, transfer a me calicem istum[4]. »

[1] Luc. XXII, 36. — [2] Ibid. 38. — [3] Ibid. 37. — [4] Ibid. 42, 43.

LVI. Hærent plerique hoc loco, qui tristitiam Salutaris ad argumentum inolitæ potius a principio, quam susceptæ ad tempus infirmitatis inclinant, et naturalis sensum cupiunt detorquere sententiæ. Ego autem non solum excusandum non puto, sed etiam nusquam magis pietatem ejus majestatemque demiror; minus enim contulerat mihi, nisi meum suscepisset affectum. Ergo pro me doluit, qui pro se nihil habuit quod doleret : et sequestrata delectatione Divinitatis æternæ, tædio meæ infirmitatis affligitur. Suscepit enim tristitiam meam, ut mihi suam lætitiam largiretur et vestigiis nostris descendit usque ad mortis ærumnam, ut nos suis vestigiis revocaret ad vitam. Confidenter ergo tristitiam nomino, quia crucem prædico; neque enim speciem Incarnationis suscepit, sed veritatem. Debuit ergo et dolorem suscipere, ut vinceret tristitiam, non excluderet. Neque enim habent fortitudinis laudem, qui stuporem magis vulnerum tulerint quam dolorem : « Homo enim in plaga, et sciens, inquit, ferre infirmitates[1]. »

LVII. Nos vult erudire; ut quia in Joseph didiceramus carcerem non timere, mortem vincere disceremus in Christo : et quod est amplius, quemadmodum futuræ mortis mœstitiam vinceremus. Quomodo enim te imitaremur, Domine Jesu, nisi sequeremur ut hominem, nisi mortuum crederemus, nisi vulnera vidissemus? Quemadmodum Discipuli crederent fuisse moriturum, nisi morituri tristitiam comperissent? Sed adhuc dormiunt, et nesciunt dolere, pro quibus Christus dolebat; ita enim legimus : « Quia peccata nosra portat, et pro nobis dolet[2]. » Doles ergo, Domine, non tua, sed mea vulnera: non tuam mortem, sed nostram infirmitatem : et nos æstimavimus te esse in doloribus, cum tu non pro te,

[1] Isaï. LIII, 3. — [2] Ibid. 4.

sed pro me dolercs; infirmatus enim es, sed propter peccata nostra : non quia illa tibi infirmitas erat ex Patre assumpta, sed pro me suscepta; quia mihi proderat ut eruditio pacis nostræ esset in te, et livore tuo vulnera nostra sanares[1].

LVIII. Sed quid mirum si pro omnibus doluit, qui pro uno flevit? Et quid mirum si moriturus pro omnibus tædeat, qui Lazarum resuscitaturus illacrymat[2]? Sed et ibi piæ sororis lacrymis commovetur; quia mentem humanam tangebant : et hic alto operatur affectu; ut quia in carne sua peccata nostra perimebat, mœrorem quoque animæ nostræ, suæ animæ mœror aboleret. Et fortasse ideo tristis est, quia post Adæ lapsum tali transitu nobis erat ex hoc sæculo recedendum ut mori esset necesse : «Deus enim mortem non fecit, nec lætatur in perditione » vivorum[3]; » et ideo fastidit quod ipse non fecit.

LIX. Denique ait : «Transfer a me calicem istum,» quasi homo mortem recusans, quasi Deus sententiam suam servans; oportet enim mori nos sæculo, ut resurgamus Deo; ut juxta divinam sententiam lex maledictionis, resoluto in terræ limum naturæ fine[4], solvatur. Quod autem ait :

«Non mea voluntas, sed tua fiat[5].»

LX. Suam ad hominem retulit : Patris, ad Divinitatem; voluntas enim hominis temporalis, voluntas Divinitatis æterna. Non alia voluntas Patris, alia Filii; una enim voluntas, ubi una Divinitas. Disce tamen Deo esse subjectus; ut non quod ipse vis eligas, sed quod Deo scias esse placiturum.

LXI. Deinde verborum ipsorum proprietatem consideremus : «Tristis est, inquit, anima mea[6]. » Et alibi : «Nunc

[1] Isaï. LIII, 5. — [2] Joan. XI, 35. — [3] Sap. I, 13. — [4] Gen. III, 19. — [5] Luc. XXII, 42. — [6] Matth. XXVI, 38.

» anima mea turbata est valde[1]. » Non ergo suscipiens, sed suscepta turbatur; anima enim obnoxia passionibus, Divinitas libera. Denique, « Spiritus promptus, caro autem » infirma[2]. » Tristis autem est non ipse, sed anima. Non est tristis sapientia, non divina substantia, sed anima. Suscepit corpus meum : non me fefellit, ut aliud esset, aliud videretur. Tristis videbatur, et tristis erat, non pro sua passione, sed pro nostra dispersione. Denique ait : « Percutiam » pastorem, et dispergentur oves gregis[3]. » Tristis erat, quia nos parvulos relinquebat. Cæterum quam constanter se morti obtulerit, Scriptura declarat[4]; quandoquidem quærentibus occurrit, turbatos confirmavit, trepidos provocavit, proditorem osculi dignatione suscepit.

LXII. Nec illud distat a vero, si tristis erat pro persecutoribus suis, quos sciebat immanis sacrilegii pœnas daturos. Et ideo dixit : « Transfer hunc calicem a me[5]; » non quia Dei Filius mortem timebat, sed quia vel malos perire nolebat. Denique ait : « Domine, ne statuas illis hoc » peccatum[6], » ut passio sua esset omnibus salutaris.

« Juda, osculo Filium hominis tradis[7]? »

LXIII. Magna divinæ significatio potestatis, magna disciplina virtutis. Et consilium proditionis aperitur, et adhuc patientia non negatur. Ostendisti, Domine, quem proderet, dum occulta manifestas. Ostendisti etiam quem traderet, dum dicis : « Filium hominis; » quia caro, non Divinitas comprehenditur. Illud tamen plus confutat ingratum, quod eum tradiderit, qui cum esset Dei Filius, propter nos tamen Filius hominis esse voluisset. Quasi dicat : Propter te suscepi, ingrate, quod tradis. En hypocrisin (64). Ergo per interrogationem pronuntiandum puto, quasi amantis affectu corripiat proditorem : « Juda, osculo

[1] Psal. VI, 4. — [2] Matth. XXVI, 41. — [3] Ibid. 31. — [4] Joan. XVIII, 4 — [5] Luc. XXII, 42. — [6] Id. XXIII, 34. — [7] Id. XXII, 48.

» Filium hominis tradis? Hoc est, amoris pignore vulnus infligis, et charitatis officio sanguinem fundis, et instrumento pacis mortem irrogas? Servus Dominum, Discipulus prodis Magistrum, electus Auctorem? Hoc est illud : » Utilia vulnera amici, quam voluntaria oscula inimici[1]. » Proditori hoc : pacifico vero quid dicitur? « Osculetur me » ab osculis oris sui[2]. »

LXIV. « Et osculatus est, inquit, eum[3]. » Non quo simulare nos doceat, sed ut neque proditionem refugere videretur, et plus afficeret proditorem, cui amoris officia non negaret; scriptum est enim : « Cum odientibus » pacem eram pacificus[4]. »

LXV. Et signo dato, inquit, ab iis qui cum fustibus venerant, comprehenditur : sed Dominum omnium mysteria non arma tenuerunt[5]. Denique locutus est, et ceciderunt retrorsum. Quo mihi legiones Angelorum, quo cœlestis exercitus? Vox Domini sola plus terret. Hanc ille ad demonstrandum divinæ majestatis indicium, qui in pectore Christi recumbebat, eligit[6]. Volenti ergo injicit manus turba, nectuntur vincula. O amentes! O perfidi! non sic comprehenditur sapientia, non sic tenetur justitia.

LXVI. Nec Discipulorum studia defuerunt. Denique Petrus eruditus in Lege[7], promptus affectu, qui sciret Phineæ reputatum ad justitiam quod sacrilegos peremisset[8], percussit principis servum[9]. Sed Dominus vulnera cruenta detersit, mysteria divina subjecit; ut servus principis mundi, hoc est, non naturæ conditione sed culpæ, sæcularium famulus potestatum, auris suæ vulnus exciperet; quia non audisset verba sapientiæ : « Omnis denique qui

[1] Prov. XXVII, 6. — [2] Cant. I, 1. — [3] Matth. XXVI, 49. — [4] Psal. CXIX, 7. — [5] Matth. XXVI, 50. — [6] Joan. XVIII, 6. — [7] Luc. XXII, 49, 50. — [8] Psal. CV, 31. — [9] Luc. XXII, 51.

» facit peccatum, servus est peccati[1]. Peccatis, inquit, vestris venditi estis[2]. » Venditio propter peccata nostra : propter bonitatem autem Dei redemptio peccatorum. Aut si Petrus volens percussit aurem[3], docuit quod aurem habere in specie non deberent, quam in mysterio non habebant. Sed bonus Dominus et ipsi refundit auditum, secundum prophetica dicta demonstrans et ipsos, si convertantur, posse sanari[4], qui in passione Domini vulnerati sunt; eo quod omne peccatum fidei mysteriis abluatur.

LXVII. Tollit ergo Petrus aurem. Quare Petrus? Quia ipse est qui accepit claves regni cœlorum[5] : ille enim condemnat, qui et absolvit; quoniam idem et ligandi et solvendi adeptus est potestatem[6]. Tollit autem aurem male audientis : tollit autem gladio spiritali aurem interiorem male intelligentis.

LXVIII. Caveamus ne cui tollatur auricula. Legitur passio Domini : si ad Divinitatem ejus referimus infirmitatem corporeæ passionis, exciditur auricula, et exciditur a Petro, qui non passus est Christum Prophetam æstimari : sed Dei Filium docuit fideli confessione signari. Ergo cum legimus teneri Jesum, caveamus ne ab aliquo audiamus, et putemus eum secundum Divinitatem teneri, teneri invitum, teneri quasi infirmum. Tenetur quidem, et ut dixit Joannes, ligatur secundum corporis veritatem : sed væ illis qui ligant Verbum[7]! Ligant enim qui tantummodo Christum hominem putant : ligant qui præscium non putant, qui omnipotentem non confitentur. Mala vincula Judæorum quibus non Christum ligant, sed se ipsos alligant. Ligatur autem in domo non pii alicujus et justi, sed in domo Caiphæ, hoc est, in impia domo ; ubi

[1] Joan. VIII, 34. — [2] Isaï. L, 1. — [3] 24 quæst. 1. c. Si Petrus. — [4] Isaï. XXXV, 10. — [5] Matth. XVI, 19. — [6] Ibid. — [7] Joan. XVIII, 12.

etiam moriturus pro omnibus prophetatur[1]. Quam amentes igitur qui beneficia divina confitentur, et beneficiorum Auctorem persequuntur!

LXIX. Ideo aurem perdunt, quia perdiderunt auditus profectum. Auditum multi non habent, qui habere se credunt. In Ecclesia omnes habent, extra Ecclesiam non habent. Aut fortasse ideo aurem tulit; ne amplius delinquerent audientes, qui audita servare non possent. Sic et aliquando confudit Deus linguas extruentium turrem, ne se audirent, et opus suæ impietatis augerent[2].

LXX. Comprehende, si potes, quomodo ad dexteræ salutaris attactum fugiat dolor, et vulnera non medicamento aspersa, sed tactu obducta sanentur. Operatorem suum limus agnoscit; et operatricem suam Domini manum sequitur caro; quomodo enim vult, opus suum Creator instaurat. Sic et alibi cæco illi visus, luto supra oculos illito, quasi in naturam redierit, reformatur[3]. Jubere potuit, sed operari maluit; ut cognoscamus ipsum esse qui e limo terræ corporis membra nostri variis apta formavit officiis, et infuso vigore mentis animavit.

LXXI. Venerunt ergo et comprehenderunt eum[4], gravius perituri studii sui fructu: nec intellexerunt infelices mysterium, nec venerati sunt tam clementem pietatis affectum, quod etiam hostes suos non passus est vulnerari. Illi justo mortem inferebant: persecutorum vulnera iste sanabat.

«Petrus vero sequebatur a longe[5].»

LXXII. Et bene a longe sequebatur jam proxime negaturus; neque enim negare potuisset, si Christo proximus adhæsisset. Sed fortasse et in hoc nobis maxima sit admiratione reverendus, quod Dominum non reliquit, etiam cum time-

[1] Joan. XI, 50. — [2] Gen. XI, 7. — [3] Joan. IX, 6. — [4] Luc. XXII, 54. — [5] Ibid.

ret. Metus naturæ est, cura pietatis. Alienum, quod timet : suum, quod non fugit. Quod sequitur, devotionis : quod negat, obreptionis. Commune, quod labitur : fidei, quod pœnitet. Jam in domo principis sacerdotum ignis ardebat : accessit Petrus, ut calefaceret se; quia clauso Domino, calor mentis etiam in ipso refrixerat.

LXXIII. Quid sibi vult quod prima eum prodit ancilla, cum viri utique magis eum potuerint recognoscere[1]; nisi ut et iste sexus peccasse in necem Domini videretur, ut et iste sexus redimeretur per Domini passionem? Et ideo mulier resurrectionis accipit prima mysterium, et mandata custodit[2]; ut veterem prævaricationis aboleret errorem.

LXXIV. Petrus ergo proditus negat[3]; ponamus enim negasse Petrum, quia dixit Dominus : « Ter me negabis[4]? » Et malo negasse Petrum, quam Dominum fefellisse. Quid negavit? Quod promisit incaute. Devotionem consideravit, non respexit conditionem. Mulctatus, quia dixit se animam ponere[5] : quod non humanæ infirmitatis, sed divinæ est potestatis. Cum tam gravem imprudentis sermonis multam luerit, quanta est pœna perfidiæ?

LXXV. Ubi tamen negat Petrus? Non in monte, non in templo, non in sua domo : sed in prætorio Judæorum, in domo principis sacerdotum. Ibi negat, ubi veritas non est : ibi negat, ubi Christus captus, ubi Jesus ligatus est. Quid, nisi erraret, quem intromisit ostiaria, interrogavit ostiaria, et ostiaria Judæorum[6]? Male Eva induxit Adam, male Petrum introduxit fœmina. Sed ille in paradiso labitur, ubi non veniabilis culpa : hic in prætorio Judæorum, ubi difficilis innocentia. Illi interdictus lapsus, huic præ-

[1] Luc. xxii, 55, 56. — [2] Joan. xx, 17. — [3] Luc. xxii, 57. — [4] Matth. xxvi, 34. — [5] Joan. xiii, 37. — [6] Id. xviii, 17.

dictus error. Ille commissus huic præjudicavit, hic illum resolvit.

LXXVI. Consideremus etiam quo in statu neget. «Frigus, inquit, erat[1].» Si tempus consideremus, frigus esse non poterat : sed frigus erat ubi Jesus non agnoscebatur, ubi non erat qui lucem videret, ubi negabatur ignis consumens. Frigus ergo erat mentis, non corporis. Denique ad carbones stabat Petrus, quia algebat affectu[2]. Mala flamma Judaïca : urit, non calefacit. Malus focus, qui quamdam etiam Sanctorum mentibus fuliginem erroris aspergit, juxta quem etiam Petri interiores oculi caligarunt. Illi oculi non carnis et sanguinis, sed oculi mentis, quibus Christum videbat.

LXXVII. Dicet aliquis : Tu Judæorum etiam elementa condemnas? Non condemno elementa, quia non sunt Judæorum, sed Christi : sed alia est quam condemno, flamma perfidiæ. Hanc flammam condemno Judæorum, divina secutus oracula; dicit enim Dominus : «Argentum vestrum reprobum est[3].» Si argentum Judæorum reprobum est, et focus reprobus Judæorum est. Denique foco et auro Judæorum caput vituli figuratum est[4], hoc est, sacrilegii principatus.

LXXVIII. Sed videamus negandi tenorem, quem inter Evangelistas video esse diversum. Ita novum fuit Petrum potuisse peccare, ut peccatum ejus nec ab Evangelistis potuerit comprehendi. Itaque Petrum prodenti ancillæ quod ex illis esset qui cum Jesu Galilæo erant, prima voce Matthæus posuit respondisse : «Nescio quid dicas[5].» Hoc etiam Macus, qui secutus est Petrum, et ex ipso potuit verius cognoscere. Prima vox negantis est Petri[6]; qua ta-

[1] Joan. XVIII, 18. — [2] Marc. XIV, 54. — [3] Jerem. VI, 30. — [4] Exod. XXXII, 24. — [5] Matth. XXVI, 70. — [6] Marc. XIV, 68.

men non negare Dominum, sed a proditione se separasse mulieris videtur.

LXXIX. Quid tamen negaverit, considera. Ex illis utique se esse, qui cum Jesu Galilæo erant, vel, ut Marcus posuit, cum Jesu Nazareno[1]. Numquid negavit cum Dei fuisse se Filio? Hoc est dicere : Nescio Galilæum, nescio Nazarenum, quem Dei Filium novi. Habeant homines locorum vocabula, Dei Filii patria non potest nuncupari, cujus majestatem locus nullus includit. Et ut scias hoc verum esse, etiam exemplo probatur; nam alibi cum interrogaret Dominus Discipulos : « Quem dicunt esse homines Filium hominis? Alii Eliam, alii Hieremiam dixerunt, aut unum de Prophetis : » Petrus autem ait : « Tu es Christus Filius Dei vivi[2]. » Numquid et ibi negavit, quia Christum non hominis Filium, sed Dei maluit confiteri? Certe quid hic putamus ambiguum, quod etiam Christus probavit?

LXXX. Et aliud accipe. Interrogatus enim Petrus : « Et tu ex illis es, qui cum Jesu Galilæo erant[3]? » Verbum æternitatis refugit; non enim erant, qui esse cœperunt, hoc est dicere : Ille solus erat, qui in principio erat[4]. Denique ait : « Non sum ego; » illius est enim esse, qui semper est. Unde et Moyses ait : « Qui est, misit me[5]. »

LXXXI. Rursus cum urgeretur quod ex illis esset, secundum Marcum negavit; ut scias Evangelistam veritati quam gratiæ plus dedisse : sed tamen negavit ex illis se esse[6], non Christum negavit. Negavit hominum consortia, non Dei gratiam. Negaverit ex illis se esse, qui cum Galilæo erant, non negavit cum Dei Filio.

LXXXII. Denique secundum Matthæum proditus quod cum Jesu Nazareno fuisset, ait : « Nescio hominem[7]. »

[1] Marc. xiv, 67. — [2] Matth. xvi, 13, et seqq. — [3] Id. xxvi, 69. — [4] Joan. i, 1. — [5] Exod. iii, 14. — [6] Marc. xiv, 70. — [7] Matth. xxvi, 72.

Hoc idem et in tertia voce uterque, de quibus proposuimus, Evangelista; cum juramento enim respondisse posuerunt, quia nesciret hominem. Et bene negavit hominem, quem sciebat Deum. Denique ubi jusjurandum est, cauta responsio est. Nam et si negavit Petrus, non tamen pejeravit; quia nec Dominus pejeraturum esse memoraverat. Quod si in Petro dubium est, quam periculosum est jusjurandum?

LXXXIII. Joannes autem sic posuit, quoniam interrogatus ab ancilla Petrus, utrum ex Discipulis esset illius hominis, prima voce responderit: «Non sum[1].» Non enim erat hominis Apostolus, qui erat Christi. Denique et Paulus hominis Apostolum se esse negavit, dicens: «Paulus » apostolus non ab hominibus, neque per hominem, sed » per Jesum Christum, et Deum Patrem[2].» Sed ne videretur ambiguum aliquod incarnationis afferre, subjecit: «Qui suscitavit eum a mortuis[3];» ut et hominem credas, cum Deum ante credideris. Quod alibi quoque eodem tenore custodit, ubi dicit: «Unus enim Deus, et unus me» diator Dei et hominum homo Christus Jesus[4].» Prius utique Mediatorem Dei quam hominum nuncupavit; non enim sat est utrumque credere, nisi fidei ordo servetur.

LXXXIV. Concordat igitur ubique responsio; nam qui dixit: « Nescio hominem; » æquum erat ut interrogatus utrum esset ex Discipulis hominis, diceret: «Non sum.» Itaque non Christi Discipulum se negavit, sed hominis negavit esse Discipulum. Itaque et Petrus et Paulus hominem negaverunt, quem Dei Filium fatebantur. Quod sensit Petrus, et Paulus expressit; hinc et ille profecit. Error Petri, doctrina justorum est: et titubatio Petri, omnium petra est. Denique super undas titubat, sed dexteram porrigit Christo: in monte cadit, sed levatur a

[1] Joan. xviii, 17. — [2] Galat. i, 1. — [3] Ibid. — [4] I Tim. ii, 5.

Christo. Titubavit quidem Petrus in mari, sed ambulavit[1]. Firmior titubatio Petri, quam nostra est firmitudo. Ibi cadit, quo nullus ascendit : ibi nutat, ubi nemo ambulat. Et tamen inter undas licet titubet, non labitur : nutat, non cadit : fluitat, non præcipitatur. Et si cecidit, in monte tamen cecidit : sed felicius ille cecidit quam alii steterunt : felicius cecidit, quem Christus levavit.

LXXXV. Iterum autem interrogatum quod ex Discipulis ejus esset, Joannes scripsit negasse[2]. Et bene negávit, quia ex ejus dicebatur esse Discipulis, quem hominem in superioribus sunt locuti. Nam et tertio quod cum illo visus esset, negavit, et hoc de superioribus derivatur : Cum illo quem hominem nuncupatis, non fui : sed a Dei Filio non recessi.

LXXXVI. Lucas quoque scripsit Petrum interrogatum utrum ex illis esset, respondisse prima voce : « Non novi » illum. » Et bene dixit. Temerarium quippe erat, ut diceret quia noverat eum, quem mens humana non potest comprehendere. « Nemo enim novit Filium, nisi Pater[3]. » Rursus secunda voce, secundum Lucam idem Petrus ait : « Non sum ego. » Maluit videlicet se negare, quam Christum. Aut quia videbatur negare Christi societatem, utique se negavit. Certe cum de homine negat, in Filium peccavit hominis, ut remitteretur ei, non in Spiritum sanctum. Tertio quoque interrogatus, ait : « Nescio quid » dicas, » hoc est, sacrilegia vestra nescio.

LXXXVII. Sed nos excusamus, ipse non excusavit (65); non enim satis est involuta responsio confitentis Jesum, sed aperta confessio. Quid prodest verba involvere, si videri vis denegasse? Et ideo Petrus non de industria sic respondisse inducitur; quia postea recordatus est, et tamen flevit. Maluit enim ipse suum accusare peccatum,

[1] Matth. xiv, 30. — [2] Joan. xviii, 25. — [3] Matth. xi, 27.

ut justificaretur fatendo, quam gravaretur negando : « Justus enim in principio accusator est sui[1]; » et ideo flevit.

LXXXVIII. Quare flevit? Quia culpa obrepsit ei : ego soleo flere, si culpa mihi desit, hoc est, si non me vindicem, si non obtineam quod improbe cupio. Petrus doluit et flevit[2]; quia erravit ut homo. Non invenio quid dixerit, invenio quod fleverit (66): lacrymas ejus lego, satisfactionem non lego : sed quod defendi non potest, ablui potest. Lavent lacrymæ delictum[3], quod voce pudor est confiteri. Et veniæ fletus consulunt, et verecundiæ. Lacrymæ sine horrore culpam loquuntur : lacrymæ crimen sine offensione verecundiæ confitentur : lacrymæ veniam non postulant, et merentur. Inveni cur tacuerit Petrus, ne tam cito veniæ petitio plus offenderet. Ante flendum est, sic precandum.

LXXXIX. Bonæ lacrymæ, quæ lavant culpam. Denique quos Jesus respicit, plorant. Negavit primo Petrus, et non flevit; quia non respexerat Dominus. Negavit secundo, non flevit; quia adhuc non respexerat Dominus. Negavit et tertio, respexit Jesus, et ille amarissime flevit. Respice, Domine Jesu, ut sciamus nostrum deflere peccatum, lavare delictum. Unde etiam lapsus Sanctorum utilis : nihil mihi nocuit quod negavit Petrus, profuit quod emendavit. Didici cavere alloquia perfidorum. Petrus inter Judæos negavit, Salomon contubernio gentili deceptus erravit[4].

XC. Flevit ergo et amarissime Petrus, flevit ut lacrymis suum posset lavare delictum : et tu si veniam vis mereri, dilue lacrymis culpam tuam : eodem momento, eodem tempore respicit te Christus. Si in aliquo fortasse labaris; quia secretorum tuorum assistit testis, respicit

[1] Prov. XVIII, 17. — [2] De pœnit. dist. cap. Petrus. — [3] Eadem dist cap. Lacrymæ. — [4] S. Aug. lib. I de gratia Christi. cap. 45.

ut recorderis, et fatearis errorem. Imitare Petrum dicentem alibi tertio : « Domine, tu scis quia diligo te[1]. » Etenim quia tertio negaverat, tertio confitetur : sed negavit in nocte, confitetur in die.

XCI. Hæc autem ideo scripta sunt, ut sciamus neminem jactare se debere[2]; nam si Petrus lapsus est, quia dixit : « Et si alii scandalizati fuerint in te, ego non scandalizabor[3], » quis alius jure de se præsumat? Denique et David quia dixerat : « Ego dixi in mea abundantia : Non movebor » in æternum, » eam sibi jactantiam obfuisse profitetur, dicens : « Avertisti faciem tuam a me, et factus sum conturbatus[4]. »

XCII. Unde te evocem, Petre; ut doceas me quid flens cogitaveris? Unde, inquam, te evocem? De cœlo, ubi jam choro insertus es Angelorum : an etiam de tumulo; quia non putas injuriam et ibi esse, unde Dominus resurrexit? Doce nos quid tibi profuerint lacrymæ tuæ. Sed docuisti illico : nam qui lapsus es, antequam fleres, postquam flevisti, electus es, ut alios regeres, qui te ipse ante non rexeras.

XCIII. Habebat ergo lacrymas Petrus, pio quas fundebat affectu : non habebat proditor fletus quibus culpam ablueret, sed tormenta conscientiæ quibus sacrilegium fateretur; ut dum suo reus judicio damnatur, et spontaneo supplicio facinus expiatur, pietas Domini, qui se ipse nollet ulcisci, et Divinitas probaretur, qui conscientiam mentis invisibili potestate interrogaret.

XCIV. « Peccavi, inquit, quod tradiderim sanguinem » justum[5]. » Et si cassa est pœnitentia proditoris, quia peccavit in Spiritum sanctum; est tamen nonnullus in scelere pudor culpam agnoscere. Et quamvis ille non ab-

[1] Joan. XXI, 15. — [2] S. Aug. lib. I de gratia Christi, cap. 45. — [3] Marc. XIV, 29. — [4] Psal. XXIX, 7, 8. — [5] Matth. XXVII, 5.

solvitur, Judæorum tamen impudentia confutatur : quos cum professio redarguat venditoris, scelerati tamen sibi vindicant jura contractus, et exsortes reatus esse se credunt, dum dicunt : « Quid ad nos? Tu videris[1]. » Amentes plane, qui putent solvi se magis auctoris scelere, quam teneri. In pecuniariis causis refuso pretio jus solvitur : hi pretium recipiunt, et sacrilegium persequuntur, ac pertinacibus studiis funestam sibi vindicant sanguinis auctionem, cum refunderet venditor sacrilegii mercedem.

XCV. Evidenter itaque dum pretium sanguinis a Judæorum gazophylaciis separatur, et ager figuli ea qua venditur Christus, comparatur pecunia[2]; dum is locus humandis peregrinorum reliquiis dicatur, et prophetiæ impletur oraculum, et surgentis Ecclesiæ mysterium revelatur. Ager enim secundum divina præcepta mundus hic omnis est[3] : figulus autem, ille qui nos formavit e limo, de quo habes in Veteri Testamento : « Quia finxit Deus hominem de limo terræ[4], » formandi per naturam, reformandi per gratiam habens pro suo arbitrio potestatem. Nam et si propriis vitiis corruamus; per illius tamen misericordiam resumpto mentis spiritu, secundum Hieremiæ oracula reformamur.

XCVI. Pretium quoque sanguinis est pretium Dominicæ passionis. Ergo pretio sanguinis emitur mundus a Christo; venit enim ut salvetur mundus per ipsum[5] : in quo juxta ut opus auctoris, et jus est. Venit ergo ut consepultos per baptismum, et commortuos Christo ad perpetuitatis gratiam reservaret. Sed non passim omnibus ad sepeliendum est locus; nam etsi omnes mundus includat, non omnes reservat : et si communis habitatio, tamen legitima sepultura est eorum scilicet qui nunc sunt per fidem do-

[1] Matth. XXVII, 5. — [2] Jerem. XXXII, 44. — [3] Matth. XIII, 38. — [4] Gen. II, 7. — [5] Joan. III, 17.

mestici Dei, sed fuerunt in lege peregrini. Qui sunt isti nisi de quibus dicitur: «Memores estote quod aliquando » vos gentes, qui eratis in carne alienati a conversatione » Israël, et peregrini promissionis Testamentorum[1]?» Sed hi nunc jam non sunt advenæ atque peregrini; quoniam cives Sanctorum esse fidei jure meruerunt.

XCVII. Sequitur admirabilis locus, quo subeundæ æquanimiter injuriæ moralis infunditur patientia pectoribus humanis. Accusatur Dominus, et tacet[2]: et bene tacet, qui defensione non indiget. Ambiant defendi, qui timent vinci. Non ergo accusationem timendo confirmat, sed despicit non refellendo. Quid enim timeret, qui non ambiret salutem? Salus omnium suam prodidit, ut acquirat omnium. Sed quid de Deo loquar? Susanna tacuit, et vicit; melior enim causa, quæ non defenditur, et probatur. Et hic Pilatus absolvit: sed absolvit judicio, crucifixit mysterio. Verum hoc speciale Christi: illud humanum, ut apud iniquos judices magis videretur noluisse, quam non potuisse defendi.

XCVIII. Cur autem Dominus tacuerit, ipse præmisit, dicens: «Si vobis dixero, non credetis mihi: si vos inter» rogavero, non respondebitis mihi[3].» Illud tamen præstantissimum, quod maluit regem se probare, quam dicere; ut condemnandi causam habere non possent, qui quod objiciunt, hoc fatentur.

XCIX. Herode autem cupiente aliqua mirabilia ejus videre, ipse tacuit et nihil fecit[4]; quia nec illius crudelitas merebatur videre divina, et Dominus jactantiam declinabat. Et fortasse typice in Herode omnes impii significantur: qui si Legi non crediderint et Prophetis,

[1] Ephes. II, 11, 12. — [2] Matth. XXVII, 11. — [3] Luc. XXII, 67, 68. — [4] Ibid. 8.

mirabilia Christi opera in Evangelio quoque videre non possint.

C. Ad Herodem mittitur, ad Pilatum remittitur[1]. Et si uterque reum non pronuntiant; alienæ tamen crudelitatis studiis obsequuntur. Lavit quidem manus Pilatus, sed facta non diluit[2]; judex enim nec invidiæ cedere debuit, nec timori; ut sanguinem innocentis addiceret. Monebat uxor[3] : lucebat in nocte gratia : Divinitas eminebat; nec sic a sacrilega sententia temperavit.

CI. Similiter in hoc typum omnium judicum arbitror esse præmissum, qui damnaturi essent eos quos innoxios æstimarent. Tolerabiliores tamen gentiles esse quam Judæos conjuncta Pilato persona demonstrat : et magis eos divinis ad fidem operibus admoneri. Quales autem illi qui Dominum majestatis crucifixerunt?

CII. Nec immerito homicidæ absolutionem petunt, qui flagitabant innocentis exitium[4]. Tales leges iniquitas habet, ut oderit innocentiam, scelus diligat. In quo tamen nominis interpretatio speciem dat figuræ; Barrabas enim patris filius latine dicitur : illi ergo quibus dicitur : « Vos » ex patre diabolo estis[5], » vero Dei Filio filium patris sui Antichristum prælaturi esse produntur.

« Et indutum illum veste alba remisit[6]. »

CIII. Non otiosum quod veste alba induitur ab Herode, immaculatæ tribuens indicia passionis; quod agnus Dei sine macula, cum gloria peccata mundi susciperet. In typo etiam Herodis, atque Pilati, qui amici ex inimicis facti sunt per Jesum Christum plebis Israël populique gentilis figura servatur[7], quod per Domini passionem utriusque sit futura concordia : ita tamen ut pius populus nationum capiat verbum Dei, et ad populum Judæorum fidei

[1] Luc. XXIII, 11. — [2] Matth. XXVII, 24. — [3] Ibid. 19. — [4] Luc. XXIII, 18. — [5] Joan. VIII, 44. — [6] Luc. XXIII, 11. — [7] Ibid. 12.

suæ devotione transmittat; ut illi quoque gloria majestatis suæ corpus vestiant Christi, quem ante despexerant.

CIV. Chlamidem autem coccineam induitur, a militibus, et purpuream tunicam[1] : in altera designans Martyrum palmas, in altera regiæ potestatis insignia; quod caro ejus fusum toto orbe terrarum sanguinem esset susceptura pro nobis, et passio regnum paritura de nobis.

CV. Corona quoque de spinis capiti ejus annexa, quid aliud quam divini operis munus ostendit, quod de peccatoribus mundi tanquam sæculi spinis triumphalis gloria Deo quæreretur. Nec flagella vacant, quia flagellatus est ipse[2], ne nos flagellaremur : «Homo enim in plaga, et sciens »ferre infirmitates, pro nobis dolet[3], » a nobis qui Deum antea fugiebamus flagella detorquens : tam patiens Dominus, ut fugitivorum vinculis proprias manus, fugitivorum flagellis suum corpus offerret. Detestabili itaque mentis affectu, honoratum tamen Judæi exitum produnt; nam etsi compungentes coronant, illudentes adorant : et si corde non credunt; quem perimunt, confitentur. Illis defuerunt boni operis affectus, Deo tamen suus non defuit honor : qui salutatur ut rex, coronatur ut victor, quasi Deus, et Dominus adoratur.

CVI. Arundo quoque vel secundum Matthæum comprehenditur manu ejus[4]; ut fragilitas humana jam non sicut arundo moveatur a vento, sed operibus Christi corroborata fundetur, et affixo cruci chirographo quod erat contrarium nobis, sententia vetusta cessaret : vel secundum Marcum caput ejus percutit[5]; ut solidata Divinitatis attactu nostra conditio nutare non possit.

CVII. Sed jam trophæum suum victor attollat. Crux super humeros imponitur ut trophæum, quod sive Simon,

[1] Matth. xxvii, 27.— [2] Ibid. 29. — [3] Isaï. liii, 3, 4. — [4] Matth. xxvii, 29. — [5] Marc. xv, 19.

sive ipse portaverit[1]; et Christus in homine, et homo portavit in Christo. Nec discordant Evangelistarum sententiæ, quando concordat mysterium : et bonus ordo nostri profectus est; ut prius crucis suæ trophæum ipse erigeret, deinde Martyribus traderet erigendum. Non Judæus est qui crucem portat, sed alienigena, atque peregrinus : nec præcedit, sed sequitur, juxta quod scriptum est : «Tolle » crucem tuam, et sequere me. » Non enim suam, sed nostram crucem Christus ascendit. Nec mors illa Divinitatis fuit, sed quasi hominis; unde et ipse ait : «Deus, Deus » meus, respice me : quare me dereliquisti[2]?»

CVIII. Pulchre ascensurus crucem regalia vestimenta deposuit; ut scias quasi hominem passum esse, non quasi Deum regem : et si utrumque Christus, quasi hominem tamen, non quasi Deum cruci esse suffixum. Sed milites non Judæi sciunt quo tempore, qualia vestimenta Christo conveniant. Judicio quasi victor assistit : ad passionem tanquam reus, humilis venit.

CIX. Nunc quoniam trophæum jam vidimus, currum suum triumphator ascendat : nec arborum truncis, aut quadrijugis plaustris manubias de mortali hoste quæsitas, sed patibulo triumphali suspendat captiva de sæculo spolia. Non hic revinctis post tergum brachiis gentes, nec excisarum urbium imagines cernimus, oppidorumque captorum simulacra, aut submissa captorum regum colla miramur, quales humanorum solent species esse triumphorum; nec victoriæ terminos regionis fine distinctos : sed ovantes populos nationum, quæsitos non ad supplicium, sed ad præmium, reges liberis affectibus adorantes, voluntariis urbes studiis deditas, et in melius reformatas imagines oppidorum, quas non fucus expresserit (67), sed devotio coloraverit fidei : arma, victoriarumque jura

[1] Luc. xxiii, 26. — [2] Matth. xxvii, 46.

toto orbe currentia, captivum principem mundi, et spiritualia nequitiæ quæ sunt in cœlestibus, obedientia vocis humanæ imperio, subditas dominationes variarumque virtutum species, non sericis, sed moribus emicantes. Fulget castitas, fides splendet, et induta mortis exuviis devotio fortitudinis jam resurgit. Unus Dei triumphus fecit omnes prope jam homines triumphare, crux Domini.

CX. Refert ergo considerare qualis ascendit. Nudum video: talis ergo ascendat qui sæculum vincere parat; ut sæculi adjumenta non quærat. Victus est Adam qui vestimenta quæsivit: vicit ille qui tegumenta deposuit. Et talis ascendit quales nos, auctore Deo, natura formavit: talis in paradiso primus homo habitavit, talis ad paradisum homo secundus intravit. Et ut non sibi soli, sed omnibus vinceret, manus extendit, quo omnia traheret ad se; ut nodo mortis exuta, jugo fidei suspensa; cœlestibus ea quæ prius erant terrena sociaret.

CXI. Scribitur etiam titulus[1]: solet præcedere pompa victores; at vero currum Domini triumphalem præibat bona pompa resurgentium defunctorum. Solet etiam titulus subjugatarum gentium numerum designare. Sit in illis triumphis ordine quodam digesta miserabilis devictarum, pereuntium contumeliosa captivitas nationum: hic redemptarum gentium vernat gratia: digni tanto triumpho jugales, ut cœlum, terra, maria, inferna a corruptela mutentur ad gratiam.

CXII. Scribitur autem titulus, et super crucem ponitur, non infra crucem; quia principium super humeros ejus. Principium autem quid est, nisi sempiterna virtus ejus, atque Divinitas? Unde et ipse interrogatus quis esset, respondit: «Principium, qui et loquor vobis.» Legamus hunc titulum:

[1] Luc. xxii, 38.

« Jesus, inquit, Nazarenus rex Judæorum. »

CXIII. Merito supra crucem titulus; quia non humani corporis, sed divinæ potestatis est regnum quod habet Christus. Merito supra crucem titulus; quia licet in cruce erat Dominus Jesus, super crucem tamen regis majestate radiabat. Vermis in cruce, scarabeus in cruce : et bonus vermis qui hæsit in ligno, bonus scarabeus qui clamavit e ligno. Quid clamavit? « Domine, ne statuas » illis hoc peccatum. » Clamavit latroni : « Hodie me» cum eris in paradiso. » Clamavit quasi scarabeus : « Deus, Deus meus, quare me dereliquisti? » Et bonus scarabeus, qui lutum corporis nostri ante informe ac pigrum virtutum versabat vestigiis : bonus scarabeus, qui de stercore erigit pauperem. Erexit Paulum, qui æstimatus est ut stercora : erexit et Job qui sedebat in stercore. Non mediocris ergo titulus.

CXIV. Ipse autem crucis locus, vel in medio, ut conspicuus omnibus : vel supra Adæ, ut Hebræi disputant, sepulturam. Congruebat quippe ut ibi vitæ nostræ primitiæ locarentur, ubi fuerant mortis exordia.

CXV. Dividuntur vestimenta, aliis aliud forte defertur; Dei enim spiritus non humana opinione comprehenditur, sed quasi quodam eventu inopinatus illabitur. Et fortasse milites isti quatuor Evangelistarum habebant typum, qui scripserunt titulum, quem omnes legamus. Lego titulum regis Judæorum, cum lego : « Regnum meum non est de » hoc mundo[1]. » Lego causam Christi super caput ejus scriptam, cum lego : « Et Deus erat Verbum[2]; » caput enim Christi Deus est.

CXVI. Isti ergo servabant Jesum et hodie servant; ne cui forte labatur, ne cui de passione descendat, quod petebat populus Judæorum. Mihi plane Christus in passione

[1] Joan. XVIII, 36. — [2] Id. I, 1.

moriatur, ut post passionem resurgat. Noluit descendere sibi, ut moreretur mihi. Nobis ergo jam Christus servatur : propter nos dividuntur vestimenta ejus. Non possunt singuli habere omnia, et ideo super tunicam sors agitatur; quia non pro hominis voluntate divisio fit Spiritus sancti. Divisiones enim gratiarum sunt, sed operatus est Spiritus, dividens singulis pro ut vult.

CXVII. Intuere nunc Christi vestimenta divisa. Ubi illa quæram? Quære in Matthæo, invenies penes ipsum solum clamidem coccineam[1] : penes Joannem vestem purpuream[2] : penes Marcum purpuram tantum[3] : penes Lucam vestem albam[4]; hac enim sola pro sua fuit portione contentus. Quantos itaque Christus sua veste vestivit? Puto autem quod non quatuor tantum, sed omnes vestivit milites; et omnibus abundavit. Sed revertamur ad Evangelistas.

CXVIII. Mystice itaque istæ quatuor partes, non partes vestium, sed qualitates mihi videntur esse virtutum. Alius enim de regno sublimius scripsit : alius de hominis institutione diffusius : Lucas nitorem sibi sacerdotalis vestis elegit : Marcus vero verborum textum non desideravit : denique Joannes quasi quasdam intexit sententias, quibus vestiat fidem nostram. Nonne tibi videtur intextum illud : « In principio erat Verbum, et Verbum » erat apud Deum, et Deus erat Verbum : hoc erat in » principio apud Deum, et omnia per ipsum facta sunt[5] ? » At vero Marcus tanquam purpuræ fulgore contentus, sine ulla intextione verborum : « Initium, inquit, Evan» gelii Jesu Christi Filii Dei[6]. »

CXIX. Ergo vestimenta divisa sunt Christi, vel gesta, vel gratia; quia tunica non potuit dividi, fides scilicet,

[1] Matth. xxvii, 28. — [2] Joan. xix, 2. — [3] Marc. xv, 17. — [4] Luc. xxiii, 11. — [5] Joan. i, 1-3. — [6] Marc. i, 1.

quoniam non pro portione singulorum, sed pro jure communis est omnium; quod enim non dividitur, singulis manet integrum.

CXX. Et bene « Desuper texta ; » sic enim texitur fides Christi, ut de divinis ad humana descendat; ex eo quod ante sæcula ex Deo natus, posteriori tempore susceptionem carnis assumpserit. Significatur igitur nobis eo quod non debeat fides scindi, sed solida permanere.

« Amen, amen dico tibi : Hodie mecum eris in paradiso[1]. »

CXXI. Pulcherrimum affectandæ conversionis exemplum, quod tam cito latroni venia relaxatur, et uberior est gratia quam precatio; semper enim Dominus plus tribuit, quam rogatur. Ille enim rogabat ut memor esset sui Dominus, cum venisset in regnum suum : Dominus autem ait illi : « Amen, amen dico tibi : Hodie mecum » eris in paradiso : » Vita est enim esse cum Christo; ideo ubi Christus, ibi vita, ibi regnum[2]. Cito igitur ignoscit Dominus; quia cito ille convertitur[3].

CXXII. Unde et illud solvi videtur, quia alii duos conviciantes inducunt latrones, iste unum conviciantem, et unum rogantem. Fortasse et iste prius conviciatus est, sed repente conversus est. Nec mirum si converso culpam ignoscebat, qui insultantibus veniam relaxabat[4]. Potuit etiam de uno pluraliter dicere, sicut illud est : « Astiterunt reges terræ, et principes convenerunt in » unum[5] ; » solus enim Herodes rex, et princeps Pilatus in Apostolorum Actibus conspirasse adversus Christum Petri voce produntur[6]. Sic et ad Hebræos habes[7], in caprinis pellibus ambulabant, secti sunt, et leonum molas obstruxerunt, cum solus Elias melotidem habuisse[8],

[1] Luc. XXIII, 43. — [2] Matth. XXVII, 44. — [3] Marc. XV, 32. — [4] Luc. XXII, 39. — [5] Psal. II, 2. — [6] Act. IV, 27. — [7] Hebr. XI, 37. — 4 Reg. I, 8.

Esaïas sectus esse, Daniel a leonibus intactus mansisse doceatur[1].

CXXIII. Quam execrabilis in facto iniquitas Judæorum, ut quasi latronem crucifigerent omnium redemptorem! Bonus tamen in mysterio latro, qui insidiatus est diabolo, ut vasa ejus auferret. Mystice autem latrones duo duos populos peccatores significant per baptismum crucifigendos esse cum Christo: quorum dissentio diversitatem pariter credentium signat. Denique unus a sinistris, alter a dextris erat[2]. Increpatio quoque futurum crucis scandalum etiam circa credentes revelat.

CXXIV. Et acetum offerebant Judæi[3]. Bene ad consummanda omnia et corruptio sinceritatis hauritur; ut omnia cruci quæ vitiata fuerant, figerentur. Acetum itaque bibitur[4]; vinum cum felle non bibitur; non quia fel, sed quia admixtæ vino amaritudines recusantur. Nam amaritudines vitæ nostræ pro corporis utique conditione suscepit[5]. Denique ipse ait: « Dederunt in escam meam fel, et in siti mea potaverunt me aceto[6]. » Sed sinceritati non debuit amaritudo misceri; ut ostenderetur sine amaritudine immortalitas resurgentium futura: quæ quoniam immortalitas in vase coacuerat humano, separatur in Christo. Ergo acetum bibitur[7], hoc est, vitium corruptæ per Adam immortalitatis aboletur in calamo; ut de corpore absorberetur humano. Nos quoque vitia nostra per incuriam mentis corporisque concreta transfundamus in Christum; transfundamus per baptismum, ut crucifigamur in Christo: transfundamus per pœnitentiam, ut ab illo nobis vini sanguinisque cœlestis incorrupta sinceritas refundatur.

CXXV. Denique ubi acetum bibit: Consummata sunt, inquit, omnia[8]; eo quod assumptæ mortalitatis impletum

[1] Dan. VI, 22. — [2] Joan. XIX, 30. — [3] Luc. XXIII, 40. — [4] Matth. XXVII, 48. — [5] Ibid. 34. — [6] Psal. LXVIII, 22. — [7] Matth. XXVII, 48. — [8] Joan. XIX, 30.

esset omne mysterium, et exhaustis omnibus vitiis, immortalitatis sola lætitia remansisset. Et ideo ait :

« In manus tuas, Domine, commendo spiritum meum[1]. »

CXXVI. Et bene commendatur spiritus, qui reservatur; quod enim commendatur, utique non amittitur. Bonum ergo pignus est spiritus, bonum depositum. Unde et illic ait : « O Timothee, bonum depositum custodi[2]. » Commendatur enim Patri spiritus ; et ideo ait : « Quoniam » non derelinques in inferno animam meam[3]. » Vide autem magnum mysterium. Nunc commendat in manibus Patris spiritum suum, nunc in Patris gremio sedet ; quia totum alius non capit Christum. Denique : « Ego, inquit, » in Patre, et Pater in me[4]. » Commendatur ergo Patri spiritus. Sed cum sit in superioribus, illuminat et inferna, ut universa redimantur; etenim Christus omnia, et in Christo omnia[5], licet in singulis Christus operetur. Caro moritur, ut resurgat : spiritus Patri commendatur, ut cœlestia quoque ab iniquitatis vinculo solverentur, et pax fieret in cœlo, quam terrena sequerentur.

« Et hoc dicto, tradidit spiritum[6]. »

CXXVII. Et bene « Tradidit, » qui non invitus spiritum emisit. Denique Matthæus ait : « Emisit spiritum[7] ; » quod enim emittitur, voluntarium est : quod amittitur, necessarium. Propterea addidit : « Magna voce. » In quo vel professio gloriosa usque ad mortem se pro nostris descendisse peccatis (ergo nec ego erubescam fateri quod Christus non erubuit voce magna profiteri) vel evidens manifestatio contestantis Dei secessionem divinitatis et corporis (68). Sic enim habes : « Clamavit Jesus voce » magna dicens : Deus, Deus meus, respice in me : quare » me dereliquisti[8] ? » Clamavit homo Divinitatis separatione

[1] Luc. XXII, 46. — [2] 2 Tim. I, 14. — [3] Psal. XV, 10. — [4] Joan. XIV, 10. — [5] Coloss. III, 2. — [6] Luc. XXII, 46. — [7] Matth. XXVII, 50. — [8] Ibid. 46.

moriturus. Nam cum Divinitas mortis libera sit, utique mors esse non poterat, nisi vita discederet; quia vita Divinitas est.

CXXVIII. Jam quæ sequuntur, ostendunt quia propter impietatem hominum finis sæculi sit futurus. Itaque significatur per Domini passionem occasura præsentia, ut oriantur futura. Tenebræ igitur offusæ sunt oculis perfidorum [1], ut fidei lumen resurgeret. Sol occidit sacrilegis, vel refugit, ut funesti spectaculum sceleris obumbraret. Petræ scissæ sunt [2], ut per prærupta saxorum ostenderetur futurum, quoniam verbi vis pectorum dura penetraret; quo facilius ex cavis petrarum illi venatores quos Hieremias prædixit, Domino venarentur [3]. Monumentorum autem reseratio quid aliud, nisi claustris mortis effractis [4], resurrectionem significat mortuorum, quorum in aspectu fides, in processu typus, quod in sanctam prodeundo civitatem, præsentium specie declarabant in illa Jerusalem quæ in cœlo est, futurum perenne diversorium resurgentium? Etiam velum scinditur [5], quo vel duorum populorum divisio, vel mysteriorum Synagogæ profanatio declaratur. Scinditur ergo velum vetus; ut Ecclesia nova fidei suæ vela suspendat. Synagogæ velamen aufertur; ut religionis interna mysteria, revelato mentis cernamus obtutu. Denique jam etiam centurio Dei Filium quem crucifixerat, confitetur [6]. O duriora saxis pectora Judæorum! Finduntur petræ, sed horum corda obdurantur. Judex arguit, credit minister, proditor scelus suum morte condemnat, elementa fugiunt, terra concutitur, monumenta reserantur: Judæorum tamen immobilis duritia manet orbe concusso.

CXXIX. Stabant autem et mulieres hæc videntes [7]:

[1] Luc. XXIII, 44, 45. — [2] Matth. XXVII, 51. — [3] Jerem. XVI, 16. — [4] Matth. XXVII, 52. — [5] Luc. XXIII, 45. — [6] Ibid. 47. — [7] Ibid. 49.

stabat et mater, cum studio pietatis sua pericula posthaberet. Sed et Dominus pendens in cruce, qui sua pericula contemneret, pio matrem commendabat affectu. Quod non otiose Joannes pluribus prosecutus est[1]; alii enim mundum descripsere concussum, cœlum tenebris obductum, refugisse solem. Addiderunt Matthæus et Marcus[2], qui humana atque moralia uberius prosecuti sunt: « Deus, Deus meus, respice in me: quare me dereli» quisti[3]? » ut ad crucem Christi susceptionem pervenisse crederemus conditionis humanæ. Lucas autem competere evidenter asseruit latroni veniam sacerdotali intercessione donatam[4], et Judæis persequentibus eodem munere indulgentiam postulatam.

CXXX. Joannes ergo qui plenius divina penetravit mysteria, non immerito laboravit, ut quæ Deum generaverat, mansisse eam virginem declararet. Solus ergo me docet, quod alii non docuerunt, quemadmodum in cruce positus appellaverit matrem[5], pluris putans quod victor suppliciorum atque pœnarum, victor diaboli, pietatis officia dividebat; quam quod regnum cœleste donabat. Nam si religiosum est quod latroni venia donatur a Domino, multo religiosius quod mater honoratur a Filio.

CXXXI. Nec præposterum judicetur, quod prius latronis absolutionem quam matris appellationem scripsi; qui enim venerat salvos facere peccatores, non absurdum si prius in meis scriptis susceptum munus in redimenda salute peccatoris implevit. Denique ipse ait: « Quæ est » mater mea, et qui sunt fratres mei[6]? » Quia non venerat vocare justos, sed peccatores. Sed ibi pro loco, hic et in cruce non immemor matris, appellat eam dicens: « Ecce filius tuus; » et Joanni: « Ecce mater tua[7]. »

— [1] Joan. XIX, 25. — [2] Matth. XXVII, 46. — [3] Marc. XV, 34. — [4] Luc. XXIII, 45. — [5] Joan. XIX, 26. — [6] Matth. XII, 48. — [7] Joan. XIX, 26, 27.

Testabatur de cruce Christus, et Testamentum ejus signabat Joannes, dignus tanto testatore testis. Bonum testamentum non pecuniæ, sed vitæ : quod non atramento scribitur, sed Spiritu Dei vivi : « Lingua mea calamus » scribæ velociter scribentis[1]. »

CXXXII. Sed nec Maria minor quam matrem Christi decebat, fugientibus Apostolis ante crucem stabat, et piis spectabat oculis Filii vulnera, quia expectabat non pignoris mortem, sed mundi salutem. Aut fortasse quia cognoverat per Filii mortem mundi redemptionem, aula regalis putabat se et sua morte publico muneri aliquid addituram. Sed Jesus non egebat adjutore ad omnium redemptionem, qui dixit : « Factus sum sicut homo sine adjuto» rio, inter mortuos liber[2]. » Suscepit quidem matris affectum, sed non quæsivit hominis auxilium. Habemus igitur pietatis magistrum : docet lectio quid maternus debeat affectus imitari, quid sequi reverentia filiorum ; ut illæ se offerant in filiorum periculis, illis amplius sollicitudo materna quam suæ mortis mœstitia sit dolori.

CXXXIII. Quo loco uberrimum testimonium Mariæ virginitatis adhibetur. Neque enim abrogatur uxor marito, cum scriptum sit : « Quod Deus conjunxit, homo non se» paret[3]; » sed quæ propter mysterium conjugium prætexuit, completis mysteriis jam conjugio non egebat. Aut si moralia sequimur, in mœrore castitas imperatur.

CXXXIV. Mysticum tamen est quod commendatur Joanni inter cæteros juniori : quod non otiosis auribus debemus accipere. Periculosa est enim mulieribus copula adolescentis, et species juventutis ; ne qua fortasse curiosa exempli, incuriosa mysterii, quæ luxuriari in Christo cupiens, Mariæ speciem prætendat, non imitetur affectum, sicut vulgus nunc male audit mulierum, relicto seniore

[1] Psal. XLIV, 3. — [2] Id. LXXXVII, 5. — [3] Matth. XIX, 6.

marito, ut juniorem sequantur. Discat ergo Ecclesiæ hic esse mysterium, quæ populo seniori specie ante copulata, non usu, posteaquam peperit Verbum, et in corporibus ac mentibus hominum per fidem crucis et sepulturam Dominici corporis seminavit, ex præcepto Dei societatem populi junioris elegit.

CXXXV. Quæro etiam cur ante mortem non inveniamus esse percussum, post mortem inveniamus[1]? Nisi forte ut voluntarius exitus ejus magis quam necessarius fuisse doceatur, et ordinem mysticum noverimus; quia non ante altaris sacramenta, quam baptismum: sed baptismum ante, sic poculum. Deinde ut advertamus quia licet corporis ejus fuerit natura mortalis, licet qualitas similis; dissimilis tamen gratia. Nam utique post mortem sanguis in nostris corporibus congelascit: ex illo autem incorrupto licet corpore, sed defuncto, omnium vita manabat. Aqua enim et sanguis exivit: illa quæ diluat, iste qui redimat[2]. Bibamus ergo pretium nostrum, ut bibendo redimamur.

CXXXVI. Quid sibi etiam vult, quod non Apostoli, sed Joseph et Nicodemus Christum sepeliunt[3]? Unus justus et constans, alter in quo dolus non erat[4]; talis enim Christi est sepultura, quæ fraudem iniquitatemque non habeat. Obstruitur igitur tergiversandi locus, et domestico Judæi testimonio revincuntur; nam si Apostoli sepelissent, dicerent utique non sepultum, quem sepultum raptum esse dixerunt.

CXXXVII. Justus autem Christi corpus operit sindone, innocens ungit unguento[5]; namque hæc non otiose distincta reperimus; quia justitia vestit Ecclesiam, innocentia gratiam subministrat. Vesti ergo et tu Domini corpus gloria sua, ut et ipse sis justus: et si mortuum credis,

[1] Joan. XIX, 34. — [2] Ibid. — [3] Luc. XXIII, 50. — [4] Joan. XIX, 38 et 39. — [5] Ibid. 40.

operi tamen Divinitatis plenitudine suæ. Unge illud myrrha et aloë, ut bonus odor Christi sis. Bonum linteum misit Joseph ille vir justus, et fortasse illud quod Petrus vidit e cœlo ad se esse demissum, in quo erant genera quadrupedum et ferarum et volucrum, ad similitudinem gentium figurata[1]. Mystico igitur unguento illo pistico consepelitur Ecclesia, quæ diversitatem populorum fidei suæ communione sociavit.

CXXXVIII. De hoc Joseph in Joanne solo invenio quod occultus venerit ad Pilatum propter metum Judæorum[2]. Quomodo justus latebram periculi timore quæsivit? Ego autem puto quod ideo occulte petierit, ut corpus impetraret, non ut periculum caveret. Et tamen quid mirum si occultabatur justus, quando occultabantur et Apostoli justorum magistri? Veni et tu : vel sero, vel nocte, vel quacumque hora veneris, invenies Jesum ad suscipiendum paratum, nec minorem serius venientibus mercedem pia largitate solventem; nam et qui sexta hora venit[4], non est mercede fraudatus : et qui undecima, plenitudinem mercedis accepit[3]. Sed etiam Nicodemus nocte venit[4]. Nox erat, quia adhuc non erat resurrectio. Denique resurrexit Christus, et justus ait : « Nox præcessit, dies autem appro- » pinquavit[5]. »

CXXXIX. Hunc Joseph justum Lucas dixit[6], Matthæus divitem[7]. Et merito dives hoc loco dicitur, ubi corpus suscepit Christi; suscipiendo enim divitem, nescivit fidei paupertatem. Dives est ergo qui justus est. Justus igitur sindone involvit : Israëlita vero et diversos miscet virtutum odores, et aloës mittit quasi libras centum[8], hoc est, perfectæ fidei quantitatem. Et ligaverunt corpus Jesu juxta

[1] Act. x, 11. — [2] Joan. xix, 38. — [3] Matth. xx, 4, et seqq. — [4] Joan. iii, 2. — [5] Rom. xiii, 12. — [6] Luc. xxiii, 50. — [7] Matth. xxvii, 57. — [8] Joan. xix, 39.

consuetudinem spiritalium Judæorum, non utique nodis perfidiæ, sed fidei ligaturis. Et posuerunt in horto[1], cui frequenter Ecclesia comparatur, quæ diversorum habeat poma meritorum, floresque virtutum.

CXL. Nec otiose alius monumentum novum dixit, alius monumentum Joseph[2]. Non habebat igitur Christus tumulum suum; etenim tumulus his paratur qui sub lege sunt mortis : victor mortis tumulum suum non habet. Quæ enim communio tumulo et Deo? Denique Ecclesiastes ait de eo qui meditatur in bonis ; «Et sepultura non est illi[3].» Specialis igitur præter communem omnium mortem mors Christi est : et ideo non cum aliis sepelitur, sed solus tumulo includitur; omnia enim in similitudinem hominum habuit incarnatio Domini, sed similitudo erat cum differentia. Natus est ex Virgine, similitudine generationis, dissimilitudine conceptionis. Curabat ægros, sed imperabat[4]. Aqua Joannes baptizabat, hic spiritu. Et mors ergo Christi communis secundum naturam corporis, specialis secundum virtutem.

CXLI. Quis autem est Joseph, cujus in tumulo ponitur[5]? Utique ille justus. Bene ergo Christus monumento creditur justi; ut habeat Filius hominis ubi caput suum reclinet, et justitiæ habitatione requiescat. Bene autem novo, secundum litteram quidem, ne alius suscitatus a perfidis diceretur; mystice vero quid possumus intelligere, nisi forte quia legimus : «Sepulcrum patens est guttur eorum[6]?» Ergo sepulcrum patens est guttur hominis, in quo perfidia lethalis et mortua verba conduntur, quod per vetustatem et incursionem aliquam bestiarum fatiscit et solvitur. Est ergo e contrario monumentum in secretis hominum, quod sibi in pectoribus duritiæ gentilis pene-

[1] Joan. XIX, 41. — [2] Ibid., et Matth. XXVII, 60. — [3] Eccle. VI, 3. — [4] Luc. III, 16. — [5] Id. XXII, 53. — [6] Psal. V, 11.

trabili verbo justus excidit, fidei atque doctrinæ operibus perpolitum, ut prætenderet in nationibus virtus Christi.

CXLII. Cui pulcherrime lapis admotus est; ne pateret[1]; quicumque enim in se bene humaverit Christum, diligenter custodiat; ne eum perdat, neve perfidiæ sit ingressus. Vides enim quia Petrus et Joannes priores intrare meruerunt[2]. Denique Joannes ipse non antequam crederet, introivit.

CXLIII. Et bene in petra excisum dicitur, hoc est, in fidei firmamento, de qua veri Israëlitæ dulcedinem mellis et oleum spiritale suxerunt[3]. Sepelierunt autem Christum justus, et qui Deum vidit; non enim sepeliunt Christum, nisi qui Deum credunt.

CXLIV. Denique non omnes possunt sepelire Christum: quamvis religiosæ mulieres, a longe stant[4]: sed quia religiosæ, locum diligenter observant, ut unguenta afferant, et superfundant. Sollicitæ tamen et a monumento posteriores recedunt, et ad monumentum priores revertuntur: et si deest constantia, non deest diligentia. Sexus nutat, devotio calet.

CXLV. Denique resurrectionis tempore præsto sunt[5], et cum viri fugarentur, solæ tamen ab Angelo ne timeant admonentur[6]. Petrum evocant studio priores, sed posteriores fiducia. Denique ille sine metu advenit, et constanter qui posterior venerat, primus ingreditur[7], quasi qui claves regni ut aliis aperiret, acceperat.

CXLVI. Terræ motus autem fidelibus resurrectio est, impiis metus[8]: his, quia pigrum corpus a mortis sopore se commovet: illis, quia tremore corporis et terrena mobilitate turbati, a resurrectionis fide et credulitate desciscunt.

[1] Matth. XXVII, 60. — [2] Joan. XX, 6-8. — [3] Matth. XXVII, 60. — [4] Luc. XXII, 55. — [5] Joan. II, 1. — [6] Ibid. 2. — [7] Ibid. — [8] Matth. XXVIII, 2.

«Mane autem sabbati venerunt valde tempore ad mo-»numentum[1].»

CXLVII. Magna oritur hoc loco plerisque dubitatio; nam et si non videntur Evangelistæ dixisse contraria, tamen diversa dixerunt. Siquidem hic, «Mane valde tem-»pore:» Marcus, «Valde mane[2]:» Matthæus, «Vespere sab-»bati[3]:» Joannes, «Prima sabbati cum adhuc tenebræ »essent[4],» mulieres ad monumentum venisse dixerunt. Deinde hic duos viros[5], Marcus unum juvenem in albis sedentem[6], Matthæus unum Angelum[7], Joannes duos Angelos in albis sedentes visos esse memoraverunt[8]. Postremo, quod vix enodabile videatur, Joannes scripsit dictum Mariæ Magdalenæ: «Noli me tangere; nondum enim »ascendi ad Patrem meum[9]:» Matthæus occurrisse Dominum scripsit Mariæ Magdalenæ, et alteri Mariæ, et illas accessisse, et tenuisse pedes ejus, et adorasse evidentissima descriptione digessit[10].

CXLVIII. Quomodo ergo solvendum? nisi quatuor Evangelistas de diversis quatuor putes dixisse temporibus; ut et personas alias mulierum, et alias conjicias visiones? Denique aliæ cum unguento prima sabbati veniunt: aliæ sine unguento, vespere sabbati. Istarum nomen exprimitur, illæ de Galilæa secutæ Dominum designantur.

CXLIX. Quo loco, ne quem spinosæ interpretationis in fine offendat asperitas, ubi suavia forte præsumpta sunt; æstimate jam nos complendi sermonis vela submittere, quoniam ad portum venimus: et navis quæ cursu concito maria transmearit, ubi littori cœperit appropinquare, latentia cautium cursu perstringit infracto. Ergo ne tanquam inerti gubernatori in arenis littoris mihi hæreat sermo,

[1] Luc. xxiv, 1. — [2] Marc. xvi, 1. — [3] Matth. xxviii, 1.— [4] Joan. xx, 1. — [5] Luc. xxiv, 4. — [6] Marc. xvi. 5. — [7] Matth. xxviii, 2. — [8] Joan. xx, 17. — [9] Matth. xxviii, 9.

tanquam in vada cæca lentandum iter quam præcipitandum arbitror (69); quo minus rimosa nobis patescat oratio.

CL. Primum igitur illud spectandum est, quod scriptum est : « Vespere autem sabbati, quæ lucescit in prima » sabbati[1], » resurrexisse Dominum. Sic enim habes : quia « Vespere sabbati venit Maria Magdalene et altera Maria » videre sepulcrum. Et ecce terræ motus factus est magnus[2]. » Non enim die sabbati (« nam siluerunt (70) sabbato secundum mandatum) » sed post sabbati diem, nocte utique resurrexit. Denique quæ mane venerunt, licet valde tempore, tamen jam Dominum resurrexisse cognoverunt.

CLI. Sic igitur temperandum est, ut neque mane Dominica quæ est prima post sabbatum, neque sabbato resurrectio facta credatur. Nam quomodo triduum compleretur; non ergo vesperascente die, sed noctis vespere resurrexit. Denique græcus sero dixit, hoc est, ὀψέ. Sero autem et horam signat in occasu diei, et cujusque rei significat tarditatem; quomodo si dicas : Sero mihi suggestum est, id est, tarde. Sero venit, id est, post præstitutum tempus advenit : et licet mane sequenti die venerit, sero est tamen, ubi agendi tempus emensum est. Est et sero tempus noctis profundum, ut si dicas : Sero ad lucubrandum surrexit, id est, non vespertino tempore, sed profunda nocte surrexit.

CLII. Unde et mulieres ad monumentum accedendi habent facultatem, jam utique custodibus quiescentibus : et ipsi custodes terrentur amplius, quod usu venit somno excitis. Postremo etiam principes sacerdotum congregati cum senioribus nocte id factum esse confirmant, dicentes custodibus : « Dicite, quia Discipuli ejus nocte venerunt, » et furati sunt eum, nobis dormientibus[3]. » Ex tempore

[1] Matth. xxviii, 1. — [2] Luc. xxiv, 56. — [3] Matth. xxviii, 13.

enim quod a custodibus compererunt, argumentum fraudis arripiunt. Nam Joannes mane, cum adhuc tenebræ essent, Mariam Magdalenam ad se et ad Petrum venisse significat[1], et tamen ignaram factæ resurrectionis inducit; nam utique si advesperascente die, facta esset, statim potuit innotescere.

CLIII. Mane est, et adhuc Petrus nescit, nescit Joannes. Numquid patiebatur Dominus diutius torqueri Discipulos suæ mortis incerto, ad quos statim Angelus, statim Dominus gestæ rei nuntias mulieres destinavit? Et ut scias nocte factum, mulieres aliæ nesciunt, aliæ sciunt : sciunt quæ observaverunt noctibus et diebus, nesciunt quæ recesserunt. Nescit una Maria Magdalene, secundum Joannem[2]: scit altera Maria Magdalene, secundum Matthæum[3]; nam eadem et ante scire, et postea nescire non potuit. Ergo si plures Mariæ, plures fortasse etiam Magdalenæ, cum illud personæ nomen sit, hoc locorum.

CLIV. Denique alteram esse cognosce. Illa admittitur pedes Domini tenere : tangere Dominum ista prohibetur. Illa Angelum videre meruit, hæc primo quando venit, neminem vidit. Illa Discipulis Dominum resurrexisse nuntiavit, ista raptum esse significat. Illa gaudet, hæc plorat. Illi in gloria sua jam Christus occurrit, hæc adhuc mortuum quærit. Illa Dominum vidit et credidit, hæc non potuit agnoscere cum videret. Illa fideli adorabat in spiritu, hæc dubio mœstificabatur affectu.

CLV. Merito nimirum prohibetur tangere Dominum; non enim corporali tactu Christum, sed fide tangimus : «Nondum enim, inquit, ascendi ad Patrem meum[4];» hoc est, nondum tibi ascendi, quæ viventem cum mortuis quæris : et ideo ad fortiores mittitur, quorum credere discat exemplo, ut illi resurrectionem prædicent.

[1] Joan, xx, 2. — [2] Ibid. 15. — [3] Matth. xxviii, 9. — [4] Joan. xx, 17.

CLVI. Sicut in principio mulier auctor culpæ viro fuit, vir executor erroris : ita nunc quæ mortem prior gustaverat, resurrectionem prior vidit, culpæ ordine, et remedio prior. Et ne perpetui reatus apud viros opprobrium sustineret : quæ culpam viro transfuderat, transfudit et gratiam, veterisque lapsus compensat ærumnam resurrectionis indicio. Per os mulieris mors ante processerat, per os mulieris vita reparatur.

CLVII. Sed quia constantia ad prædicandum necessaria, inferior sexus ad exequendum infirmior, viris evangelizandi mandatur officium. Nam sicut mulierum per Jesum non solum culpa solvitur, sed etiam multiplicatur gratia; ut pluribus suadeat, quæ unum ante deceperat : ita et vir, qui temere ante crediderat, fœneratum munus recuperare debuit; ut qui sibi ipse fuerat ad credendum lubricus, fieret aliis ad prædicandum idoneus.

CLVIII. Sed advertamus ipsa verba mandati. « Noli me » tangere; nondum enim ascendi ad Patrem meum. Vade » autem ad fratres meos, et dic eis : Ascendo ad Patrem » meum, et Patrem vestrum : Deum meum, et Deum vestrum[1]. » Quomodo non ascenderas, Domine Jesu? Quemadmodum aberas, qui in manus Patris commendaveras spiritum? Aut quando abesse potes, qui semper in Patre es, cum Patre semper? Denique ipse dixisti : « Si descendero in infernum, ades. Si sumpsero pennas meas ante » lucem; et habitem in extremo maris; etenim illo manus » tua deducet me[2]. » Aut quomodo ascendis, qui ubique semper es?

CLIX. Descendisti quidem Filius hominis, nec Patri, cum descenderes, affuisti : sed descendisti nobis; ut te oculis ac mentibus videremus, ut in te crederemus. Ergo et ascendisti nobis; ut et te sequeremur mentibus; quem

[1] Joan. xx. 17. — [2] Psal. cxxxviii. 8, et seqq.

oculis videre non possumus. Ascendisti Apostolis, quibus dixisti : « Qui me videt, videt et Patrem[1]. » Denique Joannes ubi te quæreret, scivit. Apud Patrem quæsivit, et reperit, et ideo ait : « Et Verbum erat apud Deum[2]. » Ascendisti et Paulo, qui non contentus solus te sequi, nos quoque docuit quemadmodum te sequamur, et ubi te reperire possimus, dicens : « Si ergo consurrexistis cum Christo, » quæ sursum sunt, quærite, ubi Christus est ad dexteram » Dei sedens[3]. » Et ne oculorum magis hoc quam animorum putaremus officium, addidit : « Quæ sursum sunt sapite, » non quæ super terram[4]. »

CLX. Ergo non supra terram, nec in terra, nec secundum carnem te quærere debemus, si volumus invenire; nunc enim secundum carnem jam non novimus Christum[5]. Denique Stephanus non supra terram quæsivit, qui stantem te ad dexteram Dei vidit[6]: Maria autem quia quærebat in terra, tangere non potuit[7]. Stephanus tetigit, quia quæsivit in cœlo ; Stephanus inter Judæos vidit absentem : Maria inter Angelos non vidit præsentem. Sed quare non potuerit illa tangere, Evangelista ipse nos docuit dicens, quia cum te videret, nesciebat quia tu es; sic enim habes : « Conversa est retrorsum, et vidit Jesum stantem, et non » sciebat quia Jesus est[8]. » Merito tangere non potuit, quæ videre non potuerat; nam qui videt, tangit.

CLXI. Itaque quid intersit inter illam et hanc Mariam Scriptura distinguit. Illa occurrit, ut Jesum videat; hæc retrorsum convertitur : illa salutatur, hæc redarguitur. Denique sic habes : « Dicit ei Jesus : Mulier[9]. » Quæ non credit, mulier est, et adhuc corporei sexus appellatione signatur : nam quæ credit, occurrit in virum perfectum, in mensuram ætatis plenitudinis Christi, carens jam no-

[1] Joan. XIV, 9. — [2] Id. I, 1. — [3] Coloss. III, 1. — [4] Ibid. 2. — [5] 2 Cor. V, 16. — [6] Act, VII, 55, — [7] Joan. XXIX, 17. — [8] Ibid. 14.— [9] Id. XX, 14.

mine sæculi, corporis sexu, lubrico juventutis, multiloquio senectutis. Dicit ergo Jesus : « Mulier, quid ploras[1]? » Quasi dicat : Non lacrymas nudas Deus, sed fidem exigit. Bonæ lacrymæ, si Christum agnoscas. « Quem quæris[2]? » inquit. Molimina enim Dominus sera condemnat. Sed bene addidit : « Quem quæris ? » Non quod iste dubitet quem requirat : sed quia illa quem quærat, ignorat; non enim Christum quærit, quem putat raptum. Adest Christus, quemadmodum quæritur? Nescitur ergo qui quæritur, quando non cognoscitur, cum videtur.

CLXII. Denique Christum videbat, et hortulanum putabat; sic enim habes : « Illa existimans quia hortulanus » esset, dixit ei : Domine, si tu sustulisti eum, dicito mihi » ubi posuisti eum, et ego eum tollam[3]. » Et si fide incerta, tamen sermone non lubrica : et si hortulanum putavit, tamen Dei Filium designavit : et si adhuc non credit, tamen affectat ut credat; ipse enim corpus tulit, qui suscitavit. Ergo veniabilis error mulieris, quæ licet dubitare non debuit Christi corpus per gloriam resurrectionis assumptum; doceri tamen gestit a Christo, et fidem suam jam devota promittit, ut et ipsa illud jam tollat e terris, et ad dexteram Dei quærat.

CLXIII. Denique post hæc verba non mulier, sed jam Maria vocatur[4]; aliud est enim commune vulgi nomen, aliud speciale personæ Christum sequentis. Et ad Discipulos, licet nondum arbitra plenæ fidei, tamen nuntia destinatur. Prohibetur autem tangere, quia nondum inhabitare in Christo corporaliter plenitudinem Divinitatis, sicut Paulus, acceperat[5]: nondum evacuaverat lubricum sæculi, carnis ambiguum : nondum vitam vixerat Christi. Denique stat, non adorat Dominum, nec pedes tenet, si-

[1] Joan. xx, 15. — [2] Ibid. — [3] Ibid. — [4] Ibid. 16. — [5] Coloss. II, 9.

cut illa Maria[1]: in qua utique non tam obsequium corporale, quam plenæ fidei designatur affectus; quod Christum et hominem et Deum credat : Deus est enim qui adoratur, homo est qui tenetur.

CLXIV. Non igitur tangi Dominus fastidit a fœmina, cujus et Maria pedes unxit unguento[2]: nec tactum dedignatur, sed profectum docet; quia non omnes Christum possunt tangere resurgentem, quem tetigerunt in hac vita et corpore commorantem. Qui vult Christum tangere, sua membra mortificet, et resurrecturo similis induat viscera misericordiæ, et non ambigat renuntiare terrenis.

CLXV. Quid est igitur : «Noli me tangere[3]?» Noli manum adhibere majoribus : sed vade ad fratres meos, hoc est, ad perfectiores. «Quicumque enim fecerit voluntatem Patris mei qui in cœlis est, ipse meus et frater, et soror, et mater est[4].» Quia resurrectio non facile nisi a perfectioribus capi potest, fundatioribus hujus fidei prærogativa servatur : «Mulieribus autem docere in Ecclesia non permitto, domi viros suos interrogent[5].» Ad eos ergo mittitur, qui domestici sunt : et accepit præscripta mandata.

CLXVI. Nec fugit hoc loco sensisse quosdam ideo Christum noluisse tangi, quia nondum receperat typum (71) quem commendaverat Patri, quasi adhuc eum tangere non deberet.

CLXVII. «Ascendo ad Patrem meum, et Patrem vestrum, Deum meum, et Deum vestrum[6].» Bene distinxit, quia mulieri loquebatur; non enim communis nobis natura cum Christo, nisi conditionis humanæ. Illi Pater generatione propria, nobis adoptione voluntaria : illi per naturam, nobis per gratiam : illi Deus unitate mysterii, nobis potestate cœlesti.

[1] Matth. XXVIII, 9. — [2] Luc. VII, 38. — [3] Joan. XX, 17. — [4] Matth. XII, 50. — [5] I Cor. XIV, 35, et I Tim. II, 12. — [6] Joan. XX, 17.

CLXVIII. Dicit aliquis : Quomodo ergo Thomas cum adhuc non crederet, tetigit tamen Christum[1]? Sed ille non de resurrectione Domini, sed de resurrectionis videtur qualitate dubitasse; et tactu suo debuit me docere, sicut docuit et Paulus : « Oportet enim hoc corruptibile » induere incorruptionem, et hoc mortale induere immortalitatem[2]; » ut incredulus credat, et cunctator dubitare non possit : facilius enim credimus, quod videmus. Habuit autem admirandi causam Thomas, cum videret clausis omnibus per invia septa corporibus, inoffensa compage, corpus insertum; et ideo mirum quomodo se natura corporea per impenetrabile corpus infuderit, invisibili aditu, visibili conspectu : tangi facilis, difficilis æstimari.

CLXIX. Denique conturbati Discipuli æstimabant se spiritum videre[3]; et ideo Dominus, ut speciem nobis resurrectionis ostenderet : « Palpate, inquit, et videte, quia » spiritus carnem et ossa non habet, sicut me videtis habere[4]. » Non ergo per incorpoream naturam, sed per resurrectionis corporeæ qualitatem impervia usu, clausa penetravit. Nam quod tangitur, corpus est : quod palpatur, corpus est : in corpore autem resurgemus : « Seminatur » enim corpus animale, surgit corpus spiritale[5] : » sed illud subtilius, hoc crassius; ut pote adhuc terrenæ labis qualitate concretum.

CLXX. Nam quomodo non corpus, in quo manebant insignia vulnerum, vestigia cicatricum, quæ Dominus palpanda obtulit? In quo non solum fidem firmat, sed etiam devotionem acuit; quod vulnera suscepta pro nobis cœlo inferre maluit, abolere noluit; ut Deo Patri nostræ pretia libertatis ostenderet. Talem sibi Pater ad dexteram

[1] Joan. xx, 27. — [2] 1 Cor. xv, 53. — [3] Luc. xxiv, 37. — [4] Ibid. 39 — [5] 1 Cor. xv, 44.

locat, trophæa nostræ salutis amplectens : tales illic Martyres nobis cicatricis suæ corona monstrabit.

CLXXI. Et quoniam sermo huc usque noster evasit, consideremus qua gratia secundum Joannem crediderint Apostoli, qui gavisi sunt[1] : secundum Lucam quasi increduli redarguantur : ibi Spiritum sanctum acceperint, hic sedere in civitate jubeantur, quoadusque induantur virtute ex alto[2]. Et videtur mihi ille quasi Apostolus majora et altiora tetigisse, hic sequentia, et humanis proxima : hic historico usus circuitu, ille compendio ; quia et de illo dubitari non potest, qui testimonium perhibet de his quibus ipse interfuit, et verum est testimonium ejus[3]. Ab hoc quoque, qui Evangelista esse meruit, vel negligentiæ, vel mendacii suspicionem æquum est propulsari. Et ideo verum utrumque putamus ; non sententiarum varietate, nec personarum diversitate distinctum. Nam et si in primo Lucas eos non credidisse dicat, postea tamen credidisse demonstrat : et si prima consideremus, contraria sunt : si sequentia, certum est convenire. Ipsa igitur Scripturæ verba consideremus.

CLXXII. Sic ait Joannes : « Et gavisi sunt Discipuli, » viso Domino. » Dicit ergo his iterum : « Pax vobis, sicut » misit me Pater, et ego mitto vos. Et cum hoc dixisset, » insufflavit his et dixit : Accipite Spiritum sanctum, quo- » rum remiseritis peccata, remittuntur his, et quorum » retinueritis, retenta sunt[4]. » Lucas autem dicit : « Et » quomodo cognoverunt eum in fractione panis. Dum au- » tem hæc loquuntur, ipse stetit in medio eorum, et dicit » eis : Pax vobis, ego sum, nolite timere. Conturbati vero » et conterriti æstimabant se spiritum videre[5]. » Et possent videri hic plures fuisse : sed quia et hic sero resurrectio-

[1] Joan. xx, 20. — [2] Luc. xxiv, 25 et 49. — [3] Joan. xix, 35. — [4] Id. xx, 20, et seqq. — [5] Luc. xxiv, 35, et seqq.

nis die (nam advesperascente jam die qui fuerant ingressi manere cum Domino, ubi ille se repente subduxit, eadem hora ad Discipulos hi duo remeasse produntur, quando Dominus palpandum se obtulit) et secundum Joannem sero die illa, una sabbatorum inducitur apparuisse Discipulis, et vulnera obtulisse palpanda[1]; ne quid ambiguitatis afferret, putavimus diligentius requirendum.

CLXXIII. Videtur enim separatim se istis undecim demonstrasse, sicut se Ammaoni (72), et Cleophæ scorsum jam vespere demonstraverat : et quemadmodum isti duo, ita etiam videntur illi undecim ad confirmandos reliquos convenire potuisse. Denique et conturbati sunt, ut habes secundum Lucam; et ideo aperuit eis sensum, ut intelligerent ea quæ scripta sunt. Hunc autem latius, illum succinctius scripsisse non dubium est. Quomodo enim soli Cephæ visum dicerent, si ab omnibus erat visus? Sed sicut ex mulieribus Mariæ, et alii Mariæ Magdalenæ; ita ex viris Petro visus est primo mane. Et Paulus sic ait : « Tradidi enim vobis imprimis, quia Christus mortuus est » secundum Scripturas, et quia sepultus est, et quia re- » surrexit tertia die secundum Scripturas, et visus est Ce- » phæ[2]. » Et ideo Marcus specialiter inducit juvenem mandantem ut Petro et Discipulis dicerent mulieres, quia surrexit Dominus[3].

CLXXIV. Petrus ergo vidit solus Dominum; devotio enim parata semper et prompta credebat, et ideo studebat frequentiora fidei signa colligere. Alibi cum Joanne, alibi solus, ubique tamen impiger currit, ubique aut solus, aut primus : non contentus vidisse quæ viderat, repetit intuenda, et quærendi Domini amore succensus, non satiatur videndo. Videt eum solus, videt cum undecim, videt cum septuaginta, videt et quando Thomas credidit,

[1] Joan. xx, 19. — [2] 1 Cor. xv, 3, et seqq. — [3] Marc. xvi, 5-7.

videt cum piscaretur : sed non vidisse contentus, impatiens desiderii, negligens captionis, immemor periculi, non tamen immemor reverentiæ; ubi Dominum vidit in littore, veste se texit, serum æstimans si cum cæteris navigio perveniret. Sic cum in undis Dominus ambularet, super undas maris naturæ suæ oblitus occurrit[1] : sic cum a Judæis Dominus teneretur, adversum turbas gladium solus exeruit[2]: sic et nunc cum Dominus stetisset in littore periculoso, compendio religiosum maturavit obsequium[3].

CLXXXV. Non est igitur dubium credidisse Petrum, et credidisse quia dilexit, dilexisse quia credidit. Unde et contristatur quia et tertio interrogatur : «Amas me[4]?» Is enim interrogatur, de quo dubitatur : sed Dominus non dubitat, qui interrogat, non ut disceret, sed ut doceret quem elevandus in cœlum, amoris sui nobis velut vicarium relinquebat. Sic enim habes : «Simon Joannis, diligis » me? Utique tu scis, Domine, quia amo te. Dicit ei Je» sus : Pasce agnos meos[5]. » Bene conscius sui non ad tempus assumptum, sed jamdudum Deo cognitum Petrus testificatur affectum. Quis est enim alius, qui de se hoc facile profiteri possit? Et ideo quia solus profitetur ex omnibus, omnibus antefertur; major enim omnibus charitas.

CLXXVI. Illud quoque diligentius intuendum, cur cum Dominus dixerit : «Diligis me? » ille responderit : «Tu scis, Domine, quia amo te. » In quo videtur mihi dilectio habere animi charitatem, amor quemdam æstum conceptum corporis ac mentis ardore, et Petrum opinor non solum animi, sed etiam corporis sui circa Dei cultum signare flagrantiam. Denique tertio Dominus non jam, «Diligis me, » sed, « Amas me, » interrogavit : et jam non agnos, ut primo, quodam lacte vescendos : nec ovi-

[1] Matth. XIV, 28. — [2] Id. XXVI, 51. — [3] Joan. XXI, 4. — [4] Ibid. 17. — [5] Ibid. 16.

culas ut secundo; sed oves pascere jubetur, perfectiores ut perfectior gubernaret[1].

CLXXVII. Et ideo quasi perfecto in omnibus, quem caro jam revocare non posset a gloria passionis, corona decernitur : « Cum esses, inquit, junior, cingebas te, et » ambulabas ubi volebas : cum autem senueris, extendes » manus tuas, et alius te præcinget, et ducet quo tu non » vis[2]. » Bona senectus, non vitæ longævitate imbecilla ad usum, sed maturitate virtutis ad martyrium præparata : quæ lasciviam corporalium reprimat voluptatum, nec indulgeat cupiditatibus, dulcia quæque declinet, speciosa non appetat; caro enim concupiscit adversum spiritum[3], et transversarios tramites gradiendi qua velit, diversarum sibi invenit voluptatum. Bona vero mentis senectus, quæ non id quod suave corpori, sed quod menti utile putat, elegit : non voluptario corporis rapitur appetitu, sed repugnandi moderamine quasi invita revocatur.

CLXXVIII. Ergo et Petrus etsi paratus erat animo subire martyrium, tamen ubi periculum advenit, constantiam mentis inflexit[4]; capit enim nos suavitate sui, cœlestis usus muneris. Nam quis martyrium e nobis non eligeret, si libenter mori posset? Ergo et Petrus videtur nolle, sed parat vincere. Et quid mirum si Petrus nolit, cum Dominus dicat : « Pater, si fieri potest, transfer a me » calicem hunc; verumtamen non mea voluntas, sed tua » fiat[5]? » Denique post tentationem præsumptionis suæ Petrus jam non audet voluntatis perseverantiam polliceri : sed quasi ad solatium sui, consortium quærit alterius.

CLXXIX. Tot igitur adducti virtutis exemplis Petrum credimus non potuisse dubitare. Joannem quoque credidisse manifestum est, cum Salvatorem videret : qui jam

[1] Joan. xxi, 17. — [2] Ibid. 18. — [3] Galat. v, 17. — [4] Luc. xxii, 33. — [5] Matth. xxvi, 39. — [6] Joan. xx, 8.

tunc credidit, posteaquam vacuum corporis vidit sepulcrum[1]. Cur ergo Lucas inducit plures fuisse turbatos? Primo omnium, quia paucorum opinionem sententia majoris partis includit : deinde quia etsi Petrus de resurrectione crediderat, turbari tamen potuit, cum videret quod se Dominus cum corpore in ea quæ vestibulis obseratis, et constructis erant septa parietibus, improvisus infunderet. Lucas ergo historice singula prosecutus est : ille finem spectavit, hic seriem. Nam utique dicendo : « Tunc » aperuit illis sensum, ut intelligerent ea quæ scripta sunt[2]; » etiam ipse Discipulos credidisse profitetur.

CLXXX. Spiritum autem sanctum vel illis undecim quasi perfectioribus insufflavit[3], et reliquis postea tribuendum esse promittit : vel iisdem ibi insufflavit[4], hic spopondit. Nec videtur esse contrarium, cum divisiones sint gratiarum : « Alii enim datur sermo sapientiæ, alii autem » sermo scientiæ secundum eumdem Spiritum, alii fides » in eodem Spiritu, alii gratia curationum in uno Spiritu, » alii operatio virtutum, alii prophetia, alii discretio spi» rituum, alii genera linguarum, alii interpretatio sermo» num[5]. » Ergo aliam insufflavit ibi operationem, hic aliam pollicetur; ibi enim remittendorum gratia tributa est peccatorum, quod esse videtur angustius : et ideo insufflatur a Christo, ut credas Spiritum Christi, et credas de Deo Spiritum; Deus enim solus peccata dimittit. Lucas autem linguarum gratiam describit effusam. Denique ibi habes : « Accipite Spiritum sanctum : quorum remiseritis » peccata, remissa erunt[6]. » At vero in Actibus Apostolorum sic habes : « Et repleti sunt omnes Spiritu sancto, et » cœperunt loqui variis linguis, quomodo Spiritus sanctus » dabat eloqui illis[7]. »

[1] Luc. XXIV, 37. — [2] Ibid. 45. — [3] Joan. XX, 22. — [4] Luc. XXIV, 49. — [5] I Cor. XII, 8, et seqq. — [6] Joan. XX, 23. — [7] Act. II, 4.

CLXXXI. Diversitas autem visionum frequentiam famulantium significat Angelorum[1], juxta quod Dominus ipse promiserat dicens: « Et videbitis Angelos descendentes » et ascendentes ad Filium hominis[2]. » Atque utinam cum Evangelii fine noster quoque sermo claudatur.

CLXXXII. Cur secundum Matthæum et Marcum mandat Discipulis: « Præcedam vos in Galilæam, ibi me videbitis[3]: » secundum Lucam[4] vero et Joannem etiam intra conclave obtulit se videndum[5]? Et quidem quod se videndum frequenter obtulerit, et plus quam quingentis fratribus[6], et Petro, et Jacobo, etiam apostolico probavimus testimonio. Et Lucas in Actibus Apostolorum docuit quod « Discipulis manifestaverit se vivere post passionem suam, » in multis argumentis apparens his, et disputans de regno » Dei[7]. » Ergo quia sæpius et diversis apparuit, cum in Galilæa quando sit visus, nequaquam præscriptum ac definitum tempus Scriptura signaverit: in Hierusalem quando se obtulerit, et diem et horam expresserit; timidiores intra conclavia revisuntur, fortiores ad montem convenerunt.

CLXXXIII. Denique intra conclave, ostiis clausis, inducit Joannes Discipulos congregatos propter metum Judæorum[8]: quos non undecim Lucas, sed plures scripsit fuisse[9]: istos autem Matthæus undecim solos in Galilæa convenisse non siluit. Denique sic habes: « Undecim » autem Discipuli abierunt in Galilæam, in montem ubi » constituerat illis Jesus, et videntes eum adoraverunt: » quidam autem dubitaverunt[10]. » Quibus docendi et baptizandi tribuit potestatem. Undecim quoque discumbenti-

[1] Luc. XXIV, 4. — [2] Joan. I, 51. — [3] Matth. XXVI, 32. et Marc. XVI, 7. — [4] Luc. XXIV, 36. — [5] Joan. XX, 19. — [6] I Cor. XV, 6. — [7] Act. I, 3. — [8] Joan. XX, 19. — [9] Luc. XXIV, 33. — [10] Matth. XXVIII, 16, 17.

bus Discipulis et Marcus in fine apparuisse scribit, quando similiter prædicandi his per totum orbem mandat officium[1].

CLXXXIV. Unde hoc convenientius arbitror, quod Dominus quidem mandaverit Discipulis ut in Galilæa se viderent : sed illis metu intra conclave residentibus, primo se obtulisse, postea vero confirmatis animis, undecim illos Galilæam petisse. Vel certe (hoc quoque diligentibus scriptoribus placuisse reperio) nihil obstat si dicamus pauciores intra conclave, in monte complures fuisse.

[1] Marc. xvi, 7.

FINIS TOMI QUINQUAGESIMI OCTAVI.

ANNOTATIONES.

ANNOTATIO (1) pag. 9.

Cave credas hanc Ambrosii mentem fuisse, ut singulis e populo Judæorum eam gratiam attribuerit; cum ejus partem multo maximam toties a pseudo-prophetis deceptam tradant sacri Codices : at credibilius est ipsum hanc prærogativam ei sacerdotum collegio, quod *sanedrim* vocabant, ascripsisse; cum ad eorum judicium in gravibus controversiis recurrere populus jubeatur Deut. XVII, 9. et seq. Forsan etiam hoc tantum significatum voluit, benignitate divina fuisse provisum, ne unquam universus populus a falsis prophetis perverteretur, ut Reg. III, 19, tempore Achab factum legimus.

ANNOTATIO (2) pag. 16.

Videtur hoc loco Ambrosius per Theophilum non certi cujuspiam hominis nomen intelligere, sed quamdam omnium Christianorum appellationem. Communior tamen opinio certum ac definitum hominem eo significari contendit; et hoc imprimis nititur argumento, quod honoris gratia *optimus* salutetur, qui titulus non nisi viris illustribus tribui consueverat. Vide Baron. ad an. 58, num. 55; et interpretes in hunc locum, nec non in Actis Apost. cap. I, 1, cap. XXIII, 26, et alibi.

30.

ANNOTATIO (3) pag. 38.

Quod doctor noster affirmat Josephum tempore passionis etiam tunc superstitem extitisse, in hoc quidem consentit cum D. Cypriano Tract. *De Passione Domini* : sed dissentit ab Epiph. Hæres. 78, num. 10., quem recentiores magis sequendum existimarunt. Consule card. Baron. ad annum Christi 12, num. 9. Estium loco citato et alios.

ANNOTATIO (4) pag. 41.

Naturaliter, nimirum ad ministrorum differentiam indicandam.

ANNOTATIO (5) pag. 43.

Verbo, id est, ratione et cogitatione; ut infra, *Abyssos opinione si penetres*, et alibi frequenter.

ANNOTATIO (6) pag. 46.

Seria, hoc est, gravis; nam gravitati etiam contraria ut plurimum censetur festinatio.

ANNOTATIO (7) pag. 54.

Manifesta fit allusio ad Luc. IX, 3, ubi prohibentur Apostoli ne virgam ferant, ad proseminandum Evangelium proficiscentes.

ANNOTATIO (8) pag. 55.

Professio prima, non absolute, sed prima sub Cyrino, ut opponatur secundæ sub eodem peractæ, ut docet Baronius *Appar. ad Annales eccles.*, pag. 29, Jans. Gand. aliique interpretes in hunc locum.

ANNOTATIO (9) pag. 57.

Ut tu in altaribus, nempe ad accipiendum corporis Dominici sacramentum. Quo illud similiter pertinet, quod lib, de Init., cap. VIII, dicitur, *His abluta plebs.... contendit ad altaria.* Et non multo post : *venit igitur, et videns sacrosanctum altare compositum.* Ubi plura dicendi de ritu quo in prisca Ecclesia divinissimum illud sacramentum administrabatur, locus erit opportunior.

ANNOTATIO (10) pag. 63.

Sistitur autem in Jerusalem, hæc verba quæ in ant. edit. extant, sed absunt ab omnibus manuscriptis, Rom., edit. sustulerat, reposueratque eorum loco textum Scripturæ, qui in manuscriptis et vet. edit. æque desideratur : sed cum illa passim id juris sibi arroget, semel hoc observasse sufficiat. Quod vero commentariorum suorum in Esaïam meminit sanctus Præsul, ea quidem reperimus ab Aug. non semel allegata, sed eo magis dolemus illa interiisse, quod in pretio fuisse apud tantum doctorem intelligimus.

ANNOTATIO (11) pag. 64.

Illa adapertio non significat reserationem communem claustri pudoris virginei, sed solum exitum prolis de utero matris. Quam interpretationem nec Erasmus ipse repudiat. Aliam quoque alii suppeditant perinde accipientes, *adaperiens vulvam*, ac si scriptum esset, *fœcunditate donans* : quemadmodum *concludere vulvam* pro eo dicitur, quod est, *sterilem reddere*. Forte etiam addi possit non omni uteri patefactione violari virginitatem, sed ea quæ fit actu aliquo venereo, vel saltem ex eo consequatur. Id non obscure docet August. lib. 1, *De Civit. Dei*, cap. XVIII. Imo et hoc ipsum post D. Thom. II; 2, quæst. 152, art. 1; in corp. et ad 3, tenentur scholastici agnoscere; ibi enim ait : *quod si aliquo casu membri integritas corrumpatur, non magis præjudicat virginitati, quam si corrumpatur manus, aut pes.*

ANNOTATIO (12) pag. 66.

Noli hinc inferre cum Calvino S. Præsulis hanc mentem esse, ut Deiparam peccasse indicaret; quo nihil a B. viro magis alienum, ut jam non semel licuit advertere. Intellige ergo, *arguitur*, lato modo positum pro *docetur*, aut alio consimili verbo : quod a communi usu non abhorret.

ANNOTATIO (13) pag. 68.

Nihil ea significatur, nisi Legem, cujus typus erat Joannes, Ecclesiæ quasi viam parasse : et pœnitentiam

quam idem Joannes prædicabat, ad gratiam aditum aperuisse. In quibusdam tamen cod. deest vox, *pœnitentia:* et in aliis locus legitur in hæc verba: *Ita Lex Ecclesiæ prænuntiat gratiam pœnitentiæ.* Rom. autem edit. sic mutavit. *Itaque Lex Ecclesiæ prænuntia, et gratiæ prævia est.*

ANNOTATIO (14) pag. 87.

Curiæ apud Romanos triginta fuerunt, in quas Romulus universum populum divisit, quem morem aliæ quoque civitates imitatæ sunt. Indicat itaque Doctor noster viros in suæ quemque curiæ tabulas referri atque ascribi solitos, non fœminas. Alias quoque significationes habet ea vox, quas colligere est ex Cod. Theod. lib. XVI, tit. 2, lib. II, 3, 21, et alibi. Nonnullas etiam Rosinus, lib. VI, *Antiq. Rom.*, cap. II, refert, atque alii.

ANNOTATIO (15) pag. 96.

Nondum virginitatis, nondum viduitatis ante Christi adventum vernabat gratia; sic interpretare, ut non absolute negentur extitisse, qui has virtutes colerent ante Domini adventum; cum contrarium Elias, Eliseus de virginitate, Judith, et Anna prophetissa de viduitate convincant: sed indicatur easdem illas virtutes, nec admodum frequentes, nec magno in pretio fuisse ante Christi tempora.

ANNOTATIO (16) pag. 111.

Hieroduli, hoc est, servi seu ministri cujusdam ædis sacræ, puta custodis, ut interpretantur cod. Colb. unus, et Ful.

ANNOTATIO (17) pag. 111.

Hæc iisdem pene verbis leguntur apud Eusebium, lib. I, Hist., cap. VII, isque ea ex Africano desumpsisse se testatur : sed narratio illa ut prorsus fabulosa et commentitia rejicitur ; neque omnino probatur Ambrosio. Cæterum cur hic tanto studio de Christi genealogia disputetur, non alia videtur esse causa, quam ut Judæi et gentiles, qui cum Juliano apud Cyril., lib. VIII, et aliis locis Evangelistarum dissensionem Christianis nunquam non objiciebant, revincerentur.

ANNOTATIO (18) pag. 115.

Ita manuscripti et vet. edit. magno consensu. Non tamen diffitemur ab historia sacra prout in Bibliis omnibus exhibetur, hunc locum dissidere haud mediocriter. Itaque Rom. edit. cum emendare conata est in hanc formam : *Et constituit Pharao super Judam et Jerusalem Eliachim filium Josiæ regem pro Josia patre ejus, et convertit nomen ejus Joachim..... in libro Sermonum dierum regum Juda..... Joachim cum regnaret, et tribus mensibus..... matris ejus Nestha.* Et rursus paucis interjectis, *filius ille, cujus Pharao nomen convertit : nepos iste, cui Jeremias*, etc. Porro consensus ille ant. edit. et manuscript. Ambrosianorum illud confirmat, quod jam alibi annotavimus, græcum Veteris Testamenti codicem, quo utebatur Antistes noster, ab iis quos nunc habemus, in multis discrepasse.

ANNOTATIO (19) pag. 120.

Ad arborem, navis scilicet, id est, ad malum. Vide

Homer. Odyss. M. ubi fabulæ hujus seriem fuse descriptam reperies.

ANNOTATIO (20) pag. 130.

Interpretamur in hunc modum : Accipe vocem, *unum*, eo consilio positam, ne Patris ac Filii potestatem distinguas, vel aliam personam ab alia separes; nam ut ait Hilar. 7, de Trinit. *In divinis personis nihil diversum.... nihil separabile*, etc., cum Pater in Filio, et Filius in Patre sit unitate naturæ. Quæ fusius explicat ipsemet Ambrosius, lib. I, de Fide, cap. II.

ANNOTATIO (21) pag. 132.

Non imperatoris est culpa, sed judicis. Hic agitur de judiciaria potestate, ut liquido probant superiora dicta.

ANNOTATIO (22) pag. 133.

Secundo facilitatis, per facilitatem designari jactantiam ac vanitatem ex superioribus manifestum est : nec immerito sane, cum hoc vitium e quadam animi facilitate levitateque oriatur.

ANNOTATIO (23) pag. 137.

Quidam interpretes in Psal. V, 13, tradunt post D. Thomam in more antiquis fuisse, ut in curru victores scuto capiti superposito coronarentur, antequam coronarum usus inolevisset. Sed cum rara hujus rei extent vestigia, quomodo scutum corona dicatur, multis hæret aqua. Et certe Hieronymus in eumdem locum diserte, *apud sæ*

culum, inquit, *aliud est scutum, aliud corona*. Unde cum ipse tum alii post Origenem ad spiritalem sensum confugiunt. Ambrosius tamen non solum hoc loco, sed et lib. III. Hexaem., cap. XIV, num. 60, scutum coronis, hoc est, victoriæ præmiis, annumerat. Illic enim posteaquam vitis folium scuti similitudine descripsit, subdit deinde : *Etenim bravii speciem videtur effingere..... innascitur species et prærogativa victoriæ. Secum igitur habet bravium suum quo et munimen sibi præbetur*, etc. Et huc etiam facit, quod in eumdem citati Psalmi versum dicit Cassiodorus, *Clypeus impositus capiti corona est, aptatus cordi defensio*. Nec forte aliam ob causam scuta in columna Trajani coronis insignita visuntur, licet hujus rei rationem nonnihil diversam reddat Lipsius in Annal. ad lib. de Mag. Rom.

ANNOTATIO (24) pag. 152.

Nostra redemptio idem ac *redemptio animæ nostræ*. Namque hominem in anima potissimum consistere passim testatur Ambrosius.

ANNOTATIO (25) pag. 155.

Volo..... propter Photinum; Photinus enim etsi Marcelli Ancynari Arrianis partibus addicti discipulus in multis tamen cum Sabellio sentiebat : hunc autem negasse constat eamdem in Patre ac Filio potestatem reperiri; ut Ambrosius supra lib. IV, num. 10, indicavit. Igitur cum in Deo voluntas ac potestas unum sint, apte colligitur Christum ostendendo voluntatem suam ejusdem efficaciæ esse ac paternam, simul ostendisse utriusque eamdem

habendam potestatem; proindeque eamdem etiam substantiam atque omnimodam similitudinem; quod idem Photinus pernegabat. *Imperat propter Arrium*, qui videlicet cum Christo divinitatem abjudicaret, eadem opera illum imperandi auctoritate spoliabat. *Tangit propter Manichæum*; is quippe tangendi facultatem eidem Christo adimebat, quando veram ac naturalem carnem ab illo assumptam inficiabatur.

ANNOTATIO (26) pag. 160.

Quid si legeres cum manuscriptis Reg. *de mercibus?* Certe quæ sequuntur non obscure indicant Matthæum Ambrosio fuisse ex eo genere publicanorum, qui tributum e portoriis, id est, e mercibus importatis, exportatisque exigerent. Sed contra fidem tot manuscript. atque edit. omnium nihil audemus; cum præsertim tributa non solum mercibus mercatorum, sed etiam mercedi nautarum mercatoribus operam suam locantium imponi potuerint.

ANNOTATIO (27) pag. 162.

Hic, *vulnerati*, idem est ac *pœnitentia non sanati*; vel forte, *ardenter sitientes*; siquidem vulneribus confossi solent maximo sitis æstu ob exhaustum sanguinem laborare.

ANNOTATIO (28) pag. 173.

Omnes edit. *reservavit*. E contrario omnes propemodum manuscripti habent *reservavit*, id est, *servavit*, composi-

tum pro simplici. Porro ut hunc locum cui effusæ tenebræ plusquam cimmeriæ multis videntur, pro nostra virili illustremus, lector advertat octonarium numerum duplici de causa mysticum dici. Prima est quia *de octava multi scribuntur Psalmi :* per octavam autem beatam resurrectionem intelligi tum frequenti P. P. Græcorum Latinorumque testimonio cognoscimus; ut puta Gregor. Nyss. Dydim. in Psal. 6. Hilar. Prolog. in Psal. et in Psal. 118. Hieron. August. Cassiod. in Psal. 6, etc., tum ex verbis ipsius Ambrosii sup. lib. II, in cap. III, et inf. lib. VI, cap. IX, *octava enim die facta est resurrectio; unde et plerique Psalmi pro octava scribuntur,* intelligere est. Unde idem subdit octavam esse spei nostræ perfectionem, id est, terminum et coronidem. Secundam vero causam reddit, quod nobis præcipitur Eccles. II, 2, *octo partem dare :* atqui per vocem *octo*, universalitatem designari Hieron. in Mich. V, et alibi. Vatabl. Estius aliique observarunt. Quapropter hic idem est, *octo benedictionibus partem dare,* atque *universis virtutibus operam dare.* Et hinc est quod additur, *ita et octava summa virtutum est;* summa enim dicitur per allegoriam ad numeros, quibus collectis summa conficitur. Nec ob aliud ponitur adverbium, *fortasse,* nisi ut indicet hujus loci qui ad litteram de eleemosyna accipitur, nativam non esse interpretationem, vel etiam mystice de Veteri Novoque Testamento posse intelligi, ut alibi sæpius ipse interpretatus est. Sensus ergo est, per octavam et resurrectionem futuram, et virtutum universitatem et æquo signari.

ANNOTATIO (29) pag. 183.

Principatus, ponitur hic pro principio, sive initio, quemadmodum alibi principium pro principatu, sive im-

perio positum reperimus. Vult igitur S. Ambrosius eum qui prior beneficium confert, dupliciter bene mereri.

ANNOTATIO (30) pag. 184.

Per *militem pacis*, intellige hominem christianum. Nam hic loci totius sensus est : Si præliator ad victum hostem interficiendum non eo impellitur, quod sua ipsius vita ab eodem oppugnata sit, nihil esse debere quod christianum commoveat ad ultionem.

ANNOTATIO (31) pag. 203.

Hanc primis Ecclesiæ temporibus constat obtinuisse consuetudinem, ut sacro baptismate abluendi non modo jejuniis atque orationibus se se ad sacramentum regenerationis præpararent, verum etiam confessione peccatorum. Hujus moris testis Cyrillus Hieros. Catech. I. Greg. Nyss. Orat. XL. in sacrum lavacrum. Chrysost., Hom. X, in cap. XIII. Matth. et Socrates Hist. Eccl. l. V, c. XVII. Tertul., lib. de Baptis., c. XIX, et alii. Verum hanc confessionem sacramentum non fuisse, sed tantum ad baptismum religiosius suscipiendum dispositionem prudenter admonuit Menardus noster *In sacram. Greg.*, pag. 138, quem consule.

ANNOTATIO (32) pag. 206.

Utrum mulier peccatrix, Maria soror Lazari, ac Maria Magdalene plures personæ fuerint, an una tantum, et jam olim controversum est, et hodieque controvertitur. Primam opinionem propugnare videntur plerique Græci Pa-

tres, ab altera vero stare muti Patres Latini. Hos Sorbona alumnis suis sequendos proposuit; nec tamen desunt qui calculum suum tribuant oppositæ sententiæ : imo et novissime prodiit libellus in publicum, quo plures fuisse multis certatur argumentis. Quid ergo nos in tanta controversia? Ambrosii nostri in re minime perspicua nihil definientis exemplum nobis credimus imitandum.

ANNOTATIO (33) pag. 215.

Qui fuerint hæretici illi, et cur matrem a Christo negatam tam impudenter asseruerint, luculenter declarat Hieronymus in cap. XII. Matth. *Non ergo*, inquit, *juxta Marcionem et Manichæum matrem negavit; ut natus de phantasmate putaretur : sed Apostolos cognationi prætulit*, etc. His similia habes apud Epiphanium Hæres. XLII, et Chrysostomum in cap. XII, Matth., etc.

ANNOTATIO (34) pag. 221.

Retractamus hic, idem sonat atque, *iterum et secunda cura tractamus*, non vero, *palinodiam canimus*.

ANNOTATIO (35) pag. 222.

Sumendum, *immedicabili*, pro *inefficaci atque inepto ad medendum*.

ANNOTATIO (36) pag. 228.

Caput viæ, dicitur finis ac terminus viæ; nam quod summum atque extremum in singulis rebus est, caput dicitur.

ANNOTATIO (37) pag. 244.

Similia de Codro ultimo Atheniensium rege narrat Pausanias in Atticis, et post eum Eusebius : nec non ex Latinis Justinus, Paterculus, atque alii. Quod autem subnectitur de *imperatoris filia.... ad sacrificium vocata*; innuitur Iphigeniæ Agamemnonis Græcorum in bello Trojano imperatoris filiæ sacrificium : quam fabulam non solum Euripides in Trag. de hoc argumento, et alii poëtæ pluribus locis, sed etiam Dictys Cretensis historicus, lib. I, *de Bello Troj.* commemorat.

ANNOTATIO (38) ibid.

Cum pestis totam Aoniam devastaret, oraculumque respondisset eam tum demum cessaturam, si se duæ virgines morti devovissent, filiæ cujusdam Orionis Bœoti ultro sibi violentas manus inferentes pestem sedasse referuntur. Vide Anton. liberalem ex Nicandro, lib. IV. *Alteratorum;* et Corinna, lib. I. *Mutationum.* Sed forte ad Thebanam luem quæ sub Œdipode contigit, quæque ipso in exilium abeunte, atque interfecta matre Jocasta, cessasse dicitur, hoc loco respexit Ambrosius. De qua re consule Diodorum, lib. I. Statium, Senecam et alios.

ANNOTATIO (39) pag. 250.

Rom. edit. *qni primus martyrium sustinuit :* ubi subintellige, *Apostolorum.* Recta emendatio ; non enim hic Jacobus episcopalem Jerosolymorum sedem tenuisse usquam legitur : quod de Jacobo Alphæi filio fratreque

Domini post Clem. Alex. tradit. Eusebius, Hist. Eccl., lib. II, cap. I, et alii. Malumus tamen cum Maldonato in cap. XVII. Matth. lapsum memoriæ, quem idem etiam Augustino ascribit, in Ambrosio nostro agnoscere, quam ab omnibus manuscriptis ac vet. edit. desciscere. Cæterum observandum obiter non deesse qui Jacobum Alphæi distinctum velint a Jacobo fratre Domini, contendantque primum Apostolum fuisse, non secundum: secundum vero Jerosolymorum episcopum extitisse, non primum. Videsis Bollandi continuat. ad 1. Maii.

ANNOTATIO (40) pag. 252.

Intellige Ulyssem ac Nestorem, de quibus Homer. Iliad. A· et Γ· nec non post eum Cic. *de Senect.* et Quint. lib. XII, cap. X.

ANNOTATIO (41) pag. 258.

Sensus est, per extremam partem caudæ vulpinæ facibus alligatam extremum hæreticorum incendium significari.

ANNOTATIO (42) pag. 262.

Immunda per numerum, ideo dicuntur, quia per binarium mixtio et compositio significatur, quæ opponitur simplicitati, cujus figura est unitas.

ANNOTATIO (43) pag. 263.

Sæpe luduntur; ut satis inde intelligas, quod infra

num. 50, scribitur: *Hos Scripturæ verus interpres Christus illudit.*

ANNOTATIO (44) pag. 265.

Non tractat, hoc est, Scripturam non exponit, quo sensu hoc Verbum Patribus maxime familiare est.

ANNOTATIO (45) ibid.

Per vocem, *gladius*, crudelem illam legem Auxentii ipsius manu scriptam, et 12. Kal. Febr. promulgatam innuit Ambrosius, de qua idem quoque *de Basil. non trad.* scribit: *Auxentius gladium volantem per omnes urbes direxit.* Confer utrumque locum inter se; namque illi mutuo se se mirum in modum explicant, et confirmant.

ANNOTATIO (46) pag. 296.

Confessores, qui nonnunquam ab antiquis sumuntur pro ipsis Martyribus, ab eisdem hoc loco manifeste distinguuntur. Utrum autem tam ii significentur hoc nomine qui cum pro fide carcerem aut tormenta passi essent, postea tamen incruenta morte vitam clauserunt: quam illi qui propter diuturnius pœnitentiæ martyrium hoc vocabulo jam communiter apud nos designantur, non satis constat. Etenim hoc ultimo sensu id nominis apud veteres vix usurpatum reperias. Alias vero ejusdem vocis interpretationes videsis apud Menardum nostrum in lib. sacram. S. Greg. pluribus locis, et Cangium in Glossar. ad eamdem vocem. Quod autem Confessoribus violæ as-

signantur, ea causa est, quod corpora severiori castigatione liventia, mortuorumque cadaveribus haud multum dissimilia quodam modo violaceum colorem referunt. Vide Sylvam Allegoriarum in voce, *viola.*

ANNOTATIO (47) pag. 301.

Impetibilis, hoc est, quæ impetit, sive impetu fertur in obstantia.

ANNOTATIO (48) pag. 308.

Per quadrantariam permutationem, etsi nonnihil obscuritatis præ se ferat, nihil tamen aliud significatur, nisi commutationem quamdam videri, dum qui pecuniam solvit, libertatem a carcere et vinculis aliisve pœnis, quibus obnoxius erat, accipit. At significatione nonnihil diversa Cic. Orat. pro M. Cælio, *quadrantariam permutationem* vocat eam qua Clodia, accepto quadrante, corporis sui copiam balneatori faciebat.

ANNOTATIO (49) pag. 329.

Coquæus in lib. XXI, *de Civitate Dei*, cap. IX, scribit Ambrosium, tametsi has pœnas metaphorice videatur interpretari, non tamen negare *verum et proprium ignem, qui torqueat damnatos.* Contra vero Huetius Origen. lib. II, quæst. 11, citato hoc doctoris nostri loco, *Ignem,* inquit, *in conscientiæ facibus et flagellis itidem ut Origenes constituit Ambrosius.* Certe quidem apertiora sunt Ambrosiana verba, quam ut possint Coquæanam interpretationem admittere. Neque vero solus Ambrosius hac

in re amplexus est Origenis opinionem. Idem quippe sentit Greg. Nyss., lib. *de Anima et resurr.* Item Joan. Damasc., libr. IV, *de Orthod. fide* sub finem. Plures etiam fuisse qui starent ab hac sententia, testatur Hieron., lib. III, *in Epist. ad Ephes.*, V, 6. Qui quidem licet acriter eidem sententiæ hic et alibi refragetur, alicubi tamen non videtur ipsam rejicere, ut puta, lib. XVIII, *Comment. in Isaï.* Aug. vero postquam dubie et anxie lib. *de Gen. ad litt.*, cap. XXXII et XXXIII, *de Civit. Dei*, lib. XX, cap. IX, X, XVI et XXVI, locutus est, lib. demum XXII, cap. X, ait : *Cur enim non dicamus quamvis miris, tamen veris modis etiam spiritus incorporeos posse pœna corporalis ignis affligi*, quibus satis ostendit se in eam sententiam, quæ nunc in catholicis scholis obtinet, propendere. Sed nec ab illa alienus est ipsemet Ambrosius in Psalm. 118, variis locis, maxime ubi de illo igne tractat, quo etiam justos ac sanctos urendos tradit. Nihil autem est quod opposita eum proponere quis miretur, ut pote in controversia cujus utraque pars magnorum ac sanctorum virorum auctoritate innitatur, neutra vero ab Ecclesia repudiata sit : quemadmodum cum Bellarm. lib. II, *de Purgat.* cap. XI, fatentur theologi.

ANNOTATIO (50) pag. 341.

Hujus loci idem sensus est, ac si legeretur : Non potest audire chorum et symphoniam ; qui chorus et symphonia non significant fomitem atque incentiva luxuriæ, sed concordiam plebis, etc. Porro per voces *aulicorum sonorum*, non videntur intelligendi soni, qui fiunt in aulis, hoc est, in regum palatiis : sed potius ita dici ἀπὸ τῶν αὐλῶν, a tibiis seu fistulis.

ANNOTATIO (51) pag. 342.

Significatur senior filius dum hœdi non occisi mentionem facit, mystice quiritari, quod ritus veteris sacrificii perierit, etc.

ANNOTATIO (52) pag. 347.

Quod de lege humana divortium non prohibente dicitur, credibile est S. Doctorem respicere ad legem a Constantino Magno latam, quæ continetur lib. III, Cod. Theod., tit. 16, *de Repudiis.* Hac enim etsi repudii causas quæ antea plurimæ ac nonnunquam levissimæ fuerant, ad pauciores reduxerit, illius tamen usum nequaquam tollit. Sed hanc esse minoris mali tolerantiam, ut gravius vitaretur, non obscure indicat Ambrosius.

ANNOTATIO (53) pag. 355.

Rom. edit. sola, *quod sabbato sepultus est.* Sed aliarum ac manuscript. omnium in voce *passus est*, convenientium auctoritate adducimur, ut Christum sabbato passum ideo hic dici autumemus, vel quia erat ea dies παρασχευὴ ad sequens sabbatum, vel quod, ut statim subjicitur, sabbatum ita celebraretur a Judæis, ut et mensis et annus instar sabbati haberetur. Ubi vero omnes edit. et plures manuscripti statim subjungunt, *magnum significans*, etc, maluimus cum manuscriptis aliis, iisque melioris notæ legere *magno*, etc. Judæis enim tria festa erant quæ *sabbata magna* nuncupabantur, Pascha scilicet, Pentecoste, ac Scenopegia, quorum primum eodem anno

incidebat in sabbatum minus, uti ex sacris Historiis intelligimus. Quod porro dicitur *quinquaginta dies ut Paschæ celebrandos*, hoc de quibusdam ritibus intelligendum, de quibus in *Apolog. David*, cap. VIII, n. 42.

ANNOTATIO (54) pag. 358.

Vox *veritatem* recta est; cum illa, ut jam a nobis observatum est, idem apud probatos auctores quandoque significet ac æquitas; itaque *per veritatem gratiæ* perinde erit atque per æquitatem seu justitiam quæ ortum ducit ex gratia.

ANNOTATIO (55) pag. 361.

Non ita hic fides intelligenda, ut necessitas bonorum operum excludatur, quod sane ab Ambrosii doctrina quam alienissimum esse probe norunt, qui in ejus lectione non sunt omnino peregrini : sed ea sola ideo nominatur, quia salutis ac virtutum omnium est fundamentum, ut docet Sanctus noster lib. II, *de Cain et Abel*, cap. IX, num. 28, atque alibi.

ANNOTATIO (56) pag. 377.

Dicitur hoc loco populus sacerdotium detulisse, quod nimirum Ambrosium *ordinari*, ut Paulinus testatur, *mirabili et incredibili concordia consensisset*, non quod ei contulisset ordinem aut jurisdictionem. Illa quippe nequaquam inter se confundenda sunt, quod hæretici faciunt, ut missionis ac potestatis ministrorum suorum defectum quoquo modo videantur defendere. Sed ordina-

tionem per quam confertur jurisdictio, nunquam nisi ab episcopis in Ecclesia catholica peractam esse extra dubium est.

ANNOTATIO (57) pag. 378.

Hinc intelligas episcopis olim non solum admonendi, verum etiam coërcendi jus auctoritatemque fuisse.

ANNOTATIO (58) pag. 387.

Errore famulatus, id est, per errorem, ubi subintelligendum est *dæmoni*, ad quem verba proxime sequentia referuntur.

ANNOTATIO (59) pag. 405.

Plerique manuscripti *Tatfalos:* melius alii atque edit. *Tayfalos*; ita enim semper legitur apud Ammianum, lib. XXXI. Sed alius de hac gente atque aliis hic memoratis erit loquendi locus. At vero pestilentiam illam quæ non solum homines, sed pecora ipsa tam misere devastabat, signo crucis facillime depulsam fuisse Hermannus, lib. II, cap. XII. *Vitæ S. Ambrosii* observat ex Baronio. Nititur autem magnus cardinalis Ecloga Sev. Endelechi christiani poëtæ, ubi inter cætera sic habetur :

Buculus. . . . . *Dic age, Tityre,*
Quis te subripuit cladibus his Deus,
Ut pestis pecudum quæ populata sit
Vicinos, tibi nulla sit.
Tit. *Signum quod perhibent esse crucis Dei*
. . . .
Hoc signum mediis frontibus additum,
Cunctarum pecudum certa salus fuit.

Cæterum quæ Ambrosius de dissentionum fine atque animo relaxando superiore libro memorabat, ea non obscure probant illum de rebus jam præteritis hic disserere.

ANNOTATIO (60) pag. 406.

Allegoricωs Trinitatis confessio describitur. Porro voces illæ, *triplici sparto jaculum intorquens*, non hastam designant amentatam, sed lapidem funda excussum; quidquid enim jacimus, non improprie jaculum nominamus: *spartum* vero ponitur pro ipsa funda eo quod funda texatur e funiculis, quos ex illo frutice veteres contorquebant.

ANNOTATIO (61) pag. 417.

Innuit Ambrosius veterem consuetudinem cœnandi in ædium parte superiori; unde cœnaculum Marc. XIV, 15, dicitur ἀνώγεον: qua de re consule Criticos sacros in eum locum, nec non Struchium *Antiq. conviv.*, lib. II, cap. XIV.

ANNOTATIO (62) pag. 418.

Cum ex loco, tum ex Origenis, Augustini, et aliorum testimoniis antiquitatem ritus illius, quo sal catechumenis in os inseritur, ostendit Jos. Vicecomes *De Antiq. Bapt. rit. ac cærem.*, lib. II, cap. XLII.

ANNOTATIO (63) pag. 419.

Post voces autem, *non omnis honorificentiæ*, subin-

telligendum est, *aliis exhibendæ;* quemadmodum sequentia planum faciunt.

ANNOTATIO (64) pag. 423.

Per *hypocrysin* nihil aliud significatur, quam imitatio seu modus exprimendi affectum, quo pronuntiata sunt verba Servatoris; ὑποκρισίς enim proprie imitandi actionem sonat.

ANNOTATIO (65) pag. 431.

Sunt qui Ambrosio nostro, quod Petri peccatum nimis elevare conatus sit, vitio vertant; in quibus repetitur Guill. Estius vir pietate juxta ac doctrina clarus. Sic autem ille, *De negatione*, inquit, *multa commentatur Ambrosius..... et ita loquitur quasi Petrus negando Christum, non peccaverit saltem mortaliter. Sed videtur Ambrosius revera peccare in hoc, quod peccatum Petri pro quo ille flevit amare, nimium extenuet.* Fatemur quidem cavendum esse ne, dum in excusando eodem peccato operam plus justo anxiam ponimus, Christum mendacem qui illud prædixit: Petrum vero ineptum qui ob illud ipsum amarissime flevit, ostendamus. Verum, pace docti viri dixerimus, qui totam hanc Ambrosii commentationem attentius legerit, nihil ipsi occurret, unde jure queat colligi Petri peccatum sancto Doctori nonnisi veniale visum fuisse. Etenim inter mortalia crimina aliud alio levius est; unde putavit Ambrosius sibi licere, ut honoris causa quidquid ad minuendum tanti Apostoli peccatum facere posset, id oratorio modo in medium afferret. Et certe ex aliis P. P. non defuerunt qui Petri defensionem

adhuc urgerent ardentius, eum non semel justum etiam post negationem vocare perseverantes. Vide eumdem Estium *Annot. in præcipua ac difficil. S. Script. loca.* In cap. XXVI, Matth., ℣. 70.

ANNOTATIO (66) pag. 432.

Nihil agunt, qui hoc abutuntur loco, ut pœnitentiæ sacramentalis, de qua hic nullo modo agitur, necessitatem conentur elevare. Etenim per *satisfactionem* nequaquam significari confessionem nostram, aut partem ejus extremam, aperte demonstrant quæ sequuntur. Nam quemadmodum verba, *ablui potest*, referuntur ad *lacrymas ejus lego;* sic ista, *sed quod defendi non potest* pertinent ad *satisfactionem non lego:* unde manifestum est *satisfactionem* hic aliud non esse, nisi defensionem: quo pacto satisfacere objectis criminibus, idem est atque objecta crimina diluere, seu refellere. Sed nec etiam sequentia nempe, *Lavent* (vel ut edit. Gill. ac Rom. et manuscripti Reg. *lavant*) *lacrymæ delictum, quod voce pudor est confiteri*, vocalem confessionem saltem secretam excludunt; nihil enim aliud hic ostenditur, nisi eum qui grave crimen perpetraverit a lacrymis ordiri debere conversionem; sic namque tacuisse Petrum, *ne tam cito veniæ petitio plus offenderet. Ante flendum*, etc. Itaque Ecclesiasticam temporis sui disciplinam qua pœnitentes delicta privatim prius deflere jubebantur, quam ad petendam reconciliationem accederent. Oris autem confessionem in Petro disertis verbis non semel agnoscit S. Doctor, cum supra num. sup. inquit: *maluit enim ipse suum accusare peccatum, ut justificaretur fatendo, quam gravaretur negando:* et infra num. 90. *Si in aliquo fortasse labaris respicit..,.. ut recorderis et fatearis erro-*

rem. *Imitare Petrum*, etc. Afferri possunt et aliæ hujusce loci solutiones quas videre est apud Magist. Sent., lib. IV, dist. 17, § *Jam secundum*. Rob. Pullum in 6. Sentent. Hug. Vict., lib. II, *De Sacram.*, pag. 14, cap. *De confessione*, etc. Card. Bellarm. *De Pœnit.*, lib. III, et ut alios omittamus apud D. Dionysium Sammarthanum tractatu gallice scripto, *De Confess.*, pag. 551, 557 et 567.

ANNOTATIO (67) pag. 438.

Fucus, proprie quoddam rubei coloris genus est : sed hic laxe sumitur pro colore omni quo pictores utuntur, ut apud Horat., lib. III, Ode 5, pro qualibet tinctura qua inficiuntur panni. Cæterum non indiligenter hoc et sequentibus numeris ea percurruntur, quæ olim in triumphis Romani observabant. De quibus multa Sigonius, Rosinus, Laurentius et alii.

ANNOTATIO (68) pag. 444.

Ita-ne opinatus est Ambrosius Divinitatem contra manifestum Pauli testimonium secessisse a Christi corpore vel anima semel assumptis? respondent Petrus Lomb., lib. III. Sentent. dist. 21, § 1, et S. Th. III, p. q. 50, a. 2, ad 1, recessisse Divinitatem quoad ad effectum, id est, protectionem suam subtraxisse; Etenim *si non cohibuisset potentiam*, inquit ille, *sed exercuisset, non moreretur Christus.*

ANNOTATIO (69) pag. 453.

Lentandum, hic nihil est aliud quam *lente moderandum* : nam apud Virg. idem est atque *inflectendum.*

ANNOTATIO (70) pag. 453.

Siluerunt, Scripturæ usu ac more ponitur pro *quieverunt.*

ANNOTATIO (71) pag. 458.

Receperat typum : quod etsi paulo obscurius videatur, potest tamen non incommode explicari, si dicamus per *typum*, seu formam, intelligi perfectam humanitatis glorificationem, quam Christus tum demum recepit, cum ad Patris dexteram ascendit : priusquam vero illam reciperet, eum tangere nequaquam potuit Magdalena, hoc est, Ecclesia gentium, quæ in ea muliere designabatur, in ipsum non credidit. Vide August. Tract. 121, in Joan., num. 3.

ANNOTATIO (72) pag. 461.

Petavius in notis ad Epiph. Hær. 23, hæc observat. *Ambrosius Ammaonem hunc vocat ad Lucæ, cap.* XXIV. *Sed deesse apud Ambrosium aliquid suspicor. Nam videtur Ammaoni loci vocabulum fuisse levi depravatione pro Emmaunti. Porro alterius Discipuli nomen substituendum.* Verum pace tanti viri, ea conjectura stare non potest. Non enim hic solum, sed multis aliis locis, ut puta in hac ipsa Expositione ad cap. XVII. In Apol. II, David, cap. VIII. Tract. in Symb. Serm. in Domin. VI, post Epiph. et alibi alter ex illis discipulis Ammaon vocitatur. Neque tamen hinc insultandum Ambrosio, quasi pro Christi discipulo castellum acceperit. Etenim cum eumdem illum Orig, Præfat. in Evang. Joan. nominet Simeo-

nem, quid vetet quin ibi Ammaonem codicis vitio, ut non nemo existimavit, legerit Ambrosius? Sed potest etiam dici Doctoris nostri (imo forte ipsiusmet Origenis) hanc sententiam fuisse, Ammaonem sive Emmaonem a loco nuncupatum fuisse, non secus ac supra num. 153. Magdalena locorum vocabulum esse dicitur. Et videtur sane hinc firmari posse isthæc opinio, quod Evangelista eorumdem Christi discipulorum in castellum ingressum atque accubitum ita describat, ut putes eos potius repetere proprios lares, quam ad alienos divertere.

CONCORDANTIA

BIBLIOTHECÆ LATINÆ CUM GALLICA.

BIBLIOTHECA LATINA.	BIBLIOTHECA GALLICA.
Expositio Evangelii secundum Luc., p. 3.	Ejusdem fragmenta, tom. IX, p. 154-186.

INDEX

TOMI QUINQUAGESIMI OCTAVI.

EXPOSITIO EVANGELII SECUNDUM LUCAM LIBRIS X COMPREHENSA.